

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Sibbern, Frederik Christian.

Om Forholdet imellem Sjæl og Legeme,
saavel i Almindelighed som i phrenologisk,
pathognomonisk, physiognomonisk og ethisk
Henseende i Særdeleshed.

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : paa Forfatterens eget Forlag,
1849

Fysiske størrelse | Physical extent:

XVI, 518 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

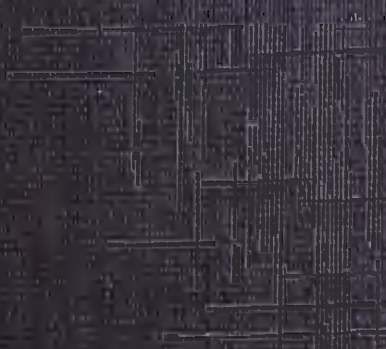

1175
1176
1177

1178

1179

1180

14,-163,-8°

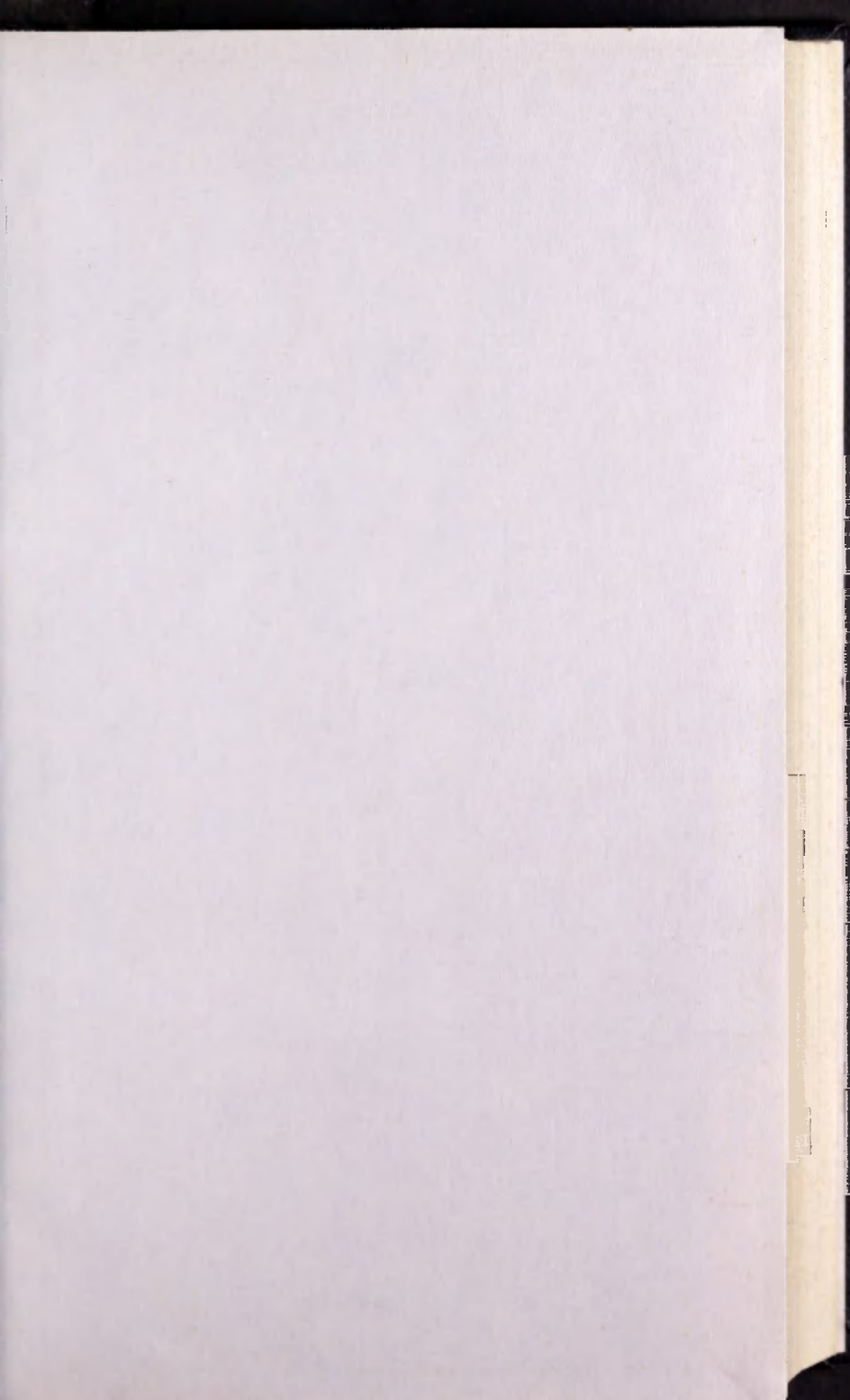
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 14 8°

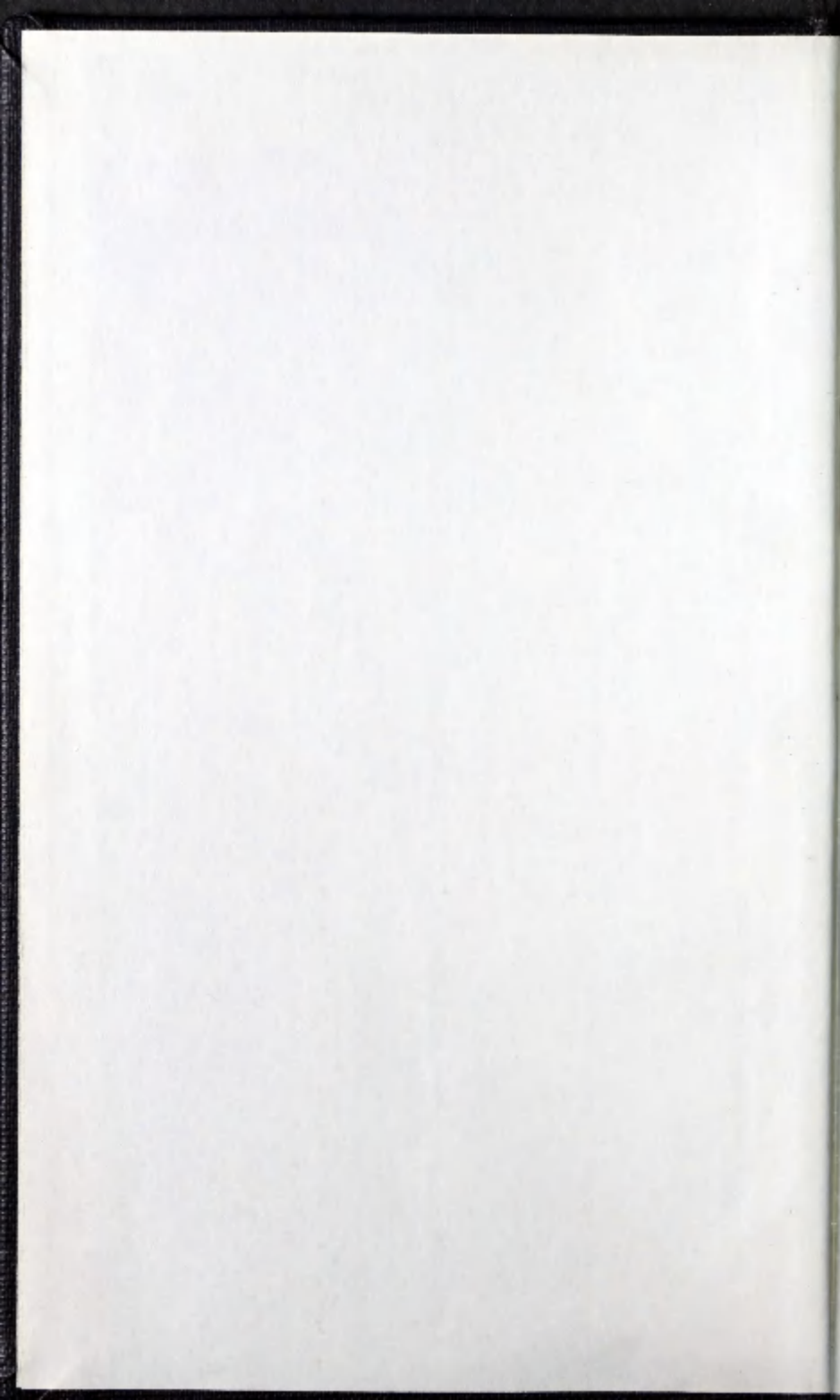

1 1 14 0 8 02319 2

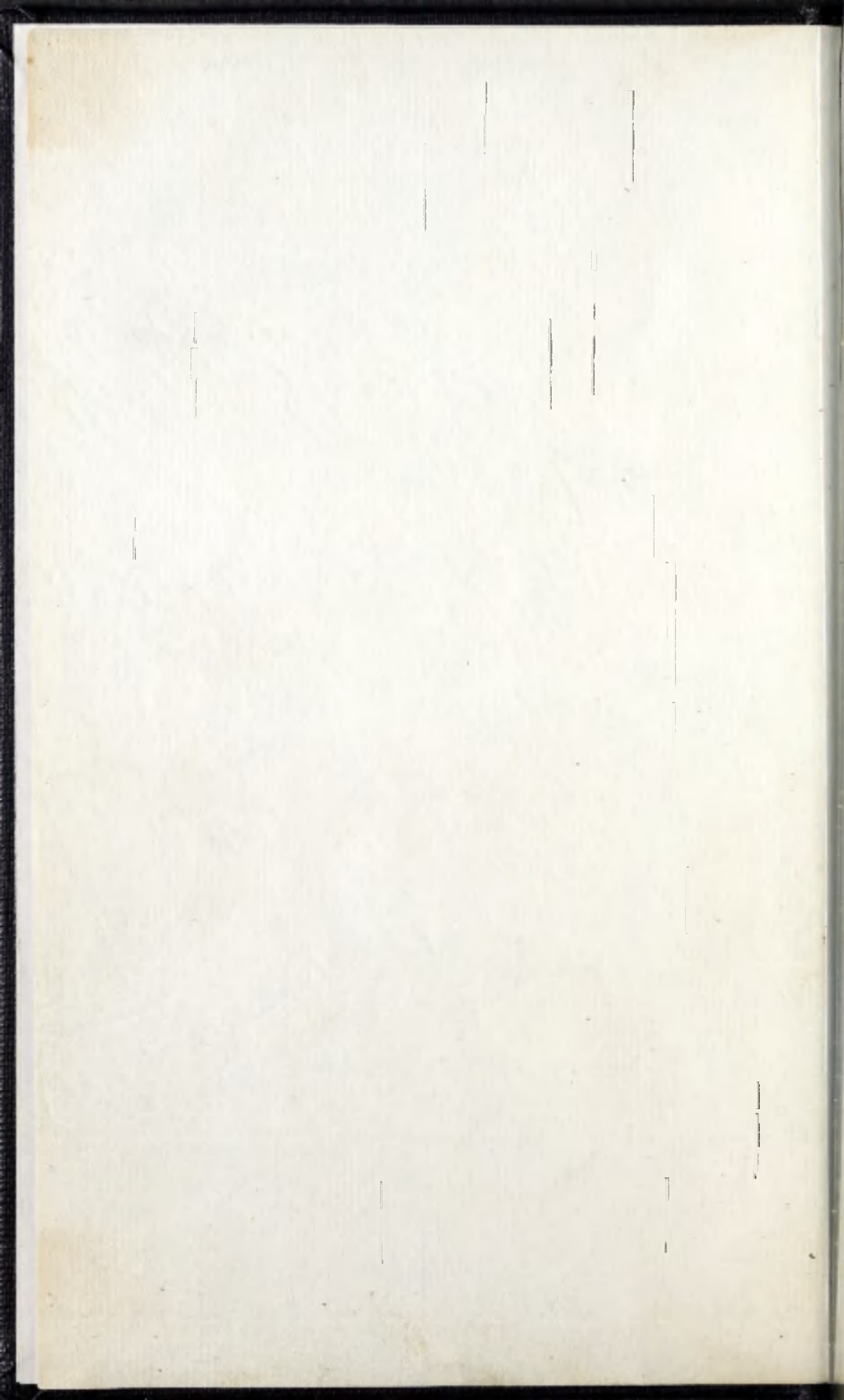
+ REX

~~27/2~~ 10/4

Om

Forholdet imellem

Sjæl og Legeme,

saavel i Almindelighed

som i phrenologisk, pathognomonisk, physiognomonisk
og ethisk Henseende i Særdeleshed.

Af

Frederik Christian Sibbern.

Kjøbenhavn 1849.

Paa Forfatterens eget Forlag.

Trykt hos Directeur Jens Hofstrup Schults,
Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

1404

14,-163,-8°

10

Handwritten title or author name, mirrored bleed-through from the reverse side of the page.

Large, stylized title or author name, mirrored bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, mirrored bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, mirrored bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten text, mirrored bleed-through from the reverse side of the page.

X

Handwritten text, mirrored bleed-through from the reverse side of the page.

Uogle Partier af nærværende Bogs to første Afde-
linger har jeg i Aaret 1830 forelæst i Videnskabernes
Selskab i Kjøbenhavn, uden at jeg nu kan sige, hvad
og hvor Meget det var. Derimod veed jeg, at det
Forelæste hos mig siden gjennemgik en ny Gjennem-
arbeidelse. At forelæse en videnskabelig Udarbeidelse
for en Kreds af Mænd, medfører den samme Fordeel,
som at faae den for sig i Trykken, at man nemlig
mere træder ligeoverfor den som for et fremmed Ar-
beide, end man gjør det, naar man, være det og efter
rum Tids Forløb, tager den igjen for i den oprin-
delige velbekjendte Skikkelse. Man betragter den
med et mere kritiskt Blik; man har mere Diet hen-
vendt paa, hvorledes den vil fremstille sig for Andre.
Jeg har derfor i Almindelighed anseet saadan Fore-
læsen som en blot foreløbig Meddelelse til Bedste for
en endnu tilbagestaaende Fuldbendelse. Men efterat
saaledes de to første Afdelinger vare saa omtrent
gjorte færdige til Trykken, med Undtagelse af begges
E Slutningsbetragtninger, der langt silbigere ere komne

til, ogsaa Noget angaaende Gall og noget Pathognomonistk var tilføiet, blev det begyndte Værk liggende urørt, indtil jeg i Maret 1844 fik det for igjen, da jeg saa fuldendte Underafdelingen om det Pathognomoniske, hvilken jeg saa forelæste i Videnskabernes Selskab; og i Maret 1845 bleve derpaa de to første Hovedafdelinger, paa den sidste Slutning nær, — de 10 første Ark — trykkede. Men da kom der en stor Standsning. Hvad jeg nemlig havde nedskrevet og ogsaa tilligemed hiint Førstnævnte forelæst i Videnskabernes Selskab angaaende Galls Lære, maatte jeg reent forkaste, og maatte tage den hele saa meget udbredte Lære i Overveielse fra Grunden af for paa Ny. Her blev da især Galls store Værk i Dvart (see Pag. 172) at gjennemgaae med omhyggelig Opmærksomhed, og det var, som om et heelt nyt selvstændigt Skrivt skulde udarbeides. Alle de Forfattere, hvis Ytringer imod Galls Lære jeg har gjennemgaaet, bleve nu ogsaa først i denne Henseende stude-rede, og saa gif lang Tid hen, indtil endeligen de skandinaviske Naturforskeres Møde her i Kjøbenhavn 1847 foranledigede en ny Standsning, hvorom jeg har talt Pag. 342. Men imidlertid havde jeg betænkt, hvad jeg tidligere ikke havde havt i Sinde, at der til Betragtningen af det Pathognomoniske burde føies noget Physiognomonistk; og nu vare da især Aristoteles's Physiognomonik og Lavaters store Værk at gjennemgaae. Det Ethiske, som er Gjenstand

for den sidste Afdeling, var skreven længe før. Endelig gjorde Begivenhederne i Danmark i Marts 1848 og Krigen, at det maatte indsees, at Udgivelsen af en Bog, som nærværende, maatte oppebie bedre Tider. Og nu maa jeg endda ønske, at den ei maa finde dem for ufordeeltagte.

Men at adskillige mellemtredende videnskabelige Arbejder af anden Art have bidraget med til, at dette Værk ei er bleven færdigt for, bør nu dog ogsaa bemærkes. Da jeg i Efteraaret 1845 var bleven Universitetsrector, maatte jeg tænke paa det Indbydelses-skrift, det paalaae mig at besørge, og jeg kunde ikke tænke paa Andet end at skrive det selv; i næste Aar fik jeg ifølge eget Tilbud endnu eet at skrive og ligesaa i 1848. Men endnu et andet Skrift af mig er udkommen i Mellemtiden, nemlig min speculative Kosmologie, som, i Overeensstemmelse med et nogle Tilhørere givet Tilfagn, blev færdig fra Trykken i Begyndelsen af Sommeren 1846, skjønt den ei kom i Boghandelen førend i samme Aars Efteraar. Og heraf vil man da nu kunne forklare sig, at nærværende Bog findes citeret deri Pag. 120 endog med Angivelse af Sidetal, medens man her Pag. 80 og 133 vil finde hiin Bog omtalt som en, der først skal udkomme.

Et bogstavsordnet Sagregister saae jeg mig ei i Stand til at give. Skulde jeg opnaae engang at kunne udgive mine samlede Værker, vil det vel see

i saa høi en Alder, at jeg maaskee da ei vil være meget oplagt til at levere et saadant Sageregister ti dem alle, om end mange Læsere da vel maatte have Grund til at ønske det; eller maaskee netop da Alderen vil lade et saadant Arbeide falde beqvemt for den ei mere meget virksomme indre Natur. Men et Navneregister har jeg her uden Noisommelighed kunnet give, og har tænkt mig et saadant ikke uvelkomment for de Læsere, der kunde ønske et Lettelsesmiddel, naar de vilde eftersee Noget eller gjenopsoge Noget.

Det Foredrag, jeg under Naturforskermodet i Sommeren 1847 holdt over det Spørgsmaal: "Hvorved adskille Drom og Virkelighed sig fra hinanden" o. s. v., hvorved jeg især saae hen til Swedenborg, vilde jeg have ladet saae Plads her i et Tillæg, dersom det ei havde været bestemt til at optages i den almindelige Beretning om hiint Mode, hvor det allerede længe har været trykket, skjønt Beretningen endnu ei er færdig.

Kjøbenhavn, d. 21. December 1848.

Fr. Chr. Sibbern.

Indhold.

—*—

	Side
Første Afdeling: Om Grundforholdet imellem Sjæl og Legeme.....	1.
Indledning: Tre Hovedspørgsmaal, som her ere at adstille.....	1.
A. Om Forholdet imellem Livet i Bevidstheden og Livets Fungeren i Legemet	8.
I. Grundforholdet korteligen angivet	8.
II. At hele Livet stammer indenfra	9.
III. At Alt baade i Legemet og i Bevidstheden fremgaaer af een og samme totale Leveproces	13.
IV. Om Tøgheden i Særdeleshed i dens Forhold til den hele Sjæl	17.
V. Mon ikke Forholdet skulde være et polarist?	18.
VI. Hvorvidt er Bevelvirkningsforholdet imellem Livsvirksomheden i Legemet og Bevidsthedslivet et totalt.....	20.
VII. Om Det, som foregaaer i Sjælens dybe Grund.....	24.

	Side
B. Om Mikrokosmens Forhold til Omverdenen, især med Hensyn til Sandsningen	29.
I. Hvad der skal bevæge os til at modsætte os den idealistiske Forestillingsmaade	30.
II. Hvor ligger da Vanskeligheden, naar man ei vil betragte vort Forhold til vor Omverden idealistisk, og hvorledes overvindes den?	32.
III. Om Mueligheden af visse extraordinære Sandsninger.....!	41.
IV. Kort Oversigt over de Puncter, hvorpaa en objectivt gyldig Sandsnings Muelighed berøer	48.
C. Om Bevidsthedslivets Forhold til det Universelle indad til	52.
I. Det Universelle som det inderst sig i Bevidstheden Rørende	52.
II. Hjernen som Communicationsstedet imellem tvende Verdenes	57.
D. Om Forholdet imellem Materie og Kraft	59.
I. Forskjellige Forestillingsmaader angaaende Grundforholdet imellem Vandeligt og Legemligt	60.
II. Har det hele Begreb om Kraft og om Liv overhovedet nogen Realitet?	77.

- III. Et Par Anmærkninger og en Slutningsbetragtning 90.

(Ang. Liebig, Joh. Müller; Henblif til Spørgsmaalet om Sjæleens Udgdelighed.)

Anden Afdeling: Om det Aandeliges Afhængighed af — og om dets Beroen og Ikkeberoen paa — det Legemlige 97.

Indledning: To Spørgsmaal, som her ere at adskille 99.

- A. Kan det Aandelige antages at beroe paa Hjernevirksomheden, som en Virkning paa sin Marsag? 101.

Bidere angaaende, om Mennesket kan siges at være et tænkende Væsen, fordi han har en menneskelig Hjerne 129.

- B. Kan Hjernen betragtes som Aandsvirksomhedens Organ? 135.

- C. Men hvad Betydning har da Hjernen med Hensyn til Bevidsthedslivet? 141.

- D. At Mennesket ligesaavel indad til staaer i store Verdensforhold, som udad til 147.

Slutningsbetragtning: Maa Sjæl og Legeme antages at staae og falde med hinanden? 164.

Tredie Afdeling: Om det aandeligen Forskjellige i dets forskjellige Fremtræden i det Legemlige	169.
A. Om den Gallste Lære eller den saa- kaldte Phrenologie	171.
I. Grundlag og Grundbetragtninger.....	171.
II. Galls Lære betragtet i moralsk og an- den aandelig Henseende	184.
(Herunder om Friheden	187 ff.)
III. Den Gallste Lære psykologiskt betragtet	205.
(Herunder en Gjennemgaaen af de Gallste Organer enkeltviis	224.
Tabel derover	230.)
IV. Betreffende Joh. Müllers, Valentins og Eschrichts Yttringer om Gall	258.
V. Angaaende hvad der hos Longet findes mod Gall, med psykiko=physiologiske Be- mærkninger derved.....	290.
(Herunder angaaende Leuret	291.
— — — — — Lut	301.
Hjernehemisphærens Borttagelse . . .	305.
Angaaende Bonillaud	312.
De forreste Lobers Forhold til de øvrige	315.
Nogle specielle Sygdomstilfælde	335.
Angaaende Lafargue	340.)
VI. Endnu nogle specielt foranledigede Be- mærkninger angaaende den Gallste Lære	342.
(3 Anledning af de skandinaviske Naturfors- teres Møde i 1847.)	

VII. Nærmere phystologisk Betragtning af Galls Lære	350.
a Galls Anatomie af Hjernen	350.
b. Fibrillemassen og den graae Materie	350.
c. I Forbigaaende nogle Bemærkninger betræffende Sympathetikus	360.
d. Galls Anvendelse af Organisations- ideen paa Hjerne og Nervesystem ...	366.
e. Angaaende den lille Hjernes Function efter Gall	374.
f. Angaaende Flourens's Examen de la Phrenologie	386.
Angaaende Forholdet imellem Evne og Drift, samt om ikke Galls Anskuelse mate- rialiserer Andens Virken for meget ved at mechanisere den for meget	411.
B. Om det Mandeliges Udtryk i det Le- gemlige	419.
I. Det Pathognomistes Natur og Grundlag	419.
II. Angaaende de menneskelige Følelsers og Williesbestræbelsers inderligere Sammen- hæng med Legemligheden end Intelli- gentsens	441.
III. Om det Phystognomiste	448.
(Hvad man objectivt har at vogte sig for	450.
Subjective Indblandinger	461.
De legemlige Momenter og enkelte Par- tier	465.
Den Aristoteliske Phystognomonik med nogle flere	471.
Lavaters	478.)

Fjerde Afdeling: Om Sindets Magt
 over det Legemlige og dettes Magt over
 hiint, især i moralsk Henseende 483.

I. Om Sindets Magt over og Afhængighed af
 Legemligheden, især i moralsk Henseende . . . 485.

II. Religios og moralsk Slutningsbetragtning.. 505.

Bidrag til Læren om:

det Aprioriske Pag. 87, 115, 147 ff., 198 ff., 261-62.

Begrebet Evne Pag. 194, 210-11.

Friheden Pag. 54 ff., 187, 391 ff., 414-17, 512 ff.,
 517.

Fegheden i dens Forhold til Sjælen og til det Spora-
 diste Pag. 17 ff., 52 ff., 88 ff., 194, 219 ff., 311,
 334, 416 ff., 455, 457.

Udødeligheden 89, 94, 164.

Namen-Register.

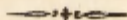
- Masfov 500.
 Adamantius 474, 475, 477.
 d'Allembert 479.
 Alex. Achillinus 478.
 Alex. Aphrodisiensis 193, 380.
 Alexander d. Store 500.
 Aristophanes 387, 448.
 Aristoteles 61, 62, 241, 448,
 456, 459, 467, 468,
 470=78.
 Baco af Verulam 390.
 Baptista see Porta.
 Bell 408.
 Bendz 342, 359.
 Bichat 176, 285, 360, 369.
 Bloch, M. G. 213.
 Voccati 479.
 Boerhave 491, 498, 500.
 Borromæus, Carl 480.
 Bouillaud 305, 307, 312,
 402, 403.
 Brandis 491, 501, 503.
 Brorson, N. W. 456.
 Broussais 60, 63, 78, 88,
 100=126.
 Brondsted 230.
 Bohm, Jakob 226, 241.
 Cabanis 119, 126, 202.
 Calvin 480.
 Campanella 462.
 Camper 450, 464.
 Cardanus 436.
 Cartesius 60, 64, 66, 67,
 80, 86, 90, 115, 221,
 389, 390.
 Chodowieky 461, 479.
 Cicero 193.
 Combe 226.
 Combette 382, 383.
 Crnvielhier 298, 325, 339,
 381, 383.
 Cuvier 295, 298, 388, 399.
 Darwin 285, 240, 503.
 Davis 193.
 Demofrit 33.
 Desfantl 309.
 Dichman 438.
 Ebel 295.
 Elisabeth af Baiern 409.
 Engel 424, 429, 437, 439.
 Erasmus 470.
 Ersch und Gruber 478.
 Eschricht 17, 133, 137, 182,
 214, 215, 258, 289, 308,
 311, 371, 372, 376, 382,
 495.

- Esquirol 174.
 Fichte, den Eldre, 29, 32,
 78, 88, 246.
 Flourens 306, 307, 344,
 346, 349, 375, 384, 385,
 386 = 411.
 de la Forge 68.
 Foville 291.
 Franzius 475.
 Gall 124, 141, 171—411,
 448, 451, 479, 481.
 Gertner 467.
 Geulinx 68.
 Geyser 479.
 Gmelin 219, 502.
 Gruber see Ersch.
 Gruner 431.
 Göthe 109, 257, 288, 446,
 447, 461, 463, 479, 480,
 481, 506.
 Haller 369, 501.
 Hannover 358-59.
 Hegel 28, 29, 46.
 Hegner 481.
 Herbart 211.
 Herholdt 21.
 Hermes 470.
 Herz 498, 499.
 Hirschfeldt 267.
 Home, Edvard, 298-99.
 Homer 242.
 Hoppe 225, 255.
 Horats 488.
 Howis 514.
 Ignatius see Loyola.
 Jacobi 199, 200, 201, 242.
 Jaquetot 73.
 Jean Paul 26.
 Johannes 480.
 1 Joh. 3, 2 — 454.
 Judas 480.
 Kant 23, 162, 187, 199,
 200, 236, 242, 391, 492,
 493 = 95, 496, 507.
 Karschin 479.
 Kierkegaard, Søren, 447.
 Klingberg 426, 476.
 Kolosf. 2, 23 — 510.
 2 Kor. 3, 18 — 454.
 Lafargue 340-42.
 Lallemand 275.
 Las Casas 258.
 Lavater 389, 413, 454, 457,
 458, 460, 461, 462, 463,
 466, 468, 470, 478 = 82.
 Leibniz 29, 50, 60 = 77, 84,
 115, 148, 199.
 Lelut 301.
 Lessing 242.
 Leutip 33.
 Leuret 291-95, 385.
 Lichtenberg 441.
 Liebig 90-91.
 Locke 148, 393, 503.

- Songet 258, 267, 274, 275,
 284, 285, 290-301, 304,
 305-10, 312-16, 320-25,
 335-40, 346, 351, 356,
 374, 382, 383, 384-86,
 402, 403.
 Soyola, Ignatius 480.
 Lufanos Okellos 380.
 Lufian 448.
 Luther 250.
 Magendie 259.
 Malebranche 54, **68-76**, 78, 85.
 Mart. 3, 17 — 480.
 Martial 448.
 Marimus Syrius 193.
 Melampus 475.
 Melchior, S. B. 302.
 Mendelssohn 199, 200, 213,
 216, 221-23.
 Milder, Madame 415.
 Moriz. Magaz. d. Erfahrungse-
 seelenkunde 196, 213, 216,
 223, 228, 243, 431, 494,
 498, 499, 503.
 Morton 347.
 Moser, Joseph 276.
 Muley Maluk 498.
 Müller, Johannes 21, 92-93,
 232, **258-68**, 270, 271,
 281, 284, 290, 346, 350,
 380-84, 385, 439, 452,
 458, 468.
 Moser 441.
 Napoleon 258, 260, 261, 468.
 Neergaard 428, 440.
 Otto 252, 272, 349.
 Paulus 480.
 Pinel 331.
 Platon 74, 104, 209, 241,
 242, 247, 448, 463, 476.
 Plinius 423, 502.
 Polemon 475, 477.
 Porta, Baptista 478.
 Pythagoras 154.
 Rameau 480.
 Raphael 413.
 Reil 120, 360.
 Reisse 223, 313.
 Rembrandt 480.
 Richter see Jean Paul.
 Rolando 356.
 Schlegel, Fried. 250.
 Schubert 219, 455, 498, 502.
 Schönborn 481.
 Sebastian, Konge i Portugal
 498.
 Seidel 433, 437, 438, 481.
 Semler 503.
 Serres 356, 384, 385.
 Sibbern, Fr. Chr., citeret eller
 omtalt 26, 44, 89, 133,
 157, 184-85, 201, 211,
 226, 227, 232, 233,
 236-37, 261-62, 345,

- 432, 442, 445, 448-49, 490, 506-07. Thorvaldsen 413, 467, 506.
 Sibirien, Fr. Gabr. Gottl., Tiedemann 276, 356.
 239. Tisbet 498, 500, 502, 503,
 505.
 Sinesen 342. Tode 501.
 Skandinavisk Naturforskerfor- Treviranns, G. R., 53, 266,
 saml. 342. 267, 324, 333, 338.
 Sokrates 193, 474, 476-78. Valentin 218, 258, 268-87,
 Spalding 213, 216-18, 221, 290, 305, 312, 321, 352,
 223. 356, 357, 358, 359, 360,
 Sptnoza 69, 71, 74, 76, 112, 362-63, 370, 371, 372,
 209, 268. 384, 397, 496, 497.
 Spurzheim 172, 191, 198, Bertot 498.
 225, 231, 236, 245, 268, Vieusfens 291.
 299, 397. Werner 238.
 Steffens 124. Willis 291.
 Stolberg 466, 481. Winkelmann 463.
 Struve, Gustav v., 241, 267, Xenophon 470, 476, 477.
 268. Zacutus Lusitanus 300.
 Sulzer 217. Ziethen 432.
 Sommering 295. Zinsendorf 480.
 Theophrast 242. Zopyros 193.
 Theatet 476. Dehlenschläger 438.

Første Afdeling.

Om Grundforholdet imellem Sjæl og Legeme.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

FOR THE MUSEUM

Faint text below the title, possibly a subtitle or introductory line.

THE MUSEUM OF THE HISTORY OF MAN
AND THE HISTORY OF NATURE

OF THE
MUSEUM OF THE HISTORY OF MAN
AND THE HISTORY OF NATURE

OF THE
MUSEUM OF THE HISTORY OF MAN
AND THE HISTORY OF NATURE

OF THE
MUSEUM OF THE HISTORY OF MAN
AND THE HISTORY OF NATURE

OF THE
MUSEUM OF THE HISTORY OF MAN
AND THE HISTORY OF NATURE

OF THE
MUSEUM OF THE HISTORY OF MAN
AND THE HISTORY OF NATURE

OF THE
MUSEUM OF THE HISTORY OF MAN
AND THE HISTORY OF NATURE

Indledning.

Tre Hovedspørgsmaal, som her ere at adskille.

Spørgsmaalet om Forholdet imellem Sjæl og Legeme, for at jeg skal beholde denne almindelige Udtryksmaade, vil — naar vi overveie, hvorpaa dets Opklaring og Afgjørelse be- roer, og vi herved paa den ene Side betænke, hvad der lig- ger i det selv, og paa den anden Side see hen til de for- skjellige Forestillingsmaader, som have dannet sig om dette Forhold, — føre os til at bemærke, at herved trende Hoved- spørgsmaal opstaae, der alle tre imidlertid paa det Næste ere forbundne med hinanden.

Det første er dette: i hvilket Forhold staaer det i In- dividet sig aabenbarende Levende, der ikke er, eller kan tænkes at være, noget Materielt, til det Materielle, hvori det lever og virker? Her er det Begreb om Sjæl fastholdt, som vel maa kaldes det mere sande og rette, og tillige kan kaldes det physiologiske, ifølge hvilket vi erkjende Sjælen at være det Samme som Livet selv, forsaavidt dette ved sin produce- rende, organiserende og individualiserende Virksomhed er kom- men til, i og formedelst et vist Ydre (Organismen), at danne en Subsistens for sig, med indre Genhed og Heelhed i sig, og det faaledes, at i denne Leven et levende Væsen maa siges

at træde os imøde*). Spørgsmaalet kan i denne Forstand ikke allene gøres om Dyrene, men kan og overføres paa Planterne, om man end ei vil tillægge disse en Sjæl**), thi Spørgsmaalet gaaer da overhovedet ud paa, hvorledes den dannende og organiserende Virksomhed, der gaaer for sig i et Legeme, og kan siges at subsistere i dette, forholder sig til det Materielle, som ved samme dannes til en vis bestemt Legemsbygning og under Vedligeholdelsen uophørligen dannes paa Ny. For den nærmere Betragtning reducerer sig da Spørgsmaalet til det mere almindelige: hvorledes overhovedet Forholdet imellem Materien og det i Materien virksomme Kraftige skal tænkes. — Ved Materie forstaaes her Det, som indtager Rummet; ved Kraft det deri Virkende, hvilket vi ei kunne tænke os som Noget, der indtager et Rum. Spørgsmaalet er da: hvorledes kan Immaterielt virke ind paa Materielt, og omvendt?

Men ved at opkaste og beskæftige sig med Spørgsmaalet om Forholdet imellem Sjæl og Legeme gaaer man i Almindelighed ei saa langt tilbage, men fordrer blot Opklaring af, hvorledes man skal tænke sig Forbindelsen imellem det i Bevidstheden Levende, eller det Tænkende, Følende, Vilende (hvilket da nu bliver Det, som man, i Overeensstemmelse med den almindelige Talebrug, betegner ved Ordet: Sjæl), og det Legemlige samt den i Legemet sig yttrende Virksomhed, gennem hvilken dels Tanker, Følelser, Beslutninger gaae over i udvortes Handlinger, dels udenfra kommende Indvirkninger, saavel som Virkninger i Legemet selv, kunne have Udtringer af Livet i Bevidstheden til Følge? — Dette er det andet Spørgsmaal, vi her møde. Hvor-

*) See min Psychologie, ny Udarb. § 1, og min Afhandling om Sjælens Subsistens i Philos. Arch. og Repert. 1ste Hefte Pag. 35 ff, af hvilken jeg isvrigt haaber engang at komme til at give en Omarbeidelse.

**) Angaaende det Spørgsmaal, om man kan tillægge Planten en Sjæl, henviser jeg til Philos. Arch. Pag. 51 ff.

ledes formaar dog en Tanke at sætte en Arm i Bevægelse? saaledes kan man i et Exempel udtale Spørgsmaalet.

Overveie vi imidlertid, at det menneskelige Legeme, som saadant, eller som organiseret Legeme, tjenligt til mangelunde Functioner, kun bliver til og vedligeholdes ved Livets egen Virken, samt at det er denne samme Livets Virken, hvorved fremdeles alle de legemligt Virkninger skee, om hvis Forhold til det Tankende, Følende og Villende der spørges, saa see vi, at her Spørgsmaalet egentligen kun gaaer ud paa, hvorledes et vist Indbegreb af Livets Uttringer forholder sig til et vist andet Indbegreb af det samme Livs Virkninger; nemlig, hvorledes den indvortes sjælelige eller den reent sjælelige Leven*) skal tænkes at staae i Berelvirkningsforhold med, og forbinde sig til Genhed med, den i de legemlige Functioner virkende Leven, hvilken sidste, qvæ Leven, ligesaa=

*) Naar jeg her bruger Udtrykket "reent sjælelige" er Meningen ei derved at tilkjendegive, at det er Noget, som skal tænkes at være uafhængigt af det Legemlige, en Paastand, som her vilde være en ligesom *petitio principii*, og som desuden heller ikke har nogen Gyldighed, idetmindste ei for det jordiske Standpunct. "Reent sjælelige" skal blot betegne det Sjælelige, som ikke viser sig i legemlige Productioner, men viser sig i det Slags Virken, hvorved Forestillinger, Følelser o. s. v. fremkomme. For Sikkerheds Skyld vil jeg imidlertid i Fremtiden helst bruge det Udtryk: indvortes sjæleligt. Undertiden vil jeg maaskee ogsaa sige: aandeligt, uagtet dette Udtryk egentlig kun har Gyldighed med Hensyn til en vis Deel af det indvortes Sjælelige, nemlig den Deel deraf, vi kalde det Høiere. Syrogbrugen vilde vel tilføde, ja maaskee fordre, at, hvad jeg her har kaldet det indvortes Sjælelige, skulde jeg kalde simpelthen det Sjælelige. Men en saadan Eftergivenhed for den i Syrogbrugen neblagte Mening, ifølge hvilken Sjælen blot betragtes som den, der yttre sig i Tanker, Følelser o. s. v., men ei tillige som den, der levendegjør Legemet, tør jeg ikke tillade mig, da jeg bestandig bør holde det for Die, at hvad man i Almindelighed kalder Sjælsvirksomheden, kun er den ene Deel af denne. Iøvrigt frembyder, hvad Mennesket især angaaer, Udtrykket: *Einbøvirksomhed* sig ogsaa til dermed at betegne det indvortes Sjælelige.

lidet er noget Materielt, som hiint indvortes Sjælelige er det. Holde vi nu videre den Erkjendelse fast, at det er eet og samme Grundvirkfomme, som i begge Slags Liv træder ud i Virksomhed, at altsaa det Selysamme, som virkende gjør, at en Tænken, Følen og Villen opstaaer, ogsaa er det Virksomme i de legemlige Functioner, saa see vi, at begge de de Tvende, om hvis Forhold der spurgtes, ere noget Sjæleligt; ligesom de ogsaa begge ved Livets Døder i Døden høre op med hinanden, medens Legemet selv bliver tilovers. Saa at Spørgsmaalet altsaa i Grunden bliver det: hvorledes det ene Sjælelige — det, som træder frem i Bevidstheden — skal tænkes forbundet med det andet Sjælelige — det, som aabenbarer sig i Functionerne i Legemet. Sjæleligt er her baade det Ene og det Andet, forsaavidt vi ved Sjæl forstaae den altomfattende primus motor i hele Organismen, eller den usynlige Livskilde, d. e. selve Livstotaliteten i dens Heelhed. Men vil man ei kalde det altsammen noget Sjæleligt, maa man dog indrømme, at det alt er Livsvirkfomme, kun, at den ene sætter Imaginationer o. s. v., den anden Nerve- og Muskelspil o. s. v. i Bevægelse. Det er alt tilfammen Uttringer af den ene totale Leveproces.

Man seer, at Spørgsmaalet ved denne Opklaring af dets egentlige Indhold allerede faaer en Bending, hvorved det begynder at besvare sig for os, idet det nu, som et Spørgsmaal om Forholdet imellem to Slags Virken af Sjælen, nemlig Sjælens Virken i Legemligheden og Sjælens Virken i Bevidstheden, kan sættes i Glassee med de Spørgsmaal, der kunne gjøres om Forholdet imellem to legemlige Functioner indbyrdes, eller to indvortes sjælelige Virksomheder indbyrdes. — Iøvrigt kunne vi vistnok ikke undgaae her at føres tilbage til vort første Hovedspørgsmaal igjen. Thi naar der nu er gjort opmærksom paa, at der i Legemet uafbrudt gaae visse Functioner for sig, i hvilke den Organismen levendegjørende Sjæl rører og ytrer sig, idet de netop selv ikke ere Andet end denne Sjælens Virken i sit Legeme, og

at det ere disse, hvortil Tanke, Følelse, Villie o. s. v. staae i det omspurgte Bevelvirkningsforhold, saa kan man dog ei undlade videre at spørge, hvorledes da disse i Legemet sig aabenbarende Livsyttringer formaae at indvirke paa det Materielle; thi her bliver dog altid noget egentligt og virkeligt Materielt, som tilsidst sættes i Bevægelse. Men herved komme vi tilbage til Spørgsmaalet om Forholdet imellem Kraft og Materie, hvilket var vort første Spørgsmaal.

Men endnu bliver vort her givne Begreb at forfølge til en anden Side. Naar vi nemlig betragte den hele i det indvortes Sjælelige og i det Legemlige sig aabenbarende Leven som en Totalorganisation af Liv, hvori e et Levende i sin Eenhed og Heelhed lever og rører sig, og betragte Legemet som det, der kun har sin Bestaaen ved denne uafbrudt sig fortsættende Leven, saa bliver endnu det Spørgsmaal at gjøre, — og det bliver vort tredje Hovedspørgsmaal, — hvorledes denne hele Totalorganisation, denne levende Eenhed og Heelhed, denne Mikrokosmos, skal tænkes at staae i en saadan Forbindelse med sin Omverden, at denne Omverden kan gribe ind i den, altsaa gribe ind i hiin allene af dens egen indre Kilde kommende Leven, ja gribe saaledes ind deri, at Omverdenen derved kan komme til at fremstille sig for den i denne Organismus subsisterende Bevidsthed; det er: hvorledes Sandsning af udvortes Gjenstande egentlig er muelig.

Dette Spørgsmaal kan da for det Første føre til det mere almindelige: hvorledes kan overhovedet en Ting, der tænkes som en for sig bestaaende, modtage Indvirkning af en anden, og hvad vil saadan Indvirkning egentlig sige? Men tænke vi os det først som givet, at Legeme kan virke ind paa Legeme, saa vil endnu det Spørgsmaal blive tilovers, hvorledes denne Indvirkning udenfra paa Legemet bliver til en saadan Indvirkning paa det sjælelige Væsen, at dette derved kommer til Forestilling om det Indvirkende. Men herved komme vi da tilbage til vort andet Hovedspørgsmaal, ligesom

vi saae dette at føre tilbage til Spørgsmaalet om det Materielles Forhold til det Kraftige, til Liv og Leven i Almindelighed.

Men dette Spørgsmaal, der var det, som blev opstillet først, og hvortil vi nu have seet de to andre at føre tilbage, vil jeg dog nu afhandle tilsidst, og derimod først tage det for, vi gave den anden Plads; deels fordi dette er det, hvorpaa der i Almindelighed allerførst tænkes, naar der spørges om Forholdet imellem Sjæl og Legeme, deels fordi vi ved at begynde med at søge at komme paa det Klare i det Gebeet, hvori dette Spørgsmaal fører os ind, ville gaae en Vej, som fra Opklaringen af Det, der ligger os nærmest, kan udvide sig til den mere omfattende Overveielse, — en Betragtningens Gang, der saa længe det hele Gebeet endnu er os en Gjenstand for Granskning og Randsagelse, synes den raadeligste. Imidlertid staaer dog det tredie Hovedspørgsmaal i saa uær, ja saa umiddelbar Forbindelse med det andet Hovedspørgsmaal, at vi ei kunne afhandle hiint, uden snart at drages ind i dette, hvilket jeg imidlertid dog vil holde adskilt fra hiint, ved at give Betragtningen deraf en Rubrik for sig.

A.

Om Forholdet imellem Livet i Bevidstheden og Livets Fungeren i Legemet.

I. Grundforholdet kortelig angivet.

Den første Bemærkning, der er at gjøre, naar der skal svares paa det Spørgsmaal: hvorledes Tanke, Følelse, Villie o. s. v. kunne virke ind paa det Legemlige, og omvendt, hvorledes en Virksomhed i Legemet kan virke ind paa hine, have vi allerede gjort, da Opklaringen af Spørgsmaalets egentlige Betydning strax maatte føre os dertil. Det forvandlede sig da for os til dette: hvorledes staae her de tvende det Sjæle-

liges Hovedvirksomhedsarter i et saadant Forhold til hinanden, at Det, der skeer ved den ene af dem, har sit Bestemte til Følge i Henseende til Det, der skeer ved den anden af dem? Hertil er da nu at svare, at vistnok ikke Tanker og Beslutning ligesom frem kan virke ind paa Armen og Haanden, naar Noget s. Gr. skriver sine Tanker ned, men at det er det ene totale Levende i Mennesket, som, idet det yttre sig saaledes i Bevidsthedens Sphaere, at Tanker og Tankegange fremkomme, nu med det Samme virker saaledes i sine legemlige Functioners Sphaere, at Arm- og Haandbevægelserne gaae for sig. Sjælen, — eller det indre levende Væsen, som med indre Eenhed og Heelhed rører sig i hele Organismen, saavel i det Bevidstløse som i Bevidstheden, — lever og virker paa eensgang i den hele Totalitet af Leven. Vakt til, eller bevæget til (erigeret til), at yttre sig paa en vis Maade i indvortes sjælelig eller aandelig Henseende, sættes den heelt i en dertil svarende Bevægelse, og vil da nu derved vækkes eller erigeres til at virke paa en vis tilsvarende Maade i den i det Legemlige sig yttrende Deel af sin Virken. Og omvendt: en Indvirkning paa Legemet, forsaavidt den faaer en tilstrækkelig indgribende Forandring til Følge i Henseende til Livets Virken i Legemet, vil sætte den hele Totalitet af Leven og Virken saaledes i Bevægelse, at denne nu, i indre Samstemning med sig selv, virker paa en dertil svarende Maade i Henseende til den Deel af sin Virken, hvis Frembringelser ere Forestillinger og de heri fremtrædende Tanker, Følelser, Beslutninger, o. s. v.

II. At hele Livet stammer indenfra.

Vi antage nemlig — thi det Anførte maae vi nu nærmere oplyse og tillige retsærdiggjøre — at hele Livet saa at sige lever indenfra udad, eller, at Alt, hvad der foregaaer saavel i Legemet som i Bevidstheden, gaaer frem ene og allene af Livet selv, d. e. af Sjæletotaliteten selv, saa at, ligesom naar Noget s. Gr. virker ind paa Diet, den Virksomhed, der da indtræder i Synsnerve og

Hjerne, ei skeer ved Lysets Kraft og Virken, men skeer ved selve Livets Kraft og Virken, der kun fremkaldes ved Lysvirkningen, saaledes dannes ogsaa Billedet af Gjens-standen i Bevidstheden, eller Forestillingen om den, ikke ved Nerve- og Hjernevirksomheden, men ved Livets i Bevidst-heden virksomme Frembringen eller Skaben, hvilken imidlertid just bliver denne bestemte, fordi, ligesom Livet ved den og den bestemte Indvirkning paa Diet, ifølge sin egen indre Naturs Medfør, bringes til at yttre sig i den og den bestemte Nerve- virksomhed, saa bringes det fremdeles, ogsaa ifølge sin Naturs indre Medfør, med det Samme til at yttre sig i den og den bestemte Forestillingsvirksomhed.

At Dette er saa, eller at vor hele Leven, i Henseende til det Grundbestemmende og i Henseende til det egentlige Vir- kende, allene stammer indensfra, bringes vi ved nærmere Dver- veielse snart til at maatte erkjende, saavel hvad den legemlige Livsvirksomhed som hvad den indvortes sjælelige eller aandelige angaaer. I hiin see vi — om end ved Hjælp af, og altsaa under Berørvirkning med, et udenfra givet materielt Stof, samt under et Berørvirkningsforhold med en Omverden, — en allene i den indre Leven selv givne Grundtypus at gjøre sig saaledes gjeldende, at Alt gaaer ud paa at uddaane og vedligeholde denne Livets egen individuelle Grundtilværel- sesmaade, i dens Eiendommelighed. Hvad dernæst den ind- vortes sjælelige Leven angaaer, da maae vi allerførst bringe alt Det i Erindring, hvad det, deels horer Psychologien, deels de philosophiske Undersøgelser over vor Erkjendens første Grunde og det Aprioriske heri til, udførligen at oplyse angaaende, at en ved en vis Reflexion styret Imagination griber ind i al Sandsning, især forsaavidt det gjælder, ved Hjælp af Indtrykkene at komme til ordentlige Totalfore- stillinger om Tingene i Verden, men at al saadan Reflexion beroer paa og styres og bestemmes ved de saakaldte Katego- rier, d. e. de aprioriske Grundforestillinger, hvori Forstanden

gjør sit oprindelige Væsens Medfor og saa at sigte gjør sin Grundtypus gjeldende.

Dette, hvortil vi iøvrigt længere hen ville komme tilbage, vil letteligen indsees ifølge Livets Natur ikke at kunne være anderledes, da en legemlig Indvirkning ei kan tænkes paa anden Maade at gjøre sig gjeldende hos en Livsvirksomhed, end ved at erigere denne til en tilsvarende Gjenvirkning, som da bliver dens egen, stammende udaf eller gaaende frem af dens egen indre Muen eller Formaaen. Men det bestrykes nu og saaledes ved Erfaring, at denne paa mange Maader vidner herom. Det vil en nviagtig Jagttagelse af Det, hvad Erfaringen i saa Henseende frembyder, snart lade os erkjende. Man maatte i denne Henseende allerførst kunne vusfe at være i Stand til at følge med Sandsningens hele Fremkomst og Udvikling hos Barnet. Men kan man her ei iagttage, saa har man dog kunnet det i en anden Sphære, hvor en vis Sandsning, nemlig Synet, hos Borne begyndte at uddanne sig fra en allerførste Begyndten af. Blinde, som saae deres Syn, see i Førstningen alle Ting, som om de vare tæt inde paa dem, og see dem ikke, som de ere. De dem bekjendte Ting see de ikke engang saaledes, som de af tidligere Sandsninger ved Hielp af Følelsen kjendte dem, uagtet dog nu Lyset gjør sin Indvirkning paa deres See-Organ, og de kunne derfor ei kjende dem igjen. De maae først langsomt lære at orientere sig i det nye Gebeet, som nu er gaaet op for dem, eller finde sig tilrette deri, førend Alt objectiverer sig reitelligen for dem, men deri lægger det sig da klarligen for Dagen, hvor meget Synet beroer paa Tankevirksomheden. Men ogsaa hos Alle os, som ikke ere saadanne Blinde, der nylig have saaet Synet og nu først skulle lære at see, lader det sig let i Erfaringen ligefrem estervise, at Reflexion og Imagination paa mange Maader gribe ind i vor Seen. Tingene stille sig ifølge det Perspektiviske paa mange Maader frem for os anderledes, end de i sig selv ere, men vi see dem da

dog, ei som de repræsenterer sig for Diet, men som de virkelig ere; thi vi see dem virkelig ikke med de mange Forkortninger, hvormed Lysets Indvirkning efter Synsvinklernes Bessaffenhed egentligen lader dem stille sig frem for os, og som Maleren ogsaa er nødt til at male dem med; men vor Imagination reducerer strax dette tilsyneladende Billede til det virkelige, og seer Tingene, som de i sig selv ere, saasnart vi have med Gjenstande eller Glasfer af Gjenstande at gjøre, som ere os bekendte. Saaledes viser sig f. Ex. den paa et Bord foran os staaende runde Tallerken egentligen for Diet med en elliptisk Form, men vi see dog strax Cirkelformen i den; ja Maleren, som skal male den, kan maastee behøve en særdeles Opmærksomhed, for at faae den at see med den Ellipseform, hvormed han maa male den, for at Seerne af hans Malerie, naar de komme i Illusion, kunne synes sig at see den virkelig bredende sig ud forfra indadtil med sin Cirkelform. Dog jeg vil her ikke gaae videre ind i alt Det, som her kunde være at bemærke, ogsaa med Hensyn til Hørelsen og Følelsesandsningen, og som gjør den Productivitet, der er i al saadan Sandsning, viensynlig, ei heller i alt Det, som viser, hvorledes det Aprioriske i os overalt gjør sig gjeldende i og ligger til Grund for og bestemmer hiin i Sandsningen indgribende Reflexion. Jeg maa, som allerede sagt, henvise til Logik og Psychologie angaaende, hvorledes noget Aprioriskt overalt ligger til Grund for Tænkningen, og hvorledes denne atter paa ethvert Punct griber ind i vor Seen, Høren o. s. v. Her skal kun i Almindelighed bringes i Erindring, at paa den ved dette Aprioriske ledede og bestemmede Productivitet, paa en ved en bestandig Reflexion ledet Indbildningskraft, berøves al Seen og al udvortes Sandsning overhovedet. Der skeer Noget ved Sjælens egen Livsvirksomhed, først i Hjerneapparatet og dernæst i Bevidstheden, og derved er det, at Gjenstandene sandfæses. Kun maa jeg endnu bemærke, at det ei alleene er i Forstillingsvirksomheden men ogsaa i Hjerneaktiviteten, at noget Aprioriskt gjør sig gjeldende; thi Hjernen har,

forud for alle Indtryk, sin oprindelige Grundbestaffenhed og Grundnatur, og denne er det, som medfører, at Indflydelserne eller Inactionerne faae de Virkninger, de faae i Hjernen.

III. At Alt baade i Legemet og i Bevidstheden fremgaaer af een og samme totale Leveproces.

Men naar vi nu saaledes maae erkjende, at al vor Seen, Høren, Lugten, Smagen og Føleli beroer paa, ja maa siges at bestaae i, visse bestemte Livsactioner, der vel nok fremkaldes ved udenfra kommende Indvirkninger, men dog skee ved det indre Liv selv, ja kun ere dettes egne Actioner, saa maae vi nu fremdeles nærmere betænke, om ikke nu ogsaa den Deel af disse Actioner, der foregaaer i Bevidstheden, og den Deel deraf, der foregaaer deels i Hjerneapparatet deels andensteds i Legemet, ere Virkninger af een og samme Leveproces, fordi Livet i Organismen overhovedet kun er eet, hvoraf al speciel Livsyttring gaaer frem.

I denne Henseende er nu for det Første alt Det at bringe i Grindring, hvad der maa føre os til at erkjende, at det er den selsamme Livsvirksomhed, som først virker til Legemets Uddannelse, og Punct for Punct fremvirker Alt, hvad der efterhaanden legemligen dannes, og som derpaa siden i sin Fremgang fremvirker alt Det, hvorved det hele Liv i Bevidstheden fremkommer. Det er viensynligt, at det Liv, hvorved Fosteret bliver til og udvikles, indtil det er modnet til at sødes til Dagens Lys, er det selsamme Liv, der, i at fortsætte sig, ytrer sig i det nye Indbegreb af Livsyttringer i Legemet, som nu med Respirationens og Circulationens Begyndelse indtræde, saaledes som den til dette Punct uddannede Organisation paa den ene Side, og de aldeles nye Forhold, hvori Fosteret ved Fødselen træder ind, paa den anden Side, nu føre det med sig. Men saa er det da og det selsamme Liv, den selsamme totale Leveproces, der nu ogsaa bevirker Det hos Barnet, som gjør, at det striger, at det føler Hunger, og at det begjærer at fuge. Men herved ere vi

allerede komue ind i Bevidsthedens Gebeet, og den samme Leven er det da, der fremdeles ytrer og udfolder sig i alt Det, hvad der nu i den nu begyndte Fornemmelssens og Begjæringens Sphære, og efterhaanden i hele Bevidsthedens Sphære, fremkommer. See vi hist en vis Leven i sine sig fortsættende Virksomheder at gaae sin Gang fra Spiren eller ovum af og indtil Fosterets Uddannelse, og senere fra dets Komme til Lyset af til Menneskelegemets fulde Udvikling og Uddannelse, — hvori vi da forresten ikke see alle Livsyttringer, alle Organer og Functioner, paa eengang strax at være tilstede, men enhver at fremkomme til sin Tid (hvilket i Fosterdannelsens Periode især gjælder), — saa maae vi nu ogsaa erkjende, at det er ifølge den samme Leveprocesses Gang, ved det samme Livs Virken, at hele Bevidsthedslivet med Alt, hvad deri er, efterhaanden fremkommer: Alt ifølge den totale Bessaffenhed og Natur af den hele Grundtypus, hvorefter Livet virker. Ingen vil her betragte f. Ex. Leverens og Galdens Frembringelse og Virken som kommende ud fra sit isolerede Punct; thi, om end Forsølgelsen af Embryets Udvikling har lært Physiologerne, at Organismens første Dannelse stæer sporadiskt fra mange Puncter af, og at derpaa først Partiernes ved en Art af Juxtaposition gaae sammen til Et, saa var dog i Spiren eller i ovum Genheden fra først af given, og efterat Organismens forskjellige Partier ere stuttede sammen til Genhed, virker Livet med vienssynlig organisk Genhed. Dgsaa sees det baade i Livets Dphyr i Døden, at det Alt var eet Liv, saa og see vi, for at blive ved Exemplet, den hele Lever med den hele Lever- og Galddevirksomhed saaledes bestemt ved og beroende paa det Heles Bessaffenhed, at den sees knu at træde frem som, og bestandigen at vedligeholdes som, et integrerende Led i den hele Levens Totalitet, af hvis hele Gang dens Bevarelse i dens normale Tilstand er afhængig, medens den selv er et medindoptaget Led i denne Livets hele Gang. Intet kan nu berettige os til at betragte Tænknngen, med hvad der videre hører til

Bevidsthedslivets Region, anderledes. Ogsaa Tænkningen er en Virkning af den samme Leven, medhenhørende til dennes Totalitet, afhængig af dennes hele Gang, men og gribende ind i Livets hele Gang. Vi see jo endog paa det Bestemteste visse indvortes sjælelige Livsytringer, visse Ytringer af Tænkning og Derveielse, saaledes indtrufne med i den organiske Livscyklus, at en Deel af det indvortes Sjælelige maa gribe ind med i den simple legemlige Ernærings- og Selvedligeholdelsesproces, og danner et medførendt Led heri, idet f. Ex. Jøden hverken kan staves tilveie, eller kan bringes ind i Legemet, eller kan tygges, eller synkes, o. s. v., uden ved Handlinger, ved hvilke Fornemmelse og Villie spille med, og paa hvilke derfor ogsaa alt Det, der overhovedet kan satte Sindet i Bevægelse, kan virke ind med; (f. Ex. naar man i en heftig Sindsstemning ikke tygger tilbørligen, sluger for hurtigt, eller maaskee af lidenskabelig Hast, under Virkningen af en stærk Appetit, spiser for graadigt, med Meget mere). Vi see i slige Tilfælde og mange andre af lignende Art, det hele Indbegreb af Virksomheder paa mange Maader vise sig som en eneste i sig sammenhængende Eenhed og Heelhed af Leven. Fremdeles kan nu og det Uandeliges Spil i det legemlige Udvortes, eller det Pathognomiske, hvortil hele den saakaldte naturlige Mimik, forsaavidt Menneskets Indre derved uvilkaarligen udtrykker sig i Muskelbevægelsernes Spil, henhører, vise os den hele Leven, legemlig og aandelig, som een Totalitet af Leven, hvori Sjælen rører sig med indre Eenhed og Heelhed.

Sjælen tænke vi os da som det ene Levende, der rører sig i alle Livets Ytringer, hvilke, ifølge Indvirkningernes Bestaaenhed paa den ene Side, og Livets Natur og Grundbestaaenhed paa den anden Side, maae blive mange forskjellige. De udgjøre alle selve Sjælens Leven, der virker paa utallige Maader. Men den selv er en consequent Eenhed, der i den normale Tilstand heelt igjennem er i indre Samstemning med sig selv, og derfor er der ogsaa en saadan Sammenhæng og

Samstemning i alle Livsactionerne, eller en saadan Tilsvarende af den ene til den anden, at de føre, den ene den anden med sig. Naar nu heri Forholdet vistnok ofte synes at være det, at den ene føder den anden af sig, eller fører den anden med sig som sin Virkning, saa er Dette dog i sig selv ikke saa. Kun som sin Følge fører den ene den anden med sig, uden at fremvirke den; thi det er Livets Natur og Gang, som i sin Consequents fører med sig, at det selv, idet det ytrer sig paa en vis Maade i sin ene Virken, strax til lige maa ytre sig paa en vis tilsvarende Maade i sin anden Virken. I Overensstemmelse hermed er den legemlige Virkens Indtræden som Følge af en indvortes sjælelig, og dennes som Følge af hiin, at tænke. Begge ere Følger af, eller rettere Uttringer af, den Total-Action af Livet, hvori dette er bleven sat. De ere denne Total-Actions Bestanddele; thi denne bestaaer kun i det saaledes forenede Indbegreb af Specialactioner. Naar Livet ifølge en vis Indvirkning træder ud paa en vis Maade i den ene Retning eller Art af sin Virksomhed, maa det, ifølge den hele Organismes og den hele Levens indre overalt hensigtsfulde Samstemning med sig selv, om hvilken allerede Livet i Legemet paa mangfoldige Maader vidner, træde frem paa en vis bestemt tilsvarende Maade i den anden Retning eller Art.

Til at gjøre os dette Begreb om Forholdet imellem det indvortes Sjælelige eller det Aandelige og det Legemlige, dertil leder os Alt, naar vi holde os til det factiske Givne. Thi factiskt givet maae vi vel sige det at være, at der i Mennesket viser sig et Liv og et Levende, som kun er Gæt, og som lige meget ytrer sig i Legemet, og ytrer sig i Alt, hvad der gaaer for sig i Bevidstheden. Kan imidlertid nu dog ingen Tanke tænkes ligefrem at kunne virke ind paa nogen Deel af Legemet, eller noget Legemligt ligefrem at bevirke Noget i Bevidsthedskredsen, saa ligger vist ingen Forestillingsmaade nærmere, end den fremsatte, ifølge hvilken det er den indre totale Leven selv, eller Sjælen selv, der, idet den bringes til at virke

paa en vis Maade i det Legemlige, tillige virker paa en vis Maade i Bevidstheds kredsen af sin Leven, og omvendt.

IV. Om Jegheden, i Særdeleshed i dens Forhold til den hele Sjæl.

Vil man tage Ordet: Jeg i saa vidtløstlig en Forstand, at Jeg gjøres til Gæt med min hele sjælelige Leven, saa kan man sige: idet jeg nødes til en vis forandret Virken i mit Legemlige, bringes derved jeg, ifølge min Organisations hele Natur og Gang, til en vis forandret Virken i min Bevidsthedsleven, og bringes derved til at danne mig den til hiin Forandring svarende Forestilling. Men det forstaaer sig da af sig selv, at vi da til Det, som Jeg gjør, maatte henregne langt Mere, end hvad der skeer ifølge bevidst Selvbestemmelse, altsaa langt Mere, end Det, som det egentlige Jeg kan siges at gjøre. Men det Retteste er ei at udtrykke sig saa, men kun at sige, at, idet den Leven, hvori Jeg subsisterer, kommer til at virke paa en vis Maade i den i Legemet sig rørende Deel af sin Virken, da danner den ifølge sin Natur tillige i min Bevidsthed den tilsvarende Forestilling, og omvendt. Vort egentlige Jeg er ligesom nedfanket i, eller bedre: løfter sig op af, en Sjælsvirksomhed, og boer saa at sige midt inde i en Sjælsvirksomhed, som hører med til at constituere Jegheden, men som ikke medomfattes af denne, da den ei medomfattes af den selvbestemmende Selvbevidsthed; thi kun i denne Selvbevidsthed subsisterer det egentlige Jeg, og kun saa langt som denne strækker sig, gaaer Jeget.*) Dette subsisterer som i en mindre central Cyklus midt inde i Cyklen af den hele individuelle Sjælsvirksomhed, medens denne atter er at betragte som saaledes indoptaget i en universellere

*) I hvilken Grad Jegheds- eller Bevidstheds-cyklen er snævrere, end Livscylen i vort Legeme, gjør Prof. Eschrichts Program af Aaret 1845 (Om de uvilkaarlige Livsyttringers Forhold til de vilkaarlige) opmærksom paa.

Levens større Cyklus, at den kun subsisterer som en Function i denne, men som en Function, der er langt mere udfondret og langt mere danner et eiendommeligt Actions- og Reactionspunct i hiin univversellere Cyklus, end nogen Function med sit Organ i den enkelte Organismes Cyklus.

V. Mon ikke Forholdet skulde være et polariskt?

Forsøge vi det givne Begreb om Forholdet imellem det Legemlige og det indvortes Sjællige, hvorved vi bestandigen mene det til Bevidsthedslivet Henhørende, nærmere, saa bringes vi naturligen til at forsøge et Skridt videre. Alt synes her nemlig at lede hen til den Tanke, at Forholdet turde være at tænke som et polariskt Modsetningsforhold. Man bemærke vel, at det ikke er Sjæl og Legeme, som jeg mener her at danne en saadan Modsetning, men at det er Sjælens Legem-formende, Legemet bestemmende og bevægende Virken paa den ene Side, og Sjælens Forestillinger frembringende og i Erkjendelse, Følelse og Villie sig aabenbarende Virken paa den anden Side. Disse to er det, jeg vilde tænke mig i et polariskt Modsetningsforhold, fordi denne Forestilling synes mig at ligge saa nær. *) Er det nemlig Sjælen, der, som det indre totale levende Gne, idet den kommer til at virke paa en vis til en legemlig Indvirkning svarende Maade, sættes saaledes heelt i Bevægelse, at den nu kommer til at ytre sig paa en vis tilsvarende Maade i Bevidstheden, og omvendt, og kan her derfor ikke være Tale om en ligefrem

*) I legemlig Henseende ere Physiologerne komne til den Erkjendelse, at det med Forbindelsen imellem Sandsefølelse og tilsvarende Muskelbevægelse forholder sig saa, at Indvirkningen paa den sandsende Deel af Legemet ved Sandsenerven forplantes til Hjernen, og at saa derfra en Reaction udgaaer gjennem en anden Art af Nerve hen til Muskelen og sætter den i Bevægelse. Nu gaaer vi her et Skridt videre og sige: den hele Legemsvirksomhed gaaer tilbage til Sjælegrunden, og fra denne gaaer saa Bevidsthedsvirksomheden ud.

Indgriben af den legemlige Function i det indvortes Sjælelige, men er Forholdet saa, at Virkningen paa Legemets Side gaaer ligesom tilbage til sit Centrum og Udspring, for at nu der fra Virkningerne i Bevidstheden kunne gaae ud, og omvendt, saa ligger den Forestilling dog meget nær, at Forholdet er at sætte i Lighed med det Slags Forhold, vi ellers i Naturen saa ofte møde, hvor Foreningen af tvende paa modsat Maade sig yttrende men uadskilleligen med hinanden af samme Rilde udspringende Virksomhedsarter viser sig som den, man, med en fra først af fra Magneten hentet og dernæst paa Electricitet og Galvanisme overført Benævnelse, kalder en *polarisk*. Ligesom enhver Forhvielse eller Svækkelse af Virksomheden i den ene Pol af en Magnet, eller i en af de tvende modsatte elektriske eller galvaniske Virkninger, umiddelbart vil have en tilsvarende Forhvielse eller Svækkelse i den anden til Følge, uden at dog den ene af dem er det Virkende i den anden, eller den ene af dem skeer ved den anden, da begge ere den samme Grundkrafts eller Grundvirksomheds Virkninger til to forskjellige Sider og paa to forskellige Maader, saaledes tænke vi os da nu, at, naar ei blot Forhvielse og Forringelse, men overhovedet al Art af Forandring i Sjælens eller Livets Virksomhed i dens legemlige Retning har sit Tilsvarende til Følge i sammes Virksomhed i den indvortes sjælelige Retning, saa følger her den ene med den anden, stiger og falder med den, eller forandres paa anden Maade med den, fordi begge, gaaende ud fra samme Grundvirksomhed, just staae i et Modsetningsforhold til hinanden, der kan sammenlignes med hiint Polaritetsforhold.

Dog, den her udtalte Anskuelse tør maaskee, naar man vil gaae i det Enkelte og vil gennemføre den, have sine Vanskeligheder. Jeg vil da her kun fremsætte den ligesom *in parenthesi*, og vil i det Følgende ei lægge den til Grund, men blive staaende ved Det, som den simple Jagttagelse af det Givne, samt Jagttagelsen af, hvad der ved simpel Consequents synes at følge deraf, har bragt os til og fremdeles vil bringe os til

at erkjende og antage angaaende Forholdet imellem Bevidsthedslivet og det Legemlige.

VI. Hvorvidt er Værelsvirkningen mellem Livsvirkningsheden i Legemet og Bevidsthedslivet et totalt?

Men skulde ikke imod det givne Begreb om Forholdet imellem Bevidsthedslivet og Livet i Legemet den Indvending kunne gøres, at der gives mangen legemlig Virken, der ikke har mærkbare, d. e. til bestemt Fornemmelse kommende, Virkninger i Bevidstheden til Følge, uagtet man skulde troe, at det angivne Forhold maatte føre med sig, at til enhver Action i det Legemlige en bestemt Action i Sindet maatte svare? Thi maa dog ikke Dette følge deraf, at Organismen ved den udenfra kommende Indvirknings Indgriben i det Legemlige, skal tænkes saaledes heelt sat i en anden Actionstilstand, at Virkningen i Bevidsthedskredsen heraf skal tænkes at være en Følge? (Og maatte ikke især den Tanke, at Forholdet var et Polaritetsforhold, lede til denne Antagelse?)

Mod en saadan Indvending kan for det Første erindres, at den i al Organisation liggende Individualisation, der fører til, at enhver Function træder frem med en vis relativ Bestaaen for sig indenfor det Heles Eenhed, ogsaa fører med sig, at Functionerne allerede i Legemet i en vis Grad kunne vise sig som saavidt uafhængige af hinanden, at en Affection og tilsvarende ny Virken i eet Organ ei strar spores i de andre, og at derfor hiint „heelt“ ei maa tages strengt. Et Slags relative Isoleringer synes her vel at kunne finde Sted. Men hertil er endnu at sive, og til Forklaring af dette „relative“ at bemærke, at den Paaastand vel turde lade sig opstille og haandhæve, at egentlig Intet foregaaer saaledes i det Legemlige, at det afficerer Fornemmelsesnerverne, uden at det faaer sin Indflydelse med paa Det, som foregaaer i Bevidstheden, og omvendt; hvilket da vil sige, at Sjælen aldrig bringes til en forandret Virken i det Legemlige, uden at den ogsaa,

saasnart saadan Virken foregaaer saa, at den kan gjennem Nervesystemet forplantes til Hjernen, kommer til at yttre sig anderledes i Bevidsthedslivets Sphære og omvendt. Jeg kan herved ikke Andet end tænke paa, hvorledes vor afdøde Herzhofdt pleiede at yttre sig om de enkelte afficerende Indvirkningers Forhold til den hele Organisme. Det er, pleiede han at sige, som om der, efter enhver saadan Indvirkning, gik Sendebud ud til alle Sider i hele Legemet og tilbage igjen. I Reactionen, eller i den ved Indvirkningen fremkaldte Action af hele Organismen, faaer da Alt sin Stemme med, hvert efter den relative Indflydelse, den Betydning og Vægt, det enten ifølge Organismens Grundnatur har, eller ved abnorme Forhold har faaet i Organismen. Saadan Virkning ud i hele Organismen og Tilbagevirkning skeer endog ikke altid strax i et Nu, og den Stemning, som en Indvirkning i det første Dieblik fremkalder, afverler derfor stundom med en anden, som kort efter indtræder; men ei sjældent er dog Alt i et Dieblik gjort; hvilket ei heller kan undre os, naar vi vide, i hvilke lange Strækninger ei blot Lyset, men og den elektriske og galvaniske Virkning i et eneste Nu kan forplante sig. *) I Fornemmelsens Eenhed

*) Jeg bringer herved de interessante Forsøg i Grindring, som af nogle Astronomer bleve gjorte i Anledning af Noget, de, ved i Forening at anstille Observationer, hvorved de mindstsmuelige Tidsdele skulde bestemmes, havde bemærket, idet hos Een en noget lidet hurtigere Opfatten eller Vaerbliven syntes at indtræde, end hos en Anden, under Tidsdelenes Tælning. Men om det var Indvirkningen paa Sandseorganet, som her behøvede en mærkbar Tid for at forplante sig til Hjernen, eller det var Sindet, som behøvede Tid til Uendningen under Overgangen fra Uendning af det Seete til Uendning af det Hørte, blev her dog uvidt. Jeg skulde med J. Müller antage det Sidste, da andre psykiske Phænomener understøtte denne Antagelse. Bestindelsen indenfor et allerede i Bevægelse værende Tankeløb, hvor det gjelber Grindring af Noget, man veed sig at vide, kræver ofte megen Tid. Dog sees Dette at beroe paa visse legemlige Tilstande. See herom Joh. Müllers Physiologie Th. I, Buch III, Abschn. III, Zndl. (and. Udg. S. 654).

er baade hos Mennesker og hos Dyr Livets Eenhed nærmest og først givent; men i den totale Fornemmelsestilstand har bestandigen alt Det sin Andeel, hvad der overhovedet kan have Indflydelse paa Sindets hele Stemning. Baade det Legemlige og det indvortes Sjælelige giver da alt tilsammen sin Stemme med i hiin Samvirkning fra alle Puncter, dog saa, at Det, der i Almindelighed hersker frem og giver den hele Livstilstand sin Tone, sin Stemning eller Charakter, eller dog til visse Tider hersker frem, det Samme hersker nu ogsaa strax frem i en saadan viedblikkelig Tilbagevirkning, enten i Almindelighed eller naar den fremkalbes til siige Tider. Ligesom nu da de standsede Hæmorrhoider for Exempel kunne give en vis aandelig gjennem Svar og Gjensvar udtrædende Reaction et Præg, hvori deres Indflydelse tydeligen kan spores, idetmindste fiint, saaledes kan nu og Alt, hvad der kan herse frem i Bevidsthedslivet, f. Ex. Menneskets vredaglige eller hjærlige Sindsstemning, hans Gresfølelse, hans Moralitet, o. s. v. faae en fremherskende Indflydelse ved at bestemme f. Ex. en pludselig Skræks ufrivillige Udbruds hele legemlige Art og Maade, ja Menneskets Maade at spise og tygge paa (f. Ex. om det skeer med mere eller mindre uvitterlig Anstand og Værdighed).

Vistnok har ikke enhver Forandring eller ny Virken i det Legemlige en mærkbar Indflydelse paa Bevidstheden. Der gives endog hele Classer af legemlige Virkninger, som man kun i en sygelig Tilstand fornemmer Noget til, men som i den sunde Tilstand forblive aldeles bevidstløse. Men allerede Dette, at saadanne dog kunne gribe ind i Bevidsthedslivet i visse abnorme Tilstande, vidner om den nye Sammenhæng, der imellem dem og det Bevidste finder Sted, og deres sunde Virken maa da vel antages at virke Sit til at holde hele Constitutionen i den Tilstand, at de ei fornemmes. Der er Noget, vi kalde Stemningen i hele Sindet. Denne hænger paa det Næreste sammen med Det, vi kunne kalde Stemningen i Legemet. Naar denne er sund og normal, saa

virker Sjælen med Frihed, Friskhed og Livlighed i sin aandelige Region, medens Intet af Det, som i vegetativ Henseende i Legemet foregaaer, fornemmes. Men til denne indvortes sjælelige Stemnings Fremkaldelse og Vedligeholdelse virker dog nu hiin legemlige Stemning Sit.

Hvori bestaaer vel — for at jeg skal forfølge denne Sag videre — det Sygelige i Sindet, som kan blive en Folge af visse Forstyringer i saadanne legemlige Functioner, der i den sunde Tilstand ikke synes at have Noget at gjøre med Sindsvirksomheden? Bestaaer det ikke f. Ex. i knarvurne, vredagtige, eller i mørke, sorgmodige, eller i forsagte, ængstelige Sindsbevægelser, eller andet Døslige. Disse komme da dog fra Noget, som for maaer at fremkalde dem. Bevidsthedslivets Natur formaaer overhovedet at føde dem af sig; thi, hvad en Tings Indre ikke bærer i sig i sin indre Formaaen, kan ved intet Incitament i Verden fremkaldes hos den. At nu hine Sindsbevægelser i den sunde Tilstand ikke indtraadte, maa da være en Folge af, at Det, som formaaede at frembringe dem, holdtes nede eller holdtes bundet; og heri, nemlig i at have Dette til Folge, viiste sig da nu den sunde legemlige Stemnings, eller de paa den sunde og normale Maade virkende legemlige Functioners Indflydelse paa Bevidsthedslivet. Hvis Galden f. Ex. virkede nordentligen, vilde Breden mueligen komme frem med sine sindsforstyrrende Virkninger, eller omvendt, hvis denne vakte, vilde Galden mueligen komme i Uorden. Begge Slags nordentlig Virken var muelig. Nu indtræder imidlertid ingen af Delene. Den sig vedligeholdende sunde Stemning i det Legemlige holder da disse Mueligheder bundne. Men nu kunne heri mange Overgange og Mellemtilstande finde Sted. Og saaledes vil da Livets Virken i Galdevirksomhedens hele Gang bestandigen have sin Andeel med i Livets Virken i Henseende til Sindet, om end Sindets af Kant i hans bekendte Afhandling herom nævnte Herredomme over sine sygelige Affectioner i det Hele — eller en vis det Dieblikkeliges Dampelse ved

det Totale, formedelst Besindighedens Magt — kan lade saadan Andeel vinde hen til at betyde Lidet, uden at den dog i Farvegivningen, om jeg saa maa sige, eller i visse Nuancer i Stemningen, er aldeles Intet.

VII. Om Det, som foregaaer i Sjælens dybe Grund.

Det er herved at erindre, hvad saa saare Meget maa bringe os til at erkjende, at der i Bevidsthedens dybe Grund, *in abyssio animi*, foregaaer Meget, som ikke directe, men kun indirecte, — ofte i meget secundære Virkninger — kommer til Bevidstheden. Hvorledes Dette kan være, ja hvorledes det ei kan Andet end være, komme vi fuldkomnest til at indsee, naar vi betænke, at Bevidsthedslivet med sit hele Indhold, som alt Andet i Verden, bliver til derved, at den altconstituerende og i Alt sig rørende totale Tingenes Orden og det heri herskende Alvirkende fører med sig, at det just danner sig paa det og det Punct, og at det bliver saaledes, som det bliver. Derfor bliver da Individualiteten ligesaavel i indvortes sjælelig Henseende en vis bestemt, nemlig en saadan, som den maatte blive paa dette Punct i den hele Rjæde af Virkninger, som den bliver det i legemlig Henseende. Den er fra først af paa en vis bestemt Maade gaaet frem af — men altsaa og fra først af paa en vis bestemt Maade constitueret ved og indorganiseret i — Livets totale ideelle Grund. Den danner fra først af et eiendommeligt Punct i denne indre ideelle Totalorganisation, ligesom den siden kommer til at danne et saadant i den udvortes reelle Bestaaen. *) Men saaledes maa der da fra først af i Individualiteten danne sig baade en vis bestemt Eiendommelighed i legemlig Henseende, saa og en vis bestemt indvortes Disposition i aandelig Henseende, da det sig under Legemets første Dannelse udviklende Liv fra først af maa være stillet i et vist For-

*) See min ovenfor citerede Afhdl. om Sjælens Subsistens, Philos. Arch. Pag. 44 ff., hvor der er Tale om Sjælens egentlige Søde.

hold til det System af indvortes fra kommende aandelige Indflydelser, til hvilke det lige saa vel er bestemt til at skulle komme i actuelle Forhold, som det ved sin legemlige Organisation aabenbar er stillet i, og dannet til at skulle staae i, visse bestemte Forhold til Omverdenen. Der danner sig da in abysso animi — det vil sige i den Leveproces, af hvis Midte først Jeget, som saadant, træder ud i en Bevidsthed — Meget, som henhører med til Bevidsthedslivet, førend endnu Bevidstheden selv indtræder, idet nemlig noget indvortes Sjæleligt — en vis Disposition, et vist Anlæg, altsaa en vis Situation eller Relation i Henseende til de aandelige Indflydelsers Region — lige saa bestemt, som Meget af de legemlige Dispositioner, kan siges at være medfødt, det er: under den organiske Fosterdannelsesproces disponeret paa en vis Maade, hvorfor vi og med Rette betragte udmærket Genie og Talent som medfødt. Den individuelle Leven, som danner sig, og allerede under Fostertilstanden skrider betydelig frem, danner sig med en vis eiendommelig Form, med en vis særdeles individuel Natur, hvormed den allerede træder ud af Livets universelle Grund, ifølge den ideelle Plads, den saa at sige fra først af har i den universelle Tingenes Orden. Men som et saadant eiendommeligt Led i den hele Kæde af Virken, eller i den hele Organisationsgang, bliver ethvert Individ da ei blot udad til stillet i andre Forhold, men er og indad til stillet i andre Forhold, end ethvert andet Individ; og, som det er sat til at skulle til begge Sider udvikle sin Leven og derfor gribe ind i begge Regioner, den ydre og den indre, og som det til det Ene har legemlige Organer og til det Andet har aandelig Modtagelighed (aandelig Sands, hvilken Dyret ei har), saa maa det ogsaa antages fra først af at være constitueret paa en vis Maade i begge Henseender. *) De

*) Sammenligne vi i denne Henseende Mennesket med Dyrene, saa maae vi erkjende, at det Alghbige, Alvirkende, den totale Tingenes Ordens Medfør, lige saa vel hos Dyret gjør sig gjældende i d e n

medfødte For skjelligheder i Aandsanlæg vidne nofsom herom. Men i et faadant indadgaaende Grundforhold bliver nu Individualiteten bestandigen ved at staae; og, som, fra først af, en Staben i denne indre sjælelige Region, en Dannen og Constitueren af denne bestemte Individualitet, gif forud for dens Kommen til Bevidsthed, saa er Intet naturligere, end at det Samme bliver ved hele Livet igjennem, saa at bestandigen Noget, som ei kommer til Bevidsthed, men dog hører til Bevidsthedsfiden af Individets Tilværelse, danner Grundlaget for Det, som træder ud for Bevidstheden. Jeg minder herved om hine af mig i min ældre Psychologie (første Deel Pag. 106) ansførte Ord af Jean Paul: „Ein unauslöschliches Gefühl stellt in uns etwas dunkles, was nicht unser Geschöpf, sondern unser Schöpfer ist, über alle unsre Geschöpfe“. Det Geniale i Mennesket kan give Beviser herpaa. Livets sig bestandigen fortsættende Gang er, hvad det indvortes Sjælelige angaaer, aabenbar endnu kun en bestandig Sjæleformations- eller Sjælefastelsesproces, hvori det Samme, hvorved Jeget fattes ind i Tilværelsen, fremdeles bliver ved at virke og arbejde til denne sin aandelige Stabnings Fuldbyrkelse i den Retning, dets Liv har. En sig selv i alle Henseender med fuldkommen Klarhed og Kraft besiddende selvbevidst Eksistens er Menneskets endnu ikke, men skal kun efterhaanden vorde det, og det endda saaledes, at der

fra, som hos Mennesket. I Dyrets Instinct see vi saaledes dets Livs høiere Styret, eller den i Dyret virksomme høiere Villie. Men Dyret, staaer ei i det Forhold til dette sit Livs Grundbevæger, at det kommer til Bevidsthed om den, eller at den objectiverer sig for Dyret. Hvad Dyret saaledes bærer i sig, sandser det ikke. Her er da en stor Forskjel i Menneske- og i Dyre-Tilværelsens Grundforhold indad til. Men slig Forskjel, som vi nu her see i det Støre, kan nu paa mange Maader vise sig i det Mindre i Forskjellene imellem menneskelige Individier, idet hiint Alvirksomme i visse af sine Virkninger snarere og i høiere Grad objectiverer sig for eller hos det ene Individ, end for eller hos det andet.

bestandigen og væsentligen maa blive Noget, som i Livets dunkle Grund, forblivende i Latents, holder og bærer Bevidstheden, som dennes Naturgrund, uden at træde op i den. Men saaledes kunne da og mange Virkninger i det Legemlige have Indflydelse paa og Betydning for Det, som i Bevidstheden træder ud, uden selv at blive mærkbare i denne. Vi finde os ogsaa ofte i Sindstilstande, hvorom vi, naar vi spørge om deres Ophav, maae antage, at Noget, vi ei ere blevne os bevidste, har maattet udøve en Indflydelse hos os, som har afficeret os, uden at den selv er kommen til vor Bevidsthed, eftersom vi kun deraf kunne forklare os Det, som nu kommer til vor Bevidsthed, hvori da hiint, der ei directe er traadt frem i denne, nu spores t sine Følger, i hvilke det indirecte kommer til Bevidsthed (f. Ex. naar pludselig Noget falder Nogen ind, hvilket han tidligere forgjæves gjorde sig Umage for at faae fat paa).

At Sjælen, saavelsom det i den sjælelige Subsistents bestaaende Jeg, ligesaavel indad til staaer i Forhold til noget Andet, end det selv, — noget sandt Objectivt, — som det udadtil staaer i Forhold til en objectiv Omverden, og at det i sin hele Leven ligesaavel bestemmes ved Indvirkninger, der komme fra hiin Side, som det bestemmes ved Indvirkninger, der komme fra denne Side, er Noget, som her bestandig maa havees for Die. Vi ville længere hen komme tilbage hertil.

Men forinden vi kunne komme til at tale nærmere herom, ere en Deel andre Betragtninger at anstille. Nærmest ville vi, ved at see tilbage, finde os foranledigede til, nu at gjøre det tredie af vore i Begyndelsen opstillede tre Hovedspørgsmaal til Gjenstand for en Dverveielse. Vi have i det Foregaaende viist hen paa, hvorledes Alt, hvad der foregaaer i Organismen eller i Mikrokosmen, som jeg her i denne Sammenhæng hellere vil kalde den, skeer ved Livstotaliteten selv, om det end fremkaldes ved udefra kommende Ind-

virksomheder. Men hvorledes det nu forholder sig med denne Fremkaldelse, maae vi nu dog overveje. Her synes Banse- ligheden ved Spørgsmaalet om Forholdet imellem det indvortes Sjælelige og det Legemlige især at ligge. Havde vi allene med den lille Totalitet, den Mikrokosmos, at gjøre, som den i sig afsluttede menneskelige Organismus frembyder, tænkte vi os altsaa, at der ene og allene var Tale om, hvorledes Forestillinger kunde foraarsage Legemsbevægelser og disse hinc, f. Gr. i Drømme, saa var Sagen simplere. Men nu er Spørgsmaalet: hvorledes, naar Livet heelt leves ud af den indre Kilde allene, en udenfor Individualiteten bestaaende Verden kan træde ind i Individets Forestillen. Kan den det uden at virke ind paa den indvortes sjælelige Leven? Men hvorledes skal der udenfra kunne virkes ind paa og gribes ind i en saadan? *) Herom skal jeg nu tale. Det bliver

*) Det er bekendt, at den tilsyneladende Umuelighed heraf har bragt Mange — Idealister kaldes de — til at nægte den objective Realitet af en udvortes Verdens reelle Sigfremstillen for den i Indiv- idet subsisterende Bevidsthed. Endog Hegel — synderlig nok i For- hold til hans hele Philosophie, som den ellers er — vil kun lade saa- danne Gjenstandes Indvirken gjælde for noget Phanomenalt, der paa det rette Standpunkt — Psychologiens Standpunkt hos ham — skal forsvinde. See hans Encykl. and. Udg. §§ 446—449, især Beg. af Ann. til § 447; hvad han siger om den dyriske Magnetismes Phanomener § 406, maa ogsaa sammenlignes. Hegel har havt Die nok for den Livets ideelle Grund, hvoraf Alt gaaer frem, og hvori Alt gaaer til- bage i det levende sig bevidste Individ (see især § 403 og Ann. der- til). Men alt for lidet har han agtet paa, ja reent lader han det blive ikke agtet, at Individualiteten subsisterer som Led i en Totalitet, indordnet og indorganiseret i denne, ligesom han ogsaa ikke lader os noksom see den i et objectivt Forhold ind ad til sin Constitutor, eller til et i Individualiteten virksomt staaende og Fylde-givende Prin- cip og sammes Grundkilde. Han lader os alt for lidet see Mennesket som Skabning, i dets Skabtvordelse, og dog er vort hele Liv kun en fortsat Skabtvordelse. Man veed næsten ei, hvad man skal tænke om denne Deel af hans Psychologie. Thi, at et Universelt lever i den

da fornemmelig den udvortes Sandsnings Muelighed og det Spørgsmaal, hvorledes denne skal tænkes, og hvad Realitet og Objectivitet den kan have, hvorom vi nu komme til at handle.

B.

**Om Mikrokosmens Forhold til Omverdenen,
især med Hensyn til Sandningen.**

Det kommer her an paa at forene to fra forskjellige Sider fremtrædende Erkjendelser, der begge lige stærkt gjøre sig gjældende, men i Henseende til deres Forenelighed med hinanden synes at frembyde store Vanskeligheder. Paa den ene Side have vi Dette, at vor Leven viser sig som den, der udaf sit eget Indre skaber vor hele Forestillingskreds. Dette kan ei tænkes anderledes, og herpaa maae vi holde fast. Paa den anden Side finde vi os gjennem denne vor nødvendige Forestillen i et virkeligt Berelvningsforhold med virkelige objectivt tilværende Gjenstande, og det saa, at vi maae antage, at disse vise sig for os (eller dog kunne vise sig for os — thi subjective Bildfarelser eller Mangler see vi her ikke paa) saaledes, som de virkelig i sig selv ere, d. e. som de ere uafhængigt af vor individuelle Seen; thi vi kunne ingenhunde indrømme, at vi paa en eller anden Art af idealistisk Maade, enten i Leibniz's eller i Fichte den Uldres, eller i nogen Andens Viis, kun ere indsluttede med os selv allene i vor

Enkelte, og at denne ogsaa lever og subsisterer i en virkelig reel Verden, kan man ei antage, at Hegel (med saadanne Idealister, som Leibniz, Fichte) vil modsig; og dog ophæver han aldeles ikke Individualitetens Forhold til sin Omverden nærmere; men vi møde i hine nævnte Paragraffer adskillige Uttringer, der lyde, som om Alt kun skulde tænkes idealistisk.

egen Levens Kreds; (eller rettere i vor egen Forestillens Kreds; thi vor Leven selv kjende vi efter Hine jo kun, forsaavidt vi blive den vaer og blive os den bevidst, d. e. nødes til at forestille os den som virkelig).

I. Hvad der skal bevæge os til at modsætte os den idealistiske Forestillingsmaade.

Maaskee rigtignof Noget — for at jeg skal tage Dette først — kunde ville sige: kan det dog ikke i Grunden være os det Samme, hvad enten vi have med objectivt virkelige Gjenstande at gjøre, eller blot med saadanne, som for os have Objectivitetens Charakter og nødvendigen beholde den. Lad saa være, at alt Det, hvad vi mene os at blive vaer og at leve og færdes med, kun er at sammenligne med en vis fast, sig vedligeholdende og bestandigen i sig consequent Drøms Skikkelser, beholder det ei den samme Realitet for os, som om det havde egentlig objectiv Virkelighed? Lad os tænke os, at det med vore almindelige Drømme havde den Bessaffenhed, at vi hver Nat drømte med den største Klarhed og Bestemthed, at vi hver ny Nat fortsatte den forrige Nats Drøm ganske paa det Punkt, hvor vi slap den, saa at vi ganske fandt os i den samme Omgivelse, haveende at gjøre med de samme Ting, som forrige Nat, vilde da ikke Drømmen og Livet i Drømmens Sphære efterhaanden blive os en ny Virkelighed? vilde ikke vore Interesser, vore Betyrninger, vor Tragten og Stræben, naar den næsbrndt vedligeholdt sig glennem alle Drømmens Fortættelser, idet alt Foregaaende formedelst Grindring knyttede sig sammen med det Anværende, maaskee endog sængsle os stærkere til Drømmeverdenen, end til Livet i den vaagne Tilstand? Det kunde vel endog være, at hiin Deel af vor Leven vilde blive os en Virkelighed, der for os fik en langt større Betydning, end den egentlige Virkelighed. Vi vilde maaskee endog ikke finde Grund til at ansee den ene mere for en egentlig Virkelighed, end den anden. Man kan da nu spørge, hvorfor vi forlange, at vort

nærværende Liv i Virkeligheden, som vi kalde den, skal have anden Realitet, end en saadan Drøms vilde have. Vi spørge, om det ei kan være os ganske ligegyldigt, hvad enten al denne Verden har Realitet i sig, det er: ud over al Forestillen, eller om den kun har Realitet i og for vor Forestillen. Bliver ikke Sagen ganske den samme for os?

Hertil er at svare, at vor Kjærlighed, ligeledes vor Iver for at udrette og virke, dog især vor Kjærlighed, ingenlunde kan lade sig nøie hermed; at det for vor Følelse overhovedet, men især for denne vor Kjærlighed, ingenlunde kan være Gæ, enten vi i de Mennesker, vi elske og drage Omsorg for, og paa hvis Vel vi arbeide, have med virkelige Væsener at gjøre, det er med Væsener, som ere til og elske og føle, som vi, eller om vi blot have at gjøre med nødvendige Imaginationer eller imaginære Væsener, som blot have Virkelighedens Præg for os, om de saa havde dette Præg nok saa stærkt. Var denne Virkelighed en Illusion, som jeg har tænkt mig den i hiin Drøm, saa burde vi idetmindste aldrig kunne komme ud over den. *) Vi burde da aldrig have været istand til at anstille de Reflexioner, vi nu her anstille. Idet vi anstille dem, maae vi føle, at vor hele Livsstræben vilde tabe al sin Betydning, hvis vi skulde anerkjende, at hele Tilværelsen paa denne Maade kun var en Illusion. Jeg vil ikke nægte, at disse imaginære Væsener, om de end erkjendtes kun at have deres Tilvar i vor nødvendige Forestillen, dog kunde beholde en hvi Grad af Interesse for os, forsaavidt de nemlig gjenspeilede noget Herligt og Guddommeligt, omtrent som Poesiens, Mythens, den uvisse Histories Figurer, ja at vi kunde elske dem, som Digteren elsker Figurerne i sin Ideever-

*) Det er paa samme Maade, at vi kunne svare Dem, som paa-
 staae, at Friheden kun er en Illusion, som det hørte Mennesket til at
 skulle befinde sig i, at, hvis saa var, burde vi aldrig kunne komme ud
 over den, og hiin Beskrivelse af dens Realitet burde da ei kunne
 existere.

den, og som vi ogsaa kunne bringes til at elske dem. Men Dette vilde aldeles ikke være nok. Vore Interesser, vore Drifter, vore Følelser, vore Pligter kræve Mere. I Menneskene maae vi see Væsener, der ere vore Lige, Væsener, som vi selv. Vi ville og elskes igjen; hvor ode vilde ellers Livet blive! I den sictiske Philosophies Skole blev derfor med største Ret lagt Vægt paa, at, om vi end theoretiskt ei kunde komme til at see Andet i Virkeligheden, end Resultatet af vor egen nødvendige Forestilling, og altsaa aldrig berettiges til at statuere nogen anden objectiv Realitet af den, end dens nødvendige Objectivitet for os, saa maatte vi dog praktiskt (ved vor saakaldte praktiske Fornuft), ved vore moralske Følelsers og Interessers Magt, føle os dreyne til at troe paa denne hele Tilværelses sande objective Realitet.

Men hvad skulde vel og kunne føre os til at nægte denne, da vi jo ikke blot overalt i vor virkelige Tilværelse røre os i og leve, som i en virkelig Verden, der har fuld objectiv Realitet for os, men ogsaa ved høiere Henblik maae bringes til at see os selv som Dem, der ei kunne være Andet end incorporerede i en stor Heelhed, hvori vi subsistere som dens Lemmer og Dele? Ligesom vi dog ikke kunne tage os anderledes, end som Dem, der ere blevne til, og ere blevne til Det, vi ere, ved noget til Grund Liggende, noget Constitutivt, saa kunne vi ei heller tage dette Constitutive anderledes end som et Altconstituerende, ved hvilket en heel Totalitet er til, i hvilken vi ere indlemmede, og hvori da alle Leddene maae staae i Forbindelse med hinanden, som de, der tilfammen udgjøre denne Totalitet, hvori altsaa det One maa gribe ind i og virke ind i det Andet og objectivere sig for det Andet.

II. Svori ligger da Vanskeligheden, naar man ei vil betragte vort Forhold til vor Omverden idealistiskt, og hvorledes overvindes den?

Men hvad er det da, der gjør Vanskeligheden og har fremkaldt de idealistiske Forestillingsmaader? — Det er Det, at

legemlige Gjenstandes Indvirken paa en Bevidsthed synes utænkelig, og at tillige Alt synes at maatte lære, at, som vi overhovedet leve vort Liv indenfra, idet Intet kan komme frem i en Leven uden ved denne Levens egen indre virkende Magt selv, saa danner og især al vor Forestillen sig som den, der kun kan være den i vor Bevidsthed sig rørende Levens eget Værk. — Men denne Sag maae vi nu ligesaavel gjøre os klar, som vi nu gjorde os det klart, at vi ei kunde lade det beroe ved Antagelsen af en blot i vor egen Bevidsthed subsisterende Verden. Hertil gaae vi da nu.

Allerede hvad legemlige Paavirkningers Følger i vort Legemlige angaaer, see vi let, at Paavirkningen ei kan være det egentlige Virkende, forsaavidt derved Noget bringes til at see i Organismen, men at den kun kan være det Vækkende eller Fremkaldende, hvorved selve Organismen bringes, ja nedes til, ved sin egen indenfra kommende Kraft eller Livslytten, at fremvirke Det, som bliver den udenfra kommende Paavirknings Følge. Vi kunne see det i hvilket Exempel vi ville tage. Naar f. Ex. vor Haand bliver varm, fordi Noget med sin Haand vedblivende slaaer paa den, da bliver den det ei, fordi den slaaende Haand meddeeler den anden sin Varme, men fordi den vegetative Proces i denne herved inciteres saa, at den nu udaf sit eget Indre fremvirker den forøgede Varme. Saaledes er det og med Sandsningen. Ikke strømme der dog, hvad f. Ex. Synet angaaer, saaledes som de ældste Atomistifere, Leukip og Demofrit, meente, visse Smaabilleder, *εἰδωλα*, ind i Hiernen; hvilke da og i al Fald ikke vilde kunne strømme ind i Bevidstheden. Ei heller sidder der et andet Die, et Sjælens Die, indenfor og beskuer det paa Netzhinden dannede Billede. Dette Billede er det ei heller, der sees, men selve Gjenstanden sees, og den sees ikke formedelst dette Billede, som saadant, men formedelst den Paavirkning, der paa Netzhinden, som nervøs Hinde, skeer idet dette Billede danner sig, saa at dette Billede's Bestemthed og Skarphed kun forsaar

vidt kommer i Betragtning, som den vidner om selve Affectio-
 nens Bestemthed og Skarphed (hvorfor det ogsaa — for at
 jeg i Forbigaaende skal bemærke Dette — Intet gjør til Sagen,
 at dette blot ligesom undervejs dannede Billede, paa hvilket
 som saadant, eller som blot Billede, Synet ei beroer,
 staaer omvendt). Synet beroer da paa den ved Lysvirkningen
 i Synsnerven og derpaa i Hjernen bevirkede Nerve- og Hjer-
 nevirkksomhed, der skeer saaledes som Nervesystemets og Hjer-
 nens egen Natur i Synsnervepartiets Henseende fører det
 med sig. Livet selv er altsaa her det Bevirkende. Denne
 Hjernes og Nervevirknings Muelighed ligger forud i
 Livets og i Hjernes og Nervesystemets Natur, der er i Stand
 til, eller har en Formaaen til, at frembringe denne ligesom
 utallige andre Virkninger, og saaledes kan man, som allerede
 ovenfor (Pag. 12-13) bemærkedes, sige, at der ikke gives nogen
 eneste Syns- eller anden Sandsefølelse, uden at den
 beroer paa Noget, som i Hjernes og Nervesystemets Organi-
 sation forud er givet. Der kunne derfor ogsaa gives Men-
 nesker, og der gives virkelig Mennekter, som vel kunne see
 meget Andet, men ei kunne sjelne Farver ad, f. Ex. ikke see
 det Blaae i dets Forskjellighed fra Graat eller Rødt, fordi
 den hertil fornødne aprioriske Betingelse (nemlig legemligen
 aprioriske, nervøse,) hos dem sattes; der vil derfor ogsaa
 ikke kunne gives nogen Sandsefølelse eller Combination
 af Sandsefølelser, uden at den maa kunne indenfra
 opstaae i Drømme; det maatte ligeledes i og for sig være
 mueligt, at hos Blinde, om de end havde været blinde fra
 Fødselen af, naar kun deres Blindhed ikke havde en nervøs
 Grund, Farveforestillinger maatte kunne opstaae i Drømme;
 — forudsat nemlig, at Hjernes og Seenerveapparatet kan
 opnaae den hertil fornødne organiske Uddannelse under Foster-
 dannelsen, naahængigt af reelle Lysindvirkninger, og ikke først
 uddanner sig ved disses Hjelp. *)

*) Denne Forudsætning tør imidlertid vel ikke saa lige være at
 antage om Mennekter. Blandt Dyrene derimod synes mange strax

Men at nu en vis bestemt blandt alle de mange muelige Nerve- og Hjernevirksomheder indtræder, som Følge af en vis bestemt Indvirkning, er grundet deri, at denne Indvirkning gjør en saadan Forandring i det Partie af Legemet, hvorpaa den udøves (altsaa hvad Synet angaaer paa Nethinden), at Livsvirksomheden nu, ifølge sin Natur, i sit ved saadan Paavirkning forandrede Legemlige maa virke paa hiin bestemte Maade, fordi de forandrede Forhold nu node den til en tilsvarende forandret Reaction. Saaledes kommer da Omverdenen til at gribe ind i Livets Cyklus, men dog ei anderledes, end at det er udaf sin egen Natur og ifølge dennes Medfør, at nu Livsvirksomheden virker paa den nu indtrædende Maade, saa at Indvirkningen ikke bliver Gjæreren, men kun bringer Livsvirksomheden selv til at yttre sig paa den Maade, som nu under de forandrede Forhold indtræder.

Men idet Livsvirksomheden nu saaledes ved Omverdens forandrede Indvirkninger bringes til visse tilsvarende forandrede Uttringer i sin Nerve- og Hjerneactivitet, sættes Livet heelt i en anden Tilstand, end forhen, og nu virker det derfor ogsaa anderledes, end forhen, i Henseende til den Deel af sine Uttringer, som foregaae i Bevidstheden, og producerer altsaa nu andre Forestillinger, end forhen, nemlig saadanne Forestillinger, som det nu ifølge sin egen Grundnatur og sammes Consequents maa frembringe. Thi enhver Natur frembringer ud af sit eget Indre hver Gang Det, hvad de bestaaende Relationer medføre, det vil sige: den producerer hver Gang Det, hvad den selv ifølge sit eget Væsen maa frembringe under saadanne Relationer; men den maa da, naar disse Relationer forandres, frembringe noget Andet, saa-

efter Fødselen aldeles at kunne see, ligesom de strax kunne gaae, saa at den aprioriske legemlige Betingelse for Synet hos dem maa under Fosterbannelsen være bleven fuldstændigt tilveiebragt, ligesom de strax ved Fødselen medbringe, hvad der er fornødent til at gaae.

ledes som nemlig de nye Relationer nu føre det med sig. Men at denne Leven nu kommer til at producere Forestillinger, og det just saadanne Forestillinger, at derved netop det Indvirkende kommer til at fremstille sig for Bevidstheden, at altsaa Forestillingerne faae objectiv Gyldighed, — det har sin Grund deri, at hele Organismen oprindeligen er saaledes organiseret, at med de og de bestemte Actioner i Nervesystemet maae de og de bestemte Forestillingsactioner nødvendigviis forbinde sig; men denne Individets hele Organisation er fremdeles dannet saa, at ved enhver Indvirkning paa en Sands maa just den Action i Nervesystemet fremfalde, som har til Følge, at den Action i Forestillingen, som nu kommer til at indtræde, netop bliver en saadan, at den kommer til at danne netop det Billede, som repræsenterer den indvirkende Gjenstand. Der er f. Ex. en vis bestemt Action i Hjernen, som er saa uadskilleligen forbunden med den Sjæleaction, hvorved det Lyserøde kommer til at imagineres af os, at, naar hiin indtræder, indtræder ogsaa denne Imagination i vor Forestillen. Men hiin Hjerneaction hænger nu atter saaledes sammen med en vis Action i Nethinden i Diet, at, naar denne sidste Action fremfalder, fremkommer ogsaa hiin strax, fordi den strax gaaer over i hiin, men denne Action i Nethinden fremfalder nu i den normale Tilstand altid, naar den Lysindvirkning skeer, som kommer fra noget Lyserødt. I den uendelige Formaaen til at skabe Forestillinger laae Mueligheden af at frembringe netop hiin bestemte Forestilling; men denne Muelighed bliver nu til Virkelighed, fordi den bestemte Nervevirksomhed, som nu er bleven fremkaldet ved Indvirkningen udenfra, trækker netop denne bestemte Forestillingsaction efter sig, fordi paa den ene Side Nervevirksomheden og Verdensindvirkningerne, paa den anden Side Nervevirksomheden og Sindsvirksomheden svare til hinanden og ere saa at sige beregnede for hinanden. I sidste Henseende er Forholdet kun et Forhold af det Sjæleligt til et andet Sjæleligt, eller kun et Forhold imellem Livets egne Virkninger

indbyrdes, hvorom forhen er talt; i første Henseende staae Liv og Organisme, paa den ene Side, og dens Omverden, paa den anden Side, i et saadant Tilsvarende-forhold til hinanden, eller Organismen er dannet i en saadan Samstemning eller Harmonie med det større Hele, at, naar den ene indvirker paa en vis bestemt Maade, saa reagerer den anden paa en aldeles tilsvarende Maade, hvilket er en naturlig Folge af, at begge, nemlig den individuelle Organisme og dens Omverden, stamme af samme Rod, eller ere fremvirkede af det selv samme Universelle, og at dette, sig selv ligt, i indre Samstemning med sig selv, rører sig overalt paa ethvert Punct, i Mikrokosmen som i Makrokosmen. Hvad der hist — i Forholdet mellem Legemligt og indvortes Sjæleligt — fandt Sted i det Mindre, gjentager sig her i det Større.

Vi have saaledes seet, hvorledes der udenfra kan gribes ind i det indvortes Sjæleliges Region. Livet i Mikrokosmen ytrer sig nemlig i legemlig Henseende i den bestandige Bearbejdelse og Omdannelse af et materielt Stof, under dets bestandige Værlinger; men herved er da Livet givet blot for udenfra kommende Indvirkninger; thi da det Materielle staaer aabent for materielle Indvirkninger, saa bliver den Leveproces, som bestaaer i det Materielles bestandige Bearbejdelse, med det Samme givet blot for disse materielle Indvirkninger. Ja den er i sig selv endog kun til som den, i og under en bestandig Værlvirkning med Omverdenen, i og under en bestandig Inaction og Reaction, subsisterende Leveproces. I det der da uophørligen foregaaer Noget i hele Legemet, under et heelt System af Actioner paa ethvert Punct, hvor Intet kan være aldeles stille noget Øieblik, idetmindste Intet i alt det Bløde og det Flydende, saa er her ogsaa Mueligheden af en uophørlig Indgriben af Omverdenen i Organismen givet. — Man seer her den evindelige materielle Stofverels dybere Betydning fra een af sammes Hovedsider. Thi herformedelst er den individuelle Organisme evindeligen inddragen med i den store Heelheds Bevægelsesgang, og den bestemmes da bestan-

digen ved denne. Herved er da Mueligheden aabnet til det Allerførste, hvorpaa det kom an. Det kom nemlig allerførst an paa, at Omverdenen skulde vorde i Stand til at virke ind paa det levende Væsen, Sjælen. Men idet Livet constituerer sig sin Organismus, hvori det subsisterer i uafbrudt Leven, saa fremkommer her Det, der staaer aabent for materielle Indvirkninger. Men komme nu saadanne, og medføre de visse bestemte Forandringer i det Legemlige, paa samme Maade som Legemligt overhovedet kan virke ind paa Legemligt, saa ville dermed ogsaa Forandringer bevirkes i Leveprocessen; thi denne kan nu i sit forandrede Organ ei gaae ganske saaledes for sig, om før denne Forandring, men maa paa en tilsvarende Maade nu gaae anderledes for sig. Saaledes bliver da Livstotalitetens udaf sin egen Kilde fremgaaende og aldeles paa sin egen Grundnatur beroende Birken bestandigen dog bestemt ved Omverdenen, der ved sin Indgriben i Organismens Legemlige bestandigen griber ind, ei i selve Livsvirksomheden umiddelbart som saadan, men i Livsvirksomhedens bestandige materielle Substrat, og saaledes ogsaa i dens Rige, hvori denne nu bestandigen maa virke anderledes, nødte dertil ved de Forandringer, som bestandigen udenfra foraarsages i dens for saadanne Indvirkninger bestandigen til Priis givne og aabent staaende Materielle. Saaledes medieres da Communicationen imellem Livstotaliteten, altsaa ogsaa Sjæletotaliteten, og dens Omverden. Imidlertid er dog hver Livsaction, altsaa og hver Forestilling, der, som Følge af Indvirkningen, opstaaer i Bevidstheden, ene og allene Livets eller Sjælens egen Production, og kan ei tænkes anderledes; men alligevel svarer den ordentligviis, eller i den normale Tilstand, til den virkelige Gjenstand, saa at Sindet i sine egne indensfra staaende Imaginationer bestandigen skuer Gjenstandene, som de virkelig ere, fordi der er en saadan oprindelig Grundharmonie imellem Mikrokosmen og den store Heelhed, i hvilken hiin er en, ved dennes egen Gang og i Kraft af dens egne Grundforhold og derfor og i Overeens-

stemmelse med dens egen Grundharmonie, saaledes constitueret lille Heelhed, at, naar visse bestemte Indvirkninger udenfra paa en vis Maade skee, da nødes Mikrokosmen til i sit eget Indre at agere paa en vis bestemt aldeles tilsvarende Maade, baade i legemlig og i indvortes sjælelig Henseende, altsaa ogsaa i Henseende til sine Imaginationer, hvilke da nu ifølge Mikrokosmens egen Grundnatur blive saadanne, at de just i Gæt og Alt svare til selve Gjenstandene, fordi den alle nogensinde tænkelige Imaginationers Muelighed i sig indbefattende Livskraft nu netop determineres til en saadan og ingen anden Imagineren, svarende i Gæt og Alt til den indtraadte legemlige Action, der da atter i Gæt og Alt sees at være determineret ved den udenfra kommende Indvirkning.

Jeg vil, for at give endnu et Bidrag til at gjøre denne Sag klar og tilgængelig, tage nogle **analoge** Tilfælde for, i hvilke det for Enhver umiddelbart maa være klart, at vi have Noget for os, som, uagtet det kun gjennem en udvortes Skuen kommer til os, dog kun kan opfattes af os ifølge en Gjenbilden, som skeer i Kraft af et indre Princip i os selv, det er: ved et Grundvirkende i vort eget Indre. Jeg sigter herved til tvende Tilfælde. Det første er det, da Noget, som kun ved en Begriben og Forstaaen kan opfattes og erkjendes, fremstiller sig for os udenfra, og kun gjennem Paavirkning udenfra er os givet; altsaa det Tilfælde, da vi i givne udvortes Gjenstande skue det i dem tilstedeværende Intellectuelle; f. Ex. naar vi fatte og erkjende Constructionen af et Maskinerie, altsaa Planen deri, eller fatte Meningen af et Menneskes Tale, eller forstaae en Bog, vi læse. Dernæst har jeg herved den ideelle Phantasieanskuelse for Die, ved hvilken vi i givne Individier, være det i Livet eller i Konsten, f. Ex. paa Skuepladsen, skue de i dem fremtrædende indre sjælelige Individualiteter, eller de faakaldte Charakterer, det er: de sjælelige eller aandelige Bæfener, der i deres Eenhed og Heelhed træde ud for os ud af de mange Træk og Uttringer, hvori deres Indre lægger sig

for Dagen i Tale eller Handling. I begge Slags Tilfælde er det viensynligt, at i og gennem Det, som gjør den udbortes sandfælige Indvirkning, sandfæs, erkjendes og sfues endnu noget Andet, end dette selv, men sandfæs dog ei ligefrem ved hine Indtryk, men ved den Maade, hvorpaa hos os hiint Mangfoldige famler sig for os til Eenhed. Dette Mangfoldige erkjendes i første Tilfælde kun, idet det forvandles til noget indvortes Begribeligt og Forstandigt hos os, saa at vi fatte det, fordi vor Forstand finder noget med dens egne Grundfordringer Samstemmende deri. Ord f. Ex., som blotte hørlige eller synlige Tegn, indeholde i og for sig ikke Det, hvorpaa det kommer an, eller Det, som skal meddeles os og skal opfattes af os. De indeholde kun de Midler, hvorved vi skulle bringes til, ved vor egen Hønstens og vor egen Indbildningskrafts og Forstands forenede Operationer, at danne os det Indbegreb af Forestillinger og den Mening eller den Erkjendelse, som det gjaldt at opfatte. I det andet Tilfælde famler alt det Mangfoldige sig hos os som i et Brændpynnet, hvor da udaf vort eget Indre det hele Billede af den os imødetrædende Sjæl reiser sig op for os. I disse to Slags Tilfælde sandfæs aabenbart det udenfor Givne ikke formedelst ligefremme Indvirkninger og disses frembringende Virken, men formedelst en indre Gjenfremstillen og Gjenstaben hos os, hvorved i det første Tilfælde det Forstandige i os er det Ledende og Styrende, i det andet Tilfælde vor sympathetiske Bevægethed og vor samlende ideelle Phantasieanskuelse er det Bestemmende og Frembringende. Og dog staae her hiint Intellektuelle, disse sjælelige Individualiteter, for os med den fulde Objectivitets Magt og Gyldighed. Det er noget i Omverdenen Eksisterende, vi her anstue i en ideel Skuen. — Men netop det Lignende finder nu, kun paa anden Maade, Sted i den simple sandfælige reelle Ansfnen eller i al vor Seen, Høren o. s. v.

Under al Seen, Høren og anden udbortes Sandfæsning feer, hører, lugter, smager og føler jeg altsaa Gjenstandene

fun i og formedelst min Sjæls nødvendige Imaginationer eller Repræsentationer, og jeg har nærmest eller umiddelbart fun med dem at gjøre. Men imidlertid staae dog Gjenstandene virkelig for mig, og de gjøre virkelig en Indvirkning paa mig, d. e. paa mit Legeme. Jeg føler denne Indvirkning formedelst og i mit Livs legemlige Reaction, og min Forstillingsproductivitet kommer da til at gaae i Gæt med denne legemlige Affection, men som en saadan, der med Nødvendighed fremkaldes, og ved denne Nødvendighed bestemmes saaledes, at den bliver netop denne bestemte concrete Forstillingsaction. Det er den saaledes fornemme og i Henseende til dens hele Bestaffenhed Vilkaarligheden aldeles unddragne Nødvendighed, der giver Forestillingen Sandhængens og Virkelighedens Præg og Magt hos mig. Og naar jeg nu legemligen reagerer imod Gjenstanden, saa ville de nye legemlige Actions- og Affectionstilstande, hvori jeg da sættes ved Gjenstandens ved mine Reactioner fremkaldte nye Indvirkninger, idet Alt her viser sig consequent, eller det Ene svarende til det Andet, gjøre, at jeg ogsaa som handlende føler mig som Den, der har en virkelig Gjenstand for mig.

III. Om Mueligheden af visse ekstraordinære Sandhænger.

Men vistnok følger heraf, at, hvis vi nogenfinde ved noget Andet end en virkelig Gjenstand sættes aldeles i selv samme legemlige Affections- og Actionstilstand, saa maatte det være os, som om vi virkelig havde Gjenstanden for os, og vi maatte da tillægge den Virkelighed. Men netop saaledes er det ogsaa i Drømme og i Feberphantaseringer, da man synes sig at see visse Gjenstande lyslevende for sig, som dog ei ere tilstede, og føler sig som handlende med Hensyn til dem og indvirkende paa dem, uagtet en saadan Handlen og Reageren ikke virkelig finder Sted. Ja selv om man i nogle af slige Tilfælde er i Stand til forstandsmæssigen at indsee og erkjende, at man ei kan have virkelige Gjenstande for sig,

bliver man dog ved at føle og vide sig som Den, der ei kan Andet, end see Det for sine Dine, hvad man dog i samme Dieblif veed ei at være saa.

Forklaringen heraf ligger nær. Under et frit, ja løst Spil af Indbildningskraften, naar man overlader sig til dens eget Løb, undertiden paa en vis digterisk Maade, saa at man spiller ja ligesom leger med Mueligheder, undertiden mere paa Erindringens Maade, opkomme hyppigen mangelunde Forestillinger, som stikke meget af imod dem, der svare til den Virkelighed, hvori man befinder sig. Det er naturligt, at nu Sigt ogsaa skeer i Drømme. Man maa nemlig overhovedet tænke sig Hvilen, ikke som et Ophør af Virksomhed, men som en forandret Virksomhed, der hos Mennesker og Dyr lader et forandret og friere Spil af de vegetative Functioner indtræde, da disse nu ei anspændes i visse bestemte Retninger, men, frie for al saadan, sætte sig i Action til at virke til Restitutionen af en mere ligelig Tilstand, der da for en stor Deel beroer paa Restitutionen af visse materielle Betingelser, som ved hine anspændende Virkninger ere fortærede, hvorved da Hvilen bliver en sand Recreation (Gjenskabelse). Men under den forandrede Activitet, som da paa denne Maade indtræder, bliver det vel en naturlig Følge af det uafbrudt vedblivende Blodløb, at der vedvarende, eftersom jo Blod bestandig strømmer til og fra Hjernen, vedligeholder sig en vis Activitet i Hjerneapparatet, og at da, ifølge Menneskets organiske Naturs Conseqvents, et uafbrudt Spil af Forestillingsactiviteten ogsaa hermed forbinder sig og vedvarer gjennem hele Søvnens, hvorfor det vel og maa antages, hvad man mener, ogsaa fra Erfaringens Side at have funden bekræftet, at der ingen aldeles drømløs Søvn gives. Men nu maa det vel tillige antages, som Noget, der netop hænger sammen med den ved Blodløbet medierede vegetative Restitutionsproces, at under Søvnens den i den vaagne Tilstand eksisterende relative Søndring — imellem paa den ene Side den til Hjernen allene sig indskrænkende Livsactivitet, som finder Sted ved

blotte Grindringer og selvgjorte Imaginationer, og paa den anden Side den i Hjernes og Sandsenerve paa eengang indtrædende Activitet, som finder Sted under Sandstningen, — i Søvne falder bort. Imaginationens Spil i Søvne medfører da, at hver Action i Hjernen indenfra kan strække sig og i de livfulde Drømme virkelig strækker sig hen til Sandsenerverne og Sandseorganernes nervøse Partier, og nu maa det da nødvendigviis være for os, som om vi saae og hørte, idet nu i Et og Alt den samme Nerve og Hjerneaction finder Sted, som ellers kun indtræder under virkelig Seen og Høren. Maafee endog i vaagen Tilstand noget Saadant allerede for en Deel finder Sted under visse Grindringer, hvori vi levende føle os hensatte i et vist forsvundet Livsveiblik, og synes os, som om vi levende saae det Forgangne for os. Man vil vel herimod indvende, at Erfaring og Forsøg synes at vidne om, at, ligesom Bevægelsesnerverne kun lade til at lede Nerveactiviteten fra Centret udad, saa lede Sandsenerverne kun udenfra indad. Men afgjort er denne Sag dog ingenslunde, og netop Drømmenes Phænomener turde vel kunne opstilles som Facta, der vidne herimod.

Jøvrigt forstaaer det sig, at til Drømmenes Forklaring endnu udfordres at bemærke, at den, uden Tvivl med en vis Anspændtstilstand forbundne, Totalbestindelse, som i vaagen Tilstand, selv midt under de meest henrykkende Phantasteforestillinger, lader os beholde Bevidstheden om Forstjellen imellem Phantasteproduction og Sandstning, i Søvne maa være ophevet, og at derfor Grindringen ikke advarer os om, at vi ei have Virkelighed for os.

Her have vi da nu ogsaa Det, hvorfra vi maae gaae ud ved Betragtningen af Feberphantaseringen samt af det Slags Banvid, i hvilket tomme Indbildninger, angaaende Noget i Omverdenen eller i Individets eget Legeme, have antaget Virkelighedens Præg og Magt. (Det Banvid, som yttre sig i Henseende til aandelige Forhold have vi ikke at gjøre med her; jeg vil da desangaaende blot henvisse

til min Psychologie, ny Udarbeidelse, Aun. 3 til § 41, Pag. 172.)

Fremdeles vil Følgende her blive at bemærke: Naar en Forestillen, der for os ganske er, som en virkelig Seen eller Høren, paa anførte Maade kan danne sig, uden at nogen virkelig Seen og Høren finder Sted, saa maatte det og kunne tænkes, at den Virksomhed i Nerves og Hjernesystem, som fremkalder saadan Forestillen, kom fra en udenfor os værende Gjenstand, der ad en anden Veie, end de sædvanlige Sandfers, kom til at afficere os saa, at dens Indvirkninger paa anførte Maade indenfra afficerede Nethinden og Drets nervøse Partie saaledes, at Forestillingen tillige dannedes paa en saadan til Indvirkningen svarende Maade, at den derved indenfra frembragte Action i Synsnerve og Nethinde, samt i Hørenerve og Dreapparatets nervøse Partie, kom til ganske at blive den selv samme, som denne samme Gjenstand vilde have fremkaldt, hvis den gennem Diet og Dret formedelst Lys og Lustvirkninger havde udøvet sin Indflydelse. I slige Tilfælde vilde da Individet i imaginere sig Gjenstanden netop paa samme Maade, som om det virkelig saa den, eller vilde i det Billede, det nu ligesom kastede hen for sig, virkelig netop repræsentere sig aldeles det Samme, som ved det virkelige Syn og den virkelige Høren. Vedblev et saadant Forhold nu, saa vilde Individet deri tilsidst ganske kunne have en fuld Erstatning for Syn og Hørelse. Det vilde nemlig da virkelig staae under den reelle Paavirkning af selve Gjenstandene, og disse vilde med deres hele synlige og hørlige Bestaaffenhed fremstille sig for det, kun at deres Indvirkningernaade til Hjernen ad en anden Veie, end den sædvanlige, og først derefter fra Hjernen naaede hen til Sandseapparaterne, til Die og Dre. Man vil let blive vaer, at jeg herved tænker paa den egne, usædvanlige Art af Fornemmelse, Vaerblivelse og Sandstning af udvortes Gjenstaude, som skal kunne indtræde isølge den saakaldte dyriske Magnetisme, eller i den magnetiske somnambule Tilstand, Phreno-

mener, der dog vel ei alle tilhobe kunne antages at beroe paa Indbildninger eller Bedrag, skjønt det i dette Gebeet kan være vanskeligt nok at bestemme, hvor Meget man tør troe. Saa Meget synes dog diøse, saavel som hvad man beretter om visse Aabenbareelser i Drømme, om Auelser og om det Slags Visioner, vi her tillige maae tænke paa, at lede til at erkjende, at der gives andre Veie, hvorigjennem en virkelig Sandsning eller Kommen til Bevidsthed om virkelige udvortes Gjenstande kan komme i Stand, end de Sandseveie, hvortil Mennesket i de jordiske Forhold ordentligviis er indskrænket. - Hvad der i Drømmene og ved hine Phantaseringer i hidtige Febre m. M. viser sig klarligen for os, nemlig, at Organismen kan vorde afficeret saaledes, at Virkninger, som fremkaldes i Hjernen, indenfra fortsatte sig gjennem Sandse-nerverne til Sandseorganerne, leder os ogsaa til at tænke os noget Saadant i hine endnu mere extraordinære Tilfælde. Hift bliver, blandt alle de mange Actioner, hvis Muelighed er givet ved Nervesystemet selv, eller rettere ved Livet selv, en vis bestemt Action fremkaldet, og det lige saa stærkt og paa eiendommelig Sandse-artig Maade, som ved virkelig Seen og Høren og anden Sandse-ning. Det kommer da nu kun an paa, om ei en saadan Affection kan, ad en anden Veie, end den sædvanlige, fremkaldes ved en eller anden, kun under særdeles Forhold muelig, Indvirkning, som paa en eller anden Maade hidrører fra den virkelige Gjenstand selv, og tillige er saa tilsvarende til denne Gjenstands Bestaaffenhed, at Organismen derved nødes til at komme i en indenfra hen til Sandseorganerne sig strækkende ganske tilsvarende Forestillingsaction, hvorved Sjælen kommer til Bevidstheden om Gjenstanden efter dens synlige eller hørlige eller anden sandselige Bestaaffenhed. Man kan iøvrigt tænke sig hine extraordinære Veie, hvis reale Muelighed ei lader sig nægte, som gaaende gjennem Mediet af f. Ex. en galvanisk Virksomhed, eller en anden saadan, for hvilken der vel ligesaavel maa kunne existere en særlig Receptivitet, som en saadan existerer for Lyset og for

Barmen. Men man kan ogsaa tænke sig, at Individet i slige extraordinære Tilfælde sættes ndaf den individuelle Selvbefaaen tilbage i en vis Hensjnnkenhed i det dybere univervelle Naturliv, der da kan paa eet Punct i Individualitetssphæren lade Bevidstheden af det indtræde, hvad det samme Naturliv virkende er tilstede ved at frembringe paa et andet Sted. (Underligt er det, at Hegel her kun vil tænke paa den individuelle Genius, som han kalder den, hvis dybtgaaende Aneen vel, som en dybtgaaende, dunkel, men kraftig Skjønneen, her kan gjøre Meget, men dog ei bør lade os glemme at see hen til den universelle Naturvirkens Kjørelser. See hans Encyclopædie S 406). Imidlertid kunne dog vel slige det Universelles til en vis Kommen til Bevidsthed henvirkende Kjørelser eller Virksomheder, ifølge Legemlighedens hele Natur og al Analogie, neppe tænkes uden visse bestemte legemlige Media (kun andre, end de sædvanlige: Lyset, Luft eller andre Kystelser o. s. v.), formedelst hvilke de da virke. Dog dermed forholde det sig som det vil; ligesom vi ogsaa her kunne lade det Spørgsmaal, om en saadan extraordinær Sandøning virkelig forekommer, staae ved sit Værd, da det her kun gjaldt at oplyse dens reelle Muelighed.

I en saadan extraordinær Sandøning vilde vi da gennem vor egen Sjæls nødvendige Imaginationer, hvorved vi ligesom kastede Billedet af Gjenstanden ud for os, men paa den ved den universelle Virkning afvødede og bestemte Maade, faadse virkelige Gjenstande. Blev nu et saadant Paavirkningsforhold ved, regulerede det sig, fastnede det sig, blev det tillige saa, at en vis Reaction fra vor Side kunde indtræde, hvorved vi kunde virke hen til at sætte os ind under saadanne Paavirkningsforhold til bestemte Sider eller med Hensyn til bestemte Gjenstande, saa vilde vi efterhaanden heri kunne erholde en Erstatning for Syn, Hjørelse o. s. v. Vi vilde da give Det, vi da vilde tænke os som det Medierende mellem os og Gjenstanden, et vist bestemt Navn, og søge at udfinde og studere dets Love. Men hvad jeg saaledes her gennem Forestillingen

om et saadant Slags ertraordinær Sandsning, som den, der, hvis den dyriffe Magnetismes Phanomener finde Sted, maa antages at dæmre op i disse, har villet ryffe nærmere hen for Anerkjendelsen, nemlig Mueligheden af virkelige Gjenstandes Anskuelse eller deres Sigfremstillen for vor Bevidsthed i og gjennem Forestillinger, der dog ei vare Andet, end vor egen Sjæls indensfra dannede Imaginationer, det finde vi nu langt nærmere; thi med vor naturlige Sandsning forholder det sig just saaledes; saa at vi altfaa kunne sige: *mutatis mutandis de nobismet ipsis fabula narrata est.* Naar der ved hine ertraordinære Sandsninger tales om, at de gaae ud paa, at vi skulde kunne sandse fra værende Ting, saa betænke man dog, at hermed Intet siges. Hvad har det at betyde, at en Gjenstand kaldes nærværende? Det er dog ei Andet, end at den staaer i et saadant Forhold til os, at — hvis der er Tale om en synlig Gjenstand — Lysvirkningen fra den kan naae til vort Øie og virke ind paa samme. At noget Uigjennemsigtigt er imellem os og den, vil netop kun sige, at der er Noget, der hindrer denne Lysvirkning fra at naae til os. Er Noget saadant ikke i Veien, og er Lysvirkningen stærk nok, kunne vi jo see Det, som er i utalte Billioner Miles Afstand fra os. Ved Hørelsen er alt Det at kalde nærværende, hvorfra de rystende Virkninger, der forarsage Lyden, kunne naae vort Øre. Ved Lugten alt Det, hvorfra visse udstrømmeude Dele kunne naae saa langt hen, at de af os formedelst vort Aandedræt kunne bringes op i Næsehulheden, saa at de afficere den heri udbredte Lugtemembran. Gives der nu andre Veie, ad hvilke paa nogensomhelst Maade uogen Virkning kan gaae ud, der kan udøve en saa afficerende Indflydelse paa os, at vi derved komme til en objectiv gyldig Forestilling om Sagen, saa vil derved slet ikke paa anden Maade kunne være Tale om en saakaldet *actio in distans*, end ved Syn, Hørelse, Lugt.

IV. Kort Oversigt over de Puncter, hvorpaa en objectivt gyldig Sandsnings Muelighed beroer.

Vi vende fra den specielle Betragtning, vi her kom ind i, tilbage til Forholdet imellem Sjæl og Legemverden med Hensyn til Spørgsmaalet om en objectivt gyldig Sandsnings Muelighed og dens Hvorledes.

Vi bemærke da:

a) Der ssee visse Indvirkninger paa vort Legeme ved de Gjenstande, som virke ind paa vore Sandseorganer; hermed forholder det sig ganske, som naar overhovedet Legemligt virker ind paa Legemligt.

b) Heraf bliver en vis forandret Livsvirksomhed i vort Legeme en nødvendig Folge; thi i sit forandrede legemlige Organ kan Livet nu ei virke aldeles paa samme Maade, som da dette var i sin forrige Tilstand, men maa virke anderledes, nemlig saaledes som det nu nodes dertil ved de forandrede Forhold, idet det nu maa gjøre sit Væsens indre Medførgjeldende paa en anden Maade, end forhen; — naar Netshinde, Nerve o. s. v. bringes i en anden Tilstand end forhen, maa eo ipso ogsaa Actionsspillet deri forandres, hvad enten nu dette monne bestaae i Circulation af Fluida, Nervetraadebevægelser, galvaniske Virksomheder, eller hvad Andet det monne være.

c) Men ved en saadan forandret Virksomhedstilstand i legemlig Henseende, kommer Livet i sin Heelhed til en anden Virksomhedstilstand, og nu fører dets Grundnatur med sig, at det, naar det saaledes bringes til visse bestemte Forandringer i visse bestemte Partier af sin Legemsvirksomhed, strax tillige bringes til visse bestemte tilsvarende Forandringer i sin Forestillingsvirksomhed.

d) Men ved denne nye Forestillingsvirksomhed dannes da nu, under bestemte Forhold, Forestillingerne ganske saaledes, at de, forudsat at Livet er i sin sunde og normale Tilstand, svare saa aldeles til den indvirkende legemlige Gjenstand, at de netop repræsentere eller fremstille denne, med dens hele Be-

Skaffenheden, for Bevidstheden. Dette er grundet deri, at Livets Natur i Mikrokosmen fører med sig, at med en vis bestemt Hjerne- og Nervevirkksomhed følger uadskilleligen en vis Forestillingsvirkksomhed og omvendt, saa at den ene aldrig indtræder uden den anden, og altid indtræder med den anden; samt at ligeledes hver bestemt udenfra kommende Indvirkning paa Sandseorganet altid fremkalder sin bestemte Nerve- og Hjerneaction og aldrig fremkalder nogen anden; hvoraf følger, at hvert Indtryk paa Sandseorganet faaer sin bestemte Forestillingsaction til Følge. Men nu er fremdeles Mikrokosmen oprindeligen saaledes dannet i Tilsvarende til den store Heelhed, hvori den fremkommer, at til enhver udenfra kommende Indvirkning svarer netop en saadan Action i Sandseorganet, som maa fremkalde netop den Forestilling, der kommer til at svare aldeles til den udenfra imodtrædende Gjenstand, uagtet denne Forestilling aldeles frembringes indenfra.

Vi vilde betragte Sagen i et specielt Exempel: Det Slags objective Lysvirkksomhed i Naturen, som fremkalder det Blaae, staaer i et saadant Forhold til Nethinden i Diet, at denne derved fattes i en vis bestemt Action og aldrig i nogen anden, men at ikke heller i den normale Tilstand nogen anden Indvirkning kan fremkalde denne bestemte Action. Altsaa: naar Blaat virker ind paa Diet, kommer denne Action altid frem, og naar Andet end Blaat virker ind paa det, kommer den aldrig frem. Men nu staaer Nethinden i det Forhold til Hjernen, at denne bestemte Action deri fremkalder en vis bestemt Hjerneaction, saa at Livet i Hjernen altid agerer paa denne bestemte Maade, naar hiin Action i Nethinden fremkaldes, men aldrig ellers. Men endeligen er der et saadant eengang for alle, ifølge Mikrokosmens hele Natur, bestemt Grundforhold imellem Hjernevirkksomhed og Sinds- eller Bevidsthedsvirkksomhed, at, naar Livet bringes til at virke paa hiin bestemte Maade i Hjernen, saa virker det med det Samme altid tillige saaledes i sin Forestillingsphære, at nu Forestillingen om det Blaae opstaaer, og aldrig ellers; saa at

saadan Hjernevirksomhed og saadan Forestillingsvirksomhed uadskilleligen følges ad. Det blaae Lys virker altsaa ind paa Netinden ligesom ellers Legemligt paa Legemligt; Livet nødes derved til en vis forandret Birken i denne Deel af sit Legeme, men nu fører Livets og Organismens Grundnatur med sig, at det nu ogsaa maa virke paa en vis bestemt tilsvarende Maade i sin Hjerne og i sin Forestillingsactivitet, og det netop paa en saadan, at den Imagination fremkommer, hvorved Blaaf forestilles saaledes, at vi sige, at det sees.

Vi have da saaledes en dobbelt saakaldet harmonia præstabilita at bemærke. Den ene er den, som finder Sted i Mikrokosmen selv, imellem det hele System af dens Hjerne- og Nerveactioner paa den ene og af dens Imaginationer og øvrige indvortes sjælelige Virksomheder paa den anden Side; den anden harmonia præstabilita er den imellem den hele Mikrokosmus paa den ene og den store Verdensheelhed paa den anden Side. — Præstabilita kunne vi med Leibniz kalde baade hiin Harmonie og denne, fordi allerede under Fosterdannelsen hele Organismen legemligen dannes paa en saaledes baade til den store Verdensheelhed og til den tilkommende indvortes sjælelige Levens Udvikling svarende Maade, at de utallige Indvirkninger, som komme baade fra den ene og fra den anden Side, finde Organismen i Stand til at sættes i lige saa mange tilsvarende Actioner, og det (som allerede bemærket) saaledes, at i den sunde og normale Tilstand hver enkelt bestemt Indvirkning altid fremkalder sin bestemte Nerve- og Hjerneaction, og aldrig fremkalder nogen anden, og at altsaa ogsaa denne aldrig fremkaldes ved nogen anden, saa at begge uadskilleligen følges ad.

Men vistnok maa Dette fremkalde en forbausende Forestilling om vor hele indre Organisation, idet vi maae sige, at denne oprindeligen eller fra Fødselen af er ligesaa righoldig og ligesaa fast etableret i sin Righoldighed, som den hele store Verden, vi træde i Forhold til, idet Intet kan komme til os fra dennes Side, uden at dets Sted saa at sige allerede er beredt for det, eller uden at det Gjensvar, hvormed vi skulle

møde det, og hvorved vi først kunne tilegne os det, i os er forberedet. Men vi have Noget, som ligger aabenbarere for os, vi til Sammenligning her kunne see hen paa: nemlig den Udtømmelighed af Lydfrembringelser, hvortil Mueligheden ligger i vort Taleorgan. Hvilken Mængde af forskjellige Lydcombinationer frembringe vi ei, idet vi ei blot tale vort eget Sprog, men mange fremmede Sprog tillige, men til ethvert Ord, som udtales, svarer dog en vis bestemt Action af Taleorganerne. Af saadanne Actioner ere nu nogle aldeles elementære, nemlig de, hvorved de enkelte Bogstavslud frembringes, og disses Tal er, skjønt større end det Antal af dem, som ved Bogstavstegnene pleier at adskilles, ikke meget stort; men hvilken Uendelighed af Lydcombinationer kan nu ei deraf fremkomme. Ligesom nu til hver af disse en eiendommelig Totalaction af Taleorganerne saaledes svarer, at, naar den bestemte Lydfrembringelse skal finde Sted, maa denne Action indtræde, og at omvendt, naar denne Action fuldt indtræder, saa maa denne bestemte Lyd fremkomme, saaledes maa nu ogsaa denne bestemte Action hver Gang beroe paa en ligesaa bestemt Virkning af det Spil af Bevægelsesnerverne, som sætte Taleorganerne i Bevægelse. Men nu foregaaer det Lignende i Hjernen ved hver Forestillingsdannelse. De elementære Actioner maae her være langt, langt flere; men desuden maae der gives utallige Combinationer af dem, idet mange i hinanden gribende enkelte Actioner maae afgive Combinationer, som hver for sig danner sin eiendommelige Action, ligesom hiit ved Lydene, idet Ord udtaltes. Som Mennesket ved sine egne Actioner kan gjentage en Utallighed af Toner og Toneforbindelser, som fra Instrumenter kunne klinge hen til ham, saa at han kan optage sliq udenfra givne Musik i sit eget Actionsystem og gjøre den til en Bestanddeel af dette, saaledes gives der nu Intet i den hele Verden, forsaavidt den overhovedet er os tilgængelig gjennem vore udvortes Sandser, uden at en ganske eiendommelig Action i Organismens Hjerneapparat dertil svarer, og det saaledes, at denne Action nu

gjenfremstiller det i og for Bevidstheden, og herigjennem optager Jeget det da i sin mikrokosmiske Leven. Alt udenfra Givet kan finde faa at sige sin Gjenslang i Organismens indvortes Actionsystem.

C.

Om Bevidsthedslivets Forhold til det Universelle indad til.

1. Det Universelle som det inderst sig i Bevidstheden Rørende.

Men det Anferte vil ogsaa vise sig som ganske simpelt, naar vi gaae til Ideen om Verden som en stor Totalorganisation, hvori ethvert Enkelt forholder sig til det store Hele paa en Maade, lig den, hvorpaa det enkelte Organ i denne vor egen Organisme forholder sig til dennes Heelhed. Som Livet i denne vor egen Organismus eller i Mikrokosmen virker paa ethvert Punct i Legemet, men virker som dets eget Basen i dets indre Eenhed og Heelhed fører det med sig, saaledes er et Universelt, et Alvirkende, tilstede paa ethvert Punct i Verden, og virker i enhver Ting i Verden i Kraft af og i Overeensstemmelse med sit hele Basens indre Medfør. Fremdeles: Ligefom i ethvert enkelt Dyres og Menneſtelegeme, under dets Tilblivelse og Væxt, alle Organerne dannes det ene til det andet, faa at Alt svarer til hinanden, — ligefom der derfor til et faadant og faadant Kjaebeapparat danne sig saadanne og saadanne Musfler til at regjere og bevæge det, og der ligeledes danne sig saadanne og saadanne Tander, med Alt, hvad der til Tygning og til Spisens Oplosning og Nedsvælgelse og fremdeles til dens Fordøielſe behøves, Alt tilſammen ſvarende til hinanden*) — saaledes vorde

*) Man ſeer her i den blotte Legemsdannelse allerede en vis harmonia præstabilita, der ifør dog i Fosterdannelsens Begyndelse

ogfaa disse Menneſker, disse Dyr, selv dannede ſaa, at de ſvare til den Verden, hvori de ere, og denne til dem. Men ligesom det nu ei er Blodet, der under ſin Circulation, eller ſin Tilſtrømmen til et viſt Sted, virker Det, hvad der nu ved Nerverne ſkeer, men dette ſkeer ved Nervevirkſomheden ſelv, ſom kun ved Blodet in citeres, eller bringes til ſin Virkſomhed; ligesom det ei er den opløſte Spiſemaſſe, der fremvirker den Galde, ſom ſkal flyde ind i den, for at befordre Fordøjelſen, da denne Galde er beredet i Forveien, og ſom det ei heller er denne opløſte Maſſe (denne Chymus), ſom gjør, at Galden udgyder ſig, thi dette ſkeer ved Livsvirkſomheden i Leveren ſelv, hvorved en viſ Nervevirkſomhed uden al Tvivl er af væſentlig Betydenhed, — ſaaledes er det ei heller den fra Omverdenen kommende Lyſindvirkning gjennem Diet, ſom virker den Foreſtilling, der danner ſig, naar vi ſee, men denne dannes ved Sjælens egen foreſtillende eller imaginerende Kraft og Virkſomhed i Bevidſtheden. Men ligesom hiſt det Ene dog alligevel ſvarer ganſke til det Andet, ſaaledes er det ogſaa her. Hiſt er Livet i den individuelle Organisme det egentlige Gjørende eller Virkende paa ethvert Punct, her er hiint Univerſelle eller Alvirksomme det Gjørende eller Virkende, og dette er derfor at betragte ſom et ſtort i alle de enkelte levende Væſener, ſom i alle udvortes Ting overhovedet, ſig rørende Totalliv. Og derfor baade kunne vi og maae vi betragte den Livsvirkſomhed i os, hvorved de til Indvirkningerne ſvarende Actioner hos os ſkee, ſom

træder frem; thi Feſteret dannes ſaa, at paa flere Puncter paa eenſgang danne ſig Organitioner af de enkelte Dele, hvilke derpaa mødes, og nu i den normale Livsgang ganſke forene ſig til Et. Iøvrigt er der allerede talt herom ovenfor i den første Hovedbetragtning, Pag. 14. Paa lignende Maade vore nu Tingene i Verden hinanden imøde. Deſſificationen, ud fra de forſjellige Deſſificationspuncter, frembyder allerede frappante Phænomener i ſaa Henſeende. Tröviranus ſiger derfor Foſterdannelsen i ſit første Stadium at ſkee ved en *juxtapositiö*.

en saadan, i hvilken hiint i os tilstedeværende Totalliv er virksomt, gjørende, at netop Det skeer, som hver Gang skeer. Vi komme herved til en Tilnærmelse til Malebranches Lære, om hvilken imidlertid først længere hen skal tales.

Men maa denne Forestilling af Sagen ikke vække en stor Betænkelse? Næmlig med Hensyn til den menneskelige Personlighed, hvormed den menneskelige Frihed hænger saa væsentligen sammen. Naar vi antage et virkende Universelt, en natura naturans, som det egentlige Bevirkende i den Imaginationssactivitet, hvorved vor Forestilling dannes sig, idet vi see eller paa anden Maade sandse, bliver da ikke dette Universelles Leven i Individet saaledes Et og Alt, at Personligheden maa løse sig op og gaae til Grunde i dette Allevende, der da bliver det egentlige eneste Subsisiterende i alle de Enkelte.

Jeg svarer herpaa: Af det Universelle — af hiin indre, den hele Verden omfattende, Totallevn — gaae aabenbar de enkelte Subsisitenser, de enkelte Individualiteter, frem, idet de blive til, og det ei anderledes, end at de ogsaa fremdeles blive ved at subsistere ved dette Universelles vedværende Virken i dem, ganske ligesom enhver Function i Legemet maa siges at subsistere ved den i Legemet tilstedeværende lille Totallevn, og bestandig holdes i Tilværelsen derved, at denne rører sig deri. Der er derfor i de enkelte levende Subsisitenser at skjelne imellem den indre universelle Leven i dem og deres sig af denne universelle Leven fremhævende individuelle Leven. Denne individuelle Leven kan da ikke staae i et andet indvortes Forhold til dette indre Universelle, end som til et saadant, den selv finder i sig og hos sig; men da her dette Universelle ei træder frem med Charakteren af Universelt lige over for Personligheden, saa kan den individuelle Leven her kun finde sig i Forhold dertil, som til den Natur, den natura naturans, den finder i sig. En saadan Annatur, en saadan Allevn, rører sig i hvert enkelt levende Væsen. Hvad nu Personligheden, Sjælden, især angaaer, saa er det vel i Dine faldende, at den

ligesom hæver sig frem af vor hele sjælelige Leven *), der atter kun træder ud som en, i en for sig uddannet Organisation hypostaseret, Function i Totallivet, i hvilket nu Jegheden danner et Centralpunct, hvorfra vi i vor Bevidsthed kunne arbejde os ud til alle Sider, for at tage os selv i Besiddelse, faae os selv i vor Magt og lade vor egen Willen worde Det, som skal herske i os. Men Meget er her i vor Bevidsthed, hvortil denne vor personlige Selvbestemmen ei kan naae hen, og Det, hvortil den nu uaaer hen i vort Indre, deraf skeede Meget i en tidligere Tid ved Naturens egne Virkninger i os, iden at endnn Personligheden havde søgt at omfatte det og gjort sig gjeldende med Hensyn dertil. Jegheden hæver sig først efterhaanden ud af den sig i os rørende Leven, der begynder som en reen Naturleven. Midt i denne Naturleven i os danner sig først et Jeg, og Livet bliver forsaavidt en sig udviklende Personificationsproces. Men saa meget i og med Selvbevidstheden Jegheden hæver sig frem, og saa meget Jeget mere og mere træder ud som et sig selv besiddende Jeg, subsisterer det dog altid midt inde i den hele store totale Cyklus af Leven, ei alene udadtil, idet det i Verden kun danner et for sig bestaaende Actions- og Reactions-punct midt imellem mange lignende Subsistenser, men og indadtil, idet det Universelle, som det Constitutive, boer i Individet, men dog saa, at dette Individ ogsaa i Forhold til dette indre Universelle danner et for sig bestaaende Actions- og Reactions-punct; thi i Menneftet saarer Jeget i sit eget Indre paa mange Maader at gjøre med hiint indre Universelle, saa at begge ligesom træde ligeoverfor hinanden; hvorfor der og danner sig en personlig Willie ligeoverfor den i vort Indre sig forkyndende evige Willie. Vi have da her klarligen en midt i en universel Levens Uttringer og Virkninger levende individuel Jeghed for os, men ingen reent derfra udtraadt og adskilt Jeghed med en isoleret Bestaaeu. Forholdet er ganske som ved den enkelte

*) See ovenfor Pag. 17—18.

Function i vort Legeme og dens Organ. Dersom en saadan Function kunde have sin egen Bevidsthed i sig, og nu derfor kunde føle de indre Virkninger af den hele Organismes Liv som dem, der vel ved deres egen Magt arbejdede sig frem i Functionen, men dog saa, at denne enkelte Function opfordredes til, nu selv at gjøre, hvad hiint arbejdede hen til, saa maatte den paa den ene Side føle det hele Livs indre Magt, men dog paa den anden Side føle sig selv som staaende i Forhold til denne indre Magt. Nu tænke man sig, at der var Noget, hvortil den umiddelbart nødtes, Andet, som den derimod følte sig at kunne raade for, da vilde vi have et Gjenbillede af Mennesket. Jeget er et saadant Actions- og Reactionspunct, ei blot ligeoverfor de øvrige lignende, men ligeoverfor selve det Universelle, og det saa, at dette i Henseende til Meget udenvidere udfører sin Magt eller gjør sig gjeldende i Individet, men i adskilligt Andet, nemlig det Hviere, ikke gjør det. I dette Sidste viser sig da den menneskelige Frihed. — Man tænke sig Forholdet omtrent som Forholdet af den enkelte Green paa et Træ vilde være til det hele Træ, naar den dannede et eget Reactionspunct for sig paa Træet, hvortil Virkningen gik hen, og hvorfra Virkningen gik tilbage, men som nu for en vis Deel kunde selv bestemme disse tilbagegaaende Virkninger, endog i en vis Henseende tværtimod det hele Livs Medfør; (hvilket da vistnok ei kunde tænkes, uden fordi Mueligheden af en saadan Unddragelse fra og Modstand imod det Heles Fordringer selv skulde tjene til Noget, som det Heles Væsen førte med sig, saa at derfor Totalorganisationen selv havde givet et Spillemur frit for saadanne Reactioner; saaledes er det hos Mennesket, hvor saadan Muelighed og sammes reelle Fremtræden, eller Bevidstheden af denne Muelighed, er Betingelsen for, og Gjennemgangsleddet for, en hviere aandelig Livens Fremkomme).

II. Hjernen som Communicationsstedet imellem tvende
Verdener.

Endnu er det af Bigtighed her at bemærke, at Nerves og Hjernevirksomhederne kunne fremkaldes paa to Maader: enten saa, at Indvirkninger udenfra drage Forestillingsvirksomheder efter sig; eller saa, at disse danne sig først indenfra, og drage Hjernevirksomheder efter sig. Men saadanne have da dog en anden Character, end hine, hvilket ogsaa gjelder om de blot i Grindringen reproducerede Forestillinger; thi de ere forbundne med Bevidstheden af, at de ganske anderledes beroe paa os selv, end hine. Men i al denne Henseende indtræde flere Forskelligheder, der ere umiddelbart følelige eller mærkbare for Enhver. For det Første skjelner Enhver i vaagen Tilstand, naar ikke visse physiske Abnormiteter finde Sted, let imellem inden- og udenfra fremkaldte. Vi kunne derfor meget vel skjelne de virkelige udvortes Sandsninger fra blotte Imaginationer. Grunden hertil maa være at søge deri, at de med disse forbundne Hjernevirksomheder ikke gaae udenfor Hjernen, hvorimod i Sandsningerne Hjerneactionen gaaer i Gæt med Sandfeneryeactionen, saa at den legemlige Affection her er forskjellig fra den hisset. Vi have derfor og forhen antaget, at, saasnart saadanne blot ved Grindring eller ved Indbildningskraftens eget Spil fremkaldte Imaginationer drage saadanne Hjernevirksomheder efter sig, der indenfra fortsætte sig henigjennem Sandfenerverne, da maae Imaginationerne antage Virkelighedens Præg for os. Hermed maa det nu staae i Forbindelse, eller herpaa beroe, at vi i det ene Tilfælde fornemme Forestillingerne som saadanne, der ei saaledes paanøde sig os, at vi jo ved Sindets Magt allene kunde fortrænge dem, naar vi havde en tilstrækkelig kraftig Willie dertil; i det andet Tilfælde derimod ei. Men nu viser sig dernæst i aandelig Henseende en lignende Forskellighed. Vi kunne her meget vel gjøre Forskiel imellem blotte Meninger, Hypotheser, saakaldte *lusus ingenii*, og egentlige Erkjendelser, hvad enten disse ere saadanne, der tillige sætte os i en vis Varme, eller saadanne,

som de rene mathematiske. Alle saadanne ere forbundne med en Forvisning, som føles. Ogsaa her maa da den qualitative Forskiel staae i Forbindelse med visse Forskjelligheder i Henseende til de legemlige Affectioner; men hvori Sagen her er grundet, vide vi ikke, og kunne derom ei heller danne os nogen Mening.

Men endnu er at bemærke, — og Dette er af særdeles Bigtighed, — at Bevidsthedslivet, det vil sige Livet fra sin Bevidsthedsside, ligesaavel kan tage Initiativet, om jeg saa maa sige, som Livet fra den legemlige Side, saa at ei blot nye eiendommelige Combinationer af Hjernevirksomheder kunne opstaae som Følger af nye eiendommelige Combinationer af Ideer eller Imaginationer, men at der ogsaa er Grund til at antage, at der gives eiendommelige elementære Grundvirksomheder i Hjernen, der med deres Fibre svare til eiendommelige Grundyttringer, som komme fra Bevidsthedslivets Side. Her til høre alle de, som svare til Grundelementerne i al den Erkjenden, der ei fremkaldes ved udbortes Sandkning, men a priori gjør sig gjeldende i reen Logik, mathematisk, æsthetisk, ethisk og anden høiere Henseende; thi ogsaa alt Dette maa dog tænkes saa, at der til hver eiendommelig elementær Virkning deraf maa svare en eiendommelig Virksomhed i Hjernen. Overhovedet maa, naar Opmærksomheden vender sig reent indad paa Aandens eget Liv og paa Alt, hvad der nu indenfra gjør sig gjeldende heri, Sindsactioner opstaae, som drage Hjerneactioner efter sig, om ei tempore, saa dog saaledes, at i den indre Sammenhæng Sindet maa siges at bestemme Hjerneactionen. Hjernen danner altsaa forsaavidt ligesom det Centralsted, hvor Det, som kommer fra Aandens og de aandelige Forholds og Indvirkningers Side, mødes med Det, som kommer fra de udenfra kommende Indvirkningers Side. Men her om, saavel som om, hvad vi her forudsætte, nemlig, at der gives visse fra Aandens Side kommende Indvirkninger, der ligesaavel ere objective, eller komme fra noget Andet, end Jeget selv, som de udenfra kommende, vil nærmere

blive talt længere hen. Forinden vi gaae hertil, maae vi overhovedet tage Betydningen af Hjernen i den mennefskelige Organismus og den Rolle, den spiller i vort Bevidsthedsliv i Betragtning, hvorved vi da ville komme tilbage til Det, som nu sagdes om den. Men dog ville vi endda ikke gaae strax hertil; thi endnu staaer os det tredie af vore tre i Besyndelsen fremsatte Hovedspørgsmaal tilbage, hvilket var det, som anførtes først, men viiste sig som det, vi kunde lade staae hen, til at være det sidste, nemlig Spørgsmaalet om Forholdet imellem Materie og Kraft overhovedet.

D.

Om Forholdet imellem Materie og Kraft.

Vi ere under de forrige Betragtninger gaaet ud fra, at Alt, hvad der i Legemet skeer, virkes ved Magten af det i Organismen levende Liv, eller ikke er Andet, end netop den i Legemet virksomme Leven selv. At der i Organismen rører sig et saadant Liv, blev da forudsat, og det gjaldt kun at erkjende, hvorledes nu Alt, hvad der i Bevidstheden skeer, virkes ved den samme Livsvirksomhed, som levendegjør Legemet, og derefter at oplyse, hvorledes dog igjennem disse Individets egne af dets egen indre Kilde fremgaaende Livsvirkninger en Omverden kunde komme til saaledes at objectivere sig for Individet, at dette virkelig kunde siges at leve i en saadan.

Men er Sagen hermed til Ende? Vedbliver dog ikke Umueligheden af, at et Ikke-Legemligt, et Immaterielt, kan virke paa et Legemligt, at medføre uovervindelige Vanskeligheder? Hvorledes kan dog et sjæleligt Væsen virke i et Legeme? Lad Sjælen ogsaa ikke være Andet, end den i Organismen subsisterende Leven i dens Eenhed og Heelhed i sig, saa er her dog en Leven, altsaa noget Immaterielt, som virker ind paa et Materielt; thi et Immaterielt tænkes her dog altid at forme og bearbejde det Materielle. — Lader Dette sig tænke?

Hvad sige vi til Den, som, fordi han, paa Cartesi Maade, ei vil anerkjende Andet, end hvad han klart kan forestille sig (D. e. imaginere sig), ikke vil vide af nogen anden Aarsag til legemlige Forandringer, end materielle Deles Tryk paa andre, som derved forflyttes, men paa en saa planmæssig Maade, at derved alt det Samme kommer til at foregaae, som vi nu see at foregaae i de levende Væsners organiske Legemer? — Vi finde virkelig en saadan Aarsag, ei blot hos Materialismens Tilhængere, (og det endnu i vor Tid, s. Ex. hos Broussais), men ogsaa — og det fastholdt og forfulgt med al Conseqvents — hos Cartesius og hans Tilhængere, altsaa hos Den og Dem, der med Rette ere blevne betragtede som Haandhavere og Forsvarere af den Erkjendelse, at der gives noget reent Mandeligt i Verden. Vi finde denne samme Forstilling endog fastholdt af Leibniz, der netop priser det hos sin Lære om den præstabilerede Harmonie, at den lader det Princip: *corpus non moveri nisi alio corpore contiguo moto*, staae aldeles urokket; som vi da ogsaa overhovedet kun under Forudsætning af, at Leibniz stod uuder Indflydelsen af denne cartesianiske Grundanskuelse, kunne forklare os, hvorledes en saa besynderlig Lære, som hiin Lære er, har kunnet opstaaet hos ham, hos hvem vi ellers finde de Bemærkninger paa det Bestemteste og Stærkeste udtalte, der ligesom maatte føre til og førte til at søge og at finde det egentlige Reelle i Legemerne i et i dem virksomt Kraftigt.

I. Forskjellige Forestillingsmaader angaaende Grundforholdet imellem Mandeligt og Legemligt.

Hiin Vanskelighed ved, eller rettere, som det synes, Umuelighed af, at tænke sig, at noget Immaterielt skulde sætte noget Materielt i Bevægelse, indtræder dog kun, naar man fra først af foretager en saadan Adskillelse af det Materielle (hvilket her vil sige det Rummet Indtagende) og det Immaterielle, at man isolerer begge fra hinanden, og nu, efterat have tænkt sig dem hvert som bestaaende aldeles for sig,

tanke sig det One ligesom at skulle træde hen til det Andet, for ideofra at virke ind paa det Andet. Sætter man sig saaledes fra først af fast i en reen materiel Anskuelse af det Legemlige, som Noget, der allene skal betragtes som Numindtagende eller Numopsylbende, og oprindelige eller i sit Væsen skal tænkes forskjelligt fra det Kraftige, (som vi da i Døden synes at see det blot Legemlige at blive tilovers uden noget Spor af det forhen deri virksomme Kraftige), og sætter man sig dernæst fast i en ligesaa reen aandelig Anskuelse af det indvortes Sjælelige, saa maa det nu vistnok synes umueligt at forene dem sammen til en virkelig Eenhed. Vil det saakaldte *systema influxus physici* bestaae ved Siden af en saa reent dualistisk Grundanskuelse, saa at man dog ligesuldt vil, at det Aandelige skal tænkes som Det, der simpelthen fætter det Legemlige i Bevægelse, som om hiint virkede ind paa dette, paa en Maade, lig den, paa hvilken en legemlig Ting kan virke ind paa en anden, saa kan man vistnok ikke give denne Forestillingsmaade Magt. Men uden Tvivl er det det Retteste, med Leibniz at kalde *systema influxus physici* den vulgære Forestillingsmaade, hvilken vi alle i Virkeligheden følge Comtrent som vi tale om Solens Dpgang og Nedgang, naagtet vi vide, at det er Jorden, ei Solen, der bevæger sig), men som ikke kan kaldes en Forklaring, da det er den Forestillingsmaade, for hvilken Sagen endnu ikke er bleven til et Problem. Aristoteles kan vist ingenlunde siges i sine Bøger om Sjælen at have opstillet den her nævnte Forestillingsmaade som Forklaring. Sagen er overhovedet ikke bleven ham saaledes til Problem, synes det, som den senere er bleven det. Men hans Lære om Sjælen som Legemets Entelechie, eller som det Actuelle i Organismen *), indeholder intet Dualistisk.

*) Aristoteles (*de anima* lib. III) definerer Sjælen at være *entelechia ἢ πρώτη σώματος φυσικῆς ζωῆς ἔχοντος ἐνάμει*, sive *σώματος φυσικῆς οργανικῆς*. Det, som er *entelechia*, hvilket og betrag-

De, som ere gaaet ind i Spørgsmaalet og have følt det Braad, have enten eensidigt lagt an paa at bortforklare det indvortes Sjæleliges lige Realitet med det Legemlige, som Materialisterne, eller det Legemliges lige Realitet med det indvortes Sjælelige, som de blotte Spiritualister, der ogsaa kaldes Idealister, eller ogsaa ere de tyet til et Tredie som det Medierende imellem begge, men de gif da ud fra en dualistisk Grundantagelse, indtil først i den nyere Tid den saakaldte Identitetslære har udviklet sig, som er den, der her er foredraget, kun at Navnet let kan føde Misforstaelse af sig, da det kan forstaaes, som om Meningen var, at Sjæl og Legeme vare det Selvsamme, medens Meningen er, at det Samme, som levendegjør Legemet, ogsaa er Det, der lever i Bevidstheden, og omvendt, at det Samme, som ytrer sig i Bevidstheden, ogsaa er Det, som levende rører sig i Legemet.

Materialisme betegner i psykologisk Henseende den Lære, at det Legemlige allene er det virkelige Reelle, det virkelige Værende, det vil sige Kilden til og Sædet for al Gjeringsgjældende, og at alt indvortes Sjæleligt kun er et Phænomen, hvori noget vist Legemligt træder ud i visse af sine Virkninger. Men Dette kan da enten forstaaes saaledes, at der menes, at Tanker, Følelser o. s. v. bestaae i visse legemlige Bevægelser, eller ogsaa, at de blot antages aldeles at beroe paa det Legemlige, som en Virkning beroer paa sin Årsag eller sit Bevirkende. Hvad det Første angaaer, da, saa længe man ei kan angive, hvorledes

tes som Det, der er *ἐργασια*, nævnes her i en vis Modsætning til Det, som blot er *ὄργανον*. Aristoteles henvender nemlig først Diet paa det organiserede Legeme, som det, der ved sin Organisation er skiftet til, at et Liv kan foregaae deri. Men Det, som nu gjør denne Muelighed til Virkelighed, er Sjælen, der da er det Actuelle og tilmed Fuldbyrrende, og altsaa det egentlige Levendegjørende, i et saadant organiseret Legeme.

Tanker o. s. v. skulle kunne tænkes at ske ved legemlige Forandringer, saa at Tankerne selv skulle kunne siges at bestaae i selve de legemlige Virkninger, lader man i Grunden Problemet staae aldeles uløst, idet man, uagtet man giver sig Skin deraf, egentligen dog ikke engang forsøger en Løsning deraf, men blot angiver, hvor man troer, at Løsningen skulde være at finde, uden at angive, hvorledes den der kan være at finde. Hvad derimod det Andet angaaer, saa gaaer selve Paastanden slet ikke ud paa at ville være en egentlig Løsning af Problemet, idet man da udtrykkeligen lader det staae som uafgjort, hvoraf Tankerne o. s. v. egentligen komme frem, eller hvorved og hvorledes de dannes, men blot mener, at aabenbare Facta eller Kjendsgjerninger vise, at det indvortes Sjælelige er saa afhængigt af det Legemlige, at det maa siges at beroe derpaa som paa sin egentlige Aarsag og sin eneste Aarsag, og at det altsaa staaer og falder med det Legemlige, som sit Grundlag, en Paastand, som jeg længere hen udførligen skal gjennemgaae, med særdeles Hensyn til Bronsfais, der er en af de fornemste Talsmænd for denne Lære i den nyeste Tid. Det vil da og vise sig, at den Erkjendelse, at Tanker, Følelser m. M. stadigen ledsages af, og staae i Forbindelse med, visse tilsvarende legemlige Virkninger, saa at de blive afhængige af disse, aabenbart er noget Tredie, som ei maa forverles med nogen af hine to Lærdomme.

Hvad Spiritualismen angaaer, maae de to Betydninger, hvori Ordet tages, vel adskilles. For det Første menes derved den Lære, som vil, at kun det indvortes Sjælelige tør der tillægges egentlig Realitet, medens det Legemlige kun menes at være et Skin, fordi kun hiint kan siges umiddelbart at være os givet som virkeligt, da det Legemlige derimod kun gives os gennem de Forestillinger derom, som paanøde sig os, uden at det sees, at de have anden Realitet, end som nødvendige Imaginationer. Spiritualismen, i denne Betydning af Ordet, hvori den er Gæt med den sædvanlige

saafaldede Idealisme, er allerede oplyst i det Foregaaende, da vi have afhandlet det Spørgsmaal, om vi, — og med hvad Ret vi, — naagtet vi kun kunne erkjende vor Omverden igjennem vor Sjæls egne Imaginationer, dog kunne tillægge vor Seen, Høren o. s. v. Realitet, det er: betragte vor udvortes Sandhed, som den, hvorigjennem en virkelig Verden stiller sig frem for os, og vi staae i sand Værelsvirkning med en saadan (ovenfor under Litr. B.). Men dernæst kalder man ogsaa, og det især i Frankrige, alle dem Spiritualister, som antage, at der gives et reent Aandeligt, der ligesaafuldt i sin Sphære har sin Realitet og sin Bestaaen i sig, som det Legemlige har den i sin Sphære, i hvilken Forstand da Cartesius var Spiritualist, hvilket han og af de Franske kaldes, skjønt han i Henseende til Alt, hvad der hører til Legemverdenen var ligesaa reen Materialist, som han var reen Spiritualist i Henseende til Alt, hvad der foregaaer i Bevidstheden. Han viser sig ogsaa herved consequentere end de af Materialismens Tilhængere, der raabe paa, at man skal holde sig til Facta allene. Han lod begge de to Slags Facta, han fandt for sig, baade de legemlige og de aandelige, gjælde ligemeget, og fulgte derfor ligemeget begge de to Forestillingsmaader, hvortil disse to Glæser af Facta syntes ham at føre, naar man gik nøjagtigt tilværks og holdt sig til Det, hvad man saae for sine Dine, og hvad man tillige saae sig aldeles i Stand til at følge med Tanterne og med Imaginationen; thi den fuldkomne Imaginabilitet var egentlig Cartesii criterium veritatis.

For at gaae saa sikkert som mueligt søgte da Cartesius aldeles faste Udgangspuncter. Et saadant fandt han i den umiddelbare Bevidsthed, som var ham et uimodsigeligt Beviis paa et tænkende, følende, villende Væsens Existent, hvorved da en aandelig Tilværelse var ham given. Han søgte nu et ligesaa fast Udgangspunct for Legemverdenens Betragtning, efterat han nemlig først, ved at stige op til Ideen om et affuldkomment høieste Væsen, hvis Realitet var ham evident ved det blotte Begreb om et saadant Væsen, havde beroliget

sig i Henseende til det Spørgsmaal, om den ham omgivende udvortes Verden ikke maaskee kun havde en Drøms Realitet, eller maaskee kun existerede i og for hans Forestillen, idet nemlig Forvisningen om et saadant alfuldkomment Væsens Tilværelse, hvortil han, ved at gaae ud fra den umiddelbare Visshed om sin egen Tilværelse, havde opløstet sig, forvissede ham om, at hele vort Liv ei kunde have et Grundbedrag til Grundlag. Men da han nu kun vilde holde sig til Det, der var ham ligeferm givet, indlod han sig, i Henseende til det Udgangspunct, han søgte for Legemverdenens Betragtning, ikke paa Andet, end Udstrækningen, rettere Rumfyldningen, og Bevægelsen, som begge vare factiskt givne, og vilde ikke indlade sig paa nogen ikke synlig Kraft, der ved ikke synlige Virkningsarter skulde kunne bewirke Noget i Legemverdenen (s. Ex. Tyngdekraften). Enhver Forandring i Legemverdenen — saa antog han — skeer allene ved Forskytning eller Omflytning af materielle Dele, og denne skeer allene derved, at bestandigen visse saadanne materielle Dele, ved at bevæge sig fremad, fortrænge andre og indtage disses Plads, under en uophørlig Circulation. Men Alt er overalt i det store Hele fra først af i en uophørlig Bevægelse, og denne, nemlig Bevægelsen, uden at der herved maa tænkes paa noget indre deri subsisterende Bevægende, fører nu, ved de bestandige Forslyttelser af materielle Dele, den bestandige Opstaaen og Forgaaen af de mange Ting i Verden saaledes med sig, at herved en guddommelig Plan i Verdensanordningen realiseres.

Man seer let, at ved en saadan Betragtning er Begrebet om noget i det Legemlige virksomt Kraftigt, der, som det egentlige Reale, skulde kunne betragtes som subsisterende i det Legemlige, udelukket, i al Fald idetmindste med Undtagelse af den Kraft, hvorved det Materielle gjør Modstand imod Det, som vil fortrænge det af dets Plads, hvilket, selv om det tænkes kun at komme af modsatte Bevægelser, hvis Retning var det indvirkende Bevægedes Retning imod, dog altid maatte forudsætte,

at Modstand kunde finde Sted. En saadan Kraft, som blot vilste sig i, og bestod i, denne Modstandsvirksomhed og i den Virksomhed, hvorved samme overvindes af et sig fremadbevægende Materielt, kunde man vel ogsaa antage, uden at opgive det Princip: *corpus non moveri nisi alio corpore contiguo moto*. Og saaledes kunne vi forklare os det, at Leibnitz, som selv gjør saa meget opmærksom paa, at Kraften i Legemverdenen er det Reale, dog har kunnet holde fast ved dette Cartesianske Princip.

Hvad nu Forholdet imellem det indvortes Sjælelige og det Legemlige angaaer, saa seer man let, at, naar al Kraft i Legemverdenen kun betragtes som Kraft til Rumfyldning, og ingen Forandring i Legemverdenen tænkes at kunne gaae for sig, uden derved, at noget Rumfyldende i sin Bevægelse fortrænges af noget andet Rumfyldende, saa bliver Spørgsmaalet om hiint Forhold saare vanskeligt, og der bliver kun tilovers at sige, at der i sig selv intet Forhold af Indvirkning og Tilbagevirkning kan finde Sted imellem begge, medens dog begge maae ligesuldt erkjendes at have Realitet. Dette antog ogsaa Cartesius, og heraf har man ogsaa at forklare sig hans bekjendte Paastand, at man ei kunde tillægge Dyrene Sjæle, en Paastand, der var en simpel Consequens af hans hele Anskuelse. Hvad den menneskelige Sjæl angaaer, saae deri Cartesius en saakaldet Substantz eller et subsisterende Væsen, der var ham ei allene aldeles forskjelligt fra hele den i Legemet sig aabenbarende Virksomhed, men endog aldeles ingen Indvirkning kunde udøve paa Legemet, medens den dog havde fuldkommen Tilværelse, hvorpaa Læufningen og overhovedet Selvbevidstheden med Alt, hvad der foregaaer i den, var ham et Beviis. Paa Grund af denne antog han Mennefsjælens Tilværelse, dens Immaterialitet og rene Uandelighed, og paa denne støttedes da dens Udydelighed. Men Dette, i Forbindelse med hans Anskuelse af Legemverdenen overhovedet, hvori han, som bemærket, i det saakaldte Bevægende kun vilde see en Bevægelse, i hvilken Alt befandt sig, medførte nu,

at han, siden han ei kunde tillægge Dyrene Aandelighed og Udødelighed, ei heller kunde tilstaae dem at have Sjæle — thi disse maatte da, som immaterielle, have været aandelige og udødelige. Hele Livet i dem forestillede han sig allene at være grundet i Omløbet af, og den ved dette Omløb fremkommende Virken af, de saakaldte spiritus vitales, et Slags fine usynlige Fluida. Men naturligtviis kunde han ikke betragte Livet i Menneskelegemet anderledes. Ogsaa i Menneskelegemet kunde da det egentlige Bevirkende ikke være Andet, end noget Legemligt, nemlig hiin Circulation af spiritus vitales. Naar han betragtede Dyrene som blotte Automater, saa betragtede han med det Samme ogsaa Menneskets legemlige Tilværelse som en reen automatisk, og naar han nægtede Dyrene Sjæle, saa antog han med det Samme, at, om der end i Mennesket boede en Aand, saa rørte den sig dog ei som levendegjørende Sjæl i Menneskelegemet, hvilket derfor ei kunde kaldes besjalet. Skulde Cartesius have antaget, at Sjælen levede i Legemet, altsaa enten levendegjorde Legemet, eller dog var Kilden til visse af de legemlige Ytringer, saa maatte han jo have antaget en Kraft eller et Kraftigt i Legemverdenen, som var Andet og Mere, end blot rumfyldende; det kunde da ei længer være de bevægede materielle Deles Bevægelser, eller, for saa at kalde dem, Materiestrømningerne, hvorved Legemet organiseredes, men en egentlig virksom formende og organiserende Kraft maatte da antages. Saaledes kunde da hverken Cartesianerne*) eller Leibniz antage, at

*) Cartesius selv har villet undgaae at opstille en Lære om denne Sag. Dette seer man tydeligen nok af det 27de og 28de af hans Breve. Endnu i hans Aaret før hans Død udgivne, Skrivt de passionibus animæ, i hvis Indgang handles om Sjælen overhovedet, finde vi ingen anden Oplysning, end den Mening, at Sjælen vel fra et vist Punct i Hjernen maatte kunne gribe dirigerende, om end ei bevægende, ind i Circulationen af de saakaldte spiritus vitales. Men Inconsequenten heri blev snart indseet.

Sjælen levede i sit Legeme, naar Dette skulde sige: med Livskraft rørte sig i selve Legemet, og de stige nu hviere op, nemlig til det højeste Væsen, og saaledes dannede sig da ganske consequent, og forsaavidt naturligen, baade den Forestillingsmaade, som er bekjendt under Navn af *systema causarum occasionalium*, hvilket, skjønt først udtænkt af Geulinx, maaskee foranlediget ved de la Forge, dog gaaer under Malebranches Navn, fordi det af ham især er bleven udviklet og forsvaret i hans *Sur la Recherche de la Verité*, saa og den Leibniziske Lære om Monaderne og den præstabilerede Harmonie.

Da nemlig Aand og Legeme betragtedes som to hver for sig bestaaende Subsistenser (jeg siger hellere saa, end at sige Substantser, skjønt det var dette Udtryk, der i hiin Tid brugtes), men en reel Indvirkning af den ene paa den anden ei antoges for tænkelig, saa tyede Hine til et Tredie som det Forenende, og kunde da, ifølge sin hele Philosophie, ikke søge det andensteds, end hos Gud, saa at man altsaa strax og umiddelbart gik til det Højeste og Sidste. Gud skulde da tænkes som Den, der, naar noget Vist ved den legemlige Tingenes Orden, d. e. den legemlige Bevægelsernes Gang, bevirkedes i det menneskelige Legeme, bevirkede det Tilsvarende i Bevidstheden, og ligeledes omvendt, naar noget Vist ved Aandslivets Lob og Gang bevirkedes i Bevidstheden, bevirkede det Tilsvarende i Legemet. Men nu kunde Grundforholdet betragtes paa en dobbelt Maade. For det Første kan Sagen tages saa, at en eengang for alle bestaaende Tingenes Gang og Orden tænkes at være Det, hvorved alt Enkelt nærmest og egentligst fremfalder i hver af de to Sphærer for sig, men at en guddommelig Tiltræden dog nu finder Sted som det Medierende for begges Communication, eller for Aandelighedens og Legemlighedens Indgriben i hinanden. Til denne Maade at betragte Sagen paa vise os Udtrykkene *assistentia divina* og *causæ occasionales* hen. Læren har især faaet Navn efter det sidste af disse Udtryk og er kaldet *systema*

causarum occasionalium i Overensstemmelse med Malebranchens Fremstilling. Sagen betragtes da, som om Alt, hvad vi tænke og ville, nu blev den Aarsag, der foranledigede Guddommen til at bevirke det Tilsvarende i Legemet, og omvendt, saa at vor Tænken og Beslutten og Villen kun blev den foranledigende Aarsag, ei den bevirkende, der allene var at søge i Guddommen. Paa denne Maade har Leibniz især opfattet denne Lære, idet han hyppigen anklager Malebranchens saakaldte Occasionalisme for, at den, for at forklare Sammenhængen imellem Sjæl og Legeme, antager uophørlige Mirakler. Tænker man imidlertid paa, at Correspondentsen, eller det indre Samvirkningsforhold, imellem det Sjælelige og det Legemlige, dog ei finder Sted nu og da, stødeviis, eller i al Fald i lutter spredte Diebliske, men continuerligen, idet Intet tænkes eller villes, uden at uoget Tilsvarende foregaaer i Legemet, nemlig idetmindste i Hjernen, hvorfra det ogsaa vel endda uophørligen spiller ind med i det øvrige Legemlige, hvorom ogsaa det Mimiske synes at kunne vidne, saa blive her nu vistnok ingen Mellemrum frie for en occasionel Indgriben eller Tiltræden. Da maa den guddommelige medierende Virken være uafbrudt eller continuerlig; men da lader Sagen sig ei tænke som en bestandig led- eller deel- eller momentviis Gaaen over fra det Aandelige i det Legemlige, og omvendt; men Guddommen maa da tænkes som den, der selv er det Bevirkende og Gjørende saavel i al det Aandelige som i den hele legemlige Bevægelses Gang, og Guddommen maa da tænkes som den, der continuerligen lever i begge. Men saa komme vi da til den Spinoziske Lære. At Occasionalismen ogsaa kunde gives en Vending herhen, har Leibniz meget vel bemærket, skjønt han sjeldnere seer hen hertil, fordi Malebranche og hans Tilhængere ikke have villet gjælde for at hylde en Lære, som Spinozas, medens de dog ville, at vi skue hele Legemverdenen allene i og ved den guddommelige Virken i os, eller skue den i Gud, som Malebranche udtrykker sig. Men hvad enten man tager Malebranchens Lære paa den ene eller

paa den anden Maade, saa kommer man dog til at erkjende, at Aandeligt virker i Legemligt; thi Gud er dog Aand, og var erkjendt at være Aand; kun at man paa hiin Maade holder det i det Uklare, hvorledes den occasionelle Indvirkning af Guddommen er at tænke, og hvorledes Gud, saa at sige udeufra, kommer til deelviis at virke ind i en bestaaende Tingens Gang og Orden, medens man paa den sidste Maade seer Guddommen selv som den natura naturans, den Allevende og det Allevende, der rører sig baade i den legemlige Natur og i den aandelige Verden, i Conformitet og Harmonie med sig selv. Men — næst at vi maae bemærke, at det her bliver at spørge, om nu denne natura naturans er at identificere med Guddommen, hvilket dog ei saa lige strax kunde forstaae sig af sig selv, hvorimod det Spørgsmaal: i hvilket Forhold den staaer til Gud, maatte blive tilbage — er nu her Det især at lægge Mærke til, at, naar det nu dog tilsidst skal antages, at eet og samme Grundvasen virker baade i Legemligheden og i det Aandelige, hvilket vi efter begge de Bindinger, man kan give Occasionalismen, komme til, saa spørges naturligen, om da ei det Medierende, hvad hos hvert enkelt Menneske Forholdet imellem det indvortes Sjælelige og det Legemlige angaaer, var at søge nærmere. Thi da hvert Individ er en for sig bestaaende lille mikrokosmisk Subsistens midt i den hele store Verden, og da der dog nærmest er Tale om Forholdet imellem det indvortes Sjælelige og det Legemlige i denne enkelte individuelle Subsistens, der har sin Eenhed i sig, saa bringes vi dog jo naturligen til at søge hiint Medierende i Individets egen indre i sig bestaaende Leven, som den, der baade er det Levende i Alt, hvad der foregaaer i Legemet, forsaavidt det nemlig hører til de individuelle Livsyttringers Gebeet, som og er det Levende i hele Bevidstheden. Hvorved vi da komme til den forhen givne Lære, til hvilken vi da nu, gaaende ud fra Malebranche af, ere blevne ledede hen. Dog maa endnu bemærkes, at det Udtryk: Medierende, som nu bruges, ei betegner Sagen;

thi et Medierende maatte Malebranche, som med Cartesianerne saae Sjæleligt og Legemligt i et vist udvortes Forhold til hinanden, søge; men det viser sig nu, at Det, hvortil vi ere komne, ei er et Mellemtrædende, eller paa nogen Maade kan kaldes Medierende imellem hine Tvende, da det selv er hine Tvende, nemlig er den Leven, som træder ud i hine Tvende, og heri selv er harmonisk i sig.

Men vi ere dog ei til Ende; thi naar vi nu saaledes bringe Sagen paa det Rene, hvad Legemligt og Aandeligt i Mikrokosmen eller den individuelle Subsistents angaaer, saa bliver dog endnu det Spørgsmaal tilbage, hvorledes da nu denne hele levende Individualitet kommer til et Harmonieforhold med, og Indlevethedsforhold i, sin Omverden, og hvad der da er det Forenende imellem Individet og denne Omverden. Og nu komme vi saa dog til Betragtninger; der ligge de Malebranchiske nærmere. Men disse ere i det Foregaaende allerede fremsatte.

Leibnitz, som ikke vilde vide af hine bestandige Mirakler, og ligeledes vilde undgaae den Spinoziske Absubstants, hvilken han ogsaa havde Diet henvendt paa, bragtes nu paa sin Monadelære, men tillige umiddelbart herved paa sin Lære om den præstabilerede Harmonie (concurrance des substances, som den hedder i hans første trykte Afhandling desangaaende; hvorimod den senere bestandigen af ham kaldes harmonie préétablie, harmonia præstabilita). Han antog da en Utaalighed af Substantser (jeg vilde hellere sige af Subsistentser) af sjælelig Art, hvilke han ogsaa kaldte Entelechier, og siden, skønt sjældnere, kaldte Monader, ei sjældent ligefrem Sjæle, skabte af Gud eengang for alle fra først af. Disse vare ham nu saaledes eengang for alle bestemte ifølge den altomfattende Verdensplan, at, uagtet enhver af dem kun udviklede alle sine Livstilstande, sine Fornemmelser og Begjæringer (perceptiones, appetitus), ud af sig selv, saa at den kun havde med sig selv allene og sit eget System af Livsytringer, nemlig deels Repræsentationer eller Forestillinger

beels Bestræbelse, at gjøre, saa svarede deres indre Tilstand dog i ethvert Dieblif netop til den virkelige Omgivelse, som om Monaden stod i et virkeligt Forhold til, og modtog Indflydelse af, denne Omgivelse eller Omverden, fordi Alt i den hele Verden var saaledes beregnet, det Ene for eller med Hensyn til det Andet, at alle Virkninger ud fra ethvert Punct samtidigt aldeles svarede til hinanden, som om de bestemtes den ene ved den anden, skjønt Dette ei virkelig var saa; hvilket Sidste han ei kunde antage, fordi ellers det Sjælelige maatte kunne virke ind paa det Legemlige og omvendt, hvilket han holdt for umueligt. Thi, som allerede ovenfor er bemærket, skjønt maaskee Ingen mere, end han, har bevirket, at en Anskuelse, der lod Kraften sees som det egentlige Reale i Legemverdenen, har gjort sig gjeldende imod den cartesianiske Lære, saa holdt han sig dog til den Sætning, at i det Legemlige maatte Alt allene forklares mecaniquement. Den Leibnitistiske Lære isolerer da alle Sjæle, og indeslutter enhver af dem i sin egen Forestillingsverden allene, uagtet en objectiv Verdens Tilværelse dog antages, og tillige antages hvert Dieblif hos enhver Sjæl at gjenspeile sig, som den virkelig er, nemlig som den fra denne Sjæls Standpunct (suivant son point de vue) maatte vise sig for denne, hvis den virkelig opfattede den, medens den nu derimod kun repræsenterer sig saa for Sjælen, der da saaledes dog kun har med sit eget indensfra skabte Billede at gjøre, uden al real Verelvirkning med en Omverden.

Unægteligen er denne Lære — saa meget man end maa prise den for samme til Grund liggende Idee om Verden som en uendelig Totalorganisation, hvorfor den ogsaa vakte og maatte vække en høi Beundring, og jeg ogsaa paa min Maade har tilegnet mig den — dog ved den blot idealistiske Maade, hvorpaa Forholdene her skulle tænkes, langt forunderligere, end Malebranches. Naar man vil tænke sig Leibnitizes Lære under et Billede, saa forestille man sig et Maskinerie, f. Ex. et meget compliceret Uhrværk, og tænke

fig nu, at, istedetfor at heri det ene Hjul trykkede ind paa det andet og satte det i Bevægelse, hvert Hjul gif ene og allene ved sin egen Kraft, medens det dog saae ud, som om det ene sattes i Bevægelse ved det andet. Leibniz selv har ofte holdt sig til Billedet af to Uhre, som gif aldeles eens, paa en Maade, at det saae ud, som om det ene bestemte det andet i sin Gang, men at det kun var, fordi de begge vare af Mesteren byggede saa fuldkomment samstemmende, at de af sig selv maatte i hvert Dieblif aldeles svare til hinanden. Ogsaa har han ofte, efter Jaquelot, der gav ham denne Tanke, oplyst sin Lære ved at sige, at man kunde forestille sig Sagen omtrent som om En, der i Get og Alt forud vidste, hvad man vilde fordre af sin Tjener, havde gjort et Antomat, som saa aldeles gjorde det altsammen just i det Dieblif, man sagde sin Tjener det, at man maatte troe at have en virkelig Tjener for sig, der gjorde det, fordi man sagde det, uagtet det ei var saa. Langt naturligere var dog Malebranches Lære, hvilken man, uden at give den den spinosiske Bending, meget vel kan ndlægge saa, at hiin Paastand om de bestandige Mirakler, den skulde medføre, maa falde bort. Tager man blot det Punct deri bort, at i Legemverdenen ikkun Legemligt ved blot legemlig Indvirkning (Tryk eller Stød) kan virke ind paa Legemligt, ligeledes det Punct, at Gud strax nævnes som Den, ved hvem Forbindelsen imellem det indvortes Sjælelige og det Legemlige tænkes medieret, saa vil den Malebrancheske Lære findes ganske vel at stemme sammen med vor, eller vor med den, medens vi dog tillige optage den Leibniziske Totalorganisation.

Man kunde for det Første sige til Malebranche: hvorfor søge dette Medierende strax paa det høieste Sted? Er det ikke naturligere at søge det nærmere? Kunne vi ikke, ved at holde os til det individuelle Liv i det enkelte organiske besjælede Væsen, sige: qvød petis, hic est? — Men vi selv have jo rigtignok, da vi kom til at bemærke, at Spørgsmaalet ei blot angik den individuelle Sjæls Forhold til sit Legeme, men den

hele Individualitets Forhold til sin Omverden, idet Muelig-
heden af, at en saadan kunde fremstille sig for den individuelle
Bevidsthed, blev omspurgt, seet os drevene hen til hiint Univer-
selle, i hvilket alle de individuelle Væsener subsistere, og som
uafbrudt er virksomt i dem, saa at det ogsaa for os tilsidst
blev nødvendigt at komme til en Forestillingsmaade, som, hvis
vi havde kunnet erklære den almindelige natura naturans for
Eet med Gud, vilde have nærmet sig til den Spinoziske.
(See ovenfor især Pag. 54 ff.)

Vi maae her anerkjende Følgende: Uden at Tvivl ere over-
hovedet alle udvortes Aarsager i Verden kun occasio-
nelle, eller saadanne, som ei bevirke Det, der hos Tingen
skeer, men blot bringe dens eget indre til Grund Liggende,
dens egen Natur, til at bevirke det; men især er Dette klart
og viensynligt, hvad de udvortes Aarsagers Forhold til de
levende Væsener angaaer; de ere ei virkelige Aarsager, men
ere kun Det, hvorved det egentlige Aarsagende bringes til at
ytre sig paa en vis Maade.*) Dette Aarsagende er nu hos
de levende Væsener selve Livet i dem, eller deres egen indi-
viduelle natura naturans. Men i denne gjør det Algyldige
sig bestandigen gjeldende: Naturlovene gjøre sig gjeldende
i disse Væseners Legemer; i deres Bevidsthed gjør sig, hvad
Mennesket angaaer, Fornuften gjeldende med hvad den med-
fører, og den viser sig som noget Algyldigt og virkelig Univer-
selt. Men nu er overhovedet Alt, hvad der indensfra gjør sig
gjeldende, at føre tilbage hertil. Selv i de Imaginationer, hvorved
Sandsningen af de udvortes Gjenstande kommer i Stand,
virkes Alt ved et saadant alvirksomt Universelt, hvori vore
individuelle Subsistenser, ligesom de gaae frem deraf, d. e.
constitueres derved, ogsaa bestandigen ere ligesom nedsaenkede,
idet de der i subsistere, ligesom en Function, f. Ex. Synet,
subsisterer i Sjælen. Men heri gaaer nu dog det Universelle

*) Vi minde herved Platons Forskel imellem τὸ αἴτιον og τὸ
αἴτιον ἢ τὸ αἴτιον ἂν ἂν ποτ' εἴη αἴτιον. Phæd. 110, a.

og det Individuelle ikke sammen til *Det*; Individet danner et eiendommeligt *Action's* og *Reaction's* punct for sig; og Dette sees selv i saadanne Tilfælde, da det klarligen er det *Universelle*, hvis *Virken* er *Det*, der i Individets *Reactioner* gjør sig gjeldende; f. Ex. naar det er i *Kraft* af en *Fornustvirkning*, en *Fornustidee*, at Individet taler og handler. Her bliver dog altid det *Universelle Det*, og det *Individuelle*, hvori det gjør sig gjeldende, et *Andet*. Paa lignende Maade see vi det endog at forholde sig med *Tyngden*, der er en *universel Virksomhed*; vi see det, naar f. Ex. en *Kugle* balancerer mod en anden; thi, medens den herved netop gjør sig gjeldende mod den anden efter sin *specielle Vægts Medfør* og sine øvrige *specielle Forhold* (f. Ex. sin *Afstand* fra *Hvildepunctet*), er det dog den *universelle Tyngde*, som virker i begge. Ligesom nu denne *Tyngde* vistnok viser os hen til sit *Centrale*, idet det er den hele *Jords Tiltrækning*, som deri yttre sig, men det dog nu er den enkelte *Gjæstand*, i og gjennem hvilken denne *almene Tiltræknings Virksomhed* gjør sig gjeldende paa denne bestemte *specielle Maade*, saaledes er nu ogsaa *Det*, som ved de *udvortes Gjæstandes Indvirkning* paa *Nervesystemet*, og siden ved deres *Fremkaldelse* af *Forestillingerne*, gjør, at disse *Forestillinger* dannes, vistnok ogsaa at søge i noget *Universelt*, men dog saaledes som dette nu her paa det nærmeste *Sted* er tilstede og er virksomt; saa at det ei hvert *Dieblif* skal kaldes, saa at sige, langt oppe fra, men kun hvert *Dieblif* under sin *uafbrudte Virken* i det *Individuelle* virker anderledes og anderledes efter *Relationernes bestandige Forskjellighed*, da det i sin *Allestedsnærvarelse* hver *Gang* kun virker saaledes, som det hører det til at virke netop i disse særdeles *Forhold*. — Men dette *allestedsnærværende Universelle* maa nu, som allerede sagt, ei strax gjøres til *Det* med *Gud*; dets *Forhold* til det *Grundcentrale*, til *Gud* selv, maa blive *Gjæstand* for et nyt *Spørgsmaal*, ligesom hiin *Tyngdes Forhold* dertil.

Man vil vel bemærke, at i vor Lære den Leibniziske, forsaavidt den især har udtalt og fremhævet Morganisationens Idee, er smeltet sammen til en vis Eenhed med Malebranches, naar denne opfattes i dens Beslægtethed med den Spinoziske, dog at begge herved komme frem som i en Metamorphose. Angaaende Leibniz's Lære bemærker jeg endnu Følgende: Naar man sammenligner den med den af mig ovenfor fremfattede, til hvilken jeg ved vore Tidens Forskninger er bleven bragt, uden at jeg veed, ligesom at have taget den nogensteds fra, saa vil man let blive vaer, hvor Meget der er i hiin Lære, som synes at træffe sammen med denne, og hvor forskellige de dog ere. Hist ere alle Sjæle skabte fra først af, og enhver virker ene og allene udaf sin egen indre Kilde, paa den Maade, paa hvilken den universelle Verdensplan fører det med sig; men hverken antages, at de mange Virkninger ud fra de mange Puncter reelt gribe i hinanden, ei heller statueres en reel allestedsnærværende Virken, en natura naturans, som virksom paa ethvert Punct. Efter os blive Sjælene derimod betragtede som de, der først efterhaanden under Verdenslivets Gang skabes, det vil sige constitueres, uden tidligere at have været til. Enhver Sjæl viser sig derfor for os, lige fra først af, som en Function i en stor Totallevn, hvori den, paa samme Maade, kun i langt høiere Grad, er udorganiseret til en vis relativ Forsigbestaaen, som i vor lille Organisme et enkelt Organ med sin Function er det; og i alle disse saaledes mikrokosmicerede Led i Totallevnet rører sig nu en alvirksom natura naturans, der imidlertid ei maa identificeres med Gud selv, da den kun udgjør det skaberiske Alliv eller den alskaberiske Virksomhed i Guds Rige, hvorved de Væsener constitueres, for hvilke nu derpaa Gud, ud fra Verdenscentraliten af, kan aabenbare sig i sin Guddom.

Men hvorledes komme vi nu udaf det med Hensyn til det Spørgsmaal, som ei lidet har drevet Leibniz til hans Antagelser, Spørgsmaalet om Forholdet imellem Uandeligt og Legemligt i Henseende til Mueligheden af det Enes Indvirk-

ning paa det Andet? Her bemærke vi da, at, naar dog alligevel tilsidst efter Leibniz Skaberens skal tænkes at have constitueret baade det Rumopfyldende og de sjælelige Monader, — thi alle Monader betragtede Leibniz som et Slags Sjæle, — saa tænke man kun Skabelsen ei som den, der eengang for alle er gaaet for sig, saa at Subsistenterne, hver for sig og hver med sin Natur, ere hensatte i Tilværelsen, men tænke sig en Alskaben, med sand Alstedsnærvarelse, bestandigen paa ethvert Punct og i ethvert Dieblis, altsaa overalt i enhver Mikrokosmns, at constituere en legemlig Organisation og legemlig Virken og en Bevidsthedsleven og Bevidsthedsvirk-somhed med hinanden, som en i sig velsammenhængende mikro-kosmisk Totalitet, og nu see vi da, hvorledes det saaledes etablerede System af mikrokosmiske Functioner, kan udad til være aabent for Indvirkninger fra det større Hele, hvori det jo selv kun under uafbrudt Action og Reaction subsisterer, og vor hele tidligere Lære kommer da frem.

II. Har det hele Begreb om Kraft og om Liv overhovedet nogen Realitet?

Men vistnok, hvor man saa søger det Medierende, maa man tænke det, som Noget, der baade virker i det Legemlige til legemlige Forandringer, og tillige fremvirker eller producerer Forestillinger. Men saaledes faae vi da dog altid noget Immaterielt, der former et Materielt, hvis vi ei ville enten statuere de bestandige Mirakler, Leibniz raaber paa, eller komme til hiin forunderlige Leibniziske Forestillingsmaade, hvorefter Alt i Legemverdenen gaaer sin Gang aldeles for sig, og Alt i Sjæleverdenen gaaer sin Gang for sig, uden at det Gne reelt har at gjøre med det Andet.*) Har det

*) Man kan spørge, hvi dog ei Leibniz ligefrem nægtede den hele Legemverdens reelle Tilværelse, da Alt dog for Bevidstheden blev det Samme, enten der tillagdes det objectiv Realitet, eller ei. At hele Livet ei beroede paa et Grundbe drag, maa, med Alt, hvad der stiller

hele Begreb om Livskraft, Livsvirksomhed, Leven og Levende, ja om Kraft overhovedet, Realitet? Ei blot af Cartesianerne og Malebranche *), men og i nyere og nyeste Tid af Mange, f. Ex. af Bronsfais, er det hele Begreb om en i det Materielle subsisterende Leven bleven bestridt.

Vi maae da svare: Overalt, hvor noget Materielt, d. e. noget Rumfyldende, er os givet i Verden, finde vi det som kraftigt, agerende og reagerende, og finde det tillige som havende en bestemt Form (Structur, Textur, eller hvad man nu vil kalde den); selv i de flydende Ting maa der være Noget, hvorved Delenes Forhold til hinanden er bestemt paa en saadan Maade, at hvert Flydende derved faaer sin bestemte eiendommelige Natur. Hermed hænger den særdeles Rolle, hver Art af Stof spiller i Naturen, sammen. Alt er ikke overalt eens, og kan ei tænkes at være det, ei heller er Noget nogenstunde tilsidst at reducere til noget vist reent og blot Materielt og blot Formbart, saa at Det, som da fremkom, slet ikke skulde kunne siges at have nogen vis bestemt Natur. Men saafremt Alt, hvad man vil tage, saaledes hvert har sin bestemte Natur og spiller sin Rolle, saa at Det, hvad det One er, overalt er noget Andet, end Det, hvad det Andet er, saa er det hermed givent, at, hvilken Ting man vil tage i den os givne Virkelighed, saa maa den være den, den er, som Resultat af den Proces, hvorved den er fremkommen, og som et bestemt Moment i den hele Tilværelse. Saaledes finde vi da aldrig Materie, uden at vi deri finde de eels den tilbageblevne Virkning af en saadan formende og dannende Virken, de eels en Kraftyttring, hvorved den gjør sin Tilværelse gjeldende paa en vis særdeles eller eiendommelig Maade; thi vi kunne ei tænke

sig mod den rene idealistiske Forestillingsmaade i praktisk Henseende, vel have havt Indflydelse herpaa. Men hertil kom, at med Ideen om en Gud kunde den reent idealistiske Lære ei bringes i Harmonie. Fichte kom og i sine sidste Skrifter til at antage en Verden af Jeger.

*) See Tillæggene til Sur la Recherche de la vérité.

os den at være til, uden at den viser sin Tilværelse eller lægger den for Dagen paa een eller anden Maade; men det kan den kun ved at gjøre sin Tilværelse gjeldende, og det kan den atter i Virkeligheden kun ved Noget, som ved Tingene kommer til at skee, altsaa formedelst Noget, som virker eller virksomt gjør sig gjeldende fra Tingenes Side; men dette er det, vi kalde Kraft. Et Materielt er os altsaa aldrig givet uden deels som Resultat af en Virken deels som Sædet for en Virken, som atter deels kun er at betragte som muelig, i hvilket Tilfælde vi tale om blot Kraft, deels er en saadan, som virkelig finder Sted, saa at Kraften træder ud i Kraftyttring. At iøvrigt ei blot en muelig, men en virkelig Kraftyttring finder Sted hvert Øieblik paa ethvert Punct i Legemverdenen, have fysikaliske og physiologiske Dagttagelser gjort indlysende; jeg vil i saa Henseende kun minde om den fra ethvert Punct udgaaende Virken, som i samlet Indbegreb bestemmer Jordklodens Tyngdepunct og constituerer dens Gravitation, samt om den uafbrudte Varmestraaling, der overalt i Legemverdenen gaaer fra Punct til Punct, og det uophørlige over hele Jordkloden sig strækkende elektro-magnetiske Virksomhedsløb, for hvilket Magnetnaalens daglige smaa Bevægelser afgive et Elektroskop. Materie, blot og bar, uden al bestemt Bestaaelse, uden alt Præg af en formende Virksomhed, hvis Product den kunde ansees at være, og uden en Virksomhed, som gaaer ud fra den, finde vi ingensteds. Vi tænke os ved blot og bar Materie det blotte Rumfyldende eller Rumindtagende, forsaavidt det tillige er blot Formbart; thi begge Dele betegnes ved Materielt. Men Det, som er i Rummet, fylder netop Rummet ved den Modstand, det paa ethvert Punct tænkes at ville kunne gjøre mod Noget, som vilde indtage dets Plads. Det fylder da Rummet ved sin Kraftyttring, eller kun af denne kjende vi det som Rumfyldende, og uadskilleligt forbunden hermed er dets Gravitations- eller Tyngdevirkning, saa uadskillelig, at den endog bliver Maalet, hvorved Massen udmaales. Et reent og blot Formbart, der slet ikke skulde

tænkes virksomt eller tænkes som formet, hvorved menes havende sin bestemte Eiendommelighed, er os aldrig givet; ja vi kunne ei tænke os, at vi nogenfinde fandt et saadant, eller at det kunde vorde os givet. Alt, hvad vi forefinde, er nødvendigviis noget vist Bestemt, maa altsaa have visse bestemte Beskaffenheder. Alt Rumfyldende er vistnok bearbejdeligt og altsaa formbart, da det kan undergaae mangen Verel af Form. Men blandt dets mange muelige Skikkelser, saavel i udvortes (Figur-) som i indvortes (Structur- og Textur-) Henseende, har hver Ting dog hver Gang en vis bestemt; og saaledes er alt Bearbejdeligt dog bestandigen et allerede forud Bearbejdet; og et Bearbejdeligt, som ei allerede havde sin bestemte Gjorensiggjældende, et Rumindtagende, som ei var Andet, end Rumindtagende, er os ingensteds givet. Det er kun os i vor Forestillen, der ei kunne lade være, foruden al den struerende Kraft og Virksomhed, at tanke os et Noget, som ved denne Kraft er dannet, og som kunde tænkes at vedblive, naar denne Kraft ei var, og Dette er det, som gjør, at Materie, blot som Materie, altid for vor Forestillen bliver staaende som Noget, vi bestandigen tænke os som et Sidste, men i Virkeligheden kunne vi dog aldrig tænke os noget Saadant givet. (Jøvrigt henviser jeg til min speculative Kosmologie, der om tvøie Tid vil udkomme).

Men — vil Cartestianeren, eller i al Fald Den, som vilde søge at holde paa den cartestianske Grundanskuelse, kunne svare — Alt, hvad I her kalde et Virkende, er dog kun, hvad Legemverdeen angaaer, et saadant ved at være et Bevægende; thi Virksomhed i Materien lader sig ikke tænke under anden Form, end Bevægelsen; i hvad der saa legemligen forandres, saa kan Forandringen kun vise sig saa, at det, som forhen var paa eet Sted, nu viser sig paa et andet Sted; men hvad berettiger til, bag ved alle de mange Bevægelser at søge noget Andet endnu, end disse selv, Noget, som skal være det Bevægende, uden selv at bestaae i Bevægelse, thi bestod det kun heri, saa havde vi endnu intet Andet end Bevæ-

gelse, endnu ikke Noget, som kunde kaldes det i al denne Bevægelse Subsisterende. Der er ikke Andet overalt i Legemverdenen end en Uendelighed af materielle Dele og den Bevægelse i dem, hvorved der foregaaer en bestandig Omflytning af disse Dele. (Den chemiske Omforvandling betragtes nemlig som den, der kun er en finere, mere dybt reguleret eller ligesom organiseret, mechanisk Blanding). Bevægelsen er da det Eneste i dem Subsisterende. Ved denne strækes de bestandige og destrueres; thi denne hele Bevægelses Gang er en hvist planmæssig ordnet Bevægelses Gang, der fører til de utallige Frembringelser, som derved opstaae. I et Uhrværk vil man dog, naar man abstraherer fra det første Bevægende deri (f. Ex. Elasticiteten i den elastiske Fjæder), ikke tænke sig hele dets Gang at bevirkes ved noget Andet, end et velberegnet System af Tryk, i og ved et dertil beregnet Indbegreb af materielle Bestanddele, uden at vi desuden ville tænke os et immaterielt Værende heri, der, som Uhrets Entelechie, Livsprincip, Sjæl, var det Bevægende eller det i disse Bevægelser sig Aabenbarende, saaledes som man derimod vistnok pleier at forestille sig Tyngden som noget saadant Dynamiskt eller Kraftværende, der da altid tænkes som noget Andet endnu i Tingene, end netop det Slags Bevægelsesmaade, som ved dette Udtryk allene skulde betegnes. Man tænke sig et mechaniskt Apparat saaledes indrettet, at det, naar det eengang var sat og blev holdt i Gang, f. Ex. ved en Vandstrøm, som bevægede det første Hovedhjul, siden ved lutter Mechanisme virkede saaledes, at et med alle slags Figurer gjennemvirket Teppe kom ud som dets Product, der paa samme Maade uafbrudt omformedes, saa havde man et Billede paa den legemlige Naturs hele Virken, i hvilken man nu derimod antager et fra Virkningerne, d. e. Bevægelserne, forskjelligt Liv, et Levende, som det egentlige Virkende, medens Liv i sig selv dog ei kan være Andet, end det til Organisation og organisk Selvedligholdelse beregnede System af Bevægelser.

Bistnok maa Kraft antages, men kun den Kraft, som
 udøves ved deels at gjøre Modstand mod det Indtrængende,
 deels at fortrænge andre Ting. I dennes Sphære kan da
 Intet gribe ind, uden selv at være et i Bevægelse værende Ma-
 terielt, der ved sine Bevægelser baade reagerer og fortrænger.
 Hvor Virksomhed og Intelligents i indre Eenhed — Intelli-
 gents taget i den objective Betydning, saa at vi herved mene
 Planmæssighed m. M. — træde frem i en producerende,
 organiserende og individualiserende Virksomhed, der bestandigen
 fortsætter sig i sit Product, og derfor kun vedligeholder dette
 sit Product ved en idelig Gjenfrembringelse deraf, der see vi
 Det, vi kalde Liv i den endelige Verden. Men behøves her
 nu noget Andet, end en uophørlig Forsiggaaen, en
 Skeeen, en Totalaction? Og kan denne i Legemligheden
 bestaae i Andet, end i en Gang af Bevægelser, hvorved
 paa en planmæssig Maade Heelheder dannes, der under den
 uafbrudte Gang af de samme Bevægelser bestandigen restitueres
 ved Affættelsen af nye i de bortgaaende Deles Sted? Behø-
 ves her Andet, end et System af Bevægelser, Circu-
 lationer, Adskillelser og Sammensætninger? Thi bestaaer al
 kemisk Virkning i Andet, end i materielle Forbindelser og
 Adskillelser? Byg et Apparat, hvori Alt hiint foregik ved
 Hjælp af Mechanisme, deels den aabenbare, deels den mere
 skjulte, som I kalde Chemsme, — vilde man da troe dermed
 at have givet det en Sjæl, et indre Levende, som et usyn-
 ligt Værende i dette Apparat, skjønt heri jo dog en Idee vilde
 sees i sin uophørlige Realisation? Hvorfor ville I da i
 Planten statuere et Levende? hvorfor i den legemlige dyriske
 Organisme, hvad dens legemlige Functioners Indbegreb an-
 gaaer? I hiint Apparat er der dog et noget andet Eksiste-
 rende, end netop Indretningen og den ved denne Ind-
 retning bestemte Gang af Bevægelser; hvorfor skal der
 hist være Andet og Mere? I Planten ere I endog ikke visse
 paa det; thi at Begrebet Sjæl har Realitet med Hensyn til
 Planten, er Eder ikke afgjort; tværtimod I ville hellere nægte

Planten at have en egentlig Sjæl. Der tilstaaes da, at man vel i den maa erkjende en Leven, en Leveproces, men intet Levende, intet i denne Leven subsisterende Ene, der var at betragte som det egentlige Værende og Bestaaende i den. Et Saadant er det dog, man mener, naar man nævner en Sjæl. Men med hvad Ret nævnes den da med Hensyn til Dyrene, hvad nemlig den legemlige Deel af deres Leven angaaer? Er ikke det hele Begreb om Liv og Levende, i den sjælelige Betydning, hvori det her bestandigen tages, blot overført paa det Legemlige fra det indvortes Sjælelige eller fra Bevidsthedslivet? og dersom det er saa, med hvad Ret er det skeet? Dette bliver nu vort Hovedspørgsmaal.

Vi maae svare: Unægteligen er Begrebet om Liv og Leven, forsaavidt derved menes Mere end en vis Gang af Bevægelser, overført først fra det indvortes Sjælelige, vi i vor Bevidsthed besidde, paa det Legemlige, og derefter fra Mennesket paa Dyret, fra Dyret paa Planten. Men Dette er skeet med god Grund og Fri, med al dertil hendrivende Nødvendighed, og derfor med al Ret. Hvad Overførelsen fra det Sjælelige paa det Legemlige hos selve Mennesket angaaer, saa gjere vi med Rette følgende Slutning:

Den Leveproces, eller hvis man vil undgaae Ordet Leveproces, det System af Actioner, vi i Mennesket blive vaer, er en eneste Leveproces, eller et eneste i sig sammenhængende System af Actioner, ud af een Kilde, saaledes som Dette ovenfor udførligen er bleven viist. Alt Det, som skeer, — først naar Barnet dannes i Moders Liv, siden naar det begynder at respirere og begynder at begjære og skribe for sin Næring, og siden, naar alle de øvrige Yttringer af Bevidsthedslivet træde til, — alt Dette, siger jeg, maa betragtes som hørende til den samme ene Virken, det samme ene Indbegreb af Virkninger. Kan nu den sidste Deel, nemlig det til Bevidsthedslivet hørende, ikke paa nogen Maade enten forklares af — eller blot endog kun forestilles som — en Følge af legemlige Deles Bevægelser og visse ved saadanne

Bevægelser forarsagede Omflytninger af Dele og Forandringer, saa kan ogsaa den hele Leven ikke tænkes at bestaae heri, men den maa fra Begyndelsen af involvere Mere i sig, og maa da allerede i Henseende til sine legemlige Virkninger være Mere; thi den maa da heelt og holdent i sin første Grund, i sit inderste Væsen, bestaae i Noget, som baade formaaer at frembringe legemlige Bevægelser saa og at frembringe Tanker. Den kan altsaa fra først af ikke ene og allene være en legemlig Bevægelsesproces, thi en saadan vilde aldrig i sin Fortsættelse kunne producere Tanker; men den maa være Noget, som vel bevirker en saadan Legemsproces, men som indbefatter i sig en Formaaen til at bevirke endnu Andet og Mere. Af dens Frugter skal man kjende den, af dens Productioner slutte sig til dens Væsen. Men for at gjøre Dette retteligen, maa man ikke have visse af dem allene for Sie, men alle tilsammen. Da viser den hele Leven sig for os som den, hvis materielle Actioner ere Virkninger af Noget, der selv ikke kan være Materielt eller Mechaniskt; thi noget saadant skulde ikke, under sin Virkens Fortsættelse, kunne frembringe Tanker. Deraf, at det til sidst fremvirker disse, sjenue vi, hvad det i sit Væsen er, altsaa og fra først af allerede var.

Der næst maae vi bemærke, at, dersom man ikke vil erkjende et Levende som Det, der baade er det Virksomme i Legemet og i Bevidstheden, og dog ei heller eensidigt nægte al det indvortes Sjæleliges lige Realitet med det Legemlige eller omvendt (paa eensidig materialistisk eller spiritualistisk Wiis), saa bliver kun tilbage at søge saadanne Udveie, som Leibniz's, hvis man ei vil antage vor Lære. Men netop Dette, at slike forunderlige Lærdomme vilde blive Resultatet af hiin Antagelse, at Alt i Legemverdenen kun kan bevirkes ved et Bevægende, som, ved selv at være paa rummelig Maade i Bevægelse, virker bevægende (*corpus non moveri nisi corpore contiguo moto*), netop Dette er at auføre mod en saadan Sætning. Ifølge Leibniz's Lære skal ethvert Individ tænkes indesluttet i

sin egen Forestillingsverden allene, uden sand, reel Forbindelse med noget andet Individ, nogen anden Gjenstand. Kan dog vel en saadan Antagelse tilfredsstillende? Den Malebranchesse Lære derimod fører de evindelige Mirakler med sig, medmindre den netop forstaaes saaledes, at vi ogsaa kunne tilegne os den. See ovenfor Pag. 69 ff. og 73 ff. Men forstaaes den saa, da have vi jo et Grundvirkeligt, en natura naturans, der er Mere end et System af Bevægelser.

Sammenligne vi endeligen Mennesket med de Dyr, der staae Mennesket nærmest, og gaae saa videre nedad, uden at ville bestemme et Punct, hvor en skarp Grændse var at sætte, saa maae vi vist tilstaae, at, med Hensyn til idetmindste en stor Deel af Dyrene, den Antagelse, at der i dem er noget saadant indvortes Sjæleligt, som det, vi finde i Mennesket, nemlig et Bevidsthedslied, har alt Det for sig, hvad en Slutning af Analogie og af klare Indicier nogensinde kan have.

Saa bliver da nu kun det Spørgsmaal tilbage, med hvad Ret vi lade Begreberne Levende og Sjæl gjælde med Hensyn til selve det indvortes Sjælelige. Som vi ved det Legemlige ovenfor spurgte, om der behøvedes Andet, end et System af Bevægelser, saa kunne vi nu med Hensyn til det indvortes Sjælelige spørge, med hvad Ret vi dog her ville antage Andet og Mere, end et System af Actioner, der foregaae saa, at vi sige dem at foregaae i en Bevidsthed? Er her Andet, end netop et Indbegreb af Forestillen og deri fremtrædende Tænken, Villen o. s. v.? er her endnu et subsisterende Væsen eller Værende, som forestiller, tænker o. s. v.? Med hvad Ret have vi ikke ladet os nøie med at fremstille disse Actioner som et Indbegreb af visse til hiin Bevægelsernes Gang sig knyttende Actioner, men opstillet dem som dem, der bevirkes af et vist Noget, Sjælen, som da tillige skal røre sig i hiin Bevægelsernes Gang?

Herpaa er Svaret, at, hvad det her kommer an paa, er, at udfinde, hvorledes de to Systemer af Actioner: de legemlige Omflytningers og Forandrings System og de indvortes

Forestillingers og Tænkningers og øvrige Sindsyttringers System, ere at tænke saaledes som gaaende i Cet, at de danne et eneste stort sammenhængende Actionsystem, hvori et Jeg umiddelbart finder og føler sig som det deri levende og subsisterende Individ. Man kunde tænke sig en blot Sken eller Forsiggaaen paa den ene Side, ligesaa paa den anden Side; men nu see vi et Jeg at føle og finde sig som subsisterende i begge Slags Forsiggaaen paa eengang og i Cet; og nu spørges: hvorledes knyttes hine to Systemer af Forsiggaaen til en saadan Eenhed? Nu have vi seet, — og det maa vist være unægteligt, som og Cartesius antog det, — at et System af legemlige Bevægelsesactioner aldrig i sin Forsættelse som saadant, kan gaae over i Forestillingsactioner eller Tænkninger o. s. v. Vi have derfor, efter som vi jo dog hos Mennesket fandt disse, maattet erkjende, at hiint legemlige Bevægelsesystem ei kunde være det Sidste, men maatte have sin dybere Grund i Noget, der tillige constituerede Forestillingsactionernes System, til hvilket dybere Grundvarende vi da maatte gaae tilbage. Men nu sige vi da ogsaa omvendt, at, da Forestillinger, Tænkninger o. s. v. aldrig kunne gaae over i legemlige Bevægelser, saa kan nu ogsaa alt dette indvortes Sjælelige i sin Sphære ikke være det Sidste, men maa have sin Grund i noget Dybere, hvilket tillige formaaer at constituere et System af legemlige Bevægelser. Og saaledes føres vi da tilbage til et dybere Grundvirkomt, af hvilket al legemlig Bevægelse overhovedet og al Forestillingsaction m. V. overhovedet kun udgjøre to Specialvirkninger, hver i sin Retning. Og hermed retfærdiggjøre vi da vort Begreb om Leven.

Men endnu kan og maa her tilfældt finde et Genblik til en anden Side Sted, og en derfra kommende Bestyrkelse af væsentlig Betydning. Ved at statuere ei blot en Leven, men og et Levende, en levende Subsistens, et levende Væsen, lægge vi unægteligen en apriorisk Grundforestillingsmaade til Grund. Men denne er ingen anden, end den, som i al vor Tænken fra første Dieblik af er os saa nødvendig og uundgaaelig, at

den paanøder sig os med al den Magt, hvormed nogenstunde Noget, der faaer Realitet for os, kan gjøre sig gjeldende hos os. Al vor Tænken er umiddelbart og fra først af en Dømmen, og vi kunne ei tænke anderledes, end under Dømmingens Form. Men saaledes adskille vi da overalt ved enhver Ting strax den selv, som Subject, fra Det, vi finde hos den, og derfor udsige om den som Indbegrebet af dens Prædicater; men herved substantialisere vi da strax eller hypostasere Tingen for os, og lægge saaledes den Grundforestilling til Grund, at der i den er et Ene, som, uagtet det kun kan have i Indbegrebet af Prædicaterne og gaaer aldeles op i dem, dog, som det Ene i alle Prædicaters Mangfoldighed, er forskjelligt fra dem. I denne al vor Tænkens Fremtræden under Dømmens Form maae vi nu sige, at vi have et af de første i vor Intelligents liggende store Verdensindicier, eller have et indre Vidnesbyrd om selve Tilværelsens Grundforhold. Alle saakaldte Kategorier eller almeentanvendelige aprioriske Grundforestillinger ere at betragte som saadanne i os fremtrædende Verdensindicier. Intelligentsen i os, saaledes som den indenfra gjør sig gjeldende hos os, kan nemlig ei være at betragte anderledes, end som et Udtryk af eller en Fremtræden af Alintelligentsen, der da hos os indenfra forlynder Det, som har Afgyldighed. Der gives vel heller ikke Den, som nogenstunde har tvivlet om, at jo al vor Mathematik, uagtet den hos os kun kommer indenfra, som et Værk af den indenfra i os virksomme Forstandighed, har fuldkommen objectiv Afgyldighed med Hensyn til Alt i Verden, hvorpaa man vil anvende den, og det er vel aldrig for Alvor faldet Noget ind, at tænke sig, at Naturen maaskee kunde have en anden Mathematik, end vor. Men saa kan det Mathematikke i os kun være et Udtryk af Alintelligentsen i os. Men naar da nu paa lignende Maade noget Andet gjør sig gjeldende indenfra hos os med Afgyldighedens Magt, saaledes som det netop er Tilfældet med den i Dømmingens Form liggende Modsetning imellem et Subject, som Det Ene, der er Det, hvad

Prædicaterne udsige, og Prædicaterne, som det Mangfoldige, der udgjør Det, hvad Subjectet er, saa maae vi da vel antage, at vi ogsaa heri fornemme et Uintelligentsens indre Udsagn og Vidnesbyrd i os. Al muelig Erfaring stemmer ogsaa hermed; thi aldrig bringes vi ved nogen Erfaring til at tvivle om, at i hvad vi saa have for os, saa er det at betragte som et Noget, der yttre sig eller viser sig saa og saa; og saaledes maae vi derfor overalt antage noget til Grund Liggende, der er det Værende i den udad til fremtrædende Virken. Hvor vi nu have en Leven for os, som fremstiller sig som den, der har en saadan Eenhed i sig, at den kan kaldes centraliseret i sig, maae vi da vel ogsaa tillægge den Forestilling Gyldighed, som bringer os til at tale om et indre Levende i denne Leven.

Men iøvrigt kommer det herpaa aldeles ikke an. Tvertimod maa jeg være meget villig til, med Fichte paa den ene, Broussais og Andre paa den anden Side, at sige mig løs saavel fra Begrebet Levende, som fra Begrebet Sjæl, forsaavidt man derved vilde betegne Andet og Mere, end en til indre mikrokosmisk Eenhed og Heelhed i sig centraliseret Leven. Jeg har forhen nofsom bestræbt mig for at gjøre den Erkjendelse gjeldende, at vor hele Leven subsisterer som Function i en altomfattende Leven, og kan da ingen Grund have til, hvad Sjælen i dens Heelhed angaaer, at holde paa, at den skal betragtes som et i denne Leven subsisterende levende Væsen, ja, forsaavidt dette Udtryk let kunde substantialisere den saaledes for os, at vi derover kunde komme fra den Erkjendelse, at vor hele Tilværelse bestaaer i at være en Function i Alorganisationen, maatte jeg endog være imod Udtrykket Levende. — Sjæl er kun sjælelig Leven, i indre Eenhed og Heelhed i sig, paa mikrokosmisk Maade.

Men forskjellig fra Sjælen i dens Heelhed er det i denne sjælelige Heelhed subsisterende Jeg, hvilket ogsaa altid er det, vi ved at nævne et levende Væsen see hen til, idet vi

ei kunne Andet, end at antage et saadant Jeg i ethvert Dyr. Begrebet Jeg og det her med forbundne Begreb om et Væsen, der er det Grundværende i al den indvortes sjælelige Leven og Væren, kunne vi ingenlunde opgive. Vi finde og føle et saadant Jeg umiddelbart i os, vi føle os selv at være Jeger, og have heri et Bidnesbyrd, der slet ikke lader sig sjarne. Dette Jeg subsisterer som trædende frem i den sjælelige Leven, og derved som fremtrædende af Alfunctionernes Gang og Virken, og subsisterer midt i denne Alfunctionalitet eller Al-Leven, trædende frem deri som et sig deraf opløstende Punct, der nu kommer til en Selvbefaaen, som lader det vise sig for os som et Væsen, der selv besidder sig selv, eller har sig selv, og nu som saadant træder i Forhold til og ligeoverfor Andre, ja i Mennesket endog kommer til at kunne vise sin Selvbefaaen ligeoverfor selve det Alherkende, det Alvillende. Dette Jeg subsisterer nu i Sjælehelheden, og det er først dette Jeg, der gjør, at vi tale om en Sjæl. Men Jeghedens Tilværelse er os umiddelbart givet. Ingen kan nægte, at der eksisterer en, baade paa Legemlighedens Maade og paa Forestillingens og Tænkningens og det øvrige Bevidsthedslivs Maade, skaberisk eller i Frembringelser virksom Leven, i hvilken der subsisterer et Jeg, og en saadan Leven kalde vi en Sjæl.

Og herved er ogsaa — for at jeg dog ikke skal undlade nu ogsaa at bemærke Dette — dens Udødelighed meest sikkret, idet den nu ei viser sig at have denne ved sin egen specielle monadistiske Forfigbestaaen eller saakaldte Substantialitet, men ved at være en Function i — og som Function at subsistere i — en Functionstotalitet, der, forsaavidt dens eget Væsen fordrer Udødelighed, nu og udødeliggjør alle sine Organer, d. e. alle de deri subsisterende Individualisationer. Men herom Mere strax længere hen samt ved Slutningen af næste Afdeling. See forresten mit Philos. Archiv Pag. 42 ff. samt Maanedsskr. for Lit., 20 Bind, 4de Hefte, Pag. 295 ff.

IV. Et Par Anmærkninger og en Slutningsbetragtning.

1. Jeg giver her et Par Anmærkninger Plads, hvortil jeg, først efterat det Foranstaaende længe var affattet, har følt mig opfordret; og hvilke jeg intetsteds foran har villet anbringe i Noter under Terten, da de syntes mig for lange dertil.

Det fortjener at bemærkes, at man netop hos Physiologer, der allene ville holde sig til Erfaringen, kan finde saa besynderlige Ytringer om Sjælen (i dette Ord's sædvanlige Forstand), at de minde om Cartesius, der for Alvor betragtede Sjælen, som om den virkelig havde sin Leven for sig, aldeles adskilt fra den legemlige, eller saa at sige kom ganske andensteds fra, medens det dog ellers er langt fra, at de falde sammen med hvad han i denne Henseende lærte. Hos Liebig, den berømte Forfatter af Skriftet: "Die organische Chemie in ihrer Anwendung auf Physiologie und Pathologie", finder jeg *) følgende Linier, som jeg, fordi de give mig et Stød i denne Henseende, vil omtale, skjønt jeg kunde finde mangt et andet Sted i de nyeste Skrifter, der kunde give mig samme Anledning til at fremsætte, hvad jeg nu vil bemærke:

"Was hat die Psyche, was hat Bewußtseyn und Geist mit der Entwicklung des menschlichen Fötus, mit der des Fötus im Hühnerei zu schaffen? gewiß nicht mehr als sie Antheil nimmt an der Entwicklung des Samens einer Pflanze."

Paa en besynderlig Maade omtales Psyken, Sjælen, her, som om den var et reent for sig bestaaende Væsen. Hvis Spørgsmaalet havde lydt saaledes: Hvad har den Deel af det ene totale Livs Ytringer, som foregaaer i Bevidstheden, at gjøre med den Deel af samme, hvorved Fötus dannes, saa vilde man dog vel strax fornemme, at, efter som begge høre een og samme totale Livsudviklingsgang til, maae de dog vel have Noget med hinanden at gjøre. Men lad os betragte det Fremsatte videre! Der ere strax to Anmærkninger herved at

*) Pag. 7.

gjøre. For det Første denne: hvad om vi vendte Sagen om, og istedetfor at spørge, hvad Sjælen har med Føtnsdannelsen at gjøre, omvendt spurgte: hvad har Føtnsdannelsen at gjøre med Sjælen? Enhver vilde da dog strax see, at hiin paa det Bestemteste har at gjøre med denne, forsaavidt den nemlig danner de legemlige Betingelser for og de fremtidige Midler for dennes fremtidige Indtræden og Leven, ja at man vel ikke skal kunne f. Ex. forklare Diets Dannelselse i Føtus paa anden Maade, end ved at see hen til den tilkommende sjælelige Leven, for hvis Skyld og til hvis Bedste Diet dannes. Men her frembyder sig endnu en anden Bemærkning: Lad os engang, istedetfor det af Liebig opstillede Spørgsmaal, opstille et andet. Lad os istedetfor Psyken, som den kaldes, det vil dog sige: Bevidsthedsliv og Jeg, tage en anden Livsyttring, som ei heller indtræder under Føtustilstanden. Lad os spørge: Hvad har Lungerespirationen med Udviklingen af Føtus at gjøre? Ligesom Synets Organ i Føtus dannes, men ikke kommer til at fungere, saa forholder det sig og med Lungerne. — Paa det af Liebig fremsatte Spørgsmaal, maa da Svaret blive følgende: "Bevidsthed og Aand have netop ligesaa Meget og ligesaa Lidet at gjøre med Føtus-Udviklingen, som Lungerespirationen har at gjøre med denne; netop i det Dieblif, da Lungerespirationen indtræder, i samme Dieblif begynder ogsaa, om end kun svagt saa dog virkelig, den psykiske Leven, og gaaer nu sin Gang i Et med den legemlige Leven. Med Barnets første Skrig, naar dette umiddelbart efter Fødselen udgjør Barnets første Livstegn, hvilket jo hyppigt er Tilfældet, fremtræder allerede et Jeg; vel nok endnu kun meget svagt og dunkelt, men dog saa, at Jeghedsdannelsens Proces maa regnes fra dette Dieblif af, eller rettere, at man fra dette Dieblif af maa sige, at det Liv, som forhen aldeles gif op i den legemlige Production og Formation, nu gaaer over til at constituere sig i en ny Art af Leven, i hvilken da, strax og bestandigen fremdeles, Noget, som hører Bevidsthedsiden til,

gaaer i Gæt med Noget, som hører til den Side, hvor vi see den sig fortsættende legemlige Production og Formation.

2. Ved at komme til det Spørgsmaal, hvorledes det forholder sig med det saakaldte psykiske Princip med Hensyn til Affødningen, ytrer Joh. Müller *), at man af denne kan see, at det psykiske Princip ikke er indskrænket til Hjernen, efter som det gaaer over i det befrugtede Æg hos Moderen, i hvilket, under Udviklingen af den deri fremtrædende Livs-spire, det psykiske Princip kommer igjen, saa at det altsaa fra Moderlegemet maa være gaaet over deri. Han svier nu til: "Ob das Lebensprincip und das psychische Princip von dem Gehirne aus in einem latenten Zustande auf dem Wege der Nerven zum Saamen oder Keime gelange, ob es im latenten Zustande im ganzen Körper verbreitet sey, alles dieses ist nicht zu beantworten."

Joh. Müller er en af vor Tids grundigste, indsigtsfuldeste og derfor med Rette berømte Physiologer; saa meget mere, mener jeg, er der Grund til at dvæle ved disse selsomme Uttringer.

Hvad vilde man sige til Den, som, naar han et Sted i en galvanisk Kæde saae en Lue fremkomme, vilde, skjelnende imellem det elektriske Princip og det lysnende, spørge, om man ikke maatte antage, at det lysnende Princip paa en latent Maade havde været tilstede i det elektriske. Man vilde vel svare ham, at hiin med Lysning forbundne Forbrænding slet ikke er Andet, end hiin elektriske Virken selv, i en vis under visse Forhold til en vis Formaaen stegen Kraftuttring, der nu danner en hertil svarende Virksomhedsproces, nemlig denne Forbrændingsproces, hvis Muelighed da var givet i den elektriske Virken fra først af, idet denne i sin Fremgang, naar Betingelserne vare tilstede, maatte føre til en saadan.

*) Physiologie des Menschen (Anden Udg. Coblenz 1835) I Deel, III Bog, V Afsn., III Cap., No. II (Vom Seelenleben), Pag. 817—818.

Hvad vilde man sige til Den, som vilde spørge, om man ei maatte antage, at ad en eller anden Bei det leverdannende Princip eller det muskeldannende Princip maatte i latent Tilstand være gaaet over i ovulum hos Moderen, eller maa skee i semen, hvorved Befrugtningen skeer? Man vilde svare: der danne sig i det befrugtede Æg Betingelser for en heel ny Leven af samme Art, som den, der levede i Moder og Fader, og naar nu denne Leven uddanner sig, danner den efterhaanden Lever, Muskler, Hjerne og tilsidt ogsaa Tanker, Idær o. s. v., ja danner en heel i et Bevidsthedsliv subsisterende Tjehed, uden at man i sidste Henseende har større Grund til at tale om et psykiskt Princip's latente Overgang i den nye sig dannende Livs-spire, end man har til at tale om et leverdannende Princip's Overgang.

Ligesaa besynderligt vilde det være at tale om det psykiske Princip's Deling, saaledes som Müller gjør det, idet han anfører Polyper, Raider, Nereider, som Beviser paa saadan Deling (das psychische Princip, siger han, ist mit der Materie theilbar). Hvo vilde tale om Deelbarheden af et vist elektrisk Blodningsprincip paa Grund af, at i en Kjæde mange Gnistre paa mange Puncter kunne fremkaldes?

Man see, for at forfølge denne Sag videre, hen til Frøet i Planten! Naar f. Ex. i et Æble en Kjerne danner sig, tør man vist, om end ei i Gæt og Alt, saa dog i Hovedsagen, sætte denne i Glassee med den Knop, hvoraf paa selve Æbletræet under Form af en Green et lille heelt Æbletræ udspringer af det større. I sidste Tilfælde tage vi ei i Betænkning, om end Knoppen sidder en heel Vinter over, at betragte Grenen som en Fortsættelse af den i det hele Træ subsisterende Leven, der nu arbejder videre frem til en Affodnings Dannelselse. Men i hiin Kjerne, naar den udvikles, have vi nu det Samme. Thi i Grenens Dannelselse have vi dog egentligen den universelle Tingenes Ordens Livsgang i een af dens specielle Retninger; men den samme have vi ogsaa

i Kjørnens Udvikling, kun under en anden Form. Det, det egentlig kommer an paa, have vi paa begge Steder, nemlig den allestedsnærværende, paa ethvert Punct sig rørende, men paa ethvert Punct kun paa en vis bestemt Maade sig rørende, *Matuur*, hvis *Kretser* eller *Virkesler* paa ethvert Punct ere i *Consequents* med *Totaliteten*, fordi de paa en consecutiv Maade gaae frem af den, saa at forsaavidt *Totaliteten* paa ethvert Punct kan siges at gjøre sig gjeldende, men netop derfor ogsaa kun paa ethvert Punct virker paa een bestemt Maade, fordi *Totaliteten* er en *Tingenes Orden*, eller er en *Organisation*, hvori Alt har sin bestemte *Plads*.

Menneskets hele Leven er — og Dette vare her vor *Slutningsbetragtning* — en eneste *Leveproces*, i hvis *Gang* først til et vist *Tidspunct*, i et vist *Stadium*, en *Lever*, en *Lunge*, et *Die*, en *Hjerne* o. s. v. danner sig, og endda først senere træder i *Junction*; men i den samme *Leveprocesses* *Gang* danner sig nu og, til sit *Tidspunct*, en *Teghed*, og i det dermed indtrædende *Bevidsthedsliv* danner sig derpaa efterhaanden alt Det, hvad vi kalde det indvortes *Sjælelige* hos *Mennesket*.

Man vil vel nu spørge, om den saakaldte *Psyche*, *Sjælens*, *Udødelighed* kan bestaae med en saadan *Anskuelse*. Jeg maa i saa *Henseende* henvise til de forhen (Pag. 89) citerede *Skrifter*, men vil dog her endnu bemærke *Følgende*:

Naar en *Hummer* danner sig, saa danner sig ogsaa en saakaldet *Hummerklo*. Den danner sig kun som en *integrerende Deel* i den hele *Hummer*, og har ingen anden *Bestaaen* end som en saadan *integrerende Deel* i den større *Organisation*. Men efter at være dannet hører den saaledes med til denne *Totalitet*, at, naar den rives af, saa vorer den ud igjen. I *Hummerorganisationen* har altsaa dannet sig en *Disposition* til, eller saa at sige en *Wille* til, at have en saadan *Klo*, og,

ifølge den nu saaledes i den hele Hummerorganisation etablerede Magt og Tendents eller Villie, restitueres nu Hummerfloen, ganske i samme Art og Form, som den tidligere var, paa det dens Function kan fortsætte sig. Tænkte man sig, at den havde Bevidsthed, og at en vis Continuation af denne dens eiendommelige Bevidsthed herte med til dens Function, saa vilde, ligesom der nu er sørget for, at den gjenskabes, da og uden Tvivl være sørget for, at ogsaa denne dens Bevidsthed kom til at retablere sig i en saadan Tilfoarenhed til den forrige, at deri vilde vise sig en Continuation deraf.

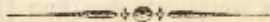
Heri have vi eet Billede, eller een Analogie, hvad man nu vil kalde samme. Nu vilde vi see hen til et andet Sted.

I Fosteret i Moderens Liv danner sig Lunge, Hjerte, Die, Hjerne m. M. til Bedste for tilkommende Functioner, men for at disse Functioner skulle indtræde, maa en heel Metamorphose foregaae. Den i Fosteret dannede Organismus maa kaste et heelt Functionssystem fra sig, Placentasystemet, for at de Functioner af Ernæring samt Respiration eller Itz og Kulshyre-Stifte, som forhen skeede paa dette Systems Maade, nu kunne komme til at skee paa en anden Maade, saa at Fosteret vel kan siges, kun gjennem et Slags Død, idet det ligesom maa rykkes af fra sin Rod, at komme til sit nye Liv.

Nu forbinde man hvad vi have i dette Billede eller denne Analogie med Det, vi havde nys, hvor Organet var forgaaet, men indenfra skabtes nyt igjen. Man tænke sig, at hist Retableringen eller Gjenfrembringelsen af det tabte Organ gif i Gæt med en Metamorphose, saa at det restitueredes under en Form saa forskjellig fra den fortidige, som s. Ex. Lunge-respiration fra Placentarespiration, Ernæring ved Drikke og Spise fra Placentaernæring, saa havde man et Gjenbillede af menneskelig U dødelighed, der da paa eengang maatte være aandelig og legemlig, uden at derfor Lungerespiration, Hjerneactivitet m. M. behøvede atter at indtræde; denne hænger

ikke væsentligere sammen med Individualitetens eller med Jeg-
hedens Identitet, end hist Placentarespirationens Bevaring
med Barne-Individualitetens Identitet. Legeplighed vil her
kun sige: et ved det samme individuelle Liv-princip (det er:
den samme Levefunction i den store Verdens-Totalitet) atter
i en vis Continuitet med dets tidligere Virken fremvirket
Odre, til den mikrokosmiske Subsistentses Udsøndring fra, men
tillige til dens Communication med, en Omverden, hvori da
lignende mikrokosmiske Subsistenser træde den imøde.

Mere er der ikke Anledning for mig til her paa dette
Sted at bemærke angaaende denne vigtige Sag.

Nuden Afdeling.

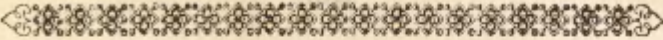

Om det Aandeliges Afhængighed og Ikke-
Afhængighed af — om dets Beroen og Ikke-
Beroen paa — det Legemlige.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

The History of the

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Indledning.

To Spørgsmaal, som her ere at adskille.

Uf den forhen givne Forestillingsmaade om Forholdet imellem Livets Virken i det Legemlige og Livets Virken i Bevidstheden, vil for den nærmere Dervedelse følge, at, ligesaa lidet som man kan paastaae, at Det, som foregaaer i Bevidstheden, skulde beroe paa det Legemlige, som en Virkning beroer paa sin Aarsag, eller beroer paa Det, hvorved den bevirkes, ligesaa lidet kan man opstille den Sætning, at nogetsomhelst Legemligt, i Særdeleshed Hjernen, eller visse Dele af Hjernen, skulde være Organet for nogensomhelst aandelig Virksomhed, s. Ex. for Tænkningen, hvilken jeg her især vil tage til Exempel. Begge disse Aastande ere iøvrigt vel at adskille. Saare ofte horer man Hjernen nævne og omtale som Organet for Tænkningen, uden at De, der tale saa, hylde hiin materialistiske Lære, der i det Legemlige seer den egentlige Kilde til, og det første Bevægende (*primus motor*) i, det Aandelige. Deraf at Hjernen betragtes som Organet for Tænkningen, altsaa som Middelstet, hvorved Tænkningen kommer i Stand, kan da ei heller strax følge, at Hjernen eller Virksomheden i Hjernen skulde blive anseet for Grundaarsagen dertil, eller for det egentlige Virkende, det egentlige agens i Tænkningen. Og omvendt følger deraf, at Hjernevirksomheden ansees for Tænkningens egentlige Aarsag og Bevirker, ingen-

lunde strax, at Hjernen betragtes som Tænkningens Organ. I detmindste have vi i Broussais en Forfatter, som, uagtet han har været hin materialistiske Læres Talsmand i vor Tid, dog ei har villet lade Hjernen blive kaldet Tænkningens Organ, fordi dette Udtryk sagde ham baade for Meget og for Lidet. For Meget, fordi det lader Tænkningen træde frem med mere Selvstændighed, end han vil indrømme den, efter som det kan vække den Tanke, at Tænkningen monne være et udaf en indre usynlig Kilde, som af sit egentlige Udspring, kommende Virksomt, der nu kun havde sit udvortes Ytringsmiddel i Hjernen; for Lidet, fordi det er Hjernevirksomheden, som ifølge ham har sit Organ i Hjernen, og denne kommer ei til retteligen at vise sig som det Gøt og Alt, hvoraf Tænkningen kun atter er en Virkning, naar man ligesom vil kalde Hjernen Tænkningens Organ.

Jeg vil da nu tage begge Paastande i Overveielse, og det faa, at jeg lader Undersøgelsen af det Spørgsmaal, om Aandsvirksomheden kan siges at beroe paa Hjernevirksomheden som paa sin Aarsag gaae foran. Denne Paastand maa, ikke allene fordi den i vor Tid har fundet ivrige Talsmænd, blant hvilke jeg især vil have Broussais for Die, men ogsaa allerede for de rene videnskabelige Fordringers Tilfredsstillelses Skyld, underkastes en nyie Drøvtelse; og denne vil nu ogsaa, foruden at være den bedste Indledning til det Spørgsmaal, om Hjeruen kan kaldes Aandsvirksomhedens Organ, føre os ind i Betragtninger, som til Opklaringen af Forholdet imellem det Legemlige og det Aandelige ere af hvieste Vigtighed. Men da jeg herunder bestandig vil søge at retsærdiggjøre det forhen givne Grundbegreb om dette Forhold, saa vil jeg ikke lægge det til Grund som allerede afgjort og anerkjendt, men behandle det som en Sag, der endnu først skal godtgjøre sig for os i sin Gyldighed.

A.

Kan det Mandelige antages at berøe paa Hjernevirksomheden, som en Virkning paa sin Marsag?

Naar det her vil blive bestridt og nægtet, at Mandsvirksomheden skulde gaafe bestemmes ved Hjernens Virksomhed og være en simpel Virkning af denne, i hvilken altsaa Marsagen og Kilden til hiin egentligen maatte være at søge, saa er det, som nys blev yttret, ikke, fordi nogen allerede dannet Forestillingsmaade om Forholdet imellem Sjæl og Legeme herved lægges til Grund, men deels fordi en saadan Paa-stand, naar man overveier, hvilket Begreb man isølge heraf maatte gjøre sig om Tænkningen, viser sig som uoverensstemmende med Det, hvad den umiddelbare Jagttagelse lærer os angaaende Tænkningen, saaledes som den de facto er os givne, deels fordi de Facta eller Kjendsgjerninger, man i saa Henseende har paaberaabt sig, ingenlunde tale for en saadan Paa-stand.

For det Første kan man dog paa ingen Maade forestille sig Ideegange, Raisonnementer, Begrebsudviklinger, Kjærligheds- eller Agtelsesfølelsens Uttringer o. s. v. at gaae for sig paa en legemlig Maade, som om de bestode i eller skede ved en vis Hjernevirksomhed, eller som om de derved udførtes og bragtes til Virkelighed, skjønt de vel nok maae antages ei blot at være ledsagede af en saadan, men og at være saa afhængige deraf, at Sjælen, hvorved vi her bestandigen mene Livet i sin Eenhed og Heelhed, naar den forstyrres i Henseende til sin Hjernevirksomhed, ogsaa kan forstyrres i Henseende til hine Mandsyttringer og omvendt, idet den nemlig da forstyrres i Henseende til den Total-Action, hvori de ere medindbefattede.

Dernæst have de Grunde, hvoraf man, i Henhold til visse, forresten unægtelige Facta, har troet at kunne godtgjøre

Tænkningens *) Afskængighed af Hjernevirksomheden som af sin egentlige Aarsag, Intet i sig til at bevise et saadant Forhold. De Slutninger, som i saa Henseende ere gjorte, have alle fundet Sted efter Regelen: cum hoc ergo propter hoc, der, som bekendt, ikke gjelder **). At en ved legemlige Aarsager, f. Ex. ved Biin, forholdet Vitalitet i det Legemlige og derved ogsaa i Hjernen kan have en forholdt Vitalitet i Bevidsthedslivet til Følge, at, omvendt, en levende Tænkforfølgelse ved den derved forholdte Hjerne- og Nervevirksomhed kan føre en rasere Bevægelse i Blodet med sig; at fremdeles overdreven Tænkanspængelse kan drage Nerveslæpelse, ja en Nervesygdom efter sig, og at omvendt legemlige Indvirkninger, som svække Nervesystemet og gjøre det sygt, kunne have Sløvelse, ja Forstyrning i Tænkningens virksomhed i Følge med sig, — alt Dette med meget Mere kan dog kun bevise, at der er et saadant reelt Sammenhængsforhold imellem Tænkning og Hjernevirksomhed, at den enes Sundhed og Normalitet er afskængig af den andens, idet den ene kun kan gaae sin Gang ordentlig og uforstyrret, naar den anden gaar sin

*) Jeg nævner her og hyppigen i det Følgende, for Kortheds Skyld, blot Tænkningen, istedetfor Aandsvirksomhed overhovedet.

***) Det gaar f. Ex. frem af Breussais's hele Exposition i den første Deel af hans Skrift: de l'irritation et de la folie, som han udtryffeligen har skrevet imod de saakaldte Spiritualister. Etsteds siger han det endog med rene klare Ord, hvilke jeg vil anføre, idet jeg vil ved Trykken udmærke de Udtryk, som Bogen her maa falde paa: Les physiologistes au contraire n'en font point (nemlig des hypothèses), quand, partant des faits bien constatés, que la sensation, la pensée, la volonté, se développent avec la substance cérébrale, diminuent ou augmentent avec l'action de cette substance, disparaissent pour jamais avec elle, en un mot se lient à cette substance comme un effet à sa cause dans toutes les circonstances, où il est possible d'observer l'animal doué d'un appareil nerveux, ils en concluent, que ses facultés sont des résultats de l'action de cette substance. Pag. 176—77.

Gang saaledes, og at derfor den ene maa stige og falde med den andens Stigen og Falden. Men deraf, at tvende Virkninger, Dtringer, Facta, eller hvad man nu ellers vil kunne kalde dem, altid følge med hinanden, være det og isølge en aarsagelig Forbindelse imellem dem, kan ingenlunde uddrages, at den ene af dem skeer ved den anden, eller at den ene er den bestandige Aarsag til den anden. De kunne ogsaa enten hidrøre fra tvende forskjellige Virkende, der hver har sin Bestaaen for sig, men der begge træde i saa uadskillelig Forening med hinanden til at bewirke noget Bist, at de derved blive ganske afhængige af hinanden, eller ogsaa kunne de være væsentligen sammenhængende sideordnede Dtringer af een og samme samtidigt i dem begge virkende Aarsag. Paa et Forhold af hiin Art have vi Exempel i den Samvirkning af Lærer og Discipel med hinanden, hvis Formaal er den sidste Underviisning og Dannelselse; ligeledes i den forenede Virksomhed af tvende Heste, som drage en Vogn. Her see vi Tvende at virke i saa uadskillelig eller dog uadskilt Forbindelse med hinanden, at den Enes Virkning beroer paa den Andens, og at Standsning hos den Ene forer Standsning hos den Anden med sig; men hvad vilde vi dog — skjønt man daglig kan faae Paastande af saadan Art at høre — tænke om Den, som, fordi han havde megen Leilighed til at iagttage, hvor vel og raske det gaaer med et Barns Underviisning hos en god Lærer, og hvorledes det hos en slet Lærer ingen Vel kommer, vilde paastaae, at Alt i Underviisningen beroer paa Læreren allene? Hvad vilde vi tænke om den Vognmand, som, fordi den ene af de to Heste, han havde for sin Vogn, ofte ved sin Stedighed, eller ved at kaste sig ned, havde bragt Vognen til at staae, ofte derimod ved at fare afsted, havde bewirket, at Vognen foer afsted, og atter undertiden ved at gaae langsomt havde forvoldt, at det gik langsomt med den hele Kjørsel, — hvad vilde vi, siger jeg, tænke om den Vognmand, som fordi denne ene Hest havde voldt ham saamange Bryderier (ligesom Legemet saa ofte volber

Sindet og Lægerne dem), men atter havde ladet ham til sine Tider komme rasst afsted, nu vilde troe, at denne ene Hest egentligen var den, paa hvilken Alt beroede, som om hele Kraften laae hos den. Jeg er bragt til denne Lignelse ved Platon, der i sin Phædrus *) i en findrig Mythe eller Allegorie fører Livets Bogn frem for os som dragen af to Heste, hvoraf den ene ved sin Balstyrighed vistnok har bragt Mangen i ældre og nyere Tider til at troe, at den paa Livets Bane egentligen var Gød og Alt.

Dog, ved Forholdet imellem Sindet og Legemet har Sagen et andet Udseende. Sind og Legeme frembyde ikke to forskellige hver for sig virkende Aarsager. Af de tvende ovenfor ved vort Enten = eller adskilte Tilfælde, kan kun det sidstnævnte finde Anvendelse her **). Legemsvirksomhed og Sindsvirksomhed ere væsentligen sammenhængende sideordnede Virkninger af een fælleds samtidigt i begge virkende Aarsag. En saadan have vi Exempel paa i Magneten, i de elektriske, galvaniske Virkninger. I Magneten ere Nordpol og Sydpol uadskillelige, ligesaa ere de to Elektriciteter det. Men hvad vilde vi nu sige om Den, der, i Lighed med hine af Broussais ansførte Ord, vilde mene, at, eftersom Nordpolsmagnetismen opstaaer med, tiltager og aftager med og forsvinder med Sydpolsmagnetismen, saa at man ei kan vise noget

*) 246 og 253. Iøvrigt er det ikke det Legemlige og det indvortes Sjælelige, som Platon ved de to Heste betegner, men det Begjærlige og det Gode.

**) Hvis man vil spørge mig, hvorfor jeg ikke ovenfor har taget en Lignelse fra Forholdet imellem f. Ex. en Orgelspiller og hans Orgel, hvor de to Betingelser, som udkræves, for at Orgelmusiken kan fremkomme, Musikeren og Instrumentet, ere saa forenede, at Forstyrrelse hos den ene kan forstyrre det Hele, uden at det dog enten er Orgelet, hvorpaa Musikerenes Kunstfærdighed beroer, eller er denne, hvorpaa Orgellets Tilstand beroer, saa er det, fordi jeg ei vil give Rum for den Forestilling, at Hjernen var at betragte som Organet for Nandsvirksomheden.

Tilfælde, hvori ikke hiin i sin Tilværelse, Stigen og Falden aldeles sees at være knyttet til denne og beroende paa denne, saa maatte hiin ogsaa antages at beroe paa denne som en Virkning paa sin Aarsag. Enhver veed, at man her ganske kunde vende Sagen om, og paastaae at det ei var hiin, der saaledes var afhængig af denne, men denne af hiin. De ere gjensidigen afhængige af hinanden og beroe den ene paa den anden, uden at den ene mere kan kaldes Aarsag til den anden, end denne til hiin, da de begge ere uadskillelige sideordnede Virkninger af een og samme Aarsag. Uden nu her at ville betragte Forholdet imellem det Aandelige og det Legemlige som et Polaritetsforhold, hvortil forresten Meget kunde indbyde*), saa maa jeg i Henseende til den causale Nexus (den aarsagelige Forbindelse) imellem begge paastaae, at det her forholder sig paa lignende Maade med det Enes Afhængighed af det Andet. Her paa vise alle Phænomener os hen. Holde vi os til dem, saa finde vi ligesaa fuldelig Anledning til at antage, at der gives Tilfælde, hvori det er Tænkningen, som udøver den bestemmende Indflydelse paa Hjernevirksomheden (og derigennem paa den øvrige Legemsvirksomhed), som vi finde Grund til at erkjende, at den sidste udøver den bestemmende Indflydelse paa den første; saa at den ene ligesaa fuldt à son tour kan have den første Rolle, som den anden kan have den à son tour, eller at der ligesaa vel kunne gaae relativt første Impulser ud fra den ene, som fra den anden; (hvilket da, naar vi holde os til det i den foregaaende Hovedbetragtning givne Begreb om Forholdet imellem det indvortes Sjælelige og det Legemlige, vil sige, at Sjælen ligesaa ofte kan komme til at yttre sig i en vis Action i sit Legemlige, fordi den er sat i en vis Action i sin Bevidstheds kredse, som omvendt).

Skulde man da dog alligevel med nogen Ret kunne paastaae, at Hjernen var Productionsstedet for Tænkningen,

*) See ovenfor Pag. 18 ff.

saa maatte man kunne oplyse, hvorledes ved den Virksomhed, som foregaaer i Hjernen, Tanker frembringes. Men Dette har Ingen gjort og Ingen kunnet gjøre, som vi da overhovedet ikke kunne forestille os Raisonnementer eller Tankendvigelser at komme i Stand formedelst enten Svingninger af Fibre, eller Sammentrækninger af dem, eller Circulationer af sine Fluida, eller galvaniske Processer, eller hvad Andet, man vil tænke sig at foregaae i Hjernen, altsaa at foregaae under en legemlig Form. — Vel kan Broussais have Ret i den Paastand, at Sagens Hvorledes (le comment) ikke behøves at være kjendt, for at det kan være vist, at Tænkningen og den øvrige indvortes sjælelige eller aandelige Virksomhed beroer paa Hjernevirksomheden, som paa sin Aarsag. Men dette At er han langt fra at have gjort endog kun saa klart, — og Ingen vil være i Stand til at gjøre det saa klart, — som det f. Ex. er klart, at Rhabarberen udøver den bekjendte Virkning paa Underlivets Functioner, en Virkning, hvis Hvorledes, saavidt jeg veed, er ubekjendt, idet man kun ifølge Induction veed, at det er saa. Hvad Rhabarberen angaaer, kan man ordentligviis være vis paa, at den, hver Gang den bringes ned i Fordeielsescanalen, vil have hin Virkning. Paa samme Maade kan man da vistnok ogsaa være vis paa, at, dersom man var i Stand til at virke ind paa Hjernevirksomheden, som man vilde, saa skulde man derved faae Aandsvirksomheden til at stige og falde og forandre sig, alt efter som man virkede forskjelligt ind paa Hjernen. Dette lede unægteligen utallige Phænomener til at erkjende. Men man finder aldrig, at hine Virkninger i Underlivet omvendt foraarsage, at Rhabarber kommer frem deri, hvorimod man finder Anledninger i Overflødighed til at antage, at en Virken, som gaaer ud fra det Aandelige, foraarsager tilsvarende Forandringer i det Legemlige; saa at man kan antage, at dersom man kunde virke med fornøden Styrke ind paa Aandsvirksomheden, saa skulde man ligesaafuldt kunne derved

bestemme Hjernevirksomheden aldeles, som man ved at virke paa denne skulde kunne bestemme hien.

Naar da Broussais*) spørger, hvorfor man ikke, ligesom man maa tilstaae, at vi have Forestillinger om legemlige Ting, fordi vi have Sandseorganer, ogsaa vil tilstaae, at vi tanke**), fordi vi have en Hjerne, saa er herpaa Mere, end Gøt at svare. Først, at vi ikke have Forestillingerne om de legemlige Ting ene og allene, fordi vi have Sandseorganer, men tillige, fordi Livets egen Natur er af den Bestaaffenhed, at hine i Følge heraf kunne fremfalde Forestillingerne om de legemlige Ting; thi disse Forestillinger kunne dog kun opstaae gjennem Sandserne ifølge det Rapport, hvori Indvirkningen fra deres Side staaer til vort Bevidsthedsliv og dettes Grundnatur.

Der næst svare vi, at vi her ikke kunne lade det ene Fordi gjelde ligesaa godt, som det andet, fordi det ved de legemlige Ting i Phænomenet selv er os givet, at Indvirkningen kommer fra den legemlige Side, og vi ogsaa vel kunne indsee, at en legemlig Ting kun kan blive Gjenstand for os ved at udøve en Indvirkning paa vort Legeme, og herigjennem at træde i Rapport med det Forestillende og Tænkende i os (d. e. med Livsvirksomheden, forsaavidt den virker til at danne Forestilling og Tanke). Hvorimod vi, hvad f. Ex. Begrebet om det moralske Gode og Døsl., ligeledes hvad f. Ex. de matematiske Begreber og Sætninger angaaer (hvilke dog paa det Aabenbareste ikke ved nogen Induction eller anden Slutning ere abstraherede af det sandfælt Givne), h v e r k e n see det givet os i Phænomenet, at de fremkomme hos os ifølge en legemlig Indvirkning, da tværtimod den simple Jagttagelse af det fæ-

*) I anførte Skrift Pag. 537.

**) Broussais siger egentligen: at vi have Inductioner, fordi vi have en Hjerne. Men at han netop bruger dette indskrænkende Udtryk, istedetfor Tænkning overhovedet, kommer af hans hele Forestilling om Tænkningen.

tist Foresundne viser os dem som kommende fra blot Forstands- og Fornuftvirksomhed, ikke heller kunne komme til Andet, end et cum hoc, naar vi agte paa, hvad der ligger i de Data, hvoraf man, paa en meget middelbar Maade, skulde slutte, at de, nemlig hine Begreber, komme i Stand formedelst en Hjernevirksomhed.

Fremdeles bemærke vi ofte, at bestemte legemlige Fornemmelser, hidrørende f. Ex. af Standbninger i Fordoielsesfunctionerne eller af andre Uordener heri, om de end alle-rede have virket deprimerende og forstemmende paa Sindet og have bragt Taneløbet til, ligesom at stivne, dog kunne overvindes ved Noget, som opliver Sindet, altsaa kommer fra Sindets Side, saa at det raske Taneløb, det livelige Spil af Følelserne, den muntre og opvakte Stemning vender tilbage, uagtet Aarsagen fra den legemlige Side ikke er hævet (hvorfor ogsaa ofte, naar den psykiske Excitationsvirkning er ophørt, Legemet igjen begynder at virke betagende paa Sindet). I visse Aldere, hos visse Mennesker, under visse psykiskt oplivende Tilstande, indvirke legemlige Besværgelser ei saa meget paa Sindet, som i andre. Her see vi da en Modstand mod det legemlige Deprimerende gaae ud fra Sindet. Men det Omvendte sees og. Naar Næringsforg, især forsaavidt Mennesket derved føler sig trykket deels fra Gressfølelsens Side, deels med Hensyn til den moralske Fordring at yde Enhver Sit, deels med Hensyn til Omsorgen for en Familie, efterhaanden svækker legemligen, og ved at foraarsage sygelige Tilstande i Underlivet, sløver Aandskraften, — gaar da ikke her det første Bevirkende, d. e. Fremkaldende, aabenbar ud fra den psykiske Side? Ere det ikke Sindsbevægelserne, som her virke til det Legemliges Forstyrrelse, saa at først derpaa, naar Legemet derved har lidt, Sindet igjen kommer til at lide à son tour af Legemet? Rigtignok bringer da, naar de legemlige Besværgelser og Desorganisationer ere gaaet vidt, de psykiske Aarsagers Ophævelse ikke strax Legemet i Orden igjen; og man kan da med Hensyn til Livskraften forsare,

hvad Gøtthe siger: Unfre eignen Thaten, sie hemmen unsern Lebenslauf. Men dog kan ogsaa det restituerede Mandelige virke til det Legemliges Helbredelse, saa at Sundhedens Gjenoprettelse kan gaae ud fra det Samme, hvorfra Forstyrningen gik ud, fra Sindet og Livets Gang og Virken i Sindet.

Thi vilde det ikke være en aabenbar *petitio principii* at antage og paastaae, at nu ogsaa her Alt var gaaet ud fra det Legemlige, saa at man endnu her kunde holde den Paastand fast, at dans toutes les circonstances, où il est possible d'observer l'animal doué d'un appareil nerveux, alle de indvortes sjælelige Phanomener, se lient à la substance cérébrale, comme un effet à sa cause, at de cre des résultats de l'action de cette substance? — Broussais bruger disse Udtryk rigtignok i det ovenfor anførte Skrivt kun om les facultés; men uden aabenbar Inconsequentis kan han — der desuden efter sin Anskuelse maatte i Begrebet Evner ikke ville see Andet, end en abstract Forestilling, vi havde allene ved Induction uddraget af de oftere tilbagevendende Virksomheder selv, — ikke lade hiin Paastand være indskrænket til de saakaldte facultés, men maa ligesaa fuldt fremsætte den med Hensyn til de actu indtrædende Sindsstyringer selv. Vil han paastaae, at vi tænke, parceqve nous avons un cerveau, ligesom vi see og høre, parceqve nous avons des organes sensitifs, saa maa han consequent sige til, at vi hver Gang tænke Det, hvad vi tænke, fordi vor Hjerne har modtaget saadanne og saadanne Affectioner; hvorhos da den hele Broussais'ske Fremstilling ikke giver Anledning eller Rum til den Tanke, at saadanne Hjerneaffectioner kunde fremkaldes ved Indsydelsler eller Paavirkninger, der kom fra det indvortes Sjæleliges Side; thi tilstodes og antoges Dette, saa maatte der tilstaaes dette Sjælelige dets relative Bestaaen for sig; det maatte have Noget at hænge fast ved eller at subsistere ved fra sin Side; der maatte kunne gaae relativ forste Impulser ud derfra, og, naar man nu spurgte om, hvorfra da disse kunde komme, maatte Resultatet blive, at den sensua-

lististe Forestillingsmaade kun gav os det Halve, og at der blev et stort Partie af Menneſte = Exiſtens ſen tilovers, hvis Sagttagelse og Studium kunde tilfalde les ontologistes og les psychologistes, hvis Beſtræbelſer Brouſſais nu derimod anſeer for Hjernesvind. Men endda, om en ſaadan Tilnærmelse til vor Forestillingsmaade ſkede, maatte vi dog opponere, naar nu Meningen erklæredes at være den, at dog ogſaa dette fra det indvortes Sjælelige Kommende kun kunde træde ud i Tanker iſølge Livets Birken i Hjernen ſom i Værkſtedet for Tankers Dannelse. Thi Tanker kunne dog ei dannes i Hjernen. Iovrigt maa naturligtviis Den være langt fra at kunne gaae ind paa en ſaadan Tilnærmelse, ſom kan ſige: l'intelligence, que l'on nous montre dans la machino, n'est autre chose que l'appareil cérébral de l'homme lui même (ſee Brouſſais's anførte Skrift Pag. 179).

Lader os her nærmere overveie, hvorledes vel, naar en ſaadan Paastand ſkal ſaſtholdes, eller en ſaadan, ſom den: que tout les phénomènes instinctifs et intellectuels sont des actes de l'irritabilité du système nerveux (a. St. Pag. 543) — hvorledes da vel Gangen i Livsvirkſomheden ſkal tænkes, naar f. Ex. Læsningen af en Bog ſætter hos den Læſende ganſke andre Ideer og Ideegange i Bevægelse, end dem, ſom Bogen indeholder, og hans Skarpsindighed derved kommer til at gjøre ganſke nye Bemærkninger angaaende de f. Ex. moralske og religiøſe Gjenſtande, hvorom han har læſt? Den ved Synsfornemmelſen, under Læsningen af Bogen, fremkaldte Hjerneaction, maa da tænkes forſt at have havt den Activitet af Forestillingen, hvorved de Ord, man læſte, bleve forſtaaede, til Følge; ved denne Hjerneaction maa da den Hjerneaction tænkes at være bleven fremvirket eller fremkaldt, ſom har bevirket den forſte Tanke i hiin den Læſendes egen Ideegang; denne Hjerneaction maa fremdeles have draget endnu en Hjerneaction efter ſig, nemlig den, ſom har bevirket den anden Tanke i denne Ideegang, og ſaaledes maa beſtandigen Hjerneactiviteten tænkes at gaae forud, og den

tilsvarende Forestillen eller Tanken at følge efter, som Skridt for Skridt fremkaldet ved hiin. Naar altsaa eet Sjæleligt syntes os at fremkalde et andet, en Tanke en anden, saa var det egentligen den Hjerneactivitet, der fremkaldte den første Tanke, som idet den fortsatte sig, i en Følge af Hjerneactioner, fremkaldte alle de andre Tanker. Kun saaledes kan det indvortes Sjælelige blive reduceret til den eenfaldige Afhængighed af det Legemlige, som gjør dette til den bestandige producteur, hiint til det bestandige Product. — Paa denne Maade forestiller den consequente Sensualist sig Sagen. Dog bør vi endnu, for at komme til Klarhed over denne Forestillingsmaade, bemærke, at alt Tankeløb, al Ideegang, alle Sindsbevægelser, menes blot at bestaae af en Sammenknytning, en Tilhinadentræden eller Succession af Forestillinger eller Følelser, der fra først af ere komne enten fra de udvortes Sandser eller fra les visées, saa at Elementerne af alle Ideegange og Sindsbevægelser ere komne fra den legemlige Side, hidrørende fra Hjerneactioner. Dis ses Gjentagelser, under visse varierende Omløb deri, føre nu Ideegangene og Gangen i Sindsbevægelserne med sig. — Men, ikke at tale om, at den Paastand, at alle Elementerne ere fra først af komne fra den legemlige Side, ikke kan holde Prøve for en skarp Sagttagelse af det Logiske og Moralskes Bestaenhed, som det ligefrem factistt viser sig, saa seer man let, hvor aldeles denne Forestillingsmaade er en Hypothese, hvortil de simple Phænomener, de simple Facta, som de vise sig for os, ikke skulde lede, naar man ganske ligefrem vilde holde sig til dem. Vilde vi ikke — fomedelst en aabenbar *petitio principii* — gaae ud fra den Paastand, at al Sindsvirksomhed beroer paa Hjerneactioner, som paa dem, hvorved den bevirkes, men holde vi os ligefrem til det factistt Givne, saa kunne vi, naar s. Ex. en Begivenhed ved sin Betydenhed fremkalder et Digt hos en Digter, ikke sige Andet, end at derved Ideesylben i ham, eller Det i ham, som skaber Ideer i hans Bevidsthed, er bleven sat i en saadan Bevægelse, at

det er bleven bragt til at virke med Hensyn til det Indvirkende. Et Indvirkende kom her vistnok udenfra, og dets første Virkning var en legemlig; men idet denne havde en Excitation i det hele Nervesystem til Følge, og denne førte med sig, at Livet blev sat i en vis Bevægelse i den til Bevidsthedslivet hørende Deel af sine Uttringer, fremkaldtes nu en tilsvarende aandelig Virksomhed i denne Henseende, og denne første aandelige Virken fremkaldte da ved at fortsætte sig al den øvrige, hvorved Ideen til Digtet dannede sig, og Digtet udførtes. At det Ideeskabende i Mennesket sættes i Bevægelse paa den bestemte Maade, hvorpaa det skeede, skylbtes Indvirkningen, i hvilken Henseende en ringe Impuls stundom kan vække Mæget, men hvad der frembragtes gik frem af dets egen Grundnatur og Grundbeseffenhed, og blev saaledes, som den førte det med sig. Saaledes maae vi tale om denne Sag, naar vi blot ville holde os til Facta, eller til Sagen som den viser sig for os.

I det hele store System af Virkninger og Tilbagevirkinger er dog det individuelle Levende ikke Intet, men danner dog sit eget for sig bestaaende Actions- og Reactions-punct i det hele store Indbegreb af saadanne Actions-puncter. Var Alt i den individuelle Leven allene at henføre til Noget udenfor samme som til sit egentlige Ophav og sin producteur, saa maatte det Samme gjælde om enhver anden Ting; men hvori hang saa den hele Kæde? Hvor var Virksomhedens Udgangspunct, Kilde og Sæde at søge, naar saaledes enhver Ting viste ud fra sig hen til noget Andet, og saaledes bestandigen? Man kunde svare: i en allestedsnærværende Grundvirken, som den eneste sande producteur af Alt. Dette vilde da føre til Spinozas Forestillingsmaade. Men da saa dette Grundvirkende, som værende Alt i Alle, maatte røre sig overalt i alle de enkelte Subsistenter, saa gik dog, ogsaa efter denne Forestillingsmaade, ethvert Individ's Virksomhed ud fra en indre Kilde hos det selv, nemlig hiint alsubstantielle Grundvæsens Rørelser i dets Indre, og Individet viiste altsaa ikke ud fra

fig hen paa Noget udenfor det, som til sin Virksomheds egentlige Aarsag. Der maa altsaa i enhver Ting være en vis Virken, som gaaer ud fra den. Enhver Ting er, paa den ene Side, vistnok kun den, den er, i og ifølge det Indbegreb af Relationer, hvori den staaer, og hvorved den i sin hele Tilværelsesmaade bestemmes. Men enhver Ting er dog et for sig bestaaende Led, et for sig bestaaende Actions- og Reactionspunct, i det Indbegreb af Ting, hvori den befinder sig, og hvori hiint Indbegreb af Relationer danner sig. Vistnok er al dens hele Virken strax og umiddelbart tillige en Verebvirkning med Omverdenen, altsaa en i dennes Virksomhed impliceret Virken, og forandre sig Relationerne, saa maa den vistnok forandres med, paa en til dem aldeles svarende Maade; men Alt dog kun, som dens egen indre Natur i sin Consequents i sig fører det med sig. Men i denne dens Natur rører sig et dens Tilværelse constituerende Indvortes, der da er det egentlige Virkende og Bevirkende i hver den Forandring, som skeer i Tingen. I Alt, hvad her nu er sagt, er heller ikke Noget, som Materialismen vil kunne bestride eller vil behøve at bestride, naar man blot vil tilstaae den, at Det, som ved Excitationen fremkaldes, kun er Noget, som skeer i det Legemlige og paa legemlig Maade, men forresten ifølge den legemlige Organisations eget Medfør. Dog herom Mere strax længere hen. Her ville vi kun bemærke, hvor nødvendigt det dog er, at gaae et Skridt videre endnu, idet vi ei lade Hjernen være det eneste Actions- og Reactionspunct i Mennesket med Hensyn til Sindsvirksomheden.

Det er ikke Tingen, men det er hiint Tingen constituerende indre Virkende i den, som har sin eiendommelige Natur, eller ifølge sit Væsen virker paa en eiendommelig Maade. Men til saadan Livets egen oprindelige Natur maa dog nu lige saa fuldt en eiendommelig Grundbeskaffenhed i den indvortes sjælelige, eller i den aandelige Henseende høre, som i den legemlige Henseende, og hvad der hører hiin til, maa da ligesaa vel ved Excitationerne bringes

til at yttre sig, saaledes som det er, udaf sit Grundvæsen, som hvad der i legemlig Henseende hører hiin oprindelige Grundnatur til. Her kommer det da nu an paa Forholdet imellem disse Mikrokosmens Functioner i ndbyrdes. Netop ligesom enhver Ting har sin Andeel med i den totale Virken i Naturen, saa at der er nogen Virken, der skeer i og ved den og gaaer ud fra den, som fra sit eiendommelige Udgangspunct, — saa at, om vi ogsaa tænke os et Alvirkende som det eneste egentlige Virksomme i alle Ting, saa maa dog Noget være Det, som dette Alvirkende just nu virker saaledes i denne Ting, at den og ingen anden er Sædet for denne dets Virken, — netop saaledes virker atter den individuelle Leven i enhver af sine Functioner just saaledes, som det hører den til at virke i denne Deel af sin Virksomhed. Lige saa vel som da nu Virksomheden i Hjernen har sin eiendommelige Natur, som fører med sig, at de Actioner, der ved nogetstomhelst Exciterende fremfalder deri, blive saadanne, som det nu eengang hører Hjernen til, at de maae blive, lige saa vel som Leveren, lige saa vel som enhver Kjerstel har saadan sin egen Natur, — lige saa vel maa da dog uu ogsaa Tænkningen have sin eiendommelige Natur, d. e. Livet maa have sin eiendommelige Natur og Virkemaade i Henseende til den Deel af dens Virken, hvis Productioner ere Tanker. Derfor gives der i Forstanden noget Apriorist, og der maa nødvendigviis gives noget Saadant. Grundbegreber a priori ere ikke Andet, end det i vor Bevidsthed sig Forkyndende og Uttrende, hvori hiin Tænkningens oprindelige Natur og sammes Medfør og Krav lægger sig for Dagen. De maae derfor ogsaa nødvendigen findes hos Dyrene, forsaavidt der ogsaa hos dem vise sig Forestillinger og viser sig noget Sammenhængende og Planmæssigt i disse Forestillingers Gang og Følge, forsaavidt f. Ex. Aarsags-Forestillingen, samt den Forestilling, at overhovedet Begivenheder have Aarsager, ligger til Grund for deres Forestillen og ved Forestilling

bestemte Handlen. *) Thi Get er det, at noget saadant oprindeligt Intellectuelt ligger til Grund for et forestillende Individ's Forestillen, et Andet, at Individet reflecterer derover, gjør sig Rede derfor, og hæver det frem for en egen derpaa henvendt Forestillen (objectiverer sig det). Dette Sidste finder kun Sted hos Mennesket, og hvad Dette angaaer, saa danne sig de aprioriske Grundforestillinger, forsaavidt vi herved ei længere forstaae det Aprioriskes Virkninger i Bevidstheden, men Forestillingerne derom, ligesom andre, ved Jagttagelse og Analyse, men vel at mærke, ved en Jagttagelse og Analyse af Det, vi finde som det oprindelige Prius hos os selv, der danner Grundlaget for vor Tænkning. Men dette Aprioriske selv rører sig i os, længe førend vi gjøre os det til Gjenstand for nogen egen derpaa henvendt Forestillen. Det bringer da nu ogsaa ligesaavel sin Gehalt med sig, som de udenfra kommende Indvirkninger føre med sig, at fra deres Side en Gehalt oplader sig for os. Der er ligesaa Meget, hvis Erkjendelse beroer paa, at vi agte paa, hvad hiint Aprioriske fra sin Side har ligesom at forkynde og meddele os, som der er Det, hvis Erkjendelse beroer paa, at vi agte paa, hvad de udbortes Ting have gennem Sand-

*) Der er maaskee Intet, hvormed man mere kan forvirre baade Spørgsmaalet om de aprioriske Grundforestillinger, saa og det om Sjælens Forhold til Legemet, Tænkningens til Hjernen, end ved at tage disse Spørgsmaal, som gjaldt de kun Mennesket. Derfor Broussais har havt Modstandere, som han (p. 175) med Féie har kunnet spørge: *N'y a-t-il pas contradiction à attribuer les mêmes phénomènes, chez l'animal, à la substance nerveuse, chez l'homme à autre chose, qu'à la substance nerveuse?*, saa har han havt Modstandere, som kun vare lidet paa det Klare, og kun maadeligen vare orienterede. Med Cartesius var det en anden Sag. Han kunde frit erklære Dyrene for blotte Maskiner; thi ifølge ham, ja endog ifølge Leibniz, er den menneskelige legemlige Organismus ikke heller Andet, end en saadan, et Automat, hvormed den veri boende Sjæl, som henhørende til en blot aandelig Region, alveles ei staaer i reel Forbindelse.

ferne at forkynde os og meddele os. Hift gives os Meget at forfølge med det iagttagende Aandsblik, og her gives os Meget at iagttage med det forfølgende udvortes Sie. Der gives fremdeles ligesaavel Excitationer, der gaae ud fra en aandelig Region som der fra den legemlige Side indtræde saadanne, og de medføre nu, ligesaavel som disse, at Livet ifølge sin Grundnatur kommer til at virke paa visse her ved bestemte Maader. Vi vide alle, og see det lige for vore Dine, at det individuelle levende Væsen i legemlig Henseende staaer i Forhold til flere Arter af udvortes Indvirkninger, hvoraf den ene ikke hindrer, at jo ogsaa den anden kan indtræde, men hvoraf den ene ei heller er at reducere paa den anden, som om den ene var den andens Kilde eller Grund. Ingen vil statuere et saadant Forhold imellem Syn og Hørelse, eller Syn og Lugt indbyrdes, at det One af disse skulde beroe paa det Andet, hver af disse beroer paa sit Eiendommelige. Men saaledes staaer da nu Mennesket ogsaa i Forhold til visse Indvirkninger i aandelig Henseende, der ei udelukkes ved de legemlige, men ei heller ere at reducere paa dem. Ganske saaledes som en vis Lugtforførmelse kan vække os til at see os om efter Aarsagen til den, saa at vi nu her ved kunne blive bragte til at see Noget, vi ellers maaskee ikke vilde være komne til at see, uden at man dog derfor kan sige, at denne Synsførmelse har havt sin Kilde eller sin Grund i hiin Lugtforførmelse, ganske saaledes kan Noget, vi see eller høre, bringe os til at see os om i det Aandeliges Region, saa at vi nu med Aandens Sie blive Noget vaer, vi ellers ikke vilde være komne til at bemærke og erkjende, uden at derfor denne aandelige Seen kan siges at have havt sin Kilde eller Grund i, eller at være fremvirket ved, hiin Synsførmelse, som kun har fremkaldet den. Den consequente Sensualisme maatte her rigtignok føre til at paastaae, at, naar en Affection i Henseende til Lugten har til Følge, at Mennesket seer sig om, saa er det, fordi den med Lugtforførmelsen forbundne Hiernes

action, ifølge Hjernevirksomhedens hele Gang, har til Følge, at den Hjerneaction indtræder, som medfører Lyften til at see sig om. Men man kan da dog ikke nægte, at naar nu Synsfornemmelsen opstaaer, idet man nu virkelig seer sig om, at da denne ikke fremdeles er en Virkning af samme Hjerneaction, men af den sig nu for Diet fremstillende synlige Gjenstand. Nu netop saaledes betragte man ogsaa Sagen i den aandelige Henseende! Dog saa her er Det, man, naar man, med Forstandens eller Fornuftens Die, seer sig om i Aandens Gebeet, kommer til at blive vaer, en Virkning af Noget, som nu træder frem for det aandelige Die, d. e. som nu fra Aandens Side gjør sig gjeldende hos os, kommende fra en indenfra sig for os opladende Objectivitet. Dog — dette i den hele Lære om Tænkningens og den øvrige aandelige Levens relative Selvstændighed ligeoverfor det Legemlige særdeles vigtige Punct, vil jeg først længere hen med Nøiagtighed omhandle, da jeg saa skal søge at oplyse, at vi ligesaavel indad til staae i Forhold til noget Andet, end os selv og vor Natur, som udad til, altsaa til noget virkelig Objectivt, hvorfra da ligesaavel første Impulser kunne udgaae, som fra Omverdenen. I udvortes Henseende ere de nye Impulser, de nye Indvirkninger, som afløse de forrige, aabenbart ingenlunde blotte Følger af de foregaaende, som om disse blot fortsatte sig deri; thi fra de mange Ting udenfor os komme ideligen nye Indvirkninger, nye Impulser. Men netop saaledes staae vi nu og indad til aandeligen i Forhold til Noget, hvorfra der ogsaa ideligen kunne komme nye Indvirkninger. Men herom vil, som sagt, det Nærmere blive fremsat længere hen. Endnu fortsatte vi den Betragtning, vi vare i.

Naar det dog efter Broussais er Excitationen, som sætter Alt i Bevægelse i Organismen, saa ligger i Udtrykket selv, at den kun vækker, eller bringer Livet til at yttre sig. At Livet har Sit i sig, som gaaer frem af det selv, er da forudsat. Paa eet Sted i hans ofte anførte Skrift do

l'irration et de la folie kommer ogsaa denne Forestillingsmaade saa bestemt frem, at man næsten ikke seer, hvorledes han har kunnet undlade at bemærke, at eet Skridt nødvendigen endnu var at gjøre. Det er Pag. 77—79, hvor han bemærker, at, naar han paastaar, at alle spontane Livsyttringer, være det instinctive eller frivillige, kun ere Virkninger af Excitationen, saa skal dermed ei være meent, at de alle reducere sig til blot at bestaae i Excitation, men kun at de fremkomme som Excitationens Følger. Fibrenes eiendommelige Form og Composition, som beroende paa den vitale Affinitets Love, kommer herved ogsaa i Betragtning. Compositionens Phænomen gaaer i ethvert Dyrs Udvikling endog forud for Excitationens, og disse to Phænomener ere ikke eet og det samme. Her nævnes altsaa Love. Vel kaldes de kun Love for den vitale Affinitet; denne er maaskee kun tænkt blot Chemiskt, og det Chemiske maaskee atter kun reent mechaniskt; men Love anerkendes her dog altid, altsaa noget til Grund Liggende, som er Normen for den hele Livsbevægelses Gang, og som altsaa dog maa bestemme den Virkning, Excitationerne faae, saa at disse kun kunne fremkalde Det i den individuelle Organismus, hvad dennes Grundform tilsteder. Men hvilken Inconseqvents, at Livet vel skulde have sin eiendommelige Natur i sig med dens Grundnormer i legemlig Henseende, men ikke i Henseende til Tænkningen med hvad der til Bevidsthedslivet videre henhører. Antages denne ogsaa at have sin eiendommelige Grundnatur, sine Love, sin Grundbestaffenhed, *antérieure au phénomène d'excitation*, saa kan dog Hjernesvirksomheden ogsaa i Henseende til Tænkningen ikke blive den producerende, men kan netop kun blive den exciterende, altsaa blot fremkaldende.

Broussais erkjender, at Hjernen ei blot faaer Excitationerne udenfra, d. e. fra Indvirkninger igjennem de udvortes Sandse-Organer, hvortil da hele den udvortes Hovedbæfning henhører, men ogsaa fra Legemets egne indvortes Dele. *L'encéphale*, hedder det blandt Andet, (Pag. 201) *considère*

dans l'homme parfaitement développé et jouissant de toutes ses facultés, est placé entre deux courans de stimulations; celles qui viennent des nerfs externes et celles qui viennent des nerfs internes, et que Cabanis a le premier fait rentrer dans l'idéologie, sous le nom d'impressions venant des organes, (Andetstedes hedder det des viscères). Dette vil da dog sige, at f. Ex. den i Leveren foregaaende Virksomhed kan gjennem Nerveappareillet blive exciterende for Hjernens Virksomhed i en vis Henseende. Men hvi kan da ikke ogsaa Forstandens Virksomhed, d. e. Tænkningen, blive exciterende for Hjernens Virksomhed? Dog, Broussais vil svare, at den meget vel kan det, menende nemlig, at Virksomheden i Hjernens Organer for Forstandsbytringerne meget vel kan blive et Udgangspunct for en Excitation, hvorved den hele Hjerne kommer i en vis Agitation, og derved hele Legemet. Men — spørge vi — da der dog nu er en Virksomhed, der hedder Tænkning, kan nu ikke denne Tænkning selv engang blive exciterende for hiin Hjernevirksomhed i hine saakaldte Hjerneorganer? Herpaa maa Broussais nu svare: Nei! Thi Forstandsvirksomheden tænker han sig netop kun at gaae saaledes for sig ved Hjernevirksomheden, at hiin ei kan betragtes som Noget for sig, der skulde kunne træde i Rapport til Hjernevirksomheden. Der tillægges ikke Tænkningen, uagtet den dog lige saa fuldt, som nogen anden Function, er en med sin eiendommelige Charakter fremtrædende Virksomhed af Livet, der paa sin Maade griber ind i den hele Livsvirksomhed, nogen saadan Bestaaen for sig, som den man tilstaaer saa mangen anden Function, der staaer i Rapport til Hjernen, uden at den har sit Sæde i Hjernen. At den Galden beredende Virksomhed i Leveren, at Galdens egen Virksomhed, kan staae i Relation til Hjernen, som til noget Andet, end den selv, finder man at være simpelt; thi enhver saadan Function har sit Organ, hvori den subsisterer. Den hele Leven i Legemet endeligen har dette Legeme at heste ved og at subsistere i. Med Tænkningen skal det derimod

være anderledes. Men har dog nu ikke Tænningen, har ikke Sindsvirksomheden overhovedet, ligesaavel som alt Hiint, sit Bestemte at heste ved og at subsistere i, nemlig den Forestillingskreds, samt den Kreds af Følelser og Bestræbelser, i hvis bestandige Frembringen, Gjenfrembringen og Bearbejden Sindsvirksomheden lægger sig for Dagen?

Hvad er det desuden for et Legeme, i hvilket og ved hvilket hiin Leven snarere skal kunne siges at subsistere, end den aandelige Leven i sin Forestillingskreds? Er det et bestemt Indbegreb af materielle Dele, et fastnet og staaende Legemligt? Nei! Dette Legemlige er intet Dieblik det samme; i intet Nu kan jeg holde det fast; bestandig gaae Dele bort, og andre Dele gaae bestandigen fra Blodet over i Constitutionen, og fra Næringsmidlerne *) over i Blodet; evindeligen forgaaer dette Legemlige og andet træder i Stedet. Hvori har da egentligen Livet i legemlig Henseende sin Bestaaen? hvori og hvorved subsisterer det? Er det ikke i Reproductionens uop-
hørlige Virksomhed? Altsaa i en Activitet, en Virksomhed, en Frembringen. Heri subsisterer Livet egentligen og nærmest i legemlig Henseende. Men det Lignende have vi jo i indvortes sjælelig Henseende ogsaa. Det er kun et Skin, naar Legemet synes at byde en solidere Basis for en Bestaaen. Det Legemlige har her ingen Soliditet; det bliver ikke et Dieblik ved at være ganske det samme. Det egentlige Bestaaende i Legemet er Activiteten, hiin Hjertets Pulsereen f. Ex., hvorom etsteds Keil siger, at den kan holde ud et heelt Aarhundrede uden at standse en eneste Gang. Men Activitet have vi og paa den aandelige Side, og da det er uvist, om der gives nogen aldeles drømløs Søvn, saa maaskee ogsaa Bevidstheden, ei den sig selv klare Bevidsthed, men dog altid

*) Ved Næringsmidler forstaaes her Alt, hvorved Blodet gennem Indfugningskarene faaer sin Tilførsel, altsaa ogsaa det i Legemet rundt om, som i Forraadskamre, fordeelte Fedt, forsaavidt Organismen tærer derpaa.

Bevidstheden *), kan pulsere et heelt Aarhundrede uden at standse en eneste Gang.

I Lighed med hiin Sætning af Broussais, at Hjernen er stillet imellem to courans des stimulations, nemlig de fra de udvortes Sandser og de fra Indvoldene kommende Stimulationer, opstiller jeg da den Sætning: at Hjernen er stillet imellem to Løb af Indvirkninger og Bækkelser: dem, som komme fra Legemligheden, og dem, som komme fra det Universelles indenfra kommende Indflydelse paa og Communication med Individualiteten.

Hvad vil det dog for Den, som holder den Tanke fast, at Livet er en Eenhed og Heelhed i sig, egentligen sige, at f. Ex. Leveren kan have en afficerende og exciterende Indflydelse paa Hjernen? Det vil dog sige, at Livet i sin Galdevirksomhed — for at jeg for Kortheds Skyld med dette Udtryk skal betegne deels den galdeberedende Virksomhed, deels den Virkning, som Galden selv har, — kan træde i et saadant Forhold til sin Virksomhed i Hjernen, at dets Virken i denne kan bestemmes ved dets Virken paa hiint Sted. Det er altid Livets Virken paa eet Punct og under een Form, som bestemmes paa en vis Maade ved dets Virken paa et andet Punct og under en anden Form. Men dets forskjellige Virksomheder paa de forskjellige Puncter træde da, hver for sig, frem med en vis relativ Bestaaen for sig; saaledes er Leveren ei blot Organ for en egen Virksomhed, men danner derved ogsaa et eget Actions- og Reactionspunct i det hele System af Livets Virksomheder, hvilket da vil sige, at den med dens Function har sin relative Bestaaen for sig indenfor den

*) Den Art af høiere Bevidsthed, der gjør, at i Individet det Enkelte bestandigen refererer sig til det Hele, idet Livets hele aandelige Indhold ligesom bestandigen staaer rede til at træde til det Enkelte, er i Drømme undertrykt, og Bevidsthedslivet bevæger sig kun i det Momentane. Hvad der bestjæftiger Sindet, behersker det, som om der Intet gaves uden dette. Men Bevidsthed er her endnu altid.

Hjernevirksomheden. Denne Paastand om Organernes og Functionernes relative Bestaaen for sig, har selv kun en saare relativ Gylbigheid. Egentligen talt er den hele Organisme i dens Genhed og Heelhed, idetmindste hele Apparaten for det vegetative Liv, Organet for Galdeilberedelsen og Galdevirksomheden. Leveren allene er ei Organet derfor; thi blandt Andet kræver Gangliesystemet strax nødvendigviis at tages med; men tages dette med, saa maa strax hele Hjerne- og Nerveapparatet tages med; men bliver dette taget med, saa kommer hele Legemets Organsystem for de vegetative Functioner og givr Paastand paa at tages med, ja tilsidst endda Sindsvirksomheden med; thi kan den forstyrre, saa kan den og befordre.

Saaledes vil man kunne indvende. Men ingen Grindring kan komme mig mere forønsket end den. Paa to Maader lader sig hertil svare. For det Første saaledes: Leveren er her dog ikke Intet; ei heller er den en død Ting; den har dog ogsaa sin Andeel, eller rettere den i Leveren fungerende Livsvirksomhed har sin Andeel i Galdevirksomheden. Dennes ene Betingelse ligger andetsteds, men dens anden Betingelse er dog at søge i Leveren selv. Hvilken Forestilling er da simplere end den, at den beroer paa en Totalvirkning, hvis ene Pol er at søge i Leveren, hvis anden Pol derimod maaskee bliver at søge i Hjernen. Steffens*) gjorde allerede tidlig mod Gall den Grindring, at enhver af Sandserne dog kun har sin ene Pol i Hjernen, den anden derimod i Sandseorganet. Om Galdevirksomheden sigte vi nu noget Lignende. Men maae vi da nu ikke uetop ligesaaledes ogsaa om Tænkningen paa staae, at den kun kan have sin ene Pol i Hjernen, men at den maa have sin anden Pol andetsteds? Spørger man: hvor?, saa bliver Svaret: i Bevidstheden, i det indvortes

*) I mundtlige Foredrag. Af dem, han holdt i Halle over Galls Lære, er et Udtog meddeelt i Trykken af en Tilhører; men om det her Anførte staaer deri, veed jeg ikke.

Sjælelige eller Aandelige. Denne Sag har ingen Banffelighed, saasnart man kun erindrer, at Tænkningen og Hjerneaktiviteten begge ere Activiteter af eet og samme Liv, eet og samme Levende; dog indlyser Dette især, naar man bemærker, at Tænkningen i sin Relation til det indre Universelle har Sit at hefte ved, Sit at saae sine Impulser fra, hvorved den kan danne sit for sig bestaaende Actions- og Reactions-punct i den hele i Organismen fremtrædende Leven.

Det var den første Maade, hvorpaa der kunde svares til den gjorte Erindring. Den anden Maade er denne: Livet foreholdes os her som det, hvis Virken paa ethvert enkelt Punct i Grunden er dets Virken i dets Genhed og Heelhed; hvis Producter eller Virkninger vistnok komme frem paa de forskjellige Puncter, hver paa sit Sted, men i hvis Productioner og Virksomheder dog Alt i den hele Organisme saaledes griber ind, at det alt tilsammen gjør Sit til Det, der paa ethvert enkelt Punct skeer. Nu! en saadan Forestillingsmaade tør vel mindst af alle berettigede os til at reducere den ene Virksomhed til den anden. Men hvorledes kan man da reducere Tænkningen til at være Hjerneaction, eller til at beroe saaledes paa denne, som om den ei ligesaavel gjorde Sit til det Hele, som alt Andet gjør Sit dertil. Naar Livet i sin Genhed og Heelhed virker paa ethvert Punct, saa gjør det dog kun paa ethvert Punct netop Det, hvad der paa dette Punct skal skee. Ligefom den da ei virker Det i Hjernen, hvad den virker i Leveren, men hvert Punct er Sædet for sin Virksomhed, saaledes virker den ei heller i Hjernen Det, hvad den virker i Bevidstheden, og den Function, hvis Sæde er Bevidstheden, har da ligesaa lidet sit Sæde i Hjernen, som den Function, hvis Sæde er Leveren, har sit Sæde i Hjernen.*)

*) Man kan herimod gjøre den Indvending, at Hjernen mueligen turde have den Beskaffenhed, at man i selve Hjernen maatte skjelne imellem den Deel deraf, der udgjør Centralstedet for Nervevirksom-

Broussais berømmer Cabanis for at have gjort den Sætning gjeldende, at Hjernen ei blot afficerer gennem Sandferne af Omverdenen, men at den ogsaa modtager Affectioner eller Excitationer fra Legemets indvortes Organer, og bestemmes i Henseende til sin Virksomhed og Stemning ved deres Virksomhed og Stemning. Der udfordres nu kun, at man til denne Opdagelse knytter den, at ogsaa Det, hvad man kalder Forstand, Vittighed, Skjønhedsfølelse o. s. v. o. s. v., kræver at henregnes med blandt disse indvortes Organer; thi hvad er Organ dog Andet, end en paa en vis Maade individualiseret Function. At den individualiserer sig i et legemligt Substrat, kan ei være Hovedsagen. Bemærker man blot engang retteligen, at disse Ting, jeg nævnte, lige saa fuldt eksistere og lige saa fuldt indtage deres Eksistens-Sphære, og lige saa fuldt spille deres Rolle i Totalorganisationen af Individets Leven, og tilmed lige saa fuldt kunne siges at være medvirkende Led i denne Totalorganisation, som Pankreas og Lever, men lige saa lidet sidde i Hjernen, som Pankreas og Lever sidde i Hjernen, saa seer jeg ikke, hvorledes man kan undgaae at erkjende, at der til hiint Skridt af Cabanis endnu er et stort Skridt at føie, nemlig at optage alle hine aandelige Functioner med i det Indbegreb af de Potenser eller Momenter, paa hvis afficerende Indflydelse Hjernens Total-Affection kommer til at beroe. Hjernen kan man da

heben (dennes centrale Actions- og Reaktionspunct), og visse andre Dele deraf, der udgjøre specielle Organer for Sindsvirksomhederne. Smidlertid maatte jeg, i den Sammenhæng, hvori vi her befindes os, svare, at jo enhver Function har sit specielle Nerve-appareil, uden at hele Functionen derfor bestaaer i dets Virksomhed, og at man altsaa ligesaa godt, som man vil reducere Sindsvirksomheden til ei at være Andet, end Hjernevirksomhed, kunde man reducere mangen anden Activitet til ei at være Andet, end Nervevirksomhed. Paa ethvert Punct, d. e. i enhver Function, eller i enhver Deel af sin Virken, virker Livet i sin Eenhed og Heelhed, i enhver saadan er nu ogsaa en Hjernevirksomhed et Moment, men og kun et Moment.

endnu lade blive Centralstedet, snn at man lader den modtage sine afficerende Indvirkninger ei blot fra Udentingene og fra les visceres, men ogsaa fra de indvortes sjælelige Functioner. "Modtage sine Indvirkninger", siger jeg, hvilket da vil sige, at Livet bringes til at sngere i Hjernen paa en vis Maade, fordi det andetsteds, eller i et andet Pnnct af sin Totalvirksomhed, er kommen til at virke paa en vis Maade.

Dog, det vilde vel herved komme an paa, — thi saa hurtig tør jeg ikke haabe, at man vil lade mig slippe, — at det blev klart, at Mennesket indad til, eller i den aandelige Levens Region, lige saa lidet staaer isoleret, som han gjør det i den legemlige Tilværelses Region. Naar jeg forhen har bemærket, at det dog ikke egentligen er det en bestandig For-gaaen og Gjenfødelse underkastede Legeme, blot som Legeme, jeg mener blot som rumsfyldende og organiseret Materielt, men at det egentligen er Activiteten i dette Materielle, at det altsaa egentligen er Functionernes Indbegreb, hvori Livet i legemlig Henseende subsisterer, og derfor har meent, at man lige saa suldt maa tilstaae, at Livet subsisterer i Indbegrebet af de aandelige Livsvirksomheder, saa vil man vel gjøre den Indvending, at der paa den legemlige Side er Mere endnu, end Activitet og et ved denne Livets Activitet bearbejdet Stof, eftersom vi her tillige finde et Indbegreb af Relationer til og Brevirvninger med en Omverden. Man vil da i legemlig Henseende søge at finde en solidere Basis for en selvstændig Bestaaen deri, at Livet i Individet, ihvorvel dets materielle Substrat intet Dieblik er det samme, dog ikke blot vedbliver at være den samme Organisation af Functioner i indre Genhed og Heelhed i sig, men ogsaa bestandigen er og bliver ved at være det samme Actionss- og Reactionspunct i det hele store System af Virken, hvori Individet befinder sig. Kan nu noget Lignende ogsaa opvises paa den indvortes sjælelige Side? Dette see vi bestandigen paa Ny at blive Spørgsmaalet; herhen trænger Alt os hen. Thi er der intet Saadant, intet Indbegreb af Objectivt og

objective Relationer, hvortil i aandelig Henseende den individuelle Leven indadtil er knyttet, saa at den ogsaa i denne Henseende danner et eiendommeligt Actions- og Reactions-punct i et stort System af Leven og Virken, saa turde dog tilsidst Alt komme fra, Alt blive afhængigt af, legemlige Affectioner og Indflydelse. Men at noget Saadant er at finde, og at vi finde det i det Universelle, hvorved Individets hele Tilværelse constitueres, og som ogsaa under Bevidsthedens Form, eller ved sin Indgriben i Bevidsthedslivet, gjør sig gjeldende indenfra, har jeg allerede forhen peget hen paa. Jeg er atter her kommen hertil, fordi man i disse Undersøgelser ei kan Andet end fra mange Sider drives hen til dette Hovedpunct, som jeg længere hen skal gjøre til Gjenstand for en egen, nye prøvende Hovedundersøgelse. Man vil let skjønne af hvilken Betydning dette Punct er; thi at den sig i Mennesket aabenbarende Leven har en ligesaa fast og selvstændig Bestaaen i den aandelige Deel af sin Virken, som i den legemlige, vil unægteligen fuldkomnest indlyse, ja vil allene fuldkomment kunne indlyse, naar der sees, at der ligesaafuldt i aandelig Henseende er en Række af objective Virkninger og Forhold, hvori denne Leven er medoptaget, og i Relation til hvilke dens hele Tilværelse constituerer sig, som der i legemlig Henseende er en saadan. Naar Mennesket indadtil, det vil sige i sin bevidste Leven, ligesaavel — formedelst en aandelig Sandstning, altfaa formedelst Affectioner, som fremfalder ved aandelige Indflydelse, — hefter fast ved, knytter sig til, og finder sig i Berelvirkning med, et Objectivt og dettes hele Indhold, som Mennesket i legemlig Henseende finder sig i saadanne Forhold, saa kan der Intet være, hvorved den legemlige Bestaaen mere skulde kunne synes at være den egentlige Grundbestaaen, paa hvilken Alt skulde beroe, end den aandelige. Thi saa subsisterer Sjælen ligesaavel indadtil i en stor Tilværelsesphære, og er indadtil indlemmet i et vist Hele, som udadtil.

Men inden jeg gaaer til at omhandle denne vigtige Sag, maa jeg endnu først afhandle visse Puncter, der staae i en

nærmere Forbindelse med de Betragtninger, hvori vi hidtil have betaget os.

III. Videre angaaende, om Mennesket kan siges at være et tænkende Væsen, fordi han har en menneskelig Hjerne.

Jeg vender da tilbage til den af Materialismens Forsøgere fremsatte Paastand, at Mennesket seer, fordi han har et Die, og at han er det tænkende Væsen, han er, fordi han har en Hjerne saaledes organiseret, som den menneskelige er det. Jeg skal søge endnu fra en anden Side at oplyse denne Sætning, der blandt de Sætninger, jeg her har for mig, især har syntes Mange at kunne gjøre Fordring paa Bifald.

Man kan her adstille tvende Spørgsmaal. Det første er dette: er enhver enkelt bestemt Tænkning grundet i en vis bestemt Hjerneaction, som i sin Ursag, eller dog som i Det, der har fremkaldet den? Det andet er dette: er Mennesket overhovedet fra først af et tænkende Væsen, fordi han har et saadant Hjerne- og Nervesystem?

Det første af disse to Spørgsmaal er det, vi forhen have havt for Die. Det andet er det, jeg nu særskilt vil tage i Overveielse. Thi, da saa Meget altid er vist, at den hele menneskelige Organismus med sit hele Hjerne- og Nervesystem er i Hovedsagen for en stor Deel fuldendt fra Naturens Haand, eller gjort færdig, førend Tænkningen begynder at gaae op i Mennesket, saa spørges, om ikke heraf maa blive en Folge, at man kan paastaae, at vi ere tænkende Væsener, fordi vi have den Hjerne, som vi have, hvoraf forresten ikke vilde følge, at hver enkelt Tænkningssaction da maatte være afhængig af Hjerneactiviteten; thi, efterat Tænkningen var begyndt, kunde nu Hjernens fremdeles Uddannelse tænkes at skee ved Tænkningen. Men om den hele Tænkningss Existentis ikke dog var grundet i og beroede paa Hjernens Existentis, dette blev nu Spørgsmaalet.

Lad os, for at faae denne Sag opklaret, gjøre et Slags Tænkforsøg! Da der dog var et Tidspunct i Fosterets første

Dannelsesperiode, i hvilket der endnu intet Hjerne- og Nerveapparat var til, fordi et saadant netop først skulde dannes, maae vi da ikke i Lighed med hiin Paastand gjøre den, at Mennesket har denne Hjerne, fordi der i Fosterets første Dannelse foregik de og de Actioner, hvorved denne Hjerne kom til at danne sig? Jeg tænker: jo! Men saa komme vi her dog til at gaae tilbage til Metaphysikernes bekjendte Sætning: *totum est parte sua prius*, og at sige, at Mennesket har denne Hjerne, fordi hans hele Organisation er den, den er. Denne dannedes ved en vis organiserende Formationsproces, og fordi denne var den, den var, og gif den Gang, den gif, derfor dannedes dette Hjerne- og Nervesystem, dette Blodcirkulations- og Respirationsystem, dette Fordøielsessystem o. s. v. At i denne Formationsproces Noget dannedes tidligere, Andet sildigere, kan, selv om hiint i Tiden var den forudgaaende Betingelse for dette, ikke berettige os til at kalde hiint Grunden eller Aarsagen til dette. Thi den egentlige Grund og Aarsag er den hele Formationsproces, betragtet som en organisk Enhed og Heelhed af Virksomhed. Lad da Noget heri vise sig som Betingelsen for, at noget vist Andet kunde fremkomme, ja lad hiint have tjent som Middel til og Gjennemgangsled for dette Andets Fremkomme, og lad os da paastaae, at Hjernens Dannelse har staaet i dette Forhold til Tænkningen, saa maae vi vistnok sige, at Mennesket ikke vilde være bleven et tænkende Væsen, hvis ikke en saadan Hjerne i ham var bleven dannet, men dette "hvis ikke" er ei et "fordi"; den egentlig virkende Aarsag, altsaa det egentlige Fordi er altid at søge i Livet selv i dets indre Enhed og Heelhed, og det frembringer Tanken, naar Betingelserne for dennes Fremkomme indtræde, ligesaafuldt aldeles ud af sin indre Formaaen, som det frembragde den første Production i Formationsprocessens første Begynden aldeles ud af sin indre Formaaen. Formationsprocessen er et virkende One med sin eiendommelige Grundnatur, og denne dens Grundnatur er det, som fører alt Enkelt med sig i den hele succesive Række, hvert

til sit Tidspunct. I dette i Formationsprocessen Virksomme er den Genhed og Heelhed at søge, der er det totum, som er prius parte sua. Vi kunne da ei sige, at Menneket er et tænkende Væsen, fordi han har en saadan Hjerne, men fordi der i ham levede Noget, som arbejdede hen til igjennem en saadan Hjernes Dannelse at danne ham til et tænkende Væsen. Det er den indre Leven, der, som det Totale, til ethvert Tidspunct frembringer alt Det, som nu hører den til at frembringe. Ligefom hos en Digter den nye Idee, som fremkaldes ved noget Opflamme, fremkommer ved den ideestabende Kraft i Digteren, det vil sige ved Livet i dets ideestabende Virksomhed, saaledes fremkommer ogsaa den første Tanke hos Barnet netop ved den samme. Det Silbigere og det Tidligere gaae begge lige meget frem af Det, som er det Grundvirksomme i Heelheden. Lad det da være et Indtryk paa de legemlige Sandseorganer, som fremkalder en vis første Hjerneaktivitet, og lad det atter være denne, som fremkalder den første Tankebevægelse, saa gaaer dog alt Det, som nu fremkommer, ligesaa vel frem af Grundkilden, om jeg maa bruge dette Udtryk, som det Allersførste gif frem deraf. Menneket er altsaa ikke et tænkende Væsen, fordi han har en saadan Hjerne, men fordi den samme Leveproces, ved hvilken under dens fremadskridende Gang Hjernen dannedes formedelst visse Betingelser, som maatte gaae forud for denne, fremdeles danner Tænkning og vørgige Aandsvirksomhed formedelst de hertil fornødne Betingelser, til hvilke da Hjernedannelsen hørte.

Den Sætning, hvortil jeg forhen gif tilbage: totum est parte sua prius, forklarede jeg saa, at dette totum blev at søge i det i Formationsprocessen Virksomme, der, som Virksomt efter en vis Grundtypus, har en vis Grundnatur, og altsaa har Det i sig, som formaaer at constituere Heelheden og gaaer ud paa at constituere den, førend endnu det udvortes Hele selv fremvirkes. Det er altsaa et Slags ideelt Hele, det er nemlig en til en vis bestemt Mangfoldigheds Uddannelse henstræbende Formaaen, der derfor er bleven kaldet Realisa-

tionen af en Idee. At betragte hele den individuelle Leven saaledes, dertil synes fremdeles mig endnu to Overveielser at føre, i hvilke vi ikke ville gaae ud over Det, som hører til Naturforskerens Kreds, eller som for Naturiagttagelsen kan henregnes til det i Naturen Givne og de Grundforestillinger, hvortil dette ganske ligefrem fører.

Hertil tør jeg henregne Det, at der til Grund for al Virken i Naturen ligger — eller bedre, at der deri rører sig — et Alvirkende, hvilket vi maae kalde et intelligent Alvirkende, da det er et saadant, hvorved en altomfattende Grundtypus med sit hele System af Naturlove, eller en altomfattende Tingenes Orden, altsaa noget altomfattende Forstandigt, en altomfattende Intelligents, realiserer sig. Selv Materialismens og Sensualismens Talsmænd antage jo dog, at der i Naturen hersker en bestemt Række af Sammenhæng, bestemte Naturlove, en vis total Tingenes Orden; thi hvad vilde de ellers have at studere? Gaaer nu af en saadan total Tingenes Orden den Production frem, hvorved det Enkelte fremkommer, saa maa dette være Noget, som hiin altomfattende Tingenes Orden, hiint Totalsystem af Virken, fører saaledes med sig, at det just paa dette Punct maa fremkomme. Dette Product er os altsaa, førend det kommer frem, allerede paa en ideel Maade givet i Conseqventsen af den Totalvirksomhed, som nu fører dets Fremkomme med sig, og kan derfor ofte forudsiges. Man maa da sige, at Mennesket har en saadan Hjerne, fordi den Leven, der arbejder hen til at constituere et Individ med Intelligents og Frihed, paa Veien til dette Maaal, danner en saadan Hjerne.

En ideel Totalitet, som gaaer forud for den reelle, og efterhaanden realiseres i denne, synes mig dernæst visse Sagtagelser at vise hen paa, som lære os, hvorledes Mennesket efterhaanden danner sig. I intellectuel og moralsk Henseende, for at jeg for Kortheds Skyld skal bruge disse to Ord her, uagtet de ei ere saa omfattende, som de skulde være, forekommer det mig, at man paa mange Maader kan blive

vaer, at den Organisation af Erkjenden, Følen og Willen, som arbejder sig frem i Mennesket, ikke gaaer ud fra eet Organisationspunct, men fra mange Organisationspuncter*), hvorfra Virkningerne paa eengang gaae ud, for ligesom at mødes og nu at gaae sammen til Eenhed: en Eenhed, som da hos Mennesket ofte nok bliver perturberet, saa at hans Aand kun viser os et sammenstykket Heelt, istedetfor et sandt organiskt Heelt, om den ikke endog blot lader os see nogle *dissecta membra genuini hominis*, som ei have kunnet finde nogen Eenhed. Gressfølelsen, Eiendomslysten, Herkelysten, den religiøse og den moralske Følelse, Venskabsdrivten, Elskovens Ansporelser, Videlysten, den aandelige Productionsdrift o. s. v. virke under det aandelige Livs Dannelsesgang længe hver ud fra sit Virkepunct, førend vi see dem at gaae sammen til indre Eenhed og Heelhed. Dette er hiint Sporadiske i Tilværelsen under dens Udviklingsgang, hvilket jeg oftere har søgt at henlede Opmærksomheden paa. Saaledes som vi søge at deducere det i vore Explicationer, saaledes deducerer alt Hiint sig ikke i Virkeligheden. De deri liggende Momenter springe paa sporadisk Maade frem, hver som et Livspunct for sig: Sammenstødene ere Mange. Senere først ordne sig alle disse Momenter til en Eenhed, i under Livets Debat. (Jeg maa her henwise til min snart udkommende speculative Kosmologie.)

Ligesaa synes det at være ved Fosterets Dannelselse i dets allerførste Tid. Der fremtræde en Mængde Organisationspuncter, (Erempel have vi i de Ossificationspuncter, man ved Been-dannelsen bemærker**), de mødes derpaa, og nu slutte de sig først sammen til en reel Eenhed, medens de fra først af være forbundne til en ideel Eenhed ved det ene Virksomme, der

*) See mit *Philos. Arch.* Pag. 262 ff. Iøvrigt har jeg forhen i dette Skrift, i en anden Sammenhæng, allerede støttet mig til de her følgende Betragtninger. See Pag. 52 ff.

**) See *Göhrichts Physiol.* I, 163—64, II, 403—4.

rørte sig i dem, ved Loven for deres Birken. Loven for Fosterets hele Dannelse er her aabenbar i Birksomhed, førend Organisationen selv er dannet; thi denne dannes først ved hiin. Men i denne Lov er allerede Alt prædisponeret paa en saadan Maade, at Alt ud fra den indre Eenhedsgrund gjordes gjeldende, førend det traadte ud i det reelle Hele; men saaledes er dette ideelle Ene da ogsaa den egentlige Kilde til alt efterhaanden Kommende.

Holdt vi os da til den saaledes opklarede Sætning: *tatum est parte sua prius*, saa kunne vi med større Frie, end den Paastand gjordes, at vi tænke, fordi vi have en saadan Hjerne, som den menneskelige er, opstille den, at fordi der til Grund for vor Eksistens, som for alle Ting's Eksistens, ligger et Ubvirkende med sit System af Naturlove og sin totale Grundtypus, og fordi dette nu i ethvert af sine Productioner gaaer ud paa at forme og fremvirke Det, som just her skulde fremvirket, men fordi dette nu i Mennesket netop skulde være en Leven under Selvbevidsthedens Form, derfor dannede der sig en Organisation, som den maatte være, for at en Tænkning kunde finde Sted, og derfor dannedes Hjernen med sin hertil fornødne Form. Paa samme Maade indsee vi og, at vi ikke kunne sige, at Mennesket seer, fordi han har et Øie; thi ikke Øiet, men det Samme, som er Grunden til at et Øie danner sig, dette er det, som er den egentlige Grund til, at Mennesket seer. Denne Paastand er ganske af samme Art, som den, at et Dyr ikke lægger Æg, fordi det har dertil indrettet ovarium og oviductus, men at det lægger Æg, fordi den Birken, hvorved det dannedes, i sin Conseqvents gif ud paa at danne det til et Individ, hvorved dets Art kunde forplantes under en vis ved dets hele Organisation bestemte Form, og at hine Organer kun dannedes som væsentlige Led med i denne hele sig saaledes dannende Organisation. Man har i Grunden ikke større Ret til at sige, at Mennesket tænker, fordi han har denne Hjerne, som at han har det Blodcirculationsystem, han har, fordi han har denne Hjerne.

— Ikke af Hjernen, men udaf den samme Kilde, hvoraf den Virksomhed gik frem, som dannede Hjernen, gaaer Tænkningen frem. Og af samme Kilde kan da nu ogsaa meget Nyt gaae frem, hvilket saa bestemmer Hjerneaktiviteten og ei bestemmes af den, undtagen forsaavidt som det tidligere Etablerede eller Constituerede bestemmer den sig fortsættende Virkens senere Productioner. Men disse have da to Factorer: den ene er det allerede Constituerede, hvilket nu danner Gjennemgangsmediet og Grundlaget for det Paafølgende; den anden er den fremadskridende Grund- og Totalvirksomhed selv, der gaaer fremad til høiere Virkninger, og denne er Hovedfactoren.

B.

Kan Hjernen betragtes som Aandsvirksomhedens Organ?

Men naar nu da Tænkningen ei kan siges at beroe paa Hjernen, som en Virkning beroer paa sin Aarsag, maa den da dog ikke idetmindste siges at beroe derpaa, som paa sit Organ?

Lad os, for at opklare os denne Sag, see hen til det Spørgsmaal: med hvad Ret og Føie Diet kaldes Synets Organ. Man kan virkelig, naar man vil fordre, at der skal tales strengt-rigtigt, med god Grund bestride den Sætning, at Diet kaldes Synets Organ. Thi Syn er dog det samme som Seen, men denne bestaaer dog i det Synliges Sigfremstillen for Bevidstheden formedelst en Forestillen. Men saadan Komme til Bevidsthed og Forestillen gaaer ikke for sig i Diet, hverken i og for sig, eller i Forbindelse med Synsnerven og den Deel af Hjernen, som under Synet er i Bevægelse. Saaledes som Leveren er Organet for Galdetilberedelsen og Galdeudsondringen, er Diet m. v. ei Organet for Synet. Hverken kan Diet med tilhørende Synsnerve og øvrige tilhørende

Hjerneapparat siges at være Det, hvor ved, ei heller at være Det, hvori den egentlige Seen frembringes. Det nu Nævnte er hverken den forestillende Virksomheds Redskab eller dens Værksted. Det er kun Organ for Lysvirkningernes Modtagelse, altsaa Organ for de fra Lysvirkningerne kommende Excitationer og de derved indtrædende Nerve- og Hjerneactioner. Men til den egentlige Seen selv hører Mere; den skeer ved en indvortes sjælelig Productivitet. Brugte vi herom — som vi med god Føie kunne — det Udtryk: Imagination, saa kunne vi sige, at, medens Diet med de øvrige til Sindsvirksomheden henhørende legemlige Dele, kun ere Organ for Lysvirkningernes Indvirkning paa og Indgriben i det individuelle Liv og for den bestemmende og nødende Indflydelse, som Tingene i denne Henseende udøve paa Individualiteten, saa er derimod Imaginationen Synets egentlige Redskab og Bevidstheden dets Værksted, medens den ved hine Indvirkninger vakte og bestemmede Virken af Livet er den egentlige producteur, der nu ei producerer Forestillingerne ved sin Hjernevirksomhed, men ved sin Imaginationskraft, men saaledes, som denne bestemmes ved den i Hjernen fremkaldte Virksomhed; saa at der **forsaaavidt** er et Forhold imellem Hjernevirksomhed og Syn, ei uligt det, der til en anden Side er imellem Hjernevirksomhed og anden legemlig Virksomhed. Men gjelder det Anførte allerede om Synet, hvor meget mere om Tænkningen. Skulde Tænkningen have sit Organ i Hjernen, saa maatte den ogsaa skeer ved Hjernen, eller gaae for sig i Hjernen, men det kunde den ei, uden selv at bestaae i en Hjernevirksomhed, hvilket er utænkeligt.

At det Aandelige kan forstyrres ved Hjernevirksomhedens Forstyrning, uden at det har Sædet eller Organet for sin Virken og Staben i Hjernen, er ei mere besynderligt, end at Hjernevirksomheden ved at forstyrres kan forstyrre Blodcirculationen, Vandedrættet, uagtet disse jo ei have deres Sæde eller Organ i Hjernen, men kun i Hjernen have et Reactions-

punct, hvorved de communicere med, og herigjennem komme til at staae i visse Sensibilitetsforhold til, det hele vvrige Legeme.

Jeg kan ikke lade være her at henseende en Anstuelse, der, saa paradord den kan synes, maaskee dog kan tjene til at udtale det rette Forhold temmelig nær. Det er bekjendt, at, medens der viser sig meget stor Forskiel imellem de forskjellige Hjerner hos de forskjellige Dyr, uagtet man ei kan opdage ligesaa store Forskieligheder i Henseende til det Intellectuelles Kraft hos dem, saa viser sig derimod den menneskelige Hjerne saa lidet forskjellig fra de Abers Hjerner, der komme Menneffet allernærmest, at nogen ret betydelig Forskielighed endnu ei har kunnet paavises, skjønt der vist eksisterer en saadan, og dog er Menneffet i Henseende til det Intellectuelle og vvrige Aandelige ved en meget stor Kløft adskilt fra hine Abers, en Kløft langt større, end den, der adskiller de klegtigste Pattedyr fra Reptilerne, ja Fiskene, uagtet her Hjerneforskjellighederne ere meget store og ivinesaldende*). Denne Bemærkning kan dog vel lede til den Tanke, at Det, som udmærker Menneffet, maa beroe paa noget ganske Andet, end en Forskielighed i Organet. At Menneffets Syn adskiller sig fra flere Dyrs, at Menneffet ei lugter saa skarpt, som mange af Dyrene, det hænger sikkert saa væsentligen sammen med Organernes Forskielighed, at det kan siges at beroe derpaa, eller have sin Grund deri. Men hvad det Aandelige angaaer, saa, dersom det hos Menneffet skulde i Get og Alt beroe paa Hjernen, om ei som paa sin Aarsag, saa dog som paa sit Organ, saa maatte man i Analogie med Alt, hvad Naturen ellers frembyder, vente, at Hjernen hos Menneffet maatte paa en langt mere paafaldende Maade være forskjellig fra hvilketsomhelst Dyrs, end Pattedyrets er det fra Fuglens eller Reptilets; og paa den anden Side maatte man vente, at der ikke kunde være den store Forskiel, der sees imellem Abens og

*) Cf. Geschichts Physiologie I., S. 208.

Bapegiens Hjerne, naar man lægger Mærke til, hvor nær begge staae hinanden i Kløgt. Det maatte da være, at dette Kløgtige beroede paa visse i legemlig Omfang ganske smaae og derfor skulte Centraldeles større eller mindre Udvikling; men naar saadanne vare udviklede saaledes hos Menneſket, at de hos ham kom til at faae en Hovedbetydning og Hovedindflydelse, hvorved Menneſket kom til at adskille sig saa helligt fra alle andre Dyr, og det med Hensyn til mange Følelser, mange Evner (Hukommelse, Forstand, som Evne at forstaae, Skjønſomhed, Dybsindſomhed, Imagination, en vis Skarpsindighed, o. M.), som ogsaa hos Dyrene findes, saa maatte dog Naturens hele Analogie lade os vente, at en hertil svarende Forskjellighed maatte være at spore heelt igjennem. Jeg tilstaaer, at de mueligen kunne være der, uagtet de ei ere funden endnu. Men langt naturligere ledes man til at søge Forskjellen paa en anden Side, nemlig i det individuelle Livs og Livsprincips indre Grundforhold til den universelle Livskilde, altsaa i det Ushynlige Region, den samme Region, vi maae see hen til, naar vi ville spørge om Kilden til det Liv, der udvikler sig af Egget, naar her en meget omfattende Grundtypus, som en rig og stor Idee, gjør sig gjeldende og bringes til at træde frem og vorde bragt til Udførelse i Stoffet, uden at man dog kan antage, at denne, altsaa selve den allersførste Organdannelse, skulde beroe paa visse Organer, anderledes, end i al Fald som dem, hvorfra denne Organdannelse monne gaae ud. Her maae vi dog vel gaae tilbage til det Ushynlige, som det, der udaf sin Kilde virker; thi her, nemlig under selve Organdannelsen, skulle jo først de Organer frembringes, paa hvilke den dannende Activitet derefter senere kan komme til at beroe. Men med langt større Frie vende vi os, mener jeg, til denne Side, eller til hiint indre ushynlige Totale, naar der er Tale om, hvorpaa Tænkning o. s. v. beroer, og hvoraf den er afhængig. Og saa vil jeg da udtale den Sætning, jeg forhen forkyndte, kaldende den en Sætning, der kunde synes paradox: Det, der hovedsageligen

adskiller Mennesket f. Ex. fra Aben, er saa langt fra allene at være en Hjerneforskjellighed, og ligger saa ganske i Abens og Menneskesjælens indvortes Grundforhold til det usynlige Universele, Alvirksomme, at, naar dette Grundforhold forandredes, og Aben ifølge deraf fik hviere aandelige Impulser, saa vilde Aben ei behøve nogen anden Hjerne, end den, den har, for at have sig til et meget udviklet Fornustiliv, men vilde med den selvsamme Hjerne, den nu har, blot fordi denne ved Fornusten kom til at virke og udvikle sig anderledes, end før, kunne have sig til et Trin af Intelligents og øvrig Aandelighed, der vel nok i Art eller i Grad kunde staae noget tilbage for den menneskelige, men ei saa hviligen, som nu. Det er hermed, som med den menneskelige Tale og Organerne for denne. Mange Dyr behøve ingen Grundforandringer i de Redskaber, der hos Mennesket ere Taleredskaber, de behøve kun Fornuft og Fornustudvikling, for at faae et Sprog, hvormed de ville være i Stand til gjennem Lyd at udtrykke alle deres Forestillinger. Det er ikke i Organet, men i det indvortes Sjælelige, som skal bruge Organet, at Forskjellen her ligger, og ganske saaledes tænker jeg mig ogsaa Forholdet, hvad Hjernen angaaer. Menneskets Hjerne er uden Tvivl, med al Lighed i det Tilsyneladende, meget forskjellig fra Abens; men den er det vel især ved en Udvikling, som kun noget lidet kan være at see i det Udvoortes. Jeg mener herved en Udvikling i Henseende til Volubiliteten; hvorved jeg vil betegne Letheden, Bequemheden, Færdigheden til at gaae ind i alle de Actioner, hvis Muelighed ligger i Organet, omtrent som en udmærket Sangers, Gymnastikers eller Tassenspillers og Tusindkonstners Taleorganer, Muskelbevægelser, Haands- og Fingersfærdighed kan have en meget stor Udvikling fremfor en andens, en saa stor, at Forskjellen kan være ikke meget ringere i Grad, end den, hvorved Menneskets Opfindsomhed, altsaa Kløgt, adskiller sig fra Abens, medens man anatomiskt ei vil kunne bemærke nogen synderlig Forskjellighed imellem Organerne hos hine Kunstnere og hos Den, som næsten aldeles

Intet besidder af hine Færdigheder; om der end vel nok maa være nogen Forskjel, deels i de allerfineste Structurforhold, deels i Muskelfibrenes Volumen, forsaavidt hine Færdigheder nemlig have beroet deels paa visse Forhold, hvori Muskelpartierne have under deres Brug sat sig til hinanden, deels paa en vis Muskelaustrengelse i Henseende til den Grad af Styrke, hvormed der skulde virkes. Her see vi, hvad Konst, Bestræbelsen, Ovelsen, Opmærksomheden, understøttet af Reflexion og Estertænkning, kort hvad Aand, Lyst og Drivt, Tanke og Villie, kan gjøre af et Organ; og om end Noget heri beroer paa det Medfødt, kan man dog vel antage, at, naar der i en Familie bestandigen blev lagt an paa, fra tidlig af, at danne Børnene til visse Slags af de nysnævnte Færdigheder, vilde man i Almindelighed faae dem til at komme vidt deri; omtrent som vi nu bringe alle Børn til at læse, og kunne næsten bringe Alle til at lære mere, end eet Sprog, ja vilde kunne bringe dem næsten Alle meget vidt i Sprogene, naar vi toge dem tidlig nok og altid toge Underviisningen rigtig, samt forstode at vække og vedligeholde Lysten hos dem, hvilken sidstes Bigtighed man med Rette har angivet ved at betegne den som den, der driver Værket.

Vi see ei blot enkelte Dyr, men endog hele Dyreracer at kunne forædles, ja i Hunden turde vi have et Exempel paa en ved Mennesket og Menneskets Selskab forædlet heel Dyreart. Saaledes har da naturligtviis hele Menneskeheden kunnet forædles og er bleven forædlet, uden at derfor den oprindelige Grundtypus er undergaaet en heel Omorganisation fra Naturens Haand. Det er Aanden, som har forædlet Lægemet, og den har da ogsaa havt den udviklende Indflydelse paa Hjerneorganet, og forsaavidt er det faa langt fra, at Mennesket kan paastaaes ene og allene at være det tænkende Væsen, han er, fordi han har denne Hjerne, at der meget mere i denne Henseende kan siges, at Mennesket i sin Hjerne har denne Volubilitet, for at jeg skal beholde dette Udtryk, fordi hans Tænkraft og øvrige Aandskraft har virket

med den Vigueur, den Styrke, den Omfatning og den Fyrighed, hvormed den har arbejdet, og derved har udviklet dette Organ til Det, hvad det er; just som det Lignende kan siges om hiin Sanger-, Gymnastiker-, Tusindkonstnersfærdighed, og mange andre Færdigheder. — Og nu mener jeg, at der ogsaa i Abens og mangt andet Dyrs Hjerne ligger Nok, til at ogsaa den kunde blive Organet for den udadgaaende Udøvelse af megen af det samme Slags Intelligents og anden Aandsvirksomhed, der udmærker Mennesket, naar kun fra Sjæleens Indre, altsaa fra en anden Region, end Legemlighedens og den i det Legemlige virksomme Naturs Region, Det traadte frem, hvad der skal anspore og drive til at benytte Alt det, hvis Muelighed ved Organet ei er udeluft, og derved drive til at uddanne og udvikle dette Organ. Endog Gall og hans Tilhængere erkjende Incitationernes Betydning. Men gives der nu ikke saadanne, som komme fra AandsEiden?

C.

Men hvad Betydning har da Hjernen med Hensyn til Bevidsthedslivet?

Men naar Hjernen nu saaledes hverken er Aarsagen til og Grundlaget for, ei heller er Organet for Tænkningen og det øvrige Aandelige, hvorledes kommer den da dog til at vorde sammes materielle Betingelse? Hvortil skal da den Deel af Hjerneapparatet tjene, som under Tænkningen er i en bestemt til Tænkningen svarende Virksomhed, og som Tænkningen ogsaa altid bliver afhængig af? — Hvorledes kommer dog Tænkningen til at blive saa afhængig af Noget, hvorpaa den ikke beroer, hverken som paa sin Aarsag eller som paa Mediet for eller Productionsstedet for sin Virken? Hvorfor eksistere i den organiske Totalitet disse Led og Dele af Hjernen og denne Deel af Hjernevirksomheden? Hvi kan

Tænkningen ei foregaae uden samme? Hvorledes er dens organiske Sammenhæng med dem at forklare? Maa dog ikke — paa een eller anden Maade — Hjernen være Organet for Tænkningen? Eller, hvis den ikke er det, hvad er da Hjernen for Tænkningen? Hvad betyder da den nye Sammenhæng imellem begge?

I Sandhed — vi kunne ikke undgaae at gjøre os disse Spørgsmaal.

Hine Dele af Hjernen ere ikke Tænkningens Organ, naar vi herved forstaae Det, hvori og hvorved Tænkningen selv udføres og skeer. Men hine Dele af Hjernen ere Organet for Tænkningens Indgriben i den udadgaaende Livsvirksomhed, samt omvendt for dennes Indflydelse paa og Indgriben i Tænkningen. Næmlig i den Betydning som Ordet Organ her kan have. De ere Organet for den legemlige Virksomhed, hvorved Livet, idet det kommer i en vis Bevægelse i sin Tænkning, sætter den hele Organismus i en dertil svarende Stemning og Activitet, og derved kommer til at virke ind paa sin Omverden, og hvorved, omvendt, Livet, naar det legemligen er sat i en vis Activitet, disponerer sig paa en vis Maade i sin Tænkning. Hjernen er altsaa — som ovenfor Pag. 57—58, hvor vi allerede omtalte denne Sag, til hvilken vi nu ere komne tilbage, blev sagt — Communicationsstedet for tvende Verdenser.

Den Leven, som gaaer for sig hos de Væsener, der have Bevidsthed, uddanner sig næmlig nødvendigen til to modsatte Sider. Udad til træder den ud i Virkninger, hvorved der dannes sig et Legeme, og hvorved en heel legemlig Bestaaen kommer i Stand i et Indbegreb af Relationer til og Berelvirksomheder med en Omverden; thi da Individet kun er et Lem — og kun kan fremkomme som et Lem — af det store Hele, maa det fra sin Eksistens første Begyndelse af nødvendigvis subsistere i, og finde sig indbegrebet i, en saadan Mangfoldighed af Indflydelser, som det af sin Omverden modtager,

og af Verelbirkningsforhold, hvori det staaer til det Indvirkende. Indad til træder den samme individuelle Leven dernæst lige saa fuldt — idetmindste forsaavidt den er en Leven under Bevidstheds Form, og fornemmeligen forsaavidt den er af den Art, at et Jeg gjør sig gjeldende deri, — frem i Birkninger, hvorved det Individuelle, Jeget, viser sig i Rapport til, og viser sig som modtagende Indvirkninger af, ja viser sig i en vis Art af Verelbirkning med, de udaf dets eget Indre fremkommende Grundyttringer, ved hvilke det da ligesaavel finder sig afficeret og bestemmet, som ved de udenfra kommende. Saaledes see vi det factistt for os, og anderledes kunne vi ei tænke os det, naar et Individ, et Jeg, skal tænkes at eristere som et Væsen, der ved et universelt Birkende er dannet til at være et sig selv bevidst Væsen, og som derfor finder sig med en bestemt Tilværelse, i hvilken under Tidens Gang efterhaanden Meget kommer op. Nu træder da dette indenfra Kommende ud i Individets Leven, men da denne er en Leven i en udvortes Omverden, hvoraf Individet er en Deel, og i hvis Relationer dets hele Birken er voret ind, saa træder hiint Indre ogsaa frem, og kan ei Andet end træde frem, i Birkninger, som gribe ind i dette Udvores, og atter bestemmes ved Indvirkninger fra dette Udvores. At Individet har udvores Sandser, har her ingen Banskilighed. Men hvad hine til Tænkningen og den øvrige høiere Aandsvirksomhed svarende Dele af Hjernen med den herhenhørende Hjernevirksomhed betyde, — hvorledes de og den kunne vise sig for os i deres Medhenhøren til Total-Existensen som Betingelser for denne, derom spurgtes. Og nu have vi Svaret. De ere Communicationsmidlerne for det sjælelige Indvores i dets Relation til det Udvores. Skal Aandeligt og udvores Sandseligt danne et eneste Totalt, saa maae ogsaa de aandelige og de sandselige Birkninger samles paa et fælleds Operationssted til de fælleds Operationer, hvor da det Aandelige kan gribe ind i Det, som kommer fra den udvores Verdens Side, og omvendt. For-

saavidt danner Hjernen det rette egentlige Centrale, da her Alt, baade fra Aandens, fra Legemet's indvortes Organer's, og fra Sandseorganernes Side samles, og herfra atter Totalvirkningerne gaae ud. Som Haanden, qua Gribnings- og legemlig Behandlings-Organ, som Foden, qua Organ for Locomotionen, samt alle deres Nerver og disses Reactions-puncter i Hjernen, ikke ere Organer for en Aandsvirksomhed, men for en saadans Indgriben i det Legemlige, saaledes er det saakaldte Organ for Skarpsindigheden, for at jeg for et Dieblif skal gaae ind i den Forestilling, at der gives et saadant, ikke heller Organ for Skarpsindigheden i den Forstand, at det skulde være det, hvori eller hvorved denne gif for sig, eller hvorpaa den beroede som en Virkning beroer paa sit Foraarsagende, men det er Udgangspunctet for den Excitation, hvorved Skarpsindigheden skal faae sin Andeel i hele den ud i Omverdenen travdende Livsyttring og Handlen. Dog Dette angiver os endnu kun den ene Side, hvorfra dette saakaldte Organ for Skarpsindigheden er at see. Det er tillige ogsaa Det, hvorved udenfra kommende Virkninger, s. Ex. en skarpsindig Tale, kunne komme til at finde det Punct i Hjernen, ved hvilket Skarpsindigheden saaledes kan blive vaft hos os, at den nu kan virke videre udaf sin egen Natur eller efter sin Naturs Medfer. I den, baade i legemlig og aandelig Henseende, sunde og uormale Tilstand vil da heraf blive en Folge, at Alt, hvad der bevæger sig i Bevidsthedslivet, ogsaa traeder ud i det legemlige Totaludtryk, saaledes, at Livet kommer til at bevæge sig i sig selv og at bevæge sig i sine udvortes Relationer med dyb Harmonie i sig. — Men hvad der var Betingelsen for denne fuldkomne harmoniske Totalleven, kan nu og medfere, at Forstyrrelse kan indtræde fra hvilken som helst af Tilværelsens to Sider, og det saaledes, at den totale Leven derved heelt forstyrres. (Alt naturligtviis forstaaet paa den Maade, som det maa forstaaes, naar vi helde den Grundanskuelse fast, at det er selve den ene Leven, der, idet den bringes til en vis bestemt Virksomhed i sit Legemlige,

tillige bringes til en vis bestemt dertil svarende Virken i sit Aandelige).

Dog — hermed er endnu ikke Alt sagt, hvad her er at bemærke. Vi maae endnu dvæle noget ved denne Sag. Hjernen betragtede vi her som Organ for Aandsvirkfømheden's Communication med Menneskets Omverden, og altsaa som Betingelse for det hele Berelvirkningsforhold imellem den tankende Sjæl og den Verden, hvori Individet befinder sig. Men lærer dog ikke Erfaring, at den er Mere? Berøer ikke selve den inderste Tankning i sin reent sjælelige Fremtræden i Selvbevidstheden Punct for Punct paa tilsvarende Hjerneactivitet? — Det tør vist ei nægtes. Men hvorledes forklare vi os da Dette?

Jeg mener saaledes: Ingen Tankning kan gaae for sig uden et vist Indbegreb af Imaginationer, hvilke, hvad enten de nu stee mere i Lighed med de umiddelbare sandelige Erindringer eller Gjensfrembringelser, eller stee paa mere abstract Maade ved Hjælp af Sproget, hente deres elementære Bestanddele fra først af fra udvortes Sandsninger; men da disse ligefrem forudsætte aldeles tilsvarende Hjerneactioner for at komme til Bevidstheden, saa maae deres indvortes Gjensfrembringelser ogsaa berøe paa Gjensfrembringeligheden af disse indre Hjerneactioner, men saa kan altsaa ogsaa Tankningen ei paa mindste Maade gaae for sig, uden et bestandigt Spil af disse Hjerneactioner. Men hertil kommer endnu Følgende: Ogsaa fra Aandens Indre komme Manifestationer: moralske, religiøse, poetiske, filosofiske. Det Geniale bærer især Bidne herom. Men disse skulle nu træde i Samvirkning med hine, der komme fra Sandsernes Side. Altsaa maae ogsaa de have deres bestemte tilsvarende Hjerneactioner, der blive eiendommelige for dem; thi ellers vilde de ei kunne komme sammen med de fra de udvortes Sandsningers Side fremkaldte Imaginationer; kun saaledes kunne begge Slags Actioner komme til en inderlig Griben i hinanden; kun saaledes kan det indenfra givne Aandelige komme til en

fuldkommen gjennemtrængende Communication med det udenfra Givne, og Tænkningen kan kun saaledes komme til at røre sig heelt og paa eengang i Begges hele Indbegreb. Men saaledes kommer da Tænkningen til heelt igjennem at gaae i Gæt med noget vist Legemligt, nemlig med den tilhørende Hjerneaktivitet, og saa kan da nu ogsaa hiin aldeles komme i Forstyrning ved dennes Forstyrning, uden at derfor hiin skulde kunne antages at have sin Kilde i denne. Sammenlign hvad ovenfor er sagt, især Pag. 114 ff. Thi Tænkningen gaaer ikke frem af Hjerneaktiviteten, som af sit Væld, men den gaaer frem af Livets Væld, i Gæt med den Hjernevirksomhed, der gaaer frem af det samme Væld, eller rettere: den hele indre, sin Formaaens hele Fylde i sig bærende Leven rører sig paa eengang i en Tænkning og i en hermed forbunden Hjerneaktivitet, som begge lige umiddelbart og lige oprindeligen gaae frem af den indre totale Leven; og derfor kunne der ligesaavel komme relativt første Impulser fra den indre aandelige Side, som der komme saadanne Impulser fra den legemlige Side.

Ingen kan drage i Tvivl, at al aandelig Virksomhed her paa Jorden staaer i et Afhængighedsforhold til Det, som deels foregaaer, deels kan foregaae, eller ikke foregaae, i Hjernen, og at dette atter beroer paa Hjernens Tilstand. Men nu har alt det Foregaaende skullet oplyse, og det Efterfølgende skal fremdeles oplyse, at hermed kun den ene Grundbetingelse for og Forklaringsgrund til al aandelig Virksomheds Beskaffenhed er nævnet, men at en anden kommer fra Det, som sætter Hjernen i Action, eller udøver den Indflydelse paa den, at de og de bestemte Hjerneactioner fremkaldes eller at Hjerneactionernes hele Gang bliver den, den bliver, og at nu herhen ei allene alt Det henhører, som udenfra gennem Sandferne eller fra det vvrige Legemes Indre (les viscères) gjennem visse Nerver kan virke ind paa Hjernen, men at der ogsaa herhen hører Noget, som, kommende fra det Aandeliges eget Indre, udgjør Det, hvorigjennem Livets Grundkilde,

udaf sin indre Grundformaaen, gjennem Bevidsthedsvirkninger eller ad aandelige Veie, gjør sig saaledes gjeldende, at der herved udøves Indflydelse paa Hjernen, som komme hverken udenfra eller fra Legemet's øvrige indre Dele, men fra Mandens Side. Hertil er der allerede ovenfor, 113—129, seet hen, ligeledes Pag. 58. Men da blev denne Sags nærmere Opklaring opsat til det Følgende. Nu ere vi komne til det Punct, hvor vi maae give den Rum.

D.

At Mennesket ligesaavel indad til staaer i store Verdensforhold, som udad til.

Vi have i det Foregaaende oftere følt os drevne hen til den Erkjendelse, at der ligesaavel i indvortes sjælelig Henseende gives et Objectivt, eller gives noget Andet, end Jeget selv, hvortil dettes Leven og Virken i Bevidstheden refererer sig, og hvormed det har at gjøre, som der gives en udvortes Omverden, hvortil det staaer i Forhold. Til den nærmere Overveelse af denne, baade med Hensyn til Spørgsmaalet om Forholdet imellem Bevidsthedslivet og de legemlige Functioner, saa og med Hensyn til Spørgsmaalet om Sjælens Subsistents overhovedet, saare vigtige Sag, gaae vi da nu.

Kommer dog ikke — vil Den, som vil holde den materialistiske og den dermed forbundne sensualistiske Forestillingsmaade fast, naturligen spørge — kommer dog ikke fra den legemlige Side, eller fra de Indvirkninger, som i legemlig Henseende udøves paa Organismen, alt Det fra først af, hvorved Livet i Bevidstheden bestemmes? Beroer dog ikke hele Livet paa de tvende Factorer: Individets oprindelige Natur og dennes hele Medfør, paa den ene Side, og visse afficerende og bestemmende Indflydelse eller Indvirkninger, paa den

anden Side? Men ere nu ikke de egentlig første Indvirkninger af denne Art altid at søge paa den legemlige Side?

Man kan tilstaae, at den bestemmende Indflydelse med sin Impuls eller Excitation ikkun er det Fremkaldende, ikke det Fremvirkende; man kan videre erkjende, at Det i Individets Indre, som er det egentlige Fremvirkende, Livet, lige saa vel maa have sin Grundnatur i Henseende til sin aandelige Virken, som i Henseende til sine legemlige Functioner; man kan derfor ogsaa tilstaae, at Tænkningen har sine eiendommelige Love, sit eiendommelige Bestemmende, som gjør Sit til, at den hver Gang virker, som den virker, medens de givne Gjenstande kun gjøre Deres dertil; man kan altsaa tilstaae, at Leibniz til den Lokke Sætning: *nihil est in intellectu, quod non antea fuerit in sensibus*, med fuldkommen Føle gjorde det Tillæg: *nisi intellectus ipso*; man kan endeligen endog tilstaae Det, hvorved Tænkning og Hjerneaction meest holdes ude fra hinanden, som Tvende, der hver har sin egen Region, nemlig det Forhold imellem begge, at de ere i polarisk Modsatning til hinanden staaende samtidige Virkninger af Livet i dets Totalvirksomhed, uden at den ene griber ind i den anden, -- og med Alt det kan man dog paastaae, at alle første Impulser allene komme udenfra, og at altsaa udad til allene det større Hele er at søge, hvori Individet danner et eget Actionspunct og Reactionspunct, og hvori det altsaa allene fører sin hele Leven og har sin hele Bestaaen; saa at, ligesom heraf bliver en Følge, at Livets Virksomhed allene har sit Sæde i Legemverdenen, saa er det ogsaa Legemverdenen allene, hvori selve den Levototalitet, vi kalde Sjælen, har sin egentlige Eksistens. Vi maae derfor tage i nærmere Overveelse, om ikke Impulserne ligesaa fuldt, som de komme udenfra, ogsaa komme indenfra, og det fra noget virkeligt Objectivt, der ikke er Jeg selv, eller er min Natur, men er noget Andet, end Jeg med hele min Natur. — Naturligviis menes her overhovedet kun relativ første Impulser; thi da Livet bestandig

er i Gang, saa kan enhver ny Impuls kun gribe forandrende ind i denne Livets Gang, ei reent fra først af sætte Livet i en aldeles ny Bevægelse, og Virkningen vil derfor altid blive et Product af to Factorer, den nye Impuls og Det, som allerede forud var i Bevægelse.

Vi kunne i denne Betragtning deels gaae ud fra den simple Jagttagelse af Det, der ligefrem ligger for os, deels fra en Overveelse af Grundbestaffenheden af Menneskets hele Tilvæ. Vi lade Jagttagelsen være vort Første, men indlede den ved først at see hen til, hvad vi paa den legemlige Side blive vaer, forsaavidt Dette kan veilede os til at see, om der paa det indre Sjæleliges Side er noget ligesaa Objectivt, som paa den udvortes Side.

Hvorved faaer dog Legemverdenen Objectivitetens Realitet for os? Med dette Spørgsmaal begynde vi da. Man tænke sig en Blind at faae Synet. Alt træder ind paa ham som en bemalet Flade, Alt synes ham lige nær; han skjelner ei Rundt fra Firkantet, saa godt han end forhen vidste at adskille Begge ved Hjælp af Følelsen. Han spørger sig maaffee, om alt Det, som nu staaer for ham, ikke er et Blandværk, eller blot har Subjectivitetens Realitet. Hvorved træder denne Omverden efterhaanden ind i alle Objectivitetens Retligheder for ham? hvorved bliver den ham til en virkelig objectiv? Hvorved faaer den sin objective Realitet og Tilvæ for os Alle?

Er det ved Andet, end derved, at den paa noder sig os, eller at vi ere nødt til, ifølge vore Fornemmelser og Sandheder, at forestille os Tingene saa og saa, samt derved, at under alle Gjentagelser, under alle Sammenligninger, den samme Forestilling bekræfter sig for os, som fast i sig, idet vi altid blive vaer og kunne forfølge en Consequents deri, uunder alle de forskjellige Skikkelser, hvormed Tingene vise sig for os under forandrede Omstændigheder og Forhold? Den hele Omverden faaer midt i al Omverling et constant eller blivende Udseende for os, hvori Omverlingerne selv høre med til det

Constante, og den bekræfter sig derved saaledes for os, at vi derfor tillægge den en objectiv Realitet, idet vi herunder bestandigen føle os bestemmede ved den, som ved noget Andet, end vi selv, og indvirkende paa den, som paa noget Andet, end vi selv, der er og bliver, som det eengang er, uafhængigt af os; hvorhos vi tillige see, at det er det Samme for alle de os omgivende Væsener, hvilke vi maae erkjende for at være fornemmende og forestillende, som vi. Vor egen hele Leven gaaer saaledes i Gæt med alt dette Objective, at det derfor maa faae al den samme objective Realitet og Gylldighed for os, som vor egen Tilværelse har for os. Det er ligesaa vist til, som vi selv ere til.

Men netop ganske saaledes forholder det sig med hine aandelige Gjenstande. Ogsaa de indenfra kommende aandelige Forkyndelser og Opfordringer, ogsaa Alt, hvad vi i Aandens lighedens Region blive vaer og erkjende, fremstiller sig for os, som det nu eengang er, med den Bestaffenhed, det eengang har; vi føle os bestemmede derved, og maae tage det, som det giver sig os; vor hele Leven rører sig deri og gaaer i Gæt dermed, og vi finde ogsaa heri Andre samstemmende med os, saa at derved ogsaa alt Herhenhørende, i det Hele taget, faaer en vis Constanthed for os, — i visse Henseender aldeles, som i mathematisk Henseende, i andre hvad Grund- og Hovedpuncterne angaaer, saa at, om der og strides, saa strides dog ei om Existentien af det hele Gebeet selv; s. Ex. om Existentien af selve det Moralste, undtagen maaskee hos Saadanne, vi maatte sætte i Klasse med Dem, der s. Ex. mangle alt Gehør for Musikken. Selv under de største Stridigheder antage vi dog, at der er Noget hvorpaa Stridens Afgjorelse beroer, Noget, som, naar vi først ret kunde udfinde det, maatte gjøre Sagen klar; og dette Noget forudsætte vi da altid som havende en fuldkommen Objectivitets Gylldighed. Her er da altsaa altid Noget, der med en ligesaa stor Magt gjør sig gjeldende hos os, som den

Omverden, vi gjennem de udbortes Sandsfer opfatte, om end med en Magt af ganske anden Charakter.

I dette indenfra hos os Fremtrædende og sig Fremarbeidende er der imidlertid ogsaa Udfilligt, som ei bør komme frem, og som vi derfor søge hos os at undertrykke. Men ogsaa Dette føle vi os da i Forhold til, som til noget Objectivt. Netop under Kampen med det og den Anstrengelse, denne kan fordre, føle vi, at det er til og er noget Andet end vi selv, vi, som kæmpe med det. Vi have derved med visse fra en anden Kilde end vor egentlige personlige Villen kommende Virkninger at gjøre, hvortil vi indad til staae i Forhold, og som vi, idet de ville gjøre os til deres Organer, d. e. til deres Virksomheds-Media, vel nok kunne søge at unddrage os fra, men uden at vi derfor kunne tilintetgjøre deres Eksistens. I dette Forhold maa Enhver føle sig at staae til Det, der gjennem en Drift, gjennem en Lidenskab, gjennem en Affect, vil arbejde sig frem i ham og vil have Magt i ham. Lader han disse indvortes Indflydelser faae Rum, saa herske de i ham og kunne rive ham hen; han kommer da i disse Indflydelsers Magt, og de gjøre af ham, hvad deres Natur fører med sig, ei hvad han vil; thi medens han f. Ex. vil opnaae Lyksalighed ved at følge dem, gjøre de ham maaffee ulyksalige og fordærve ham paa Sjæl og Legeme. Vreden f. Ex. gjør vred og ved idelig Gjentagelse tilsidst arrig; Had og Hovmod gjøre hadsk og bitter mod Alt; o. s. v.

Vi kunne anstille lignende Betragtninger angaaende det Godes Magt i os; ligeledes angaaende vor Følelse for det Skønne og Skønhedsideens Magt i os. Ogsaa deri er Noget, som udover sin bestemmende Indflydelse paa os, og denne, om den end kan vækkes ved de udenfra kommende Indvirkninger, kan netop dog kun vækkes ved dem, men kommer altid indenfra. Vi kunde ikke engang fatte og forståa de Ord, hvorved der udenfra kan virkes ind paa os i denne Henseende, hvis der ei i os selv svarede Noget dertil,

som ved dem sættes i Bevægelse; endnu mindre kunde Skuet af gode eller flette Handlinger, eller af Skjonne eller stygge Gjenstande, virke Bisald eller Misbilligelse hos os, hvis vi ikke i os selv sandt Det, som giver os Normen for deres Bedømmelse. Men i denne Virksomhed af vor moralske Følelse, af vor Følelse for det Skjonne, finde vi os nu ganske beherskede, naar vi lade den faae Rum. Den Godes Handlen og hele Personlighed bliver, som det Moralske i ham fører det med sig; hvad det vil og kræver i ham, det gjør han, det vorder han; han føler sig altfaa bestemt ved en Indflydelse, som faaer Magt i ham til alt Det, hvortil den nu eengang ifølge sin Natur fører. Ligesaa forholder det sig med Kunstneren, naar han i sin Production ledes af og bestemmes ved Skjønnehedsideen. Man agte kun især paa Geniet, naar Ideefylden mægtigen rører sig i dets Indre, og udaf sit Værd lader nye Strømme rinde op. I Sandhed, det forekommer mig, at disse aandelige Indflydelser udøve nok saa megen Magt over os, som nogen fra den legemlige Side kommende; som da ogsaa al den Deel af de fra Legemlighedens Side kommende Indvirkninger, hvorved vi føle os tiltalte paa en indvortes sjælelig Maade, eller ansporede og tilskyndede, allene faae nogen Magt hos os derved, at det Oprindelige i os sættes i Bevægelse ved dem, og at de knytte sig dertil. See vi hen til det umoralske Menneske, saa skulle vi komme til samme Erkjendelse af det Moralskes Objectivitet. Thi er ikke Samvittighedens Stemme udsnkket hos ham, saa skulle vi see, at det Moralske volder ham mange Bryderier i hans Fremadstræben paa Lidenstabsens og Lastens Vej; nok saa mange, som f. Ex. den for Mennesket naturlige Middeltemperatur kan volde Den, der ifølge een eller anden sygelig Tilstand, finder sig besværet ved den, idet den er ham enten alt for kold eller alt for heed.

Ogsaa, naar vi endeligen betragte Mennesket som iagttagende, granskende, grundende Væsen, komme vi til samme Resultat. Siges vi ikke lige saa vel og med lige saa megen

Net at studere Mathematisk eller Moral-Philosophie, som vi siges at studere Botanik? Hvad er det at studere Botanik? Er det ikke at studere Planterne. Man siger i Almindelighed at studere Videnskaben, istedetfor at man skulde sige sig at studere Gjenstandene, for derved at komme til en Viden og Videnskab. Denne Talebrug har ogsaa det Ikke-Gode, at den har ledet Mange til at bære sig ad, som troede de, at Studiet især beroede paa at studere Bøgerne om Tingene, istedetfor at lade disse Bøger blot være sig Veiledning til at studere Tingene selv. Dog Dette kun i Forbigaaende. — Hvad vi da studere i Botaniken, det er Planterne. Men hvad studere vi i Mathematiken? Ere her ogsaa visse udenfra givne Ting? Nei, det er saa langt fra at være Tilfældet, at Mathematikeren ikke engang ved saadanne Naturgjenstande, som f. Ex. det Rhomboidalbodefaeder, hvori Granaten chrystalliserer, eller det Rhomboeder, hvori Kalkspathen ofte forekommer, kan finde og erkjende dets mathematiske Egenskaber, uden idet han ifølge en mathematisk Overveielse indseer, at de maae være der, idet han altsaa paa reen mathematisk Maade, altsaa a priori, demonstrerer dem; hvorefter han saa siden vel kan anstille et Slags empirisk Prøve paa, om det empiriskt Givne samstemmer med det mathematisk Indseete. Lad saa være, at en empirisk Fremgangsmaade (f. Ex. visse Snit, han ved hine Chrystallisationers Sønderlemmelse har forsøgt) først har bragt ham paa den mathematiske Erkjendelse, saa støtter han denne dog ikke paa den empiriske Fremstilling, men allene paa den strenge Demonstration. Han abstraherer sig ikke Erkjendelsen af de givne Ting; hans reent mathematiskt dannede Begreb lærer ham, at de og de mathematiske Egenskaber maae være hos en saadan Chrystallisation, og han gjenfinder dem nu kun i Virkeligheden hos denne, efterat han saaledes først mathematiskt har indseet, at de maae findes der. Og nu Mathematiken over hovedet? Hvad studere vi deri, enten den saa er den rene eller har med visse fra Naturbetragtningen givne Opgaver at gjøre? Bestaaer Det, vi studere,

ikke egentligen i Forstandens Tilfagn og Krav med Hensyn til de givne Gjenstande? — Altsaa, hvad den oprindelige Forstand i os fører med sig, hvad den fordrer, Dette studere vi her. Er der ikke ogsaa Noget i Mathematiken, som ei er opdaget endnu, men som dog ligesuldt har sin Realitet eller Sandhedstilværelse, og ingenlunde først erholder den, naar vi opdage det? Da Pythagoras udsandt den efter ham benævnte Læresætning, saa opdagede han den, sigte vi; vi forudsatte altsaa, at den var der, men at den kun ei var funden endnu. Hvor søgte han den da, og hvor sandt han den, saaledes som Botanikeren søger og finder Sit i Planterverdenen? Hvor søger og finder overhovedet Mathematikeren Sit? Er det ikke i den sig i os aabenbarende Intelligents? Er det ikke ved at efterforske og forfølge den i os talende Forstands Tilfagn, Medfør og Krav? Ligge ikke her hans Objecter, lige saa fuldt som Botanikerens Objecter ligge i den Planterverden, som udgjør en Deel af den Omverden, hvori vi befinde os? Men kan ikke nu Enhver, som studerer Noget, der kun paa en indvortes apriorisk Maade aabenbarer sig for os, tale ligesaa? Intet af det rene Logiske kan abstraheres af noget udenfra Givet; thi det er selv Betingelsen for den Tænkning, hvorved det skulde findes. Vi kunne kun udvikle os det, ved at agte paa denne vor egen Tænkning selv. Om Marsagsbegrebet og ethvert apriorisk Grundbegreb kunne vi sigte det Samme. Det er selv Betingelsen for den Reflexion, hvorved vi hos Tingene opdage deres Marsager eller andre Forhold. I Moralen studere vi det Godes indre Tilfagn og Fordringer i os, i Æstetikken Skjænhedsideens Medfør og Fordringer, lutter Gjenstande for en ligesaa nviagtig Efterforskning, som den udvortes Naturs Gjenstande, men ei givne udenfra, som disse. Ved disse have vi at gjøre med en Omverden, ved hine med Det, som vil frem i os og i vort Indre vil constituere sig sit Rige, sin Verden. Dette gjelder ogsaa om hine i Lidenskaberne og

Affecterne sig yttrende egoistiske Potentser, der ogsaa høre med til at constitnere vor Tilvæer.

Men — vil man vel til Indvending svare — vil det sige Andet, end at blandt Mere, som kan blive til et Object for Jeget, er ogsaa dette Jeg selv med dets Natur? Er det Andet end denne vor egen Natur, vor Grundnatur nemlig, som vi have med at gjøre i alt hiint forhen Dmtalte? Er det ikke noget Vist i denne vor egen Natur, hvormed vi brydes under hine Lidenskabers Opfølgen, under hine Affecter? Er det ikke vort eget Kjød og Blod i den aandelige Forstand af disse Ord? Og er det ikke ligeledes Noget i vor Grundnatur, nemlig sammes bedre Deel, som vi lade komme til Herredømme hos os, naar vi bejjales og beaandes af det Gode, af det Skønne? Er ikke overhovedet Det, vi have med at gjøre, — altsaa og det, vi studere — i al hiin fornævnte indadgaaende Henseende, vor egen personlige Tilvæer med Alt, hvad der ligger i denne, det vil sige: formaaer at gaae frem af den, ei allene ifølge dens Natur, men og ud af dens Natur?

Hvad jeg hertil allerførst har at svare, er, at det dog vilde falde forunderligt at sige, at man, i at studere Mathematik, og blandt Andet at studere Cirkelens eller Cyklødens Natur, i Grunden kun studerede sin egen individuelle Grundnatur. Idealisterne ville rigtignok paastaae Dette, men de ere da og saa consequente, at reducere vor hele Omverden til blot at have en subjectiv Realitet og Gyldighed for os. Vilde vi ei følge dem heri, men lade Naturen udenfor os have Objectivitet eller objectiv Realitet, saa maae vi ogsaa erkjende, at vi i Mathematiken ei studere vor Natur og dens Medfør, men en universel Intelligents og dens Tilfagn, Medfør og Fordringer. Det Samme gjelder om hiint Logiske, ligeledes om hiint andet nævnte Videnskabelige. Vi studere heri noget Algyldigt, hvilket er det Samme, som mange Andre ogsaa studere, og som de ligesaavel have deres aandelige Die henvendt paa, som vi vort. Hver studerer

her ikke *Sit*, nei, vi studere Alle virkelig det *Selvsamme*. Vi studere da i vort eget *Indre* noget *Andet*, end dette vort eget *Indre* allene; ligesom vi i vor ved *Synet* beholdte *Forestillingsfreds* studere noget *Andet*, end vore *Forestillinger* allene. Vi studere, som vi nylig sagde, i vort *Indre Det*, hvorved vi *constitueres* i vor hele *aandelige Tilværelse*, eller hvorved vi *gjøres* til *tænkende Væsener*, *moralske Væsener* o. s. v. Men da dette er det *Samme*, som *constituerer Tilværelsen* udenfor os — hvilket jo ei kan være anderledes, da vi komme frem som *Dele* af dette *Hele*, og altsaa i vor *Grundnatur* maae *constitueres* ved den *selsomme totale Tingenes Orden*, hvorved alt *gjøres* til *Det*, det er, — saa er en *naturlig Følge*, at vi i *Intelligentsens* hele *Medfør* i vort *Indre* studere *Noget*, som har en *altomfattende Verdensgyldighed*, og altsaa er noget langt *Andet* end vor *individuelle Natur*; det er det *Universelle*, som *deels* gennem sine *udvortes Productioner* *aabenbarer* sig for os *udenfra*, *deels* efter sin *Grundbestaffenhed* *aabenbarer* sig for os *indenfra*.

Dog jeg gjør her *Overgang* til den *Betragtning* af *Grundbestaffenheden* af *Menneskets* hele *Tilværelse*, hvorom jeg ovenfor (*Bag. 149*) sagde, at den, ved *Siden* af den *umiddelbare Sagttagelse* og *Sammenligning*, maatte føre til at *erkjende*, at der, ligesaavel i *aandelig*, som i *legemlig Henseende*, gives noget *egentligt Objectivt*, hvortil vi staae i *Forhold*.

Enhvert Menneske bliver dog til, ligesom alt *Andet*, der ved, at den *totale Tingenes Orden* fører det med sig, at et *saadant Individ* nu paa dette *bestemte Punct* maa *fremkomme*, og det *existerer* kun som *Led* og *Deel* i den *Række* af *Ting*, som *constitueres* ved denne *totale Tingenes Orden*. Men i denne er der noget *indre totalt Constituerende*, eller *Grundbevægende* og *Grundvirkende*, og dette maa nu, ligesom det gjør, at den *enkelt Ting* *fremkommer*, saaledes ogsaa *fremdeles*, som det *Grundvirkende*, blive ved at *virke* i den *enkelt Ting*. Men saaledes har da *hver Ting* i *Naturen* to *Sider*

at sees fra, da enhver Ting deels staaer i Forhold til det Omgivende og staaer i Berelvsirking hermed, deels staaer i indvortes Sammenhang med hiint indre universelle og totale Uconstituerende, der med en vis Allestedsnarsvarelse paa ethvert Punct er virksomt. I Naturen er det egentligen dette, som studeres, idet man i Tingene studerer ei blot deres Siendommeligheder men og de universelle Naturkraster og Naturlove. I enhver Ting i Naturen maae vi derfor finde noget oprindeligen til Grund Liggende, hvilket vi da kunne kalde det Aprioriske i Tingen, da det er det oprindelige Forste og forud for dens egen Tilvser Existerende i den. Men nogel saadant Aprioriskt er da nu og tilstede i, og gjer sig gjeldende i, den indvortes sjaelige Leven eller i Bevidstheden, og hvad man kalder aprioriske Grundbegreber og Grundideer er intet Andet, end netop saadanne det til Grund Liggendes indre bestemmende Grundvirkuinger, forsaavidt de gjore sig gjeldende paa en vis bestemt Maade og medfere noget vist Bestemt i Bevidstheden. Saadanne finde vi da ei allene i flere hviere Henseender, men og i Henseende til den hele Tænkning overhovedet, det vil sige i Henseende til det Forstillingslobet Styrende og Regulerende, forsaavidt det forer til det Velsammenhengende og Ordne og i Totaliteten af det Givne Grundede og derfor Gyldige og Sande. Saadant Aprioriskt gjer sig derfor ogsaa ligesaavel gjeldende hos Dyrene i deres Bevidsthedsliv, som hos Menneskene. Dyret handler f. Ex. ligesaavel som Mennesket i den Bevidstbed, at hvad der skeer, har sin Aarsag, hvilken det derfor seer sig om efter, og hvis den har virket forskrækkende eller stadende, en anden Gang tager sig i Agt for.*)

Men nu er Mennesket netop Menneske derved, at det er opløstet til, eller dog i Stand til at opløste sig til, den hviere Selvbevidstbed, ifølge hvilken det kan blive sig dette indre Aprioriske og Grundconstitutive i dets eget Indre bevidst

*) Cf. mit Phitos. Arch. Pag. 5 og 9.

og blive det saaledes vaer og sandse det, at Mennesket ligesaa vel kan komme til, idet Mennesket objectiverer sig det, at staae i et Selobevidsthedsforhold dertil, som til Gjenstandene i dets Omverben. Af Menneskets hele Selobevidstheds Natur er det en Følge, at Mennesket kan komme til at træde i et Forhold til Alt, hvad der ligger i og rører sig i dets Bevidsthed, at det kan henvende sin Opmærksomhed derpaa og komme til en Erkjendelse deraf. Men saaledes træder da Mennesket indad til i Forhold, ei allene til sig selv, men og til det i det menneskelige Indre sig rørende Altconstituerende, hvilket da for den Bevidsthed, som kan komme til at sandse det og for hvilken det da træder frem, maa vise sig som saadant, eller som det Algyldige. Det er overalt i alle Ting, og gjør sig, hvad Dyrene især angaaer, gjældende i Instinctet. Laante vi en Plante en saadan Bevidsthed, at den kunde føle sig som den, der ei allene med fri Selbestemmelse og Dverveielse forarbejdede Safterne i sig til Blade, Blomster, Frugt, men og følte, at det saa maatte være; laante vi Bienen en saadan Bevidsthed med Hensyn til dens Bortilberedelse og Vorelledannelse m. M., saa vilde strax Planten, Bienen, føle sit Instinct i sig som en høiere Styrets Røst og Villie, hvilken de burde følge, og saa vilde vi strax hos dem see Moraliteten indtræde. Ligesaa Logiken, d. e. den fremhævede og udviklede Bevidsthed om Tænkningens Grundforhold og Gruudfordringer, hvis de kunde gjøre sig Rede for den Intelligents, som virkelig er tilstede i dem og ligger til Grund for hiin deres Saftbearbejdelse, o. s. v. *)

*) Jeg vil her — ganske i Forbigaaende — udtale en Tanke, som jeg vil ønske maa tilbringe sig nogen Opmærksomhed. Om der hos Dyr findes et høiere eller ringere Trin af det indvortes Sjælelige, den indvortes Sensibilitet og dermed forbundne Viden af sig selv og Viden med sig selv og hos sig selv, kan blandt Andet udmaales ved deres større eller mindre Bequemhed til at vorde t a m m e (hvilket siger Mere, end at t a m m e s); thi herved viser det sig, hvorvidt man

Mennesket træder nu netop i et saadant Selvbevidsthedsforhold til det i Menneskets Indre virksomme Algyldige, og nu kan der da i denne indadgaaende Henseende danne sig en lige saa stor Fylde af Livsvirkninger, af Erfjendelser, Følelser, Bestræbelser o. s. v., som der dannes sig i udadgaaende Henseende ifølge vort Verelvirkningsforhold med Omverdenen. Ja en stor Deel af Det, vi i Henseende til mange Gjenstande i vor Omverden bevæges og fyldes af, skyldes sit Fremkomme, ja sin Muelighed, til Det, der indensfra er kommen op i os, idet vi nu i Meget i vor Omverden møde det Tilsvarende, hvilket vi imidlertid her ei skulde kunnet erkjende, naar ei hiint først indensfra var bleven vaft og fremtraadte hos os. Jeg har allerede ovenfor talt herom.

Men see vi nu Mennesket saaledes ligesaa fuldt indad til som udad til at staae i Forhold til et heelt stort System af noget virkelig Objectivt, saa see vi ogsaa, at Alt det falder bort, som skulde synes at berettige til at betragte vor Leven i Legemet, hvilket dog vil sige, i de legemlige Functioners Indbegreb og i de legemlige Relationers Indbegreb, som mere egentlig substantiel, end vor Leven i det indvortes sjælelige eller aandelige Livs Indbegreb. Individet bestander sig og lever ligesaa vel i et Indbegreb af Relationer i Forhold til dets Kilde, som i Forhold til dets Omverden, og Dette gjælder i sig selv om alt Levende, ja om alt Bestaaende overhovedet, og Menneskets Forhold i saa Henseende er derfor i det Foregaaende bleven oplyst ved at kalde Plan-

kan sætte sig i et sjæleligt Forhold til dem, hvorvidt der imellem dem og os kan danne sig et sjæleligt Communicationsmiddel til gjensidig Forstaaelse. Kunne alle Vertebrater, kunne Edderkopper, Myrer, Bier, Sommerfugle, Crustaccer, ja endog Snegle, Søstjerner o. s. v. vorde Gjenstande for en sjælelig Indvirkning, der kan vise sig ved en sjælelig Reaction? Forsøg i disse Henseender fortjente at udgjøre en Hovedklasse blandt Indbegrebet af de mange Forsøg, som i vor Tid anstilles, for at trænge ind i Grundforholdene i Naturen.

ten og Bien frem for Betragtningen. Ligesom Livet overalt, hvor det kommer tilsyne, maa erkjendes at gaae frem af det indre Alvirksomme, som af sin Kilde, saaledes har ogsaa ethvert Levende denne Side at betragtes fra. Man kan vel i en vis Forstand sige, at Livet i den individuelle Organismus har sin Subsistens i sig som en i sig afsluttet lille Totalitet af Functioner, som en Mikrokosmos, men naar man nu dernæst paa den anden Side dog maa erkjende, at det kun subsistierer i et vist Indbegreb af større Relationer, som et eiendommeligt sig haandhavende Actions- og Reactionspunct her i, saa maa man da ogsaa endeligen for det Tredie erkjende, at det individuelle Liv har sin Subsistens i hiint Alvirksomme som i sin Kilde, hvoraf det er traadt ud, men hvori det endnu bestandigen er medindbegrebet, som et vist, blot med en vis relativ Selvstændighed for sig udtrædende, Punct i denne indre Totalitet. Sagen forholder sig her i det Større netop, som Forholdet er i det Mindre med den enkelte Function i en Organisme, der er at betragte deels i dens Bestaaen i sig i sit eget Organ og med sin egen lille Oekonomie i sig (saaledes som vi see den i Diet), deels i dens udvortes Sammenhang med det hele Legeme, hvori den som Function lever, og hvoraf dens Organ er en Deel, deels endeligen i dens Sammenhang med selve det i det hele Legeme sig aabenbarende Liv, i hvis totale Medfør den er medindbegrebet, hvoraf den som Function gaaer frem, og i hvis Totalitet den, allerede førend den endnu blev til med sit Organ, paa en ideel Maade var medindbesattet, da Livet fra først af arbejdede hen til at constituere den. Paa denne Maade maa derfor og Synet (ikke Diet, men Synet) siges at subsistere, ei i det legemlige Organ, men i den i hele Organismen sig rørende sjælelige Leven. Menneskesjælene constitueres nu vistnok under Betingelser, hvis Indtræden vi paa mange Maader maae betragte som tilfældig, men naar disse Betingelser ere indtrædte, saa hører det til den alvirksomme Naturs væsentlige Medfør, at nu Mennesker fremkomme, og i deres første

saakaldte Udvikling af Spiren er allerede Det tilstæde, som, idet det arbejder hen til den hele Organismes Frembringelse, indeholder i sig dennes hele sjælelige Totalitet, om end endnu kun paa en ideel Maade, d. e. som allerede anlagt ved og bestemt ved det i den totale Tingenes Gang Alvirksomme, der nu just paa dette Punct gaaer ud paa at realisere eller virkeliggjøre just denne mindre Totalitet af Leven, denne sjælelige Substents, og saaledes kommer da nu den nye Sjæl frem som medhenhørende Led i den store totale Tingenes Orden.

Endnu maa jeg dog ikke undlade at bemærke, at Meningen af det Fremfattede ikke har været den, at det indvortes Sjælelige og det Legemlige skulde forholde sig til hinanden, som de nu betragtede Livets to Sider, eller som Livet i dets Bestaaen og Virken i indvortes universel Henseende og i udvortes Henseende. Thi som Livet i Planten allerede har begge Sider, saa har ogsaa allerede det blot vegative Liv i Mennesket begge Sider. Og ligeledes maae vi sige, at den reent sjælelige Leven eller Bevidsthedslivet viser sig for os med begge Sider, idet ogsaa vort Liv i Erkjendelsens, Følelsens, Villiens hele Indbegreb og Sphære ligesaavel er indoptaget i og voret ind i en Mangfoldighed af udenfra kommende Indvirkninger og udad til for os bestaaende Forhold, især i Menneskesamfundet, som det er indbegrebet i og voret ind i et System af indenfra kommende Indflydelser og Relationer, i hvilke vi have med et indre universelt Objectivt at gjøre. Hvad her skulde vises, var for det Første, at den hele Leven overhovedet har begge Sider, den indadgaaende universelle og den udadgaaende, og at den bestaaer i et Indbegreb af Relationer til begge Sider, og for det Andet, at som Dette gjelder om den hele individuelle Leven overhovedet, saa gjelder det og med Hensyn til det Hovedpartie af denne Leven, der træder ud i Bevidstheden eller i Sindet, hvor det endog nærmere falder i Dinene og bliver mere umiddelbart indlysende, end med Hensyn til den blot i legemlig Production og legem-

lig Action sig aabenbarende Leven. Men saaledes maa da Alt her føre os til den Paastand, at det aldeles ikke kan gaae an at reducere de indvortes sjælelige eller aandelige Functioner paa de legemlige, som paa deres Aarsag, Kilde eller primus motor, men at man maa tillægge dem den samme relative Selvstændighed som et eget System af Functioner, som den, man tillægger de legemlige, forsaavidt der nemlig overhovedet i en Total-Organisation kan tillægges en Function, eller et vist Indbegreb af Functioner, en vis relativ Selvstændighed. Begge Slags Functioner gaae frem af det indre Grundvirkende og gaae ligemeget og ligefuldt frem deraf og formedelst begge staae vi — hist udad til, her indad til — ligemeget og ligefuldt i Communication eller Samfærdelse med noget Andet end vi selv, nemlig med det store Hele og hvad der rører sig deri.

Lysvirkningerne ere ikke Hjerneactioner, men de fremkalde saadanne, og derigjennem komme vi da i visse Forhold til mangelunde Gjeufstande i vor store Omverden. Ligefaa ere Intelligentsvirkningerne og de yvrige Landsvirkfomheder ikke subjective Livshytringer, men de fremkalde saadanne, og derigjennem træde vi da i Forhold til det indre allestedsnærværende Alconstitatives Fylde, og i os træde nu, gjennem de hertil svarende Hjerneactioner, Verdensvirkningerne udenfra og udadtil i Samfærdelse med Verdensvirkningerne indenfra og indad til.

Kant ender sin Kritik der praktischen Vernunft med en Slutningsbetragtning, som begynder med følgende i sin Tid berømte, nu maaffee kun lidet bekjendte, Ord:

”Zwey Dinge erfüllen das Gemüth mit immer neuer und zunehmender Bewunderung und Ehrfurcht, je öfter und anhaltender sich das Nachdenken damit beschäftigt: Der gestirnte Himmel über mir und das moralische Gesetz in mir. Beide darf ich nicht als in Dunkelheiten verhüllt oder im

Ueberschwenglichem, außer meinem Gesichtskreise, suchen und bloß vermuthen; ich sehe sie vor mir und verknüpfe sie unmittelbar mit dem Bewußtseyn meiner Existenz."

Men skal jeg saaledes, idet jeg stuer ind i mit eget Indre, see en Uendelighed aabne sig for mig, lig den, som staaer for mig, naar jeg stuer op til den stjernefulde Himmel, da maa det være, fordi jeg indad til staaer i Forhold til et ligesaa uendeligt Universum som udad til, eller rettere fordi Universets uendelige Fylde af Manifestationer ligesaavel træder mig imøde indenfra som udenfra. Men saaledes forholder det sig virkelig. Hvad der udgjør den hele store Verdens inderste altomfattende Væld, dens indre Grundvirker, som det Alt gaaer ud fra og som deri oplader sin uudtømmelige Fylde, rører sig ogsaa inderst i mig, og saaledes staaer jeg da indad til i Forhold til den hele Verdensfylde, som til et ideelt Universum; og det netop saa, at jeg maa sige, at den knytter sig umiddelbart til min Existens. Naar engang min Leven kommer til sin Fuldendelse, istedetfor at jeg nu i aandelig Henseende kun er i Barnelivets allerførste Stadium og Begynden, da vil virkelig hvin indre Verdensfylde i Gæt med Guddomsfylde boe i mig.

Men i det herved betegnede Grundforhold staaer jeg nu, som nys bemærkedes, ligesaavel i legemlig som i aandelig Henseende. Hvad der rører sig i min legemlige Organisation er paa samme Maade umiddelbart knyttet til og gaaer i Gæt med Naturløvenes og Naturvirkningernes hele store usynlige Rige, som hvad der rører sig i mit Bevidsthedsliv gaaer i Gæt med universelle Indflydelser, Besejlelser og Beaandelser. Tænkte vi os, at vor Leven i legemlig Henseende gik op for os i vor Bevidsthed, saa at Jeget kom til at staae i et saadant Forhold til de legemlige Functioners hele Indbegreb, at Tænk-somhed og Besindelse ogsaa fik hermed at gjøre, saa vilde Jeget ogsaa i denne Henseende ligefrem finde og føle sig i Forhold til algyldige Hensyn og Fordringer, og det vilde da ligesaafuldt umiddelbart føle sig som medindbegrebet i en ideel Na-

urfylbes Rige, som det nu feler sig medindtaget i de aandelige Virkningers Rige. Jeget vilde da i hiin Henseende, ligesaavel som i denne, føle og finde sig i Forhold til, og i sin Tilværelses Sammenknytning med, Alltilværelsens Grundconstitutor og Grundfilde. Det vilde da ligesaavel føle et "Du bør" med Hensyn til Ghylustilberedelsen, som med Hensyn til den aandelige Uddannelse.

Slutningsbetragtning.

Maa Sjæl og Legeme antages at staae og falde med hinanden?

Men naar da nu dog Indbegrebet af samtlige baade legemlige og indvortes sjælelige Virksomheder danner een Totalorganisation, hvori Sjælen subsisterer som det deri Levende, følger da ikke heraf, at det Legemlige og det indvortes Sjælelige maae staae og falde med hinanden?

Man skulde saa meget mere troe sig nødt til at antage Dette, som jo ethvert endeligt Væsen, med sin visse bestemte Væren og eie-dommelige Forsigbestaaen, kun kan subsistere i det System af Relationer, hvori det har dannet sig. Naar da nu dette hele Indbegreb falder bort, hvorledes kan da Væsenet vedblive som det samme Væsen med denne samme hele Væremaaede? Men naar hele Væremaaden bortfalder, saa er jo eo ipso Væsenet ikke mere det samme Væsen, end sige at dets Vedværen kunde vise sig i Continuitet med den tidligere Væren.

Dette Sidste maae vi vist aldeles erkjende. Derfor — dersom Mennesket ikke subsisterede i noget andet Indbegreb af Relationer, end det, hvori vi her paa jordisk udvortes Maade befinde os, da vilde det ei være at see, hvorledes Sjælen i Døden kunde forblive, og under en ny Form kunde fortsætte sin Leven. Men nu leve vi jo allerede her paa Jorden

i indadgaaende Henseende i et stort Indbegreb af Relationer til det sig i os Forhyndende og i os grundvirkende Aprioriske, Algyldige, Uendelige og Evige, og leve tilmed i det hele System af indadtil sig dannende Livsudvikling, hvori hiint danner sig sit Rige i os. Heri har endog Sjælen nærmest og først sit Eade og sin Subsistensgrund, ligesom Synet nærmest og først og egentligen ikke har sit Eade i Diet, men i Sjælen, hvor Synets egentlige Subsistensgrund er. Man har Dyr, hos hvilke tabte Organer vore ud igjen, ganske som de forrige vare, fordi den hele Organisme saaledes kræver dem, at den udaf sin indre Virkens Totalitet restituerer dem igjen, naar de paa udvortes Maade ere tabte? Jeg har allerede ovenfor (Pag. 91) seet hen hertil. Med dem restitueres da den i dem subsisterende Function, ganske som den havde dannet sig, fordi den paa ideel Maade var ligesom opbevaret i den indvortes Functions-Totalitet, som integrerende Led i denne. Saaledes kunde da nu og, uagtet det legemlige Dies Tab, vort Syn tænkes opbevaret, saa at det, naar kun Diet vorte ud igjen, maatte gjenkomme. Spurgte man nu, hvor det da var opbevaret, saa maatte man svare: samme steds, hvor det, medens det eksisterede, egentligen havde sin Subsistens, nemlig i Organismens totale Leven. Men nu maae vi netop tænke os den hele Mennekesjæl paa lignende Maade allerede her paa Jorden egentligen at subsistere i Totaliteten af den store Leven og Leveproces, ved hvis Gang den er sat ind i Tilværelsen, da en saadan dog ligesom ligger bag ved den individuelle Sjæledannelsesproces, der overhovedet kun er en Function i hiin Totalitet af Leven. Som nu da Synet har sin egentlige Subsistensgrund og sit egentlige Eade, ei i Diet, men i Sjælen, saa har ogsaa Sjælen sin egentlige Subsistensgrund og sit Eade i hiin store Totalleven, og vil, naar ved Døden Legemet gaaer tabt, kunne vedblive, som opbevaret deri, idet da denne Totalleven paa indre Maade fastholder Alt, hvad der hører til dens hele indre Functions-System, og ud fra denne sin indre Grund lader det komme frem igjen til

fremdeles Fuldførelse af Det, hvortil det var sat, men som nu, efterat det har gennemgaaet sit første Stadium, det jordiske, skal fuldføres uuder en anden og høiere Leveform, som vel tør være nok saa forskjellig fra den nærværende, som den nærværende er forskjellig fra den Fostertilstand, hvori Organismen først uddannedes og subsisterede, men hvorfra den ved en vis Ruptur stødtes ud, for at komme ind i en anden langt mere udvidet Tilværelsessphære. Vel nok kunne vi ei forestille os, hvorledes Dette skal skee ved Døden; thi vore Rumforestillinger træde os her hindrende i Veien i vor Imagination. Men saa Meget see vi dog, at Rumforestillingen har ligesaa liden Gyldighed ved det Mandelige, som Farveforestillinger kunne anvendes paa Toner, samt at vi jo allerede her paa Jorden subsistere paa en rumløs Maade i det Alvirksomme.

Men som Sjælen her paa Jorden fungerede ei allene i et Bevidsthedsliv, men og i en Legemsformationsproces, saa maa vistnok ogsaa denne hele Totalfunction saaledes høre den til, at den kun tilligemed en ny Legemsformation kan træde ud igjen i en ny Bevidsthedsleven.

Det vil vistnok falde underligt, om jeg vil betragte vor legemlige Productivitets Gjenkomst til en ny Legemsformations Dannelse i den høiere Tilværelsessphære, hvortil vi ved Døden gaae over, som den, der kan stilles i Lighed med den ovenfor (Pag. 94) nævnte Udvoren af et afrebet Lem hos visse Dyr. Men dog vil jeg det; thi Analogie er her. Og vil man minde om, at saadan Gjenfrembringelse kun findes hos Dyr af en lavere Orden, saa vil jeg gjensvare, at vor hele jordiske Leven i aandelig Henseende kun staaer paa et lavt Trin.

Smidlertid følger ei strax heraf, at den nye Legemsformation maa blive af samme Bessaffenhed, som den nuværende, eller gjensøde Legemet som det nu er. Er her en Udviklingsproces, saa er her ogsaa den Metamorphose, som hører en saadan til, og ligesom Sommerfuglen, naar den, gjennem et Slags Død, kommer til sit høiere Liv, ikke nu faaer alt Det med sig, der hørte den

lavere Form til, eller ligesom Menneskebarnet ikke sit hele Liv igjennem slæber den placenta med sig, som i dets Levens første Stadium (i Moderens Indre) hørte aldeles væsentligen med til dets hele Bestaaen, saaledes kan Mennesket meget vel træde frem i en ny Legemsformationsproces, der viser en Continuitet med den forrige, uden at Lever og Larme og meget Andet behøve at komme igjen. Sammenlign det nys anførte Sted ovenfor Pag. 94—96.

Man taler om, at Tænkning og øvrige Aandsvirksomheder beroer paa Hjernen, og vi have seet Dem, der svie til: som en Virkning beroer paa sin Aarsag. Naar man seer ind i Fosterets Liv i Moderens Indre, skulde man da ei med største Feie maatte synes sig at kunne paastaae, at Fosterets hele Liv beroer paa Placentaforholdet og den herigjennem gaaende Ernæring, som paa sin egentlige Kilde, sin producteur, sin Grund og Aarsag? Men mon dog derfor Placenta-Forhold og Fosterets Liv staae og falde med hinanden?

Lad os dvæle et Dieblif endnu ved denne sidste Analogie. Vi see her to Ting i uadskillelig Forening: Fosterets Liv og Placentaforholdene, og inde i Moderens Liv staae og falde begge med hinanden; men nu kommer dog et Tidspunct, da denne væsentlige Beroen af det One paa det Andet bortfalder. Placentaforholdene opløses ganske, og dog er det saa langt fra, at Fosterets Liv derved gaaer til Grunde, at det tværtimod derved kommer til at træde ud i et større System af Relationer og til at leve i en mere udvidet Leven. Det levede forhen i en mindre, en meget snæver, Eksistens- og Bærelsvirkningskøbe, men denne havde bag sig en langt større, hvori atter den subsisterede; nu traadte Fosteret ndaf hiin ind i denne større. Netop saaledes kan da ogsaa meget vel den legemlige Form, hvorunder Sjælen her subsisterer, bortfalde, uden at Sjælen selv falder, da den tværtimod derved kan forfættes ind i en større Subsistens- og Bærelsvirkningskøbe.

Legemet var jo allerede her paa Jorden ikke Andet end det fungerende Livs, altsaa Sjælens, under en bestandig Verel af Stof bestandigen reproducerede Substrat. Men hvad der vistnok uadskilleligen maa følges ad, er Livstotalitetens legemformende Birken og dens en Bevidsthed dannende Birken. Men begge Dele antage vi ogsaa at følges uadskilleligen ad, og vi maae derfor allerede organistt antage en Legemets Gjenkomst. Men hertil kommer, at naar Legemet dog er Det, hvorved Jeget deels udsondrer sig fra deels communicerer med den Verden, hvoraf det er en Deel, kan vel ingen indviduel Existents tænkes, uden at den maa mikrokosmisere sig i et Legeme. Men Dette er netop Legemets Grundbetydning for det i Sjæleheelheden subsisterende Jeg, at det er ved at mikrokosmiseres i et saadant sig tilhørende Indbegreb af Verdenssubstratet, at Jeget kommer til paa eengang at udsondre sig fra den øvrige Verdensheelhed til selvegen Bestaaen og tillige til at træde i en uafbrudt Communication med den, og saaledes at indoptages i den større udvortes Tingenes Orden, d. e. i den Tingenes Orden, hvori en Mængde saadanne mikrokosmiske Existentser subsistere tilsammen med hinanden som Led og Dele af en stor Heelhed.

Tredie Afdeling.

Om det aandeligen Forskjellige i dets forskjellige
Fremtræden i det Legemlige.

A.

Om den Gall'ske Lære eller den saakaldte Phrenologic.

I. Grundlag og Grundbetragtninger.

Jeg er nu kommen saavidt, at jeg maa tage en Lære i Betragtning, som mangen Læser vel allerede havde ventet omtalt, nemlig Gall's Lære om Hjerneorganerne.

Denne Lære gaaer ud paa, at, ligesom Hjernen i det Hele maa erkjendes at være en saadan materiel Betingelse for Bevidsthedslivet overhovedet, at dette ei kan fremkomme, naar hiin ganske mangler, og at det bliver forstyrret, naar hiin ganske forstyrres, saa have ogsaa de mange forskjellige specielle Aandsvirkfomheder hver for sig saaledes sin særdeles materielle Betingelse i en vis Deel af Hjernen, at naar denne Deel enten mangler eller er ufuldkomment udviklet, vil den tilsvarende Aandsvirkfomhed ogsaa mangle eller blive ufuldkommen, medens andre derimod kunne være i fuld Kraft. Hjernen bliver da at betragte som den, der indeholder i sig en Samforening eller Complexus af forskjellige Organer, der hvert for sig forholde sig paa samme Maade til deres tilsvarende særdeles Sindsvirkfomhed, som den hele Hjerne forholder sig til den hele Sindsvirkfomhed. Hvorved det iøvrigt maa forstaae sig af sig selv, at denne Samforening er anlagt til at skulle uddannes til et Organ-System, det vil sige til

en vel sammenhængende og sammenordnet Hæelhed, hvori alle de enkelte Aandsfunctioner, hvis Hjerneorganer danne de til den legemlige Side henhørende Udgangspuncter for deres Virken, gribe harmoniskt ind i hinanden. Organer vil her, ifølge Galls udtryffelige Erklæring, ei sige Andet end materielle Betingelser for Sindsvirksomhedernes Fremkomme og Udvikling. *) Organer for de og de Sindsvirksomheder kaldes de da kun for Kortheds Skyld, og jeg vil nu og i Fremtiden her bruge denne Udtryksmaade, og kun forud bemærke, at medens de paa den ene Side med fuld Ret kunne kaldes Organer, da hvert af dem er Sædet og Middelet for sin Function, ville de dog paa den anden Side, hvad den Function angaaer, for hvilken de ere Organer, ifølge Alt, hvad jeg i det Foregaaende har søgt at oplyse, ikke kunne kaldes Organer for selve Sinds- eller Aandsvirksomheden, men kun Organer for den til sammes Fremkomme medførnødne Hjernevirksomhed.

Men naar der nu nærmere skal angives, hvorledes de forskellige Sindsyttringers forskellige Formaaen og Styrke antages at staae i væsentlig Sammenhæng med de tilsvarende Hjerneorganers Uddannelse og Agilitet, saa blive her fire Ting at see hen til. Først Hjerneorganets Uddannelse i

*) Det Hovedværk, jeg har havt for mig, og her bestandigen seer hen til, er det i Aarene 1810—19 i Paris i fire Qvartbind, tilligemed en Mængde Kobberplader i stort Folio, udfomne Værk: *Anatomie et Physiologie du Systeme nerveux en général et du Cerveau en particulier*, par J. F. Gall et J. Spurzheim. Det er indtil T. II, p. 212 skreven af Spurzheim, men derefter, da han saa reiste til London, af Gall selv. Galls Forklaring af Ordet Hjerneorgan er denne (T. II, p. 81): *Condition matérielle, qui rend possible la manifestation d'une faculté*; *esr. p. 110, hvor det hedder: ceux qui accusent notre doctrine de matérialisme confondent les conditions matérielles avec les forces ou les facultés.*

Henseende til Volumen, det vil her sige: med Hensyn til den Naturvirksomhed, hvorved det under det vegetative Livs Udviklingsgang, deels i Moders Liv eller i Eggene deels sidenefter, stæbes og under Opvæksten gjøres større og større; hvor det da vel maa kaldes naturligt, at, som saa mange andre Dele af Legemet kunne være relativt større eller mindre, og deres Functions Kraftighed herpaa maa beroe (man forestille sig f. Ex. at Spyttkjertlerne eller den store Mavekjertel, Pankreas, være meget smaae eller meget store), saaledes maa vel det Samme være at antage om disse Hjerneorganer.

Der næst bliver at bemærke, at disse Organers Uddannelse til høiere Formaaen ogsaa for en Deel vil kunne beroe paa Dvælse, eller hyppig gjentagen regelmæssig og derved til en Færdigheds Opnaaelse henarbejdende Activitet, eller i al Fald beroe paa Vanen og dens indvortes Virkninger, uden at Uddannelsen og Færdigheden eller den foregædede Virksomhedsbeqvæmhed kommer til at vise sig i større Volumen. Forholdet vil da ligne det, som f. Ex. indtræder, naar Brystet og de øvrige Stemmesbringelsesorganer uddannes til høi Færdighed, eller naar en høi Færdighed i de til Claveer eller Violaspil fornødne Fingerbevægelser opnaaes, uden at her Organdelenes Volumen forøges. Vi kunne saa meget mere see hen til denne Analogie, som her under Lyds og Tonefrembringelsens og Fingerbevægelsernes Uddannelse den forhøiede Volubilitet, Smidighed og anden Færdighed i Muskels og Muskelfiberbevægelserne unægteligen maa ledsages af og være nædstillelig fra en lignende forhøiet Fuldkommenhed i Actionerne af de Nerver og Nervefibriller, der fremkalde og bestemme hine Muskelbevægelser i alle disse Nuancer. At aandelig Uddannelse og Cultur ligesaa vel maa medføre en Uddannelse og Cultur af Hjerneapparatet, som Brystet o. s. v. bliver uddannet og cultiveret ved Sangerens Bestræbelse for at erhverve sig høiere og høiere Fuldkommenhed, kan vist ikke underkastes nogen Tvivl.

Fremdeles kommer det væsentligen i Betragtning, hvorledes det staaer sig med den Incitabilitet, ifølge hvilken hine Organer bringes til, i Gjerningen at træde i den Virksomhed, hvortil de indeholde den fornødne Formaaen. Gall har ei ladet Dette uandsæt*), og Phrenologerne bemærke derfor, at Temperamentets Bessaffenhed væsentligen bliver at tage i Betragtning. Man vil ogsaa let indsee, at det meget vel lader sig tænke, at Den, der f. Ex. baade i Henseende til Bryst- og øvrige Lyd- og Tonefrembringelsesorganer og i Henseende til Gehør og øvrige Tonesands, var som stabt til at vorde en udmærket Sanger, dog ei vorder det, fordi et for stort Phlegma gjør, at den Lyst, som skulde drive Værket, bliver alt for ringe, og at derfor Dvælsen ikke kommer til at uddanne Anlægget. Det Samme maa da ogsaa kunne finde Sted i Henseende til Hjerneorganerne.

Jøvrigt see vi, naar vi overveie dette tredie Punct nærmere, at en aandelig Formaaens virkelige Træden i Virksomhed, saavelsom denne Virksomheds Fyrighed og Kraftighed, ei allene berøer paa Lyst og Tilværelighed — altsaa fornøden

*) T. II, p. 18: car l'énergie des fonctions ne depend pas seulement de la grandeur de leurs organes, mais aussi de l'irritabilité des organes. Jvfr. og f. Ex. T. III, p. 126, hvor det, efterat der er fortalt, at Esquiroi havde vilst Gall en Hovedfald af et Truentimmer, som havde lidt af erotisk Manie, og hvis Vag hoved saaes at have været saa fremspringende, at det vidnede om en overordentlig Udvikling af den lille Hjerne (hvor Gall sætter Organet for Kjønshjærighed), heder: Il en est cependant de cet organe comme de toutes les autres parties: non-seulement une activité excessive, dont il est doué par la nature, peut dégénérer en manie, c'est-à-dire en une activité tellement forte, qu'elle n'est plus soumise à l'empire de la volonté, mais d'autres causes encore peuvent exalter l'action du cerveau, au point qu'il en résulte une manie érotique, même chez des personnes, qui, suivant la marche ordinaire de la nature, n'y étoient pas disposées.

aandelig Incitabilitet — i det Hele, men og paa den sieblikkelige Dplagthed til at vorde sat i den sørnødne Activitet ved de indtrædende Opfordringer. Man seer da, hvormeget herved Blodcirculations-, Blodindvirknings- og Blods-
 beskaffenhedsforholdene maae faae Indflydelse, men desuden ogsaa Forheldene hos de Nerver eller Nervefibriller, som skulle lede Indtrykkes Virkninger hen til Hjernen, og det endda til den bestemte Deel af Hjernen. Vinens Virkninger paa Hjernen, naar man har drukken for Meget, ere kun eet Exempel blandt flere. Man kan da meget vel tænke sig, at for stærk eller for ureen Blodtilstrømning kan medføre en saa forvirret eller paa anden Maade abnorm Virkning i et Hjerneorgan, at den tilsvarende Vandsyttring kan komme til, uagtet Organet noksom er legemligen uddannet, at yttre sig saaledes, at den aldeles ikke svarer til Det, vi af et særdeles uddannet Anlæg af saadan Art vente og forde, medens Kjenderen dog netop vilde kunne see, at Organet i ei ringe Omfang er tilstede, da selv dets abnorme Virken derom kan bære Vidne.

Men endeligen maa bemærkes, at et enkelt Anlægs Uddannelse vil kunne beroe paa andre Anlægs Tilstedeværelse, saaledes at der forsaavidt i Hjernen tillige bliver at see paa den frie Communication imellem de forskjellige Organers Virken. Et philosophiskt Anlæg s. Ex. kan i temmelig Grad være tilstede, og dog ikke, uagtet Opdragelsen ei har ladet det uunderstøttet, bringe tilsvarende Frugt ved en gjennemtrængende Forsølgelse af Tingenes Grunde og Aarsager, naar enten Circumspectionen mangler og Letfindighed træder i dens Sted, eller en vis resolut Kraft til at gjøre sin Person og tilligemed samme sit Livs Indhold gjeldende i Verden ikke er tilstede.

Hjerneorganernes Uddannethed i og for sig i Henseende til Volumen, og deres herved bestemte relative Størrelse i Forhold til andre mindre uddannede, er da her kun eet af Hovedmomenterne, men et saadant er og bliver den,

hvad enten man nu vil sætte Forøgelsen af Voluminet i et større Antal af Nervefibriller, eller af den graae Masse, eller i en større Udvidelse af de Kar, som sætte Nervefibrillerne i saadan Forbindelse med det vegetative Livs Functioner, at deels en rasere Tilstrømmen af Næring og en hermed forbunden større Kraft og Udholdenhed, deels en livligere Tilgang af Incitationer kan finde Sted. Dog bliver her at bemærke, at der endnu lod sig tænke flere Forhold. For det Første: dersom den graae Masse spiller Hovedrollen, hvilket fra alle Sider viser sig som det meest Antagelige, saa kunde maaskee større graae Masse med nogen mindre Nervefibrillemasse (lidet kortere Fibriller) give et Organ en større Anlægs-Begvemhed, uden Forøgelse af det hele Volumen. Dernæst: dersom mueligen Overfladens Størrelse især skulde være af Betydning, idet derved den graae Masse, der som en Skorpe ligger om den hyide paa Hemisphævernes Overflade, deels sorøges, deels kommer i større Berøvrkning med det omgivende Flydende (være dette nu af dampartig eller anden Bestaffenhed), saa vilde der og blive at see hen til Mangfoldigheden af de Furer, som de saakaldte gyri paa Hjerneoverfladen medføre. Disse sorøge viensynligen Overfladens Størhed, og synest nærmest at være at forklare deraf, at de skulle tjene hertil. Om Wichats Hjerne, som bevares i Paris, har en af vore første Anatomer sagt mig, at den besynderligen udmærker sig ved en saadan Bestaffenhed af dens Bindinger eller gyri.

Men her ere flere Bemærkninger at gøre angaaende Voluminet. Enhver Anatom og Physiolog vil uden Tvivl tilstaae, at Børnehoveder, være det i levende Live, eller være det som Dødningshoveder, af den Kyndige let kunne kjendes fra uddannede Børnes, om end Størrelsen af begge var ganske den samme (idet f. Ex. et stort Hoved af en 14 Aars Dreng sammenlignedes med et lidet Hoved af en liden Mand). Han vil see Forskjellen derpaa, at hiint sees at være mindre uddannet. Mon man nu ikke finder, at saadan Uddannet-

hedsforskjel saaledes ligger i Formen, at Configurationen i det Hele under Opvæxten undergaaer Forandringer, saa at Overfladens Rundingsforhold omdannes? Men maa Dette ei staae i Sammenhæng med tilsvarende Forandring i Hjernehemisphærerens Rundingsforhold? Og staaer ikke hermed en Forandring i Volumenforholdet imellem Overfladens forskjellige Dele i Sammenhæng?

Fremdeles: Gall og hans Tilhængere have lagt Vægt paa, at man hos aandsubmærkede Mænd gjerne finder store Hoveder. Herved maa jeg bemærke: Naar Mænd ere smaae af Statur, saaledes især, at de ei allene ikke ere høie, men ogsaa have noget Fiint, Spinkelt eller paa anden Maade Smaat i hele Legemsbygningen, saa er det vel at antage, at ogsaa Nervemassen kan forholde sig paa tilsvarende Maade, medens Nervefibrillers Antal, Nervefuglernes Antal kan være ligesaa stort ja større, end hos Andre, ligeledes Disponibiliteten, hvorved jeg mener Beqvemheden til at uddannes til hiin foromtalte Færdighed, samt Incitabiliteten, saavel som Communicationslethed imellem de forskjellige Organer. Hvoraf da vil følge, at den Omstændighed, at Mennesker med ikke store Hoveder findes at have udmærkede Hoveder, ikke kan ansøres imod Gall, ikke at tale om, at saadan Indvending ei vilde træffe hans Lære allene, men tillige træffe alle Dem, som uden at deeltage i denne, dog indrømme og lære, at Aandsvirksomheden i det Hele i legemlig Henseende beroer paa Hemisphærerne i det Hele, og nu indrømme, at Størrelsen her maa komme i Betragtning med. Jeg for min Deel er, ved at see mig om, tragt til den Tanke, om det i legemlig Forstand store Hoved ikke især skulde give det Fortrin, at det sætter i Stand til en større Productivitet eller Arbeidskraft, der da snart kan vise sig i Mængden af Det, som fremkommer ved de Paagjældendes Virksomhed, snart i den forsølgende Udholdenhed (Assiduitet), hvormed de arbejde sig ind i en Sag. Naar omvendt Mennesker med legemligen store Hoveder og det endda saa, at Pandedelen er stor, ei

vise nogen særdeles Aandsfortrinlighed, saa maa sees paa, om maaskee grovere Nervemasse i det Hele er Aarsagen til Storheden, eller om den ringere Aandsfortrinlighed har sin Grund enten i Mangel af den Uddannelse, som deels skal udvikle de intelligente Evner selv, deels skaffe dem det fornødne aandelige Stof til at arbejde med, deels udvikle Fornuften, hvilken Gall bestandigen beder ei at forverle med de Specialevner, som skulle være dens Midler, hvorom Mere længere hen, eller og i Mangel paa Fyrighed, for stor Phlegma, eller i en Fremhersten af modstaaende Tilbøielighed, f. Ex. af den Circumspection, hvilken Gall har givet et eget Organ, og som nu kan stige til en saadan Baersomhed, at den hindrer Aandens indvortes Virksomhed fra at vise sig i udvortes Fremtræden. Ingen kan nægte, at der f. Ex. i bestandige Raisonnements, som En ikke kan komme til Ende med, kan vise sig megen intellectuel Aands gave og Drivtighed, men som dog ikke fører til Noget, fordi den enten ei kan komme ud over det Partielle, eller ei kan komme paa det Rene og derfor hildes og omsnæres. Alt hvad Gall henregner til det Slags Aandsvirksomhed, som han lader faae hver sit Hjerneorgan, er efter sin Natur noget Partielt. Det vil længere hen blive omtalt, at ei allene Fornuften og Judicium — det frie Dmløb i Hovedet forbunden med det frie Totalblik paa Tingene og det rette Greb paa dem — hører til Det, som efter Gall ei kan beroe paa noget særdeles Hjerneorgan. Mangler nu denne frie Volubilitet, saa ville de intellectuelle Anlæg ei føre til Det, som de ellers maatte være i Stand til.

Jeg vil her endnu kun lade indflyde følgende Bemærkning: Finder man ikke Mennesker med udmærket Egnethed til at kunne vorde gode Sangere i Henseende til Alt, hvad der hører til Det, man i denne Sammenhæng kalder Brystet, men som dog ei kunne blive gode Sangere, fordi de mangle Gehør? Finder man ikke dernæst ogsaa Mennesker, som have alt Fornødent i begge Henseender, men ere opvorne uden

Dannelse, ja i en større eller mindre Raahed, i den Grad, at de nu ei mere kunne vorde endog fnn middelmaadigen brugelige Sangere? Og er nu ikke stundom Aarsagen til saadan Raahed den, at visse lavere Tilbøieligheder have hersket frem hos dem i Forbindelse med stor Letsindighed, eller og, at al Velighed til Uddannelse har manglet? Det Lignende kan da jo nu vel ogsaa finde Sted i Henseende til de intellectuellerne Anlæg.

Forresten bør jeg ikke undlade endnu at bringe i Erindring, at man ved at bedømme Aandsfortrinlighed ei maa dømme allene eller fremherskende efter de Lærdes Maalestok eller efter Studenter-Maalestoffet, samt at man ei maa forverle Mangel paa høiere aandelig Sands med Mangel paa intellectuel Evne, hvilket let kan skee. Den philosophiske Dygtighed beroer uden Tvivl paa en Forening af høiere Sands og Circumspection samt en vis Fremarbejdelsesdrift (altsaa en Drift af egoist Natur) med det Anlæg til at trænge ind i Tingenes Aarsager og Grunde, hvilket Phrenologerne have kaldet Causalsalitetsorganet, og især have betragtet som det, der hos en Philosoph maa findes. Jeg maa her især fremhæve det allerede Antydede, at til Uddannelsen af et Anlæg ogsaa kan udfordres Noget i Egoiteten, som driver til at arbejde sig frem i Verden, thi Dette kan ei skee, uden at man i en vis Henseende gjør sin Person, sin Tilværgjældende i Verden. Om fortrinlige Anlæg af det Slags, som Gall har givet Plads foran i Hovedet, komme til Uddannelse, beroer da blandt Andet paa, om de understøttes af saadanne, som han lader saae Plads bag i Hovedet, hvor baade de egoistiske Tendentsers Organer ligge saa og hiint Organ for Circumspection, der skal staae Letsindigheden imod. Endnu kan tilføies, at der ogsaa maa sees paa Styrken af Pligtfølelsen. Denne kan deels træde i hiin Egoitets Sted, deels være af væsentlig Indskydelse paa Uddannelsens Grundighed, i hvilket Tilfælde den især viser sig som Samvittighedsfuldhed.

Jeg kommer herved tilbage til det Punct, jeg ovenfor gav den fjerde og sidste Plads: den frie Communication imellem alle Organer og den hermed forbundne Griben i hinanden og Samvirken. Naturligviis maa om Hjerneorganerne det Samme gjælde, hvad der overhovedet gjelder om samtlige Organer i hele Organismen, at, uagtet visse Functioner med deres Organer træde frem med en vis relativ Forsigbestaaen ligeoverfor andre, og der derfor kan tales om enhver Function's eieendommelige Virksomhed, saa fungere de dog alle kun som Led i Heelheden, og kun forsaavidt denne Heelhed fungerer, fungerer hvert Led deri, samt at, naar der dog nu vise sig relativt sig adskillende Functioner, hvoraf een kan være i en særdeles Activitet, medens en anden ei er det, saa vise sig ogsaa visse mindre Samvirkelser, der vidne om nærmere Forbindelser. Saaledes vil da ogsaa intet enkelt Hjerneorgan kunne fungere, uden at, foruden Hjerter med Blodeirculation m. M., tillige ogsaa andre Hjerneorganer fungere, nogle paa en nærmere andre paa en fjernere medindgribende Maade. Man kunde forsaavidt sige, at i al Aandsvirksomhed hele Hjernen er i en tilsvarende Action, kun at denne den ene Gang trækker sig mere hen til eet Sted, den anden Gang til et andet Sted, ligesom under Minespil, Gesticulation, Tale, hele det paagjældende Apparat er i Activitet, men snart disse snart hine Dele blive de, hvor Actionen især trækker sig hen. Men dette Udtryk vil dog ei sige Nok. Om de forskjellige Muskler og forskjellige til disse Muskler hengaaende Nervetraade, som spille i Røst- og Sangfrembringelsesapparatet, vil man dog vel neppe finde dette Udtryk at være tilstrækkelig betegnende. Stemme- og Sangfuldkommenheden beroer aabenbar paa en Mængde forskjellige Deles deels heldige Betskaffenhed i og for sig deels heldige Samstemmen og Samvirken, og Partialfuldkommenheder kunne her derfor forbinde sig med Partialmangler. Men selv om man vil blive ved det anførte Udtryk, maa man erkjende, at enhver Modification i saadan Totalfrembringelse

maa blandt Andet beroe paa, om de Dele, hvortil Virksomheden hver Gang især trækker sig hen, have noget enten Manglende eller eensidigt Fremtrædende, hvoraf saa utallige Variationer kunne følge. Paa lignende Maade betragte man da det store Indbegreb af Nervetraade, hvoraf Hjernens hvide Masse bestaaer. Vi kunne saa meget mere følge Analogien af det her fremtagne Exempel, som hiin Stemme- og Sangfuldkommenhed jo væsentligen beroer paa Letheden, Friskheden, Styrken i et heelt Indbegreb af Nervetraade.

Men endeligen bliver her endnu at tage Hensyn til, at ethvert Anlægs Uddannelse og den Retning og Virkning, det erholder, for en stor Deel ogsaa beroer paa, hvorledes den større Tingenes Gang i Verden griber ind i Individualiteten, og hvorledes ifølge heraf Livet danner sig hos Individet og for Individet. Saaledes kan f. Ex. et Anlæg, der viensynligen maa erkjendes at være af sand, ja indgribende philosophisk Betydning, maaskee komme til at uddanne sig saa, at vi for vor Tid vilde deri savne det egentlige Philosophiske, fordi dets hele Uddannelses Tid falder i en Periode, da Intet toges dybere speculativt, men Alt enten kun toges materielt eller og kun toges explicativt i analytisk Retning, medens det maaskee vilde have viist sig med hiin dybere speculative Indtrængen, dersom det havde uddannet sig under andre Verelvirkningsforhold. Ogsaa maa Saadant her bemærkes, som Det, at f. Ex. Prædikener kunne vidne om en dyb, om ei speculativt saa dog philosophisk, Maade at tage Livets Spørgsmaal paa, medens de dog ei lade see en philosophisk Behandling, ei engang en saadan, som i en Prædiken vel nok kunde finde Sted, men en til Hjertet og den umiddelbare Sands og religiøse Forestillingsfylde sig mere henvendende. Alle rede det Thema, som udtales, kan vidne høiligen om saadan philosophisk Aand. Jeg skulde mene, at, naar man spurgte, hvad der hører til et tilstrækkeligt Grundlag for philosophisk Virken, naar denne skal være speculativ, maatte vel kunne vares, at der, foruden alt Det, som ovenfor er angivet

(Pag. 179), endnu maatte fordres en Sands til ideel eller hvad man har kaldet intellectuel Anskuelse, altsaa hvad Nogle have kaldet Idealitetsorganet, og saa endda et vist tilstrækkeligen stort Omfang af de reelle Interesser og den reelle Bidden og Bidedrivt, samt endelig det frie Omløb i Hovedet, der beroer paa hiin frie Communication, vi have omtalt, hvorved det saa endnu vilde komme an paa, hvad Retning den filosofiske Stræben kom til at tage ifølge den Maade, paa hvilken deels de personlige Livsforhold deels Tidsforholdene danne sig for Individet.

En ganske egen Sag er det endeligen, om hine Hjerneorganer, om ei alle saa dog for største Delen, ligge saaledes, at deres tiltagende Volumen maa vise sig paa Hovedskallen, saaledes, at man af visse Rundinger eller andre Forhøininger paa den maa kunne slutte sig til de derunder liggende Organers Uddannethed. Denne sidste Paastand og den hertil sig knyttende Lære, Kranioskopien, maa ikke forverles med den egentlige Hjerneorganlære selv; ligesom atter denne bliver at adskille fra den Art af Psychologie, der kan uddanne sig og har uddannet sig paa en saadan Maade, at den ganske har knyttet sig til hiin Hjerneorganlære. Alle tre tilsammen danne hvad man har kaldet Phrenologien.

For os her bliver naturligtvis Hjerneorganlæren Hovedsagen, og det maatte synes, at vi kunde lade Kranioskopien staae upaaagtet. Imidlertid maa det tilstaaes, at den har faaet en langt større Indflydelse, end der egentligen tilkom den. Uagtet nemlig Gall bestandigen op søger og angiver ethvert Organ's Blods paa selve Hjernens Gyri eller de oplyiede Bindinger, der sees paa Hemisphærernes Overflade, ledsagede af tilsvarende Fordybninger, som et Slags Dale, maa det dog tilstaaes, at, om end Prof. Eschricht (Physiologie I, 209) vel ei tør have fuldkommen Ret, naar han siger, at Gall har "vel at mærke egentlig ikke anstillet Sammenligningen paa selve Hjernen, men kun paa Hjerneskallen",

(cfr. a. B. T. III, 23) saa har Gall dog vistnok for en stor Deel dømt efter Hovedskallernes Former, meest hos levende Mennesker. Derfor vil jeg her, førend jeg gaaer til nærmere at betragte Hjerneorganikeren, der, som sagt, naturligviis for os her maa blive Hovedsagen, forudsikke Noget angaaende Spørgsmaalet om Berettigelsen til at dømme om Hjernens Overflade af Hovedskallens Overflade.

Hovedskallen har en indre Overflade, som ordentligviis aldeles bærer Hjernens Præg, og en ydre, som imidlertid ikke er parallel med den indre; ja da Mellemrummet imellem begge er opfyldt af en løsere meget porøs Beenmasse, kunne der danne sig Blærer deri, som kunne give den ydre Overflade et ganske andet Udseende, end et til den indre Overflade og til Hjerneformen svarende. Hos Mennesket ere imidlertid betydeligere Blærer af saadan Art sjeldne, og deres Muelighed kan da vel ei gjøre Diagnosen, eller Slutningen fra det Synlige og Følelige til de indre Forhold, usikkrere her, end den er i saa mange Tilfælde, hvor særdeles Undtagelsers Muelighed ei er at nægte. Der hører da kun en øvet Kjender til at haandtere Diagnosen rettelig. Men mindre Afvigelser fra begge hine Fladers Parallelisme findes vistnok deels bestandigen deels varierende. Men ved disse sidste lader Gall (T. III, Pag. 23 ff.), idet han ogsaa har søgt at oplyse dette Punct, os bemærke, og det uden Tvivl med Rette, at, da saadanne Variationer, naar hine ganske særdeles Undtagelser fraregnes, kun kunne stige til et Par Liniers Spillerum, men Hovedskalsformationernes Forskjellighed varierer laugt ud over et saadant Spillerum, saa vil den Kyndige, der følger Hovedformationen i dens Heelhed, ei kunne vildledes ved dem, idet han bestandig har deres Muelighed for Die med. Jeg troer ogsaa, at Enhver let vil kunne see, at i saa betydelige Forskjelligheder, som de ere, der vise sig i Hovedskallernes Former, kunne hine Smaablærer i Diploen (saa kaldes hiin af de to Flader begrænsede Beenmasse) kun have ringe Andeel. Kun i Parthet omkring Zinene indtræde kraniostopiske Vanskeligheder.

II. Gall's Lære betragtet i moralsk og anden aandelig Henseende.

Jeg vil nu gaae til at betragte den Gall'ske Lære nærmere, og det især som Hjerneorganlære, med Hensyn til Spørgsmaalet om dens Antagelighed, og kan da ei Andet end tilkjendegive, at Alt, saavel fra den philosophiske som fra den physiologiske Side, synes mig at tale til Fordeel for Realiteten af den Idee, som i det Hele ligger til Grund for den.

Men uden Tvivl vil jeg, idet jeg stiller mig Samtligheden af mine Læsere for Die, gjøre vel i, inden jeg gaaer til nærmere at omtale den Gall'ske Lære i psykologisk og i physiologisk Henseende, at betragte den i moralsk og anden hermed beslægtet Henseende; thi herfra ere Betæneligheder hos Mange blevne reiste imod den, ikke allene i hiin dens første Tid, da, som sædvanligt, baade Kyndige og Ukyndige, baade Betænksumme og Ikke-Betænksumme, baade sindigt Dømmende og hastigt Dømmende, maatte være med ved at kæmpe imod den og for den, men ogsaa senere, da roligere Tider for denne Lære indtraadte.

Jeg vil indlede Det, jeg i denne Henseende har at gjøre opmærksom paa, ved at lade gjenaftrykke, hvad jeg lod finde Plads i den i Aaret 1819 udgivne første Deel af min større Psychologie i en Anmærkning til § 8, Pag. 48:

"Er Hjernen overhovedet et saadant Organ for det aandelige Liv, at dette ei kan virke uden hiint, men forstyrres, naar Hjernen er forstyrret, saa kan den Tanke Intet have mod sig, at bestemte aandelige Virksomhedsarter udkræve bestemte Virksomheder i, og have deres særegne Organer i, bestemte Dele af dette større Organ, der dog vel, som et Hovedorgan i en hoist uddannet Organismus, selv maa være organiseret heelt igjennem, skjønt det vel er det paa en ganske anden Maade eller efter en anden Norm, end andre Hovedorganer. At paaftaae, at Anlæg til Mathematik udkræver et bestemt Organ i Hjernen, er ei besynderligere end at paaftaae,

at Tænkning overhovedet udfordrer en velorganiseret Hjerne. Fra Psychologiens Side er Intet at indvende imod Galls bekjendte Idee. Williens Frihed modsiges ei ved en saadan Lære. Da dens Resultat ingenlunde kan være, at Individet har Anlægget, fordi det har det dertil hørende legemlige Organ særdeles uddannet i Hjernen, men at dette er uddannet, fordi Anlægget er der, saa strider hiin Idee ikke mere mod Williens Frihed, end overhovedet den Paastand, at der gives bestemte medfødtte Anlæg og Dispositioner, baade i Henseende til Færdigheder og i Henseende til Følelse og Charakter. Men at der gives saadanne, vil man vel ikke nægte, men meget mere bestemt erkjende. Saa at Galls Lære forsaavidt kun kan bestyrke, hvad der forud allerede kunde antages og blev antaget. Iøvrigt ophæve bestemte individuelle Anlæg overhovedet ikke Frihed og Tilregnelighed, da Godhed og Sletthed ei beroer paa Dispositioner, eller Evner og Tilbueligheder, men paa den Aand, hvoraf de besjæles og styres, og Det, hvortil Mennesket uddanner dem. Alt, hvad Naturen snart skjænker, snart nægter, og hvad under Livets Løb legemlige Aarsager ogsaa kunne baade fremme og nedkue eller standse, er noget Andet end den Aand, af hvilken Individet med al sin Eiendommelighed lader sig regjere. Ethvert Anlæg kan blive et Organ for det Gode, og besjæles eller dog regjeres ved dette. At aldeles physiske Grunde have en afgjørende Indflydelse til at fremkalde de største Yderligheder af Aandsindskrænkning og Stupiditet, ja endog fremkalde Affindighed, er unægteligt, fordi Beviserne her, f. Ex. hos Børn med Vand i Hovedet, hos Kretiner, og flere, ere viensynlige. Hvorfor da allerede forud for al physiologisk Undersøgelse ville nægte physiske Grunde Indflydelse paa de mange Mellemled imellem Yderlighederne af Aandsvagthed paa den ene, og den høieste Aandskraft paa den anden Side?"

Hertil har jeg nu at føie Følgende:

Naar Hjernen antages at indeholde en Mængde Organer for forskellige Sindsvirksomheder (Evner saavel som

Lyster), det vil, som foransørt, siige en Mængde materielle Betingelser for saadanne, saa spørges, om de dog ei alle maae gaae sammen til en Centralforbindelse, saaledes at alle Nerve-traadene løbe sammen paa et Centralsted. Dette benægter nu Gall. En saadan Centralitet viser sig ikke i det Legemlige, ifølge hvad Anatomien kan lære.

Men hvor bliver da Foreningen at søge? Efter Gall — og her viser sig hans Lære i et hviere Lys og fra en aandeligen interessant, hvorved jeg mener en i aandelig Henseende til Deeltagelse særdeles indbydende, Side — efter Gall er Foreningen kun at søge i selve Sjælen, eller i selve den i alle Organerne med en vis Frihed sig bevægende Leven. Dette er virkelig den Gall'ske Lære herom. Og derfor kan Gall slet ikke have noget eget Organ for Judicium og for Befindelse, for Fornuft og Villie, saa lidet som for Reflexion, Imagination, Grindring. Sjælen betragter han udtryffeligen netop som den, der i sin Heelhed har at gjøre med alle sine Organer, og derfor ogsaa formaaer mod den for store Tændets, som et vist Organs særdeles Uddannelse og Incitabilitet kan fremfalde i en vis eensidig Retning, at sætte en Modvirkning fra andre Hjerneorganers Side, det er fra saadanne Modstræbelsers Side, som finde deres Organer, og netop derfor ogsaa desto bestemtere finde deres eiendommelige Reactionspuncter, andensteds i Hjernen. Han siger, at vel gives der enkelte af sig selv kommende Villiesbevægelser, Tændets, hvilke han kaldter velléités, volitions, men den egentlige Villie, volonté, er over dem og er Overveielens Resultat. Paa lignende Maade betragter han Fornuft og Judicium. *) Dette er nu især af ham bleven hævet frem

*) Man bemærke følgende Steder:

T. II, 88. Il n'existe, suivant nous, qu'une seule et même âme, qu'un seul et même esprit qui voit, sent, goûte, entend et touche, qui peuse et qui veut. Mais pour que cette ame acquiere la conscience de la lumière et du son, pour qu'elle puisse sentir,

i hans Være om Friheden. Og ogsaa for os vil Sagen være simpel. Spørge vi os, hvad vi dog nærmest tænke paa

goûter et toucher, pour qu'elle puisse manifester ses différentes sortes de pensées et de penchans, elle a besoin de divers instrumens matériels, sans lesquels l'exercice de toutes ses facultés lui seroit impossible.

T. II, 106—7. Au milieu des désirs les plus vifs de l'homme, si plusieurs facultés d'un ordre supérieur, dont l'exercice est soutenu par une organisation parfaite, agissent en lui et se joignent aux motifs extérieurs que lui fournissent l'éducation, les lois, la religion etc., ces mêmes désirs se trouvent vaincus. La volonté que l'homme manifeste alors n'est plus l'action d'un organe unique, c'est l'ouvrage de l'homme raisonnable, en un mot, c'est l'ouvrage de l'âme.

T. II, 100. Il (l'homme) ne peut être responsable de l'existence de ces sensations et de ces désirs, qui sont ce que les anciens appeloient concupiscence, volitions ou velleités; mais il faut, à l'exemple des anciens, de Kant et d'autres, distinguer soigneusement les désirs, les penchans, les volitions, les velleités d'avec la Volonté.

T. VI, 340—42. La raison est pour l'intellect ou l'entendement, ce que la volonté est pour les penchans. Je m'explique.

Dans la section sur les dispositions innées, j'ai expliqué la différence qui existe entre penchant, volonté et liberté. Désir, penchant, volonté, sont les différens degrés d'activité de chaque force fondamentale. Souvent l'homme n'est pas le maître d'empêcher que l'un de ses organes n'agisse avec violence; dans ce cas, le désir, le penchant, la passion, qui résultent de cette action, sont involontaires; c'est de là que naissent pour l'homme les tentations; ce sont là les premières conditions du vice et de la vertu. Je dis que les désirs, les penchans et les passions, sont les premières conditions du vice et de la vertu; car tant que nous ne faisons que désirer, nous ne méritons ni châtement ni récompense. La plupart du temps, les animaux n'ont que des desirs sans volonté. L'homme se trouve dans le même cas lorsqu'il est idiot ou maniaque, ou lorsque ses organes ont une activité extraordinaire. Ce n'est que lorsqu'il y a volonté que nos actions revêtent le caractère d'actions moralement libres; qu'il y a mérite ou culpabilité.

ved at nævne Frihed, saa maae vi dog vel alle give Galt Ret i, at den ei bestaaer deri, at vi formaae at handle eller

Ce n'est point l'impulsion résultant de l'activité d'un seul organe, ou, comme disent les auteurs, le sentiment du désir, qui constitue la volonté. Afin que l'homme ne se borne pas à désirer, pour qu'il veuille, il faut le concours de l'action de plusieurs facultés intellectuelles supérieures. Il faut que les motifs soient pesés, comparés et jugés. La décision résultant de cette opération s'appelle la volonté.

Il y a autant d'espèces de désirs, de penchans et de passions qu'il existe de forces fondamentales. La volonté est une. Les désirs, les penchans et les passions sont le résultat de l'action des forces fondamentales isolées; la volonté est le résultat de l'action simultanée des forces intellectuelles supérieures; elle suppose l'attention, la réflexion, la comparaison et le jugement. La volonté est souvent en opposition directe avec les désirs, les penchans et les passions. Circonstances d'ailleurs égales, les désirs et les passions auront le dessus dans l'homme grossier; la volonté triomphera dans l'homme cultivé. La brute, l'homme violemment agité, l'idiot, le maniaque, ont des désirs et des passions ardentes, et presque pas de volonté. Les actions de l'individu qui n'écoute que ses désirs et ses passions, sont faciles à prévoir et à calculer, pour peu que l'on connoisse son organisation. Les déterminations de la volonté, au contraire, ne peuvent être prévues avec quelque vraisemblance que par l'examen approfondi de la somme et de la nature des motifs que fournissent, en partie l'organisation et en partie le monde extérieur, les convenances, la morale, la religion, la législation, l'ordre social et le bien de la société.

Ces observations suffiront pour établir la différence qui existe entre les désirs, les penchans, les passions et la volonté ou la liberté, et pour faire comprendre au lecteur qu'il ne peut pas exister d'organe particulier de la volonté ou du libre arbitre.

Il peut exister tout aussi peu un organe particulier de la raison. Toute faculté fondamentale accompagnée d'une notion claire de son existence, de réflexion, est intellect ou intelligence. Chaque intelligence individuelle a donc son organe propre; mais la raison suppose une action concertée des facultés supérieures. C'est le jugement prononcé par les facultés intellectuelles supérieures.

bestemme os uden alt Motiv, eller uden alt Bestemmende og Bevægende: en Forestillingsmaade, der baade i og for sig vilde være ugrundet, saa og især da maa vise sig saa, naar vi bemærke, at Mennesket fra første Dieblit af befinder sig i en Kjæde eller bedre en Cyklus af utallige Virkninger, der gribe deels bestemmende deels tilskyndende ind i ham paa mange Maader. Mennesket finder fra først af hos sig et Indbegreb af Driotsbevægelser, Sindsbevægelser, Attraaer, Lyster, Stræbelser, hvilke komme af sig selv, og hvis Eksistens i sit Indre han lige saa lidet kan forhindre, som han kan forhindre deres Opkommen eller Røre; ja vi maae sœie til, at han ei heller skal det, da de tilsammen udgjøre de constitutive Momenter til den aandelige Tilvæer, som i ham skal

eures. Une faculté intellectuelle supérieure seule ne constituerait pas non plus la raison. La raison est le complément, le résultat de l'action simultanée de toutes les facultés intellectuelles. C'est par la raison que l'homme se distingue de la brute; l'intellect lui est souvent commun jusqu'à un certain point. Il y a beaucoup d'hommes intelligens, il n'y en a que peu de raisonnables. La nature produit l'homme intelligent; une organisation meilleure, cultivée par l'expérience et la réflexion, forment l'homme raisonnable.

Comme la volonté et la raison supposent l'existence des forces fondamentales, et comme ces dernières se fondent sur l'organisation, il est clair par là, comme je l'ai déjà prouvé par d'autres argumens dans la section sur les dispositions innées, que la volonté et la raison elles-mêmes ne sont point des forces indéfinies et indépendantes de l'organisme, et que par conséquent il ne peut pas exister de liberté illimitée et absolue. Il est clair aussi que l'homme, vu son organisation plus noble, est susceptible de motifs moraux, lesquels il est capable de peser et de comparer, de juger; que la comparaison faite, le jugement porté, il lui est loisible de se déterminer en conséquence, c'est-à-dire en d'autres termes, qu'il est doué de liberté morale, que ses actions, par conséquent, sont méritoires ou déméritoires, c'est-à-dire que ses actions peuvent être morales ou immorales.

danne sig; kun at de ifølge Naturens Gang og Orden røre sig sporadiskt eller i spredt Mangfoldighed, snart den ene snart den anden, samt at de, netop ifølge den samme Naturens Orden, skulle i Besindelsen finde Regionen for deres rette Ordning og rette Indorganisation i Bevidsthedsheeleden, deels ved Stadfæstelse deels ved Tilbagetrængelse; men at der imidlertid ved Syndigheden er kommen det Misforhold op i Menneskeheden, at de iblandt dem, som kun skulde have den underordnede Betydning, reise sig til at ville herske frem, og at de hoiere, som skulde have Anførselen og Herredømmet, kun røre sig med svagere Kraft. Her kommer nu da, uaar og forsaavidt som Besindelsen begynder at indtræde, en Debat frem imellem dem, under en Overveien frem og tilbage, hvorved det da kommer an paa, hvilken af de mange Bevægaarsager, d. e. bevægende Virkelfer, som Mennesket fornemmer i sig, han især vil give sit Bifald, vil holde sig til, vil lade sig drage af; og i denne Muelighed til at kunne lade Overveielse træde op mod Overveielse, til at lade eet Bifald modvirke et andet Bifald, til at vende sig saa eller saa, bestaaer Friheden paa det Stadium, paa hvilket vi her betragte den, medens den dog faaer en egen, nemlig den moralske, Charakter derved, at visse blandt disse Bevægaarsager træde frem, som de, der bør at fremherske, og som vi derfor bør at skjænke et saadant Bifald, at de komme til Herredømme. Man kan iøvrigt tænke sig og finder virkelig et foregaaende Stadium, da en saadan indvortes Haven at gjøre med sig selv, en indre Opfordring til selv at drage Omsorg for sit Livs Styrelse, endnu ei er indtraadt; da kan man sige, at den egentlige Frihed endnu slumrer. Men paa den anden Side gives der et andet modsat Stadium, da hiin indvortes Debat, hiin indvortes Overveien frem og tilbage, hiin Haven at gjøre med sig selv, hiin indre aandelige Vordelsesproces, til en vis Grad er overstaaet og overvunden, og Mennesket i en vis Grad er kommen paa det Rene med sig selv, hvad enten han nu er kommen til det Resultat, at han vil lade det

Hviere vorde anerkjendt og raade, eller han er kommen til det modsatte Resultat, saa at han bliver i den første lavere Livsbevægelseskreds og lader alt hiint Hviere fare.

Men under hiin mellemste Tilstand, som er den, vi her især have at see hen til, hiin indre Frem- og Tilbagegaaen mellem alle de enkelte Lyster, Attraer, Sindsbevægelser, o. s. v., seer man let, at det kommer an paa, at der efterhaanden udrenser sig og opløster sig et hviere Jeg i os, som i Gæt med den sindige og rette gyldige Betænkning og Overveielse, hvilken vi da kalde Fornuften, skaffer sig Raaderum i alle hine enkelte Sjælebevægelses Indbegreb, og ordner og sammendanner dem til en velsammenhængende Eenhed og Heelhed, hvori baade et Fornuftens og et Gemytets eller Følelsessfyldens Rige kan danne sig, for at jeg her ei skal gaae videre (nemlig til Tanken om Guds-Riget). Men denne friere hviere Frem- og Tilbagegaaen i Indbegrebet af alle hine enkelte Sjælebevægelser, denne frie Leven i Heelheden af dem alle, skeer nu, forsaavidt Fornuft og ægte Gemyt komme til at herske, saaledes, at herved deels de enkelte lavere Sjælebevægelser mødes med Det, som udaf det Allgyldiges Grundkilde, reent eller paa apriorisk Maade, gaaer op i Fornusterkjendelsen, som Ideefylde, deels de enkelte Sjælebevægelser alle tilsammen, hviere saavel som lavere, komme i Conferents med hinanden, saa at Motiv fremkaldes til at virke mod Motiv, at Sjæleattraa og Sjælestræben og Sjæleformaaen træde op den ene mod den anden, paa det at de alle tilsidst, forsaavidt de have noget Medhørende i sig, det er Noget, som til den hele og totale Leven medudfordres, kunne stille sig i det rette Forhold til hinanden og i den rette Ligevægt (det organiske og biologiske juste milieu), paa det at Livet kan vorde et Liv i den fulde Fylde.

Paa dette Sidste have nu Gall og Spurzheim (thi jeg maa dog engang nævne dem begge, da de begge have Adkomst hertil, skjønt jeg for Fremtiden som hidtil for Kortheds Skyld vil nævne Gall allene) henvendt Dpmærksomheden, om end

paa en anden Maade, end det nu her af mig er skeet, da jeg her ei har villet meddele det Galliske, men give det Rette, saaledes som jeg seer det. Ogsaa Gallis Tilhængere, Phrenologerne, have mangfoldigen søgt at vise, hvorledes den Galliske Lære ikke kommer i anden Modstrid med den moraliske Frihedslære end enhver Lære, som antager, at det Aandelige overhovedet, og altsaa og det Moraliske, ei er uafhængigt af det Legemlige, men staaer i en uafviselig nøie Sammenhæng dermed. De lægge megen Vægt paa, at eet Organs stærke Fremtræden og den herved i Sjælen fremkaldte Incitation til (i visse Tilfælde Fristelse til) at give sig hen i Det, hvad Organet gjør oplagt til, kan modvirkes og i sine Tilfælde maa modvirkes derved, at man deels undgaaer at byde Tillokkelse og Føde frem for saadan Oplagtheds Tilskyndelser, deels ud fra andre Organer af arbejder paa at staae den i hiint Organ sit Ede havende Functions for store Virken imod. Herunder kan det da nu vistnok komme til, at man maa udholde en Kamp med sin egen Organisation. Men at Mennesket overhovedet paa mange Maader har en Kamp at bestaae med eget Kjød og Blod, er jo Noget, som er i alle, især christelige, Moralisters Munde; og om nu Incitationsstedet i denne Henseende er at søge et Sted i Hjernen eller andensteds i Legemet, kan da forsaavidt ingen Forskjel gjøre. Et eller andet Sted i Nervesystemet (det vil sige i Totaliteten af Nervetraadesystemet, hvortil da Hjernen hører med) bliver det dog altid nærmest at søge; thi ved Nerver skeer enhver fra Legemet kommende Incitation, der gaaer til Bevidstheden.

Derfor kan ogsaa — for at jeg strax her skal bemærke Dette — den Omstændighed, at et vist i en vis lavere sandelig Drivts Tjeneste staaende Organs ydre Tilskyndelse paa Hjernesfalten synes at vidne om, at den tilsvarende Tilbuelighed maatte i en særdeles Grad findes hos Nogen, som man dog ikke finder den hos i nogen saadan Grad, ikke være et Beviis for den Galliske Anskuelses Urigtighed. Jeg vil her

ei paa Ny tale om, at hos Personen den Energie, Tyrighed eller Raskhed kan have fattedes, som ellers kunde have bragt Tilbueligheden til Herredømme, eller at Leiligheden for Functionen til at vinde Styrke ved hyppig Jungeren kan have manglet, eller at der fra Organet for Circumspection, eller, som Gall ogsaa falder det, for Vaersomhed, kan være gaaet en tilstræffelig Modvirkning ud, med Mere, som ovenfor er omtalt. Jeg vil her derimod fremhæve, at ogsaa Grunden kan ligge deri, at Personen har ved en ved Dannelse fremkaldt Fornuft vidst saaledes at modvirke hiint Organs Jucitationer, at dette derved enten efterhaanden har maattet aftage i Kraft, ja komme i en vis Tilstand af Atrophie, for at bruge et af de Gallske Udtryk, eller og, uden just at være i særdeles Grad svækket, er bragt til saaledes at tjene Totaliteten af de andre, at det nu kun paa en normal Maade spiller ind med i den hele til Sindsvirksomheden henhørende Hjernevirksomhed, istedetfor at det ellers kunde været kommen til at virke med en abnorm Genfærdighed. Og alt Dette kan være indtraadt, uden at Hjerneskallen har forandret sin Form udad til, medens den derimod kan være taget til i Tykkelse indad til, hvilket Gall antager at kunne finde Sted i den aftagende Alder, hvorfor man hos Gamle kranioskopist kun kan erkende, hvorledes Hjernens har været, ei hvorledes den nu er (T. II, 27—31). Man bringes herved til at erindre, hvorledes Sokrates, da en Physiognomiker, Zopyrus, fandt ham at bære Udtrykket af visse stærke sandfælsige Lyster, erklærede, at han virkelig i sit Liv havde havt saadanne at bekæmpe hos sig (Cic. Tusc. IV, 37, cfr. Cic. de fato, 5; ogsaa Alexand. Aphrodis. i et Euseb. præpar. evang. VI, 9 citeret Sted taler herom; men hele Beretningen er kun høist usfuldkomment bevaret os; Max. Tyrius, ex rec. Davisii edit. altera Diss. XXXI (vulgo XV) p. 366 omtaler Zopyrus, men kun i Almindelighed).

Man vil af det Anførte let see, at Galls Lære endog viser sig som understøttende for den ægte Lære om Fri-

heden. Berøer nemlig Friheden væsentligen paa Overveieisens Muelighed, idet vi spørges ad og selv spørge os selv ad, om vi og hvorvidt vi ville deels anerkjende deels lade os lede af det Anerkjendte, men forudsætter nu dernæst Overveieisen hiin fornævnte Debat og gaaer igjennem en saadan, være det, at den danner sig mere paa den egentlige Betænkningens Maade eller mere paa en vis praktisk Maade under Livsbevægelsens Bendinger (mere usformærkt men dog ei uden tiltrædende Betænkning), og bestaaer endelig saadan Debat i Momenternes Optræden mod hinanden, der da forudsætter, at hvert af dem har Sit, hvormed og hvorsfra det kan gaae ud og gaae de øvrige imøde, saa er jo den Galliske Lære ei allene aldeles hertil svarende, men den giver os tillige Noget, hvorved vi kunne rykke denne Sag nærmere frem for Anskuelsen, idet den lader os see hvert Moment endog at have sit eget organiske Udgangspunct.

Det er et almindeligt bekjendt Ord, at Metnekset skal bruge sine Evner. Heri ligger for det Første, at her er e Evner, det vil sige, at de forskjellige indvortes sjælelige Virkningsmaader og Virkningsretninger og Tendenser sondre og individualisere sig saa, at de træde frem som mange forskellige, hver yttrende sig paa sin Maade og med sin Natur. Men Dette, som allerede Organisationsideen fører med sig, maa al nøie iagttagende og grundigt betænkende Psychologie, uafhængigt af al Hjerneorganlære, føre til at antage, (jeg vil ret snart komme tilbage hertil.) Men fremdeles ligger i hiint Udtryk, at der op over al denne Livsmangfoldighed skal opløste sig et høiere Jeg, som i Gæt med en høiere Beaandelse og Besjælelse skal bruge Evnerne, det er: skal udgjøre den herskende Grundbevæger, der skal raade i og med og over al hiin Mangfoldighed af Evner og Henstræbelses. Men nu seer man let, hvorledes en saadan Lære understøttes ved den Galliske Lære, forsaavidt denne frembyder os en Mængde Hjerneorganer som Sindsvirkfomhedens Organer, men tillige ei opstiller eller kan opstille egne Organer for Fornuft og Villie, da disses

Fremtræden maa beroe paa Livets og Aandens totale Virken i Totaliteten af alle hine Organer.

Iøvrigt maa jeg paa dette Sted endnu gjøre opmærksom paa Følgende: Det er bekjendt og allerede forhen i de foregaaende Afdelinger af dette Skrivt bragt i Erindring, at Organismen i Fostertilstanden uddannes fra mange Organisationspuncter paa eengang, saa at de enkelte Organuddannelser arbeide hinanden i møde fra mange Puncter af, medens hvert Organs Udvikling faaer sin lille Historie for sig, synchrontistisk med de andres. Det er ligeledes bekjendt, at Misfostrene — saavel de større, der kjendes i mange Skikkelser, som de mindre, hvilke kun lidet drage Opmærksomheden paa sig, lige til de mindste, der forekomme maaskee hos alle Mennecker, men ei ansees for saadanne, — fornemmeligen, om end ei just ene og allene, ere at forklare deraf, at, under hiin samtidige Udvikling paa de mange Puncter, een eller nogle af de partielle Livsbevægelser standses i sin Gang, medens de andre skride fremad; (enkelte kunne mueligen ogsaa vegetere for stærkt, eller arbeide sig for stærkt frem i Forhold til Indbegrebet af de øvrige). Kan man nu vel Andet end antage, at Deslige ogsaa maa kunne finde Sted og hyppigen virkelig finder Sted ved Hjerneuddannelsen, naar denne gaaer sin Gang fra at være en simpel Blære af, til den, giennem dennes Delinger i tre og giennem mange Indfrængninger (hvorved Hjernesfurerne og de tilsvarende gyri dannes), efterhaanden uddanner sig? Der maa altsaa og kunne dannes Misfostre i denne Henseende. Alle fra Fødselen af aldeles Stupide, samt Alle, hos hvilke en medfødt, maaskee nedarvet, Galenskab udvikler sig, ligesom overhovedet alle de Forrykte, hvis Forrykthed har sin Grund i Destruction i Hjernen, ja endog de, hos hvilke den har sin Grund i et paa en vis fastnet Maade forrykket og forvansket Blods- eller andet Vædskeforhold, ere jo virkelig i aandelig Henseende i den Grad saadanne Misfostre, at de og blive til moralske Misfostre, forsaavidt hos dem visse Grundbetingelser for al Moralitet af physiske Grunde mangle. Jeg

tilføier, at, da det dog ei kan gjøre væsentligen til Sagen, i hvilken Periode Misforholdet opkommer, om førend Fødselen eller efter, saa maae ogsaa De, hos hvilke en Destruction for-
 aarsages, naarsomhelst det saa er i Livet, kunne bringes ind
 under samme Begreb, som Misfostrene, om de end ei kaldes
 saa eller med Hensyn til Udtrykket Fostre kunne kaldes saa.
 Hvo vil nu dernæst kunne nægte, at der gives mange
 Gradationer imellem Tilregnelighed og det Slags aabenbare
 Utilregnelighed, som man dog maa erkende hos de Galne
 eller Foryfkte? Anvende vi da denne Betragtning f. Ex. paa
 Stjælelysten, som den, der vel nok kan tænkes at have sin
 Grund i et Slags Hjernemisfostertilstand, mon vi da si-
 Roget, der i moralsk Henseende kan have Mere imod sig,
 end naar vi statuere en endog til Myrde lyst stigende Ddelags-
 gelse lyst af lignende Udspring? Men at en saadan gives,
 lære jo det Slags Raseude, (være det, at de altid ere det,
 eller kun til visse Tider), som man i alle Hospitaler for Af-
 sindige kan antrefte, undertiden endog som saadanne, der ved
 Nedarbejde enten maae antages at være komne i denne Til-
 stand eller dog at have faaet et saadant Misforhold i deres
 Nervesystem, at den Maade, hvorpaa Livet dannede sig for
 dem og hos dem, kunde fremfalde saadan Galenskab. Hvor
 Mange vide ikke at tale om eet eller andet enkelt Menneſte,
 hvem Lyſten til at rane er saa indgreet hos, at han raner
 uden at tænke paa at ville beholde, og derfor giver tilbage
 igjen? Mig ere af Saadanne, som slet ikke deeltage i Gall's
 Lære, ja som den var fremmed for, angivne et Par Exempler
 herpaa, som de kjendte. Gall fortæller om en Deel saadanne
 (T. II, 178 ff., cfr. T. III, 270); blandt disse vil jeg især
 bemærke de i Moriz's Magazin der Erfahrungsfeelenkunde
 udsørligen fortalte (see sammes Deel II, Hefte I, S. 18; V,
 1, 21 og 2, 40; VII, 2, 38). Hvor mange Exempler har
 man ikke dernæst paa Gjerrighed, der har viist sig paa den
 meest forryfkte Maade? Hvo kan i Sligt see Andet, end
 Magten af en fir Idee, lig den, man i mange andre Tilfælde

kjender? Men alt Eligt er vist kun at forklare af et Slags Misfosterforhold. I sig selv herer Bemægtigelseslysten væsentligen med til Menneskets Grundnatur, som den her paa Jorden er.

Gall siger et Sted: Dyret og Mennesket ere organiserede til Brede, Had, Misfornielse, Skraf, Jalouste, (d. e. Paaholdenhed over sine Kjærlighedsrettigheder), fordi der gives Ting og Begivenheder, som ifølge deres Natur skulle detestere eller elses, attraaes eller affhyes*). Eligt hører da til vor Existentens constitutive Momenter, men skal vistnok kun være medindgribende, medindspillende Moment. Det Samme gjelder om Bemægtigelses-, Eiendomsstilleguelseslysten. Men naar nu i mange andre Henseender een til Forrykthed og fir Idee gaaende Desorganisation kan indtræde, hvi ei ogsaa her? — Jeg vil iøvrigt komme til atter at omtale det Herhenhørende i næste Hovedafdeling, hvor der skal være Tale om Sindets Magt over det Legemlige, og dettes over hiint især i moralsk Henseende.

Dette være Nok angaaende den første af de Hovedindvendinger, som i sin Tid i philosophisk Henseende gjordes mod Gall, nemlig den, at hans Lære syntes at ophæve den menneskelige Frihed, Moralitetens Grundbetingelse. Gall har med Omhyggelighed søgt at imødegaae al saadan Indvending, saavel i Almindelighed, hvor han, i Begyndelsen af det ansorte Hovedværks anden Deel og i Slutningen af sjerde Deel, gaaer ind herpaa, som og specielt ved at omhandle det nu omtalte Eiendomsstilleguelsesorgan. Men til denne Indvending knyttede sig naturligen strax en anden, nemlig den, at Læren syntes at maatte føre til den meest afgjorte Sensualisme eller Antagelse af, at Sandferne ere den eneste Kilde til al

*) II, 12. L'animal et l'homme sont organisés pour la colere, la haine, le chagrin, le frayeur, la jalousie etc., parce qu'il y a des choses et des évènements qui, d'après leur nature, doivent être détestés ou aimés, desirés ou redoutés.

vor Erkjendelse, saavel som Materialisme, eller Antagelse af, at Sjæleligheden beroer paa Legemligheden. Herom skal jeg da nu handle.

Ogsaa paa disse Indvendinger er der svaret omhyggeligen i Galls og Spurzheims anførte store Værk (i det første Partie af anden Deel), og det er ikke vanskeligt at vise, at, ligesom Galls Lære er saa langt fra at komme i noget andet Sammenstød med Frihedslæren end al lægenvidenskabelig Erfaring ellers, at den endog er understøttende for den, saa er den og understøttende for de aprioriske Ideers Antagelse, eller for den Lære, at ud fra vor Tilværs Indre en eiendommelig Livsgehalt giver sig gjeldende.

I denne Henseende bemærker jeg Følgende: Medens der i forrige Aarhundrede i Engelland og Frankrige uddannede sig en Lære, ifølge hvilken de udvortes Sandser og Det, som vi gjennem dem komme til Kundskab om, med Tillæg dog af den indvortes subjective eller individuelle Sands og den Kundskab, vi herved faae om vor egen Sjæls Tilstande og disses Forandringer, skulde udgjøre den eneste Kilde til Erkjendelse og Indsigt, saa at altsaa en saadan allene tilstrømmede os fra Erfaringens Side, dannede sig i Tydskland en anden men hermed ei ubeslægtet Lære, ifølge hvilken Fornuftsflutninger af det i saadan Erfaring Givne skulde være Kilden til al høiere Erkjendelse, og især til Erkjendelsen af Gnd og det Guddommelige; hvorfor ogsaa Fornuft dengang gjordes til Et med den Gyne at kunne slutte sig frem fra givne Kundskab og Indsigt til ny og bedre Kundskab og Indsigt. Medens da i hine forsmættede Lande Philosopheringen tog en Vending til, Intet at ville erkjende for gyldigt, uden hvad Erfaringsverdenen frembyd, holdt hiin tydske Philosophering fast paa, at om Gnd og det Guddommelige (altsaa og de guddommelige Bud) kunde en fuldkommen paalidelig Viden have, men vel at mærke ved ratiocinium eller Slutning og herpaa grundet Demonstration. Om en eiendommelig Sands for det Ugyldige var der da ei Tale. For at betegne No-

gen, man især her kunde see hen til, vil jeg helst nævne Mendelsohn. Mod saadan Lære skeede nu Modvirkning i Tydsklands Philosophering fra to Sider; nemlig fra Kant og fra Jacobi. — Kant søgte for det Første at godtgjøre — og forsaavidt fulgte han kun Det, hvad Hine ogsaa erkjendte, — Gyldigheden af alt Det, hvad der maatte nøde til at anerkjende, at der gives en apriorisk Erkjendelse og Erkjendelseskilde, (i hvilken Henseende hans ved hans Tids Anskuelse fremkaldte Udtryk, at der gives syntetiske Sætninger a priori, bringer til at erindre Leibniz's mere treffende og tiltalende Udtryk, at, om og alt Andet maatte være in sensibus, førend det kunde være in intellectu, saa maatte dog intellectus ipse undtages). Imidlertid meente han, at man ei med Føie kunde udstrække saadant Apriorist videre, end at det udgjorde det Regulereude for Erfaringserkjendelsen og derfor kun var af hertil svarende regulativ Betydning, og at en egentlig constitutiv Viden af Noget, som skulde gaae ud over Erfaringsregionen var en Overspringelse af Fornuftens Grændser, og desuden førte ind i al den Debat og Kamp og Uvished, Philosophiens Historie var fuld af, medens en Indskrænkning af vor Videns Stræben i oversandskelig Henseende til Det, som var Nok til vort Livs rette Regulering, var til vor Tilfredsstillelse og Beroligelse det Bedste. Hvad dernæst Moraliteten angaaer, da var for Kant Visheden om Pligtfordringens og Pligtfølelsens Gyldighed givet i den umiddelbare Bevidsthed, beroede altsaa ei paa Slutninger fra alt hiint Andet, men paa et eget umiddelbart givet Udgangspunct i Bevidstheden, hvilket han lod træde frem som et Fornuftpostulat. Af det herved givne Første kunde da nu og maatte nu ved analytisk Forsølgelse og Slutning ligefrem udgaae Alt, hvad vi i moralsk Henseende maatte ville have Oplysning om til Betyggelse og Beroligelse, nemlig Erkjendelsen af den menneskelige Friheds Virkelighed, Guds Tilværelse og Sjælens U dødelighed, idet alle disse Antagelser viistes at staae i en organisk Sammenhæng med Anerkjendelsen af Pligtfordringens

og Blygtfølelsens Gyldighed. Men hiint i Fornuften, i dens Dvalitet som praktisk Fornuft eller bydende Fornuft, liggende faste første Udgangs- og Holdningspunct forudsattes da dog. Paa sammes Realitet maatte Fornuften bringe os til at troe, og derfor ogsaa at troe paa hiint Dvrige.

Man seer let, hvor nær her den Tanke ligger, at der gives en egen Sands for det Moralske, som for det indenfra for os fremtrædende Algyldige og Guddommelige. Imidlertid lod Kant dette Begreb "Sands" ikke være sit Hovedbegreb, fordi Dette kunde have givet hiint Algyldige, hvis Realitet han ellers saa bestemt erkjendte, en Objectivitet, hvorved der maatte gives Rum for den saakaldte Transscendents af Fornuftens Grændser, han overhovedet talede imod. Thi ogsaa i moralsk Henseende statuerede han ingen objectiv gylden Viden, men kun en Anerkjendelse til Regulering for vort Liv. Imidlertid havde han dog kunnet indrømme hiint Udtryk: Sands; thi, da han, hvad vore udvortes Sandser angaaer, netop havde søgt at vise, at vi aldrig kunde komme videre, end til en ved deres Hjælp os givne subjectiv gyldig Erkjenden, der ogsaa for os maatte være Nok, da vi jo overhovedet kun kunde tale om det for os Gyldige, saa kunde han gjerne ogsaa antaget en indadvendt Sands for det Algyldige, som og kun gav Noget, der var af subjectiv Gyldighed, men af en ligesaa bestemt og tilstrækkelig, som Gyldigheden af hiint i Erfaringen Givne.

Men gif Kant ikke videre, end vi nu have angivet, saa fordrede Jacobi derimod paa det Bestemteste hiin Transscendents, idet han netop fordrede anerkjendt, at vi indad til staae i et bestemt Forhold til noget Andet, end vi selv, til et Grundvæsen, som kan være Gjenstand for et sandt Du. At der gives indadvendt Sands af fuld objectiv Gyldighed, maatte da Jacobi paa det Bestemteste paastaae; men naar heraf hans Forhold til Kant viser sig, saa see vi hans Forhold til hiin tidligere Lære, ved hvilken jeg nævnte Mendelssohn, deraf, at han meente, at hiin blotte Fornuftslutning, hiin De-

monstration (et Ord, som baade i sig og i Philosophiens Historie ei maa forverles med, men vel adskilles fra, Fornustbetragtning, Fornusterkjendelse, Fornust=Indsigt) kun kunde føre til Fatalisme (nemlig til det med dens egen hele Udgangs Gebeet Analoge). Saaledes maae vi da især nævne Jacobi som Den, der for vor Tid har gjort Ideen om en virkelig objectiv Sands for Gud og det Guddommelige, det Skønne, det Gode o. s. v. gjeldende; og naar jeg i al min Psychologie har søgt at oplyse, at vi ligesaavel have høiere indadvendt Sands som udadvendt, og at Det, som allerførst og allermeest udmærker os fra Dyrene, netop er, at vi have mangen Slags Sands, som Dyrene ikke have, eller at Meget objectiverer sig for os, som ei objectiverer sig for Dyrene*), saa kan jeg vel sige, at Dette alt er i Anden af Jacobis Philosophie, om jeg end først senere er bleven Dette vaer.

Men denne Lære om, at der gives en indadvendt Sands for det Algyldige og Guddommelige, en Lære, der paa det Bestemteste er modsat hiin sensualistiske, understøttes nu ganske ved den Gall'ske Lære; thi han taler meget og stærkt imod den Lære, som vil udlede al vor Kundskab og Indsigt af Det, hvad Erfaringen udenfra giver os, og dettes Dverveielse og Betænkning.***) Han fordrer erkjendt, at al Slags høiere

*) Man see min ældre Psychologie § 9, § 14, § 64—66 og den nye Udarb. § 9, § 38, o. s. Et.

**) T. II, 381. En Indvending, som Gall fremsætter med følgende Ord: L'analogie des sens externes, (nemlig at Sandserne frembyde en Flerhed, hvi da ei ogsaa Hjernen?) dit-on, est inadmissible, entre autres, par la raison que les sens ont des appareils extérieurs, tandis que le cerveau n'est en aucune liaison avec la monde extérieur — besvarer Gall saaledes: La nature ayant destiné les sens externes à mettre tant l'homme que l'animal en relation avec le monde extérieur, devoit leur donner des appareils capables de recevoir les impressions des objets extérieurs. L'objection auroit réellement quelque poids, s'il étoit vrai que tous nos

Forestilling maa have sit eget Udgangspunct, formedelst sin eiendommelige Art af Sands eller Receptivitet; ligesaa af Slags Drift og Stræben; hvorfra da Fornuft og Villie ligesaa vel faae det Materiale, de faae med at gjøre, som udenfra eller fra hine Legemsfunctioner, hvilke Cabanis havde taget med.*) Hvert Organ i Hjernen er ham den eiendommelige materielle Betingelse for den eiendommelige Manifestation, hvortil det svarer. Saaledes siger han s. Ex. ved at omhandle, at der maa gives et eget Organ (vi kunne sige en egen Sands og derfor ogsaa et eget Organ) for Konstfærdighed, hvorved han især mener den, hvorpaa Mechanik, Construction, Tegning, Sculptur beroer, at der jo i Naturen maa gives Love i denne Henseende, og at et saadant Organ da kun er Det, formedelst hvilket vi sættes i Stand til at træde i Forhold til denne Deel af det Universelle.**)

sentimens et toutes nos idées ne sont que des produits du monde extérieur et des sens; même dans ce cas les parties cérébrales, parties internes, auroient besoin d'être disposées de manière à recevoir différentes espèces d'impressions, c'est-à-dire, d'être spécifiquement différentes; mais j'ai prouvé dans la section sur les dispositions innées, que le cerveau est une source des sentimens et d'idées bien plus féconde, que les sens externes; que l'action du cerveau est interne, et que s'il a besoin du ministère des sens externes, c'est tout au plus pour lui fournir des matériaux. Hermed forbinde man nu hvad Gall har sagt om, at Sjælen har sit Nedskab i Hjernen, og at man ei maa forverle Gvnerens materielle Betingelser med Gvnerne selv. Iøvrigt maa bemærkes, at Gall havde at gjøre med flere saadanne Modstandere, som endnu ansaae Hjernen for et blot secretorisk Organ, der bestandig kun virkede i sin Heelhed paa en eensartet Maade. Derfor siger Gall fort foran Pag 378: N'est il pas ridicule que les anatomistes qui ne voient partout que multiplicité, viennent à rêver une unité anatomique? Hvor faare langt det er fra, at den er en saadan, have de nyeste Undersøgelser nofsom lært.

*) Jfr. ovenfor Pag. 119.

**) Il faut admettre que les objets sur lesquelles cet organe est destiné à agir, existent lors de nous; que par conséquent il

paa samme Maade maa da til alt forskjelligt Objectivt, forsaavidt det bestemmer en eiendommelig Aandsvirksomhed hos os, som formaaer at vorde til en eiendommelig Dplagthed og Beqvemhed, svare noget Eiendommeligt hos os, som bringer os til og sætter os i Stand til den hertil svarende Opsatten og Vaerbliven, Stræben og Virken; men Saadant maa da have sit eiendommelige Indbegreb af Nervefibriller i Hjernen til materiel Betingelse, ligesom f. Ex. Lys- og Farveopfattelsen har sin.

Hvad endelig Anklagen for Materialisme angaaer, saa seer man let, at, hvad enten man antager, at Aandsvirksomheden i det Hele er afhængig af Hjernens Organisation og Tilstand i det Hele, eller tillige antager, at alle de enkelte Aandsyttringer ere saaledes afhængige hver af sin bestemte Hjernevirksomhed, at hver saadan finder Sted i sin bestemte Deel af Hjernen, saa er der i begge Tilfælde lige megen og lige liden Materialisme. Man vil især indsee Dette, naar man bemærker, at man dog ogsaa i det Tilfælde, at man kun vil erkjende saadan Afhængighed af Hjernen i det Hele, maa indrømme, at enhver Sindsaction maa være forbunden med sin særegne Hjerneaction, og at alt som hiin bliver en anden, maa og denne blive en anden. Dette kan i Almindelighed ikke tænkes anderledes; thi, naar al Aandsvirksomhed aldeles er uadskillelig forbunden med Hjerneactivitet og beroer paa — om end vistnok ei ene og allene beroer paa — dennes Muelighed og dennes reelle Indtræden, saa maa ogsaa Hjerneactivitetens hele Gang paa en tilsvarende Maade følge med Aandsvirksomhedens hele Gang, og alt som Aandsvirksomheden bliver en anden, maa da tillige Hjerneactiviteten

existe des lois du mouvement, du dessin, de la sculpture, du goût, enfin que eest organe du sens des arts n'est autre chose que la condition matérielle, au moyen de laquelle le Créateur nous met en communication avec cette partie du monde, et à l'aide de laquelle il a voulu nous révéler ce fragment de l'univers.

blive en anden. Men desuden kan ogsaa al Huskning være Beviis derpaa, og hvad der i Henseende til samme paa mange Maader viser sig, kan nærmere lære Dette. Thi Forestillingernes saafaldte Bevaring kan dog ei bestaae i Andet end i den erhvervede Beqvemhed til, at den samme Virksomhed, hvorved Forestillingen dannedes første Gang, med Lethed og saasnart forlanges kan og vil indtræde igjen. Forestillingerne kunne da kun huskes og bevares paa samme Maade omtrent, som en Færdighed til at spille et vist Musikstykke kan erhverves og bevares saaledes, at alle de dertil fornødne Fingrbevægelser tilfaldt, medens man tænker paa ganske Andet, kunne komme som ganske af sig selv, medens man derimod, da man lærte at spille Musikstykket, maatte have sin Opmærksomhed ved hvert Punct deri. Men skulle da nu Forestillinger kunne huskes saa, at de alle vel adskilles, og at hver Gang kun den bestemte, som forlanges, kommer tilbage, uforblandet med andre, og lære nu mange Erfaringer, hvormegen Indflydelse legemlige Tilstande kunne have paa saadan Grindrens Lethed eller Feilslaaen, ei blot i Almindelighed men og i visse bestemte Henseender i Særdeleshed, saa maa dog Dette ligesom føre til at erkjende, at der med hver Forestilling maa være forbunden en særegen Action i Hjernen, saaledes at netop denne bestemte Action er den, hvis Gjenkomst betinger denne bestemte Forestillings Gjenkomst. Men maa nu Dette erkjendes og kan det meget vel erkjendes og indrømmes, uden at maatte føre til Materialisme, fordi Aandsvirksomhedens Afhængighed af noget Legemligt, som af sin materielle Betingelse, ei maa forveksles med dens Ueberoende derpaa, eller med dens Beroende derpaa som paa sin egentlige Aarsag, Grund og Kilde, saa maa ogsaa til saadan Erkjendelse kunne sees den Antagelse, at saadanne mange forskellige Hirneactioner have forskellige Steder i Hjernen, hvor de fornemmeligen trække sig hen, eller foregaae, alt efter deres egen indre Forskjellighed, uden at man derved mere kommer ind i materialistiske Anskuelser. Saa at Alt, hvad der i nærværende Skrifts anden Hoved-

afdeling er fremsat til Dplysning om Grundforholdet imellem det Aandelige og det Legemlige, bliver staaende, hvad enten man antager den Gall'ske Lære eller ei. Tøvrigt har Gall (T. II, 79—88) ogsaa gaaet Anslagen for Materialisme udførligen imøde.

III. Den Gall'ske Lære psykologisk betragtet

Men naar nu Gall antager særskilte Hjerneorganer for forskjellige Aandsaanlæg og Aandehenstræbelser, medens han derimod, som vi have seet, ei har eller kan have noget særdeles eget Organ for Fornuft, Judicium, Villie, saa maa i Almindelighed spørges, hvad Gall forstaaer ved de Sjælefunctioner, som han kalder væsentligen særskilte, eller ved de Evner, som han kalder specielle og fundamentelle Sjæleevner. Denne Sag maa saameget mere nøie tages i Overveelse, som Gall blandt Andet, ja i vor Tid, som det synes, fornemmeligen, har maattet taale Angreb eller ilde Dmtale paa Grund af det Psychologiske hos ham, men med stor Uret.

Man kan i Legemet, naar man vil gjenneemgaae dets hele Organisation, allerførst gaae den Vej, at man forfølger alle dets organiske Systemer (et Udtryk, som ei er at forverle med Organ-Systemer), hvert for sig, nemlig Nervesystemet, Muskelsystemet, Blodeirculationsystemet, det lymphatiske Karsystem, Bindevævssystemet, Hudsystemet, Knokkelsystemet, med hvad der videre endnu maatte være at navne her og som Alt nu, betragtet i sin Grundbeskaffenhed, inddrages under Begrebet Væv, og det forsaavidt gyldigen, som her overalt er Textur at iagttage (hvoraf Navnet Histologie, Lære om Vævene), hvortil da endeligen alle Vædskerne i hele Legemet, forsaavidt de paa en eller anden Maade ere Organismens Producter, endnu maa tilføies, tilligemed de damp- og luftformige Fluida, som i Organismen fremkomme. Havde man nu gjenneemgaaet alt Dette, saa vilde man have gjenneemgaaet hele Legemet, og Enhver vil indsee, at man ei vilde desuden kunne nævne: Die, Tunge, Haand o. s. v.; thi tage vi af

Die, Lunge, Haand o. s. v. alt Det bort, som hører hine organiske Systemer til, saa bliver Intet tilbage. Derimod kan man meget vel i Læren om det menneskelige Legeme gjøre den Forskjel, at man først afhandler alle hine Væv, ja endog tager hvert enkelt organiskt Systems hele Sammenhæng samt alle dets enkelte Dele med, saa at man s. Ex. i Læren om Knoklerne ei blot gennemgaaer dem histologiskt, eller i Henseende til Knokkelmasse-Texturen, men og osteologiskt eller med Hensyn til Knoklernes udvortes Udseender og Formforhold samt hele Beenradens Bygning, og at man saa derpaa tager hvert af hine Specialorganer for sig, Die, Dre, Lunge, Haand o. s. v., og gennemgaaer dem hvert for sig i deres særegne Bestaaffenhed, hvorved saa Osteologiskt, Myologiskt, Neurologiskt o. s. v. ved hvert saadant Specialorgan bliver taget under Et, saaledes som det alt danner dette enkelte Organ og hører med til at constituere det i dets Særegenhed eller Særdeleshed. Man gjør virkelig i vor Tid, hvad Anatomien angaaer, en saadan Forskjel. Man skjelner imellem den almindelige Anatomie, der gennemgaaer Vævene tilligemed alt det forskellige Flydende, og den descriptive Anatomie; og i denne skjelner man atter imellem den almindelige descriptive Deel, der beskriver de forskellige generelle Systemers udvortes Former, Forhold og Sammenhæng, Osteographie, Neurographie o. s. v., og den specielle, som beskriver de enkelte specielle Organer, Die, Dre, o. s. v., hvortil da især den saakaldte Lære om Caviteterne henhører.

Men seer man nu hen til den Forskjel, som her viser sig imellem hine organiske Systemer, Nerve-, Knokkel-System o. s. v., og hine Specialorganer, Die, Dre, Lunge, Haand, af hvilke de sidste ere et Slags særdeles Concrecentser eller Sammenvorninger af Noget, som hvert for sig hører eet af hine generelle Systemer til, saa seer man, at, naar man i een Henseende kan sige, at hines Sondring udgjør den egentlige Grundforskjellighed, saa kan man dog paa den anden Side paastaae, at tværtimod de sidste, nemlig Specialorganerne,

især ere Det, som Naturen selv fornemmeligen har adskilt, da den jo lader hvert saadant Specialorgan træde ud med en vis Forsigbestaaen. — Nervesystem, Knokkelsystem o. s. v., ere Almeebestanddelene af Organismen i Organisationens Henseende (om de chemiske Grundbestanddele er her ei Tale), og kunne forsaavidt kaldes fundamentelle, men Specialorganerne ere Specialbestanddelene, der hver for sig danne Organet for de Functioner, paa hvilke det egentlig kommer an, og man maa unægtelig tilstaae, at Nervesystem, Muskelsystem, Blod-circulation allene ere til for de Functioners Skyld, der skee i og ved Specialorganerne. Ja gaae vi videre, saa maae vi paaftaae, at hine generelle Systemer ei ere Andet end Samforbindelser af visse Specialorganer, og at det ere disse, som i deres Samforening danne hine organiske Systemer. Især sees Dette ved Muskelsystemet og Nervesystemet. Hvad vi kalde Muskelsystemet er jo ei Andet end Indbegrebet af alle Specialmusklerne, hvoraf hver er et Specialorgan for sig med sin bestemte Function. Og hvad Nervesystemet angaaer, hvilket man tidligere endnu ikke kunde betragte saa (Gall var den Første, som ogsaa i Nervesystemet saa et saadant Indbegreb af Specialorganer og fremhævede denne Anskuelse stærkt), da har den nyere og nyeste Nerve lære mere og mere ført til at erkjende, at endog hver enkelt Nerve traad har sin bestemte Function, idetmindste hvad Modtagelses- og Bevægelsesnerverne angaaer, idet hver saadan Nerve traad er Leder — hos hine Nerver for Indvirkningen fra — hos disse for Bevægelsesvirkningen hen til — sit bestemte Punct i Legemets Yderdele. Saa at nu i vor Tid Nervesystemet allermeest maa erkjendes ei at være Andet end en Samforening af lutter Specialorganer. Fra denne Side betragtet vil man da kunne have god Anledning og Joie til at opstille det Specielle som det egentlige Fundamentelle, visende hen paa, at jo det Generelle, nemlig hine almindelige organiske Systemer, kun constitueres ved lutter Specielt. — Men ogsaa fra en anden Side, idet man sees hen til Bovidstedslivet, bringes man

naturligen til at erkjende, at det Specielle i en vis Forstand med god Frie kan opstilles som det Fundamentelle. Vilde man spørge: hvad gjør Mennesket fra den legemlige Side til et sandfende Væsen?, saa kunde man vel mene, at man først maatte svare: det er Dette, at han har en Hjerne og et Nervesystem.*) Men simplere er det dog at svare, at Det, der gjør Mennesket til et sandfende Væsen, er, at han kan see, høre, lugte, smage, føle. Alenbar ere Fornemmelserne igjennem de fem udvortes Sandser ei allene Begyndelsen til, men og forsaavidt Grundlaget for al Sandfening, som det herved paa en vis umiddelbar Maade Givne er et Første, hvorfra der maa gaaes ud, og hvortil al Erfaring maa knytte og støtte sig, hvad den udvortes Sandseverden angaaer.

Saa da ut første Givet, saadan første Receptivitet og Impuls, saadant Specielt altsaa, har nu Gall havt for Die, naar han taler om fundamentelle ved Naturen sondrede Evner. I samme Forstand, som Syn, Hørelse o. s. v. kunne betragtes som noget Første og Fundamentelt, ere alle de Arter af Sandf og Beqvemhed at betragte saa, hvilke Gall adskiller og tilskriver hver sit eget Organ i Hjernen. Paa hiint Generelle er derimod hos ham ikke at tænke, naar han taler om Hjerneorganer. Vi maae da i vore Psychologier ikke søge hans Grundevner op i vor almindelige Lære om Erkjendelsen eller i den almindelige og efter vor abstracte Betragtning mere fundamentelle Deel af Læren om Følelse og Villie. Men vi maae, hvad een Afdeling deraf angaaer, søge dem, hvor i Psychologien de specielle Talenter afhandles, og hvad de øvrige

*) Man tillade mig her, som østere, at nævne begge Dele og bruge bløse to forenede Udtryk om det nervøse Hele, skjønt herimod paa den ene Side kan erindres, at Hjernen jo simpelthen er en Deel af Nervesystemet, og paa den anden Side, at, naar foruden Nervesystemet i indskrænket Betydning, nemlig de enkelte Nervers Indbegreb, Hjernen skulde nævnes for sig, maatte Rygmarven ogsaa nævnes for sig. Vingen af Ordet Nervesystem er i denne Henseende endnu usast.

angaaer, er Læren om Specialfølelserne og især Læren om Driivterne Stedet, hvor vi have at søge dem, kun at vi ogsaa her maae agte paa, hvad der har Charakteren og Naturen af Almindeligt, hvad af Specielt, som medhenhørende, medindgribende Moment i Indbegrebet af alle Specialmomenter. Saaledes vilde s. Ex. Glæden, eller den almindelige Videdrivt, som blandt Andet i Nysgjerrighed kan vise sig, ei være at regne til det Specielle, idet Individernes Forskjellighed i saa Henseende meest beroer paa Incitabilitetens Styrke og forskjellige Bending og Art, eller og paa Noget, som fælleds omfatter mange Specialvirksomheder. Men derimod maatte vel nok en vis Frygt, naar derved saaes hen til Vaersomheden, der iøvrigt i Grunden er af anden Natur end Frygten, ligeledes Bekymring, forsaavidt den er en Omsorg, og altsaa er beslagtet med Vaersomheden, regnes til det Specielle (hvorved vi da komme til Galls Organ for Circumspection). Fuldkommenhedsdrivt vilde ei heller kunne henregnes til det Specielle, ihvorvel der, som jeg paa sit Sted i min psykologiske Pathologie har bemærket, gives Mennesker, i hvilke en vis almindelig Fuldkommenhedstragten antager Charakteren af noget Særegent; hvorimod nok s. Ex. speculativ Sands maatte henregnes hertil, forsaavidt derved menes ideel Anskuelsesevne, eller Gave til og Henstræben til at trænge ind i det til Grund Liggende for at skue det som saadant, altsaa det Slags Sands, som man især finder hos Platon, som man ved Spinozas tertium cognoseendi genus maa tænke paa, og som hører baade til Digteraanden og til den filosofiske Aand; thi her er et vist eget Slags Skuen og Skuedrivt ved Siden af mange andre.

Saa Meget forelobig. Gaae vi nærmere ind i Læren, saa seer jeg i Sandhed ikke, hvad der heri skulde være Støtende for en ret Psycholog, hvorimod meget Tiltrækkende for en saadan viser sig for mig.

Allerførst maa jeg bemærke, at den Phrenolog — for at jeg skal beholde dette Ord, og nu inst her især bruge det,

Skjønt Gall ei har det, — netop vil være mig den fjæreste, hos hvem jeg ei sporer nogen Tragten efter at gaae ind paa vore psykologiske Theorier. En saadan Phrenolog vil netop vise mig Jagttagelserne rene. Det er Dpfattelse af Naturforholdene, saaledes som Empirikeren ligesvem finder dem at være, hvorpaa det først og fremmest kommer an. Jagttager i denne Sphære kan nu vistnok Ingen være uden at være psykologisk Jagttager; thi de menneskelige Individuer i deres Liv og Færd og Vandel skal han iagttage saaledes, at han noksom kan blive vaer, hvad Det er, der hos dem i deres aandelige Livsyttringer især maa kaldes det Fremtrædende, og hvorledes dette modificeres ved det Dyrige. Hans Slutning skal nemlig beroe paa, at han hos Individuer, hos hvilke denne eller hiin Mandsbeskaffenhed især viser sig, har funden dette eller hiint Partie af Hjernen især uddaunet, forsaavidt nemlig Udseendet af Hovedskallens Form kan berettige til at slutte til Hjernens. Jagttagelse af det Psykiske og Sands for Hjerneskallens Formers rette Bedømmelse i Henseende til deres forffjellige Rundingers kranioskopiske Betydning maae altsaa følges ad. Men om Det, hvad han saaledes kan høre frem som det især eiendommeligen Fremtrædende hos visse Mennesker og henføre til et eget Organ, henhører til Noget, man i de psykologiske Theorier ellers ogsaa har fremhævet som Eiendommeligt og som relativt Forsigbestaaende, eller som Grundmoment, maa hos en saadan Jagttager ikke komme i Betragtning, og vi maae ønske, at han ei vil tage noget særligt Hensyn hertil; thi ellers faae vi ikke hans Jagttagelser aldeles rene. Saaledes sætter jeg hos Phrenologerne netop især Priis paa Det, hvad man ellers i Psychologien ei er kommen til at fremhæve saaledes, som de fremhæve det, forsaavidt nemlig reen kranioskopisk og anden reen Naturiagttagelse har ført dem dertil. Netop i Saadant maa Psychologen overveie, om ei et Bink kan ligge, han bør agte paa.

Man veed, at der er bleven stridt om, hvorvidt det hele Begreb *Conne* overhovedet har Realitet. Det er bekjendt,

at i den nyere Tid især Herbart har været Den, som stærkt har bekæmpet det. Jeg har handlet herom i min ældre større *Psychologie* (første Deel i Anm. 4 til § 24 Pag. 125—26) og har og berørt denne Sag i den nyere mindre (i § 28 Pag. 122), og har, deels ved at gjøre Organisationsideen gjeldende ligesaavel i indvortes sjælelig Henseende, som den er gyldig i legemlig Henseende, deels ved at oplyse, hvorledes det Sporadiske er Grundlaget for og Forgjængeren for Organisationen, samt tillige ved at gjøre opmærksom paa, hvad umiddelbar Erfaring i saa Henseende lærer, svgt at godtgjøre hiint hele Begrebs Realitet. Men man seer nu, hvor meget det har at betyde, at der, og det netop uafhængigt af alle Spørgsmaal angaaende denne Sag, har ad en reen empirisk Vej dannet sig en Antagelse af, at de forskjellige Aandsyttringer have deres tilsvarende forskellige Actions- og Reactions-puncter i Hjernen. Men naar nu endda netop ikke Det, hvad Psychologen først pleier at fremhæve som dannende Grundmomenterne, og hvad ogsaa den almindelige Forestillingsmaade hæver saaledes frem, ja Sproget allerførst viser hen paa, nemlig Forestilling, Forstand, Fornuft, Judicium, Phantasi, Huskommelse, fremdeles Villie o. s. v. erkjendes at have hvert sit eiendommelige Actionspunct i Hjernen, saa kan dog ved den nærmere Betragtning netop Dette ikke Andet end have noget meget Tiltalende for den overveiende Psycholog, der ei lader sig støde tilbage ved en Grundanskuelse, som fra først af seer ud til at ville føre til noget ganske Andet, end den almindelige Psychologie. Jeg har talt herom ovenfor (Pag. 186 ff.) ved at omhandle Galls Læres Forhold til Læren om Friheden og vil derfor nu kun dvæle ved Huskningen. Under de jordiske Forhold kan den kun beroe paa, at med enhver eiendommelig Action i Sindet er forbunden en egen tilsvarende Action i Hjernen, idet da Huskning bestaaer i dennes Gjenindtræden, ledsaget af Bevidstheden om, at den er den samme. Dette maa vel Psychologen nødvendigviis komme til at erkjende. Men hvor aldeles stemmer det dog sammen hermed,

at Gall ikke har noget Organ for Hufommelse i Almindelighed, men tillægger hver eiendommelig Art af Aandsvirksomhed sin særdeles Hufommelse, det vil sige sin særdeles Gjenfrembringelighed? Vel blive her, især naar man seer hen til, at der gives Mennesker med saakaldet vasta memoria (særegne Hufommelsesmennesker), endnn visse Spørgsmaal tilovers; men ogsaa for disses Besvarelse kan man finde Tilnytning hos Gall. At der foruden Det, som medfører, at hver eiendommelig Art af speciel Aandsyttring har sit særegne Hjerneorgan, maa i Hjernen være Noget, som medfører, at en harmonisk Samvirkning af dem alle kan finde Sted, maa vist antages, og man kommer herved til at erindre, hvad Gall heelt igjennem har om, at der, foruden de særskilte nervøse Organer, gives Forbindelsesnerver, nerves communicantes, nerves de communication, imellem dem. Uden Tvivl gives der nu i Hjernen deels saadanne særegne Forhold, som medføre, at Hjerneheelhedens mange Potenser, hver fra sit Actionspunct af, eller rettere Sindets mange Virksomheder, hver formedelt sit Actionspunct i Hjernen, kunne komme til at virke tilsammen paa intelligent Maade, deels saadanne, som mediere Heelhedens Virken som Heelhed i pathologisk Henseende, men endelig maae der og være saadanne, paa hvilke Hufommelsens Virken i dens Heelhed beroer. At overhovedet Gjenfrembringeligheden, blot som saadan, maa have sine egne Betingelser, tør man vel slutte sig til af de mange bekjendte Beviser, man har paa Hufommelsens, især Tilbagevendelsens eller den af Mange i Særdeleshed saakaldte Grindrings, særdeles Afhængighed af legemlige Tilstande; thi disses Indflydelse paa især visse Arter af Huskning kan vise sig paa meget paafaldende Maader, medens en lignende Indflydelse paa Intelligentsen ikke ledsager samme. Forrigt kunne netop disse Erfaringer meget bestyrke den Galliske Grundantagelse; thi, naar Navne, ja overhovedet Ord-Hufommelse, Localitetshufommelse, Person-Hufommelse, eller Gjenkjendelse af Personer, og anden saadan Husken er

underkastet hine Indsydhelser, saa at man stundom ikke er i Stand til at komme paa Get eller Andet, som man dog er sig bevidst at vide, medens Skarpsindighed og anden intelligent Livsyttring derimod ikke tillige føler sig saaledes hildet, saa peger Dette dog vel hen paa, at det maa hænge anderledes sammen med de materielle Betingelser for det Ene end for det Andet. Det er her, som om man ei kunde faae en vis Region i sin Bevidsthed i Gang, indtil den saaer et Stød, og jeg kan ikke see Andet, end at her er Noget, som har Lighed med de Tilfælde, da Bevidstheden er fuld vaagen hos et Menneske, medens han ikke er i Stand til at røre et Lem. Det er bekendt, at Dette stundom er Tilfældet. Hyppigere forekommer det i det saakaldte Marerid (Alpdriften); sjældnere i Skindbøden hos Saadanne, der med vaagen Bevidsthed maae erfare, hvad det er at behandles som et Lig, der skal overgives til Graven. Blandt de Exempler, man har paa Deslige, vil jeg her anføre eet, som har en særdeles Mærkelighed ved den Mand, det indtraf med, og det særegne Physiologiske, han herved bemærkede. Philosophen Mendelssohn havde, ved sin Tænknings Overanstængelse, i Forbindelse med Mangel af Molton, paadraget sig en meget betænkelig Nervesygdom. Dr. M. G. Bloch har i sin "medicinische Bemerkungen" (1774) fortalt dens Historie blandt de Exempler, han anfører paa Sygdomme, i hvilke han med Held har anvendt et da lidet kjendt og anerkjendt, nu almindeligen brugt Middel, uemlig koldt Vand (Pag. 60 ff.) Men Mendelssohn selv har ogsaa fortalt Noget om dette sit Tilfælde i sin i Moriz's Magazin der Erfahrungseelenkunde, I, 3, 46—75, indrykkede Afhandling angaaende et andet Tilfælde, nemlig et, som var tilstødt Spalting (hvorom jeg strax skal tale). Her fortæller Mendelssohn, Pag 68—69, at han, idet han vaagne, havde sin fulde Bevidsthed og kunde fuldkomment vel forfølge hvad Tænkerække det skulde være, men hverken kunde røre et Lem, give en Lyd fra sig, eller aabne Dinene; det var for ham, som om noget Gloende fra Hjernen

af vilde strømme ned langs Rygraden, men fandt Modstand; han følte det, som om Nogen med gloende Riis pidskede ham i Nakken; indtil et Stød ndensfra aabnede "Sluserne for Livsaanderne". Her har man da, og i mange lignende Tilfælde har man, Exempel paa, at een vis Deel af Hjernens System kan være i Virksomhed, medens en anden, som i den sunde Tilstand altid virker i uadskillelig Forbindelse dermed, øieblikkeligen ei vil komme i Gang. Noget Lignende har man nu, naar Befindelse og Hufommelse, enten i flere eller blot i een vis Henseende, ei vil komme i Gang. Hvor naturligt da, — naar Hiint vides at beroe paa (og Dette er i vor Tid bejndt nok), at Bevægelsesnervefibrillerne ere andre end Fornemmelsesfibrillerne, og at, i hvor nær og noie end begge Systemer ere sammenknyttede, hine dog udgjøre et andet Apparat, end disse, — nu ogsaa at antage, at Forskiellen imellem Intelligents og Ord- og anden Realhufommelse beroer paa et lignende Forhold.

Prof. Eschricht har i sit interessante og ogsaa i en større Kreds med Interesse læste Universitetsprogram af 1845: "Om de uvilkaarlige Livsytringers Forhold til de vilkaarlige og om deres Afhangighed af Nervesystemet", Pag. 8—9 og Pag. 22, gjort opmærksom paa, at man maa vogte sig for eensidigen at tillægge de mikroskopiske Sagtagelser en stor Vægt som Kundskabstilbe for vor Indsigt i Nervesystemet, da man nok saa meget ja mere maa have "selve Nervephænomenerne i det levende Legeme" for Die. — Men til disse Phænomener høre da dog det i Bevidsthedslivet Fremtrædende væsentligen med, forsaavidt det sees at hange sammen med noget Legemligt, og det bør da ei oversees, at man, naar man søger Opklaring i Henseende til Hjernefibrilleforholdene, ogsaa maa medoptage Bevidsthedslivet med Alt, hvad det frembyder, blandt Kilderne til den Kundskab, man her søger.

Udentvivel har Prof. Eschricht, idet han tager Ordet Nervesystem i en indskrænket Betydning (sef. ovenfor Noten Pag. 208), med stor Friie sagt, at "Hjernen, Bevidsthedens

Organ i Ordets egentlige Betydning, staaer i Grunden udenfor Nervesystemets Kredts, eller, om man vil, udenfor Nervekredsløbet fra Peripherie til Centrum og fra dette tilbage", (Pag. 21); Hjernen staaer nemlig kun i en middelbar Forbindelse hermed, idet Indbegrebet af Modtagelses- og Reactionsnervene, som jeg helst vil kalde dem, have deres Centralitet i sig i Rygmarven (den saakaldte forlængede Rygmarv m. M. naturligtvis indgrebet), til hvilken da atter Hjernen, hvorved her da nu kun menes Hjernehemisphærerne med det dem Tilhørende, kun staaer paa en vis total Maade i Berelvsirkningsforhold. Men denne med stor Grund givne Anskuelse, som ei kan Andet end minde om Gall, hvorfor jeg og vil komme tilbage til den igjen, bringes man naturligen til at forfølge eller fortsætte videre. Naar jeg seer hen til, hvad man ved mange Leiligheder kan blive vaer, nemlig at Bevidstheden bestandigen fornemmes og føles foran i Hovedet, i Panden, hvad enten det saa er Brede, Stolthed, Urefrygt, eller hvad Andet det saa monne være, hvoraf man bevæges, og nu herfra seer hen til de Gallske Antagelser, ifølge hvilke Organerne for mange Sindsbevægelser skulle ligge paa Steder, hvor man ikke fornemmer dem eller hvor man overhovedet ikke fornemmer Noget, naar man bevæges af dem, saa kan man vel ikke, naar man vil holde de Gallske Anskuelser fast, komme til andet Resultat, end at den egentlige Bevidsthed kun danner sig formedelst Virksomheden af Hemisphærernes forreste Deel, hvor da al Forestillen eller Objectivering allene gaaer for sig, men at denne Deel nu staaer i et Forhold til det hele Indbegreb af Hjerneorganerne, liget det Forhold, hvori efter Eschrichts anførte Anskuelser den hele Hjerne staaer til Det, vi saa nu kalde Nervesystemet i indskrænket Betydning. Stolthed, Urefrygt, Belyst kan da meget vel have sit eieendommelige Actions- og Reactionspunct pverst eller bagerst, men sammes Indgriben i den egentlige Bevidsthed, i den egentlige Medviden med sig selv og Haven at gjøre med sig selv, beroer da paa hine Puncters Communication med den

forreste Deel af Hjernen, som Sædet for denne Medviden og selvbevidste Selvbestemmen. Vi have her Noget, lig Det, vi havde ved Huskommelsen, naar, medens Tænkningen som saadan er i Gang, visse Ord, Vers eller andet Sligt, som beroer paa reen og bar Husfning, ei vil komme igjen, indtil man saarer et Stød dertil.

Blandt de Exempler, man har paa partielle Standsninger i en vis eller i visse flere Virksomheder i Sindet, medens andre ere i fuld Gang, i Lighed med hiin Standsning i hele Bevægelsesnervesystemet, medens Bevidsthedsnervesystemet virker ganske, vil jeg her omtale eet, som er særdeles mærkeligt, nemlig hvad Spalding i Berlin (den i sin Tid berømte Prædikant og Theolog) fortæller om sig selv i Moriz's Mag. I, 2, 38 ff. i et Brev til Sulzer, og hvad derefter Mendelssohn i næste Hefte af Magazinet (I, 3, 46—75) har gjort til Gjenstand for den nysnævnte Afhandling. Spalding blev en Dag, da han havde havt en Mængde af alskens Forretninger, deels talende deels skrivende, at besørge, tilsidst saa yr i Hovedet, at, da han skulde skrive en Dwittering for nogle Kenter, kunde han, da han havde skrevet de første to Ord, ikke finde de øvrige; han anstrenge sig alt hvad han kunde, men mærkede, at han skrev galt, uden dog at kunne mærke, hvad det var, han skrev, indtil han ganske kort med enkelt Ord og Gebærde betydede Manden, som skulde have Dwitteringen, at han maatte gaae og komme igjen en anden Gang. I en halv Times Tid følte han nu sit hele Indre i en tumultuarisk Tilstand, i hvilken han ikke kunde stjæle Noget, kun at han følte, at de uordentlige og løse Forestillinger, som gif om i ham, paatrængte sig ham uden og mod hans Villie, saa meget han end arbejdede paa at skaffe dem bort, for at de bedre Ideer, som han i sin Sjæls Grund endnu følte sig at have, kunde faae Luft og Rnm. Han søgte nemlig ligesom at retirere hen til sine religiøse og andre hermed sammenhængende Ideer, og følte nu ogsaa med sig selv, og det med den største Tydelighed og Bished, at, hvis hans Jeg, det egent-

lige tænkende Væsen i ham, lige strar, ved et Slags Død eller paa anden Maade, blev rykket ud af denne Hjernesfortuning, der bestandigen var ham som noget Fremmed, ham ei Tilhørende, saa vilde han kunne vedvare og blive ved at tænke i bedste lykkeligste Orden og Ro. Tillige saae han Alt uden om sig aldeles rigtigt, kun Det, der, som noget Fremmed, bestandig trængte sig frem i ham, kunde han ei slippe fri for, Han forsøgte at tale, ret som til Døvelse, men mærkede snart, at med al hans Anstrengelse, fik han kun lutter gale Ord frem, og var altsaa nu ligesaa lidt Herre over sine Ord, som tidligere over sin Skrivt. Han beroligede sig da endelig ved den Tante, at, om han og skulde komme til for sin Levetid hverken at kunne tale eller skrive, vilde han dog beholde sine Grundsætninger og Grundanskuelser og i dem en indre Kilde til Ro og Haab; kun maatte han tænke, at han da kun vilde kunne leve som en Byrde for Andre. Men efter en god halv Time begyndte de fremmede Forestillinger at tabe sig, og han kunde allerede, mere uanfægtet eller uforstyrret af dem, med nogen større Klarhed og Orden gjennemføre Det, han af egen Villie vilde tænke. Han vilde nu ringe paa Tjeneren og bede sin Kone komme op til sig, men han maatte først gjentagne Gange ove sig i at fremsige de hertil fornødne Ord, og i den næste halve Time kunde han kun tale langsomt og med en vis angstelig Paapassenhed, til han saa derpaa kom i sin gamle Gang og kun følte en ringe Hovedpine. Nu saae han sin begyndte Dwittering efter, og saae, at han istedetfor "funfzig Thaler halbjährige Zinsen" havde skrevet "funfzig Thaler durch Heiligung des Bra", hvor Liniien var til Ende. Men hvad der netop havde kunnet være Marsag til, at just disse besynderlige Ord vare komne ham i Munden, kunde han ikke udfinde. Samme Dag (den 31. Januar 1772) skrev han om Eftermiddagen det Brev til Sulzer, hvis Indhold nu her korteligen er meddeelt.

Spalding tilsvier i et Tillæg til Brevet, der først blev offentliggjort 1783, at han midt under sin beskrevne Tilstand

tænkte paa en i det Berliner Hospital for Afstandige værende Candidat, der i Begyndelsen ogsaa havde talt ganske forstyrret, men senere ikke havde været at bringe til at tale et eneste Ord, hvori man saa havde antaget hans Forryktighed at bestaae. Maaskee har, tænkte Spalding videre, denne Mand sine sunde Tanker, men vil blot ikke tale, fordi han veed sig ikke at være Herre over sine Ord og derfor ei vil yttre sig for Andre som en Forrykt, medens han i sin Tænkning ikke er mere forrykt, end Du nu er det.

Jovrigt erindres man her om de Tilfælde (see Valentins større Physiologie II, 789, § 1568), da et Menneske, ifølge en vis Svæffelse, har Hænder og Fødder saa lidet i sin Magt, at han, saasnart han vil gjøre Noget med dem, kommer i en tnmultnariisk Tilstand, der kan vedvare hele halve Timer, hvori han slaar om sig med Hænder og Fødder, saa at en saadan Person maa vogte sig for at foretage Noget af Det, han kunde ville, fordi han ikke har Udførelsen og dens Følger i sin Magt. Hvor stor er ikke dog Analogien her.

Fremdeles bemærker Spalding, at, da i hans Tilfælde een Deel af hans Hjerne maa have været i Orden, medens der var Forstyrrelse i den anden, saa kan man spørge, hvilken Deel der da sagde Jeg, og vidste med sig selv, at hine Forestillinger vare forstyrrede. Unægtelig maa et saadant Tilfælde, og ligesaa mange andre af lignende, deels mere deels mindre omfattende Virkning, føre til at erkjende, at der i et vist Partie af Hjernen kan være Forstyrrelse, medens der i andre ikke er nogen saadan, og at altsaa forskellige Hjernepartier høre til forskellige Aandsfunctioner. I Spaldings Tilfælde var den Deel, hvor den egentlige Kommen til Bevidsthed og Befindelse har sin Plads (nemlig foran i Hovedet, i Pandepartiet), i Orden, og tillige var Totalitetsforholdet, den frie Communication i dennes Heelhed (sef. Pag. 175 og 191) ikke ophævet; thi netop derfor kunde Jeget blive sig sine forvurrede Forestillinger som saadanne bevidst. Men nu kan saadan Communication i visse Tilfælde kun være partiel, og er det

ofte. For det Første er den det i den sunde Tilstand, naar Sindet er saa ganske fordybet i en vis Aandsvirkksomhed, at den ligesom er absorberet deri, hvilket saa kan have den saakaldte Disstraction til Følge, der imidlertid i saadanne Tilfælde ikke er en Adspredthed, men tvertimod en Fordybethed, ifølge Sjælens Enebestjæftigelse med noget Vist. Men ordentligviis vil dog her den større Communication strax aabne sig, saasnart et Stød gives. Men mere partielle Tilstande, eller Tilstande af en mere partiel Viden af sig selv og Haven at at gjøre med sig selv og sin Bevidstheds Indhold, gives der nu ogsaa, baade i Drukensfabstilstande, naar Menneſker i disse blive som andre Menneſker, i Drømme og i alle de Banvidstilstande, da, ifølge saakaldte fire Ideer, Menneſker ere forrykte i en vis Henseende, men ellers tale og handle som andre Fornuftige. Dette kan gaae saavidt, at de i deres Parorysmer, eller og simpelhen, naar Anledning gives, med Et ifølge deres fire Idee tee sig som ganske andre Jeger, end de kort forhen viiste sig at være. Som Jeget overhovedet kun er Jeg ved at være centraliseret i et vist bestemt Indbegreb af Grundbevidsthed og Bevidstheds-Grundforhold, saa at det kun i dette Indbegreb af Relativitet er et Jeg og er et vist bestemt Jeg, saa kan det nu og partielt centralisere sig i et vist specielt Indbegreb af sin Bevidstheds-kreds, saaledes at det nu kun fremtræder som det Jeg, som det nu saaledes imaginerer sig at være. Saaledes ofte i Drømme, og i hine Banvidstilstande, hvor Individet er, som var det to Individ, to Jeger. Et sært Tilfælde af saadan Art (see Schuberts Geschichte der Seele § 27 Pag. 403—04; mueligen det Dobbelte i alle Hjerneorganerne her spiller en egen Rolle) fortæller Gmelin i Materialien zur Anthropologie, nemlig, at et tydskt Fruentimmer visse Dage, ifølge en Parorysme, ganske talte og yttrede sig, som om hun var en fransk Emigrantinde, talende flydende fransk, men tydsk kun som Franske pleie at tale det. Man kan tænke sig, at Saadant kan gaae saavidt, at en Art af Omforvandling af den hele Personlighed kan

foregaae, naar et Individ nemlig gaaer saa aldeles udaf sin forrige Bevidsthedsfreds, at man kan sige, at det dør af fra den, og saa aldeles lever sig ind i en anden, at Grundstemning, Grundcharakter, Grundfætninger, Grundforholdene indadtil, og Grundmaaden at tage Verden paa udadtil, saaledes blive andre, at Jeget nu er indcentraliseret i en anden Grundtilværelsesmaade end forhen. Moralst=christelig Anvendelse heraf vil jeg paa dette Sted ei gaae ind i. Men unægteligt er det, at Sligt kan see af legemligt=physiske Narfager, til hvilke s. Gr. Onaniens Virkninger i Legemet aabenbar maae henregnes, ligesaa Virkningerne af Drif, ofte endog Virkningerne af Næringsforg og Sult, o. s. v.; men hvor ganske drives man nu, naar Sligt seeer partielt, hen til den Galtste Grundantagelse og Grundforestilling, idet man her saa aldeles føres tilbage til hiint Sporadiske i vor Tilværelse, hvilket jeg ovenfor (Pag. 189-90) har omtalt. Naar det er klart, at vor Leven i aandelig Henseende endnu kun er paa Veie til at organisere sig, hvormed det endda kun gaaer saare ufuldkomment og stykkeværksmæssigt, og naar nu dog Personligheden selv, som saadan, eller det i den indre Frihedsregion, i Betænkningens, Besindelsens og Selvraadelsens Region, sig efterhaanden dannende og uddannende Jeg, skal heelt igjennem have med denne sin indre Organisationsproces at gjøre, og naar nu denne dog paa eengang er aandelig og legemlig, — som da Enhver, der uddanner sin Aand paa en blivende Maade, umiddelbart tillige uddanner sin Hjerne paa blivende Maade her paa Jorden, — hvor kan det da tænkes anderledes, end at, i Gæt med det Stykkeværksmæssige i denne aandelige Uddannelse, maa gaae noget ligesaa Stykkeværksmæssigt i Hjerneuddannelsen? Naar da Livet i sin Totalitet og det i Livet med Besindelse og Fornuft sig fremarbeidende Jeg har Meget at afgjøre og forhandle med de forstjellige Partier og Virkelfer i Bevidsthedslivet, maa da ikke ogsaa i Hjernens det samme Forhold finde Sted; saa at ogsaa her det Ene kan træde det Andet imøde, og Totaliteten kun kan danne sig

gjennem Partialiteter, men dog tillige saa, at Totaliteten kan træde Partialiteterne imøde, ligesom jo i Organismen i det Hele Sundhedslivet, Sundhedskampen, Heelhedsbestræbelsen virker i og med en Mængde sondrede Organer?

Mendelssohn — for at jeg skal vende tilbage til det Spal-
dingske Tilfælde — gaaer i sin Forklaring ud fra en Forskiel
han gjør imellem saakaldte contemplative Ideer og praktiske
Ideer. Af hine, hvorved menes de, ved hvilke Bevidstheden
betragtede dvæler, kan, mener han, kun een hver Gang herske
i Sjælen, men ved Siden heraf kunne flere forskiellige prak-
tiske Ideer virke, d. e. saadanne bestemmende Forestillinger og
saadanne Villiesytringer, som gaae af sig selv, naar kun et
Stød er givet; herhen hører, at man, fordybet i Betragtning-
er, kan gaae, slaae Armene overkors eller holde Hatten i
Haanden, gaae af Veien for Nødende, spille en tilvant Mu-
sik, der aldeles ikke hænger sammen med hine Betragtninger,
o. s. v. Kyndige ville her mindes Alt, hvad der i vor Tid
i Anledning af de saakaldte Reflexbevægelser physiologisk er
bleven fremført. Nu mener han med Rette, at Talen hører
hen til Saadant, som isølge et Stød skal ligesom komme af
sig selv; han omtaler ved denne Leilighed, at Gjenfrembringelse af
det udenad Læste gaaer bedst, naar det skeer med en vis raff
Gang (jeg maa tilføie hos den hertil Vante, Stuespilleren
maa væene sig ganske anderledes). Han omhandler herved
tillige Stammen og Svimmelhed. Hele Afhandlingen fortjener
at læses med Opmærksomhed, men jeg vil her kun bemærke,
at han tilsidst kommer til at anføre, hvad Enhver her maa
komme til, at Sjælen staaer i saadant Forhold til sine egne
Functioner, ogsaa de meest aandelige, at den kan være i Dr-
den med Hensyn til visse, medens den er forstyrret i andre.
Efter den da herskende Forestilling antoges Dette at beroe
paa, om de saakaldte Livsaander (Cartesii spiritus vitales)
gif deres Gang uforstyrret, eller partielt kom i Standsning.
Alt Sjælen ei hersker heelt og ganske i sit eget Gebet, at en
Forestilling eller en vis Art af Sjæleaction kan nægte Jeget

Lydigheden, kommer han da til at bemærke; og hvo maa ei tilstaae, at vi virkelig staae i et saadant Forhold til vor egen Levens Grundvirkninger, som til Noget, der for en Deel er, som var det noget Andet, end vi selv, hvilket vi stulle bringe under vor Raadighed? Men hvor ganske kan ikke Dette tjene til at understøtte den Gallffe Grundanskuelse.

Jeg vil endnu kun bemærke, at ei blot flere praktiske Ideer, som Mendelsohn kalder dem, nemlig flere Bevidsthedsimpulser til forskjellig Slags Gjøren, kunne gaae ved Siden af hinanden, bestandigen dog medomsfattede af vor Medviden med os selv, men at ogsaa flere af dem, han kalder contemplative, kunne det. Flere Hensyn paa eengang kunne raade, kommende fra forskjellige Sider, som s. Ex. Opmærksomheden paa en Sags juridiske Beskaffenhed og alt herhenhørende Logiskt og Reelt, og Opmærksomheden paa, at det er Kongen, man taler til. Og saaledes paa mange Maader. Hovedsagen kan staae klart for Diet, medens Bihensynet mere fordrer den bestandige Sindspaaagtelse, men dog ogsaa ved hiin maa Tanken heelt være tilstede. I det reent Philosophiske eller Konstruktive kan Sligt meget stærkt vise sig, naar under en indre Gjæringsstilstand en vis Grundidee arbejder paa at komme paa det Rene, og Meget herved til forskjellige Sider er at agte paa. Betænker man nu, at Hjerneaction bestandigen gaaer i Gæt med Tænkning, og at dennes Livlighed og Lethed meget kan beroe paa en Dplagthed, der ganske aabenbart hænger sammen med physiske Tilstande, som lade Hovedet frit, eller vel endog medføre forhøiet Incitation i passende gode Forhold, saa maa man dog erkjende, at, naar det kommer an paa at komme paa det Rene med en Idee, kommer det med det Samme an paa, at et Indvegreb af forskjellige Nervefibrilleactioner og Nerveceller eller Nervefugle-Actioner komme til at gaae sammen i Hjernen til en vis velsammenhængende Eenhed, ligesom det kommer an paa noget Saadant med Hensyn til Hændernes Bevægelsesgang, naar man skal saa sig indøvet i at spille et vist vanskeligt

Musikstykke paa Claveret. Vi komme saaledes altid tilbage til den Gallske Grundidee.

Et Punct i Mendelssohns Vitringer maa jeg endnu dvale ved. Han mener, at Spalding istedetsfor at fremkalde de hoiere Ideer, hvortil han tog sin Tilflugt, havde gjort bedre i at have søgt at fremkalde een eller anden Impuls udefra, blandt Andet en ligefrem legemlig. Men hertil er at svare, at, hvor han saa havde taget den fra, var den bleven en saadan, at den skulde have virket paa Hjernen, og det saaledes, at den kunde distrahere fra Opmaerksomheden paa det Forstyrrede, og saaledes lade dette saa meget mere saae Tid og Ro til at komme i Orden igjen ved at komme sig af Trættelsen eller Udtømmelsen, eller hvad Andet det maatte være at falde. I Relation til dette Forstyrrede var nu hiin Sindets Henvendelse paa de hoiere aandelige Ideer ogsaa en Opfølgelse af et Stød udefra; men især var den tillige en Beroligelse. Og vi, for vor Deel, have megen Aarsag til at glæde os ved, at Spalding netop søgte denne Vej; thi derved erholdt vi dette mærkelige Tilfælde og erholdt tillige de Bemærkninger, det gav Anledning til. Vi fik tillige Noget, som bliver at henregne til den Sindets Magt over de sygelige Tilstande, som jeg i næste Afdeling skal komme til at omtale.

Jøvrigt har den Spaldingske Meddelelse foranlediget nogle flere lignende, men ei saa mærkelige, i Moriz's Magazin. Bind III, 3, 36 fortæller den bekjendte lærde Philolog Reiskes, selv ved sin philologiske Lærdom bekjendte, Kone, at hendes Mand, i sin sidste Svaghed, mængede alle Sprog imellem hinanden, og talede forvirret, medens han dog tillige vidste med sig selv, at han gjorde det. Om sig selv siger hun, at huu ofte skriver forvirret Tvi, og i Selskab maa vogte sig for at tale, naar der ere Flere, som tale Meget, da det forvirrer hende saa, at hun taler reent forkeert, m. M. Man kan spørge sig, om her ikke Sprogregionen i Hjernen, Galls Sprogorgan, har lidt af Overanstrengelse, partiel Uldelse eller Dørlige. Bind IV, 3, 23 fortæller en Godseier om sig,

hvorledes han, som i en tidligere Tid havde givet sig af med Medicin og Chirurגיע, ved at aarelade sig selv paa Foden befriede sig for en Sprogforvirring, som paa eengang paakom ham, da han paa Marken saae til sine Folk. Et andet Tilfælde af pludselig Sprogforvirring fortælles VIII, 3, 74. De materielle Betingelser for Sprogerindringen og Sprogbedselsens vise sig dog her overalt at maatte være andre, end de for anden Besindelse.

Jeg vil nu begive mig til at gennemgaae Rækken af de Galliske Organer enkeltviis, for at betragte dem psychologisk, dog kun i al Korthed.

At et eget Organ for Kjønskjærligheden (1) opføres, maa vel kaldes naturligt. Andensteds i Legemet at søge det nervøse Hovedpunct i denne Henseende, med Hensyn til Bevidsthedslivets Andeel heri, vilde være mod al Physiologie. Nervøst kan overhovedet Intet i Legemet bevirkes saa, at det kommer til Bevidstheden, uden forsaavidt de tilhørende Nerver staae i Forbindelse med Hjernen og Virkningen gaaer herop til. En Overkjærelse af disse Nerver, hvor det saa er paa Veien, gjør strax, at al Fornemmelse bortfalder. Kjønsdrivens Hjerneorgan er da Det i Hjernen, hvortil Virkningen allerførst maa gaae hen, for derfra saa at træde i Forhold til og Communication med det Dvrige i Hjernen. Omvendt kan og Virkning gaae herfra ud, fremkaldt ved Virkninger, der komme fra det ved Forestillingers Dannelse virksomme Partie, som naar et vist Slags Læsning, Synet af et indtagende Fruentimmer, eller Andet, sætter Lysterne i Bevægelse, eller naar i Gang værende Lystfornemmelser paa eengang forsvinde og deres legemlige Virkninger ophøre ved det pludselige Syn eller den pludselige Høren af Noget, som sætter Sindet i en ganske anden Stemning. Mediationsstedet for saadan Berelvirkning imellem Tankebevægelse og Lystbevægelse paa den ene og imellem Lystbevægelse og de legemlige Erektioner paa den

anden Side er Det, som bliver at betragte som Organet for Kjønsfjærligheden. (At Priapismer, f. Ex. som Virkninger af Steen, kunne opstaae og plage uden al Belystfornemmelse, er og et Beviis for, at Virkningen i det fjærnere Organ er Gæt, Sindsbevægelsen derved et Andet).

Ved Galls Organ for Kjærlighed til Afkom (Nr. 2) har jeg Intet at bemærke. Et Organ for Spise og Drickelysten, det er: et vist Partie i Hjernen, hvor Hjernen især maa være i Action, naar Begjærlighed efter Spise og Drif opstaaer og naar Nydelse i denne Henseende indtræder, er af Phrenologerne søgt, men ei paa afgjort Maade funden. Professor Stadsphysiens Hoppe hos os, har, som jeg af flere tydske phrenologiske Skrifter seer, troet at opdage det paa Siden af Hovedet tæt ved Galls Organ for det Rovdyrsagtige. Naar Tænderne løbe i Vand ved Synet af indbydende Spiser, har man en Action, som især synes at forudsætte et eget Organ for den saakaldte Appetit. At ogsaa Drivt til Egtestab, eller til vedvarende Forbindelse af Mand og Kvinde, Han og Hun, saaledes som vi hos mange Dyr møde den, men ikke hos mange andre, maatte have sit Organ for sig, har Gall erkjendt, idet han mod Spurzheims modsatte Anskuelse har indvendt, at Forening af Kjønsdrivt og attachment, hvoraf Hundene, som dog ei knytte vedblivende Forbindelser af Han og Hun, have saa megen, ikke kunde være Nok. Her maatte vel altsaa ogsaa staae Noget tilbage at opdage.

At Gall, som i sit Nr. 3 har et Organ for attachment, amitié, eller hvad jeg vilde kalde Tilknjytning, personlig Tilknjytning, opstiller dette som ganske forskjelligt fra Organet for Belivlie, bienveillance, bonté, som i hans Tabeller har Nr. XIV, kan i første Dieblif paafalde, især naar sees hen til, at hiint ligger bag til, hvor det Pathologiske har Plads, dette derimod for til, nærmest ved Organerne for den heiere Intelligents, saa at det foran til grændser til Organet for Skarpsindighed (som jeg vil kalde det), eller for sagacitè comparative, og bagtil opad mod Isfen grændser til Organet

for Religion, som Gall kaldte det, eller Organet for Grefrygt eller Græbdighed, som det nu almindeligen kaldes. Men umægteligen er Attachement Noget, som hos Dyrene ofte i ei ringe Grad findes, medens derimod Velvillie, saavel som den dermed beslægtede Godmodighed, er Noget, som kun hos Mennesker lader sig tænke, da det forudsætter den samme høiere Natur, til hvilken Intelligent, Frihed og høiere Sands henføre. — Bag i Hovedet finde vi dernæst angivet et Organ for Eenhed, hellere Concentration, som det i Engelland er bleven kaldet, hvilket Gall ikke har, men Phrenologerne i Almindelighed nu opføre. Combe har givet det Plads lige nedenunder (bagadtil) Organet for Selvsølelse, saa at der altsaa herved ei er at tænke paa noget Philosophiskt, men paa noget Pathologiskt. Seer jeg nu hen hertil, saa maa jeg med Tilfredshed bemærke, at et saadant Organs Opførelse aldeles og det paa en ganske egen tilsvarende Maade treffer sammen med min, aldeles uafhængigt af alle phrenologiske Hensyn, hvis Enkeltheder jeg dengang hverken kjendte eller tænkte paa, uddannede Anskuelse af Egoitetens Grundmomenter, til hvilken snarere Jacob Böhms ledede mig. Man see min psych. Pathol., eller min ældre større Psychologies anden Deel, §§ 7—9, Pag. 20—26. Her har jeg søgt at vise, at til Egoitet, næstefter den umiddelbare Selvsølelse og det umiddelbare Selvs-hensyn (hvorved vi komme til at see hen til Galls Organer for Stolthed og Forsængelighed), væsentligen maa henføre Noget, som svarer til Crystallisationstendentsen i Naturen, nemlig en vis Afsluttethed i sig og fast Paaholdenhed paa sig, som viser sig deri, at Individet i Modsætning til sin Omverden opretholder sig i sin eiendommelige Bestaaen i sig, hvortil da en vis Stringents i den personlige Villie og Charakter (forskjellig fra den logiske Stringents) kan henføre, samt hvad man kalder at holde Contenance, saavel som en vis Kulde. Her er det da nu aabenbar mærkeligt, at et Organ for Concentration er angivet paa det Sted, hvor det øvrige Egoiske ligger.

Efter at have som andet Grundmoment opstillet det nu omtalte som Det, der var at bemærke i udadgaaende negativ Henseende, nemlig i Henseende til Jegets Opretholdelse af sit Selv i sin Udfondring fra og Modsætning til sin Omverden, har jeg dernæst i min Pathologie bemærket, at til at constituere Egoiteten som saadan maatte endnu, i udadgaaende positiv Henseende, eller i Henseende til Jegets Indgriben i Omverdenen, idet Individet indlader sig med denne og gaaer stræbende og handlende ind i den, to Ting komme til, nemlig deels det Begjærende og Tilegnende, deels det Modkæmpende og Stridbare. Hvad nu det Første af disse Tvende angaaer, da henvises man derved til den mangfoldige Attraaens hele Omraade, hvor da ikke eet men mange Formaal vise sig, og altsaa mange Henstræbelsers eller Drivters blive at anføre. Det Andet derimod er noget Specielt, idet Mod og Brede omtrent kunne omfatte det Hele; begge ere beslagtede med hinanden, hvorom allerede flere Udtryk i Sprogene, f. Ex. det græske *θυμοειδής*, vidne, men de ere dog paa det Bestemteste af forskjellig Natur. Her møde vi nu ogsaa hos Gall to tilsvarende Organer angivne, nemlig de to, hvoraf han kaldte det ene Organet for Selvforsvar og Kamplyst (4, V), det andet det for Myrdelysten (5, VI), idet han ved dette sidste især saae hen til Rovdyrene og det hele Rovdyrsagtige i Mennesket. Hiint har man senere kaldet Organet for Bekæmpelsesdrivten, dette Organet for Ddelæggelsesdrivten. At antage et Organ af sidste Art synes nu at maatte meget frastøde. Men den ret overveiende Psycholog maa snart fatte andre Tanker derom. For det Første taler nemlig i denne Henseende Erfaringen stærkt. Ligesaa Drengens Lyst til at brække itu, blot for at brække itu, hvormed en vis Lyst til at sætte overstyr, der i en sildigere Alder ofte fremkommer, er beslagtet, saavel som Drengens Lyst til Drillerier, til ufornøjet at knibe, støde, stifke, blot for at drille Andre, kort sagt mangt Slags drengagtigt Oppositionsvæsen, lige til det langt større, man kan finde

faavel i den simple frigeriske og røveriske Bildhed, som i hin mere fanatiske, der, være den af religiøst eller af politiskt Udspring, i Krig og Oprør kan vise sig paa den frygteligste og grueligste Maade, møder man hin Udelæggelseslyst, hiint penchant carnassier, i mange Slags Skikkelser, og maa uden Tvivl en vis Art af politiskt Oppositionsvæsen, forsaavidt det viser sig i en Lyst til at rive ned paa Andre, som vilde man udrydde dem, eller aandeligen, om ei myrde, saa dog udelægge dem ganske og ikke spare det Mindste af sin vilde Jvers Hestighed mod dem, aldeles regnes herhen. I Morig's Magazin II, 1, 32 ff. findes en laseværdig Fortælling om en ret udtænkt Grusomhed af en Huuslærer, som tillige lærer, med hvilken Udholdenhed Børn i slige Tilfælde kunne, maaskee af Mere end Frygt, skjønt det er vanskeligt at sige af hvad Mere, holde tilbage med at forraade, hvad de maae lide. Desværre tyder Meget hen paa, at saadan Grusomhed har været og mueligen er langt større og mere udbredt, end Noget skulde troe. Gang til det Grusomme — jeg vil med Glid intet svagere Udtryk bruge — næres netop let ved Undervisningens Moisommelighed. Men Nerveirritationen maa dog nu vel her have et andet centralt Actions-punct, end naar Nerveirritation gjør angstelig eller grublende. Et andet Exempel findes IV, 2, 114. Men naar da saaledes her en egen Dæmon kan slaae sig løs, saa maa Dette dog have sin sidste Grund i Noget, som i sig selv maa høre med til Menneskenaturen, for at skulle — i bunden og overvunden Tilstand — som medhenhørende Moment tjene den hele Leven. I Bredden kommer dette Moment ofte til en særegen Opbrusning; men at Brede, naar herved ei menes Opbrusningen, men kun det stærke Mishags opflammende Fremtræden, hører med til en kraftig Tilværelse i en Verden, hvor saare Meget kan og bør vorde Gjenstand for et sindsbevægelsesfuldt Mishag, og bør ryddes af Veien, maa vel være indlysende; ligesaa, at Bredden, da den gaaer ud paa at tilintetgjøre, er af ganske anden Natur end Modet. Forresten er hermed ikke nægtet

eller overseet, at hiin Tilintetgjorelseslyst ogsaa kan yttre sig uden al Brede, som f. Ex. i den anførte Drille- og Stades og Sturivningenslyst hos Drengene, men et Slags Had er da dog deri, nemlig Noget, som medfører, at der er noget Vist, man ikke kan udholde at see uden at føle Lyst til at antaste og tilintetgjøre det, snart med snart uden Brede, α : den Sindsbevægelse, Straffe- eller Hævnelyst, som fremkaldes ved den levende Forstilling om fæet Uret, være denne nu virkelig eller formeentlig, men som da kan virke, som var den en usluttelig Tørst, hvilket netop er Bredens Natur. Men en saadan egen Dæmon maa da, som sagt, altid vise tilbage til et eget Grundmoment i den menneskelige Tilværelse. Gaae vi nu dybest tilbage, saa kunne vi see Intethedens Idee deri at have sin Udtræden, men denne maa hos Mennesker især træde frem deels som Ugylldighedens deels som Forgængelighedens Idee. Men i begge Stikfælsler hører den med til et sig gjennem bestandig Omdannelse og Livskamp fremarbejdende Bevidsthedsliv, og spiller med i al Forandringslyst. Denne er i Grunden deels en endnu kun løst og sporadisk virkende Omdannelses- og Forbedringslyst, deels en Virken af Livets Fremadstræben, som medfører, at man ei vil bindes ved det Bestaaende,

*) Jeg vil her give Galls egen Label over de 27 af ham opførte Organer Plads, dog saa, at jeg paa sine Esteder — med Bogstaver foran — indsætter de af Andre antagne Organer, hvorved Antallet fra 27 er steget til 35, nægter Galls 14 og 15 ere slaaede sammen. — Romertallene bagved ere de samme, med hvilke Gall paa Kobberpladerne til hans og Spurzheims store Værk (sfr. ovenfor Pag. 172 Noten) har betegnet Organernes Esteder — ei paa Hjerneskallen — men paa selve Hjernen. Disse Tal svare nemlig ikke til den Følge, i hvilken han omhandler Organerne. Iøvrigt have Andre paa forskjellig Maade givet en stor Deel af Organerne andre Tal, end de Gallske.

Det bemærkes endnu, at alle Organer ere dobbelte, og at derfor de samme Tal findes paa Høire og Venstre, undtagen i Midterlinien, hvor de to eensartede Organer løbe sammen.

faa at det Bestaaende, blot som saadant, kan være Mennesket i Veien.

See vi hen til Modsatningerne, saa blive vi vaer, at Udelæggelsesdriften har sin nærmeste Modsatning deels i Urefrygten, deels, nemlig forsaauidt Hadet i samme herffer, i Velvillien (24, XIV), hvilket imidlertid ei hindrer, at Velvillie og Hvimodighed, som den Seirendes eller Mægtiges Godhed mod den Underordnede, kan bestaae med Grusomhed hos samme Individ, saaledes som det ifølge Brøndsted (Reise II, 204)

-
1. L'instinct de la propagation, I.
 2. Amour de la progéniture, II.
 3. Attachement, amitié, III.
 - a. Genhedsdrift, Concentration (Gall har paa sine Kobber-
tavler Nr. IV paa det Sted, hvor denne Drift senere
er funden at have sin Plads, men hos ham er ikke angiv-
vet noget Organ paa denne Plads.)
 4. L'instinct de la defense de soi-même et de sa propriété,
amour des rixes et des combats, V.
 5. Instinct carnassier, penchant au meurtre, VI. (Hos Andre:
Udelæggelsesdrift.)
 6. Ruse, finesse, savoir faire, IX.
 7. Sentiment de la propriété; instinct de faire des provisions;
convoitise; penchant au vol, VIII.
 8. Orgueil, hauteur, fierté, amour de l'autorité, élévation,
XII.
 9. Vanité, ambition, amour de gloire, XI.
 10. Circonspection, prévoyance, X.
 11. Mémoire des choses, mémoire des faits, sens des choses,
éducabilité, perfectibilité, XXI.
Man adskiller nu her: b) en egen Sands for Gjenstande,
c) for Kjendsgjerninger.
 12. Sens des localités, sens des rapports dans l'espace, XVII.
Nogle antage nu desuden: d) en egen Sands for Stør-
relse eller Udstrækning
 13. Mémoire des personnes, sens des personnes, (Gefaltssinn).
 14. Sens des mots, sens des noms, mémoire des mots, mé-
moire verbale.

ofte finder Sted hos Tyrkerne, og som mange Herres og Herkersjæle blandt Konger og Fyrster i Historien kunne lære det. At Brede er noget ganske Andet end Mod, er allerede bemærket; det Samme gjælder om Hadet. Det Ene gaaer ud paa at gjøre sig og sit Livs Indhold og Stræben gjældende i Verden, det Andet gaaer ligefrem ud paa Bortryddelse, Tilintetgjørelse. I Galnes Raserier hersker Had og Brede, men om Mod kan man ikke tale her. Men beslagtede ere begge, hvilket paa en særdeles Maade viiste sig i Bersærers

-
15. Sens du langage, de parole, talent de la philologie. Begge disse to, 14 og 15, regnes nu kun for eet Organ.
 16. Sens des rapports des couleurs, talent de la peinture, XVIII.
 17. Sens des rapports des tons, talent de musique, XX. 15
e) En egen Tidsands antages endnu, saa og f) en egen Sands for Orden.
 18. Sens des rapports des nombres, XIX. 15
g) Sands for Bægtforholdene tilføies af Nogle.
 19. Sens de mecanique, sens de construction, talent de l'architecture, VII.
 20. Sagacité comparative, XXII.
 21. Esprit metaphysique; profondeur d'esprit, XXIII, (Organ for Causa l i t e t.)
 22. Esprit caustique, esprit de saillie, XXIV.
 23. Talent poétique, XXV, (Sands for I d e a l i t e t efter Spurzheim og Flere; maaskee Skjønhedsands).
h) Sands for det Underfulde.
 24. Bonté, bienveillance, douceur, compassion, sensibilité, sens moral, conscience, XIV.
Efter Spurzheim opføres nu: i) et eget Organ for Samvittighedsfuldhed; Gall (T. VI, 217) vil ikke erkjende noget særegent saadant.
 25. Faculté d'imiter, mimique, XXVI.
 26. Dieu et religion, XXVII. (Nu kaldet Organ for G r e s t r y g t.)
 27. Fermeté, constance, perseverance, opiniâtreté, XIII.
Hertil kommer: k) Organ for H a a b e t efter Spurzheim og Flere.

gangen, hvor en stærk Dpæggelse af Modet førte til en blind Odelæggen blot for deri at skaffe sig Lust. Modet har sin Modfætning i Frygten, men kan forene sig med denne i Baersomheden, for hvilken vi finde et eget Organ hos Gall, det ovenfor oftere nævnte Organ for Circumspection, prévoyance (10). Man seer ellers her tydeligen Forskjellen imellem et Moment i Tilværelsen, naar det virker blot som indorganiseret Moment, og naar det træder særlig ud og bliver løst. Exempel paa det Første have vi her i Baersomheden, paa det Andet i Frygten; men hiin sikkrer bedst mod denne, og hvor hiin hersker frem, vil denne ei faa let kunne overvælde.

Jeg vil her endnu kun bemærke, at, som overhovedet Alt, hvad Gall har ved hvert Organ, fortjener at læses, saa gjelder Dette og især om Det han anfører angaaende hans instinct carnassier, ved hvilket han er meget udførlig. Et vist sundt Blif paa Menneksenaturen i psykisk Henseende finder man overalt hos Gall.

Som Modet, og med samme Galls Selveforsvars- og tillige Krigerlyst, har een Modfætning i Baersomheden, saa har det en anden Modfætning i List og Forslagenhed, og vi maae da finde det saare naturligt, at ogsaa et eget Organ herfor af Gall er antaget (6, IX). Kamp og List ere Mennekets ligesom Dyrets to naturlige deels Forsvarsmidler deels Selvhaandhævelsesmidler i Modfætning til en fjendtlig Omverden, forsaavidt man ei tør anraabe den som medlidende. Jeg havde derfor vistnok skullet tage Hensyn hertil ved det fjerde af de fire Egoitetens Grundmomenter, jeg i min Pathologie har opstillet og ovenfor har omtalt.

Om Eiendomsstilegnelsesorganet (7, VIII) har jeg ovenfor talt (Pag. 196), og vil komme til igjen at omhandle det, naar jeg skal gaae Physiologen Joh. Müllers Ytringer om Gall imøde. Jeg vil derfor her kun bemærke, at, som man, hvor der er Tale om den umiddelbare Selvefølelse eller Selvhaandhævelsen i og for sig betragtet, (i Kamplyst og Modet havde vi endnu kun dens kraftige Sigfremarbeiden

udad til; vi havde herved Egoitetens fjerde Grundmoment for os; men dens første (see Pag. 226) er det, som nu menes), har et Dobbelt at lægge Mærke til, hvorom strax skal blive handlet, saa har man ogsaa et Dobbelt ved Eiendomsstilegnelsen, nemlig Havesygen og Paaholdenheden. Hiin gaaer ud paa at erhverve, bemægtige sig, uden derfor strax at ville bevare det Tilvundne, hvilket ofte vdsles bort igjen paa en Maade, der viser, at det ei engang var for de særdeles Nydelsers Skyld, som derved skulde opnaaes, at der erhvervedes. Jagten er et stort Exempel paa en Gaaen paa Jagt efter Bemægtigelse, uden at det Bemægtigedes Besiddelse og Brug er Hovedsagen. Det er da Bemægtigelses-Industrien som saadan og dennes Udvøvelse, som tiltrækker. Men nu kan anden Erhvervs- og Samle-Industrie vise sig paa lignende Maade. Paa den anden Side er Paaholdenheden paa det Erhvervede ofte uden Lyst eller Mod til saadan Industrie; saaledes see vi det ofte i Sparksomhed, Kniberie, Karrighed. I alle Psychologier pleier Dette at bemærkes. Skulde da ikke en Dobbeltthed i Organet her vise sig, ligesom hiit ved Selvsølelsen?

Ved Galts Stoltthed (8, XII), Hvihedsands, Lyst til Anseelse, Phrenologernes Selvsølelse, maa man vel tillige tænke paa Herskedrivten; derimod ved hans Forfængelighed, Ambition, (9, XI) paa Gresdrivten, der ogsaa her ligefrem nævnes af ham. Phrenologernes Udtryk: Lyst til at vinde Bisald er her meget betegnende for Det, som her er Grundlaget. I min Pathologie er jeg netop kommen til at opstille Stoltthed og Forfængelighed som dannende en Hovedmodsatning. At her to Grundmomenter i Menneffetilværelsen ere angivne, kan vel Ingen omtvile.

Men Frihedslysten og Serviliteten kan man her savne. Vel er Frihed i sig noget saa Omfattende, at den ligesaa vel hører til Philosophiens og Poesiens Grundlag, som til Moralitetens og Religiositetens, idet hiit Tænkning og Imagination paa samme Maade maae træde ud i deres Frihed, som her Billie og Hengivelse, alle, for gjennem saadan Træden

ud i Frihed at finde den høiere Beherskelse, nemlig Besjælelsen og Beaandelsen, og derved at komme til høiere Fylde. Men pathologiskt er dog Frihedsdryften, især i ndadgaaende Henseende, en egen Drikt, og Dyreverdenen tør ogsaa vise os den som en saadan, naar blandt Andet sees hen til, om Dyr let lade sig, eller ikke let lade sig, ei blot tamme, men og gjøre tamme, saa at de ei behøve at holdes indesluttede, for at de ikke skulde flye. Man maa derfor spørge, om ikke et eget Organ herfor maatte være at vente. Serviliteten, hvortil man politiskt kan regne Tilbrædeligheden til at lade sig tage paa Tøg med af Partieførere, hører ei allene, i sin Form af Underordning, Mennesket som Menneske væsentligen til (see blandt Andet en Artikel herom af mig i Nyt Aftenblad s. 1844 Nr. 293, et Uddrag af et politiskt Foredrag), men Menneskene i det Hele have og en Trang og Drikt til at følge sig Førere og Herrer og at holde disse i Hævd, hvorom selv den frie nordiske Oldtid bærer megen Vidne. Menneskene maae ogsaa nødvendigviis for største Delen søle, at de ei formaae selv at raade, men maae have Dem, som raade for dem og derfor raade over dem. Men her kunne maaskee vel Attachment paa den ene, Uresrygten paa den anden Side anføres, saa at phrenologiskt intet Organ behøver at søges, hvorimod vel Serviliteten burde udgjøre en egen Hovedgjenstand i en Pathologie, og vilde jeg i en ny Udgave af min Pathologie ikke kunne Andet end give den sin egen Plads.

Om Circumspectionen, Forsigtigheden, (10, X), har jeg baade tidligere talt (P. 178) og atter nylig (P. 232) ved at handle om Frygt og Baersomhed, men vil tilføie Følgende: Man kan vist med god Grund sige, og har ogsaa, mener jeg, ofte bemærket det, at Behag og Smerte hænge saaledes sammen, at netop det Samme, hvad der i sin rette sunde forholdsmaessige Grad medfører Behag, vil i en eensidigt stærkt fremtrædende Virken kunne volde Smerte. Saaledes Varme, naar den stiger til Hede, et varmt Haandtryk, naar det bliver

saa stærkt, at det trykker de fine Dele for stærkt sammen. Smerter blive herved Advarere, og naar det ellers, s. Gr. af Darwin, er bemærket, at endog Kramper kunne være blotte Afledere for det Skadelige, et Slags Explosioner, hvorved Organismen søger at ndfrie sig, saa at Darwin endog regner Latteren herhen, og naar om Febre i mange Tilfælde det Samme nu anerkjendes; naar Taarer, Slaaen om sig i Brede, Skrig i Smerte og Huien og Støien i Glæden ere saadanne Explosioner og Afledere og derved ere Lettelse for Organismen, saa vise sig nu Smerter som de, der drive hele Individet til at hjælpe paa et eller andet Bræk, en eller anden Ulempe, som Organismen paa et eller andet Sted lider af. Men paa lignende Maade kan da nn vel nok den samme Circumspection, Omskuen, Paaagtksomhed, Forsigtighed, som man blandt Andre endog af alle Videnskabens Mænd, men især af Philosophiens Mænd, kan fordre, være af samme Udspring og Grundnatur, som Det, der kan gjøre Mennesker uvisse, raadville, og som overhovedet kan gjøre dem angstelige, frygtsomme, ja, naar det pludseligt kommer, kan sætte dem i Skrak, skjønt Skrak og Angst kunne for Følelsen være lige saa forskjellige, og ogsaa i deres i Livet indgribende Virkning og Betydning ere ligesaa forskellige, fra betænksum Vaersomhed, som en let Kløen eller behagelig Gnidning kan være forskjellig fra Svien, mild Varme fra brændende Hede, Kjølighed fra angribende Frysen. Men vistnok saaer Vaersomheden derved en ganske anden Natur end Frygten, at denne er en eenfaldig Fremhersken af det ene Moment, hiin derimod er dette samme Moment holdt i Ligevægt ved, og parret med, ja gaaende sammen til Eenhed med, sin Modsetning, Besindelsen, som da ogsaa nn kan udfrie fra Frygten og gjøre, at selv Vaersomheden kun bliver Betænksumhed, den egentlige prévoyance.

Frygt, skjønt den egentligen har Modet til Modsetning, fører os dog ogsaa til Haabet (27, k). Gall meente, at haabende var enhver stærk Attraa; men baade Erfaring og psychologisk Overveelse maae lede til at erkjende, at Haab

er et Moment for sig. Paa den ene Side maatte det nu vel kunne synes at gaae i Cet med Modet, ligesom dets Modsaetning, Bekymringen, gaaer i Cet med Frygten; men bemærke vi, at Haab nærmest gaaer sammen med Tillid og Tro til Livet i det Hele, og derfor til Gud og Mennesker og Styrelsernes Gang, medens Modet gaaer i Cet med Selvtillid og Bevidsthed af egen Kraft og Formaaen, saa maae vi finde det naturligt, at Spurzheim har fundet et Organ for Haab, og at han netop har fundet det i det Partie, hvor ei de antopathiske Følelser, men Følelserne med Hensyn til det Hviere have Pladsen for deres Actionssteder i Hjernen.

Vi komme nu, idet jeg følger Galls Orden, til det Gebeet, hvor der mere er Tale om Sands, end om Tilbuelighed og Drikt, men vistnok ogsaa kun mere. Naar vi nu her bemærke egne Organer for Rumsanskuelsen (12, XVII) og for Tidsforholdene (ad 17, e), saa maa vel Alt, hvad der siden Kants Tid er indseet, erkjendt og lært angaaende Rums- og Tidsanskuelsen, bringe til at erkjende Naturligheden af, at saadan Sands er opstillet. At dertil hører let at kunne orientere sig — i Tidsforholdene i Historien, i Localitetsforholdene, Steds- og Stillingsforholdene i Rummet, — forstaaer sig af sig selv. Og her kan jeg om mig selv fortælle, at, uagtet jeg, som bekjendt, har gjort mange Fodvandringer og meget har holdt af at forlade Landeveiene, deels for at trænge ind i Egneens Indre, deels for at søge Gjenveie, veed jeg dog, at jeg til den Dag i Dag ei har kunnet lære at orientere mig let i Egne, og hvad Zyberne i Almindelighed saa let skulle kunne, nemlig overalt, hvor de gaae og staae, vide, hvor Ost, Vest, Syd og Nord er, deraf har jeg aldrig kunnet opnaae Noget; jeg har altid, for at vide, i hvad Retning jeg i saa Henseende gik, maattet see til Solen og tage Uhret op, og har ei sjældent endda maattet construere mig Linierne, og imaginere mig — ja i Sandet hentegne for mig — det dobbelte Kors, der i Stjerneform viser hen til de otte Hovedpuncter; og dog har jeg bestandigen nødig villet

gaae ind i Huse paa Veien for at faae Beviisning, fordi jeg gjerne har villet hjelpe mig selv. Endnu vil jeg fortælle, at det ofte er hændtes mig, at, idet jeg vilde forestille mig Europa-Kortet, havde alt dreiet sig om for mig, saa Portugal og Spanien laae til Hoire og saaledes det hele Europa omvendt, til jeg maatte befinde mig, og ble til det vilde vende sig ret for mig, hvilket da meget snart skeede. Uden Tvivl ligger herved Noget i den ene af de to Hjernehemisphærer, som er i Uave, til Grund, og jeg vilde uof, at man efter min Død vilde undersøge Dette. Overhovedet ønsker jeg, at ei allene mit Kranium men og min Hjerne maa efter min Død opbevares i det anatomiske Museum, efterat Hjernen anatomiskt er undersøgt; og jeg vilde ønske, at flere bekendte Mænd vilde anordne det Samme angaaende deres Hjerne og Kranium; thi kun saaledes kan en ordentlig sammenlignende Menneskehjerne-Anatomie og Physiologie komme ret i Gang og i Stand; og at mit Fædreland gjorde Begyndelsen i saa Henseende, vil jeg saa meget mere ønske, som jeg anseer det for særdeles egnet hertil ved den i mange Henseender livsfrie Verdensanskuelse, som hos os i den dannede Verden hersker.

Endnu vil jeg her bemærke, at Localitetsands f. Gr. kan behøves til ret at komme ind i den menneskelige Anatomie og overhovedet al Anatomie, med Hensyn til Indblikket i alle Deles Leie og Beliggenhedsforhold mod hinanden.

Vi komme nu til Betingelserne for de egentlige Talenter, eller særdeles Aandsaulag til visse Slags videnskabelig eller kunstnerisk Virksomhed og Frembringen. Hvilke disse nu især ere, spørge vi nærmest Livserfaringen om. Og saa nævnes os da vel allerførst Industrie-Mændene (Agerdyrkere maae vel stilles herhen m. Fl., endog Jagtmænd og Fiskere, forsaavidt nemlig en vis saakaldet Konstflid eller Haandteringsdygtighed ogsaa hos dem udfordres); dernæst have vi især at bemærke Matematikere, Naturforskere, hvortil da Medicinere maae medhøre, Historikere, Philologer eller Sprogmand, Theologer,

Jurister og Statsmænd, Philosopher; fremdeles Malere og Billedhuggere, Architekter, Skuespillere, Musikere, Digtere, Talere. Her have vi nu at see deels paa Det, som giver hver af disse sin særdeles Retning og Art og Maade, deels hvad der fælleds hører til, for at de kunne mere eller mindre vise sig deels som Tænkere, deels som Phantastiske, Vidfulde, deels vise sig med Sands for Skjønhed, Høihed og Dybde. Men bestandig er herved at agte paa, at de Alle, hver for sig, kun lade os i særdeles og derved eensidig, men i god Betydning eensidig, Fremtræden see Noget, som hører al Menneffenatur til.

Her møde vi da hos Gall (18, XIX) Sands for Talsforhold, altsaa for Beregning, Calcul, der, naar den er uddannet og livelig, og naar Sandsten for Kunnsforholdene kommer til, maa være Mathematikerne's Giendommelige, medens Andet, f. Ex. Skarpsindighed, Vaersomhed eller Circumspection m. M. naturligtvis er nærfornødent med. Giendommelig i lignende Forstand for Naturforskeren, Medicineren, Historikeren, maa Sandsten for Ting og Kjendsgjerninger (11, XXI) være; dog, at de, især Medicineren, der med maae forbinde Skarpsindighed, sagacitè comparative, som Gall treffende kalder den (20, XXII), samt Sandsten for Skiffelsers rette Dpfattelse (13). Denne maa iøvrigt ogsaa Naturbetragteren have. Mineralogen Werner havde uden Tvivl denne i høi Grad i Forbindelse med Sands for Farveforholdene.

Naar Phrenologerne i Almindelighed nu her fra Sands for Kjendsgjerninger adskille den simple Sands for Ting, ja naar de regne denne til den lavere, hiin til den høiere Dpfattelsesøerne, som da og hiin foran i Panden ligger over denne, men atter har den høiere Intelligentes Organer over sig, og naar de nu tilføie, at Sandsten for Tings Dpfattelse er stor hos Børn, hos hvilke derimod Sands for Kjendsgjerninger, Facta, det egentlige Historiske, være det

i Menneſkeverdenen eller i Naturen, ei endnn kan ventes, ſaa maa alt Dette viſt erkjendes for meget grundet.

Af Galls to Sprogorganer (14 og 15) har man gjort Et. Dog beholde Nogle her Toheden, og jeg for min Deel ſkulde gjøre det Samme. Men da maa Forſkiellen gjøres ſaa, at det ene er Anlagget til at verſere ſig eller røre ſig kraftigen i Sproget, det andet derimod Gave til Sprogſtudium og Sands for alt Herhenhørende; diſe to maae, efter det Heles Conſequents, viſtnof have hvert ſit Organ. Uden hiint kan Beltalenheden, uden denne Grammatikeren, Sprogtraſſeren, ie vare. I den Lethed til at lære udenad, hvilken, da han i ſin Dyræxt bemærkede den hos en Dreng med meget fremtrædende Dine, gav Gall Anledning til at opdage dette Organ og gav ham et af de første Stød til hans hele Stræben, have vi det første af de to Organer i ſin aldeles ifolerede Herſten.*)

*) Jeg tillader mig her at omtale et ſpecielt Tilfælde, ſom private Forhold have bragt mig til at blive opmærkſom paa. Min Fader (i ſin Tid praktiſerende Læge i Kjøbenhavn og anſat ſom Læge ved Borſnehuſet, ligeledes ved Dyſforſtringshuſet, ſamt chirurgiſk Læge ved den daværende almindelige Pleie-Anſtalt) fortæller i Societ. Medic. Haun. Collect., Vol. I (1776), pag. 86—91, om et Sindsforvirringstilfælde, ſom viiſte ſig i en uopferlig Snakken under Uro og Evnløſhed hos en 50-aartig Kone, og ſom han, ſeranlediget ved, at Konen gjærne vilde klæes i Hovedet, men at eet Sted i Hovedet var ømt, opdagede, da han, uagtet hendes Modſtand, havde ſaaet Haaret taget bort, ſaa at Huden blev fri, mulligen at kunne have ſin Grund i en Hævelſe, der dog var meget ringe, men ſom han ved paalagt Plafter bragte til at have ſig ſaa, at den modnedes til at aabnes ved et Indſnit, hvorefter den Syge fik en rolig Nat. Kraniet bemærkedes angrebet af caries, og der fandtes under Haarene Spor af, at tidligere Saar havde ſat Roe, men uden Tvivl ei vare komne til tilſtrækkelig Eſſeſcentens; hun havde længe været ſyg, men ſærſt fornnyede heftigere Anſald havde bragt Familien til at kalde Læge. Skadens Hælbredſe brog Sindsheilbredſen efter ſig. Konen var 6 Aar tidligere ſalden ned af en Trappe, hvorved hun havde ſaaet en Deel Saar i Anſigtet

Den lærde Theolog er en Forening af Philolog og Historiker, kun i en vis eiendommelig Sphære; Dogmatikeren er Philosoph, mere eller mindre; men hos den rette fuldelige Theolog, som hos Prædikanten, hvilken sidste tillige maa have det Taleriske, er det væsentligt, at Galls Sands for Religion (26, XXVII), Andres Grefrygtsfølelse, tilligemed Samvittighedsfuldheden (ad 24, i), samt Sandsen for det Underfulde (23, h), hvilken allerede Gall antog (see IV 238 og 40), skjønt han ikke opførte den særskilt, i en særdeles Grad er tilstede. Jeg vil komme til disse Momenter længere hen, men dog strax her give den Bemærkning Plads, at ved det Underfulde, mener jeg, maa man forstaae det til en høiere Tingenes Orden Henhørende, som factistt kan røre sig i Naturen, som Natur, bag det mere ud for Diet Trædende, og som tusinde Phænomener, baade Overtroens og andre, vise Mennekestets Attraa efter at opføge og tye hen til, om de end ofte forseile det.

anden Aarsag vidste man ei at angive. Den beskadede Deel var bag i Hovedet, omtrent hvor efter Gall Organet for Attachment, Hængivenhed, Tilfnytning, ligger, eller i Nærheden heraf (super sinistro bregmatis osse in confinibus suturæ lambdoidis et sagittalis). Smid- lertid var en uophørlig Snakken Det, hvorved Forvirringen vilste sig, og mueligen nu Noget kunde spørge, om da Organet for Ord og Tale skal antages at være kommen i Verden. Men hertil er at svare, — og for at bemærke Dette har jeg hensat denne Anmærkning, — at idelig Talen og Snakken eller Ordgyderie af sig urolig og forvirret Art er at betragte i Lighed med al den Hujen, Skrigen, Stræien, urolige Elaaen om sig med Arme og Been, samt, efter Darwin, de mangeslags Krampebevægelser (hvorom nylig blev talt, see Pag. 235), altsaa som Afleder og ligesom Ubladning af noget Organismen Besværende, hvori denne vil skaffe sig Luft, som det kaldes, eller skaffe sig Lettelse. I vort Tilfælde vilde det kommet an paa, hvorom al hendes Tale dreiede sig; thi det siges udtrykkelig, at hun bestandigen slog paa de samme Streng; det hedder nemlig (87, nederst): noctes disesque *garrunda* transigebat, semper eadem chorda oberrans. Lyd, Raab, Skrig, Tale ere almindelige Udbrudsmidler, gennem hvilke enhver Sindsbevægelse kan søge at gøre sig gjældende eller dog lægge sig for Dagen.

Jurist og Statsmand maa naturligtvis i sig forene flere af de anførte Grundmomenter, uden at ogsaa her noget særdeles kan specielt opstilles. Talenterne constitueres overhovedet i flere Tilfælde mere ved saadanne egne Samforbindelser og ved de Retninger, Livsgangen har givet, end ved noget vist enkelt Moments særdeles Livlighed og Kraft.

Hvad Philosophien angaaer, da maae vi netop føle os særdeles tilfredsstillende ved de to Organer, der her allerførst og nærmest blive at nævne, nemlig det for *sagacité comparative*, (20, XXII), som det treffende kaldes, eller for Skarpsindighed, som jeg vilde kalde det, og det for *esprit metaphysique*, *profondour d'esprit*, der vistnok hellere maa kaldes Organet for Causfalitet, som det nu pleier at ssee. (Benævnelser som: analytisk Forstand, syntetisk Forstand, ere deels ei ret betegnende, deels forvildende, da forskjellig Forestillingsmaade i denne Henseende hersker; hvad Struve i sin Phrenologie (1845) kalder syntetisk Forstand, maatte jeg nødvendigvis kalde analytisk). Paa logisk Tankeforsølgelse og paa reel Indtrængen i Tilværelsens Grunde og Aarsager og Grundforhold, saa at ei det Spørgsmaal: Hvorledes? men det Spørgsmaal Hvorfor? faavelsom Hvorved? hersker frem, maa vistnok Philosophie nærmest beroe, medens i reel Henseende meget Andet maa komme til. Jeg vil her henvise til det ovenfor Pag. 181—82 Dittrede, men ellers endnu bemærke, at, naar Causfalitetsfanden mere constituerer Betingelsen for den egentlige philosophiske Drikt, som fører til hiin Indtrængen i Tingenes Grundforhold, saa gaaer den logiske Tankeforsølgelse bestandigen ud paa at bringe Consequents, Argumentation, og hvad man videre vil henregne til den grundige Form, eller den gode logiske Sammenhang og Opklaring, ind i Det, hvad Dybsindigheden — thi denne blev Causfalitetsbestræbelsens eie-dommelige Fuldkommenhed — maatte udfinde og fremdrage. Jakob Böhm kunde maaskee frembyde et stort Exempel paa den sidste uden det Tilsvarende af hiin. Platon har begge, Aristoteles

mere kun hiin. Dog gjør Tiltrædelsen af Sandsen for Idealitet og for det Underfulde (for at blive ved dette Udtryk) hos Platon Meget; ligesaa hans Myther til den særegne Betydning, han tillægger visse Tal, seer man den sidste hos ham. Kant havde begge hine høiere intelligente Aandsgaver, men havde ikke den særegne Art af profondeur d'esprit, som grandser hen til Sandsen for det Underfulde, medens den dog er af anden Art end denne, hvorfor man vel og kan vente, at nogen større Specification her vil være at finde, ligesom man har antaget en saadan i de to andre i den forreste Deel af Hjernen liggende Partier, baade i det strax nedenfor liggende Partie for den høiere Opfattelse af det i Verden Givne og det atter herunder liggende for den lavere Opfattelse, hvis ydre Fremtræden viser sig lige over Dinene og mellem dem.

Paa dette Sted maa jeg bemærke, at en egen Sands for psykisk Jagttagelse, Indadvenden i sig selv, i agttagende Selvbetrægtning, vist maa savnes. Man skulde i saa Henseende iagttage de Reflexionsyge, som idelig befkæstige sig grublende, kriticerende, med sig selv.

At Maler og Billedhugger begge, i Henseende til Tegningen, maae have hvad man nu meest kalder Sands for Skikkelses Opfattelse, Formsands (Gestaltfinn), men hvad Gall kaldte Personsands (I3), maa forstaae sig af sig selv. Udtrykket Formsands er iøvrigt ei saa godt, da der derved ikke tillige menes Sandsen for geometrisk, mekanisk og anden saadan skarpt bestemt Form, der kan være Gjenstand for simpel Construction, men kun den friere Opfattelse af Individualiteter og Gjenstande med individuel Eiendommelighed, som især hører til Det, hvad Malere, Billedhuggere, Skuespillere, digteriske Menneskeiagttagere, især saadanne som Homer, eller som paa en anden Maade Theophrast, maae besidde. Helst maatte den vel kaldes Individualitetssandsen. Naar Lessing, efter Jacobis Fortælling (i et Brev til Heinse; s. Jac. Werke I, 343), havde megen mathematisk Formsands, saa at Mangelen af Regularitet, Symmetrie, i et Værelse kunde støde ham

meget, men han for Naturskønheder, skønne Egne og Deelige ei havde megen Sands og Følelse, saa maa vel Mangel paa saadan Individualitets-sands have været Grunden; thi Skønheds-sands kan dog vel ei have manglet ham, men kun dens Virksomhed med Hensyn til saadanne individuelle Former og Form-Sammentrædelse, som give Egne deres særdeles Charakterer.

Maleren maa desuden have Farvesands (16, XVIII); men at en Maler kan vise sig som udmærket i Tegningen, alisaa i Dpfattelsen og Gjengivelsen af Skikkelser, medens han er svag i Henseende til Coloriten, er bekjendt nok. Iøvrigt bør det herved ei overses, at, som reen Mangel af Farve-Dpfattelse kan have sin Grund i Synsnerve og Nethinde, saa maae ogsaa Ufuldkommenheder i saa Henseende kunne have sin Grund heri. Den mere sjælelige Farvesands forholder sig til simpel Farve-Afdækning som Gehør til Hørselse. Letheden til at huske Farver maa og beroe paa saadan Sands. I Moriz's Mag. I, 2, 82 fortæller en Mand om sig, at han fra sin tidligste Barndom mindedes meget Localt og paa Rumforhold Beroende, medens han ei kunde huske Farver, skjønt han ved Synet opfattede disse mere klart og livfuldt end hiint; han bringer Dette i Sammenhæng med sin særdeles mathematiske Sands, og kommer til et Resultat, som maa erindre os, der nu læse Dette, om Gall. Moriz selv (IV, 2, 5) siger sig fra sin Barndom paa modsat Maade langt mere levende at kunne huske Farver, end Rumformer.

Architekten har, som saadan, sit særegne Organ tilfælleds med Mechanikeren (19, VII), hvorved Det, som ovenfor (Pag. 237) angaaende Industriens Mand er sagt, maa erindres. Iøvrigt maa Skønheds-sands høre dem til, samt Sands for Localiteter, for Ruminddelings- og Rumfordelingsforhold.

Konstgartneren bør her ei forbigaaes. Man seer, at det hos ham, som saadan, ei saa meget kommer an paa Det, som udgjør Architectens Giendommelige, skjønt Noget

heraf hører til med, som paa hiin Sands for Individualitetsformerne, saaledes som og Landskabsmaleren maa have den; dog maa Localitetsands komme til. At han i Udførelsen behøver megen Teknik, i Lighed med Mechanikerens, er en anden Sag.

For Skuespilleren finde vi af Gall anført et eget Organ (25, XXVI), og at en egen Skuespillerkorist har dannet sig, saa at der findes Mennesker med særdeles Lyst og særdeles Gave hertil, maa vel medføre, at vi maae erkjende Gyldigheden af, at et saadant eget Organ opføres, skjønt Nogle have meent, at Efterligning, som en Gjentagen, ei kunde udgjøre et særegent Moment for sig i Mennesketilværelsen. Talte Erfaringen ikke saa stærkt for, at Gave til den foromtalte Individualitetsopfattelse ei er nok, skjønt Skuespilleren behøver den, men at der gives en egen stærk Lyst og Drivt i denne Henseende, saa maatte man vel kunne give Indvendingen Rum.

Et eget Organ for Musik (17, XX) maatte man naturligtviis aldeles vente. Ogsaa at en egen Tidsands for sig (17, d) nævnes, har vist sit meget Grundede (see ovenfor Pag. 236). En saadan hører til at holde Tact; den maa findes hos Dandsende, og fører overhovedet til det Rhytmiske, ogsaa i Versbygningen og i den prosaiske Stils Numerøse. Den forholder sig vel til Tonesandsen omtrent som Localitetsandsen, hvortil Sandsen for det Perspektiviske henhører, til Farvesandsen. At Musikeren forresten maa have Individualitetsands og Skjønhedsands, forstaaer sig af sig selv. Iøvrigt hører Tidsandsen vel ogsaa Chronologen til, eller Den, der som Historiker skal kunne vel orientere sig i det paa mange Steder Samtidige, det Synchronistiske.

Vi komme nu tilsidst til Digtere og Talere. Begge behøve for det Første den Sproggave, som forhen er omtalt, og forresten ville vi ei have Grund til videre her at omhandle Taleren, eller den Beltalende; thi Livligheden hos ham i det Hele, men især hans livlige Følelse for Vigtigheden

af de Gjenstande, han har for, og som skulle give hans Tale dens Indhold, maa i Forbindelse med Noget af Det, vi hos Digteren finde, gjøre det Øvrige, der skal danne Belsalenheden, som saadan. — Hos Digteren dernæst maae vi nu først, ifølge hvad hele Poesiens Historie lærer, skjelne imellem den komiske og den alvorlige. Ved Galls esprit caustique, esprit de saillie (22, XXIV), komme vi til at tænke paa hiin; hvad denne angaaer, da har man senere ombyttet Galls poetiske Talent (23, XXV) i Henseende til Navnet med det Udtryk Sands for Idealitet, hvorved da nærmest maa tænkes paa Skjønhedsands. Sands for det Romantiske maatte vel her kunne medhenregnes hertil; men Sands for det Tragiske turde vel ventes at findes særskilt; hvorimod Sands for det Sublime, det Høie og Store, vel nok kan fremkomme ved en Forening af Grefrygtsandsen og Skjønhedsandsen (Sandsen for Idealitet), hvilken sidste da gav hiins Uttring den contemplative og æsthetiske Bending og Virkning, som da Beundringen er en Forening af Høihedsands og Sands for Idealitet.

De Organer, Gall har opført fra Nr. 20 af, opstiller han som dem, der ere de materielle Betingelser for Det, hvad der væsentligen opløfter Menneskene over Dyrene (T. IV, 161 ff). Her have vi da for det Første det Philosophiske, baade det Logiske og det Reelt-Philosophiske, derefter det Poetiske, baade Komisk og Alvorligt. Men derpaa komme vi til Sjælestringer af en anden Art, og møde nu først (24, XIV) Belsallien. Denne har jeg forhen (Pag. 225—26) allerede omtalt. At Grefrygt og Kjærlighed, den sidste som almeen Kjærlighed, udgjøre væsentlige Grundlag for alt det Høiere i Mennesket i det hele moralskt-religiøse Gebeet og danne Egoistens Grundmodsatninger, er vel upaatvivleligt. Organerne for begge ligge lige ovenfor det Philosophiske, det sidstnævnte foran, det andet mod Midten af Hovedets øverste Partie.

Men med Rette anføres vist af Spurzheim og efter ham almindeligen et eget Organ for Samvittighedsfuld-

heden, eller, som Andre hellere ville, Retsfølelsen, Følelsen for det Tilbørlige, Pligtfølelsen som saadan, altsaa for det egentlige Moralske, eller for Det, som er vor Skyldighed. Al moralsk Overveielse maa lære os, at vi ikke med Galt kunne henregne Dette under Velvillien og den af Velvillie udspringende Kjærlighed, ei heller gjøre det til Gæt med Grefrygten, da denne ogsaa kan vise sig mod Mennesker, og, som Sands for Grefrygt overhovedet, ogsaa disponerer til at indrømme Auctoriteten, Anseelsen, som saadan, sin Gylldighed og at møde den med Underordning. Grefrygten maa endnu have noget Andet, som anviser den sin Gjenstand, og Samvittighedsfuldheden medfører uetop, at ei Mennesker og Dødt, men det i sig selv Rette og Tilbørlige bliver dens Gjenstand. Lydighed hører ogsaa herhen; men egentlig moralsk bliver ogsaa denne først ved noget Andet end den, som anviser den sin Gjenstand i det i og for sig Rette og Pligtmæssige, hvor man saa faaer med sin Samvittighed at gjøre. Samvittighed er en Gaaen i Gæt af Sands for det Pligtmæssige og Grefrygtsfølelse, hvorfor ogsaa De vel udtrykke Sagen niagtigere, som istedetfor Spurzheims Samvittighedsfuldhed sætte Retsfølelse, Pligtfølelse. Fichte havde Meget af denne, men Grefrygt tør vi neppe sige, at han i samme Grad havde; dertil havde han for megen Frihedsands. Samvittighed er iøvrigt ogsaa en Gaaen i Gæt af det Moralske og det Selvomforsøgsfulde, men hiint Moment i den sees der vistnok især paa, naar ikke Udtrykket Samvittighed simpelthen, men Samvittighedsfuldhed bruges.

Den Sands for Gud og Religion, som Galt har funden øverst paa Isen (26, XXVII), bag Velvilliens, foran Fasthedens, er allerede omtalt (Pag. 240), ligesom det er bemærket, at den nu opstilles som Organet for Grefrygt, Erbødighed, Veneration. Herved faaer den paa den ene Side ikke saa megen Omsætning, som Galls Udtryk giver den, efter som Religiositeten væsentligen er en Forening af Veneration og Tillid med Hengivelse og Kjærlighed, hvorved

vi da vides hen til andre Organer, nemlig det for Haabet, det for Attachement, det for Velvillie. Men paa den anden Side kommer dette Organ nu ogsaa til at omfatte Mere, end Gall viiste hen paa; thi Veneration kan vides paa mange Maader mod Andre end Gud, ligesom og den lydige og folgsagtige Underordning. Positiv Religion, som den kaldes, saavel som den dermed forbundne særdeles Art af Religiositet og Pietet, beroer paa dobbelt Maade paa Veneration, deels en reent aandelig, deels en saadan, hvorved Auctoriteten, nemlig den udbortes, historisk givne, holdes i Hævd og bliver Gjenstand for Erbdygdighed. Har Religiositeten derimod en mere reent fri aandelig Charakter, eller er den mere af reent deels sympathisk deels intelligent, ja philosophisk Natur, saa vil Venerationen mere kun gaae sammen til Et med det Pietets- og Tillidsfulde og med Hengivelsen, ei med Respekten for Auctoriteten tillige, og da vil Udfrygtsmomentet kunne være mindre fremtrædende, medens Religiositeten i dens Heelhed ikke derfor strax bliver mindre. Et bestemt mig forekommet Cranioskopisk Tilfælde har foranlediget denne Bemærkning. *)

*) Jeg vil her tilføje give Det en Plads, hvad vi hos Gall (T. IV, 269—71) læse under den Overkrift: Preuves de l'existence de Dieu, prises de l'organologie, fordi det kaster et Lys paa Galls Ansuelser i det Hele, blandt Andet med Hensyn til hans Anerkjendelse af det Aprioriske, hvilket han, som Mange, blandt hvilke selv Platon, betragter som medfødt.

Après tout ce que je viens de dire, on ne peut plus douter que l'espèce humaine ne soit douée d'un organe au moyen duquel elle reconnoit et adore un auteur de l'univers. C'est là la plus belle prérogative que l'homme possède sur les animaux. La seule créature moralement libre de la terre devoit être l'homme: par conséquent l'homme seul devoit être susceptible des motifs d'action d'un ordre élevé; lui seul devoit avoir la faculté de peser et d'apprécier des motifs moraux avant de se déterminer à des actes que ses penchans provoquent; pour lui seul le bien moral et le mal moral ont une existence; et comme ses propres forces ne

Jeg bemærker endnu, at den sande, rene Gudstidee, som
 faa a dan, iffe gjør sig gjeldende i Mennesskeheden paa den

sont pas toujours suffisantes pour comprimer l'élan désordonné de ses désirs ; comme il trouve trop facilement le moyen d'é luder les lois de la société, et enfin, comme il n'existe pas de frein pour ceux que leur pouvoir ou même la convention sociale a mis hors de toute responsabilité, il étoit nécessaire que l'éternelle Providence plaçât une autre loi puissante dans l'homme lui-même : c'est un besoin pour le genre humaine que chaque individu trouve et redoute en lui-même un censeur secret, un censeur qui suppose un juge suprême auquel il est impossible de se soustraire. Appliquons l'organologie à ce sentiment inné, et emparons-nous-en comme d'une preuve nouvelle de l'existence de Dieu.

Tous nos sens sont en rapport avec certains objets extérieurs : à quoi serviroit la bouche, le sens du goût, de l'ouïe, de l'odorat, de la vue, si dans le monde extérieur il n'existoit point des corps tactiles, des molécules, des émanations, des vibrations et de la lumière, propres à faire naître les saveurs, les odeurs, les tons et la vision ? L'histoire naturelle des cinq sens seroit donc incomplète, si l'on faisoit abstraction des objets extérieurs et de l'action réciproque des uns sur les autres.

De même tous les penchans et toutes les facultés de l'homme et des animaux sont calculés sur des objets extérieurs avec lesquels la nature a établi un rapport immédiat. Le mâle et la femelle sont les objets de l'instinct de la propagation ; les petits et les enfans satisfont l'amour de la progéniture ; l'instinct de la propre défense combat les ennemis de sa conservation ; l'instinct carnassier rencontre partout des animaux pour en faire des victimes ; l'impérieux trouve des individus et des nations à subjuger ; les organes des localités, de la peinture, de la musique, des calculs, de la mécanique s'exercent sur les lois et les rapports de l'espace, des couleurs, des tons, etc.

Ainsi tous ces penchans, toutes ces facultés et leurs organes seroient sans but, si les objets extérieurs, sur lesquels ils opèrent, n'avoient point d'existence. La nature se seroit jouée de l'homme et des animaux, si, en leur donnant des instincts, des penchans et des facultés, elle leur avoit refusé les objets extérieurs pour les satisfaire. Leur état seroit, au premier moment de leur existence,

Maade, man har meent ved at nævne det Medfødt. Af Sandfen for det Underfulde, for Haabet, Samvittighedsfuldheden og Grefrygten har den først, formedelst tiltrædende Intelligents eller Oplysning, illuminatio, klaret sig ud, og saaledes har det ogsaa skullet være. Al naturlig Religion (nemlig i den Forstand af dette Ord, hvorefter derved menes den Religion, der paa en vis naturlig drivtmæssig Maade har dannet sig) har particulariseret sig sin Guddom og har derfor ført til Fleerguderie. Genhedsfølelsen, forsaavidt den ligger til Grund for Troen paa den ene Gud, kan netop intet andet Grundlag have end Det, som overhovedet giver Menneftet Følelsen af hans egen Tilværs Genhed og af hans Tænknings, hans Livs- og Udviklings Genhed. Men Feghedsfølelsen kan ei have noget særligt Organ, da den maa beroe paa Det, som gjør alle Organerne til en Heelhed og derved gjør dem til en Genhed, og at det med Fornuften forholder sig paa lignende Maade, er nofsom fremhævet af Gall og er forhen omtalt. Forsaavidt kan da Troens, den forenede Grefrygts og Tillids, Overgaaen til en Tro paa den Ene og Eneeste, kun blive Udviklings Bær. De Enselte, der, som Begejstrede, have udtalt saadan Tro og bragt

un état de privation, de violence et de contradiction; le second moment seroit celui de leur mort. Il est donc certain que la nature n'a créé aucun sens, aucun organe sans lui avoir préparé d'avance, dans le monde extérieur, l'objet de sa fonction.

Or, il est constant que dans tous les temps et partout sur la terre, l'organisation de l'homme l'a conduit à la connoissance d'un être suprême; il est constant que, partout et dans tous les temps, l'homme sent sa dépendance d'une première puissance; que toujours et partout, il éprouve le besoin d'avoir recours à un Dieu, et de lui rendre hommage.... Qui oseroit penser que ce seul sentiment, ce seul organe, fût privé de son objet dans le monde extérieur? Non, la nature ne peut pas à ce point abuser l'homme dans son intérêt le plus important! Il est un Dieu, parce qu'il existe un organe pour le connoître et pour l'adorer.

den til Andre, ved at faae Andre til at hylde den, maae ogsaa, naar vi tage Sagen naturlig, antages at vare komne hertil paa en genial Maade, men Dette vil da sige ved Samvirkningen af Alt hos dem, eller dog ved Samvirkningen af et vist Indbegreb af dette Alt hos dem. Med Geniet, den besjælende Beaandelse altsaa, med Det, som gjør, at man om flere aandstore Mænd har sagt (Friederich Schlegel sagde det, saavidt jeg mindes, om Luther), at de havde Mere end et Kald, at de havde en Sendelse, maa det netop, med Hensyn til den Gallske Lære, forholde sig som med Fornuften efter det Anførte. Dette kan ogsaa sees deraf, at Saadanne gjærue kom frem efter en gennemgaaet indre Gjæringsproces. Kun paa saadan Maade har nu ogsaa den sande Tro paa den Gne kunnet danne sig i Menneskeheden; ikke, som meget Andet, ifølge enkelte specielle Drivter og Idee-Impulser; hvorimod Religion overhovedet, Guds Idee overhovedet, nok har havt et saadant mere particulært Grundlag.

Naar da nu Samvittigheden, blandt Mere, som kan siges om den (see min psych. Pathol. eller ældre Psych. II Deel, § 78), kan kaldes den indre Drivt til Guds Rige, ogsaa (objectivt) Guds Riges egen Drivt i os, saa er det dog kun ved Betænkning og Besindelse, ifølge Sandten for Forstjæl imellem Ret og Uret, ifølge Grefrygt og Selvomsg, at den efterhaanden, under Sjælens illuminatio, vorder hertil.

At Gall giver det af ham antagne Organ for Fasthed, Standhaftighed, Udholdenhed (27, X) Plads blandt den hviere Sjæleformaaen, kan ligesaavel forundre, som at et saadant Organ overhovedet forekommer, da Fasthed kun synes at betegne en Egenskab, som enhver Altraa og Tragten kan have, og saaledes kun synes at betegne dens Grad af Styrke i Henseende til Vedbliven. Hvad Hiint angaaer, veed jeg ikke, om Gall er bleven bestemt ved den Omstændighed, at han fandt Organet lige bagved det for Grefrygten, paa den øverste Deel af Hovedet, hvor det ligger bagad til, saa at man kommer til det, saasnart man forfra

er kommen hen over den forreste Deel af Isen, hvor Grefrygtsorganet ligger; naar han henregner Haardnakkethed med til sammes Dyringer, som han da baade maa og gjør, saa maatte dog Dette vel især bringe til at tillægge ogsaa Dyrene det. — Dyr, hvis Afrettethed, altsaa noget Andet, end oprindelige Drieters Udholdenhed, man kan stole paa, ere dog forskjellige fra saadanne, hvorom dette ei i lige Grad er Tilfældet. — Hvad det Andet angaaer, at Fasthed kun kan betegne en Grad af Styrke, da bemærker Gall, at en vis Tilbøieligheds Fasthed, er noget ganske Andet, end Characterens fasthed, eller end Det, som gjør, at en Mand kan kaldes *tenax propositi*, og at de Ord: Viig ei for det Døde, men gaae det desto skjætere imøde (*Tu ne cede malis sed contra audentior ito*), blive hans Valgsprog. Modet maa man da nu her tænke paa, hvilket jeg ovenfor (Pag. 227 ff.) har afhandlet ved Bekæmpelsesdrivten; men unægteligen er Selvsforvarets Modighed, som blot krigerst Mod, noget Andet, end det egentlige rene Mod, især det udholdende, naar det er for Sagens Skyld, ei for sin egen Skyld, man uansægtelig vedbliver. Og saa komme vi da til, her ogsaa at maatte erindre om Troskaben, og kunne nu overhovedet kalde Organet Villiekraftighedens Organ, hvilket Udtryk da viser hen paa en bestemt saakaldet Gyne, nemlig Villien, der, som jeg i min Psychologie (ældre Udg. Iste Deel, § 24 og anden Deel eller Pathologien § 3, samt min nye Psychologie § 118 og 126) har viist, er noget ganske Andet, end Attraa, Begjær, Tilbøielighed, idet den rene Villie i Forhold til disse endog kan træde frem som en reen pathosfri. Organets Beliggenhed midt imellem Grefrygtsorganet, altsaa Organet for det Gyldiges Holden i Hævd, paa den ene Side, nemlig fortil, og Selvhaandhavelsens, Selvselelsens Organ bagtil, er her meget betegnende. Her er Overgang fra den selviste Begjæren til den reent som saadan udtrædende Villiekraftighed.

Jeg haaber, at det Ovenansførte vil kunne bidrage til at vise, hvad ellers mange fortrinlige phrenologiske Skriver, naar man gjennemgaaer dem med Agtpaagivenhed, maae kunne lære Enhver, at det er saa langt fra, at man allerede paa Grund af dens Psychologie skulde kunne være berettiget til at dømme nedsettende om den Gall'ske Lære, at jeg tværtimod maa anbefale baade Gall's egne mangfoldige psychologiske Bemærkninger og hans Tilhængeres i det Hele til alle Psychologers Opmærksomhed.

Iøvrigt bør jeg bemærke, at, hvad især de mange omkring Dinene liggende Organer angaaer, hvor især paa et lidet Rum mange ere blevne adskilte, men tillige netop paa et Sted, hvor det Kraniostopiske har meest Banfelighed, da lægge Flere, f. Ex. hos os Professor Otto, ikke videre Bægt paa denne Adskillelse, men holde sig mere til den Hovedadskillelse, at i Panden ligge de synlige Fremtrædelse af Organerne saaledes, at a) de for den lavere Dpfattelse, nemlig Sandsen for Tingenes Dpfattelse (lige midt mellem Dinene) og Gall's Nr. 12 til 16 og Nr. 18 (paa Siderne) ligge i den nederste Række, deels hen over Dinene, deels ind i Hovedet lige bag ved Dinene, saa at de tildeels bestemme Dinenes egen Skikkelse og større eller mindre Udtræden; medens b) de for den høiere Dpfattelse, nemlig i reel Henseende, eller Sandsen for Kjendsgjerninger, der har Tidssansen ved Siden af sig, ligge i Rækken ovenover, og c) de for den høiere Intelligents, for aandelig Indtrængen og ideel Virksomhed ligge øverst paa Panden. I Panden adskille vi da tre Partier, hvoraf det øverste bliver at kalde Hovedskallens forreste Deels øverste Partie (anterieure superieure). Gaae vi derpaa videre opad og bagadtil, saa følger Hovedskallens øverste Deel. Her bemærke vi da først denne øverste Deels forreste Partie (superieure anterieure; man maa ved at læse Gall ei lade sig forvilde ved disse Udtryksmaader), hvor de høiere Følelsers Organer begynde at finde deres Fremtræden saaledes, at man her, paa det Sted, hvor Hovedskallen fra Pandens Øverste bøier sig om

hen imod Jæsen, midt paa Hovedet, finder Velvillien. Men her, som forhen i Pandepartiet, maae vi nu ei allene agte paa, hvad der ligger i Midterlinien, eller i den Linie, som fra midt imellem Dinene af drages lodret opad og gjen- nem Jæsen fortsættes lige til Nakkehulen, men og hvad der paa Hovedets øverste Overflade findes til Høire og Venstre. Dette er Efterlignelsesdrivten og Sandsen for det Underfulde, saa at her to, endnu til den Deel af Sindsvirksomheden, som ellers har sine Organers Sæde i Pandepartiet, deels henhørende deels nærhengrændsende, Arter af Tendents og Sands have funden Plads, ret, som om Velvilliens Organ skjød sig, som en stor Fremragning, fra de høiere Følelsers Region bag fra forad til ind i Erkjendelsesvirksomhedens Region. Derefter kommer i den øverste Deels midterste Partie Urefrygten, som indtager Jæsen, dog mere forad til; paa høire og venstre Side deraf ligger Haabet. Mere bagtil kommer saa Villiekraftigheden og paa Siderne Samvittighedsfuldheden eller Rets- og Retfærdighedsfølelsen. Saa at Kjærligt, Religiøst, Moralskt bliver Ordenen forfra bagadtil. I Baghovedets øverste Partie, hvortil vi nu komme, have vi Selvfølelsen (uden Tvivl med Herkfelyst) i Midten, paa Siderne Uresdrivten. Saa kommer i Baghovedets midterste Partie, i Midten Concentrationen, eller den individuelle Isolering eller Haandhævelsen af den eiendommelige Tragten i dens Særegenhed; og paa Siderne dens nærmeste Modsatning Hengivelsen, Attachementet. Nedenfor ligger Børnekjærligheden og atter derunder Kjønnskjerlighed; men paa Siderne ligger her Noget, som psykologiskt henhører til Det, der ellers har sit Sæde paa begge Sidebele af hele Hovedskallen eller paa Hovedets Høire og Venstre, her ligger nemlig Bekæmpelsesdrivten, som iøvrigt gaaer halvt om paa Siden af Hovedet.

Hidtil havde vi hele Hovedets Midterpartie for os, fra forfra mellem Dinene til nederst i Nacken, med hvad der

laae saaledes til Hviere og Venstre, at det maatte regnes til Forhovedet, Overdelen og Baghovedet. Vi komme nu til Hovedets to Sideslader. Her ville vi da forfra bag til, nærmest ved nogle af de lige over Dinene liggende Fremtrædelsler, nemlig ved Sandsen for Talforhold og for Drøden (man tillade mig her og oftere at sige Sandsen, istedetfor ydre Fremtrædelse af Organet for samme), finde Lonesandsen, der dog gaaer omadtil Pandepartiet, hvor den gaaer sammen med Tidandsen, som ganske ligger paa Pandepartiet, medens kun en Deel af Lonesandspartiet kan sees forfra. Dette Samme gjelder ogsaa om den ovenfor disse liggende Vittighed, der indad Midterlinien til støder til Intelligentens og Philosophiens Organer; hviere opp mod Isens Partie og tillige mere bag til, nemlig naar man tænker sig at komme fra Pandepartiet, lige bag ved Vittigheden, ligger Skjønhedsandsen eller Idealitetsandsen, der ad oven til støder til Sandsen for det Underfulde, som vi atter saae mere opad til at støde til Esterligningens Blads. Nedenfor de nu anførte, altsaa fuldkomment paa Siden af Hovedet ligge saa den mekaniske Sand og Erhvervs eller Eiendomsstilegnelse drevet; den første mere fortil henad mod Diet, den anden mere bagtil. Alle disse Organer ere naturligviis, som overhovedet alle Hjerneorganerne ere det, dobbelte, eet paa Hviere af Hovedet, eet paa Venstre, svarende til hinanden; det er kun i Midterlinien at de to Organer ligge saa tæt, at Dobbeltigheden mindre mærkes.

Saavidt kunne vi regne Sidehovedets forreste Halvdeel at gaae. Dertil støder nu bagved den Linie, som fra Dret kan drages lodret op, dets bagerste Halvdeel. Her have vi øverst Forsigtigheden, stødende opadtil til Samvittighedsfuldheden. Nedenfor samme ligger List og Forslagenhed, og atter nedenfor denne Delæggelsesdrevet deels sige tæt over deels bag Dret, men dog meest bag samme. Bagtil støder den til den allerede nævnte Bekæmpelsesdrevet, der

atter, som bemærket, bagtil støder til Børnefjærligheden. Men foran for Odelæggelsesdrivten, eller Galls Roddyrsagtige, ligger yderst og nederst mod Ansigtet nærved Drets øverste Rand, foran samme, det af Hoppe angivne Organ for Spise- og Drikke-Lysten, som da hos Dem, der elske et godt Maaltid, og lade det sig være meget magtpaaliggende at forskaffe sig det, maa findes særdeles fremtrædende og menes at være funden saaledes.

Endnu vil jeg her tilsidst ikke undlade at give følgende Bemærkning Plads: Alle Organerne ville naturligtvis i den sunde og normale Tilstand findes hos alle Mennesker, ligesom alle Nervepar, alle Muskler, alle øvrige Organer, findes hos dem, og de ville da ogsaa være tilstede i en vis normal Tilstand, om end saa, at nogle under Fosterdannelsesperioden kunne være mere udviklede end andre. Lægger man nu til, at Barnet fødes som et i organisk Henseende endnu ikke sær- digdannet Væsen, hvis Opvært er et Slags Fortsættelse af den Legemsformelsesproces, der stærkest gik for sig i Foster- tilstanden, men i det Mindre vedbliver siden, samt at vel især Hjernen maa betragtes som den, der i Barnets allerførste Periode, formedelst manglunde sandfelige Indtryk og hertil trædende andre sjælelige Indvirkninger, skal dannes til at vorde det Organ, den skal være, saa maa man vel og erkjende, at der hos velsødte Børn maae, ligesom i mange andre legemlige Henseender, saa og især i Hjerneuddannelsens Henseende gives en stor Uddannelsighed, saa at de Galtse Hjernes organers ulige Forhold til hinanden vel nok hos Børn maae for en stor Deel beroe paa det Medfødte, men for en Deel dog kommer til at beroe paa de tidlige Indvirkninger, ja vel endog i visse Henseender paa noget langt Sildigere, saa at altsaa Opdragelsen vil faae Indflydelse paa hvilke Hjerneor- ganer der skulle særdeles fremarbejdes. En vis almindelig Educabilitet eller Opdragelighed i alle slags Retninger kan

derfor ei staae i Strid med den Galliske Lære, der ingenlunde væsentligen medfører, at hos ethvert Individ visse Organer skulle være mere fremtrædende end andre, idet den i denne Henseende ei kan fordre Andet erkjendt, end hvad alligevel almindeligen anerkjendes og maa anerkjendes, at Menneskene fødes med forskjellige Anlæg, men at Dannelsen faaer megen Indflydelse paa disses forskellige Udvikling. Uagtet man kun finder færre Mennesker, som ere i særdeles Besiddelse af Det, der udfordres til at danne den fortrinlige Sanger, saa kuune dog Mange dannes til at deeltage nogenlunde ordentligen i Sang; paa lignende Maade kunne mange Mennesker dannes til antagelige Studenter, antagelige Cavallerister, uagtet der udkræves særegne Betingelser i Individualiteten til at danne noget Fortrinligt i disse Henseender. Netop Dette stemmer nu just med den Galliske Lære, og man vilde ikke kjende den, dersom man antog Andet. Den menneskelige Organismus indeholder overhovedet i den sunde Tilstand hos Barnet Betingelserne for al Slags almindelig menneskelig Dannelse; og netop saaledes forholder det sig ogsaa med Hensyn til Hjernen. At uddanne Anlæg er tillige at uddanne Hjernen. Men nu maa det da dog tillige være klart, at, naar slige Misfostertilstande kunne være medfødt, som de, vi finde hos Cretiner og andre fra Naturrens Haand aldeles Uandsløve og hos mange Andre, saa maae og mindre Misforholdstilstande kunne fra Fødselen af være saaledes grundlagte, at noget vist Gensidigt, ja noget Abnormt deraf kan blive Følge. Jeg har ovenfor allerede havt Leilighed til at vise hen herpaa (Pag. 195—96), men dertil knytter sig da den Bemærkning, at Sligt dog, naar det tages tidligt nok, maa kunne modvirkes, ligesom andre legemlige Mangler og Ufuldkommenheder, naar de ei ere store og dybe, kunne modvirkes. Men paa den anden Side kan ogsaa Uddannelsen deels fra Fostertilstanden af deels i Opvæksten have været saa harmonisk, at alle Anlæg ere saa ligeligen uddannede og ere i en saa god Tilstand tilstede, at netop denne Harmonie kan gjøre, at intet synes i nogen

særdeles Grad at findes, fordi de alle findes i en særdeles Grad, men med en harmonisk Ligelighed. Saaledes kan man maaffee antage det hos Göthe at have kunnet være. Han fortæller iøvrigt om sig, i Slutningen af anden Deel eller af tiende Bog af hans Levnet, at han af sin Fader havde arvet en vis Lyst til at udbrede sig i belærende Tale (eine gewisse lehrhafte Redseligkeit), og af sin Moder en Gave til muntert og kraftigt at fremstille hvad Indbildningskraften kan frembringe, at opfriske bekjendte Eventyr, opfinde og fortælle andre, ja at opfinde dem midt under Fortællingen. Ved Hiint faldt han imidlertid Andre i Selskaber ofte besværlig, ved det Sidste derimod gjorde han sig yndet hos Unge ogældre. Han maatte imidlertid, siger han, efterhaanden lære overalt at være tilbageholdende i begge Henseender, og tabte derved i Livsnydelse og fri aandelig Fremgang, dog beholdt han begge Dele tilligemed en Lyst til at tale billedligen og i Lignelser. Dersom, tilføier Göthe, meente og "den ligesaa indsigtsfulde som aandfulde Gall", idet han opdagede Dette hos ham, at han egentlig var skabt til at være Folketaler. Göthe mener nu, at, dersom saa var, saa vilde hans hele Liv blevet en forfeilet Bestemmelse, fordi der hos hans Nation "ikke gaves Noget at tale" (da sich bey meiner Nation Nichts zu reden fand). Vilde vi imidlertid kaste et Blik hen over Göthes hele Virksomhed, saa maae vi sige, at, hvad han sagde sig at have arvet af sine Forældre, virkelig ligger til Grund hos ham heelt igjennem, og at han, om han end ikke mundtligen kunde blive ved at være Det, eller i det Større vorde Det, hvad han i sin Ungdom i mange selskabelige Kredse var, saa er han dog for sin Nation gjennem Skrifti bleven en Folketaler, det vil sige bleven Den, som har vidst at bringe overordentligt Meget paa en saa fuldkommen Maade til Ord og Udtalelse, at han mere end nogen Anden gjennem Ord og Udtalelse er bleven de Dannedes Mand og Dannelsens Mand i en Forstand, lig den, hvori man bruger Udtrykket Folkets Mand.

Jeg vil nu, inden jeg gaaer til at betragte Gall's Lære nærmere physiologiskt, give Det Blads, hvad jeg har at stille imod Joh. Müllers og Valentins Domme om samme, samt tage Hensyn til Prof. Eschricht's Ytringer derom, og vil derefter omhandle Det, hvad Louget fører frem for os.

IV. Betreffende Joh. Müllers, Valentins og Eschricht's Ytringer om Gall.

Johannes Müller udtaler sig i sin Physiologie (1 Deel fjerde Udgave, 1844, Pag. 729—30) saaledes: "Den Anskuelse af Gall, paa hvilken Kranioskopien skal grunde sig, indeholder vel ikke en Umnelighed, men der gives aldeles ingen Kjendsgjerninger, som kun paa fiern Maade kunde være i Stand til at godtgjøre Rigtigheden af en saadan Anskuelse i Almindelighed og Rigtigheden af dens Gjennemførelse i det Enkelte. Der lader sig ikke paavise nogen Provinds af Hjernen, hvori Hufommelsen, Indbildningskraften o. s. v. skulde have deres Sæde. Vel nok kan Hufommelsen ved Beskadigelse af Hemisphærerne paa een eller anden Deel af deres Omfang gaae tabt, og saaledes er det med alle Hovedevner eller Retninger af Aandsvirksomheden. Men betænker man paa den anden Side de for en Deel ganske upsykologiskt af Gall sammenbragte Grundevner, saa kan man uden videre udelukke disse Vilkaarligheder, der ei lade sig bevise ved Noget, fra de videnskabelige Undersøgelses Forum. Ganste interessant er i denne Henseende, hvad Napoleon yttrede om Gall's Syn frem til Las Casas: "Han tilskriver visse Fremragninger saa-
"danne Tilbøieligheder og Forbrydelser, som ikke ere tilstede i
"Naturen, som kun gaae frem af Selskabet, af Conventionen.
"Hvad vilde der blive af Tyveries Organet, hvis der ei gaves
"nogen Eiendom, af Drickesygens Organ, hvis der ikke gaves
"spirituose Drikke, af Uergjerrigheden, hvis der ei gaves
"noget Selskab." — Skjønt Gall ikke antog noget Organ for Drickesygen, saa er dog denne Bemærkning rigtig med Hensyn til de Gall'ske Organers flette psykologiske Grundlag. Smidlertid omstøder Napoleons Bemærkning kun Maaden,

hvorpaa det Galliske System er gjennemført, ikke sammes Princip. Hvad Principet angaaer, saa er mod Mueligheden deraf i Almindelighed Intet a priori at indvende, men Erfaringen viser, at hiin Organologie af Gall aldeles ikke har nogen erfaringsmæssig Basis og Hovedets Bestadigelses Historie taler endog mod Existentsen af særdeles Provindser i Hjernen for forskjellige Aandsvirkomheder. Ikke allene, at de høiere og lavere intellectuelle Begreber (Fähigkeiten), Tænkning, Forestilling, Phantasi, Grundring, kunne ved Bestadigelse paa ethvert Sted af Hemisphærerne's Overflade komme til at lide Afbræk; man har ogsaa ofte nok seet, at de forskjellige Dele af Hemisphærerne kunne understøtte de andres Virksomhed ved de intellectuelle Functioner, og man har hos Mennesker, hos hvilke det blev nødvendigt at bortfjerne forstyrrede Partier af Hemisphærerne's Overflade, oftere ikke seet nogen Forandring indtræde i Henseende til deres moralske og intellectuelle Egenskaber. Magendie har fuldkommen Ret, naar han stiller Kraniologien i een Klasse med Astrologien og Alchymien."

Saavidt Joh. Müller angaaende Galls Lære. Andet og Mere har han i en stor Physiologie, som ellers omhyggeligen er udarbejdet til at svare til sin Bestemmelse, og skal lægges til Grund ved Forelæsninger over denne meget omfattende Videnskab, ikke vidst at sige angaaende en Lære, som har funden mange Dyrkere i Tydskland, Frankrige, Engelland, Skotland og Nordamerika, og ei har savnet dem hos os, og i hvis Detail dog vel de sig dannende Physiologer noget mere skulde føres ind.

Men hvad skal jeg nu dømme, naar jeg agter paa, hvad der ligefrem paa det Aabenbareste fremlyser af denne hele Udtalelse? Jeg kan ikke sige, med hvilken Forbanselse jeg har læst de anførte Linier af den berømte og det med største Ret berømte Physiolog, en Forbauselse, som maatte stige, naar jeg paa den ene Side betænkte, at det var ei i Frankrige, men i det philosophiske Tydskland, fra en med sammes

Philosophie ingenlunde ubekjendt Forfatter, at disse Ytringer kom, og paa den anden Side lagde Mærke til, hvilket paa-
faldende Ubekjendttfab baade med Galls hele Lære og specielt med
Galls egne udførlige Dplysninger, netop af det efter Napo-
leon Fremførte, disse Linier vidnede om, og det paa den meest
ufordulgte, ja man kunde sige meest naive Maade. Jeg maa
gjentage, hvad jeg ovenfor allerede har havt Anledning til
at yttre, at Johannes Müller er en Physiolog, der, som
Physiolog, i hvi Grad bør agtes, kjendes, studeres, og hvem
man har Meget at takke, men han er tillige et Beviis paa,
hvorledes man i eet Sag kan være stor, medens man i et
andet, endog dermed beslægtet, kan tale som den aldeles
Ukyndige.

Den Indvending, som, optagen efter Napoleon, her er
gjort af Joh. Müller, vil jeg omtale først. Gall har fra
først af gjort sig den sely og det endda med en vis Styrke,
fordi han i Begyndelsen netop har deelt det Stags Anskuelse,
som ligger til Grund for den. "I den Forlegenhed", siger
han (Forlegenhed er iøvrigt, velnok ikke efter sin bogstavelige
Betydning, i hvilken Ordet er meget udtryksfuldt, men efter
vor Brug af samme, et for svagt Ord til at betegne det
franske embarrass), "hvori jeg fattes ved det Oprovende i
Tanken om en medfødt Tilbøielighed til at stjæle, gjorde
jeg mig følgende Indvending: Tyverie forudsætter Eiendom,
men i Naturen er der ingen Eiendom; Eiendom er kun et
Resultat af hvad man under Samsundsindretningen er kommen
overeens om." Han tilføier, at han i alle sine offentlige
Foredrag har fremhævet denne Indvending og har gjendrevet
den, og han gaaer derpaa ganske ind i denne Sag. See det
ofte anførte Bærk III, 280. Dette har altsaa Joh. Müller lige
saa lidet vidst, som han har kjendt eller henvendt nogen
Tanke til Alt, hvad der i mange phrenologiske Skrifter kan
læses i denne Henseende. Men ei blot i dette Stykke, men
overhovedet, maae de anførte Linier berettige os til at antage,
at han kun har kjendt den Gallske Lære af løst Sigende, eller

af hvad der gaaer løst om angaaende den i visse ukyndige Modstanderes Kredse; og dette Samme gjelder om ikke faa blandt Dem, som hellere løst og fornemt affærdige den i al Korthed end indlade sig paa den, men ikke Enhver lægger det faa aabenbart for Dagen, som Joh. Müller, uden al vaersom Tilbageholdenhed og Forsigtighed, her har gjort det.

Dg nu beder jeg Enhver, som kjender Noget til Philosophien i Tydskland, om det ikke saa tilstrækkeligen og paa saa mange Maader i samme er bleven oplyst, at der til Grund for al menneskelig Tankebevægelse, al menneskelig Tragten og Stræben, ligger noget indre Apriorist, eller noget i den oprindelige Menneskenatur Virksomt og sig af samme Fremarbeidende, at det maa forbause, at en tydsk Physiolog ganske uden videre kan gaae ind paa hiin Napoleonske med en vis da herskende fransk Philosophie vistnok samstemmende Anskuelse, der gaaer saa vidt, at den endog vil, at Gæsdrivten skal være Samfundsindretningens Bærk, uagtet her det Aprioriske især er i Dine faldende og blandt Andet kan sees deraf, at man meget tidligt kan skamme et Barn ud og kan gjøre det forsængeligt, længe førend Noget af den Art af Reflexion, hvorved der sees hen til en Samfundsorden, kan være opstaaet hos det, idet man virker paa en aldeles oprindelig Receptivitet hos Barnet. Jeg holder det for overflødigt her for danske Læsere af saadanne Skrifter, som nærværende Bog er, at gaae videre ind i denne Sag; iøvrigt har jeg paa mange Steder, blandt andre og i en tidligere Afdeling af nærværende Skrift (Pag. 147 ff.), søgt at gjøre Mit til at bringe den hele Lære om det Aprioriske paa det Klare og til Anerkjendelse. Jeg har blandt Meget ogsaa gjort opmærksom paa (sfr. ovenfor Pag. 157—58), at der endog i reen legemlig=organisk Henseende gives noget Apriorist, som da Grundnaturen i enhver Plante er noget saadant Oprindeligt og Apriorist i den, ligesom det Grund=Logiske er det i Tankningen, det Grund=Moraliske i Menneskesindet. Jeg vil her endnu kun (sfr. iøvrigt min ældre Psychologies

anden Deel S 25 Pag. 74 ff.) bemærke, at endog hiin Stræben, som har ført til at Tillavningen af spirituøse Drikke blev udfunden, har havt et aprioristt Udspring; thi Menneftens Naturens Indre har fremfaldt den Følelse af Lyst ja Trang til stærkere Pirringsmidler, som har stærpet Dymærksomheden paa faadannes Fremkomme i Naturen og har drevet til at udstudere Midlerne til at udbrage sig dem af Plantez eller Dyrelegemerne. Hvad Gall angaaer, faa paaberaaber han sig, ved at omtale Eiendomsstilegnelseslyften, først Dyrene, blandt hvilke nogle samle Forraad, andre ikke, dernæst netop Adskilligt af Det, man af en med tydfst Philosophie bekendt Forfatter maatte vente.*)

*) Jeg vil hensefte Noget af Det, man hos Gall III, 280—89 læfer:

Dans l'emharras où me mettoit ce qu'il y a de révoltant dans l'idée d'un penchant inné au vol, je me fis l'objection suivante: Le vol suppose la propriété; mais dans la nature, il n'existe pas de propriété, elle n'est qu'un résultat des conventions sociales; donc, il ne peut pas exister de penchant inné au vol, ni organe de ce penchant.

Dans toutes mes leçons publiques, j'ai articulé cette objection, et je l'ai réfutée. Partout, les adversaires de l'organologie l'ont accueillie, comme une preuve sans réplique de la non-existence du penchant et de l'organe du vol, et ils se sont empressés de la répandre. Quoique ma réponse se trouve dans les nombreux ouvrages de mes élèves, tous mes adversaires ont eu la mauvaise foi de la passer sous silence et de n'instruire leur public que de l'objection, parce qu'ils pensoient quelle leur assuroit la victoire. Examinons donc si réellement la propriété n'existe pas dans la nature, et si c'est la propriété qui a produit les lois, ou si ce sont les lois qui ont fait naître la propriété. —

— Le chien et le chat qui cachent des provisions auxquelles ils ne recourent que lorsque la faim les presse; l'écureuil, le hamster, le geai, qui s'approvisionnent pour l'hiver, n'auroient-ils pas le sentiment que leur grenier d'abondance est leur propriété? Sans ce sentiment, pourquoi cette ardeur d'amasser des provisions,

Det Anførte er ikke det Æneste, hvorved Joh. Müller lægger sit Ubekjendtskab med Galls hele Lære for Dagen;

cette sollicitude de les cacher? Où voyons-nous dans la nature une contradiction semblable entre les instincts des animaux et le but de ces instincts? Donc, les mœurs des bêtes prouvent que le sentiment de la propriété est inhérent à leur nature. —

— Dans une tribu qui ne subsiste que par la chasse ou la pêche, les armes, les ustensiles et les fourrures que porte l'individu, sont pour lui les seuls objets de propriété, mais toujours propriété. —

— L'enfant en bas âge veut avoir déjà une propriété. Il veut avoir ses joujoux; le petit garçon veut avoir ses soldats; la petite fille sa batterie de cuisine. —

— Comment pourroit-il désirer la possession de certaines choses, s'il ne supposoit pas dans les autres le respect pour la propriété? comment en général, si ce sentiment n'existoit pas, pourroit-on concevoir un état de société? —

— Henri Home a prouvé déjà que la propriété ne repose nullement sur une convention sociale, mais sur un sentiment particulier intérieur, et que tout empiétement sur la propriété d'autrui est contraire à un autre sentiment également inné de justice et d'équité. —

— Comment pourrions-nous être affligés de la perte d'un objet, si nous n'avions pas le sentiment de la propriété de cet objet? Il en est de ce sentiment comme de toutes les autres qualités; si la nature ne l'avoit pas donné à l'homme, il n'en eût jamais eu la moindre idée, et jamais il ne lui fût entré dans l'esprit de faire des lois contre le vol. —

— Nous faisons des lois, ou plutôt c'est la nature, le créateur lui-même qui nous les inspire, tandis que nous les croyons notre ouvrage. Ainsi donc, les lois sont nées du sentiment de la propriété, et ce n'est nullement le sentiment de propriété qui est né des lois. —

— La société offre des points de contact au moyen desquels l'activité des qualités fondamentales se déploie, mais elle fait naître tout aussi peu ces qualités elles-mêmes, que la femelle ne fait naître l'instinct de la propagation dans l'homme. Si l'homme et les animaux sociables possèdent certaines qualités qui conviennent à l'état de société, c'est qu'elles leur sont données parce que la

han giør det paa en endnu mere forbausende Maade ved Det, han siger, naar han yttre: "Der lader sig ikke paavise nogen Provinds af Hiernen, hvori Hukommelsen, Indbildningskraften o. s. v. skulde have deres Sæde". Efter hele Sammenhængen kunne disse Ord ei forstaaes anderledes end som fremsførte mod Gall; men hvad de udsige er jo netop hvad

nature les destine à l'état social. Ce n'est que dans cette hypothèse que l'on peut concevoir l'existence de la société. —

— Une pièce de monnaie qu'on donne à une pie privée n'a pas d'attrait pour elle; mais dès que l'on cache cette même pièce, qu'on a l'air de la chercher, ou de ne pas y faire d'attention, elle se donne toutes les peines du monde pour s'en rendre maîtresse. C'est là une observation, que l'on peut répéter tous les jours. Il est tellement certain que le vol a lieu chez les animaux, que la nature leur a même enseigné plusieurs moyens, par lesquels ils tâchent d'empêcher qu'on ne les vole. Ils cachent, ils enterrent, ils gardent leur propriété. — *C'est le sentiment de la propriété ou le penchant à faire des provisions, qui est la qualité fondamentale à laquelle se rattache le penchant au vol.* Le sentiment de la propriété et le penchant à faire des provisions sont non-seulement utiles, mais encore indispensables, tant à l'homme qu'à l'animal. Il n'étoit pas possible de découvrir l'organe de ce penchant borné à sa destination primitive; la découverte ne pouvoit s'en faire que lorsqu'il étoit excessivement développé. Mais lorsque l'organe a acquis ce degré de développement, et l'activité qui y correspond, le sentiment légitime de propriété, le penchant raisonnables à faire des provisions, à acquérir un pécule, s'accroît et devient une avidité qui fait naître la passion de s'approprier le bien d'autrui; enfin dans le plus haut degré de développement de l'organe, supposé qu'il n'y ait pas de motifs intérieurs et extérieurs qui l'empêchent, il dégénère en un penchant irrésistible à voler. Toutes ces différentes dépravations ne sont cependant que des degrés d'activité d'un penchant fondamental, essentiel et indispensable du sentiment de la propriété et du penchant à faire des provisions. Nous voyons donc ici quelque chose de semblable à ce qui s'est offert à nous, dans la dépravation graduelle de l'instinct de la propagation.

Gall selv ei allene har sagt, men ogsaa har ladet sig det være meget magtpaaliggende at gjøre gjeldende, som vi ovenfor (Pag. 186 ff.) have seet det. Alle Gall's Organer ere Specialorganer, og han indskærper noksomt, at for noget saa Almeent, som Hukommelse overhovedet, Indbildningskraft, Judicium, Fornuft, Villie overhovedet, maa man ei søge særskilte Organer. Saa ubekjendt har altsaa Joh. Müller været med Gall's Lære, at Dette, uden hvilket man aldeles ikke kan kjende retteligen til den eller have nogen Dom om den, veed han ikke. Naar Joh. Müller strax efter løst hen, uden at paa-beraabe sig nogen Kjendsgjerning, endsiige vise os, at han har tænkt sig ind i de Kjendsgjerninger, han har sigtet til, udtaler sig paa følgende Maade: "Tænkning, Forestilling, Phantastie, Grindring kunne ved Beskædigelse paa ethvert Sted af Hæmisphærens Overflade komme til at lide Afbræk", saa er her for det Første atter netop kun sagt Noget, som udtalt saa ganske løst og almindeligen ei kan fremføres mod Gall, der netop lærer det Samme. Thi efter Gall maa vistnok Grindring af Toner, saavel som Phantastievirksomhed og Tænkning med Hensyn til Toner komme til at lide, naar et vist Sted af Hjernen laderes, hvorimod, naar vi se andre Dele laderes, vil alt det Samme komme til at lide i andre Henseender, forsaavidt det skal yttre sig med Hensyn til det Mechaniske, eller med Hensyn til Sprogforholdene o. s. v., og atter ville andre Læstioner kunne medføre, at der vil spores Afbræk, naar Spørgsmaalet er, om Tænkningen yttre sig med en vis Kraft til at gjøre sig gjeldende, eller om den skeer med Forsigtighed og Vaersomhed o. s. v. Angaaende Grindringen har Gall just især bemærket, at hvert Organ har sin egen Grindring, forsaavidt som hvert Organs Functioner have deres egen Gjenkaldelighed. Det kan altsaa vel nok bestaae med Gall, at Tænkning, Grindring o. s. v. kunne komme til at lide visse Afbræk, snart i een Henseende snart i en anden, ved ganske forskjellige Hjernelæstioner. Men nu vilde det, hvad Tænkningen især angaaer, komme an paa, om det egentlige Logiske, det Formelt-Logiske, saaledes som det

især er den videnskabelige Stræbens Sag, kunde lide ved alle slags partielle Hjernebeskadigelser, om de saa faldt bag i Hovedet eller paa Siderne eller overst oppe. Men til at afgjøre Dette, vilde en formelig Indgaaen i Enkelthederne af de Kjendsgjerninger, som Joh. Müller ikke eengang løst viser hen til, da han ei anfører en eneste af dem, blive nødvendig. Men fremdeles er her et Hovedpunct at bemærke, som man især vil undres over, at en Physiolog, som Joh. Müller, ganske har kunnet forbigaae eller lade uberørt, dersom man ikke saae, at det Gæste, han har i Tanker, er at affærdige den Galliske Lære ganske afvisende, løst, og uden at gaae ind paa den. Han siger om de af ham anførte Mandsyttringer, at de "kunne ved Beskadigelser paa ethvert Sted af Hemisphærens Overflade komme til at lide Afbræk". Her maa man da strax spørge: Mon Meningen er den, at Mandsyttringerne kunne lide et saadant Afbræk ved enhver Beskadigelse, være den end nok saa liden? Det er ikke og kan ikke være Meningen, og det ligger da heller ikke i Ordene. Bekjendte Kjendsgjerninger lære, at det forholder sig anderledes. Men naar der da nu ved de anførte Ord kun er seet hen til visse dybere indgribende Beskadigelser, saa opstaae nu strax flere Spørgsmaal: Mon Virkningen indtræder øjeblikkeligen? Kan over hovedet et saadant Afbræk vise sig førend om nogen, være det og ganske kort, Tid? Men mon da ikke Læsionen allerede maa have fremkaldet en Forandring i Blodbevægelsen i hele Hjernen, maaskee en Art af febril Bevægelse (en Saarfeber) med Mere, som Helbredelsestendensen medfører? Men vil Dette ei strax strække sin Virkning hen til hele Hjernen?*) Ja er det, naar Dette skeer, ikke endog det Naturligste, at Følgerne med Hensyn til

*) Af G. M. Treviranus's: "Die Erscheinungen und Gesetze des organischen Lebens", 1831—33, anfører jeg her Følgende (1 Th. 2, P. 219): "Zufällig Verletzungen des Gehirns von äußern mechanische

Sindet ikke just allene vise sig i det læderede Organ's Henseende, især om Læstonen kun har truffet den ene Hemisphære, saa at det parrede Organ kan fungere frit, men ogsaa nok saa fuldt vise sig i andre Organer, hvis nemlig disse hos Individet ere særdeles incitabile? Overhovedet vil her være Meget physiologiskt at overveie. Men herpaa tænker Joh. Müller ikke. Longet vil længere hen foranledige os til at tale nærmere herom. — At man "ostere" ikke har seet "Forandring indtræde i Henseende til de moralske og intellektuelle Egenskaber" hos Menneker, hos hvilke det blev nødvendigt at bortstjarne forstyrrede Partier af Hemisphærernes Overflade, er ligeledes aldeles stemmende med Galls Lære, ja vil efter de nærmere Omstændigheder kunne anføres til Fordeel for hans Lære, s. Er. naar Bestadigelsen har truffet det Sted, hvor han antager Organet for Musik, for det Mimiske, o. s. v. Iøvrigt bør herved erindres, hvad Treviranus med saa megen Ret fordrer taget i Betragtning, at det er vanskeligt at afgjøre, om saadanne Bestadigelser ikke kunne medføre Svækkelser i Sjælekræfterne, idetmindste i en vis Henseende (nysaanførte Skrift, I, 211). Men endelig bliver gjentagende at erindre, at af de to Organer kan, naar kun det ene er kommen ud af Function, eller kommen i en forstyrret Activitet, det andet fungere i begges Sted, ligesom eet Dies Tab ikke berøver Menneket sit sunde Syn. — Saavidt angaaende Joh. Müllers Foransførte, hvilket findes i den sidste Udgave af hans Physiologie ganske uforandret saaledes, som det fandtes tidligere.

Først efterat have skrevet Ovenstaaende, — thi med Flid undlod jeg det forinden, — har jeg læst, hvad der i Struves og Hirschfelds Zeitschr. für Phrenologie, B. 1, S. 3, Pag.

wirkenden Ursachen, haben immer Nebenwirkungen, die sehr verschiedener Art seyn können, die sich selten erkennen lassen und deren Einfluss auf das Gehirn oft weit wichtiger als der der ursprünglichen Verletzung ist."

230 ff. findes imod Joh. Müllers nu omhandlede Ytringer om Gall's Lære, men jeg finder deri ikke Noget, som kunde indeholde Anledning og Opfordring for mig til at svie Noget til paa dette Sted. Naar Struve her om Joh. Müller bemærker, at deenes abstracte Physiologie, tildeels endog støttet til Spinoza, slet ikke kan afgive en Grundvold for at bedømme en Lære, som Gall's, men at derimod hans egen Nervalære og øvrige Physiologie indeholder mangt et Punct, hvori Phrenologen ikke kan Andet, end finde sine Grundanskuelser bestyrkede, saa vil jeg her, hvad det første Punct angaaer, samt overhovedet i Henseende til J. Müllers Dom om Gall's Psychologie, henvisse til det ovenfor Pag. 205 ff. Anførte, og vil hvad den Sidste angaaer længere hen komme til at betragte Gall's Lære med Hensyn til vor Tids neurologiske Opdagelser og Antagelser, men vil da især holde mig til Det, som findes hos Valentin.

Valentin yttre sig i sin større Physiologie*) paa følgende Maade om Gall (II, 823—24, § 1608, Nr. 16): "Med Gall, Spurzheim og deres Efterfølgere at ville søge den materielle Aarsag til visse aandelige Anlæg i Formerne af enkelte Steder paa Hovedskallen, staaer i Modsigelse med de positive Kjendsgjerninger, hvilke Anatomie og Physiologie levere os. Formedelst Diploens Tykkelse, den ydre og indre Knokkellammes Ulighed og Vandehulingers Indskydning danner Hovedskallens Overflade intet noiagtigt Aftryk af Hjernens Overflade. Men var det ogsaa Tilfældet, saa vilde dog Phrenologien allerede desaaarsag være feilagtig i sit Grundprincip, at vi have seet, at en Cretin kan have de meest normale Hemisphærer i den store Hjerne med de fuldstændigste

*) Lehrbuch der Physiologie des Menschen, für Aerzte und Studierende. In zwei Bänden, 1844, 780 og 922 Sider i meget stort Octav. Forskjellig herfra er hans mindre Physiologie for Iffe-Læger, hvilken han udgav i 1846 under den Titel: Grundriß der Physiologie des Menschen, für das erste Studium und zur Selbstbelehrung, 1846. Den berømte Forfatter er Professor i Bern.

asymmetriske Vindinger, uden at den meest samvittighedsfulde Undersøgelse kan erkjende nogen udbortes Abnormitet. Hjærnehulhedernes indvortes Vægge ere vigtigere for disse Phænomener, og deres Abnormiteter give sig ofte ikke tilkjende paa Hjærnens Overflade, end sig paa Hovedskallens. Anatomiske Undersøgelser føre til den Formodning, at Baghornets og det underste Horns Omgivelser fortrinsviis ere stærkt udviklede hos aandsfuldere Mennesker. Men netop disse Dannelser ligge saa skjulte, at der slet ikke lader sig domme om deres Forhold, saa længe Hovedskallen ei kan aabnes. Men tale allerede saadanne Grunde imod Phrenologiens Princip, saa afgive de urigtige comparativt-anatomiske Præmisses, fra hvilke Gall gif ud, og de vilkaarlige tildeels nlogiske Inddelinger af Aandsøverne, af hvilke hans Tilhængere endnu den Dag i Dag betjene sig, det bedste Regnskab for, hvorfor ikke De, som grundigt have studeret Hjærnens Bygning, men skuffede og skuffende Lægsfolk (Laien) søge at uddanne og udbrede Phrenologien".

Saavidt Valentin angaaende Gall paa dette Sted. Hvad han i sin 1846 udgivne kortere populære Physiologie har om Gall, skal jeg længere hen omtale.

Gjennemgaae vi det nu Anførte, da bemærke vi strax i Begyndelsen en stor Synderlighed i en stor Unviagtighed i Udtrykket. Gall og Spurzheim og alle deres Efterfølgere er det i Sandhed ikke i fjærneste Maade kommen i Tankerne "i Formerne af enkelte Steder paa Hovedskallen" (in den Formen einzelner Stellen des Schädels) at ville søge den materielle Aarfag til visse aandelige Anlæg; de søgte i selve Hjærnens forskjellige Dele den materielle Betingelse derfor, og det ei i disse Former, men i de der-værende Fibrillesamlinger, hvilke af dem antages at lade sig tilsyne i visse Former. Men endnu i en anden Henseende lære allerede disse første Ord, hvor løst henkastet den hele Yttring er. Det hedder, at det Anførte strider imod de positive Kjendsgjerninger, som Anatomie og Physiologie

frembyde. Her sees nu strax og saaledes fremdeles, at der aldeles ikke er tænkt paa, at der, foruden den Erfarings og Erfaringskundskabs Kreds, paa hvilken man let bliver vaer, at Valentin her allene tanker, gives endnu en anden, paa hvilken der ei mindre burde være tænkt, nemlig den, som man kommer ind i, naar man virkelig i Livet undersøger mange Hovedskaller og uddrager sig Resultater af hvad man finder, især hvor man, hvad Gall altid har havt for Die, finder visse Tilbøieligheder eller andre Anlæg i deres Extremiteter eller meest eensidige Fremherskelses. Gall har altid, hvor han kunde, opsogt de menneskelige specielle Tendentser og Lyster netop i deres Extremiteter, og har ladet sig lede af hvad han da sandt. Men nu dog ikke Det, han her er bleven vaer, ligesaafuldt hører den empiriske Jagttagelse til og afgiver Kjendsgjerninger, som hvad Læger ved Sygesengene eller paa anden Maade under deres Praxis kunne blive vaer? Det kommer vistnok fremdeles an paa, hvad Slutninger man uddrager af dem. Men Dette gjelder jo om det ene Erfaringsgebeet, ligesaavel som om det andet. Valentin, ligesom Joh. Müller, forkaster Sagen egentligen af et Slags aprioriske Grunde. Ingen af dem gaaer ind i, eller synes nogen- sinde at være gaaet ind i, det eiendommelige Gebeet af Jagttagelser, som Gall fornemmeligen har betragtet sig i. De gaae alisaa ulvarks, omtrent som man til sin Tid gjorde det, da man, af aprioriske, men forresten, som man meente, paa uimodsigelig Erfaring og Erfaringsvidenskab støttede Grunde, forkastede al Antagelse af himmelsalvne Stene, uden at agte de mange ligefremme Erfaringer, som paabe- raabtes. Hvo der ikke har indladt sig paa at prøve Galls Lære praktiskt, maa ei troe, at han kan forkaste den paa Grund af formeentlig indvortes Grundløshed; thi, om han paa sin Side havde formeentligen nok saa faste Erfaringer, saa vilde det dog komme an paa, om ikke andre Erfaringer af en anden Art fandtes, som ei kunde afvises, men stode imod Det, man af hine vilde uddrage. At holde sig til et vist Indbegreb af

partiel Empirie, medens han lader et vist andet ligge, som behøvede man ei prøvende at gaae ind derpaa, er dog en forunderlig Fremgangsmaade. Naar Valentin i Slutningen siger, at meest kun Laici, Lægfolk, forsvare Galls Lære, saa kan bemærkes, at, naar i sin Tid Historikere havde villet godtgjøre den historiske Troværdighed af Beretningerne om de himmelskaldne Stene, saa havde Physikere maaskee ogsaa villet erklære dem for Lægfolk; men man havde da kunnet og maattet svare, at, ligesom Historikere vare Lægfolk i Physikens Gebeet, saa vare derimod Physikerne det i Historikerens Gebeet. Og saaledes maae vi nu ogsaa her sige, at netop Valentin og Joh. Müller dømme som Lægfolk; deels forsaavidt Gebetet væsentligen er psykologisk og hænger væsentligen sammen med psykologisk Menneskeiagttagelse, som man da og klarligen seer, at deres usfordeelagtige Dom om Galls Lære i psykologisk Henseende har havt en stor Indflydelse paa deres Dom i det Hele, medens ingen af dem dog har godtgjort sin Adkomst til, qvå Psycholog og psykologisk Menneskeiagttager, at kunne gjelde for Mand af Saget; deels forsaavidt de ikke have indladt sig paa de empiriske Efterforskninger og Undersøgelser, som Gall og hans Tilhængere paa virkelige levende Mennesker mangfoldigen have anstillet, men ere fremmede for den hele Art af Empirie, altsaa i denne Sphære dømme om Det, de ikke erfaringsmæssigen have indladt sig saaledes paa, at det nogenstunde er bleven dem Gjenstand for et Studium. Dette er man fuldkomment berettiget til at antage, deels fordi de ei paaberaabe sig nogen saadan selvgjort Prøvelse, deels fordi man tydeligen seer, at de ei have sat sig ind i Galls Lære eller kjende ordentlig til den. Hos Valentin, der maaskee mere end nogen anden Physiolog i vor Tid kan kaldes meget paaholdende paa Nødværdigheden af at have Erfaringen bestemt nok for sig, inden man antager Noget i Physiologien, er det især paafaldende, at han har troet her at kunne lade en heel Erfaringskreds staae urørt eller ubesøgt, og dog at kunne dømme om den;

ligesom det og vilde være paafaldende, at han i sin meget udførlige Physiologie, hvor han ellers ei undlader at anføre i det Enkelte mange meget lidet betyvende Forklaringsforsøg og Antagelser, blandt andre ogsaa angaaende Menneskehjernens Størrelsesforhold, ikke har givet sine Læsere nogen endog blot ganske kort og løselig Underretning om det store af saa Mange antagne Forklariugsforsøg af Gall, dersom han virkelig selv kjendte det i de Enkelte, som Den, der havde sat sig ind deri.

Naar Valentin imod Gall allerførst anfører Det, han angaaende Diploen bemærker, saa maa han vel ei have kjendt de Befulde paa denne Indvending, som ere fremkomne (see ovenfor Pag. 183; hos os har ogsaa Prof. Otto i sin Phrenologie, 1825, Pag. 156, oplyst denne Sag). Mon virkelig Nogen vil kunne falde paa at antage, at Forskjellen imellem en meget lige opadgaaende hvalvet Pande og en meget flad nær over Dinene tilbagegaaende Pande og mange andre lignende Forskjelligheder, ved hvilke man saaer Extremiteterne at see, og hvilke Gall netop, blandt andre Steder i Straffesanstalterne, har eftersøgt, skulde kunne have sin Grund i Diploen? Hvor ganske Valentin (ligesom Joh. Müller) her overhovedet demmer om en Sag, han kun løseligen har tænkt over, maa jeg ogsaa ansee netop det at være et Beviis paa, at han ikke gaaer ind paa dette Punct. Hvad Pandehuulhederne angaaer, kan dog fra den Vanskelighed, som de maatte lægge Kranioskopien i Veien, ikke slutes til Noget, som skulde gjælde den hele Hjerneskål; men mon dernæst Nogen tør nægte, at et stünt og øvet Blik ligesaavel her maa kunne gjennemtrænge Phænomenernes Forhold, som Lægen kan det i mange Tilfælde, hvor complicerede Phænomener træde ham imøde? Naar Valentin dernæst vil, at det ene Factum, at en Cretin kan have de meest normale Storchjernehemisphærer med de suldstændigste asymmetriske Bindinger (denne Mangel af Symmetrie have flere Physiologer, men derimod ikke just Gall eller Galls Tilhængere, meent at der skal findes i meget

aandsfulde Menneskers Hjerner) skal være nok til at afgjøre det Galliske Grundprincips Urigtighed, saa veed man næsten ikke, hvormed man skal begynde ved deels directe indvendende deels spørgende at gaae en saadan Paastand imøde. Enhver seer for det Første strax, at denne her angivne Erfaring, naar man skal tillægge den den Vægt, som her tillægges den, ikke vilde være iafgjørende mod Gall i Særdeleshed, men imod den meget ældre og almindeligen antagne Lære, at Tænkning m. V. her paa Jorden staaer i en uadskillelig Sammenhæng med en velorganiseret og sund Hjerne, og saaledes vilde den være at anføre imod netop Det, hvad Valentin selv paa de foregaaende Sider fremsfører til Oplysning om Aandsvirksomhedens Afhængighed netop af den store Hjernes Hemisphærer, idet disse gjentagne Gange kaldes Mediatorerne eller Virkningsmidlerne (die Vermittler) for Aandsvirksomheden. Hvorledes vil vel Valentin selv kunne bringe denne Antagelse, som han deler og maa dele med alle Physiologer, i Harmonie med Det, han om disse Gretins anfører? Mon ikke nærmest og først ved at tyde til det Samme, som just Phrenologerne i saa Henseende anføre, nemlig, at den Livets Virksomhed, som stæer formedelst Hjerneorganerne, beroer paa Mere end paa disse allene, nemlig tillige paa den fornødne Incitabilitet i det Hele, samt paa hvad der videre henhører til de organiske Totalforhold, ei til det Specielle i Organismens enkelte Organer? Herhen hører f. Ex., at ikke Blod med forstyrrende Ingredienter tilføres Hjernen. Saa Meget bliver altid vist, at, hvad Valentin her lader fremtræde som en Indvending mod Gall, egentlig maa blive en Indvending mod Det, alle Physiologer vel tør siges at være enige om, Aandsvirksomhedens Afhængighed af den store Hjerne i det Hele, hvorimod det ikke specielt træffer den Lære, at denne Afhængighed i een Henseende finder Sted med Hensyn til visse, i andre Henseender med Hensyn til andre Hjernedele. Endnu kunde ellers her været anført det Tilfælde, som Valentin strax foran (under Nr. 6, Pag. 817) efter

Longet fremfører, at hos en 29aarig Mand, hvis aandelige Kræfter, som det syntes, ikke viiste nogen Abnormitet eller noget Paasaldende, den store Hjernes Hemisphærer heelt sattedes, med Undtagelse af Basaldelene, og at endog corpora striata og de saakaldte Seehvie havde en abnorm Bestaffenhed. Men Valentin anfører her ikke nøiagtigt efter Longet, til hvis Anatomie et Physiologie du système nerveux, Pag. 669, han henviser. Thi Longet beretter paa anførte Sted ifkun, at hos hiin 29aarige Mand i Bicetre, der var lam paa venstre Side, den høire Hemisphæres Substantis var borte, og at en Cerositet fandtes i dens Sted, samt at det corresponderende Partie af Pyramidallegemerne m. M. var atrophisk, ligesom og den høire couche optique var atrophisk og hærdet; det corresponderende corpus striatum syntes derimod normalt, medens de Medullarfibre, som gaae ud derfra (en partent), manglede complètement. At den halve Hjerne maa kunne i en vis Grad fungere i den heles Sted, behøver jeg her kun at minde om. Longet anfører Tilfaldet endog udtrykkeligen under den Rubrik, som har til Overskrift: "Gen Hjerne-Hemisphære allene kan være tilstrækkelig til Intelligentens og den udvortes Sandsnings Udvævelse.*) Jeg har saa meget mere troet at burde fremhæve den paasaldende Unviagtighed, hvormed Valentin her gjenberetter, som Valentin — der er een af vor Tids første Physiologer, og er det i den Grad, at han uden Tvivl i Henseende til Udkomst til den første Blads, ei behøver at staae tilbage

*) Jeg vil her henseende den hele Beretning, som den læses hos Longet. Overskriften T. I, 666 lyder saa: Un seul hémisphère cérébral sain peut suffire à l'exercice de l'intelligence et des sens externes. Beretningen T. I 669 lyder saa: Vaquerie, âgé de vingt-neuf ans, naquit, s'il faut en croire ses assertions, avec une hémiplegie du côté gauche. Il faut admis en 1821 à Bicêtre, divi-

for Noget — nyder saa stor en Anseelse, at det bør vides, at man dog ikke ubetinget kan stole paa alle hans Ansørelser.

Jovrigt har Gall selv allerede bemærket, at, som man kan see med eet Die, høre med eet Ore allene o. s. v., saaledes maa og den ene Hjernehemisphære kunne fungere allene og medføre, at Sindssundheden vedligeholder sig (T. II, 296 ff.). Men han tilføier nogle mærkelige Exempler paa Mennecker, som ville have været sig deres Livs Birken baade i den sunde og i den syge Hemisphære saaledes bevidst, at de

sion des paralytiques, comme infirme de naissance. Les membres du côté gauche étaient atrophiés, cependant la stature était élevée, et il marchait avec le secours de béquilles, trainant après lui sa jambe gauche, inhabile à le porter. Ses fonctions intellectuelles étaient ordinaires et ne présentaient rien de particulier. Mort phtisique. Autopsie. Les os du crâne avaient leur épaisseur ordinaire. On trouva à droite une quantité considérable de sérosité. L'hémisphère droit était remplacé par ce liquide, et la substance cérébrale de ce côté avait disparu. Les corps pyramidaux, les éminences olivaires, les tubercules quadrijumeaux correspondants étaient atrophiés; la couche optique droite était atrophiée et indurée; le corps strié correspondant paraissait être à l'état normal: cependant les fibres médullaires qui en partent manquaient complètement (Rech: anat. pathol. sur l'encéphale, par M. Lallemand, lettre VIII, Nr. 37. — Triandière, La Clinique, t. III, Nr. 68).

Det omhandlede Sted hos Valentin lyder saa: "Einzelne Menschen verloren eine große Parthie einer Großhirnhemisphäre, ja die eine Halbkugel war fast gänzlich organisch zerstört, ohne daß ihr Denken durchaus vernichtet wurde. Man kennt sogar z. B. den Fall eines 29jährigen Mannes, der angeblich von Kindheit auf an Hemiplegie der linken Körperseite litt und dessen geistige Kräfte, wie es schien, keine Abweichung darboten, während ihm die ganze Großhirnhemisphären mit Ausnahme der Basalthteile fehlten und selbst noch Streifen- und Seh Hügel abnorm beschaffen waren." — Derpaa citeres i Noten Longet a. B. 669. De her udmærkede Ord har jeg udmærket.

have ved den funde funnet iagttage det Abnorme i den syge Halsdeel af deres Hjerneliv. *)

*) T. III, 297 ff. Tiedemann rapporte l'exemple d'un nomme Joseph Moser, qui avait l'un des côtés aliène, et qui, avec le côté sain, observoit sa propre aliénation.

Quelque physiologistes pensent que c'est-là bien plutôt une aliénation partielle, qu'une aliénation de tout un côté du cerveau; mais j'ai de bonnes raisons pour ne pas souscrire à cette manière de voir. A Vienne, un ministre fut attaqué pendant trois ans de la même maladie; il m'en a communiqué la relation; il y décrit avec exactitude la manière dont étoit affecté chacun des côtés du cerveau. Du côté gauche, il entendoit continuellement des injures qu'on lui crioit, de façon qu'il tournoit toujours les yeux de ce côté là, quoiqu'il sentit distinctement avec son côté droit, que ces sons ne provenoient que d'un dérangement dans le côté gauche de sa tête. Lorsqu'il avoit la fièvre, il n'étoit plus en état de combattre de l'illusion. Long-temps après sa guérison, toutes les fois qu'il faisoit un excès de vin, ou qu'il se livroit à la colère, il sentoît dans son côté gauche les rapproches d'un rechûte.

Je donnai, à Paris, des soins à une jeune dame qui me témoignoit souvent l'appréhension où elle étoit de tomber en demence d'un côté de la tête, parce qu'elle remarquoit que la marche de ses idées n'étoit pas la même de ce côté que de l'autre.

Une autre dame, femme d'infinement d'esprit, me tint à peu près la même langage; elle m'assura sentir distinctement que du côté gauche elle percevoit tout différemment que du côté droit; que de ce côté, tout l'affectoit autrement que de l'autre. Elle me dit que quelquefois sa faculté de penser tout entière étoit entravée de côté là, et que cette impuissance étoit accompagnée d'une torpeur glaciale: il me semble, voilà ses expressions, et elle appliquoit sa main perpendiculairement sur le front dans la ligne médiane, il me semble que depuis le front jusque sur le derrière de la tête, mon cerveau est divisé en deux moitiés distinctes. Ni l'une ni l'autre de ces deux dames n'avoit la moindre connoissance, ni de la structure du cerveau, ni de mes decouvertes physiologiques.

L'exemple suivant, que j'ai déjà rapporté ailleurs, trouve encore sa place ici. Une médecin avec lequel je faisois mes études

Jeg vender tilbage til de omtalte Cretiner, hvorom endnu Noget er at mærke. Valentin har noget foran, nemlig Nr. 9, omtalt de dybere liggende Forstyringer, som hos dem fandtes, idet han deri finder eet blandt Bevøiserne for den Antagelse, at "de Dele, som begrænde den store Hjernes Ventrikler, især dens Sidehulheder, vise sig som indflydelsesrigere", nemlig med Hensyn til de her omtalte Phænomener. Men ogsaa heri er dog Intet, som kunde frembyde nogen Indvending mod den Gallske Lære og man faaer her kun Leilighed til paa Ny at bemærke, at Valentin slet ikke har sat sig ind i denne. Hvad Gall kalder et Hjerneorgan bestaaer af et Indbegreb af Neryetraade, som, kommende fra Hjernens Grunddele, gaae op mod Overfladen og her, ved at komme hen til den paa Overfladen udbredte graae Materie, finde Stedet for deres endelige Operation; Gall bemærker dette nofsom. Etsteds (T. III, 3) siger han, at ligesom Lugtenervens Udbredelse i Næsehulheden ikke er det hele Lugteorgan, saaledes er Udbredelsen af et Hjerneorgans Fibriller udad til ikke det hele Hjerneorgan. Det forstaaer sig da af sig selv, at, hvis der i Hjernens Grunddele findes Noget, som

à Viennes, se plaignoit souvent de ce qu'il n'étoit capable de penser qu'avec l'un des côtés de sa tête; il sentoit distinctement l'impuissance de l'autre côté. En effet, le côté foible étoit beaucoup moins élevé et beaucoup moins large que l'autre.

Il paroît invraisemblable à beaucoup de médecins, qu'il puisse exister deux états si divers des deux hémisphères, et que l'exercice de leurs fonctions puisse différer d'une manière si frappante. Mais qu'est-ce donc qu'une hémiplegie, si ce n'est une paralysie de l'une des moitiés du cerveau qui entraîne une paralysie de l'un des côtés du corps, et d'ordinaire du côté opposé? J'ai vu un malade semblable qui garda le lit pendant plus de vingt ans; le côté malade dépérit, l'œil attaqué s'atrophia peu à peu, tandis que l'autre conservoit toute sa vigueur; la bouche resta toujours tirée d'un côté, et cependant je ne remarquai pas qu'il eût perdu aucune de ses facultés intellectuelles.

er beskadigende, angribende, destruerende, eller og kun sløvende for disse Fibriller, da kunne de vistnok, om de end løbe op til deres sædvanlige Operationssteder og her have den sædvanlige Udstrækning, kun blive ufuldkomne Organer for Det, de ere bestemte for, ligesom hvert andet Organ i Legemet, om det end nok saa meget er Organet og Gne=Organet for en vis Function, kun ufuldkomment kan være idet, ja maaskee reent maa ophøre at tjene hertil, naar dets Sammenhang med hele Organismen forstyrres. Naar da Valentin søger Hovedaarsagen til Abnormiteten hos Halvcretiner, ja hos et Par Heelcretiner, i en indvortes Hjerne=Batterfot, som havde udspilet Ventrikklerne, saa kan Dette ikke komme i Strid med Galls Lære, ligesaaalidet som man mod den Sætning, at det nervøse Partie i Diet er Synets Organ, vilde kunne anføre, at man hos Mennesker med den sorte Star havde fundet dette Partie aldeles normalt, uden at "den meest samvittighedsfulde Undersøgelse" havde kunnet opdage Abnormiteter, men at man derimod havde fundet saadanne længere inde i Hjernen paa visse Steder. Man seer let, at, som, for at gaae til et andet Exempel, Lamhed i Lemmerne kan bestaae med en vis udvortes Heelhed og vegetativ Vigor af dem, fordi Feilen ligger i, at paa Veien, maaskee langt fra Lemmet, de Nerver, som skulle sætte det i Communication med det nervøse Centralpartie, have lidt, saaledes maa ogsaa efter Gall i Hjernen ei blot Organet være tilstede, men ogsaa maa Communicationen imellem samme og Totaliteten af Betingelserne for Selvbevidstheden være i Orden, og Afbræk i denne Henseende kunne nu ligge udenfor Organet dybt inde i Hjernen. Gall er saa langt fra at have paastaet, at, hvor et vist Hjerneorgan sees at være tilstede, eller snarere sees engang i sin Tid, da Hjernefalken antog sin udvortes Form, saaledes som den nu er, at have været tilstede, der maa og Aandsvirksomheden vise sig, at han jo tværtimod lærer, at manglende Incitabilitet med mere hertil Henhørende, at Udvælselse eller Atrophie, total eller partial, ja at endog Fornuft og Over-

veielse, ligeledes Opdragelse og Afvænnelse, kunne medføre, at den Aandsvirksomhed, hvortil Organet var særdeles udviklet, ikke viser sig saaledes, som man af dette udvortes Tilsyneladelse skulde ventet det. Om han udtryffeligt har seiet til, at Forstyrning i Hjernens Grunddele, at dybt nede liggende Afbræk, som treffe Organfibrillerne eller medindvirke paa dem, eller og treffe Communicationsbetingelserne, ogsaa maae kunne have den Folge, at Organerne, skjønt deres Yderpartie heelt er tilstede, ei fungere ifølge deres Bestemmelse, veed jeg ikke; men at Dette maatte forstaae sig af sig selv, har han sikkert kunnet forudsætte hos alle Dem, som blot noget lidet vilde sætte sig ind i hans Lære, ja hos enhver Physiolog, der vilde tænke sig om.

Overhovedet bemærke man, at, som man vel med god Ret og Foie kan kalde Diet, og især det nervøse Partie i Diet, Synets Organ, uagtet det kun udgjør det ene Endepartie af det hele Synsorgan, hvis andet Endepartie ligger enten inde i Hjernen eller inde ved Hjernen (alt eftersom man nemlig vil tage Ordet Hjernen enten i den sædvanlige videre Forstand eller i en snævrere), saaledes kan man vel med Galt kalde den Deel af ethvert af hans Hjerneorganer, som gaaer ud til Overfladen, og her, ved at træde i Samvirkning med den graae Materie, danner det ene Endepartie, Organet for den paagjeldende Aandsvirksomhed, uagtet dette kun har sit Yderpartie paa Hjernens Overflade eller henad samme, medens det har sit andet Endepartie langt mere inde i Hjernen, hvor altsaa Læsion eller Afbræk ligesaavel vil kunne ramme det, som naar en saadan kommer fra Hjerneoverfladens Side. Det er aldeles i Overensstemmelse med Galls hele Physiologie af Hjernen, saaledes som han giver den i sit anførte Hovedværks første Deel, netop at betragte hvert Hjerneorgans Forhold til hele Hjernen i Lighed med den Maade, hvorpaa Synsorganet betragtes. Dette bestaaer i nervøs Henseende i et Indbegreb af Nervefibriller, der fra Diet, hvor de udbrede sig, dannende Netinden, gaae indad, dannende Synsnerven,

og videre indadtil komme i det indvortes Forhold til Hjernens Heelhed, der er ligesaa væsentlig en Betingelse for Synet, som Nethinden er det. Netop paa lignende Maade er efter Gall hvert Hjerneorgan at betragte.

Overveie vi denne Sag videre, saa bemærke vi, at naar Valentin særdeles fremhæver den Formodning, at de Udviklinger, som vise sig inde i Hjerneventriklerne, især Baghornets og det underste Horns Omgivelse, ndmærke aandfulde Mennesker, saa fremsfører han herved intet Andet, end hvad den Gall'ske Lære, hvis det findes grundet, meget vel maa kunne optage, ja hvad netop Phrenologerne især maatte have Grund til at forfølge, hvad enten det nu kom til at give et, maaskee meget velkomment Tillæg til deres Lære, eller vilde bringe en Modification ind i den. Hiint, forsaavidt visse Organer maatte vise sig at have deres Udgangsteder indad i Ventriklerne; Dette, forsaavidt de udgaaende Organer her mueligen maatte have et Slags modsatte Poler indadtil.

Hvad de urigtige comparativt-anatomiske Præmisses angaaer, som Valentin siger Gall at være gaaet ud fra, saa maa det vist indrømmes, at Gall uden Tvivl ofte, ved at sammenligne Dyrefranier med Menneskefrancier, har overseet, at mange Udbugninger hos mange Dyr, som bestemme Pandeformen og anden Hovedets Form hos dem, komme af Hnullheder eller andre Beskaffenheder, der medføre, at man hos saadanne Dyr, fra Hovedskallens ikke kan slutte til Hjernens Udseende, idet Forholdene her ere ganske andre, end hos Menneskene, som man da og paa Dyrene ikke kan anvende Det, hvad angaaende den menneskelige dobbelte Knokkellamel, eller Diploen, er bemærket. Men at Gall aldeles ikke her skulde have viist det sunde og ligefremme Blik, som ellers saa meget findes hos ham, kan dog ei heller antages, og det saa meget mindre, da han har havt mange Samlinger af forskellige Slags Dyrefranier, ofte har studeret dem, har havt Modstandere nok, som maatte bringe ham til at være vaersom med sine Paastande, og derimod paa den anden Side hans

Modstandere just ei kunne indgyde stor Tillid med Hensyn til indtrængende Nøiagtighed i deres Moderindringer. Men lad de Veiledninger, som Gall i denne comparative Deel af sine Jagttagelser har ladet sig føre af, oftere have været vildledende, saa ere de jo ikke Hovedgrundvolden for hans Antagelser. Umiddelbare Jagttagelser af Hovedets Former paa mange lunde Mennesker ligge fornemmeligen til Grund for hans Lære, ligesom det vare saadanne Jagttagelser, der først fremkaldte hans hele Anskuelse, og han har i Almindelighed, hvor han kunde, opsogt Aandsøgenhederne i deres Extrem, hvor altsaa Organerne maatte vise sig stærkest. Men dette hele Gebeet af umiddelbare empiriske Jagttagelser ere Valentin og Joh. Müller fremmede for, og dog er det netop saadanne, som have skaffet Gall mange Tilhængere blandt Dem, der have givet sig ind paa disse samme Jagttagelser, skjønt der uden Tvivl i Henseende til visse af de antagne Organer kunne behøves Berigtigelser. Overhovedet var det at ønske, at man her, mere, end det skeer, vilde altid paa Ny studere Naturen med samme, ikke ved nogen Theorie forud bestemte Blik, hvormed Gall studerede den.

Endelig komme vi til Det, som Valentin anfører tilsidst, men som tør have havt ligesaa stor Indsydelse paa hans Dom, som det sees at have havt paa Joh. Müllers. Han paa beraaber sig tilsidst Galls "vilkaarlige og tildeels ulogiske Inddelinger af Sjæleevnerne". — At han skulde have sat sig ind i Galls Lære i denne Henseende, altsaa i psykologisk Henseende, medens han ei har gjort det i Henseende til det Physiologiske, er vist meget at betvivle; i al Fald siger han ikke et Ord, som kunde vise Dette. Men en almindelig Bemærkning frembyder sig her strax af sig selv mod Valentin. Vilde han da, at Gall skulde have støttet sig til, ja maaskee endog lagt til Grund, en videnskabelig og logisk Inddeling af Sjæleevnerne?, Dertil var Gall i Sandhed en for reen, en for ligefrem og naturlig Empiriker, og vi maae netop prise ham for (cfr. ovenfor Pag. 210), at han hverken lagde nogen

saadan videnskabelig Inddeling af Sjælevnerne, altsaa en vis psychologisk Theorie, til Grund, eller lagde anderledes og mere an paa selv at give en saadan, end det blev en ligefrem Følge af Sagens egen Forsølgelse. Alt saadant Psychologisk-Theoretisk maatte han lade komme af sig selv paa den Vej, han var gaaet, ubekymret om, hvad den bestaaende Psychologies Mænd derom maatte dømme fra deres Standpunct. Ellers havde han jo ikke været en ægte Empiriker. Det er virkelig at forundre, at en Physiolog, der i den Grad, som Valentin, bestræber sig for, at ingen Theorie skal bringe ham til at see eller fremføre Andet, end hvad Kjendsgjerningerne ligefrem lære, nu vil tale om Galls Inddelings formeentlige Uvidenskabelighed eller Ulogiskhed, som om Gall burde vidst at lempe, modificere, indrette sine Jagttagelser efter visse bifaldte psychologiske Theorier. Hvad vilde iøvrigt Valentin vel sige til den Logiker, som, ved at gennemgaae Fortegnelsen over de fra Hjernens Basis udgaaende Nervepar, vilde udbryde i Udbrud over det besynderlige Ulogiske i Tabellen over den? Man kan jo ikke engang, hvad de fem Sandser angaaer, logisk gjøre Rede for, hvorfor man just har disse fem og har dem paa denne bestemte Maade, og de øvrige Nervepar kunde fandeligen give langt mere Stof til Klager over Mangel paa Logik, end Galls Anordning. Men Valentin vilde vel til Deslige simpelt svare, at man nu eengang finder Sagen saa i Naturen, og saaer at tage den, som Naturen selv giver os den. Paa lignende Maade tillade man da Gall at gaae tilværks og at svare paa Anklagen. Vi maae netop være tilfreds med, at han kun har villet være Empiriker, og at dog hans Organrække har faaet saa meget psychologisk (altsaa og logisk) Tilfredsstillende, som den har, og som Enhver, der vil gaae den ordentlig psychologisk igjennem, maa finde den at have.

Ved at see tilbage til det af Valentin Fremførte, at Galls Lære især finder sit Forsvar hos Lægsfolk, maa jeg til det desangaaende allerede Anførte endnu tilføie Følgende:

Ligesom lægevidenskabeligt, især physiologisk, Studium, saaledes som det findes, ikke hos de praktiske Læger, men hos de Videnskabsmænd, der allene leve for Fagets videnskabelige Uddannelse, er noget ganske Andet end indtrængende psykologisk Studium, der bør betragtes og behandles og uddannes som et Hovedfag for sig, saaledes findes nu ogsaa Menneskeiagttagelsesviet i Henseende til det Individuelle, som i Livet forekommer, ikke just især hos saadanne Lærde og Videnskabsmænd, som ikke have lagt an paa at uddanne sig i denne Retning og at føre et hertil svarende videnskabeligt Liv. Man kan ofte langt finere og mere specielt indtrængende finde det uddannet hos hine saakaldte Lægfolk, hvilke, naar de have nogen Gave og Dyrkthed i saa Henseende, ofte under Livets Gang foranlediges og tilskyndes til megen Opmærksomhed paa psykiske Menneskeforskjelligheder. Det var iøvrigt at ønske, at netop Phrenologerne lode sig det være magtpaaliggende, i det Hele og uden specielt Hensyn til Hjerneorganlæren, at uddanne sig til saadanne praktiske Menneskeiagttagere.

Inden jeg forlader de ovenfor P. 268 i Oversættelse meddeelte Utringer af Valentin, maa jeg endnu dvæle ved een af dem, som jeg endnu ikke har berørt. For mig er det temmelig klart, at Valentin aldrig har sat sig ind i den Galliske Lære; han vilde vist ellers ogsaa have funden det nødvendigt, i en saa omfattende Physiologie, som hans er lagt an paa at skulle være, og det eudda med den paa Titelen ndtalte Bestemmelse, at skulle være for Læger og Studerende, at give en i det Enkelte gaaende Udsigt over Grundtrækkene af den Galliske Lære, især da den er saa udbredt i flere Lande i Europa og Amerika, at de Læger og Studerende, som Valentin har skrevet for, vel maatte finde lige saa megen Grund til at erfare noget Nærmere om den, som om de flere saare uvisse Forklaringes og Udmaalingsforsøg, hvorved han ellers opholder sig, skænkende dem den Opmærksomhed at give Beretning om dem, om end han end selv ei finder, at der i dem er Noget at bygge paa. Men blandt Mere, som for mig vidner om denne

Valentins Ubekjendtskab med Galls Lære, er ogsaa den Anledning, at det af ham mod Gall Paaberaabte skulde stride imod Phrenologiens Princip ("Sprechen aber nun solche Gründe gegen das Princip der Phrenologie" hedder det). Netop det lige umiddelbart foran Anførte strider jo ikke mod Galls Princip (jeg har ovenfor S. 270—80 oplyst, at det netop kan gaae ind derunder). Og det Øvrige kan ei heller ophæve selve Principet. Men Valentin har neppe gjort sig Rede for, hvad der er det egentlige Grundprincip i den Gallske Lære. Vi ville længere hen komme til at tale nærmere om Hovedpuncterne af Galls Lære i physiologisk Henseende. Her være det nok at erindre om, at Principet dog egentligen er det, at de forskjelligte aandelige Functioner hver knytte sig til sit bestemte Indbegreb af Hjernefibrier, med en vis Forsigbestaaen og Udsøndring fra hinanden, samt at de gaae hen til og udbrede sig ved Hjernens Overflade, hvor den graae Materie danner et Lag. At forresten til denne Overflade ogsaa saadanne Dele maae kunne høre, som ei kunne faae Indflydelse paa Kraniets Dannelse, idetmindste ei paa dets Overflades mindre Bugninger, og deriblandt saadanne Dele, som danne Hjernehuulhedernes indre Vægge, er kun en videre Forsølgelse af Principet, ei en Ophævelse af det. Gall har ei overseet Dette (see T. III, S. 37). Ja selv om det antoges, at her i en vis Henseende laae det Vigtigste, vilde Dette være saa langt fra at være i Strid med Galls Lære, at det maaskee kunde komme til at bestyrke den positivt. Hverken Valentin eller Müller eller Longet synes at kjende netop det væsentlige Hovedpunctet, at efter Gall Fornuft, Indicium eller Villie i det Hele ikke have særdeles Organer, men beroe paa Samvirkninger af dem alle, eller rettere beroe paa Sjælens Virken i Totaliteten af sine Organer. Her komme da Communicationsforholdene (sfr. ovenfor Pag. 175 og Pag. 180) væsentligen i Betragtning. Maaskee i hine Dele inde ved Ventriklernes netop Det ligger, hvorpaa Communicationen, altsaa hin Momenternes Dypgaaen i Totaliteten

nærmest i legemlig Henseende beroer. Valentin vil, at man især hos aandfuldere Personer skal have fundet noget Mærkeligt i hine Ventrifelregioner. Hvad vil aandfulde Menneſker her ſige? Uden Tvivl det Samme ſom geniale. Men ligesom Fornuft efter Gall, ſaa maa ogsaa Aandsfuldhed, Genie, regnes til Det, ſom beroer ei paa noget viſt Enkelt, men paa Helehedden, altsaa paa den lette og frie Bevægelse i Indbegrebet af alle Momenter, altsaa ogsaa paa Communicationsforholdene.

Jeg vil nu ſee hen til Valentins senere udgivne mindre, for Begynderne bestemte, Physiologie, hvor vi Pag. 383—84 finde Det, vi her have at agte paa. For det Første bemærker han her, at man har meent, at, naar Hjernevindingerne (gyri, Circumvolutionerne) deels ere mange deels ere aſymmetriſke eller anderledes beſtafne i den ene Hemisphære end i den anden, ſaa hængte dette ſammen med en ſærdeles aandelig Uddannethed. Uden Tvivl har Bichats Hjerne givet første Anledning til denne Antagelse, ſom Flere have meent at have funden bekræftet ved Erfaring. Jeg ſeer nemlig af Longet, I, 592, at Bichat troede, at de to Hemisphærerers Ulighed maatte have Aandsfløvhed i Følge med ſig, men at hans endnu i Paris opbevarede Hjerne (ſee ovenfor Pag. 176) paa en paafaldende Maade har maattet tjene til at bevise netop det Modſatte, da han ſelv — en i intelligent Henseende ſaa udmærket Mand — fandtes at have havt en meget uſymmetriſk Hjerne; ligesom og hans Hjerne ei har brede og ſaa, men mindre og mangfoldige Vindinger. At nu, ſom Valentin mener, den Omſtændighed, at hos Cretiner kan findes det Samme, ſkulde bevise imod den Antagelse, ſom Bichats Hjernes Beſtaffenhed ſyntes at kunne lede til, vil man let ſee ikke at kunne indrømmes. Hvorfor ſkulde en Hjerne, ſom i Henseende til ſin Construction og Configuration ellers havde noget for Aandsvirksomheden Gunſtigt, ikke, ligesaa vel ſom enhver anden, kunne ved noget Apoplektiſk ſartigt eller hvad der ellers kan volde nervøs Lethargie, kunne vorde, endog fra Fødselen af, fløvgjort aldeles? Hvo vilde deraf,

at en vis Legemets Disposition til Behændighed eller Dørlige fandtes hos Mennesker, hvis Legemsbevægelser paa Grund af visse saakaldte Hjertesygdomme bare Præg af legemlig Svaghed og derfor traadte frem som meget ubehændige, slutte, at den hele Antagelse af saadanne legemlige Dispositioner til Behændighed var ugrundet? Men Sagen foranlediger mig til følgende hypotetiske Bemærkninger: Naar Bindingerne findes at være mange, derved smallere, finere, tilligemed dybere gaaende Klefter imellem dem, mon det da ei tør siges, at heri en større Udorganisation eller Gjennemførelse af den Sønndring finder Sted, som overhovedet ligger i al Organisation? Og naar nu de to Hemisphærer findes meget ulige, mon da ei og Dette kan henregnes til det Samme, idet herved Forskjellighedsmangfoldigheden i det ganske Specielle bliver større. Pathologiske Tilfælde, som vi nys have seet, lære, at den ene Hemisphære forsaavidt kan træde i begges Sted, som den kan afgive noksom materiel Betingelse for Bevidsthedslivets ordentlige Gang. Men mon nu ikke hos almindelige Sunde ofte den ene Halvdeel fungerer allene til en vis Tid, den anden til en anden? og mon ei en vis Udholdenhed, samt, saafremt hver af de to Hemisphærer har noget vist Giendommeligt i sin finere Udvikling, en vis Variation i Virksomheden herved maa kunne beforders meget? Naar man har iagttaget, at Personer, som kun fandtes at have den ene Hemisphære heelt fungerende, lettere aandeligen trattedes (jeg mener etsteds at have læst en saadan Iagttagelse anført, men er dog ei vis herpaa), saa synes Dette at stemme med, at Hemisphærene kunne fungere afvekslende; og mon der nu ikke ogsaa kunne gives Dem, hos hvilke en vis mindre Uddannethed af den ene Hjernehalvdeel kan medføre eller bidrage til at medføre en egen Parring af intelligent Kraftighed og intelligent Ukraftighed. Hvad mig personligen angaaer, da skulde jeg formode, at det ikke staaer sig saa vel med den ene Hemisphære hos mig, som med den anden.

Naar Valentin paa anførte Sted endvidere ytrer, at den store Hjernes forreste Lobi just ikke altid hos talentfulde Mennesker opnaae en "paafaldende" Grad af Udvikling, medens de bagerste Lobi mere vise sig som forstørrede, saa maa det paa Ny give mig Anledning til at bemærke, hvad der ovenfor allerede er omtalt (Pag. 179), at et Talents kraftige Fremtræden og altsaa og dets Uddannelse meget beroer paa, om Forhovedets Organer noksom understøttes af Baghovedets, hvilke skulle bringe deels den kraftige Sigfremarbeiden, deels Concentrationen og Fastheden ind i hines Virksomhed. Jeg vil her tilføie, at uden Tvivl ogsaa — Alt naturligviis fra den hele Galliske Anskuelses Standpunct — Sidehovedets Organer maae gjøre Meget hertil. Naar jeg har funden Mand med hvælvet høi Pande, men smalle Hoveder og i Lanterne sammenlignet dem med Andre, hvis Pander og hele Hoved frembød mere Bredde, og naar jeg nu har bemærket, at Hines Intelligents var nok saa stor, som disses, men ingenlunde var saa fremtrædende, saa har jeg maattet, men kun forsøgsviis, gjøre mig det Spørgsmaal, om ikke, foruden at den bredere Pande kan give mere Rum for Forhovedets Organers Udvikling, tillige maatte bemærkes, at hos Hine maaskee det Stridbare, altsaa det sig Fremkæmpende, var ringere, og at Dette havde bidraget til, at deres Talent ei havde kæmpet sig frem til deels større Udvikling deels større udvortes Fremtræden, hvilket da snart giver dem Udseende af at være ringere i Henseende til Talent, snart medfører, at de virkeligere ere ringere, nemlig mindre uddannede i Henseende til deres Talent. Men Dette hører til de Ting, som nærmere maatte prøves.

Og hertil kunde jeg nu maaskee beqvæmest knytte, hvad Valentin nu nærmest giver Anledning til at omtale, nemlig det Spørgsmaal, om den Omstændighed, at Fruentimmer i Almindelighed have mindre Hoveder end Mand, medens de dog i Henseende til Intelligents ei i samme Grad staae tilbage, maatte kunne anføres mod Gall, der ellers ikke

indrømmer Fruentimmerne lige Intelligents med Mændene, i det Hele taget. Man finder Fruentimmer med store Hoveder og Mænd med smaae. Forholdsmæssigheden i Henseende til den hele Legemsbygning maa nu for det Første iagttages; thi at denne er af Væsentlighed, kunne de mange Smaadyr med megen dyrisk Intelligents lære os, hos hvilke naturligviis hele Nervesystemet maa have en til hele Legemsbygningen svarende Fiinhed, medens den indre Uddannelses Omfang og den relative Styrkes Omfang kan hos dem være større end hos mange større Dyr. Jeg maa da dernæst hen- vise til det ovenfor Pag. 177 Anførte. Men nu kom det til at tages i Overveelse, om ikke intelligente Fruentimmer med hvalvede høie Pander oftere, end Mænd med saadanne, findes med smalle Hoveder og med ringere Kraft i Baghovedet, og at Dette da er Grunden til, at Mændene have de større Hoveder. Og dernæst maa overveies, at jo endnu Incitabilitetsforholdene komme i Betragtning, som hos det intelligente Fruentimmer ofte kunne gjøre Meget. Den Fyrighed, hvor- med Intelligentsen ofte kan træde frem hos Fruentimmer, kan let give den Præg af i sig at være større, end den er. Dens stærkere Fremtræden i selfabelige eller venstfabelige Sammen- komster og i de almindelige Ansiggender, som bestjæftige Con- versationen (den gjængse Dmløbstale), kan ogsaa vildlede Dommen. Endelig lægge vi vel ogsaa usformærkt ved det Mandeliges Bedømmelse letteligen en gunstigere Maalestof til Grund hos Fruentimmer end hos Mænd. Om Fruentim- merne har Gøthe bemærket, at de, idet de vore op i en snæv- rere Kreds, ofte just derfor langt mere uddanne sig i intelli- gent Henseende indensfor deres Kredses Omraade end Mændene, eftersom de bringes til at være opsatte paa at føre sig Alt til Nytte (endog i Henseende til det legemlige Organiske synes Fruentimmernes Fordoielse indrettet til en større og finere Oekonomisering med Fødemidlernes Substantfer). Meget kan da overhovedet medføre, at Summen af Intelligents kan see større ud hos Qvinden, end den i sig selv er, og hos

Manden derimod mindre, fordi den hos ham snart ei er saa samlet, snart derimod har samlet sig for meget, og mindre har udbredt sig til alleflags Sider.

Jeg er ved det nu tilsidst Dmtalte kommen til at berøre Det, hvad jeg ved Professor Eschricht's Uttringer om Gall i hans Physiologie vil bemærke. Efter at have korteligen erklæret sig imod Kranioskopien, men dog erkjendt, at den, som en Erfaringslære, ikke kan modbevises uden ved modsatte Erfaringer, hvorved man maa forstaae Erfaringer i samme Sphære, som de paaberaabte Gallste, siger Eschricht, at "Kranioskopiens Betydningsfuldhed neppe ganske kan nægtes, nemlig forsaavidt den blot holder sig til hele Hjernestallens Form, og forsaavidt atter denne afhænger af Hjernens". Han tilføjer derefter, at "Hjernens og dermed Craniets jævne Bugnen i alle Retninger synes at være det gunstigste Forhold for Aandsevernerne, og derimod en nedtrykt (depressus) eller toppet, en fra Siderne eller forfra bagtil sammenklemt (compressus) eller en langtrukket Form alle synes at være ugunstige, maaskee endog enhver i sin forskjellige Retning." Denne Indrømmelse er stor og fortjener at bevares i Erindringen. For det Første indstiller sig naturligen den Tanke, at, naar disse større Forskelligheder have deres Betydningsfulde, saa maae vel unægteligen mindre Forskelligheder heri ogsaa have deres Betydningsfulde, om end paa en mere partiel Maade. Jeg vilde ønske, at De, som dog indrømme det Anførte, vilde gaae den herved angivne Vej, og forsøge fra Hovedernes Conformationer i det Større at bane sig Vej til de mindre Formationers Bedømmelse og saaledes lade den Gallste Lære komme til en Prøve fra denne Side. Derved maatte det da vise sig, om ikke et meget fladt nedtrykt Hoved tyder hen paa en anden Art af Abnormitet i Hjerneuddannelsen, end et, som er meget sammentrykt i Hensende til Hvore og Venstre, og dette atter paa en anden, end den, hvorom et forfra bagtil

meget sammentrykt Hored vidner. Kom man til at erkjende noget saadant kvalitativt Forskjelligt i slige Abnormiteters Betydning, saa vilde jo dermed Veien til en naermere Dom over den egentlige Organlare kunne aabne sig fra saadanne Sagttagelses Side.

V. Angaaende hvad der hos Longet findes mod Gall, med psykiko-physiologiske Bemærkninger derved.

Naar det gjor en ubehagelig Virkning paa Den, som fjender Galls Bestræbelser, at Joh. Müller og Valentin vise den tydske Anatom, den tydske Physiolog, som Longet enkelte Steder kalder ham, en saa ringe Opmærksomhed, saa fornøier det desto mere, at Longet, om end næsten kun beskrivende, viser den Gallske Lære en desto større. Ei allene møder man hos Longet Galls Navn lige saa ofte, som nogen anden anseet Physiologs, hvilket Bogens Navneregister allerede kan lære, men desuden gaae hele Partier i Bogen ud paa at oplyse Hjerneorganlaren og Kranioskopien. Jeg vil nu gjennemgaae det Næste heraf, deels for den Gallske Læres egen Skyld, deels for de psykiske Bemærkningers Skyld, som jeg har funden physiologisk Anledning til at gjøre derved.

Naar det hos Longet Pag. 597 fremhæves, at Furerne, Fordybningerne, eller hvad man nu vil kalde dem (anfractuosités kalder Longet dem, og de findes ogsaa benævne saaledes hos Gall og tidligere), imellem Circumvolutionerne eller Gyrerne, kunne have forskjellig Dybde, og at deraf kan følge, at Overfladestorheden kan være nlige, medens Hjernerne med Hensyn til den Deel af deres Overflade, som bestemmer Kraaniets Overflade, ere lige store, saa maatte Dette vistnok kaldes en Omstændighed af Betydenhed (circonstance importante), og jeg maa bringe i Erindring, at jeg ovenfor (Pag. 176) allerede har været opmærksom herpaa, naaget jeg dengang ei havde funden denne Sag omtalt af Nogen, hvilket er Grunden til, at jeg hist ei har citeret Nogen. Nærværende skrives først, efterat Hiint allerede er trykket). Men det er

ogsaa hist (Pag. 175 nederst) bemærket, at det Volumen, som kan vise sig paa Kraniets Overflade, kun kan udgjøre eet blandt de flere Momenter, som den rette Phrenolog (der maa være langt mere end blot Kranioskop) maa have for Die.

✕ Longet kommer iøvrigt tilbage til denne Sag længere hen Pag. 662, hvor der i Almindelighed er Tale om Forholdet imellem Intelligentsen og Hjernehemisphærens Lobi, det vil sige den Bestanddeel af dem, som, naar man i denne Sammenhæng nævner Hjernehemisphærene for sig, egentlig altid allene menes, nemlig det Partie af dem, som hører dem i Særdeleshed til, og maa betragtes som det i dem anbragte særegne Organ eller Organsystem. Atter her bemærkes der, idet Circumvolutionernes Betydning i denne Henseende tilstaaes, at Kranioskopien ikke er i Stand til at tage Hensyn til Fordybningerne. Men umiddelbart derefter fremsættes en for den Galliske Lære, forsaavidt Gall ansaae den graae Materie som Functionernes egentlige Operationssted i Hjernen, aabenbar gunstig Paaastand, nemlig den, at den graae Masse hos forskellige Individer har viist sig med forskjellig Tykkelse. Longet kalder Dette med Foie en Omstændighed af stor physiologisk Betydning, "især", sjoier han til, "naar man med Willis, Vieussens og Fl. antager, at den graae Materie er det reellement active Partie af Hjernehalvkuglerne, og med Foville, at den maa betragtes som de intellectuelle Evners Sæde." Naar han iøvrigt mener, at denne Tykkelse ei kan bedømmes af Kranioskoperne, sjønt den tør være af stor Betydning i intellectuel Henseende, saa vil dette dog komme an paa, om ikke netop dens Tykkelse kan medføre Fremstaaenheder.

En anden vigtig Sag, vi her gives opmærksomme paa, er den, at Lenret, — ved at gaae ud fra Røvens Hjerne, i hvilken Dphviningerne, eller hvad der ellers kaldes Gyreerne, næsten ikke danne Undulationer, eller vise Ud- og Indbøvinger paa Overfladen, men ligge teumelig lige langs med hinanden forfra bagtil, og derved langt mere faae et symme-

trifft Udseende end hos Mennesket (en Afbildning deraf findes hos Longet), — har søgt i Gyterne hos Mennesket at finde og bestemme de større constante Directionsforhold, hvilke midt under de mange individuelle Variationer kunne spores. Her er Noget, som Phrenologerne maatte studere, deriblandt vilde de af Leuret saakaldte circonvolutions transverses ou pariétales (see Pag. 601), som han siger sig foruden hos Mennesket kun at have funden hos Elefanten og Aberne, især fortjene Opmærksomhed; ligeledes blev det at undersøge, hvorledes det har sig med Leurets Paastand, at det Slags Circumvolutioner, som han, i Hensyn til de simplere Former, har kaldet de additionelle, eftersom de synes at høre til Menneskehjernens særdeles Uddannelse (Pag. 603), finde sig — ikke, som man skulde troe (comme on était porté à le croire) mod Hjernens forreste Partie, men — paa dens Sider, dens bagre og indre Partie. Iøvrigt tilføjer Longet, at man maa vente nærmere Oplysning, naar Leurets Værk med det Første udkommer. *) Men jeg maa undlade at gjøre mig nærmere bekendt med disse Opklaringer i denne unægtelig interessante Retning; kun vil jeg bemærke, at dersom Overfladeforholdene især komme i Betragtning, blev det at overveie, om ikke en Hjerne med Nævens simplere Form mueligen deels ved sin relative Størrelse overhovedet, deels ved Furernes Dybde, kunde frembyde forholdsviis ligesaa megen Overflade, som en Hjerne med flere Circumvolutioner. **)

*) Longets Bog har Tallet 1842 paa Titelen baade af første og af anden Deel; men allerede i første Deel har jeg flere Gange fundet et Tidspunct i 1843 citeret. Jeg veed ei at forklare mig Dette, og Boghandleren vidste det ei heller.

**) Jeg vil her give Det Plads, hvad der hos Longet Pag. 637—39 læses angaaende Circumvolutionerne i det Hele:

Voici maintenant un résumé des recherches de M. Leuret sur la disposition comparée des circonvolutions:

1. Le cerveau de la plupart des mammifères est pourvu de circonvolutions.

Long et bestriber Pag. 615—18 hvad Gall har paa-
 staaet angaaende Mueligheden af Hjernecirconvolutionernes

2. Les mammifères qui manquent de circonvolutions cérébrales appartiennent tous aux ordres dont l'organisation est la moins parfaite.

3. On peut classer les mammifères d'après la similitude de leurs circonvolutions cérébrales.

4. Le classement établi, d'après les circonvolutions, rapproche des animaux semblables par leurs facultés, tandis qu'il éloigne les uns des autres des animaux à facultés différentes.

5. Les circonvolutions cérébrales ont plusieurs types bien tranchés: cependant on peut suivre les transitions d'un type à l'autre par des degrés intermédiaires.

6. Trois animaux, l'éléphant, le maki et le singe, ont des circonvolutions dont les analogues ne se retrouvent que chez l'homme.

7. La présence et le développement des circonvolutions ne sont pas en rapport direct avec le volume du cerveau. toutefois, il est généralement vrai de dire que les plus gros cerveaux ont les circonvolutions les plus nombreuses et surtout les plus ondulées.

8. Le renard, le loup, le chien, le chacal sont des animaux dont les circonvolutions cérébrales ont une grande simplicité.

9. Chez les chats les circonvolutions sont en même nombre que chez les précédents, mais elle se réunissent les unes aux autres en plusieurs points.

10. Chez l'ours, le coati, etc., elles se réunissent davantage, et présentent de nombreuses différences dans les détails.

11. Les herbivores ruminants ont des circonvolutions cérébrales qui sont moins simples, plus ondulées que celles des carnivores, et qui ressemblent assez, pour l'aspect général, aux circonvolutions cérébrales de l'homme.

12. Les cochons et les ours, chacun dans un mode différent, ont un cerveau qui caractérise un état transitoire entre les carnivores et les herbivores.

13. Le cerveau du phoque se rapproche de celui des cochons; le cerveau du dauphin, du marsouin et de la baleine, de celui des herbivores.

Deployment eller Deplissement — hvorved menes en faadan fra Hjærnehuulhederne udgaaende Udfoldning, hvorved Dp=

14. De tous les mammifères, l'éléphant et la baleine ont les circonvolutions les plus volumineuses et les plus ondulées; mais l'éléphant est au-dessus de la baleine par les circonvolutions qui lui sont communes avec le singe et même avec l'homme.

15. C'est chez les mammifères les plus intelligents que l'on trouve le cerveau le plus ondulé; mais tous les mammifères intelligents ne sont pas dans ce cas.

16. Ni la présence des circonvolutions, ni leur nombre, ni leur forme ne révèlent, d'une manière absolue, le nombre et l'étendue des facultés des mammifères.

17. L'étendue de la surface cérébrale n'est pas en rapport nécessaire avec le développement de l'intelligence.

18. La forme générale des circonvolutions divise les cerveaux des mammifères en trois groupes. Dans le premier groupe se placent les circonvolutions non flexueuses, celles qui sont séparées les unes des autres par des lignes régulières, droites ou courbes; elles appartiennent exclusivement aux mammifères carnassiers. Dans le second se trouvent les circonvolutions ondulées, sinueuses, qui, au premier aspect, ressemblent le plus à celles de l'homme; elles appartiennent à tous les solipèdes et à tous les ruminants, animaux qui vivent uniquement de substances végétales; elles appartiennent à l'éléphant, qui est exclusivement herbivore; on les trouve aussi chez les cétacés et les amphibiés, animaux dont quelques-uns se nourrissent de végétaux, mais dont la plupart vivent de poissons. Enfin, dans le troisième groupe, viennent se ranger la famille entière des ours, celle des martes et celle des cochons, mammifères omnivores dont le cerveau a des circonvolutions sinueuses et des circonvolutions non sinueuses.

Après avoir réfuté les opinions généralement admises sur la cause immédiate de l'intelligence des animaux mammifères, sur les conditions d'organisation qui la produisent et qui la modifient, ou à l'aide desquelles elle se manifeste en prenant des formes variées, M. Leuret semble être lui-même arrivé à des conséquences nouvelles. Cet auteur promet de les faire connaître dans la seconde partie de son ouvrage, qui a pour objet l'étude de l'encéphale de l'homme.

hoiningerne og Fordybningerne paa Overfladen kunne udjævnes saaledes, at Fibrene derved ei sønderrives, men kun komme

Quoi qu'il en soit, nous ne pouvons nous empêcher de reconnaître, même après les travaux de M. Leuret, qu'en général la présence ou l'absence des circonvolutions cérébrales doit avoir, comme condition organique, une étroite liaison avec le développement de l'intelligence. En effet, les animaux inférieurs n'ont jamais de circonvolutions; les animaux supérieurs en sont toujours pourvus, et chez l'éléphant, de tous le plus intelligent et le meilleur, les circonvolutions sont les plus nombreuses et se rapprochent le plus de celles de l'homme. Nous en dirons autant, non pas du volume relatif de l'encéphale, pris en totalité, mais de celui des lobes cérébraux; tout en faisant remarquer qu'il faudrait, si cela était praticable, tenir compte du volume relatif de leurs fractions, qui sont spécialement en rapport avec l'intelligence et non avec les sensations ou les mouvements. D'ailleurs pour le volume et le poids absolus, même de son encéphale entier, l'homme est supérieur à l'immense majorité des animaux, et ne le cède qu'à un bien petit nombre d'espèces dans lesquelles le corps atteint un poids et un volume considérables.

Ved dette Sted vil jeg endnu bemærke, at, hvad Hjernens relative Vægt angaaer, nemlig i Forhold til hele Legemet, da finde vi meget foran hos Longet (Pag. 631), den grundede Bemærkning, at Hjernens Vægt i Forhold til hele det øvrige Legeme saa meget mindre kan være af nogen Betydning, som, foruden hvad der ellers er at anføre herimod, Legemets Vægt hos eet og samme Individ kan til forskjellig Tid variere meget, undertiden endog fra Simpelt til Dobbelt, alt efter som Personen er meget mager eller meget fed, medens Hjernens Vægt bliver den samme. Longet tilføjer, at derimod, hvad Diametersforholdet imellem Hjerne og forlængt Marv angaaer, have Sommering, Cbel, Cuvier ladet erkende, at det er større hos Mennesket end hos Dyrene, og hos disse i det Hele er en god Tilfjendegiver af Intelligentens Fuldkommenhed. — Naar ved Hjerne forståes hele Encephalum, kan der naturligvis Intet komme ud af alle sige Forholdsberegninger, da Encephalum indeholder Meget, som ligefrem hører til Sandse- og Bevægelses-Apparaterne. Den store Hjernes Hemisphærer kom det egentlig an paa baade at udmaale og at veie i deres Forhold til, ikke hele det øvrige Legeme, men til hele det øvrige Nervesystem, altsaa i Forhold til den

til at ligge horizontalt, istedetfor at de i den naturlige Tilstand gaae verticalt eller rettere noget udstraalende ud mod Circumvolutionerne hen til den graae Materie, (medens der tillige ifølge Galls Paastand fra denne gaae andre af den graae Materie udspringende Fibre tilbage, rentrantes, i Modfætning til hine, som kaldes divergentes; hvortil endelig komme visse transversale, som oppe ved Overfladen gaae langs med denne, gennemkrydsende hine). Naar Longet mener, at Galls Antagelse her kan giendrives ved Det, han selv angiver, saa at man i Kraft heraf kan saa at sige a priori benægte Mueligheden af hiint Deploiment, da kan Sagen neppe afgjøres paa en saadan kort og absolut Maade. Det kommer Alt an paa, hvorledes man nærmere construerer sig Sagen. Da Gall udtryffeligen siger, at der fra Hjernens Indre gaae Fibre opad ei allene til Gyernes Overste, men og til Klosternes Nederste, altsaa baade kortere og længere Fibre, mener Longet, at man ei vil kunne ved Udspiling indenfra udjevne denne ydre Overflade, ved at skyde Fordybninger opad til lige Niveau med Circumvolutionernes Overste, uden at rive de kortere Fibre over. Men her har Longet aldeles ikke agtet paa, hvorledes Gall forklarer den Hjernens Udspiling, som han antager at have funden Sted hos de Hydrocephaler, han omtaler. Gaae vi ud fra Galls Forklaring, saa kan der aldeles ikke blive Spørgsmaal om Fibres Overrivning. Gall antog, at Fibrene indenfra løbe faaledes op mod Hjerneoverfladen, at de for hver Circumvolution danne to Lag, som ved en Flade, der nedensfra gaaer op ad mod hver Circumvolutions Toppunct eller rettere dens Rygning, dog uden at naae heelt op til denne, adskilles til Hvore og

øvrigt Hjernemasse tilfammentagen med Legemets Nervemasse. — Men fremfor Alt maa jeg her gjøre opmærksom paa, at man vist vilde seile, om man paa Grund af dens List strax vilde sætte Roven over Roen eller endog Hesten, en Sag, hvorom jeg længere hen vil komme til at handle.

Benstre. Ind i disse, kun ved et meget fint Bindemiddel udfyldte Mellemflader, der tænkes nedadtil udmundende i Hjernecaviteterne, antog da Gall, at hos de Hydrocephaler, han havde for Die, Vandet fra Hjernecaviteterne skjed sig ind, adskillende Lagene og spilende dem saaledes ud til begge Sider, at de tilsidst, istedetfor den verticale, kom til paa enkelte Steder at faae den horizontale Retning. Iovrigt antages i vor Tid ikke, saavidt jeg har kunnet bemærke, hiin Galls sondrende Arelslade, men derimod troer jeg, at man indrømmer, ja maaskee selv paastaar, at, som Fibrene i den lille Hjerne ligge lamelleagtigen, saa er der ogsaa noget Lamellelignende i den store Hjernes Halvfugle. Da er der altsaa Noget, som maa medføre, at Vand, især i Form af Damp eller Halitus, maatte kunne fra Hjernehuulhederne skyde sig ind og sondre Fibrerlagene fra hinanden, uden at sønderrive dem. Iovrigt blev Gall fornemmeligen bragt til det her Omhandlede ved de Jagttagelser, han var kommen til at anstille paa Hjernen af et Fruentimmer paa 54 Aar med Vand i Hovedet. Han havde havt Leilighed til at iagttage hende i ser Aar, og hun fandtes ligesaa intelligent, som Personer af hendes Glasfe ellers. Dette havde tildraget sig hans Opmærksomhed meget. Imidlertid havde han hos Hydrocephaler med Imbecillitet, hvis Hjerner han havde havt Leilighed til at undersøge, troet at finde, at Vandet i deres Hoveder ikke syntes at bære Spor af opløst Hjernemasse, hvorved han da allerede forud var bragt til at tænke sig, at Destructioner i Hydrocephalers Hjerner kunde bestaae i Andet, end i selve Hjernemassens Opløsning. Da nu hiint Fruentimmer døde (af en Betændelse i Underlivet), saa han ved Obductionen, hvorledes hos hende Circulationerne paa nogle Steder, nemlig overst paa Vandepartiet og paa Isen, vare ganske forsvundne, idet de vare udjevne, medens de længere nede viste sig mere eller mindre tydeligt. Og nu bragtes han herved til det Ovenomtalte. Det var altsaa kun partielt, at Gall fandt den omtalte

Udspiling uden Fibrenes Sønderrivelse eller Fortærelse, og jeg kan ei heller antage Andet, end at, da Gall heraf vil forklare, hvorledes Fruentimmeret havde kunnet bevare sin Aandsvirksomhed, uagtet Vandsoeten i Hovedet, har han ei villet paastaae, at Sagen fandt sig saa hos alle Hydrocephaler, saa at, hvad der efter Cuvier og Cruvelhier anføres, at nemlig hos Hydrocephaler i Almindelighed Circumvolutionerne findes formindskede uden Deploiment ifølge Medullær, det vil sige Fibrillesubstantiens, Formindskelse o. s. v., ei kan bevise Noget mod Mueligheden af, at ogsaa det særdeles Forhold kan indtræde, som Gall mener at have iagttaget i det særdeles mærkelige Tilfælde, han havde for sig, nemlig hos en Hydrocephal uden Imbecillitet; thi dette var dette specielle Forhold, som skulde forklare. Det anføres aldeles ikke, at enten Cuvier eller Cruvelhier have havt med nogen Hydrocephal at gjøre, som havde bevaret den almindelige menneskelige Intelligents indtil sin Død, og saaledes staae da deres Iagttagelser, som Longet anfører dem, ikke i Strid med Galls Antagelse, der kun kan gaae ud paa, at Udspilinger uden Sønderrivelse eller Fortærelse kunne findes hos Hydrocephaler. — Gall har iøvrigt ei allene afhandlet denne Sag i sit ofte anførte Værks første Deel (Pag. 297 ff, ikke Pag. 209, som der staaer i Noten hos Longet), men er ogsaa i anden Deel paa Ny kommen til den, og giver her endvidere Oplysninger, som ei kunne efterlade Tvivl om, hvorledes han forestiller sig Sagen (T. II, 301 ff) Han paaberaaber sig her flere Exempler af Hydrocephaler, blandt andre en Pige paa 13 Aar, som han havde truffet her i Kjøbenhavn, og som, uagtet hun havde en saadan Masse Vand i Hovedet, at han anslaaer den til 10 à 13 Pd., dog alligevel meget vel kunde modtage Underviisning. Ja vi erfare her, at man endog har villet paastaae, at hans Opdagelse allerede sandtes hos adskillige ældre Forfattere, ligesom og Gall undrende fører Klage over, at Cyrard Home, netop i Anledning af Iagttagelser af Hydrocephaler, uden at nævne Gall, havde,

i London foredraget den Anskuelse, at hos dem Circumvolutionerne udfolde sig alt efter som Hjerneventriklernes Huulheder udvide sig, og at i denne Tilstand af Udfoldning eller Udfpiling de Functioner, som ere afhængige af denne Deel af Hjernen, meget vel kunne gaae for sig. Gall anfører, hvorledes han, længe førend Home kom frem hermed, havde foredraget og viist det Samme i Tydskland, Danmark, Holland, Schweits og tilsidst i Paris, samt at Dette derpaa var skeet af Spurzheim i London selv, ja at den første Deel af hans Værk dengang allerede var udkommen, og spørger nu, om Home ei skulde have vidst Noget om alt Dette. At Gall her kommer tilbage til denne Sag, har sin Grund i, at han gaaer den Indvending imøde, at man skal oftere have funden de intellectuelle Evner bevarede hos Personer, hvis Hjerne var opløst eller desorganiseret ved ansamlet Vand i Hovedet. *)

*) T. II, 306. La solution de ces difficultés ne doit pas embarrasser ceux de mes lecteurs qui ont lu avec attention notre section sur la structure des cavités et des circonvolutions cérébrales, et sur leur déplissement, tant naturel qu'artificiel. Ils se rappelleront que les fibres médullaires du cerveau se prolongent perpendiculairement au-dessus des cavités cérébrales; que constamment deux couches de ces fibres forment une circonvolution, de façon qu'une circonvolution n'est autre chose que deux couches nerveuses agglutinées, dont chacune se prolonge perpendiculairement en partant de la périphérie extérieure des cavités cérébrales, recouvertes d'une couche de substance grise, épaisse à-peu-près d'une ligne. Si donc une quantité considérable d'eau agit dans les cavités cérébrales, elle écartera peu à peu les deux couches perpendiculaires de chaque circonvolution, de sorte que celles-ci se trouveront à la fin dépliées jusqu'à leur sommet, Pl. LV, fig. I. De cette manière, elles s'applatissent à fur et mesure que l'eau les pénètre; et lorsque le déplissement est à son maximum, elles ne forment plus qu'un même plan.

Ce que je viens de dire peut faire concevoir comment il est possible que le cerveau qui, au-dessus de ses cavités, ou comme

Naar Louget har meent, at, da der efter Gall baade gaae kortere og længere Fibriller fra Hjernehulhedernes Bægge op mod Hjerneoverfladen, saa maatte de kortere overrives, naar Vandet skulde presse Overfladen overalt til lige Niveau med de længeres Endepuncter (sef. foran Pag. 296), saa seer man, at Louget maa have forestillet sig Sagen, som om Circumvolutionerne skulde udjevnes derved, at Vandet trængte ind i Hjernens Fibrillemasse og nu udspilede Hjerneoverfladen for sig, saa at denne altsaa i Circumvolutionernes Kløster kom til at fjernes længere fra Hjernehulhedepartiet, hvor det da saa blev nødvendigt, at de Fibriller, som knyttede Kløsterne sammen med dette Partie, maatte overrives. Men Sagen forholder sig saa, at det er Hjernehulhedernes hele indre Overflade, som ved langsomt Tryk af Vand, eller rimeligviis snarere Halitus, saaledes udspiles, at den hele imellem disse Hulheder og Hjerneoverfladen liggende Fibrillemasse bestandigen trykkes mere og mere udad, saa at nu ogsaa denne udspiles. Her er altsaa aldeles ikke at tænke paa nogen Overrivning i denne Fibrillemasses eget Indre. Men nu trænger sig dog ogsaa Vandet eller Halitussfen gjen- nem den Hjernehulhedernes Bægge bedækkende Hinde saaledes

appendice des soi-disant corps striés, forme des masses médullaires si épaisses, peut être distendu en une poche membraneuse, dont les parois n'ont guère plus d'une ligne d'épaisseur. C'est précisément cette apparence membraneuse du cerveau ainsi déplié, qui a induit Zacutus Lusitanus et d'autres à n'y voir qu'une double membrane vasculaire; et d'autres anatomistes encore également peu attentifs, à n'y voir qu'une membrane vasculaire (piè- mère) épaissie.

Comme donc dans ce cas, il n'y a que pression exercée par l'eau, et distinction médiocre, et nullement destruction des fibres cérébrales; comme les fonctions de ces fibres qui ont passé de la direction verticale à la direction horizontale, ne dépend pas du tout de leur situation, l'on conçoit que l'exercice des facultés intellectuelles peut continuer dans les hydrocéphales.

Ind i denne Fibrillemasse selv, at ved et langsomt Tryk nu Fibrillerne her tillige skydes saaledes til Siderne, at de under Fibrillemassens totale Udspiling komme til paa enkelte Steder lidt efter lidt at bringes fra deres verticale Strygning til at faae et horizontalt Leie, og paa de Steder, hvor Dette skeer, ville da Circumvolutionerne udjevnes; hvorved man da maa erindre, at under denne Udspiling bliver hele Hovedet bestandig større og større, som da Hovedets Overflade hos Mennesker med Band i Hovedet kan findes 4 til 6 Gange saa stor, som i den naturlige Tilstand, ja større. Den Hjernemasse, som udfylder Rummet mellem Hjernehuulhederne og Overfladen, vil da under saadan Udspiling blive tyndere og tyndere, og kan paa nogle Steder findes til kun en Linies Tykthed, og da ligge her de Fibriller aldeles paa langs, som før gik vertikalt fra Hjernehuulhedernes indvendige Overflade til Hjerneoverfladen; men Forbindelserne og Forbindelsesforholdene kunne da dog endnu være ubrudte. — Iøvrigt forstaaer det sig af sig selv, at Udspilingen her gaaer i Gæt med den derved bestandigen modificerede evindelige Reproductionsproces.

Jeg gaaer nu til Det, der hos Longet Pag. 632 ff. læses angaaende Undersøgelserne af Forholdet hos Pattedyrene imellem Hjernehalvkluglernes Diameter forfra bagtil og Transversaldiameteren. Velnt fortælles især at have bestjæfnet sig hermed med Hensyn til Galls Udelæggelsesorgan, der ligger paa Siderne, og, hvor det er stort, maa give Menneskehovedet en vis Bredde strax bagved Ørene. At et ganske andet af de Galliske Organer, nemlig det for Circumspectionen eller Vaersomheden, naar man vil beregne Bredden af Hovedet, ei maa lades af Sigte, synes at være bleven aldeles ubemærket. Men dernæst bliver her at erindre, at, naar man gaaer til Pattedyrene i Almindelighed, vil man neppe enten anatomiskt eller kranioskopiskt kunne adskille Udelæggelsesor-

ganet og Selvforsvars- og Stridbarheds-Organet saaledes fra hinanden, at man jo her bør tage begge under Æt; ligesom man ogsaa af den Omstændighed, at Gall har betegnet hiint blandt Andet ved det Udtryk: instinct carnassior, ei maa lade sig forlede til at antage, at man maatte finde det stærkere fremtrædende hos alle Rovdyr, end hos Ikke-Rovdyr. Det bør erindres, at der ei allene i at ødelægge Planteverdenen kan vise sig noget ligesaa Massacrerende, som i at overvælde og sønderrive Dyr, men at ogsaa Glubskhed ligesaavel kan findes hos Planteædere, som hos Dyrædere, men især er at erindre, at Mod og Stridbarhed kan findes nok saa stærkt og nok saa fremtrædende hos Ikke-Rovdyr, som hos Rovdyr. Blandt Gnaverne kunne Rotterne i denne Henseende anføres og ere anførte af Gall; især nævner Gall som et stridbart Dyr af Gnavernes Orden mus decumanus, eller den graae Rotte, hvis Stridbarhed jo her i Danmark er gaaet saavidt, at den, efter at være fort hertil med Skibene, har udryddet den sorte Rotte saa godt som ganske. Jeg har i min Tale over Herlovianeren Melchior fortalt det mærkelige Tilfælde, som denne Naturforsker maatte opleve, da hele den sorte Rottefamilie, han med Vanskelighed og Omstændelighed endelig havde faaet sig tilsendt fra Jylland, en Nat blev af den graae Rotte udryddet.*) Gall fortæller iøvrigt (T. III, 207), hvorledes han har sammenlignet mange Katte og Hunde i Henseende til deres Stridbarhed eller Mildhed. Man kan ei nægte, men maa meget mere paastaae, at det just er paa saadanne Dyr af een Slægt, ja een Hovedart, at Undersøgelserne især bør anstilles ved Sammenligning af stridbare og ikkestridbare Individuer af dem; thi ved den Usikkerhed, som endnu altid maa indtræde under Sammenligningen af Hjer-

*) See mit Skrivt: Til Minde om Herlovianeren H. V. Melchior, Pag. 23, Noten.

nerne hos forskjellige Glasfer eller Ordener af Dyr, bliver det det Rettefte, at man, naar man enten vil prøve eller videre forfølge de Gallffe Antagelfer, anftiller Sammenligninger imellem faadanne Dyrs Hjerner, hos hvilke det meget let maa kunne vife fig, hvilke der i to sammenlignede Hoveder ere de tilfvarende Dele, fordi deres Hjerner i det Hele ere eensbyggede. Saaledes frembyder den graae Rotte fig netop i Henseende til Stridbarheden fom meget egnet til franiofkopift og hjerneiagttagende at sammenftilles med den forte Rotte og med den frygtfomme Muus; og allefflags Hunde med forskjellige indvortes fjælelige Natnrer ffulde man nu ifær sammenligne indbyrdes; ligeledes Hefte, hvilke, fom bekjendt, i Henseende til det fjælelige kunne være meget forskjellige. — Simpelfen at holde fig til Forholdet imellem Længde og Bredde af Hjernen hos Dyr af forskjellige Glasfer, kan ei føre til Noget, da Meget her maa faae Indffydelfe paa Hovedets enten mere langagtige eller forfra bagtil fammenstrængte Form. En faadan Uttring, fom den, at hos Marffinet Hjernen næften er dobbelt faa bred fom lang, kan, naar den ftaaer ganffe bar, Intet oplyfe.

Jvørigt forftaaer det fig, og er noffom fremhævet, at fornden Andet ogfaa Incitabilitetsforholdene her maae komme væffentligen i Betragtning; ja netop ved faadanne fjælelige Uttringer fom Modets og Stridbarhedens maa der ifær fees hen netop til Incitabiliteten; men tillige maa det dog erkjendes, at, om man nu heraf vilde tage Anledning til at paaftaae, at Incitationens, maaffee i en færdelf Grad paa Blodtillobets og Blodbefcaffenhedens Eiendommelighed beroende, Indffydelfe paa Hjernen ffulde spille Hovedrollen i Stridbarheden og i Gluffheden, faa maatte dog herved altid bemærkes, at Dette dog kun kunde fee formedelft et vift Indbegreb af Hjerneffibre, og at det da dog kom an paa, hvilke diiffe være, eller hvor de ifær være at føge i Henseende til deres indvortes Fremtræden; faa at ogfaa Henbliffet til In-

citabilitetsforholdene maa føre tilbage til Hjerneorganforholdene.

Jeg følger nu Longet videre og standser Bag. 633.

En saadan Grindring, som denne af Leuret fremsførte, at man ikke maa lade det være nok at betragte Hjernens Fremtræden op over Ansigtets Knokler, men først paa en indtrængende Maade orientere sig i Hjernen selv, inden man bestemmer For og Bag, (pour determiner le volume relatif de la partie antérieure du cerveau chez les animaux, il faut dont non pas considérer la saillie du cerveau au-dessus des os de la face, mais comparer les cerveaux entre eux, les circonvolutions entre elles, et choisir, dans le cerveau lui-même, un point fixe qui serve de départ pour diviser chaque lobe en partie antérieure et postérieure) — bør vistnok lægges Phrenologerne paa Hjertet, ligesom overhovedet deres hele Stilling til Nutidens Videnskabelighed bør føre dem tilbage til videre Prøvelse, Randsagelse, Forsølgelse og Udvidelse af det Slags comparativ Anatomie, som Gall har erkjendt for saa saare væsentlig. Men naar det nu paa anførte Sted strax efter berettes, at Leuret har antaget corpus callosum som Det, der skulde bestemme Grændsen imellem Forrest og Bagerst, saa er det klart, at her atter noget Vilkaarligt er lagt til Grund, og at den Phrenolog, som betragter Hjernen med en Anstien, som er i Galls Aand, mindst kan indrømme, at noget Andet lægges til Grund, end hvad, med Hensyn til hver Dyrart især, alle Forholdene maatte føre til at erkjende for at være det til hinanden Svarende hos to sammenlignede Dyr, uden at lægge noget vist fixeret Punct til Grund overalt. Hvorfor skal ei hos eet Dyr Det kunne ligge bagad med Hensyn til corpus callosum, hvad der hos et andet ligger forad? Har Leuret efter sin Antagelse faaet Beden, Hesten, Koen til at vise en meget større forreste Deel af Hjernen end Hund, Ræv, Elephant og især Abe, saa kan det Intet bevise, da

B

man jo ligesaafuldt kunde sige, at hos hine Dyr corpus callosum fandtes mere skudt hen forad til, hen under Hjertens forreste Deel, end hos de andre, hvoraf da Intet imod Galls Tilhængere videre kunde følge.

Jeg kommer nu til Det, hvad Longet har angaaende de meget interessante og for Hjerneopklaringen vigtige Forsøg, man har gjort med levende Dyr ved at borttage Hjernehemisphærerne, for at forsøge, om og hvorvidt Dyr kunde leve uden dem (T. I, Pag. 645 ff.) Forsøgene synes at have viist et meget forskjelligt Udfald hos Fugle og hos Pattedyr. Vel uof har Valentin Intet herom. Han anfører (§ 1602) blot, at Hunde have kunnet leve uden Hemisphærer nogle Dage, Fugle hele Uger, uden at han videre bemærker Noget betreffende en saadan Forskiel. Bouillaud (see hos Longet (Pag. 692—93) synes ei heller at have lagt Vægt paa nogen Forskiel i denne Henseende. Men Longet derimod fremhæver det (Pag. 650) som en stor Forskiel imellem Fuglene og Pattedyrene, at disse har han, naar Lemlæstelsen var saa stor, at begge Hemisphærer aldeles borttoges, funden i en saadan Tilstand af Impassibilitet, at han med dem ingen Forsøg videre har kunnet anstille, saa at han maatte holde sig til Fuglene allene; ja længere hen (Pag. 665 i Noten) hedder det endog hos Longet, at, da Pattedyr kun nogle Dieblikke kunne overleve Hjernelobernes Borttagelse, Fugle derimod hele Uger, ja Maaneder, kan man kun anstille Undersøgelserne paa de sidste. Seer man nøiere til, saa synes det, at Forskiellen baade har bestaaet deri, at hos Pattedyrene Ufølsomheden var langt større, end hos Fuglene, saa og har viist sig deri, at hine mindre have kunnet overleve en dybtgaaende Borttagelse af Lobmassen. Skulde en saadan Forskiel bekræfte sig, turde den maastee lære, at Forholdet imellem Sandningen og den intelligente Bearbejdelse af Sandseindtrykkene, som skeer ved Hjælp af Hjerneloberne, er

inderligere, mere indgribende og om en dybere Sammenhæng vidnende hos Pattedyrene, end hos Fuglene, en Forskiel, som da vilde være af Betydning med Hensyn til Stigningen i Organisationen i intelligent Henseende ved Overgangen fra Fuglene til Pattedyrene; thi det kan vel i Almindelighed siges, at, alt som Livets Potents stiger til høiere Trin i Dyreriget, viser sig den organiske Sammenhæng inderligere. Men Jagttagelsen af saadan Forskiel vilde endnu mere blive af Betydning ved det Spørgsmaal: hvorvidt man fra Det, Bisectionerne lære hos visse Vertebrater, tør slutte til Vertebraterne i Almindelighed, ja endog til Mennesket; thi hvor vilge vise sig ikke her Fugle og Pattedyr?

Hvad nu Virkningen af Lobernes Borttagelse angaaer, da kan man vel ikke give Flourens Ret, naar han, efter hvad Longet beretter, siger, at den ikke medfører Tabet af Sensibiliteten, men at Dyret derved kun taber Fornemmelsen af sine Sandsninger (*l'animal qui a perdu ses lobes cérébraux n'a pas perdu sa sensibilité, il la conserve tout entière; il n'a perdu que la perception de ses sensations*). Man maatte da tænke sig, at Sensationerne ifølge Flourens skulde forestilles saaledes, at de bleve at sammenligne med de Indvirkninger, der fremkalde de saakaldte Reflexerbevægelser, som, blot og allene formedelst Rygmargens Mellemvirkning, kunne fremkomme, endog paa en hensigtsvarende Maade, uden at Inactionen og Reactionen gaaer igjennem Noget til Bevidstheden Henhørende. Man maatte fremdeles tænke sig, at endog Skrigene, som udstødtes af den Hundehvalp, hos hvem Loberne af Flourens vare borttagne, fremkom som Virkninger af slige Reflexerbevægelser, og Mneligheden af dette Sidste er vist ikke at nægte. Men med Rette erklærer sig dog Longet her imod Flourens; thi hvad Longet videre anfører, at man hos Fuglene har iagttaget, vidner uegteligen om, at de, uagtet Lobernes Borttagelse, have beholdt et bestemt Bevidsthedsliv, men kun intet judiciøst, intet saadant, som det hører det frit vaerblivende og

efter sin Baerblivelse sin Virksomhed frit lempende og med en vis selvgegen Skjonsomhed ordnende Dyr til. Saa at med Lobernes Borttagelse bortfalder ikke Bevidsthedslivet ganske, men kun den intelligentere Bearbejdelse af Sandseindtrykkene, saavel som det Slags Grindring, som Dyrene ellers paa en meget vensynlig og meget omfattende Maade kunne vise. Dette antager da og Longet.*) Iøvrigt er der maaffee ingen stor Uoverensstemmelse imellem Flourens og Longet.

*) Longets Ord Pag. 646—47 ere disse: Les oiseaux pouvant survivre pendant plusieurs semaines et même pendant plusieurs mois, après la soustraction de leur lobes cérébraux, il est facile de les soumettre à des observations multipliées. J'ai possédé des pigeons qui, ayant d'abord résisté à une semblable mutilation, ont survécu douze, quinze et dix-huit jours: j'ai vu ces animaux être plongés le plus ordinairement dans la somnolence, se réveiller, par intervalle, spontanément, ou sous l'influence d'une irritation assez légère de la peau; puis, étant éveillés, changer de place, marcher sans qu'on les y excitât, agiter leurs plumes, les aigniser, les nettoyer avec le bec; s'appuyer tantôt sur une patte, tantôt sur l'autre, cacher celle qu'on pinçait; se frotter les narines avec vivacité, après l'inspiration de vapeurs ammoniacales; détourner la tête quand on piquait leur conjonctive; résister aux efforts qu'on faisait pour leur ouvrir le bec et y introduire de la nourriture; mis sur le dos ou sur le côté, se relever et reprendre facilement leur équilibre; rendre leurs excréments comme de coutume, etc. Or il nous a semblé que la plupart de ces phénomènes, déjà signalés par M. Florens lui-même (ouv. cité, p. 32, 33, 89) et par M. Bonillaud (rec. cit. p. 40), ne pouvaient s'expliquer sans que les animaux eussent réellement perçu quelques sensations. Aussi, M. Bouillaud n'admet-il pas non plus, avec M. Flourens, que l'animal, dépourvu de ses lobes cérébraux, soit privé de la perception de toutes ses sensations.

Au contraire, nous reconnaissons volontiers, avec M. Flourens, qu'alors le toucher est aboli; car ce sens suppose l'intelligence attentive, et, par conséquent, l'intervention des lobes cérébraux. En un mot, pour nous, la soustraction du cerveau n'exclut pas, d'une manière absolue, la perception d'une sensation cutanée ou

Thi Flourens synes kun at have gjort sine Forsøg med Ranniner og Hunde, altsaa Pattebyr, hos hvilke jo ogsaa Longet fandt Virkningen at være en reen Impassibilitet; Longets Antagelser derimod knytte sig til Det, som Forsøgene med Fugle udbiiste.

Man kan herved ei Andet, end ligefrem paa Ny see bekræftet, hvad Eschricht hos os i sit ovenfor (Pag. 214) anførte Program har udtrykt med de Ord: at "Hjernen, Blevsthedens Organ, i Ordets egentlige Betydning, staaer i Grunden udenfor Nervesystemets Kreds." Longet kommer her netop til det samme Resultat, kun anderledes udtalt; og som han have flere erkjendt det Samme. Ja her bestemmer Dette sig endog saaledes nærmere for os, at Hjerneloberne staae udenfor en vis uden dem muelig Kreds af partiel Blevsthedsleven. Men saa maa jeg da nu her fremhæve, at man allerede hos Gall finder denne Erkjendelse paa det Bestemteste udtalt i Consequents med hans hele Ansuelse af Nervesystem og Hjerne. Gall skjæler paa det Bestemteste imellem den egentlige Hjerne og det hele Encephalum, og han fremhæver stærkt den Forvirring, som er en Folge af, at de Dele af Encephalum, som ei høre den egentlige Hjerne til, ikke bestemt nok adskilles fra denne. *) Dernæst antager han, at hver Sands kan virke for sig, uden at den egentlige Hjerne behøves, hvorved vi da ved Ordet Hjernen kun maae tænke paa Hemisphærerens Lober, men at hvad Sandserne give, trænger til et Organ af anden og høiere Natur for at worde udarbejdet til Bedste for de dyriske Formeraals Dpnaaelse, og at dette høiere Organ er den egentlige Hjerne med de i samme

viscérale, mais elle exclut la manifestation de la série ordinaire de jugements et d'idées en rapport avec cette perception qui, sans doute, est elle-même moins distincte que dans les conditions normales. Paa lignende Maade udtaler han sig Pag. 649 og 653.

*) Man see f. Gr. T. I. 233 ff.

liggende Specialorganer.*) Man fan ved at læse diſſe Galls Yttringer, ligefom ved manges anden Yttring af ham,

*) Jeg vil her henſætte Noget af Det, hvad Gall (T. II. 231 ff.) har under den Overſkrift: *Raisons qui semblent prouver que les systèmes nerveux, entièrement indépendans du cerveau, peuvent produire aussi des sensations et des mouvemens volontaires.*

1. Il existe des animaux auxquels, sans fermer les yeux à l'évidence, on ne sauroit refuser les mouvemens volontaires, le sens du toucher et le sens du goût; quoique l'on ne découvre rien en eux qui puisse être comparé avec le cerveau, proprement dit. Car, ce n'est qu'à raison d'une ressemblance éloignée, que quelques anatomistes ont appelé petits cerveaux, les ganglions épars de ces espèces. Mais ces animaux ressentent la faim, se saisissent de leur proie, mangent; puisqu'ils n'ont pas de cerveau, il faut bien que chez eux les sentimens aient leur siège dans d'autres nerfs.

2. Tout nerf destiné à quelque fonction particulière a, ainsi que le cerveau lui-même, son origine particulière, ses appareils de renfort particuliers, son épanouissement final, et forme en lui-même un tout particulier. Pourquoi un semblable nerf ne formeroit-il pas aussi un tout relativement à sa destination? pourquoi n'embrasseroit-il pas une sphère d'activité qui lui seroit propre? On a vu, dans quelques cas, la moelle épinière offrir une section de continuité complète, sans que pour cela les parties qui se trouvoient au-dessous de la lésion, fussent paralysées; ceci paroît prouver en faveur de mon assertion. Dessault rapporte l'un de ces faits, et j'ai lu l'autre, je ne me rappelle pas où.

3. Supposer que les fonctions des nerfs des organes des sens ne s'exercent que dans le cerveau, et que ces nerfs ne font que recevoir les impressions du dehors, c'est donner à un organe qui a déjà des fonctions à remplir, une autre destination encore, pour laquelle la nature auroit formé envain des appareils particuliers. Dans cette hypothèse, il eût été suffisant que les organes extérieurs des sens, l'œil, par exemple, fussent mis en communication avec le cerveau de la manière la plus simple. Dans ce cas, il n'étoit nécessaire que de conduire les impressions extérieures jusque dans la masse du cerveau, pour déterminer ce dernier à

iffe Andet end tænke paa, til hvilken Tilfredsstillelse det vilde have været for ham, om Adskilligt af Det, som hører vor Tids Nervekære til, allerede var bleven udfunden i hans Levetid.

achever l'opération dont résulte la sensation du goût, des couleurs, des sons, etc.

4. La perfection avec laquelle des systèmes nerveux différens de l'encéphale, remplissent leurs fonctions, ne dépend nullement de la masse plus ou moins grande du cerveau, mais bien de leur propre organisation, plus ou moins parfaite. Ne voyons-nous pas certains insectes doués d'un toucher, d'une ouïe, d'un goût extrêmement fins, quoique leur cerveau soit très-simple et très-petit? Quelle infatigable activité de ces organes des sens dans ces insectes et dans quelques poissons! L'œil de l'aigle, qui a un petit cerveau, mais un grand nerf optique, n'est-il pas plus perçant que celui du chien dont le cerveau est beaucoup plus grand, mais le nerf optique bien plus petit? Le chien n'a-t-il pas l'odorat plus fin que l'homme, dont la masse cérébrale est au moins dix fois plus grande? Ne seroit-il pas permis de conclure de ces faits, que la manière d'agir de chaque sens est circonscrite dans ce sens lui-même, et que le cerveau n'a pas d'autre part à cette action que celle que je lui ai assignée plus haut en traitant des organes des sens, c'est-à-dire qu'au moyen d'organes d'une autre nature, il ne fait qu'élaborer pour d'autres fins les impressions et les idées qu'il a reçues par les sens?

5. Quelques physiologistes ont observé que lorsqu'un sens est entièrement détruit, par exemple par l'atrophie, c'est-à-dire lorsque non-seulement l'organe extérieur a cessé d'exister, mais que tout son appareil nerveux est anéanti; l'on prétend avoir observé, dis-je, que dans ce cas, toutes les idées qui dépendent de ce sens se perdent également, et que leur production devient impossible. Ne seroit-il pas permis de conclure de cette observation, que les impressions reçues par ce sens ne sont conservées que par lui, que le souvenir de ces impressions n'est produit que par lui seul?

La marche de ce phénomène paroît justifier ma supposition. Les personnes qui perdent la vue par accident, sont d'abord in-

Jeg afbryder her Forsølgelsen af Longet, for at indskyde en reen psykologisk Bemærkning. Ved Reflexerbevægelserne forstaaes saadanne, uden al Bevidsthedens Mellemtræden, fremkommende Reactioner, der allene have Rygmarven til deres Centrale, og derfor ved Forsøg kunne fremkaldes hos Dyr, som Hovedet er taget af. Men heri ere nu Gradationer. Eschricht sætter med Rette vilkaarlige Udtraab, Skrig, Opfarelser o. s. v. i Glasfe hermed, skjønt her Ord og Tale, altsaa og Tanker, bryde frem paa en vis instinctmæssig Maade. Dette kan gaae videre og saaledes bestaaer Besindelsens og Besindighedens Uddannelse netop i at bringe Sindets mere vilkaarlige, abrupte, sporadiske, løse og uregulerede Uttringer og Udbrud ind under det samme Sinds mere centrale og eenhedsfulde Selvbeherkelses Magt og Herredømme. Man kan herved erindre Forskjellen imellem den løse Ideeassociaation og den enten paa Hukommelsens eller paa Tankningens eller paa Digterphantasiens Maade i Selvbeherkelsens og Fornuftens Magt komne Ideeassociaation. Men maa man nu indrømme, at, med en saadan Besindelsens Uddannelse en tilsvarende Hjerneuddannelse uadskilleligen maa følges, saa maa ogsaa indenfor den egentlige Hjernes eget Indbegreb et saadant Forhold antages, at der her maa være en stor Mangfoldighed af Hjernevirksomheder, som kunne virke sporadiskt, abrupt, løst og ureguleret, men og kunne inddrages i Hjernens mere velordnede Totalvirksomhed.

consolables; le souvenir des idées qui leur étoient transmises par la vue est encore récent, mais peu à peu elles se consolent, en partie, sans contredit, parce qu'elles s'habituent à leur malheur; mais peut-être bien aussi en partie, parce que l'organe de la vue s'affoiblissant de plus en plus, les idées qui sont de son ressort s'affoiblissent dans la même proportion. Lorsqu'enfin l'organe est entièrement détruit, les impressions qui en dépendent sont également anéanties, et le souvenir même de ces impressions devient impossible.

Ved at følge Longet videre, kommer jeg nu til Noget, som ei kan Andet end særdeles tilbrage sig Dens Opmærksomhed, der har Galls Lære for Die. Bouillaud har (see Pag. 659 ff.) ikke allene funden sig dreven til i Henseende til de vilkaarlige Legemsbevægelser's nærmere Forklaring at antage et systeme de pluralisation, i Lighed med det, Gall antog med Hensyn til "de intellectuelle og moralske Phænomener", men er ogsaa efter talrige Underfølgelser kommen til at antage, at et organe législateur de la parole har sit Sæde dans les lobules antérieurs du cerveau, en Paastand, han ogsaa har søgt at forsvare og opretholde imod de Indvendinger, som Andre have reist imod den, idet disse have støttet sig til 37 Tilfælde, hvoraf 21 syntes at tale for, 16 imod Antagelsen (men vistnok saaledes, at muligen i de sidste Tilfælde kun den ene Halvdeel af Hjernen var angrebet). Naar Longet, for sit Vedkommende, især paaberaaber sig et ungt idiotiskt Fruentimmer, som, naaget begge forreste Lobuler manglede ganske, havde, presseret af Hungeren, fremført nogle meget bestemte articulerede Ord (quelques mots bien nettement articulés), saa maa det bemærkes, at saadanne vel nok formedelt Bevarelsen af de fornødne Betingelser i den forlængede Rygmarv maatte kunne fremkomme paa en Maade, lig den, paa hvilken hine Reflexbevægelser stee, uden at modbevise den Paastand, at l'organe législateur de la parole har sit Sæde i de forreste Lobuler.

Jeg maa her give følgende almindelige Betragtning Plads: Det af Gall foran i Hjernen ved og bag Dinene antagne Organ for Sprogfærdigheden, omtrent svarende til det af Bouillaud antagne, maa vistnok, hvis det finder Sted, være Betingelsen for, at Sprog kan læres, Ord kunne huskes. Men da disse dog udtales, formedelt de i Forbindelse med Handedrætsystemet staaende Organer, hvis nærmeste Centrale og Regulator synes at findes i den forlængede Rygmarv (sefr. Valentin § 1575 ff.), og da alle slags Udraab, Skrig, Stønnen, Rynnen, Klynken, Syngen, o. s. v., ligefrem kan

komme af Sinds- og Hjerneindvirkningen paa Stemmesrembringelsesapparatet, uden at der herved kan være Tale om hiin i de forreste Hjernelober liggende législateur de la parole, saa opstaaer det Spørgsmaal, om ikke, naar denne først har virket til at gjøre Stemme- og Ord frembringelsesapparatet til et vel ordnet og gennemøvet og gjennemtilvant Taleorgan, nu mangen hensigtsførende Reflexerbevægelse her kan indtræde, der kan fremkalde mangt et rigtigen udtalt Udbrud af Sindet gennem Ordet, uden at hiin législateur de la parole kommer til at træde ind imellem, eller kommer til nogen anden Virkning, end den, hvortil nogle Reflexer af dens i Hjernens indadgaaende Fibriller kunne være nok. Med hiin Piges ved Hungeren fremkaldte saa rigtige og vel udtalte Ord sammenligne man visse Phænomener af et andet Slags og som gaae videre. Naar Mange, f. Ex. Fru Reiske, som ovenfor (Pag. 223) omtalt, sa gde gale Ord i samme Die- blik hun vidste dem at være gale, saa viser Dette, at Ord, og det Ord med en vis grammatikalff Sammenhæng, samt til et bestemt Sprog henhørende, altsaa huffede Ord, kunne fremkomme ved Sindets Virken, paa en hiin législateur und- dragen, hiin Ordhukommelse ei adlydende Maade, altsaa paa en uvilkaarlig Maade. Det Samme haves, naar man for- taler sig og man i det Samme veed, at man har fortalt sig; hvor da hiin législateur erfarer, at hans Fordringer ei op- fyldes gennem Udtalelsesorganet, fordi dette, gaaende sin Gang for sig, forhaster sig, medens det dog udtaler bestemte Ord og Ordformationer. Det kan da til en vis Grad gaae allene.

Naturligviis har Alt, hvad Longet fremstiller, overalt kun til Formaal i Almindelighed at ophylse Hjernesforholdene, uden at have et bestandigt Hensyn til Gall, medens det dog bestandigen frembyder Noget, som kan siges imod ham. Dette maa jeg især erindre, idet jeg nu vil omtale, hvad Longet,

efter at have oplyst, at en Bessadigelse af den ene af Hemisphærerne ikke ophæver eller hindrer Sindssevnernes Virksomhed (sfr. ovenfor Pag. 274), fremsætter til Dphlysning om, hvorvidt betydelige Læsioner af Hjernen over hovedet, med Tab af Hjernemasse, kunne overstaaes uden Tab i Henseende til Legemskraft og Sindets Kraft. Men herved er at bemærke, at, naar man gjennemgaaer de 16 Tilfælde, som anføres (Pag. 671 til 679), vise de fleste sig at have været saadanne, hvor kun den ene Hemisphære har været eller kan antages at have været læderet, og ved de øvrige anføres Intet, der kunde medføre, at begge maatte antages angrebne, med Undtagelse af det 7de og det 16de. I det første af disse to Tilfælde borede sig hos en Person, idet han stød sit Hoved af, Svandskfruen (la culasse) heelt ind i den nederste Deel af Vandepartiet; den blev udtagen, og han kom sig efter 24 Dages Forløb ganske, kun at han reent havde tabt Lugten. Heraf kan man da vel slutte, at begge Lugtenerverne have lidt, altsaa begge Hemisphærerens forreste Deel; men Skaden kan have været meget local, og ingen har vel eftersporet, hvad det dog med Hensyn til Gall maatte komme an paa, om hans Stedsands eller andet slikt Partielt kan have lidt noget Tab tillige. I det 16de Tilfælde fortælles begge de forreste Lobuler at have lidt ved en Knusning (broiement), især i Partiet over Zinene, uden at Dette hindrede, at jo den Bessadigede selv kunde med den fulde Besiddelse af sin Fornuft fortælle, hvad der var tilstødt ham. Men det maa dog bemærkes, at en let Hemiplegie i Ansigten paa hvire Side syntes kjendelig, og at han døde kort efter i en Coma, en Art af Svundossighedstilstand, maaskee af apoplektisk Natur, saa at altsaa heraf vel ei kan udledes Meget, medmindre det skulde være, at en sliq Bessadigelse ikke vœbliffeligen viser den Virkning, som dog senere kan fremkomme. At netop specielt Galls Organ for Sprogfærdigheden skulde være bleven truffen ved Stødet, er ikke oplyst. Knusning medfører vel ei heller strax en Sønderrivelse. — Forresten forekommer her i det

10de Tilfælde, at Patienten troede, at Skaden havde befordret hans intellectuelle Evners Virksomhed, saa at han kunde regne bedre end før.

Umiddelbart efter at have opført disse 16 Tilfælde, og bemærket, at de lære, at Mennesket kan lide en partiel Desorganisation, ja selv et betydeligt Tab af Substants i Hjernen, uden at Forstyrning eller Tab i Henseende til Sinds-evnerne i en mærkelig Grad viser sig, medens Bevægelsesorganerne derimod langt mere angribes herved, (naturligviis kan en Arm ikke saaledes fungere i begges Sted, som et Die kan det, og som den ene Hjernelobus kan fungere i begge de to parrede Lobers Sted), gaaer Longet (Pag. 680 ff.) over til specielt at bestride den Gallffe Hjerneorganlære fra de pathologiske Erfaringers Side. Han tilstaaer, at den i og for sig ikke indeholder en Umuelighed, men mener, at den hverken i sin Heelhed eller i sit Detail er beviist (démontré). Allersørst troer Longet, at han i denne Henseende kan paaberaabe sig det Foransførte angaaende de betydelige Læstioner af Hjernen, som i mange Tilfælde havde funden Sted, uden at Sindsforstyrning var indtraadt, hvorved jeg da atter maa bringe i Erindring, at det i intet af dem var udtryffeligen sagt, at begge Loberne vare betydeligen angrebne, men at jo Longet selv antager, at een Hemisphære vil (idetmindste i det Hele taget og naar der ei sees paa det Finere i Sindsvirksomheden) kunne fungere i begges Sted, ligesom eet Die, een Lugtnerve kan det.

Naar Longet her fremdeles fremhæver, at Erfaringerne lære, at Tab eller Forstyrning i Henseende til det Intellectuelle og det Moralske (ved hvilket Sidste altid i disse Sammenhænge menes Det, vi for vort Vedkommende, da her er Tale om Naturforhold, heller kalde det Pathologiske) kan indtræde ved Hjernedestructioner, paa hvilket Sted det saa skal være i Hjernelobernes Omfang eller Tykkelse (eller

tætte Masse — en un point quelconque du poulour ou de l'épaisseur), saa er herved og ved hvad han videre specielt i denne Henseende anfører, siensynligt, at han, ligesaaalidet som saa mange andre af Gall's Bestridere i vor Tid, har sat sig ind i Gall's Grøndansknelse. Jeg vil opklare denne Sag i det Hele, og behøver da ikke specielt at opholde mig ved de Pag. 686 til 691 opførte 13 Tilfælde, i hvilke Siudsforstyrning, Siudsfløvhed er funden i Forbindelse med Besskadigelse i Hjernen andensteds end i de forreste Lobi, medens disse Lobi selv syntes Intet at have lidt.

Langt gaaer herved ud fra, at Phrenologerue antage, at Organerne for Intelligentsen saaledes befinde sig i Hjertens forreste Lobi, at, naar disse findes destruerede, maa Intelligentsen være reent tilintetgjort, og naar de findes i god Behold, maa ogsaa den være velbevaret. Maaskee ogsaa virkelig mangen Phrenolog har udtrykt sig saa ufuldkommen, overfladeligt og ubetænksomt, — thi hvad maa ei kunne forekomme hos saa mange et Partie udgjørende Mænd af ellers forskjellige Videnskabsfag? — at der er bleven talt, som om hele Intelligentsen havde sit Sæde i de forreste Lobi. Men efter Gall og hans hele Grøndlare forholder Sagen sig ganske anderledes. Hvad der i denne Sammenhæng kaldes Intelligents, i Modsetning til Imbecillitet, Fatuitet, Hjantethed, Stupiditet o. s. v., o. s. v. er intet Andet, end Det, hvad Gall kalder Fornuft, hvad han kalder almindelig Skjønsonhed o. s. v., hvorom han jo noksom og eftertryffeligt har sagt og paastaet og oplyst, at den ikke har eller kan have noget særskilt Organ, da den beroer paa Mandens totale Virksomhed i og formedelst Indbegrebet af alle Organer. Dette i Henseende til den Gall'ske Læres Forhold til det menneskelige Frihed saa vigtige Punct, i Henseende til hvilket jeg henviser til det foran Pag. 186 udførligen Anførte, maa ogsaa her ei tabes af Sigte. Og nu vil man da strax see, at, ligesom Sangapparatet hos et Menneske kan lidt meget i sin Heelhed, ja ganske kan forstyrres, snart ved disse

snart ved hine organiske Destructioner, uden at man dog derfor kan nægte, at hvert Partie deri har sin særdeles organiske Function, saaledes forholder det sig ogsaa med Intelligentsen, som den kaldes, naar man dog herved mener Intelligentsen i dens Heelhed, altsaa netop almindelig Fornuft, almindeligt Indicium. Ja selv naar man tager Ordet Fornuft i en mere indskrænket Betydning, saaledes som vi videnskabeligen pleie at gjøre det, kan og maa man sige, at dens Organer ligge ei i Pandepartiet allene, men i Hovedets øverste Partie tillige, ja at selv endda endnu Organerne i Baghovedet og paa Siderne ikke tør blive udenfor Betragtningen.

Naar et Menneske i høi Grad manglede moralsk Sands, religiøs Sands, tillige i høi Grad var letfindig (manglede Circumspectionen), samt var svag i Henseende til Egoitetens Organer og derfor let lod sig til sin Skade snakke for af Andre, fordi han maaskee tillige havde megen Godmodighed (hvis Organ ligger forad til), maatte da ikke disse Mangler, hvis Sæde dog ei var at søge i Forhovedet, kunne medføre Udseendet af stor Borneerthed, stor Eenfoldighed, altsaa tillige ringe Fornuft, uagtet de Gyner, som efter Gall have deres Organer for i Hovedet øverst, hos ham vare, som de ere hos Mængden, især om nu Mangel af Opdragelse og Cultur kom til. Thi Bevaringen af disse sidste Gyner, i den Stand, hvori de kunne findes hos Udannede, vilde ei kunne medføre Andet, end at der blev noget Raisonnement, nogen Sands for Spørgsmaalet Hvorfor? tilbage. Men til Fornuft er nogen Tankesørgelse, nogen Lyst til at efterforske Grunde ei nok; det kommer og an paa, at den ei for meget er forladt af flere Slags høiere Sands og anden Gyne. Især tænke man sig, at en Person, som ellers havde viist megen Fornuft, paa engang, som Følge af en stor Bestadigelse i Hiernen bag til, begyndte at vise en stor Tilfidesattelse af den Vaersomhed, den Circumspection, man ellers hos ham var vant til, og nu tillige, ifølge en Bestadigelse paa Midterdelen af Hovedets øverste Partie, altsaa ingenlunde i Pandepartiet, viiste en

Mangel af Erbødighed, en Mangel af moralsk Sands o. s. v., som man hos ham ei var vant til, vilde man da ikke sige, at Intelligenten hos ham havde lidt, naar man gjorde Intelligenten til Gæt med Fornuft? I intet af de af Longet anførte Tilfælde, seer man, at nogen eneste Gang Patientens Intelligent er bleven iagttaget med den skjelnende Stjansomhed og sondrende Opmærksomhed, som dog maatte fordres, naar Tilfældet skulde bedømmes i phrenologisk Henseende. Longet bemærker desuden slet ikke, at ifølge Gall ere de fleste af de Organer, som ligge fortil, saa specielle og af en saadan særdeles Natur, at de paa ingen Maade mere kunne henregnes til det Intelligente end flere bag til liggende. De ere mere contemplative end disse, men contemplativt og intelligent ere to forskellige Ting. Man giennemgaae de ovenfor under Nr. 11 til 18 opførte Organer. Her er Noget, som Intelligenten skal haandtere med, som med sit Stof, men som ei udgjør selve den egentlige Intelligent, end sige udgjør Fornuften.

Dg nu maa jeg fremdeles her gjøre opmærksom paa, at efter Galls hele Anskuelse har hvert Organ eller rettere hvert Anlæg sit eiendommelig Logisk eller Intelligente. Hver Plante har jo i sin hele Væxt og Udvikling noget Intellectuelt; paa samme Maade har hver drivmæssig gennem Bevidstheden gaaende og paa Bevidsthedens og Selvbestemmelses Maade fremtrædende Virksomhed sit Intellectuelle; derfor har hvert Instinct det hos Dyret. Men saa maa da og hos Menneket meget Intellectuelt kunne vedblive, ja vise sig meget bestemt, uagtet den Deel af Pandepartiet af Hjernen, som svarer til Pandens øverste Deel, har lidt meget; thi herved kunde kun Evnen til saadan Intellectualitets Objectivering og tænkende Forsølgelse paa contemplativ eller theoretisk Maade lide. Dg omvendt maatte dette Partie kunne være forbleven endog i Vigør, og dog kunde meget Forvirret og Frastødende fremfoarme, naar nemlig al det Slags reel Sands, vi kalde ædlere, moralsk, religiøs, musikalsk Sands

m. M., samt den herhenhørende Sukkommelse var kommen i en forstyrret Tilstand. Hvo kan nægte, at der gives halvfor-
rykte Hypotheser, der bære Præg af Skarpsindighed, samt en
Grunden og Grublen af høist nklar Natur og uden Gehalt,
som dog vidner om en vis profondeur d'esprit, men en deels
udannet, deels af andre Anlæg uunderstøttet, deels hildet og
forvansket?

Men nu maa jeg endvidere gjøre opmærksom paa
følgende Specielle, som tillige hører til Det, man specielt maa
have for Øie, naar man vil anstille Forsøg med Dyr,
eller vil bygge paa, hvad comparativ Anatomie og Physio-
logie med Hensyn til Dyrene kan synes at lære. Blandt
de Organer, som Gall ikke giver Plads i Vandepartiet men
paa Siderne af Hovedet, endog bag ved Dret, altsaa henad
Baghovedet til, er Organet for Listen, Forslagenheden (6,
IX). Denne betragtes imidlertid hos Dyrene med Grund
især som Noget, hvori Dyrenes Klogskab, altsaa hvad man
hos dem vilde kalde Intelligens, viser sig. Sæt altsaa, at
nu Ræven s. Gr. fandtes uden særdeles Udvikling af Lober-
nes forreste Partie, Hest, ja Ko og Faar derimod fandtes at
have den mere (hvorved man endda maatte see paa, om man
tilstrækkelig havde kunnet skjelne Det, som hørte herhen, fra
Det, som maatte svare til den hos Mennesket strax ovenfor
samme liggende Godmodighed), vilde saa heraf kunne ud-
ledes Noget imod Gall paa Grund af, at det dog var be-
kjendt nok, at Ræven synes at være et meget klogere Dyr
end Ko og Faar? Ingenlunde; thi Rævens Klogskab er List,
Forslagenhed, og denne har jo efter Gall sin Plads anden-
steds, og er en Gyne, et Anlæg, for sig. — Ja i Almindel-
lighed tør jeg vel sige, at, naar det først bemærkes, at List
og Forslagenhed er Gæt, almindelig Intellectualitet, der kan
yttre sig paa mange flere Maader, er et Andet, saa tør det
vel kaldes saare uvist, om Hest, ja selv Ko og Faar, uden
videre strax kunne paastaas i Intellectualitet at staae tilbage
for Ræven.

Man ville bemærke, at det kun er i Pandepartiets øverste Region, at efter Gall de Organer ligge, som i en speciel Forstand kunne kaldes Intelligentsens, og at de kun kunne kaldes saa i den specielle Henseende, som jeg nys betegnede ved at nævne det Contemplative, det Theoretiske; hvortil kommer, at Gall paa det Bestemteste har nævnet det her liggende blandt Det, som er eiendommeligt for Mennesket, henhørende til hans højere Natur. Nu indseer man da vel, at, saafremt, deels naar Dyrehjerner sammenlignes med hinanden eller med menneskelige, deels naar Mennesker indbyrdes sammenlignes i Henseende til saakaldet Intelligents, visse paa den ene Side let muelige Forverlinger indtræde, som naar f. Ex. Organet for højere Intelligents og det for Godmodighed, der støde op til hinanden forfra bagtil, ei adskilles retteligen, hvilket hos Dyr ei altid tør være let, og naar nu paa den anden Side de hos Mennesket øverst i Pandepartiet liggende Organer gjenopføres hos Dyrene, uagtet dette hele Partie jo ifølge Gall skulde, ligesom Issepartiets midterste Deel, være eiendommeligt for Mennesket, og naar det nu endelig oversees, at hvert Anlæg, hvert Instinct, har sit eiendommelige Lovgaffe, sin eiendommelige Forstandighed, sit eiendommelige savoir faire, ja at endog List og Forslugenhed har et ganske andet Organ, end hiin højere menneskelige Intelligents, og at, hvad der ligger for i Panden, for en stor Deel kun hører til Intelligentsens Midler og Apparater, men ei til Det, som constituerer den selv, og naar endelig Organet for theoretisk Tankesfølgelse og Tankefordybelse gjøres til Et med Intelligents Indicium, Fornuft i Almindelighed, — saa kan en Kristik og Gjendrivelse af Galls Lære end fra en saadan Tilfidsfættelse af Meget af det Væsentligste i denne Lære ikke tjene til at oplyse den i Henseende til dens Gyldighed, men kun føre til at forvirre Dommene om den.

Jeg kommer nu til et andet Hovedpunct, som ogsaa synes at være bleven aldeles npaaagtet hos Longet. Gall har noksom fremhævet det, at det kun er Hjerneorganernes

ydre Udtrædelse, som vise sig paa Hjerneoverfladen og bestemme Hjerneskallens Dannelse, men at hvert Organ bestaaer i det hele Indbegreb af dertil hørende Hjernefibriller, hvilke da komme frem af Hjernens Indre og udbrede sig mod dens Overflade, uden at det hele Organ maa søges i denne dets Fibrillers Udbredelse udad til. Jeg har ovenfor (Pag. 277) ved at omhandle Valentins Indvendinger allerede havt Leilighed til at omtale denne Sag. I Begyndelsen af det omtalte Værks Tom. III, nemlig Pag. 3, gjør Gall paa det Udtrykkeligste opmærksom derpaa*), og længere hen Pag. 82, hvor han kortelig angiver i et Overblik, hvad man har at agte paa i Hjernen, fører han, ved at nævne Organerne, i en Parenthes den Bemærkning til: ou plutôt l'épanouissement des organes parvenus à la surface du cerveau. Naar det da nu paastaes, at i flere Tilfælde intellectuel Sløvhed, Imbecillitet, Idiotisme, Fatuitet, eller hvad man videre vil kalde det, har funden Sted, uagtet de forreste Lobi ei syntes at have lidt Noget, medens de bagerste fandtes at være angrebne, eller og Noget af Hjernens Grunddele fandtes at være det, men dog kun ganske localt, saa bliver, foruden alt det forhen Anførte, at bemærke, at jo de til det forreste Partie hørende Fibriller kunne i to Henseende tænkes herved ligefrem angrebne, dels nemlig derved, at de selv maaſkee tage deres indre Begyndelse, naar man nemlig her vil tale om Begyndelse, ud fra saadanne mere bagtil eller indad til liggende Partier, eller løbe derigjennem paa deres

*) Det hedder her med Hensyn til Lugtenerven, Smagsnerven og Synsnerven: *Cette partie, dans laquelle le nerf s'épanouit, n'est pas, à la vérité, tout l'organe; fort efter tilføies: La nature suit précisément la même loi dans le cerveau. Les différentes parties cérébrales naissent et se renforcent en différents endroits: elles forment des faisceaux fibreux plus ou moins considérables, qui finissent par s'épanouir. Tous ces épanouissements des différents faisceaux, réunis, forment les hémisphères du cerveau.*

Bei, deels derved, at de Communicationsnerver, som efter Gall overhovedet satte alle Organer i Forbindelse med hinanden, og paa hvilke altsaa vel den enkelte Formaaens Indgriben i Totaliteten af Bevidsthedslivet maa beroe, kunne have lidt vaesentlige Afbræk ved hine Paasioner i de bagre og nedre Dele. Ogsaa i denne Henseende maatte da hvert enkelt Tilfaelde ganske anderledes undersøges, end det skeer hos Longet, førend det kunde afgjøres, om det beviiste Noget.

Men endelig er her endnu følgende vigtige Bemærkning at gjøre. Kun alt for tilboielig er man til, at søge en Sygdoms, en i det Ulynlige sig aabenbarende Abnormitets eller Forstyrings, Sæde og Aarsag paa det Sted, hvor Skaden viser sig i det Synlige, og saa meget man end baade selv adværer herimod og adværes herimod, falder man kun alt for let tilbage hertil igjen. I Almindelighed er det jo noksom bekjendt, at Apoplexie, at bedrøvende Midlers Virken, at Standsninger i Underlivets Functioner, Usundhed eller Abnormitet i Bædderne m. Mere (man tænke s. Ex. ogsaa paa Onaniens Følger, paa en ulykkelig Kjærligheds eller en dyb Næringsforsøg Virkninger) kunne sætte Sindet i en meget nedstemt og slovet Tilstand, forurolige og forstyrre, ja afføde deels Sindsforvirring, deels Sindsprækkelse, uden at man dog strax tør antage, at Hiernedestructioner indtræde, som ved Obductionen maatte kunne synligen vise sig.

Førefomme imidlertid nu dog locale Skader af det Slags, som er bleven paaberaabt, i Tilfælde da ingen indvortes Paasion har foraarsaget dem, og maae de da nu nødvendigviis have havt indvortes Aarsager, saa maa man jo dog vel gaae tilbage til disse, og man maa altsaa ikke betragte hine Skader som den egentlige Aarsag til Sindsforvirringen, men maa hver Gang betragte denne og den legemlige Skade, som to samtidige Virkninger af den dybere liggende Aarsag. Ikke hiin Skade, men den legemlige Abnormitet i Functionernes Gang i det Hele, som har havt denne Skade til Følge, er den egentlige Aarsag, der da maa antages ei at have ind-

skrænket sin hele Virkning paa Hjernen til det Sted allene, hvor den locale Skade findes, om end dens Virkning andens steds ikke viser sig i vensynlige Læstioner, men netop kun i de forstyrrede Sindsfunctioner. Man maa dog tilstaae, at denne Anskuelse er suldt faa berettiget, som den, der i den locale Skade slet ikke vil see Andet end overhovedet noget Localt. Det kan ikke hjelpe, at Longet siger os (Pag. 683 og 686), at han kun har taget Hensyn til saadanne Tilfælde, hvori der viiste sig *d'alterations bien circonscrites, de lésions circonscrites*. Vi maae spørge: vare Aarsagerne ligesaa *conscrites*?

Longet har ogsaa indseet og bemærket Dette. Man see hos ham Pag. 691. Men han indrømmer dog alt for Lidet, naar han mener, at hans Modstandere maae tye til at paaftaae, at, naar hine locale Skader have viist forstyrrende Virkninger med Hensyn til de Sjælsyttringer, hvis eiendommelige Organer fandtes uangrebne, saa var det formedelst en *sympathisk Reaction* (en vertu d'une reaction sympathique sur les lobes antérieurs). Thi herved viser han, at han dog vil have Skadens egentlige Sæde antaget paa det Sted, hvor den synlige Destruction viser sig. Det Foregaaende vil for det Første lære, at de til et Organ hørende Fibriller, eller de til deres Medingriben fornødne *Communicationsfibriller*, meget vel kunne lige frem være angrebne ved en Skade, som viser sig langt borte fra deres ene Extrem, nemlig det mod Overfladen ndtrædende Partie af dem; og fremdeles vil af det Foregaaende skjønnes, at mange efter Døden ei mere i de tilbageblevne Dele synlige Aarsager i Badesforholdene ogsaa kunne have ganske ligestrem forstyrret hine Organers Functioner. Til noget blot *Sympathiskt* kan man da ei tillade Indrømmelsen at indskrænke sig. Og naar Longet Pag. 686 siger, at han maa bemærke, at han med Flid har fornemmeligen holdt sig til saadanne Tilfælde, i hvilke den *lésion circonscrite*, som sandt Sted udenfor de forreste Lobi, ifølge sin Natur ikke kunde medføre nogen *Compress-*

sion af Hjernemassen, saa er hertil at svare, at Dette dog ei kan vare Nok. *)

Dg naar nu Louget tilføidst mener, at det af ham saaledes indrømmede Argument maa man knuue retorquere, idet

*) Jeg maa her crindre om det ovenfor (Pag. 266, i Noten) anførte Sted af G. R. Treviranus, hvilket jeg nu her vil lade heelt afstrykke: "Zufällige Verletzungen des Gehirns von äussern, mechanisch wirkende Ursachen haben immer Nebenwirkungen, die sehr verschiedener Art seyn können, die sich selten erkennen lassen und deren Einfluß auf das Gehirn oft weit wichtiger als der der ursprünglichen Verletzung ist. Krankhafte Veränderungen einzelner Theile des Gehirns aus innern Ursachen sind in der Regel nur der, in die Augen fallende Ausdruck innerer, weit wichtigerer Veränderungen des ganzen Gehirns oder doch eines großen Theils desselben. Ich habe hiervon Beweise an dem Gehirn eines Greises gefunden, der seit Jahren verrückt gewesen und plötzlich gestorben war. Bei der Leichenöffnung fandt sich das Gehirn dem äussern Anscheine nach nicht anders verändert, als man es bei den verschiedensten Geisteskrankheiten findet. Der Schädel war sehr verdickt. Die harte Hirnhaut hing sehr fest mit demselben zusammen. Die sämtlichen Hirngefäße streckten von Blut. Die Basilararterie enthielt an mehrern Stellen kleine, weißliche, harte Concretionen. Die Hirnventrikel waren von Wasser ausgedehnt, und die beiden Zugänge von den Seitenventrikeln zur dritten Hirnhöhle sehr erweitert. Wichtigere Ansschlüsse gab mir die microscopische Untersuchung der Textur dieses Gehirns. Bei gesunden Menschen zeigen sich die Hirnsfasern als Reihen von Kügelchen, die an einigen Stellen parallel neben einander liegen, an andern unter sich verschlungen sind, und oft ziemlich weit ununterbrochen fortgehen. Hier fand ich allenthalben, sowohl in der Rindersubstanz als im Mark, nur Fragmente solcher Reihen. Nirgends sahe ich mehr als zwei bis drei Kügelchen mit einander zusammenhängen. Aehnliche Veränderungen der innersten Textur des Gehirns sind gewiß bei jeder, aus innern Ursachen entstandenen organischen Krankheit dieses Eingeweides vorhanden. Da sich nicht bestimmen läßt, wie weit sie sich erstrecken und in welchen Krankheiten sie vorzüglich statt finden, so sind auch alle Schlüsse und Beobachtungen über die Verbindung gewisser Geisteskrankheiten mit organischen Fehlern des Gehirns, die man nur dem Außern nach erkannt hatte, ganz unzuverlässig."

man med lige saa megen Ret maa kunne paastaae, at i de Tilfælde, da Bestadigelse af de forreste Lobi have havt Fornuftens Forstyrning (*trouble de la raison*) til Folge, har Aarsagen mueligen kunnet være en Reaction paa de mellemste og bageste, saa maa man hertil svare, at denne Retorsion vilde være berettiget, dersom man paa Galls Begne ved Hensviisning til den forstyrrende Virkning, som de forreste Lobers Bestadigelse havde havt til Folge, vilde forsvare den Paastand, at den hele Intelligentes Organer laae allene forrest. Men, som bemærket, gjør Gall ingenlunde denne Paastand, ja man maa efter Gall, naar en Forstyrning i disse forreste Lober har forstyrret eller sløvet Intelligenten i det Hele, netop selv paastaae, at hiin Skade foran maa have draget Felger efter sig bag til; thi ellers maatte jo partielle Virkninger af sund Intelligentis endnu kunne vise sig, endog f. Ex. Listens. Netop Gall maa føre os til at erkjende, at man ved at antage Hjernen for saaledes organiseret, at dens forskjellige Partier have forskjellige Functioner, ikke maa lade sig forlede til at isolere disse Organer for meget, hvilket vilde skee, naar man oversaae, at Hjernen danner et nøie forbundet og til en vis større Functionsheelhed forenet Ensemble af Nervefibriller.

Man vil fremdeles af det Foregaaende see, at, naar ifølge Longet (Pag. 683) Cruveilhier har troet at kunne forsikre, at tout vice grave i Hjernelobernes Conformation, i hvilket som helst Partie deraf det saa maatte være, kan have Idiotisme til Folge, saa har han intet Andet forsikret, end hvad ogsaa Gall, i Samstemning med sin hele Lære, havde maattet kunne komme til at forsikre, ja netop lade sig være magtpaaliggende at ophøse. Hvilken Genfoldighed og Sløvhed maatte det ikke f. Ex. kunne have tilfølge, om hos Den, som hverken Liv eller Cultur havde ført til nogen Uddannelse af hverken det egentlige Tænksumme eller af Sandsen for Gjenstande og Kjendsgjerninger, uagtet Anlæggene hertil havde været tilstede, som hos andre ordinære Folk, nu blev ved Bestadigelser meget sløvet i Henseende til den hele Selvsorg

og al derved forbunden Driivt, samt i Henseende til Baersomheden, med Mere, hvis Organer efter Gall ligge bag i Hovedet, saavel som i Henseende til alt det Hoiere, hvis Organer ligge midt paa Hovedet, saa at altsaa alt Det, der skulde kunne fætte den ringe Tænkksomhed og Sands for alleslags Forhold, som maatte være tilstede, i nogen Bevægelse og bringe den til at vise sig, faldt bort. Hines Bestadigelse kunde netop medføre en vis søvnagtig Slovhed hos denne sidste formedelst Mangelen af alt hiint mere Driivtartige. Jeg maa gjentage det: Man maa paa ingen Maade forestille sig Gallis Lære saaledes, som om han lod Intelligentens Organer overhovedet ligge allene foran i Pandepartiet. Hvad der ligger i dette, er efter ham for en stor Deel kun Noget, hvorved den hoiere Intelligents skal faae sit Stof, og staaer altsaa i et Forhold til den, ligt det, hvori de udvortes Sandsfer staae til den. Og hvad denne hoiere Intelligents angaaer, hvis Organer ligge i den øvre Deel af Pandepartiet, saa er den langt fra at være den hele Intelligents, da den kun er den særdeles Retning i og Virkning af denne, som gjør skiftet til at theoretisere, analysere o. s. v.

Med Hensyn til de særdeles Tilfælde, da, uagtet Hjernen var meget angreben, Sindet ei syntes at være bleven det i nogen hertil svarende Grad, kan endnu følgende tages i Overveelse: De forhen omhandlede Forsøg med Fugle (see Pag. 305 ff.) have beviist, at Hjerneleberne ganske kunne tages bort hos et Dyr, og dog et bestemt Bevidsthedsliv med en vis Hensigtsmæssighed i dets Ytringer vedblive; hos Pattedyr traadte en langt større Slovhed ind, men hvad der skeede, beholdt dog sin Charakter af en vis Hensigtsmæssighed, fordi alle Natuerytringer overhovedet have en saadan. Bevidsthedslivets Ytringer vedbleve her i hoiere eller ringere Grad paa det Slags umiddelbare Maade, vi kalde instinctmæssig, medens det friere Judiciøse, der ledes og bestemmes ved et opmærksomt Hensyn til Omstændighederne og ved et vist frit Dmløb i Hovedet, bortfaldt. Men heri maae

da kunne være mange Gradationer. Naar en stor Deel af den ene Lobus er borte, men den anden er i Behold, have vi forhen seet, at denne i det Hele taget vil kunne fungere for begge; ere begge angrebne i forskjellig Grad og paa forskjellig Maade, kommer det an paa, deels om ikke gjensidige Suppleringer af den ene ved den anden kunne indtræde i Lighed med som det er, naar een Hemisphære allene fungerer for begge, idet begge jo vel ikke altid ere angrebne i de samme Puucter (Gall fremhæver netop Dette T. II, Pag. 300), deels om ikke en partiel Bevidsthedsfundhed saavidt kan vedligeholde sig, at der indtræder en Mellemting imellem hvad hine Fugle frembød, og hvad den saakaldte funde men forresten kun ordinære Mennekesforstandighed pleier at medføre hos Mængden, saa at det deraf kunde lade sig forklare, at, uagtet hine partielle Hjerneforstyringer, den ordinære, tilvante Mennekesforstandighed kunde faae Udseende af at have vedligeholdt sig. Hos Dyr have vi jo en Tilstand, hvori et vist Indgreb af Hjerneorganer (for at blive i den Galliske Forestillingsmaade) danner et meget virksomt Bevidsthedsliv, medens andre, som hos hvære Dyr eller hos Mennekesne allene findes, ganske mangle. Hos de Fugle, med hvilke hine Forsøg anstilledes, har Bevidsthedsæenheden vedligeholdt sig efter Borttagelsen af mange Hjerneorganer. Til saadan Analogie ville vi her see hen. Hvorfor iøvrigt i nogle saadanne Tilfælde Sindsvirring indtræder, i andre ikke, kjende vi Hjerneforholdene alt for lidet til at kunne opklare. Men saa Meget synes disse Forskjelligheder dog at lære, at Hjernen i sin Heelhed ikke saaledes kan antages at være den almindelige Mennekesfornuftigheds og den almindelige indvortes sjælelige Levens Organ, at der ei maatte tænkes paa særskilte Organer for de forskjellige Momenter i denne Leven. Det vil nærmere blive omtalt i det Følgende, hvorledes hele det øvrige Nervesystems Analogie er herimod, da jo, — hvad de nyeste Efterforskninger allermest have tjent til at lære, — ei allene hver Nervefibril i samme maa, idetmindste hvad

Rygmarvs- og Hovedets Nervers System angaaer, antages at være Leder for sin særdeles bestemte Modtagelse eller Reaction, men endog store qualitative Forskjelligheder heri paa det Bestemteste vise sig. Her skal jeg ei videre gaae ind herpaa, men derimod bemærke to Ting: for det Første, at saavidt synes hist Physiologernes Jagttagelser i det Hele ikke at være gaaet, at der er bleven lagt Mærke til, om ei, medens Sindet i det Hele syntes usvækket, dog de paaberaabte Hjernelæsioner have medført mindre mærkelige Indflydelser paa Sindet; om ikke s. Gr. mueligen Farvesandsen kan have lidt, eller Sandsen for meget andet Specielt, forsaavidt det især gjelder Beqvæmhed til nye Opfattelser i sammes Sphære; om ei Forsængelighed, Vaersomhed eller andet Saadant kan i nogen Grad være mindsket, o. s. v. Dernæst bemærker jeg for det Andet, at den Omstændighed, at visse Hjernelæsioner medføre Sindsforvirring, andre ei, dog synes naturligen netop at føre til den Slutning, at, som de forskjellige Hjernelæsioner saaledes vise sig at være af meget forskjellig Virkning, saaledes ere og de forskjellige laderede Partier af forskjellig Betydning. At ved een Hjernelæsion Synet, ved en anden Lugten, ved en tredie Hørelsen er kommen til at lide, tager Ingen i Betænkning, selv om Læsionen finder Sted inde i Hjernen, at ansee for grundet deri, at Læsionen har truffet visse af de til disse specielle Sandser henhørende Dele; ja man bygger endog for en Deel paa saadanne Erfaringer den Antagelse, at disse Sandsers særdeles Organer ikke indskrænke sig til deres ud fra Hjernen trædende Nerver. Er det da ikke meget naturligt, at autage det Samme med Hensyn til de forskjellige Arter af aandelig, eller indvortes sjællig Sands? Hvad især Sindsforvirringerne angaaer, da maa endnu de forskjellige Tilværelsens Momenters forskjellige qualitative Betydning bemærkes. Som En kan faae sit Syn eller sin Hørelse eller sin Ordshukommelse svækket, sløvet, forstyrret, uden at blive sindsforvirret, saaledes vil man ved at gjennemgaae Tavlen af de Gallske Organer letteligen blive vaer, at der

ikke gives saa blandt dem, hvis Forstyrning ikke sees at kunne føre nogen egentlig Sindsforvirring med sig, medens man let seer, at der gives andre, s. Ex. Forsvarsdrivtens og Stridbarhedens, Selvbifaldets og Selvsølelsens, Vaersomhedens, Samvittighedsfuldhedens o. fl., hvis Forstyrning langt snarere maatte kunne vise sig i Det, vi ved Ordet Sindsforvirring især tænke os, fordi Forstyrning i Henseende til Personlighedens Forhold til Tilværelsens væsentligste Momenter maa vise sig ganske anderledes indgribende, end Forstyrning i Henseende til visse Specialforhold.

Men endnu fra en anden Side kunne vi oplyse denne Sag. De Sindsforviringer, som Hjernelæstioner undertiden medføre, undertiden ikke, og i hiint Tilfælde i meget forskellig Henseende, lede os paa flere Maader til, at søge et Opklaringssted for dem, i de Betragtninger, som Drømmene synes at frembyde. Her antage visse grundløse Forestillinger Virkelighedens Prag for os, snart ikke foruroligende, snart derimod foruroligende, forstyrrende, ophidsende, o. s. v. Undertiden fæster sig her Alt til eet Hovedpunct, ja et heelt, stundom et skjunt, stundom et angstende, Imaginationsbillede udfolder sig; undertiden gaaer derimod Alt op og ned paa en vis utvilet Maade. Med de forbigaaende legemlige Tilstande og Misforhold, som vise saadanne Virkninger i Drømme, ere uden Tvivl de vedvarende, der lade noget Drømmeagtigt beherske den Vaagnes Liv i Sindsforvirringen, af ganske eensartet Natur. Men naar da nu Sindsforvirringerne frembyde det samme Partielle, som Drømmene, og det er saa naturligt at sammenstille begge og oplyse dem ved hinanden, idet Livet sees her fra den almindelige frie og totale Bevidsthedslevens Kreds, at træde ind i en snarere, hvor Befindelsen deels kun rører sig indenfor snarere Grændser, deels er som om den var omtaaget, og naar nu forskellige Hjernelæstioner af forskjellig Art snart sees ikke at kunne strække deres Virkning saavidt, at de forvirre eller hilde Befindelsen, snart derimod kunne det, men nu gjøre det paa meget for-

skjellig Maade og i meget forskjellig Henseende, er det da ei naturligt at antage, at de forskjellige laderede Hjernepartier have forskjellig qualitativ Betydning, og at deraf Læstionernes forskjellige Birkning er at forklare? Idenmindste ligger her Noget, som snarere maa bestyrke den Galliske Grundanskuelse, end det kan stilles imod den. Men naar denne Sag skal forfølges videre, maae med finere Hjerneagttagelser, der ei søge og antage en Læstions Aarsagssted paa det Punct, hvor den træder synlig frem, forbinde sig saadanne finere psykologiske Jagttagelser, der ei strax ansee forvirret Tale for at vidne om, at det specielt Logiske har lidt eller som saadant er sygelig afficeret, hvilket med Hensyn til Forvirringerne i Drømme, eller af Ekstræ, Jalouſie, Brede, eller i Fuldskab, Ingen vil antage. Jeg maa her gjentagende erindre om, at ei allene Banvid af fire Ideer, men og det Slags Sindesforvirring, der viser sig i, at Alt gaaer ligesom teilesløst op og ned, frem og tilbage i Bevidsthedsfredsen, ofte kan yttre sig saa, at man ikke tør nægte, at en vis Sagacitet eller Ekspansivitet, samt en vis profondeur d'esprit deri saaledes træder frem, at det kan være klart, at det ikke er Tænksomheden, som saadan, der er forstyrret, men at Det, som det kommer an paa, naar Sjælesundheden skal gjenkomme, er Sjælens Opvaagnen af den Drøm, den er hildet i. Kan ikke virkelig stundom endog noget Brovlagtigt, Confust, Teilesløst, Bizart i Ideefredsen netop vidne om en vis Ekspansivitet og en vis dybere Sands? Jeg maa gjentage denne Bemærkning (cfr. ovenfor Pag. 319). Men nu see man især hen til det Slags Banvid, som kommer af fire Ideer, hvor Alt ofte viser sig meget consequent, velsammenhængende, naar kun den fire Idee forudsattes som gyldig. Ikke at tale om, at List og Forslagenhed kan vise sig paa saare beregnende Maade i saadan Banvid; selv Raisonnement, Argumentation, indtrængende Reflexion kan vedblive. Det er da ofte saare klart, at Intelligentsen som saadan ikke har lidt, men at kun paa en vis umiddelbar Maade, i Lighed med de almindelige sandse-

lige saakaldte Forestillingsbedrag, en Usandhed har givet sig en sandfelig Realitet, som Personen ligesaa lidet kan rive sig løs fra, som fra andre Fornemmelser, han virkelig føler sig at have. Med Rette skulde jeg derfor mene, at Pinel paa et af Gall (II, 441) citeret Sted har sagt, at Dømmekraften i og for sig hos slige Sindsbetagne er den samme, som hos Sunde. De yttre sig ei anderledes, end som Enhver vilde finde det naturligt, under Forudsætning af Gylldigheden af deres fire Idee, som man ei kan sige at være Virkningen af Forstyrrelse i det egentlige Tænkfomme hos dem, men maa erkjende at være Virkningen af Noget, der paanøder sig dem paa en Maade lig den, paa hvilken aldeles sandfelig en Dundren, en Ringen, der forekommer os at komme udenfra, og meget andet Sligt, ja paa hvilken al Drøm, paanøder sig os. Men jeg kan nu heller ikke Andet, end finde denne Pinels Yttring i meget god Samstemning med Det, hvad Gall paa anførte Sted strax foran siger, nemlig at en vis oprindelig Formaaen kan være læderet med alt sit Tilbehør, d. e. med den til samme partielt henhørende Husken, Skjønne og s. v., medens en vis anden med sit Tilbehør er uskadt. Pinel meente deels Indicium i det Hele taget, deels vilde han, dersom han havde hyllet Galls Lære, kunne have meent hiin specielle intelligente Formaaen, som Gall har tilskrevet sit særegne Organ i Vandepartiet øverst; og i begge Dele maatte man da vist, i Consequens med Gall, have givet ham Ret. Men Indicium i det Hele taget og en vis hvert eiendommeligt Anlæg for sig tilhørende speciel Skjønnsomhed maa man vist adskille. Og her maa jeg da udtrykkelig fremhæve, hvad der ellers ligefrem følger af alt Foregaaende, at, som hvert Anlæg har sit Logiske i sig, saa har ogsaa hvert sin eiendommelige Skarpsindighed, naar man tager dette Ord i en videre Forstand, og at praktisk Skarpsindighed, der kan fremkomme paa meget partielle Maader, ei maa forverles med videnskabelig Skarpsindighed, der er den, som allene kan menes ved Galls *sagacitò comparative*, efter som denne jo

er opført som et eget særdeles Mennesket allene tilkommende Anlæg. Saa er det og med Judiciet. Man har et nærliggende Exempel i Gehøret, der kan være uddannet til en meget fin og paalidelig Skjønformhed, medens Judiciet i andre Regioner er enten uddannet eller naturligen svagt. Finder man ikke stundom Musikere, som ere talende Beviser herpaa? Man tænke videre paa den Listiges eller Slagsbroderens Tact, Klogt, Skjønne, som kan være meget fin, medens ei blot det moralske Judicium, men og Judiciet i mange andre mindre høie Regioner kan være sløvt og svagt. Almindeligt Judicium vilde da sige et i alle Sjælens Evner virksomt Judicium, som alisaa medførte et vist totalt godt Omløb i Hovedet, medens Hine kun havde et saadant i en partiel Region, og derfor paa en mere instinctartig Maade. Organist maatte da vel det almindelige sunde og gode Omløb i Hovedet, med den almindelige sunde Tact for, og det almindelige sunde Greb paa, de forekommende concrete Ting og Forhold i Livet, efter den Gallske Læres Consequents, beroe paa, deels at det særdeles intelligente Partie fortil har en vis oprindelig Livelighed og Friskhed, og har uddannet sig vel, og det endda tildeels autodidaktisk, understøttet af en vis Styrke i Organet for den bagtil liggende Concentration, deels at de materielle Betingelser for de forhen oftere omtalte Communicationsforhold have en vis Fortrinlighed, men endelig, at hvert af de specielle Organer, som i paakommende Tilfælde især skal træde i Action, er uddannet saa, at nu ogsaa det kan vise sin eiendommelige Skarpsindighed. — Man kan iøvrigt sammenligne Forskjellen imellem almindeligt Judicium og sammes Fortrinlighed eller Mangel, paa den ene Side, og specielt Judicium og Fortrinlighed eller Mangel heri, paa den anden Side, med Forskjellen imellem en sund eller sygelig Blodeirculation i det Hele og en sund eller sygelig Blodeirculation i et enkelt Organ, s. Ex. under et Buldensfab i en Finger, hvor rigtignok noget Fibrilt i hele Legemet kan forekomme, men Agitationen dog især er paa eet Sted; ligeledes naar Ligtorne

danne sig, eller til visse Tider især fornemmes, eller naar Circulationen er mindre gunstig i de sidste Veie (i Henseende til Excrement-Udførselen), uden at Organismen videre føler sig i det Hele besværet derved, eller naar omvendt Blodet i det Hele besværer et Menneske, men Syn eller Hørelse just ei spores at lide Noget derved.

Men Dette bringer mig til, idet jeg vender tilbage til det Spørgsmaal, hvorfor visse Passioner kunne forvolde Sindssforvirring, sire Ideers Overvældelse, Afsindighed, Vanvid, andre ikke, at bemærke, at Forskjellen sikkert ofte har sin Grund i, at i det ene Tilfælde Passionen ei blot i synlig men og i usynlig Henseende er virkelig partiel, hvilket den da ogsaa vel kunde være allene i usynlig Henseende, nemlig forsaavidt vort ved Konstens Midler bevæbnede Syn hidtil har naaet; men at den derimod i det andet Tilfælde er forbunden med en (formedelst Vædske- eller Halitusbefaffenheden eller paa anden Maade) til den hele Hjerne og derfor til den hele Hjerneaction sig henstrækkende enten sygelig Incitation, eller Destruction maaskee kun i de fineste Dele; cfr. det ovenfor (Pag. 324) af Treviranus Anførte. At Incitationsforholdene allene kunne afgive en tilstrækkelig Marsag kan vel Ingen nægte. Man tænke sig Forholdet ligt det, som i visse Drukkenstaber sees, hvori Folk synes at blive til ganske andre Mennesker, end de ellers kjendes at være, ja nu endog med stor Udholdenhed, Consequents, Skarpsindighed kunne gennemføre en ganske anden Character, end den, som ellers hører dem til. Man tænke sig, at en Tilstand, som den, der i saadan Drukkenstaber finder Sted, paa en anden finere, dybere, mere intensiv Maade dannede sig og vedligeholdt sig. Man tænke herved paa Onaniens Virkninger, hvilke saa ofte udgjøre Vanvidets første Grund, maaskee paa eengang paa asthenisk og paa sthenisk Maade — asthenisk ved at medføre, at et vist medførsødent Virksomt fattes alt for meget i Vædskeøbet, sthenisk ved derved at medføre, at et modsat kommer til alt for stor eenfaldig Fremhersken (at den menneskelige semen, maaskee

formedelst Resorption, maaskee paa anden Maade, staaer i en nøie Sammenhæng med Hjernevirksomheden, synes en for vidt dreven Onanies sindsødelæggende Virkninger at lære, men Forholdet kjende vi ikke nøiere).

Men endnu maa jeg her nærmere fremhæve et forresten i det Foregaaende allerede omhandlet Punct, nemlig den partielle Bevidsthedstotalitet, som paa mange Maader sees at kunne danne sig. Vi see en saadan i Drømmetilstandene, naar et vist Indgreb af Bevidsthedslivet danner en heel i sig sammenhængende indvortes sjælelig Leven, der ligesom afrunder eller afslytter sig i sig. Vi see en saadan hos alle Dyr i Sammenligning med Mennekene, forsaavidt nemlig som et Indgreb, som hos disse kun er noget Partielt, hos hine danner et Totalt. Vi saae det i hiin Drukkenstabilstand, som hos visse Mennekter synes ligesom at omforandre dem. Vi kunne endelig og see en saadan i mange lidensfabelige Sjæletilstande, hvori en vis partiel Aand saaledes en Tid lang regjerer Mennekter, at hele Partier af Det, som ellers horer dem til, synes at være udelukket fra den nu i dem raadende Bevidsthedscyklus. Vi saae ovenfor (Pag. 219) en Yderlighed i denne Henseende i hiin, som skiftevis paa forskellige Dage var ligesom to Personer, den ene Gang sig selv, den anden Gang en fransk Emigrantinde. Vi saae en anden Yderlighed hos de Jngle, hvis Hjernelober vare borttagne. Overalt see vi her Sporadismens mange Gradationet. Men overalt see vi ogsaa her en saadan partiel Bevidsthed tillige at kunne have sin partielle Intelligents med en vis Conseqvents i denne, som det da ei heller kunde tænkes anderledes, naar saadan Bevidsthed skal kunne udgjøre en Bevidsthedsseenhed, og som da selv Planten har en vis Intelligents-Genhed i sin Natur. Men saa komme vi da tilbage til hiint Foromtalte, at, som hvert Anlæg med sit Organ har sit Logiske, ja sin Skarpsindighed i sig, saa kan ogsaa megen Intelligents hos Menneket vedligeholde sig, uden hiin høiere, hvis Organer ligge i Pandepartiets Overdeel.

Jeg vil nu see hen til nogle af de specielle Sygdoms-tilfælde, hvilke Longet har opført i den Rubrik af hans Skrivt, hvormed vi her have at gjøre. At jeg ikke behøver at gaae dem alle igjennem, følger af Det, jeg allerede ovenfor (Pag. 316) har bemærket.

Longet, idet han gaaer ud fra den nu i sin Urigtighed ophyste Forudsætning, at, efter Hjerneorganlæren, Intelligentsen kun skulde have sine Organer i den forreste af Hjernens tre Løber, anfører for det Første (Pag. 680—82) tre Tilfælde som saadanne, der kunde opstilles til Fordeel for Hjerneorganlæren, idet nemlig her Idiotisme fandtes forbunden med Destruction af de forreste Hjernelobi. Jeg vil herved kun bemærke, at, naar det ved to af disse udtryffeligen anføres, at Kraniet fandtes veldannet, saa maa der unægteligen indrommes fra den Galliske Læres Side, ja det maa endog betegnes som Noget, der forstaaer sig af sig selv, at Hjernefortærelse, Hjernefordærrelse, ikke hverken strax, eller altid, eller i samme Grad, vil kunne drage Kraniets Forandring efter sig. Overhovedet kan Kraniets Form kun lære Noget angaaende Hjerneforholdene, forsaavidt Alt tillader den Kyndige at statuere, at Abnormiteter ei finde Sted. Derfor maa Alt prøves i denne Henseende. For Physiologen er overhovedet ikke det kranioskopiske Spørgsmaal, men selve Hjerneorgan- Spørgsmaalet Hovedsagen. Jeg vil ved denne Leilighed endnu kun anføre, at endog hos Mennesker, hos hvilke der ei er Grund til at formode noget Abnormt, kan man ifølge Gallés udtryffelige Erklæring, kun i deres bedste Alder slutte fra Kraniet til Hjernen og det endda kun med Hensyn til Gøernes Naturforhold, ei med Hensyn til deres virkelige Styrke eller kraftige Fremtræden, fordi i Barndommen og den første Ungdom Hjernen endnu først er i sin Uddannelse, og hos den Gamle Aftagelsen af Kræfterne ofte medføre Fortrykkelse af Hjerneskallen in a d t i l, følgende med den indsvindende Hjernemasse, samt fordi det ogsaa kommer an paa, hvorvidt An-

læggene ere komne til at uddanne eller udøve sig. Gall taler blandt andre Steder herom: T. III, Pag. 28—29 og 31. *)

Der næst fremfører Longet to Tilfælde, hvori de intellektuelle Evner, uagtet de forreste Lober fandtes stærkt angrebne, havde bevaret sig. Dgsaa her gaaer han, som overalt, ud fra hiin urigtige Forudsætning, at Intelligentsen efter Gall allene skal have sit Sæde i de forreste Hjernelober. Det Modsatte er nofsom oplyst; og kan, som vi have seet, at Forsøg have viist hos Dyr, en vis Grad af Bevidsthed vedligeholde sig, uagtet begge Hemisphærer reent ere borte, og kan man deraf slutte, at en ringere Borttagelse maa kunne lade en større Grad af Bevidsthed, eller rettere maa kunne lade Bevidsthedslivet i et større Omfang, forblive i Vigør, saa kan der imod Gall Intet udledes af de forreste Lobers i disse to Tilfælde forekomne Destruction eller store Abnormitet; thi det øvrige af Hjernen maa da ifølge Gall frembyde Nok til i det sig vedligeholdende Bevidsthedsliv at lade al den Intelligents fremkomme, som kan give ordinaire Menneſter i ordinaire Forhold Udseende af at have den naturlige Forstandighed, en Forstandighed, som jo Dyrene ofte vise, uagtet der hos dem kun kan tænkes Lidet af Det, hvad Gall, som det Menneſket især Udmærkende, gav Plads foran i Hovedet i Vandepartiet. I det første af de to anførte Tilfælde siges Manden, som var 70 Aar, paa en naragtig Maade at have været indbildt af sin Wittighed og at have været Spotter og drevet sin Spads lige til Licents (*assez infatué de son esprit, il est moqueur, plaisant jusqu'à la licence*); men hertil kunde vist Forslagenheden, med hvad anden Intelligents de ikke i de forreste Lober liggende Organer tilstede, være Nok, især naar endda dog endnu Noget af den venstre Lobe var vedligeholdt;

*) Paa sidste Sted bemærkes, que dans le declin de l'âge la cranioscopie peut déterminer, tout ou plus, quel était jadis l'état du cerveau, et que, vu l'épaisseur inégale du crâne, elle ne peut rien prononcer de décisif sur l'état actuel de l'encephale.

det maa nemlig mærkes, at, medens den høire siges at være ødelagt, fandtes den venstre kun partielt angrebet, saa at en ringe Deel deraf, mod nedens og udad til (en has et en deors), var bleven tilbage. Endnu bør bemærkes, at han i høi Grad overlod sig til Masturbation (Dnatie pleie vi at falde denne). Hvor undergravende og ødelæggende denne er med Hensyn til Hjerne og Sind, er bekjendt; imidlertid er det og bekjendt, at den kan drives længe, inden den viser sin ødelæggende Virkning, og denne kan da gaae saa langsomt for sig, at der, medens den varer, længe kan have vedligeholdt sig Mere, end der tilsidst ved Obductionen findes. Og mon nu ikke endda den sidste Svækkelse, som drog Døden efter sig i dette Tilfælde, kan være kommen af et Brud, en Krise, som indtraadte og lod en Destruction bryde igjennem, der længe var freddet frem, uden endnu at ophæve Fibrilleforbindelsen i det Større? — I det andet af de to Tilfælde fandtes Forholdene anderledes. Men jeg vil herved ikke opholde mig; thi det er nok, at efter Gall megen Intelligents maa kunne vedblive, uagtet de forreste Lobi ere destruerede, saa længe Bevidstheden bliver; og gjentagende maa jeg tilføie, at en saadan Bevidsthed da ogsaa maa kunne saaledes afslutte sig i sig, at den kan træde frem med en vis Besindelse, et vist Omløb i Hovedet, ligesom jo den totale Mangel af mange af de høiere Organer, som Gall har maattet antage allene at findes hos Menneket, ei udelukker en vis Besindelse, et vist Omløb i Hovedet, en vis Forstandighed hos mange af de Dyr, der saa vel kunne baade forstaae Menneket og tilkjendegive for Menneket hvad de attraae eller mene. Dog jeg bør ikke gjentage hvad nys (Pag. 326 ff.) er bleven sagt.

Blandt de derefter af Longet opførte 13 Tilfælde er der intet, jeg finder Anledning til særdeles at dvæle ved. De gaae alle ud paa at vise, at specielle omgrændsede (circonserites) Læsioner andensteds i Hjernen end i de forreste Lobi kunne medføre Sindsløshed, Sindsvirring, medens disse Lobi ikke

vise sig at være angrebne. Denne Sag er i det Hele oplyst forhen. Jeg bor kun tilføie, at, naar man gjennemgaaer de 13 Tilfælde, kunne de ikke Andet end forstærke den ovenfor (Pag. 322 ff.) fremsførte Grindring, at man, fordi en Skade kun viser sig for Diet som en ganske local, ikke strar maa antage, at ogsaa dens Marsag kun er af local Natur, eller at det hele Indbegreb af dens Virkninger kun er localt. I de fleste af hine 13 Tilfælde erfare vi, at der har viist sig en Blødning i et vist bestemt Partie af Hjernen; saadan Blødning kommer naturligviis kun lidt efter lidt, og maa da naturligvis begynde med Virkninger, som ved almindelige Obduktioner ikke vise sig for Diet, saalænge de ikke have naaet en vis Maaskee endog temmelig hvi Grad. Man tør da vel antage, at deslige partielle Blødningsprocesser, hvis finere endnu ei for Diet fremtrædende Virkninger maae formodes at strække sig langt videre, end det Diensynlige. Jeg maa her igjen erindre om det ovenfor S. 324 af Treviranus Afsførte. Og nu berettes endda i nogle af Tilfældene, at Blødningsen har viist sig grødagtig (semblable à de la houillie), at endog corpus callosum har været saaledes angrebet, altsaa et Partie, hvorfra Fibre gaae ind i alle tre Løber, at der ere fundne Svulster (des kystes), et edderagtigt Focus (foyer purulent), ja endog en Abscess af en Bønnes Størrelse, indeholdende en edderagtig Materie af en mærkelig Stank (d'une fetidité remarquable); det sidste Tilfælde forekom hos en Mand, hos hvem Sygdommen endda begyndte med, at han en Morgen fandt sin hele venstre Side, efter en Linie, som gik lige midt igjennem Nasetippen, stivnet og ufølsom (engourdi et insensible), hvilket da medførte, at uagtet han endnu i tre Maaneder vedblev at udøve sine Advocatforretninger, hans Forstand og Hukommelse dog bestandig tiltagende svækkedes, indtil en heel Forvirring i hans Tankeløb indtraadte i den Grad, at han maatte opgive Forretningerne. Hvor vil man dog i flige Tilfælde kunne troe, at Sygdomsaarsagens fulde Virken i Hjernen har indfræ-

ket sig til de Puncter, hvor Obductionen allene viiste noget legemligen i Dine Faldende?

Naar Longet ender Beretningen om de 13 Tilfælde med at sige (Pag. 691): „Pathologien berettiger hidindtil ikke til at antage, at det snarere er dette end hiint Partie af Hjernelo-berne, som nyder det Privilegium, at være Intelligentsens udelukkende Sæde,“ saa kan man svare, at Galls Lære i Sandhed ei heller berettiger hertil, naar „Intelligents“ tages i den Betydning, hvori det her er taget, og som vistnok er den naturlige.

Naar Longet fremdeles her anfører, at Ernveilhier meget ofte har fundet, at Hjernens Atrophie (Hensvinden og partielle Hendoen formedelfst det vegetative Livs Standsning) hos Oldinger med Affindighed (vieillards en démence) meget mere træffer Circumvolutionerne i Baghovedet end dem i Pandepartiet, saa er ogsaa Dette Noget, man meget vel kan bringe i Overensstemmelse med den Gallske Lære. Uden Tvivl have disse Oldinge været saadanne, i hvis Liv Selvomforagen og den øvrige Egoitet, samt hvad der videre kan have sine Organer bagadtil, har hersket frem og udgjort det Tilskyndende og det Styrende og Ledende i deres Leven, og da kan denne vel være kommen i Ulave derved, at hiin fløvedes ganske. Men overhovedet maa atter her erindres, at efter Gall Fornuftigheden jo beroer paa en vis harmonisk Samvirken af alle Organerne, og at en saadan indre Totalisation vistnok paa den ene Side, uagtet mangt et Brud, mangen Mangel, kan blive ved at bestaae, i hvilken Henseende da Organernes Dobbeltthed kan betyde meget, men dog paa den anden Side saaledes ved visse Brud kan blive destrueret, at nu Momenterne, det vil sige de til Organerne knyttede Virksomheder, træde op imod hinanden i en saadan Misforholdsmæssighed, at Affindighed opstaaer, hvor det saa ei videre kan gjøre til Sagen, paa hvilket Sted Bruddet især paa udvortes Maade viser sig, om end Forstyrrelsens indre Beskaffenhed i sig vistnok maa faae Indflydelse paa Affindighedens særdeles Art

og Maade. Paa en lignende Maade forholder det sig med den Art af Sløvhed, der gaaer saavidt, at ogsaa den kan faae Charakteren af Det, hvad Ordet demence her kan omfatte; partielle Sløvheder kunne, naar de ere store, hvor de faa især falde, bringe det Hele til at bære Præget af en saadan dementia.

Longet fører mig nu — thi Det, som i hans Bog nu nærmest kommer, angaaer Følgerne af Lobernes Borttagelse hos Pattedyr og Fugle, hvorom forhen er handlet, — til at tale om, hvad La f a r g u e, fra den comparative Anatomies Side, navnlig fra den comparative Osteologies, har fremført mod Phrenologerne. See vi ikke hen til, hvorledes Bisse blandt disse kunne have udtrykt sig paa unviagtig, ja seilagtig Maade, men holde vi os til Galls egen Lære, da maae vi sige, at den ovenfor udsørligen omhandlede Misforstaaelse atter her kommer frem. Thi ogsaa her bekæmpes den Sætning, at Instincterne have deres Sæde bagtil, Intelligentsen fortil, da dog — som jeg noksom forhen har oplyst det — alle Organer medføre deres eget Intelligente, hvert i sin Sphære. Men jeg faaer her Anledning til at tilføie, at det Driptomæssige ligeledes maa have sin Plads overalt, fordi ethvert Organ ogsaa medfører sin Tendents til at sættes i Action; hvilket vil sige, at Livet med Hensyn til ethvert Organ har en Tendents til dets Yttring, og det tildeels en saa meget stærre, jo mere Organet er egnet til en særdeles Virksomhed, men vistnok kun tildeels, da de almindelige Incitationsforhold, tilmed Temperamentsforholdene, ogsaa komme i Betragtning, saavel som hvad Retning Livets Gang kan have givet Livet, ligesom de bagadtil liggende Organers Indvirkning til at fremstynde de Tendentser, hvis Organer ligge fortil, ogsaa er af væsentlig Betydning. Iøvrigt maa jeg her vise tilbage til det Foransførte, hvor det er viist, at en dygtig Udvikling af Baghovedets og af det bagerste og mellemste Sideparties Hjerne-

apparater maa ligesaavel kunne medføre skarp Jagttagelse, Skarpsindighed og Forstand i Egoitetens og de øvrige her liggende Tendenters Tjeneste, som andre Organers særdeles Uddannelse kan medføre den i andre Sinds- og Aandsvirksomheders Tjeneste. Dette være her da allerførst erindret med Hensyn til Lafargues Indvendinger, hentede fra hvad den comparative Anatomie lærer angaaende Forhovedets og Baghovedets Forhold til hinanden hos mange slags Dyr. Men iøvrigt bør den hele Række af Betragtninger, som vi her søres ind i, vistnok nøie paaagtes af Dem, som vil gaae ind i denne Deel af den comparative Osteologie, og derfor ogsaa af Kranioskopen. Naar Lafargue gjør opmærksom paa, at Kraniets Dannelse hos Dyrene særdeles meget bestemmes ved Beskaffenheden af Dyrets hele Mundapparat, hvad enten der sees paa dettes Bestemmelse til at tjene til Fødens Forskaffelse eller paa dets Bestemmelse til Tygning; naar hertil bliver at sige, at ogsaa Dinens Stilling, Lugtehuulhedernes Beskaffenhed m. M. faaer Indflydelse derpaa, og naar endelig Dyrets hele Legemsbygning og den dermed forbundne Legemsholdning (attitude) ogsaa endnu her bliver særskilt at nævne, forsaavidt den hænger sammen med Dyrets hele Forhold til den Deel af Omverdenen, hvori det nærmest er anvist til at søge sin Føde og at føre sit Liv, saa er det unægteligt, at der heri er saare Meget, som den comparative Kranioskopie ikke maa lade sig vildlede af, men maa tage et omfattende Hensyn til. Men det maa vel være klart, at, ligesaavel som alt det øvrige nu Nævne, afgive ogsaa Hjernens Dannelsesforhold her medindgribende Momenter i Henseende til Kraniets Formelse. Her er overhovedet et Indbegreb af mange Momenter, hvilke — alt som visse af dem mere træde frem, andre mere træde tilbage, eller og alle træde ligeligen frem, men i forskjellige Retninger og i forskellige gjensidige Afspælsesforhold, — kunne afgive mange Conformationer af Hovedets Knokkeldannelse. Men at Hjernen, og i Hjernen atter hvert Hjernepartie, hører med til Det, som saaledes gjør sig

gjældende og har sine Forbringere, hvad enten disse nu fremmes eller tilbagetrænges paa den ene eller paa den anden Maade, maa forstaae sig af sig selv. Den Andeel, som nu disse faae i Kraniets hele Dannelse, maa da Kranioskopen vide at rede ud fra de øvrige. At Dette maa være muligt, tør vist Ingen nægte; ja man kan vel forlange, at enhver Osteolog i denne Henseende maa være Kranioskop.

VI. Endnu nogle specielt foranledigede Bemærkninger angaaende den Gallske Lære.

Jeg vil paa dette Sted — da det lige staaer i min Magt — indskyde nogle Bemærkninger, hvortil jeg foranlediges ved Det, hvad der betreffende Galls Lære kom til Omtale ved de skandinaviske Naturforskeres Møde her i Kjøbenhavn i indeværende Sommer (i Ugen fra 11te til 17de Juli 1847), idet der dels i et offentligt Foredrag blev givet en Fremstilling af de anatomisk-physiologiske Hovedindvendinger, som kunne gjøres mod den kranioskopiske Deel af Galls Lære, dels i den medicinske Afdeling fandt nogle herved fremkaldte Forhandlinger Sted, i hvilke ogsaa jeg tog Deel; om hvilket Alt Beretningen om bemeldte Møde til sin Tid vel vil give Underretning; hvorved man da tillige vil erfare, hvad Rector Simefen fra Helsingør udtalte i et af de offentlige Møder, førend han foreviiste det af ham udtænkte Apparat til Hovedernes Udmaaling. Jeg erholdt netop i hine Dage nærværende Ark af denne min Bog til Correctur, og lader det nu tages fra hinanden for at indskyde det Fornødne. Jeg kan ogsaa fra nu af nyde Godt af det ganske kort Tid efter udfomne andet og sidste Hefte af Lector Dr. Bendz's "Haandbog i den almindelige Anatomie", hvori jeg har gennemgaaet (og det to Gange gennemgaaet) Afdelingen om Nerveævet, Pag. 411—460, med samme Interesse og Fornøielse, med hvilken jeg i sin Tid gennemgik det første Hefte af dette i Henseende til Fremstilling og Foredrag og Omsorg for Læseren meget fortrinlige og i Henseende til Indhold høist værdifulde Værk,

der er at kalde en sand Berigelse af vor videnskabelige Literatur.

Det første af de Puncter, som under det fornævnte Naturforsker møde kom til Omtale, var det, som angaaer de Vanskeligheder, der møde Kranioskopen paa den nederste forreste Deel af Vandepartiet lige over Vinene. Men herom vil jeg ei videre tale, da jeg kan lade det beroe ved at henvisse til det strax forhen Pag. 341 Grindrede. Det andet Punct maa jeg derimod omtale nærmere, da det frembyder en Indvending, som fordrer en særegen Overveielse. Galls Organer ligge i det Hele saa, at de, som i aandelig Henseende ere beslægtede, ogsaa ligge legemligen ved hinanden. Saaledes findes nu ogsaa hos Gall Organet for Børnekjærlighed, naar man blot seer paa Kraniet, lige op til det for Kjønsdrivten. Men gaaer man ind i Hjernen, saa faaer Sagen et andet Udseende. Her skal nemlig ifølge Gall det sidstnævnte Organ ligge i den lille Hjerne, medens det førstnævnte skal ligge i den bagerste Deel af den store Hjernes bagerste Lobe. Smid- lertid fortsætte dog dennes Gyri sig ikke saaledes, at de gaae over i den lille Hjerne; de fortsætte sig derimod hen under Hjerneloben, paa hvis nedadvendte Overflade, med hvilken den hviler paa den lille Hjerne, der i umiddelbar Fortsættelse af de Gyri, som skulle betegne Stedet for Børnekjærligheden, vise sig flere Gyri, medens den lille Hjerne ligger som et heelt eiendommeligt Hovedorgan for sig.

Man kan ikke nægte, at denne Indvending er af stor Vægt. Den maa vel ogsaa phrenologiskt føre til den Formodning, at et eller flere med Børnekjærligheden nærbeslægtede Organer ligge op til dennes Organ og have deres Udbredelse netop paa hiin nedre Overflade af Hjerneloberne; som et saadant kan det omspnrngte Organ for Egteskabsdrivten (see ovenfor Pag. 25) nævnes. Men hvad den lille Hjerne angaaer, forsaavidt Gall har antaget Organet for Kjønsdrivten at ligge i samme, da maa det bemærkes, at det med denne Drivt forholder sig paa en ganske anden Maade end med de

andre. Dens Hjerneorgan maa nemlig staae i en ganske anden nyie og indgribende Forbindelse med store Partier i det øvrige Legeme, end Organet for nogen anden Drikt, nemlig deels med Genitalia, deels med Bevægelsesorganerne, i hvilken Henseende jeg vil bemærke, at foruden Det, man her nærmest maa tænke paa, endogfaa Alt, hvad der hører til Smarmelse, Trykken op mod Brystet, Rys o. M., her bliver at bringe i Grindring. Det er da naturligt, at Hjerneorganet for Kjønndriktten i flere Henseender bliver af ganske anden Bestaaffenhed, end de øvrige, og man kan ei Andet end finde det samstemmende hermed, at netop dette Organ er sondret af fra den store Hjerne, ligesom jo f. Ex. Synsnerve, Lugtnerve o. s. v. ere det. Man seer her nu ogsaa, hvorledes Gallis Antagelse meget vel maa kunne bringes i Samforening med den bekjendte Flourens'ske, ifølge hvilken en vis Deel af Extremiteternes Bevægelse skal reguleres ud fra den lille Hjerne af. Man maa kun forstaae den Galliske Antagelse faa, at den lille Hjerne menes ikke at være, men at indeholde Organet for Kjønndriktten. Søvrigt vil jeg længere hen tale nærmere om dette Organ. Her maa jeg kun fremdeles gjøre opmærksom paa, at man jo, naar Sagen skal sees retteligen, maa fæste Diet paa Nervesfibrilleløbet. Medens en Deel af de Fibriller, der udgjøre Rygmarvebundterne, slaae sig om, eller løbe bagad, for at danne den lille Hjerne, eller rettere at give deres Bidrag til dens Dannelse, gives der tillige Fibriller, som danne den lille Hjernes Communication med den store, et Slags Commissur-system, om man saa vil kalde det (*appareil de réunion ou de jonction* efter Gallis Udtryk, I, 284). Det kom da nu an paa — vilde idetmindste tjene som Vink og give Lys i Sagen — at udfinde, hvor disse Forbindelsesfibriller nærmest og især løbe hen: om netop til Gallis Børnekjærlighedsorgan og Organ for Tilfnytning (*attachement*). Men mueligen Gall netop ved Organet for Børnekjærlighed har givet en feilagtig Bestemmelse. Jeg vil længere hen komme tilbage hertil, naar jeg kommer til Flourens.

Det næste Bnnet (det tredie) betraf Dannelsesprocessens Gang i Fosterdannelsens første Periode, hvor Gangen antages at skride forfra bagadtil, saa at den bagerste Hjernelobes bagerste Partie eller den tredie Hjernelobe *) uddannes tilsidst. Spørgsmaalet er nu, om ikke Dette maatte føre til den rimelige Antagelse, at dette bagerste Partie, eftersom det dannes sidst, ogsaa maa antages at spille den fornemste Rolle. Det vil længere hen findes omtalt, hvorvidt man tør antage, at Gangen i den successive Udvikling hos Fosteret ogsaa bestemmer Gangen i den stigende Betydning, man skal tillægge det Dannede. Hertil er vist ingen Besvielse. Men vilde man give en saadan Tanke Rum, saa kunde endda Sagen meget vel bringes i Harmonie med de Gældende Antagelser. De Organer, som efter Gall ligge bagtil, maae, naar de betragtes nærmere, for en Deel erkjendes for at være — ikke lavere eller mere sandfælige men at være — Egoitetens, altsaa de, hvorpaa Personligheden og den personlige Selvstændighedsstræben og Selvhæandhævelse beroer, medens de forad liggende mere høre til Det, som sætter Individet i Forhold til det Universelle. Ogsaa Dyret staaer i mange universelle Forhold; Saauds for Sted og Localitet, Tid og Tidsforhold, Gave til mekanisk Virken, en vis Beregning med Mere, hører saaledes Dyrene mangfoldigen til, at man paa det Bestemteste kan paastaae, at Meget af det samme Logiske og Ontologiske, eller af de samme saakaldte Kategorier, der styrer og leder Mennesket, ogsaa ifølge det saakaldte naturlige Logiske styrer og leder Dyrenes Virken, kun at det hos Dyret ikke kan komme op for Bevidstheden som saadant og blive Gjenstand for Betragtning og Behandling, saaledes som det derimod kan det hos Mennesket **). Men hos Mennesket kommer det nu alt kun op,

*) Hver Hjernehemisfære har i den dannede Hjerne hos Mennesket egentlig kun to formelige Lober; men i den bagerste antages en saadan Adskillelse, at der i Almindelighed nævnes tre.

***) Jeg maa her henvide til mit Philos. Archiv og Repertorium, første Hefte, det første Stykke, Pag. 9.

forsaavidt han arbejder sig frem hertil. En Stræben efter, nu ogsaa at gjøre sig gjeldende, en Personlighedsstræben, maa da træde til, for at Alt, hvad der ifølge hine unisverselle Forhold er mueligt for Menneſket, kan komme til Virkelighed i Menneſket. Saaledes kan man altsaa ganske vel betragte Egoitetens Organer som dem, der tilfjeldst hos Menneſket maatte krones Bærket, ved at dannes til Andet og Mere, end de ere hos Dyrene, nemlig til Organer for Personlighed og Selvſtændighed; og her kommer os da hiin nysansførte Grindring meget velkommen, at der vel bagtil, paa den bagerste Lobes Underdeel, maae ligge endnu ikke kjendte Organer, deriblandt vel saadanne, som henhøre til Egoitetens Organer.

Nærbeflægtet med den nu omhandlede Indvending er en anden, som kan hentes derfra, at, naar man sammenligner Menneſkehjernen med Dyrenes nedad, synes just den bagerste Lobe at være den, som i Dyrerækken ſeneſt uddannes, idet at Dannelsen ogsaa her ſtrider frem forfra bagad til, ſaa at Hjerneloberne endog, ei allene hos Fuglene, men ſelv hos nogle Pattedyr, Gnavedyrene, endnu ſlet ikke bedække den lille Hjerne. See Joh. Müllers Phyf. I, 4de Udg. B. 702 (III Bog V Afsnit, III, 1), Longet, 623. Men herom vil længere hen Flourens give mig Anledning til at tale nærmere.

Hvad jeg har at bemærke angaaende det fjerde af de Puncter, jeg her ſkal omtale, nemlig den Omſtændighed, at de ſlaviffe Nationer menes ikke i Henſeende til Forhoved, men netop i Henſeende til Baghoved, at være mindre uddannede end de veſtligere Europæere, kan jeg i Kortthed knytte til det Anførte. Det tør nu være uof at gjentage, hvad jeg mundtlig ſtrar bemærkede: at derfor vel og Frihedſtendentsen hos Hine ei er ſaa kraftig og intenſiv ſtærk i alle Retninger (hvilket ſiger noget Andet, end fyrig og let opbluſſende; man tænke paa Polakkerne), ſom hos os Andre; og derhos ei heller den intelligente Selvſtændighedsdriſt og Fremarbejden, medens den blotte intelligente Receptivitet maaffee kan være fuldt ſaa ſtor.

Endelig skal jeg omtale hvad Morton har meddeelt angaaende Følgerne af den Skif hos flere vilde Nationer i Amerika, at de ved forskellige Slags Presninger tiidanne deres Børns Hoveder paa en meget konstig Maade, idet nogle lægge an paa et meget fladtrykt, men derfor og i Henseende til den horizontale Omfreds meget udstaaende Hoved, andre derimod bringe Hovedet til at hvine sig ved at presse det stærkt fra høire og venstre Side, og atter andre presse det saa i Retningen forfra og bagtil. Alle disse Forvanskninger af Naturen i saa forskellige Retninger, hvilke vi kunne benytte som et Slags Experimenter, mener man nu at have funden ei at være til Hinder for, at jo de saaledes Banskabte have viist samme almindelige Evner og Drivter, som Andre.

Herved ere to Ting at bemærke: Først det Spørgsmaal, hvad man heraf maatte kunne slutte i Henseende til Hjerne-lobernes Forhold til Intelligents og det øvrige Sjælelige overhovedet; dernæst det: hvad Lys denne Sag kan give i Henseende til de Gallske Antagelser i Særdeleshed. Hvad det første Spørgsmaal angaaer, saa kan dog vel den Indvending, som Nogen maatte mene af det her Berettede at kunne udlede mod Intelligentsens og det øvrige Sjæleliges Afhængighed af Hjerneloberne overhovedet, ifkun besvares ved, at der gjøres opmærksom paa, at, da hine Sammenpresninger ved de dertil anvendte Trykningsindretninger gaae meget langsomt for sig, saa ville de vel nok give Hjernen en anden Figur, men ikke forarsage noget Brud i den, saa at den i sin Heelhed endnu vil kunne virke, som forhen. Antages da nu Hjernen blot i dens Heelhed at være Organ for al hiin Sjælelighed i dennes Heelhed, saa kan det ei gjøre stor Forskiel, hvad enten den bringes til at strække sig saa eller saa i forskjellig Retning, idetmindste kan det ei hindre, at almindelig eller ordinær menneffelig Intelligents m. M. vedligeholder sig. Men netop Dette, hvad De, som i Hjernen kun see et Organ, der i dets Heelhed skal tjene Sinds-virksomheden i dennes Heelhed, her maae nødes til at anspre,

kunne og maae netop ogsaa vi nu holde os til; ja hvad Gall antog angaaende de ovenfor (Pag. 296 ff.) omhandlede Hydrocephaler kan oplyse Sagen meget. Jeg maa bede at have Dette i Erindring. Ogsaa hos dem saae man en unaturlig Conformation af Hjernen ei at kunne ophæve den almindelige mennekelige Intelligents med Mere, nemlig under visse Forhold. Herfra kan en bestemt Analogie hentes. Alt beroer efter Gall paa Nervefibrilleansamlinger og disses Forbindelser saavel imellem sig som med den graae Materie. Hvad enten da nu disse Fibriller komme til at bugne sig i deres Løb saa eller saa, vil det i det Hele taget ingen Forskiel gjøre, naar kun intet Brud skeer noget Sted.

Men saa vil man uden Tvivl svare: Hvad bliver der da af Kranioskopien, naar en ganske forandret Dannelselse af Hovedet ei kan hindre, at jo Hjerneforholdene væsentligen blive de samme i det Hele tagne? Kan ikke ved saakaldte *lusus naturæ* — Naturens Variationer indenfor en vis Typus, medens denne opretholdes — det Samme, om end i langt ringere Grad, fremkomme paa naturlig Maade, hvad hist konstige Fremgangsmaader fremkaldte? og maa ei denne Betragtning gjøre al Kranioskopie usikker? Hertil er at svare: Bistnok møde vi atter her Noget, som Kranioskopien maa tage sig til Advarsel; men, som i saa meget Andet, holder dog vel Naturen ogsaa i Henseende til Mennekehovedets Dannelselse en vis Grundform saaledes fast, at særdeles Afvigelser her vel ei mere kunne forekomme end ved andre Organers Former. Man kan af det her Dmtalte kun udlede, hvor megen Aarsag ogsaa Kranioskopien har til at betænke, at ogsaa i hans Fag Alt endnu kun er paa Veie til at skulle opklares, som i saa mange andre Fag; men i Almindelighed gjelder den Erindring, at man ei maa opgive Naturforsølgelsen i nogen som helst Retning, blot fordi der møde Banfæligheder, Uvisheder og Tvivlsgrunde, af hvilke overhovedet Zoologer og Physiologer kunne møde mange paa deres Veie. Man maa kun puste saavel Phrenologien i det Hele som Kranioskopien

i Særdeleshed, at der i dens Gebeet maa blandt dens egne Mænd (blot og bare Modstandere og Forkastere kommer det ei saa meget an paa) opstaae et saadant kritiskt Røre med en saadan kritisk Spørgen og Forsken, som den, der ellers har virket saa meget i Zoologiens og den zoologiske Anatomies og Physiologies Gebeet.

Men af alle kritiske Undersøgere fortjene vistnok saadanne mindst at anprises, der, som blot og bare forudindtagne Modstandere, gaae saa ukritisk og ubetænkende tilværks, som Flourens i hans Examen de la phrenologie (første Udgave 1842, anden 1845, 144 lidet tættrykte Sider), et Skrivt, som jeg først nu er kommen i Besiddelse af, men som er saare langt fra at være den Dymærksomhed værdig, som det dog skal have funden. Jeg maa imidlertid lade det beroe med Det, jeg ved samme kan finde Grund og Anledning til at bemærke, til længere hen.

Endnu maa jeg tilsidst ikke undlade at anføre hvad jeg har funden at bemærke angaaende et specielt Tilfælde, som ved det nævnte Naturforskersmøde kom til Dmtale.

Blandt de Forbryderhoveder, hvilke Prof. Otto fremviiste, var der eet, som, medens det, ligesom de øvrige, viiste et meget uddannet Baghoved, men et forsømt Forhoved, paa Isen hvælvede sig saa meget, at man maatte mene, at det Galliske Organ for det Religiøse ei har kunnet være aldeles ringe. Herved er nu at tage i Overveielse, at dette Organ, som ogsaa er kaldet Organet for Grefrygt, ligesaavel kan vise sig kraftigt i superstitiøs eller overtroisk Retning, som i den bedre Retning, idet der ogsaa gives en vis overtroisk Religiøsitet, ja hellig Grefrygt, som hos hine italienske Banditer og Røvere, der med stor Grefrygt tilbede Madonna og Hostien og søge Afslad. Man sammenligne det ovenfor Pag. 246 til 250 Fremsatte, hvor det kun er glemt, at der gives en aldeles superstitiøs Religiøsitet.

VII. Nærmere physiologisk Betragtning af Galls Lære.

a. Galls Anatomie af Hjernen.

Jeg skal nu gaae til nærmere at betragte den Gallske Hjerneorganlære physiologisk. Her maa jeg da nu allerførst erindre om den store, ubestridte og ubestridelige og ogsaa fra først meget bestemt udtryffeligen anerkjendte Fortjeneste, som Gall har af at have været den Første, der har lært at anatomere eller sonderlemme Hjernen retteligen, idet han viiste, at man maatte gaae nedenfra — fra Ryggen af — opad og forfølge Nervetraadene, hvorved man saa kom til at see, hvorledes nogle af disse sloge sig tilbage, for, som det kaldtes og endnu kaldes, at danne den lille Hjerne, hvorledes andre derimod dannede Hemisphærerne, samt hvorledes der desuden gik Nervetraadsbundter fra den ene af den lille Hjernes Halvdele til den anden, ligesaa fra den ene Hemisphære til den anden, og at der endeligen ogsaa gik saadanne Forbindelsesnerver fra den lille Hjerne til den store, med Mere, hvad Gall i denne Henseende har oplyst, hvorved han lagde Grundvolden for den hele nugjeldende Hjerne-Anatomie, og fortrængte den forrige forunderlige Fremgangsmaade ved Hjernens Sonderlemmelse. Jo mere denne Galls store Fortjeneste fra først af aldeles er bleven anerkjendt, af endog Saadanne, som i Henseende til hans Hjerneorganlære bleve hans virksomme og ivrige Modstandere, desto mere føler man sig ubehagelig stemt, naar man ikke finder denne og flere af Galls store Fortjenester berørte, endfige fremhævede, hos Joh. Müller og Valentin, medens disse omtale Gall paa hiin foromhandlede, meget tilfidsættende, kort afvisende men rigtig nok i høi Grad, som jeg har søgt at vise, videnskabeligen løse Maade.

b. Fibrillemassen og den graae Materie.

Fremdeles var Gall for vor Tid Den, som først stærkt fremhævede Forskjellen imellem den hvide Nervemasse, eller Nervefibrillerne, og den graae Materie, som den dengang kaldtes, eller Nervekugles, Nervecellemassen, som den nu paa

en mere tilsvarende Maade kaldes. Den Betydning, som Gall tillagde begges Forffjellighed og Forhold til hinanden, indtager den endnu saavidt i Nerve læren, at de nyeste Antagelser i denne Henseende netop især maae minde om Gall. Medens Nervefibrillerne danne Nerverne og danne den største Deel af Rygmarv og Hjerne, findes den graae Masse deels som et Overtræk, en Slags Bedækning eller Belægning, der udbreder sig over baade den lille Hjernes og de to Hemisphærens Overflade, deels desuden paa mange andre Steder i Hjernen, især i de Opsvulminger af Arepartiet, som Gall antog at være store Hjerneganglier, samt — og det allermeest fremtrædende — i den lille Hjernes Indre, hvor man, naar den gjen-nemskjæres, seer Fibrillemassen saaledes skyde sig ind i den graae Masse i mange Lamelle-Forgreninger, at det saakaldte arbor vitæ fremkommer, medens den graae Masse seer ud, som om den ved Hjælp af lutter Indfrængninger var udeu-fra lagt uden om den hvide. Men desuden findes den i den lille Hjernes Kjerne. Fremdeles finder man den graae Masse i Rygmarven. Naar denne, der er et Slags (aflang rundlig) Colonne, overst af en 8 til 9 Liniers Gjen-nemmaal, tænkes ved en gjennemgaaende Midterflade adskilt i høire og venstre Halvdeel, — svarende til den hele Dobbelt-hed af Høire og Venstre, der overhovedet hersker i Nerve-systemet, hvor alle Nerver findes parviis, — saa kan man sige, at Rygmarven hos Mennesket viser sig, som om den bestod af sex til en Colonne samlede Nervefibrillebundter, tre til Høire, tre til Venstre, som nu den graae Materie, der udfyl-der Colonnens Are, skyder sig ind imellem, paa forskjellig Maade, hvilket giver forskjellige Configurationer af den, alt efter som det horizontale Gjennemsnit gjøres høiere oppe eller længere nede, saafremt ellers Tegningerne ere rigtige hos Longet, der i sit anførte Værks første Deel Plade 2 giver 19 Gjennem-snitsslader af Rygmarven, øverstfra nedad. Endnu findes endelig den graae Masse paa mange Puncter omkring i Le-gemet, paa de mange Steder, hvor Nerverne danne Gang-

lier, d. e. Dpfulminger eller Udsfulminger, i hvilke Nervefibrillerne tildeels gjennemkrydse den graae Materie, tildeels mueligen, ja rimeligviis, løbe ud i Ender, d. e. ophøre, enten man saa nu vil sige, at disse Dphørelser ere Nervefibrillernes Begyndelser eller Endelser, eller hellere og rettere vil falde dem Nervefibrillernes Udgangsteder, uden videre at tale om Begyndelse og Ende; som da, naar en Bygning eller en Canal har to Udgange, eller en Snor, en Line, er fæstet til to Puncter, ingen af disse to kan kaldes mere Begyndelsen end den anden, medmindre man har en vis Bevægelsesgang for Die, som bestandig gaaer i den ene af de to herved muelige Retninger. Saadanne bestemte Retninger gives der nu vistnok, men saaledes, at den samme graae Materie, som er Endestedet for den ene Nervevirkningsart, bliver Udgangspunctet for en modsat, nemlig for en tilbagevirkende Nervevirkning; hvorpaa især Rygmargens graae Masse er et Exempel og Beviis. Men herom skal her ikke videre handles, men kun om de Ganglier, hvori vi rundtom i Legemet finde graa Materie. Et saadant Ganglion forekommer ved hver af de fra Rygmargen udgaaende Nerver. Hver af disse Nerver dannes nemlig ved to saakaldte Rødder, d. e. to Fibrillebundter; men det ene af disse, nemlig det bagerste, som udgjør Fornemmelsesfibrillernes Bundt, danner et Ganglion førend sin Forening med den anden saakaldte Rod, der udgjør Bevægelsesfibrillebundtet. — Enkeltviis forekomme endvidere flige Ganglier ogsaa ved nogle af Hjernenerverne, det er: af de umiddelbart fra Hjernens Grundpartier udlobende Nerver. Men især vise flige Ganglier og ganglieagtige Udbredelser sig paa en mærkelig Maade ved de to sympathetiske Nerver, ogsaa kaldede Intercoastalnerverne, der ei pleie at menes med, naar Hjernenerverne nævnes, uagtet de gaae ud fra Hjernen, som andre Hjernenerver. De gaae, een paa høire, een paa venstre Side, nedad paa begge Sider af Rygraden, idet de først løbe dybest inde i Brysthulheden, men derefter nærme sig til hinanden, midt over Rygraden, indtil de, efter saaledes at være gaaet

parallele ned til det Nederste af Rygraden, her tilsidst forene sig nederst. Paa hele Veien danne de nu bestandigen ved hver Ryghvirvel Nervegrenesforbindelser (saakaldte Anastomoser) med Rygmarven, men svulme nu her tillige hver Gang ud til Ganglier, indtil hvor de nærme sig til hinanden, hvor de da, i Egnen af den saakaldte Hjertekule, lige under Brystcasens forreste Forbindelsesknoffel, danne større gangliøse Ansamlinger, der vel ikke ganske have Udseende af Opsvulminger, da de mere have en fladeagtig Form, men ellers ere Ganglier, blandt hvilke det saakaldte ganglion solare er det største, og har saadet sit Navn af, at der straaelformig sees derfra at gaae Nerver ud til alle Sider, førende hen til andre lignende, hvorved saa en heel saakaldet Plexus opstaaer. Iøvrigt maa man ikke, hverken i Henseende til Størrelsesomfang eller Andet, forestille sig dette sympathetiske Nervepar anderledes end som andre Nerver med Ganglier og Grenesammenvorninger (Anastomoser), hvortil ellers Meget af Det, som er skrevet om den sympathetiske Nerve og det dermed sammenhængende Gangliesystem, der ofte er nævnet, som om det udgjorde Legemets hele Gangliesystem, kunde forlede. Det er først, hvor længere nede hiin Plexus fremkommer, at noget ganske Gget kommer tilsyne; men i Henseende til Størrelse eller Masse = Omfang er her da dog ei et saadant Forhold i Sammenligning enten med Rygmarven eller endda med Hjernen, at der derved kunde synes antydet, at det sympathetiske Nervepar med sit Gangliesystem skulde danne noget saadant Centralt, at det skulde kunne stilles op som Modsætning til hine to andre Centralpartier, skjønt det maa skee vel nok mueligen, for sin Virkefreds, danner et partielt og mellemliggende eller intermediært Centralt, i Lighed med det, Rygmarven danner, hvorom længere hen.

Angaaende Forholdet imellem Nervefibrillemassen og den graae Masse antog nu Gall, at den sidste var Fibrillernes Udspringe- eller Fremkommelses- og Næringsmasse (substance matrice, nouricière). Dette tænkte han sig saaledes, at han

meente, at der fra baade Gangliernes graae Materie og al den øvrige graae Materie i Nervesystemet gif Nervefibriller ud, saaledes at overhovedet alle Nerver deels udsprang af graa Masse deels paa deres Bei fik Forstærkelser deraf ved tiltrædende Fibriller*). Men det er tillige klart af hele Sammenhængen i hans Anskuelse, at han ansaae disse Nervetraadenes Udsprings- og Forøgelsessteder som de egentlige endelige Operationessteder, eller dog som de Steder, hvor de Actioner vare at søge, paa hvilke Nervernes Betydning egentligen beroer**). Man vil og let indsee, at, naar Gall søger Hjerneorganernes Sæde, vel nok i de Fibrillebund-

*) I, 44—45. Plus les amas de substance gélatineuse (af den graae Masse) sont considérables, plus les nerfs qui en sortent sont fortes et nombreux. On ne voit pas un filet naître immédiatement de la lympe, ou par la transformation des vaisseaux; mais on trouve cette substance partout où l'on voit naître des filets nerveux. Nous en concluons, que les filets nerveux sont originairement produits dans cette substance, et qu'ils en sont nourris. C'est pourquoi nous l'appelons la substance originaire ou substance matrice ou nourricière des nerfs.

**) Jeg vil her anføre følgende Sted: I, 284. En examinant sous un point de vue général, comment la nature procede à la première formation des deux hémisphères du cerveau nous voyons que les faisceaux originaires y sont produits par la substance grise du grand renflement (herved menes det hele Arealpartie) et renforcés en differens endroits par des masses particulières de substance grise; que par conséquent tout y est soumis aux mêmes lois que les systèmes nerveux du bas ventre et de la poitrine, de la colonne vertébrale, des nerfs de la tête et le système du cervelet. Comme tous les précédens systèmes s'épanouissent graduellement dans les organes intérieurs et extérieurs de leurs fonctions, et atteignent ainsi leur destination finale, de même aussi nous voyons les faisceaux du cerveau s'épanouir successivement pour arriver au but de leur formation et devenir les organes des fonctions les plus nobles et les plus importantes de l'organisme animal.

ter, som danne de af ham antagne Circumvolutioner, men dog saa, at deres særdeles Uddannelse skal være kjendelig paa Overfladen af Hemisphærerne, hvor den graae Masse findes, saa er det, fordi de først, hvor de naae hen til denne, naae hen til deres egentlige Virksomheds Sted. Paa dette kommer det allene an.

Om altsaa den graae Materie er egentligt Næringssted for Nerverne, eller ei, kan ikke være et Spørgsmaal af nogen Væsentlighed i den Galliske Lære. — Det Spørgsmaal, om den graae Materie er den, fra hvilken Nervefibrillernes Dannelse oprindeligen i Foster tilstanden gaaer ud, vilde der nu i sær ingen Anledning være til at lægge Vægt paa; thi saa Meget maa dog i alle Tilfælde unægteligen erkjendes, at et saadant Spørgsmaals Besvarelse saa eller saa ikke kan faae nogen afgjørende Indflydelse paa Spørgsmaalet om selve Functionsforholdet imellem dem i den uddannede Organismus; saa at, om Gall maaskee og kan have indladt sig herpaa, og forsøgt ogsaa fra denne Side at retfærdiggjøre sin Aaastand, hvilket jeg ei vil undersøge, saa er det Noget, man i vor Tid paa hans Vegne kan opgive igjen, ja maa opgive igjen, uden at man derfor behøver at opgive hans Grundbetragtning af Forholdet imellem den graae Materie og Fibrillerne. Det er nemlig i vor Tid noksom bekjendt, at fra først af under Fosterfrembringelsen dannes Meget paa en saadan sporadisk Maade, at de fremtidige Afhængighedsforhold, de fremtidige gjensidige Betydningsforhold, aldeles ikke kunne bedømmes efter Tidsordenen, hvori Organerne fra først af dannes. Hvo vilde deraf, at Hjerne og Dine i Fosteret begynde at dannes for sig, samtidigt med og i en vis relativ Uafhængighed af Fordoielsescanalens Dannelse, saa at denne i Foster tilstanden aldeles ikke tjener til at tilføre hine deres Næring, ansee sig berettiget til at slutte, at heller ikke i vor særddannede Organismus Fordoielsescanalen turde kaldes Nærings tilberedelsesstedet for Hjernen? Hvo vilde troe sig berettiget til, deraf, at der uafhængigt af Hjertet danner sig et vist

Blodeirculationsystem i Fostertilstanden, og at her hele Ernærings- og Luftkiftet, eller rettere Ilte- og Kulhyrestiftet, skeer uden Hjertets og Lungers Hjælp, uddrage den Slutning, at man ei heller i den færdige Organisme turde ansee Hjertet for Centralstedet for Blodeirculationen og Lungen for Tilførsels- og Operationsstedet for hiint Ilte- og Kulhyrestifte. Derfor — om ogsaa de Indvendinger, som, ifølge hvad der anføres af Longet (T. I, Pag. 17 ff.), Rolando, Tiedemann o. Fl. have gjort imod Gall fra denne Side, maaskee treffe visse Antagelser af Gall, saa kunne de ei treffe Hovedagen; ja selv den Paaastand, at den graae Materie er Næringsstedet for Fibrillerne, om der ellers kunde være nogen Grund til at ville lægge Vægt paa den eller holde paa den, *) vilde ikke kunne gjendrives ved disse Indvendinger, da jo, som nys bemærket, overhovedet Meget i den fuldsærdige Organisme finder sit Næringssted paa andet Sted, end hvor det fandt det under sin første Tilblivelse. Iøvrigt bemærker jeg, at vi hos Longet netop lige foran det nu Omhandlede (T. I. Pag. 16) finde det, efter Serret, antaget som afgjort, at det periferiske Nervesystem udvikler sig uafhængigt af alt oprindeligt Forhold til det centrale (indépendamment de toute relation primitive avec le système nerveux central,) uden at man dermed har kunnet ville nægte, at det sidste senere hen bliver Det, der behersker hiint. Ordenen eller Tidssfølgen, i hvilket Noget dannes under Fosterudviklingen, sees da ogsaa her slet ikke at antyde Afhængighedsforholdene eller de indre gjensidige Betydningsforhold.

See vi nu videre hen til den nyeste Nervalære, som vi finde den fremsat hos Valentin (til hvem jeg, som Den, hvis Physiologie er den nyeste og tillige er meget paalidelig, især vil holde mig), saa see vi, at Gall's Grundanskulselse af For-

*) Skulde den graae Materie være et Næringssted for den hvide, saa maatte det vel være ved at være Dannelsesstedet for det fine Nervefluidum, hvoraf Fibrillerne, der ere sine Rør, maaskee ere opfyldte.

holdet imellem hvid og graa Masse (Nervefibrille- og Nervecellemasse) ganske bekræftes i vor Tid. Thi det mistjendes nu ikke, at faare meget tyder hen paa, at tillægge den graae Masse Hovedrollen, medens den hvide, det vil sige Nerve- traadene, mere kun blive at betragte som Lederne hen til dens Operationssteder, hvilket de vistnok iøvrigt ei kunne tænkes at være, uden derved, at en Operation ogsaa heelt hen- igjennem foregaaer i dem selv, hvilken da maae udgjøre en væsentlig Bestanddeel af Totaloperationen. Hvad Rolle den graae Masse spiller, sees nærmest deraf, at, naar (og dette have Vivisektioner lært) en Indvirkning ved en Modtagelses- nerve fra de saakaldte Extremiteter ledes hen til det nærmeste Centralpunct, nemlig til vedkommende Partie af Rygmarven, saa følger Reactionen kun da gjennem den tilsvarende Bevægelsesnerve, naar der er den fornødne graae Masse i Ryg- marven tilstede, som da maa ansees at bevirke Overgangen, medens Bortskjænnelsen deraf ophæver al Reaction. Men ikke blot her men i Almindelighed maa det, efter Valentin, antages, at den graae Masse, som forresten, hvilket ogsaa Gall (T. I. 234) har bemærket, ingenlunde altid er graa, men forekommer i forskjellige Farveomskiftninger og forskellige Fasthedstilstande, er den Deel af Nervesystemet, hvori formest Nervefuglerne (Nervecellerne) det Regulerende eller Grundbestemmende foregaaer. Næst efter at henvise til flere specielle Uttringer i Valentins større Physiologie, s. Ex. S 1536, S 1563, vil jeg udaf de flere herhenhørende Uttringer i hans mindre Physiologie fremhæve følgende Sted, hvori han udtaler det af ham autagne Forhold meest ligefrem (Pag. 364): "Vi have allerede tidligere seet, at Nervetraadenes Kraftvirkomhed (die Energie der Nervenfasern) udspringer af den forenede Indflydelse af deres egne Kræfter, de periferiske Organers Virkninger og Nervelegemernes Virksomhed. Den harmoniske Samforening og den ideelle planmæssige Samvirken er derimod allene afhængig af de sidste. De graae Dannelser i det centrale Nervesystem (die

grauen Gebilde des centralen Nervensystems), hvilke forekomme imellem og ved de fleste marvede Primitivtrevlbunder, løse derfor Hjernens og Rygmarvens vigtigste Opgaver". (Str. P. 353.

Men iøvrigt kan den hele Anskuelse af denne Sag i vor Tid, da den mikroskopiske Anatomie har gjort saa store Frem-
 skridt og har grebet saa meget ind i Physiologien, naturligviis i det Enkelte ikke mere være den Galske. Nervefuglerne kjendtes dengang ikke som den graae Masse's egentlige nerve Indhold, og hvorledes det forholdt sig med de fineste Nervefibriller, naar de gaae igjennem Ganglierne, vidstes dengang ei heller. Imidlertid, naar Gall antog, at nye Nervetraade ud fra Ganglierne træde til Nerverne og forøge disses Volumen, saa synes ogsaa nu Alt, hvad man finder herom, uagtet det ei har manglet paa modsatte Antagelser, med Hensyn til Grunden, hvorfor en Nerve ofte sees at komme med større Omfang ud af Ganglierne, end den havde, da den traadte ind, at vidne om, at ikke allene de af Flere nu indrømmede særegne vegetative Nervetraade, der vise hen til Underlivets Gangliesystem, men ogsaa cerebro-spinale Nervefibriller hyppigen have deres Begyndelser eller Endelser, — hvad man nærmere vil ansee dem for at være, — paa mange Steder i den graae Masse udenfor Hjernen, og at i denne selv mange Fibriller træde til de fra Rygmarven og Nerverne kommende, hvilket i den nyeste Tid Flere have meent sig at have fundet, og hvilket Valentin i sin mindre Physiologie fra 1846 viser sig mere berebvillig til at indrømme, idetmindste mindre tilbøielig til at betvivle, end i den større fra 1844. *) Men selv om Forholdet ei

*) Danske Læsere vil jeg her henvise til Dr. Hannovers i Videnskaberne's Selskabs naturvidenskabelige og mathematisk Afhandlinger Xde Deel indførte "mikroskopiske Undersøgelser af Nervesystemet", der ogsaa ere udkomne for sig i særskilte Aftryk. Man vil ved at gjen-nemgaae dem saavel som de dertil føjede Tabeller, indeholdende lutter

fandtes saa, eller i al Fald i langt ringere Grad, end Gall forestillede sig, vilde ei allene hans Grundanskuelse af Grundforholdet imellem Fibriller og graa Mæsse blive staaende, men ogsaa desuden maaffee Det endnu beholde Sandsynlighed for sig, hvad man efter Gall maa forestille sig, naar man gaaer nærmere ind i Forholdet, nemlig, at, naar en Nerve heelt henad kommer i Berøring med graa Mæsse, har den ligesaa mange endelige Virksomheds- og ligesom Udladningssteder, saa at dens endelige Operation ei er indskrænket til det Sted, hvor vi inderst i Centralpartiet see den ende. Et saadant Forhold kan ligesuldt tænkes, hvad enten visse Nervefibriller ende i den graae Mæsse, medens andre gaae igjennem, eller de alle gaae igjennem. Den galvaniske Kæde giver os Exempler nok paa, at en saadan Kæde baade kan virke paa en vis særdeles Maade paa visse Puncter, naar her visse særegne Led, der have en særegen Bestaaffenhed og Henftigt, stydes ind imellem de andre, saa og, naar, uden at den saaledes selv er afbrudt, paa visse Steder Noget er anbragt, hvorpaa den usynlige Bevægelse, der heelt igjennem gaaer uden om den, kan komme til at udøve en særdeles Virkning. Saaledes kunde man da meget vel tænke sig, at, naar visse Nervefibriller stille sig ad, ja netagtigt udbrede sig i Ganglierne, men dog gaae igjennem, at de da tillige her tildeels udlade sig, om det ellers tør være tilladt

Tegninger af Hannover selv, — altsaa af langt større Værdie, end om de vare tegnede af en Ikke-Physiolog, — faae en meget god Oplysning om Forholdet imellem Fibrillemæsken og Nervecellemæsken i det Hele; kun at Nervefibrillernes Søndringer i Gangliernes Indre, deres Omløb i dem og forskjellige Slags Gjennemløb gjennem dem her forudsættes som bekendte og derfor ikke findes oplyste ved særegne Tegninger, hvilke man derimod finder i Valentins større Physiologie, II, ved §§ 1429 til 1432 samt ved § 1452.

S e n e r e N u m . : Nu kan jeg ogsaa henvise til Wendz's ovenanførte Værk, hvori Tabellerne ogsaa ere lithographerede efter Forfatterens egne Tegninger.

at bruge dette Udtryk. Ja naar Valentin, uagtet han ellers er saare stærkt imod endog kun en fjærn Indrømmelse af den Bichat'ske, af Reil og mange Andre i sin Tid fulgte, men af Gall med Grunde, der ligne de Valentinske, bestridte, Antagelse, at den sympathetiske Nerves Gangliesystem skulde danne et Slags Hovedmodsatning til Hjernecentraliteten, og staae i et Slags polaristt Forhold til den, dog alligevel indrømmer, at dens Ganglier vel nok kunne have en svækkende Indflydelse paa de Ledninger, som ved den skulle gaae fra Underlivet til Hjernen, saa synes det Nærmere i denne Henseende netop snarest at kunne forestilles som en Ubladning, der sandt Sted underveis, men vistnok uden Tvivl maatte have nogen særdeles mere positiv Betydning desuden. Det Ganglion, som sees foran hver saakaldet bagerste Rod af enhver af Rygradsnerverne, maatte da i Analogie hermed tænkes som en Art af ringe Dæmper paa Fornemmelsesvirkningen udenfra indad, hvorved man da kunde tænke paa, at der paa andre Maader synes i de speciellere Sandsers specielle Organer anbragte visse Dæmpningsmidler. Men man gaaer vistnok ved alle saadanne Forestillinger temmelig meget i det Uvisse.

c. I Forbigaaende nogle Bemærkninger betreffende Sympathetikus.

Det være mig tilladt her at indskyde nogle Bemærkninger vedrørende det sympathetiske Nervepars og det ved dets Udbredelse i Underlivet sig dannende plerussagtige Gangliesystems Forhold til Hjernen.

Saavidt jeg har kunnet bemærke lægger man i Almindelighed den Forudsætning til Grund, at Alt, hvad der foregaaer i Underlivet som henhørende til det saakaldte vegetative Livs Grundfunctioner, paa en særdeles Maade skulde være unddragen Sandsning og vilkaarlig Indflydelse. Men Dette er neppe grundet.

Lage vi Lugtningen til Sammenligning, saa finde vi, at vi ved Lugtforuømmelserne faae en heel Deel forskellige Sandsninger, som, uagtet de ei let kunne be-

skrives, dog kunne adskilles med temmelig bestemt Klarhed, naar man efterhaanden henvender Opmærksomheden derpaa. Men tillige bemærke vi, at Meget, som mange Dyr lugte, kunne vi ikke lugte, og Meget, som af Mennesker med særdeles skarp og fiin Lugt paa det Bestemteste lugtes, bliver af de Fleste ikke sandset. Endelig finde vi, at her en vis Affløvelse let saaledes indtræder, at de fleste Mennesker slet ikke mærke Lugte, som de sikkert vilde være i Stand til at fornemme, naar de kom dem imøde under Forhold, hvori deres Nerver vare særdeles erigerede, men som de nu uuder Livets Gang saa lidet ændse, at de maae siges ei at fornemme dem; omtrent som mange Mennesker i Farve nuancerne paa en Gjenstand, om den end staaer nær nok for dem og er stor nok, ikke blive alt Det vaer, hvad Malerens Øie deri skjelner og kan forfølge. Netop nu ligesom det her forholder sig med Lugtningen, synes det mig at forholde sig med Fornemmelserne af Det, som fra Underlivet indstiller sig for Bevidstheden. I Underlivet foregaaer Meget, vi aldeles ikke mærke til; men hvor Meget foregaaer ei i Armenes og Føddernes, i Diets og Drets Indre, som vi lige saa lidet mærke Noget til; denne Sag er bekjendt nok. Omtrent ligesaa Meget, som Lugten giver, kan Underlivet give os at fornemme, især naar vi tage i Betragtning, at vi i Henseende til dette tør være endnu mere sløve end med Hensyn til Lugten. For det Første tør maaskee Barnet meget skarper end vi fornemme hver mindste Besværing i Underlivet, og dets mange Skrig tør maaskee vidne herom. Men Alle vide vi jo dog, og sensible Personer vide dobbelt, at mange Forskielligheder af os bemærkes og opfattes i Henseende til Underlivsfornemmelserne. Dvalme, Stikken, Brænden, en vis Kulde, en vis Tomhed, som i Underlivet fornemmes, Koliksmarter og andre Smerter o. s. v. o. s. v. kunne paa en temmelig bestemt klar Maade adskilles, om end lige saa vanskeligt beskrives, som mangan Lugt. Sensible Mennesker kunne her drive Jagttagelsen temmelig vidt, ofte til deres egen

Besvær, ligesom Mennesker til deres Besvær kunne paa Gader og i Stræder have en for fin og for opmærksom Lugt. Naar Physiologen af egen Erfaring paa sig selv kjender mangelfulde Underlivstilstandes Fornemmelser, vil han vist ogsaa kunne indsamle mange Jagttagelser i denne Henseende. Endnu kan bemærkes, at ogsaa behagelige Underlivsfornemmelser, f. Ex. af en vis varmende eller paa anden Maade velgjørende Virkning i Underlivet af en Viin, kunne meget bestemt fornemmes af den i saa Henseende Ugtsomme.*)

Vil man sammenligne Fornemmelserne i Underlivet med dem, som vi erholde ved den femte Sands, Følelsesstanden, tør man for en Deel komme til et Resultat, lig det, vi nu kom til ved at sammenligne dem med Lugten, og hvad den

*) Det maa være mig tilladt her at omtale den mindre nøiagtige, eller til de sande Forhold paa den ene, til Sprogbrugen paa den anden Side, mindre vel svarende Udtryksmaade, hvilken vi her møde hos Physiologerne. Uden Tvivl burde man ikke bruge Udtrykket "Fornemmelse", "Sensation", "Sensibilitet", uden, hvor Noget til Bevidstheden Henhørende træder ind imellem Inaction og Reaction (allerede Gall bemærker oftere, at man i visse Sammenhænge kalder Sensibilitet, hvad der dog ei er Andet end en vis Irritabilitet). Man skulde altsaa med Hensyn til Rygmarvsnervesystemet, forsaavidt her Reactionen kan gaae ud fra Rygmarven allene, uden nogen Bevidstheds Mellemtræden, kun tale om Modtagelse og Tilbagevirkning, og derfor her, da al Tilbagevirkning her skeer ved Bevægelser (om der i Underlivet finder nervøs Indvirkning og Tilbagevirkning Sted, uden at denne sidste bestaaer i Bevægelse, er ikke bekjendt), kun nævne Modtagelse og Bevægelsesnerver, og derimod lade Ordet Fornemmelsernerver forblive hos de Nerver, som virkelig føre til Fornemmelser, altsaa til Bevidsthedsyttringer, og ogsaa kun ved disse sidste lade Udtrykket Sensibilitet indtræde. Men især maa jeg tale imod Valentins bestandige Adskillelse imellem Sensibelt og Sensuelt. Ved det sidste Udtryk tænker han paa Det, som egentligen sandtes, ved det Første, paa Det, som kun viser sig i Behag og Ubehag, Smerte o. s. v. Men nu maa erindres, at Smarter o. Desl. ligesaavel kunne sandtes, som Andet, og at Forskjellen st

øvrige Deel af Følelsessandsen angaaer, forsaavidt den f. Ex. hos den Blinde, eller hos os i Mørke, kan træde i Diets Sted, saavel som hvad Syn og Hørelse angaaer, naar Omfanget af Alt, hvad der her aabnes for os, er langt større, end ved Lugten, maa den vigtige Omstændighed ikke oversees, at Grunden ligger i Bestaffenheden af Gjenstandene for disse Sandser og i Bestaffenheden af de objective Forhold, hvori de føre den Sandfende ind. Her har man nemlig med Gjenstande at gjøre, som enten indtage visse bestemte Rum med mange baade Formforskjelligheder og andre Forskjelligheder, eller dog paa anden Maade, som Lyd og Toner, udfolde en meget stor Variation, og herved tillige kunne blive Gjenstande for mangfoldig Behandlen fra vor Side, saavel paa ideel Maade, idet Forestillingen tumler med dem, som paa reel Maade, idet vi i Virkeligheden foretage Meget i Henseende til dem og have Meget at gjøre med dem. Dette Sidste bidrager især Meget til, at i disse Sandsningers Kreds Sandsningen selv fuldkommengjøres meget. De, som deels meget maae prøve givne Gjenstande ved Hjælp af Lugten, deels lægge an paa at frembringe lugtende Sager af mange Slags, uddanne ogsaa herunder Lugten meget.

ikke ligger i Nervesforhold, men i Opmærksomhed og øvrige Sindsvirksomhed, ligesom omvendt Lysvirkninger, Lyd, kunne undertiden virke blot ubehageligt afficerende, bedøvende, forstrækkende, smertende. Alt hvad Valentin kalder Sensibelt er tillige i Mueligheden Sensuelt, og omvendt. Forskjellen er ikke physiologisk, men reent psykisk. Naar Valentin (§ 1536) siger, at sensible Næstbevægelser kunne opstaae ved de sensuelle Nervers overdrevne Virksomhed, f. Ex. Smærter i Dinene efter overdreven Anstrengelse af dem, og i Dreene efterat man har hørt meget fine og skjærende Toner, saa vil Dette dog kun sige, at hine Virkninger kunne blive saadanne, at nu formedelst den almindelige Vitalfølelse Organets Tilstand kan vorde den Gjenstand, som nu paa sin egen Maade objectiverer sig for os; men hvad denne Objectivering medfører, kan jo meget vel iagttages saa, at en eien-dommelig Art af sandfellige Vaerblivelser derved kan erholdes.

Hvis paa den ene Side en sensibel Person med mange varierende Underlivsbesværginger tillige var physiologisk Jagttager i dette Gebeet, og paa den anden Side en Bestræbelse dannede sig, istedetfor Konsten til at frembringe det Velsmagende og variere hermed, at udvikle en Kunst til at frembringe Spise og Drikke til indvortes Nægelse og Recreation for Organismen, nærmest for Underlivsfunctionerne, adskilt fra den Kunst at frembringe det Velsmagende, og naar endelig hine sensible Personer, vi forestillede os, søgte at udstrække deres Jagttagen til de Fornemmelser, hvori Virkningerne af visse Mediciner kunne spores, saa skulde man vist kunne naae lige saa vidt i dette hele Gebeet, som i Lugtens. Men da vilde man dog ikke med Hvie kunne paastaae, at Underlivsfornemmelsernes Gebeet paa en anden Maade var fjærnet fra Bevidstheden, end Lugtfornemmelsernes. Meget kan i det ene, Meget kan i det andet Gebeet sandses; men Meget gives der og i begge, som ei bliver Gjenstand for Fornemmelse, uagtet det kunde tænkes at blive det, og uagtet det i det ene af disse Gebeter, nemlig Lugtens, bliver det hos mange Dyr, og hos enkelte Menneker, ja Folkeslag i den raare Naturtilstand. Hvad det angaaer, at Det, som foregaaer i Underlivet, ei sandses som saadant, da har jeg allerede erindret om, at Det, som foregaaer i det Indre af Arme og Fødder ei heller af os sandses som saadant, og endnu mindre sandse vi Noget af Det, som foregaaer i Die og Dre; ja selv i et saadant Indbegreb af Bevægelsesorganer, som det, hvilket Halsmusklerne frembyde, sandse vi ingeniunde med den Distinction, hvormed vor Følelse kan adskille vore fem Fingers og disses Ledemods Bevægelser. Hvor ringe er dog i Grunden al vor Sandsning i Henseende til Enkelthederne af Halsbevægelserne, hvor vi vel nok fornemme, hvorledes vi dreie, løfte og paa flere Maader bevæge Hovedet, men ei fornemme de Specialvirkninger, hvorved alt Dette gaaer for sig? Er da Sandsningen af Det, som henhører til den vilkaarlige Bevægelse, saa ringe i

Henseende til den Deel deraf, som foregaaer i Legemets Indre, saa er det jo naturligt, at saadan indadvendt Sandsning endnu er ringere i Henseende til Det, som skeer ved de vegetative Processer. Disse ere jo dernæst ligesaa lidet Gjenstande for vor vilkaarlige Paavirkning paa utallige Puucter uden for Underlivet, som de ere det i Underlivet; saa at der altsaa ogsaa i denne Henseende ikke er noget Særdeles ved Underlivsfunctionernes Gebeet, hvad angaaer Tilgængeligheden imellem samme og Bevidstheden. Men en uophørlig Communication synes dog at bestaae, mueligen netop formedelst den sympathetiske Nerve. At der fra Sindets Side isølge Beslutning kunne udøves Virkninger i Underlivet i visse enten Vilkaarligheden underlagte eller dog med det Vilkaarligheden Underlagte organistk nwie forbundne Henseender, som naar Sindets Indvirkning paa Sphinkteren i Anus eller paa Urinblærens Musfelfiberapparat medfører den hele Excretionsproces, tør jeg ikke her paaberaabe mig, da der gaae flere Nerver fra Hjernen til Underlivet end de to sympathetiske, og disse andre her vel lede Virkningen. Men en heelt omfattende stadig gjensidig Indflydelse af Sindet paa Underlivet og af dette paa Sindet tilligemed en bestandig aaben Muelighed til i denne Henseende at kunne overskride Betingelserne for den sunde Bevidstløshed, finder dog uden Tvivl saaledes Sted, at mueligen Sympathetikus ogsaa heri deeltager. Jeg erindrer herved om Det, som er fremsat i nærværende Skrivts første Hovedafdeling Litr. A., Nr. VI, Pag. 20—24.

d. Galls Anvendelse af Organisationsideen paa Hjerne og Nervesystem.

Endeligen har Gall — og her komme vi til Det, som bliver Hovedsagen hos ham i phystologisk Henseende — søgt paa en gennemtrængende og gennemført Maade at gjøre Organisationsideen gjeldende med Hensyn til Hjernen, idet han har søgt at godtgjøre, at, ligesom det hele Legeme er organiseret, og Livet i samme yttre sig i og formedelst et stort Indbegreb af forssjellige Organer, hvert Dr-

gan med sin Function, saaledes er ogsaa Hjernen heelt igjennem saaledes organiseret, at ogsaa det Slags Liv, som her foregaaer, eller rettere her har sin materielle Betingelse, nemlig Bevidsthedslivet, gaaer for sig i og formedelst et Indbegreb af forskellige Organer, hvert Organ udgjørende et eget medindgribende Led i Hjerneheelheden.

Til Organisation hører i Almindelighed en Sondring, hvorved Livet saaledes træder frem i en vis Mangfoldighed af Functioner, at hver af disse kommer til en vis relativ Forsigbestaaen, der legemligen kommer i Stand derved, at hver Function skeer formedelst sit eget eiendommelige beskafne Organ, hvortil den da er bunden og af hvis større eller mindre Uddannelse og Fuldkommenhed eller Forkuethed og Mangler selve Functionen vil blive afhængig. Man seer herved i den enkelte Organisme i det Mindre det Samme, hvad vi i det Større og paa en mere fremtrædende og vensynlig Maade see i den store Verden, hvor hvert enkelt Individ træder frem med en stor Forsigbestaaen, medens det dog kun er Led og Deel af Heelheden, og intet Dieblik kunde bestaae uden formedelst sin Indlemmethed i den større Tingenes Orden og dennes Indgriben i det, hvorpaa Aandedrættet kan afgive det nærmeste og nærmest i Dine saldende Exempel og Beviis. Ret at gjøre denne Organisationens Idee gjældende med Hensyn til baade Nervesystemet i det Hele og Hjernen i Særdeleshed gif just Gall ud paa, idet han da tilslige ogsaa her havde for Die, at fuldelig Gjennemorganiserethed fremdeles fører med sig, at visse Forbindelser af nærmere sammenhængende Functioner og Organer danne mindre Heelheder eller Organsystemer for sig, hvilke derpaa atter forenes til en større Heelheds Dannelselse. Hele Nervesystemet, i dette Ords videre Forstand (eller Indbegrebet af det hele nervøse Fibrille- og Nervecellemasse-System), anseer Gall for en Complexens af forskellige nervøse Organsystemer, der atter i sig indbefatte hvert sit Indbegreb af nervøse Organer, af hvilke atter hvert har en eiendommelig Function og sin relative

Forsigbestaaen lige over for de andre, uden at det ene System eller det ene Organ maa siges at udspringe af det andet, medens de derimod ved Communicationsnerver staae i Forbindelse med hinanden og herved danne et eneste heelt stort System. Det sympathetiske Nervepar, hos Gall kaldet Intercostalnerveparret, med det dertil hørende Gangliesystem i Bryst og Underliv, betragter han som en saadan Samling af forskjellige med hinanden i en nær Forbindelse satte nervøse Organer. I Rygmarven seer han et lignende Organsystem; og endelig have vi ifølge ham i Sandsenerverne, betragtede i Cet med de nervøse Partier i Sandsorganerne, i hvilke de gaae over og udad til ende sig, ligeledes en Deel særskilte Organer, thi han paastaar, at hvert af dem ogsaa i Hjernen indad til viser sig med en tilsvarende Særskilthed. Paa lignende Maade vil han nu, at man skal erkjende, — og har foruden ved alt det Øvrige ogsaa ved anatomiske Dplysninger søgt at bevise, — at Hjernens Hemisphærer bestaae af en Mangfoldighed af Organer, hver svarende til en vis Sindsvirksomhed, saa at altsaa Hjernen ogsaa i denne Henseende frembyder et System af Organer, hvilket forresten ogsaa ved Communicationsnerver (nerves communicantes) er sat i en saadan Forbindelse med de øvrige, at alle herved komme til at danne en Organ=Genhed. *)

*) Jeg vil til Dplysning om Galls Lære i denne Henseende anføre følgende Steder:

T. I. p. 75 og 76. Aucun nerf ne naît d'un autre nerf; mais chacun prend son origine dans une masse propre de substance gelatineuse (hermed menes den saakaldte graae Masse); par conséquent les systèmes nerveux de la poitrine et du bas-ventre ne peuvent être dérivés ni l'un de l'autre, ni médiatement du cerveau, ni immédiatement de la moëlle épinière. — Tous les systèmes nerveux sont unis les uns aux autres par des branches de communication. Ainsi les divers systèmes de la moëlle épinière sont unis par des rameaux communicants; ces rameaux ne doivent pas être considérés comme des cordons qui composent l'ensemble

See vi nu fra denne Galls Grundansffnelse — der er Organisationsideen grundigen anvendt paa og paa en eiens-

de la moëlle épinière. — Les diverses systèmes nerveux ne se développent pas simultanément; les uns sont formés plutôt, les autres plus tard; de même qu'ils diminuent à des époques différentes.

T. I, 229. Chaque nerf des sens a son origine particulière. Aucun ne naît du cerveau, ni d'un autre nerf; mais les filamens de chacun sortent d'amas particuliers de substance grise. — Les nerfs congénères des sens de chaque côte communiquent entre eux par leurs jonctions (commissures) et avec les parties du cerveau voisines par des branches communicantes.

T. I, 233. De la marche que nous avons suivie dans nos recherches, il résulte que, pour éviter toute confusion d'idées, et pour poser des limites plus marquées, nous devons considérer les systèmes de la vie automatique, ceux du mouvement volontaire et ceux des sens, comme entièrement distincts et ne comprendre dans le cerveau que les systèmes nerveux qui, au moins chez les animaux plus parfaits, sont les organes spéciaux de la conscience, des industries instinctives, des penchans et des facultés de l'esprit et de l'âme. Par conséquent le cerveau, de même que tout autre système, est un système particulier et indépendant, mis en communication et en action et réaction réciproques avec l'ensemble des autres systèmes des nerfs, immédiatement, ou médiatement par des branches communicantes; il ne naît pas plus de la masse nerveuse de la colonne vertébrale que celle-ci ne lui donne naissance.

II, 355 . . . que la totalité du cerveau n'est point un organe unique; que chacune de ses parties intégrantes est un organe particulier, et qu'il existe autant d'organes particuliers qu'il y a de fonctions de l'âme essentiellement distinctes.

I, 318. Aucun système particulier du cerveau ne peut être dérivé d'un autre système cérébral; de même que dans les autres systèmes nerveux, aucun ne peut être dérivé d'un autre.

I, 284. Nous avons fait voir que les diverses parties des systèmes nerveux de la colonne vertébrale, des nerfs de la tête et du cervelet sont non-seulement en connexion entre elles et avec les systèmes voisins par des branches communicantes, mais en-

dommelig Maade gjennemført ved hele Nervesystemet — hen til, hvad den nuværende Nervephysiologie lærer, saa finde vi,

core que les systèmes congénères des deux côtés sont joints ensemble et mis en action réciproque par des couches fibreuses transversales (commissures). Nous appelons cette organisation appareils de réunion au de jonction, quoique nous ne doutions pas qu'ils ne contribuent, comme les appareils de formation, à composer l'ensemble.

I, 293. Le cerveau est donc, de même que tous les autres systèmes nerveux, mis en connexion et en action et réaction réciproques avec les systèmes antécédens, par des branches communicantes. De même que les diverses parties de chaque système sont unies entre elles et avec les parties voisines, de même les diverses parties de chaque hémisphère sont unies entre elles, et avec les systèmes voisins. Toutes les parties du cerveau sont engendrées, formées et perfectionnées de la même manière que les autres systèmes nerveux. Iøvrigt har Gall udførligt søgt at godtgjøre Fleeetheden af Organer i Hjernen T. II, Pag. 364 ff.

Efter at have seet hen til de laveste Dyrearter yttre Gall sig I, 35 saaledes:

On peut encore admettre comme un axiome que les organes d'un ordre inférieur servent comme des appareils préparatoires aux organes qui, dans les animaux plus parfaits, sont destinés à des fonctions plus élevées. Tant que les systèmes inférieurs existent seuls, ils agissent isolément; mais dès que plusieurs organes existent dans un seul individu, ils doivent nécessairement avoir, les uns sur les autres, une influence réciproque établie par des branches de communication. Voilà pourquoi des filets nerveux passent d'un système à un autre et s'unissent en manière de réseau. C'est ainsi que les plexus des entrailles communiquent d'abord entre eux et ensuite aux autres systèmes du nerf sympathique, et, par l'intermédiaire de celui-ci, à la moëlle épinière et à quelques nerfs cérébraux. A présent on comprendra pourquoi, d'après l'observation de Haller, de Bichat, &c., le nerf sympathique est assez frequemment interrompu dans son cours; pourquoi l'angle de réunion des filets nerveux avec la sixième paire est tourné en avant et trop aigu pour qu'on puisse les faire dériver de cette sixième paire (dette specielle Forhold har Gall i det Fore-

at den Galliske Grundidee finder saa megen Bestyrkelse deri, at man maatte onske, at Gall kunde have oplevet dens Opdagelser. I vor Tid indrømmes det jo, ja paastaaes udtrykkeligen, at endog hver enkelt Nervefibrille er et Organ for sig, nemlig er en eiendommelig Leder for en vis bestemt Virksomhed med noget eiendommeligt Qualitativt, hvilket blandt Andet viser sig i de særdeles Tilfælde, da man føler Smertes, Gigt o. desl. i Lemmer, man ikke mere har, fordi de ere affatte *). Det er ligeledes nu udfundet og bekjendt, at hver fra Rygmarven udgaaende Nerve, saa meget den end seer ud til kun at være en eneste Nerve, et eneste Organ, i sig selv er en Sammenfoining af to Organer med ganske forskellige Functioner. Hver saadan Nerve leder nemlig Indvirkningen hen til Rygmarven, og er forsaavidt en Modtagelsesnerve, men hver saadan leder ogsaa Tilbagevirkningen saaledes, at derved, formedelt en Virken indenfra udad, de Muskelcontractioner skee, hvorved de til Indvirkningerne svarende tilbagevirkende Handlinger fuldføres. Men nu ere det ganske andre Nervefibre i den selvsamme Nerve, hvorved det One skeer, end de ere, hvorved det Andet skeer; saa at altsaa to ganske forskellige Nervefibrillebundter, hvert med sin eiendommelige Function, danne en eneste Nerve. Fremdeles kunne der ifølge saadanne Indvirkninger skee Tilbagevirkninger, og det endda paa en consequent velberegnet Maade, uden at Indvirkningen gaaer op til Hjernen, altsaa uden at Bevidsthed kan antages at træde ind imellem, hvilket kan vises og mange Gange er viist paa Dyr, paa hvilke hele Hovedet tilligemed Halsen var borttaget. Ja man har endog paa Fjirbeen kunnet gjennemskjære Rygraden ovenfor et vist Sted midt paa den og nedensfor samme,

gaaende fremhævet og udsærligen omtalt), pourquoi enfin il n'y a aucune proportion entre ce nerf et les branches communicantes.

*) Hos Valentin findes i hans større Physiologie i Anmærkningerne til § 1324, Deel II Pag. 603—609, en heel Afhandling herom.

faa at derved et Mellemstykke er bleven udfilt fra den øvrige Rygmarv, og dog have Indvirkninger paa Extremiteterne (Kniben og desl.) bevirket Reactioner, men kun indenfor det Gebeet, som beherskedes af det til dette Mellemstykke hørende Nervepar, hvilket man naturligtviis havde ladet uskadt; kun udfordredes, (cfr. ovenfor Pag. 357), at der i et saadant Mellemstykke blev faa megen graa Materie tilbage, at denne kunde være tilstrækkelig til at mediere Indvirkningens Overgang til Tilbagevirkning. Man see Valentin II, § 1527, Pag. 763—64. Hvor aldeles svarer tffe Dette til Galls Lære, at Rygmarven er at betragte som et Indbegreb af, eller en heel opadstigende Række af, Organer, der danne et Organsystem. Og nu see man endeligen tilbage til alt Det, hvad Eschricht i det ovenfor (Pag. 214) anførte Program har fremsat til Oplysning om, at Hjernen, i Ordets indskrænkede Forstand, Hjerneloberne, ligesom staae udenfor Livets Cyklus, og derfor ligesom mere udenfra gribe ind i denne, nemlig saaledes, at et heelt System af hensigtsmæssig Action og Reaction kan finde Sted uden disse Lobers, tilmed og uden den med Bevidsthed ordnende Forstandigheds, Mellemtræden, men at denne dog ogsaa kan træde ind imellem og derved kan lægge meget Rationalt ind deri, til høiere Hensyns Fremme. Hvad hine Forsøg med Fugle, som Hjerneloberne vare fratagne, fremdeles syntes at lære i denne Henseende, er ogsaa allerede omtalt (ovenfor Pag. 305 ff.) ligesom nogle Gallske hertil svarende Uttringer hist (P. 309) ere anførte.

I Særdeleshed maa nu ogsaa i vor Tid een Indvending mod Gall bortfalde, som i sin Tid kunde synes at have en særdeles Vægt, nemlig den, at, da Naturen ellers, hvor den har forskjellige Organer med forskjellige Functioner, lader disse legemligen eller rummeligen sondres og træde ud fra hinanden, saa maatte man vente, at, dersom Hjernen indeholdt mange Organer, ogsaa tilsvarende legemlige Afsondringer i Hjernen maatte vise sig; hvilket dog ei er Tilfældet. Nu da man veed, at een og samme Nerve, uden at nogen rummelig Sondring

endnu har kunnet udfindes, selv ved det bevæbnede *Die*, kan indeholde to forskellige Nerver, altsaa to Organer med to forskellige Functioner, har hiin Indvending tabt sin hele Betydning. Nu veed man ogsaa, at Adskilligt af hvad der i Hjernen for *Diet* sonder sig, som *Barolsbroen*, *Fiiirhoiene* o. s. v. ikke danner egne Organer, saa at legemlig *Sondret*hed for *Diet* her ei betegner organisk *Sondret*hed. Man har, siger *Valentin* (§ 1571, II, Pag. 793), i Hjernen overhovedet kun at gjøre med *Fibriller* og *graa Masse**).

Endelig maa jeg endnu bemærke Følgende: Skjønt det er uvist, om man med *Valentin* skal kunne paastaae, at alle de *Legemets Nervefibriller*, der gaae til *Rygmarven*, ogsaa med denne gaae ind i Hjernen, hvilket da, som og *Valentin* udtryffeligt bemærker, kun kunde stee i meget forsinet Form, men som endda det af *Gschricht* Anførte maa gjøre saare tvivlsomt og lidet antageligt, saa er det dog unægteligt, at i ethvert Tilfælde *Hjernemassens* Forhold til hele *Nervesystemet* hos *Mennesket* lærer, at her er et langt større Indbegreb af *Fibrille*masse, end der vilde kunne være, naar Hjernen simpelthen var alle *Nervers* endelige *Samlingssted*. Altsaa allerede anatomisk maa Hjernen antages at være *Mere*, nemlig at indbefatte i sig sine særegne organiske Apparater, hvilket ligemeget gjelder, hvad enten man nu vil antage *Mueligheden* af, at de fra *Nerverne* kommende *Fibriller* blot og allene danne *Hjernen*, ved nemlig at gaae omkring i mange *Bøininger*, eller, hvad der dog vel er langt naturligere, at en *Mængde* nye *Fibriller*, altsaa *Organer*, komme til. Den første af disse to *Mueligheder* har *Valentin* gjort opmærksom paa, men selv om

*1) „Wir dürfen überdies nicht vergessen, daß die sogenannten Organe des Gehirns“ (nemlig hos *Anatomerne*) „wie z. B. der Balken, das Gewölbe, die Streifen-, Seh- und Vierhügel, bloß äußerlich verschieden geformte Gebilde und keine gesonderte in sich abgeschlossene Werkzeuge sind, daß wir es vielmehr überall nur mit *Primitivfasern* und daneben gelagerten Elementen der grauen oder anders gefärbten *Substanzen* zu thun haben.“

den fandt Sted i Birkeligheden, maatte dog vel Fibrillerne under disse mange Omboininger komme til at spille nye Roller, saa at vi dog vel ogsaa saaledes fik et Apparat af nye Organer, hvilket da og hine Forsøg med Lobernes Borttagelse hos Dyr paa det Bestemteste vise hen paa.

Det kom da nu kun an paa at trænge noget nærmere ind i de mange Hjernefibres kvalitativt forskellige Functioner. Som Sagen viser sig for os psykologiskt, maae vi vel sige, at Nandsvirksomheden træder frem som et mangfoldigt Spil af en Mængde Grundyttringer, med hvilke det omtrent forholder sig, som med Talen. I denne see vi et mangfoldigt Spil af en Mængde af Tankens primitive Grundbestemmelser, hvoraf hver opretholder sig for sig, fæstende sig til sit særegne Ord, der bestandigen holder sin Betydning, idetmindste sin Grundbetydning, fast, om det end lidt efter lidt kan gaae over til at spille andre Roller. Paa lignende Maade maae vi da vel tænke os et Indbegreb af Hjerneactioner, formedelst et Indbegreb af bestemte Hjerneffbre og Hjerneffbreactioner, at gaae for sig i Hjernen under al hiin Nandsvirksomhed.

Nu kommer det altsaa kun an paa, om Gall her har udfunden de rette Specialforhold, eller i al Fald tildeels har udfunden dem, saa at han har aabnet dette hele Gebeet retteligen. Det lod sig tænke, at Gall ved visse af sine Organer havde truffet det Rette, men at der vare andre blandt dem, med hvilke det forholdt sig modsat. Jeg for min Deel troer, at visse Puncter har den Gall'ske Lære bestemt retteligen; men om ikke ved flere andre af dem netop en Efterforskning i Galls Art og Nand kunde føre til andre Angivelser, end hans eller hans Tilhængeres, er et Spørgsmaal, som netop Phrenologerne allersnarest skulde lade staae aabent, for at nye selvstændige Forskninger i denne Sphære bestandigen kunde holdes i Gang. Men i Enkelthederne har jeg ei kunnet eller villet gaae ind, da jeg ei nogensinde er kommen saavidt, at jeg har kunnet praktisere i dette Fag, om jeg saa tør udtrykke mig, d. e. har kunnet iagttage mangefulde Hovedformer [saa-

ledes, at jeg ved at sammenligne, hvad disse udviiste, med hvad jeg vidste om de paagjældende Individier, kunde selv prøve den Gallske Lære paa selvstændig Viis; men oftere har jeg dog i enkelte bestemte Tilfælde funden de Gallske Bestemmelser bekræftede.

e. Angaaende den lille Hjernes Function efter Gall.

Da jeg i det Foregaaende ikke har villet gaae ind i rogen Bedømmelse af de organbestemmende og franiofopiske Enkeltheder hos Gall, men kun har villet oplyse Galls Grundanskuelse og Realiteten af den Idee, som i det Hele ligger til Grund for den (see ovenfor Pag. 184), samt tage den i Forsvar imod Indvendinger, jeg maatte ansee for ikkebevisende, saa har jeg heller ikke havt Anledning til, særskilt at omtale den Betydning, han tillægger den lille Hjerne (cerebellum), hvilken han anseer for Hjerneorganet for Kjønndriften, en Sag, der har været meget omhandlet, som Flere da og bestandigen, hvad dette Punct angaaer, vise Galls Mening et Hensyn, de ellers saare lidet ere tilbøielige til at forunde den. Jeg vil imidlertid nu tilsidst dog ogsaa gaae ind i Spørgsmaalet herom, ikke just med den særdeles Hensigt, at afgjøre Noget i Henseende til dets Besvarelse, men langt mere for overhovedet at bidrage til at bringe Lys ind i saadanne Spørgsmaals hele Behandlingsmaade overhovedet og i de Grundanskuelser, som derunder maa holdes nærværende for Mandens Nie.

Lægge vi Mærke til, at den lille Hjerne for en ikke ringe Deel dannes, — for at jeg skal bruge dette vedtagne Udtryk, — ved Fibre, som ere Fortsættelser af de bagerste Bundter af Rygmarven, altsaa af dennes sensible Partie, saa maae vi finde det naturligt, at den lille Hjernes Hovedrolle henhører til Livets Sensibilitets-Side, *) og betænke vi

*) Naar man har troet at have godtgjort den lille Hjernes Mangel paa Sensibilitet (see Longet I, 733), saa er kun den Art af Sensibilitet meent, som hører sig ved Smertor.

den store Betydning, som Afødningen, med hvad der høre denne til, har i det vegetative Livs Huusholdning i Naturen, maae vi vel ogsaa finde det at være naturligt, at det herhenhørende nervøse Organ har en vis særegen Fremtræden i Hjerneheelheden. Men tillige maae vi dog vistnok, naar vi videre see hen til Forholdene, saaledes som Anatomien simpelthen viser dem at være i Henseende til Fibernforbindelserne, erkjende, at den lille Hjerne meget naturligen kan tænkes at indeholde Organer for flere ganske forskellige Functioner; derfor, naar de Flourens'ske Forsøg, som synes at vise dens Sammenhæng med Fodbevægelsen fremad og tilbagead hos Dyr, synes at fordre den lille Hjerne tillagt en ganske anden Betydning end hiin Gall'ske, saa kan Dette ei faae anden Virkning, end at den Gall'ske Antagelse, istedetfor at den lyder paa, at den lille Hjerne er Kjønsdriivens Hjerneorgan, indskrænkes til at gaae ud paa, at et saadant Organ ligger i den lille Hjerne, medens maaskee mangt andet Organ endnu desuden kan ligge deri (eller mueligen tage sin Vej derigjennem). Ogsaa her gjælder hiint Foransførte (see ovenfor Pag. 372), at vi overhovedet i Hjernen phystologiskt kun have at gjøre med Nervefibriller og graa Materie, hvad nemlig den neurologiske Deel af Phystologien angaaer, og forsaavidt der er Tale om Organer.

Men nu bliver et Hovedspørgsmaal dette, hvad nu et saadant med Kjønsdriivten i Forbindelse staaende Hjerneorgan, der formenes, vel ikke at udgjøre den hele lille Hjerne, men dog at ligge i denne, egentlig skal antages at være og betyde. At Kjønsdriivten, med hvad der hører herhen, maa have sit eget Nerveapparat, maa forstaae sig af sig selv, ligesom og, at dette, i sensibel-irritabel Henseende, maa hænge sammen med det legemlige Organ for Bevidstheden, altsaa med Hjernen, og altsaa med et vist af sine Partier maa gribe ind i denne (cfr. ovenfor Pag. 224). Men saa bliver det da kun det nervøse Kjønsdriivtsorgans ene Extremitet, som bliver at søge i Hjernen. Naar Gall har ladet den

lille Hjerne være — eller, som vi nu ville sige, indeholde — Hjerneorganet for Kjønsdriften, saa kan Dette, i Overeensstemmelse netop med Galls hele øvrige Lære*) kun sige, at den indeholder det til Hjerneheelheden henhørende Partie af et saadant Organ, der naturligviis har sin anden Extremitet paa det Sted i Legemet, hvor genitalia ligge. Ja vi maae erkjende, at dette Kjønsdriftens nervøse Organ egentligen strækker sig heelt hen fra den lille Hjerne ligetil genitalia og indtager en vis Plads paa denne hele Dei. Den Deel af det, som ligger i den lille Hjerne, kan da ikke være den, hvori dets hele Function har sin Plads, men kan kun være den, hvori Begjærligheds- og Bellystfornemmelsens eller overhovedet Sjælelighedens Andeel i denne Function har Plads. Maaskee endog Forholdet kan have Lighed med hiint af Eschricht og Flere antagne Forhold imellem Rygmærvsystemet og Hjerneloberne, saa at ogsaa her Hjernes virksomheden kun staaer i et middelbart Forhold til Nerveapparatets Virken, eller i al Fald ikke behøver at være i megen Virksomhed, for at Virksomheden i det nervøse Genitaliaapparat skal være meget energisk. Man veed, at et Dyr, et Menneske (s. Ex. et af Søvnne opvaagnende), kan slaae stærkt fra sig med sine Bevægelsesorganer, medens Bevidstheden heri kun har saare ringe Andeel. Et Lignende lod sig tænke her: Generationsvirksomheden, altsaa og Kjønsdriftens Virksomhed, kunde have megen Energie og Intensitet, medens Bellystfornemmelsen, Velbehaget m. M., i Relation til Bevidsthedsfiden og alt Herhenhørende var dunkel og ringe. Instinctvirkningen kunde være stærk, medens Bevidsthedslivsudviklingen i selvsamme Henseende var ringe. Dette vilde nu vel især blive Tilfældet, saafremt det nervøse Kjønsdriftsorganes Hjernepartie var lidet uddannet, medens dets Rygmærvs- og Genitaliaepartie var uddannet langt mere.

*) Man erindre herved det ovenfor Pag. 277 og 321 efter Galls Anførte.

Dg nu spørger jeg: er det ikke maaskee netop saaledes hos de Reptiler, hos hvilke Intensiteten af Kjønsdrivets Virksomhed er saa stor, medens hos dem den lille Hjerne — som da den hele Hjerne overhovedet — kun er lidet uddannet. Saa Meget seer man, at, naar man orienterer sig retteligen i Sagen, kan man deri, at den lille Hjerne hos disse Dyr er saa ringe, ikke finde noget Beviis mod Gall, efter hvem den lille Hjerne ikke maa betragtes, som om den var det nervøse Organ for Kjønsdrivets Virken overhovedet, da den kun er at ansee for Organet for denne Drivts høiere Sensibilitets- og Bevidstheds-Virkninger; (hvilke i øvrigt mueligen, i samme Grad, som Naturen lader dem indtræde og gribe ind med, ogsaa faae Indflydelse paa det til en god Afføbning Virksomme i Sædfrembringelsen og Sædindtrængelsen, og i den feminine Reaction i denne Henseende.)

Gall har paa ingen Maade været uopmærksom paa det Dobbelte, som her er at bemærke. Han gjør T. III, Pag. 90, opmærksom paa Forskjellen imellem den organiske Function og Bevidsthedsvirksomheden i denne Henseende, og erindrer om, hvorledes man jo hos visse Dyr har kunnet befrugte Æg ved Sæd, man selv har taget fra Hannerne og gydt paa Æggene, hvorledes Besvangringer af Fruentimmer i Drukkenstiltand eller i anden Tilstand, som undertrykkede Bevidstheden, have kunnet finde Sted, samt hvorledes Fruentimmers Affkye eller Ueggyldighed for og Kulde imod deres Mænd ei have været til Hinder for deres Egteskabers Frugtbarhed; og man kan vel tilføie, at ogsaa saadan Sindsstemning fra Mændenes Side, ja gjensidigen fra begge Sider, heller ei synes at hindre Frugtbarheden; Gall fortæller endog om Fruentimmer, som fødte Børn, men aldrig havde synderligen følt det Ringeste til nogen Bellystfornemmelse (*n'ont jamais éprouvé la moindre sensation de volupté*).

Hvad høiere Sensibilitets- og Bevidsthedsvirkninger her ville sige, kunne vi især hos Mennesket see. Man bemærke hos Mennesket for det Første de nu omtalte nervøse Genitalie-

virksomheder, der kunne gaae for sig og naae til Bevidstheden, uden i nogen synderlig Grad i denne at opvække og nære Lyster og lystfuld Sindsbesjæftigelse. Hertil komme fremdeles de Erektioner, som have deres Grund i simple Virksomheder f. Ex. af Nyresteen (cfr. ovenfor Pag. 225) og kunne være til megen Plage, eller dog, uden just at volde Plage, være uden Lystfølelse. Sligt sammenligne man da med saadan Glimren for Dinene, Støien, Ringen, Tummel for Ørene, der kommer allene af Blodet, og som Sindet ei synderligen har eller faaer med at gjøre. Men dernæst kan spørges, om ikke omvendt Bellystbevægelser kunne røre sig i Sindet og deri endog gribe ind, uden tilsvarende i Genitaliepartiet. Disse vidste jeg ei, at man skulde kunne i nogen hvi Grad tænke sig, uden hos Gildinger, og maatte vel Haremmernes Historie saavel som Castrat = Sangernes herom kunne give Oplysning, forudsat endda, at Castreringen kan ophæve Bellystforfølelserne i Genitaliepartiet. Man vilde kunne sammenligne — skjønt kun noget stærkt sammenligne — saadanne Tilfælde med saadanne Blindes, hos hvilke Blindheden ikke havde sin Grund i Tilintetgjørelsen af selve Synsnervens indre Kraft, og som vedbleve i Drømme at have Synsfølelser. Naar man kan have Smærter i de Lemmer, man har mistet, det vil sige have Nerveaffectioner, der fornemmes paa saadan Maade, saa maatte der vel og kunne gives Bellystforfølelser, der bleve foruimne, som om de, paa samme Maade som hos Ulemplæstede, fandt Sted i det ved Castration angrebne Apparat. Dog staaer alt Dette endnu hen i det Uvisse.

Men nu maae vi fremdeles nærmere overveie Sindets dybe og meget omfattende Meddeeltagelse i alt Det, der har sit Udspring af Kjønsdrivets Bevægelser og staaer i en uadskillelig og væsentlig Sammenhæng med disse. Hvilken Fylde af høiere Følelse og høiere Intelligens, hvilket rigt Indhold af Bevidsthedsliv lægger sig ikke her i Forenklingen ind imellem det med Kjønsdrivetsbevægelserne i Forbindelse staaende Indtryk og den Virkning i hele Mikrokosmen, som det frem-

kalder. Et saadant Forhold maa hos Menneſket, ſelv om vi tænke os Propagationsvirkſomhedens og Propagationsvirkſomhedens Styrke her at være langt ringere, end hos hine Reptiler, forudsætte en langt større Uddannelse af det Organ, der ſkal tjene til — ikke ſaa meget at danne det centrale Inactionens og Reactionensſted for ſelve Propagationsdriften ſom — at danne det Endepartie deraf, der ſkal være Mellemledet for et høiere Bevidſthedslevs Fremtræden i denne Henseende. Nu vilde det kun komme an paa, om ikke ogſaa hos Fugle og Pattedyr overhovedet Propagationstendentsen er forbunden med langt mere Sjælelighed i mangan Henseende, end hos hine Reptiler, uanſeet at den blotte Propagationsvirkſomhed, blot ſom ſaadan, hos diſſe kan være større, end hos hine.

Et eget Spørgſmaal vil det blive, om ikke Sjælelighedens større eller mindre Medvirkſomhed faaer Indflydelse paa Foſterdannelsens større eller mindre Fortrinlighed. Det er muligt, at Naturen holder denne i en ſaa høi Grad uafhængig af Forellſellen og dennes Sjælefyldde, at ogſaa uden ſamme en lige fortrinlig Foſterdanneſe kan ſee, naar blot de legemligt-organiske Forhold ere gunſtige; men det kan dog vel ogſaa være, at Sjælefygheden, Sjæleinderligheden og den af Forſælfſe udſpringende Lyſts Styrke faae Indflydelse derpaa.*)

*) Allerede hos de Gamle finder man den Antagelse, at den ſiebliffelige Legemsforfatning, alt ſom den enten medfører en ſund Krafthed og Livlighed i den organiſke Function eller en Tilſtand af indvortes Uorden, har Indflydelse paa Afføbingens Fortrinlighed. Det vil nu kun komme an paa, om ſaadan Antagelse har havt ſin Grund i en vis Philoſophie, eller er fremsprunget af hvad man umiddelbart i Livet har meent ſig at have funden; kun i ſidſte Tilfælde vilde den fortjene megen Paaagtelse, da de Gamle synes at have været meget gode umiddelbare Livſagttagere.

Seg vil ved denne Leilighed meddele et Par Steeder af græſke Forfattere, hvilke jeg for omtrent 30 Aar ſiden havde for mig, da jeg tænkte paa til de tre Bøger, ſom mit Skrivt "om Elſov" indeholder, at ſøie en fjerde, ſaaledes ſom det i Fortalen til ſamme yttres.

Jeg kan nu meget let gaae de Indvendinger imøde, som findes hos Johannes Müller (Physiologie, Deel I, Bog III,

Det første Sted er af Lufanos Ofellos's Bog *περὶ τῆς τῷ παντὸς φύσεως* (pars 2, text. 11, pag. 275 efter Vizzanii Udgave Amst. 1661): *δεῖ δὲ πολλὴν πρόνοιαν ποιέσθαι τῶς τεκνοποιουμένων τῶν ἰσομένων τέκνων· πρώτη μὲν ἂν μεγίστη φυλακὴ πρὸς γένεσιν τῶν τεκνοποιεῖν βελομένην δίαιτα σωφρονικὴ καὶ ὑγιεινὴ, ὥς μῆτε πληρῶσαι ἰσχεῖσθαι τροφῆς ἀκαίρου, μῆτε μέθῃ, μῆτε ἄλλῃ τινὶ ταραχῇ, ἧς ὧν χεῖρονες αἱ αὐτῶν σωμάτων ἔξεις γίνονται. μάλιστα δὲ πάντων προσήκει φυλάττεσθαι τὸ τῆς καθ'ἑστηκίας τῆς διανοίας τὰς μίξεις γίνεσθαι· ἐκ φάντων γὰρ καὶ ἀσυμφώντων καὶ ταραχιδῶν ἔξενον μοχθηρὰ γίνεται τὰ σπέρματα.*

Det andet Sted er af Alexander Aphrodisæus's Problemers første Bog, 28, hvor der spørges og svares saaledes: *διὰ τί πολλοὶ μορφοφρονίμοι ἄγαν τίκτῃσι, πολλοὶ δὲ ἄγαν φρόνιμοι μοροτέρες; ὅτι οἱ μορότεροι ἐν τῇ συνστάσι νικῶμενοι σφοδρῶ τῇ ἡδονῇ ἔχουσι τὴν ψυχὴν ἄγαν βεβαπτισμένην τῷ σώματι· καὶ διὰ τῆτο τὸ σπέρμα πλείους μετέχον δυνάμεως λογιστικῆς καὶ φυσικῆς τα ὑπ' αὐτῶς τικτόμενα φρονιμώτερα ποιεῖ· ἐπὶ μὲντοι τῶν φρονίμων καὶ μάλιστα τῶν πεπαιδευμένων ἀεὶ τὸ φρονεῖν καὶ ἐν τῇ συνστάσι λογίζομενον τινα τῶν ἐκτὸς ἀναγκαίων καὶ μετεωριζόμενον ἔχει τὸ σπέρμα κατιὸν ἄμειρον πλείους ψυχικῆς δυνάμεως.*

I det førstnævnte Sted omtales i Almindelighed Vigtigheden af, naar det gjælder at faae velanlagte Børn, at føre en sindig og sund Levevis, og i det paagjældende Dieblif hverken at være syldt af utidig Spise eller af Veruusning eller andet Sindsforvirrende, men derimod at have Sindet i en velordnet Tilstand (mentem bene compositam); thi af sette, nsamstemmende og perturberebe Legemsforsætninger kommer en semen, som ikke duer. — I det andet Sted gjøres det Spørgsmaal: hvorfor ofte Guefuldige have meget sløgtige Børn og flege Mænd eenfoldige Børn. Der menes da, at Fine i rette Dieblif ganske hentagne af Lyften ligesom med hele Sjælen nedsanke sig i den legemlige Act, og at derfor semen haade i logistisk og physiske Henseende bliver suldkommere, medens de Andre antages, især om de tillige ere Lærde, at have for meget Andet og Høiere i Hovedet, til at semen kan faae sjælelig Kraft nok. — Man maa her stjelne imellem Grundtagelsen og dens Anvendelse. Vi vilde vel ofte finde Grund til at anvende den paa modsat Maade.

Affsn. V, Cap. 3, Nr. V; Pag. 726—27 i fjerde Udgave af 1844). Efterat have nævnet adskillige Facta, som kunne anføres til Fordeel for Galls Antagelse, uden dog at omtale det Ringeste af alt Det, som findes hos Gall selv, (naturligvis af den simple Grund, at han ikke har endog blot gennemløbet det), bemærker Joh. Müller, at Affection af Genitalierne endnu hyppigere findes sammen med Rygmarvssygdomme. Men Dette kan ei bevise mod Gall, naar man erindrer, at Organet, som oven anført, bestaaer i Nervefibrillebundter, der gaae fra den lille Hjerne heelt ned gennem Rygmarven, som Deel af denne, ned til Genitalia, saa at, hvor de saa angribes paa denne hele Vej, maae Affectioner af Genitalia kunne vise sig. Angaaende Kjønsdrivtens Styrke hos de nøgne Amphibier, hos hvilke dog, efter hvad Müller ei undlader at bemærke, Erectionen falder bort, har jeg forhen gjort opmærksom paa det Fornødne. At den ene Halvdeel af den lille Hjerne hos en Mand, der siges snarere at have haft en for stærk end en for svag Kjønsdrift og at have været gift og Fader til flere Børn, fandtes i en Tilstand af Atrophie, kan naturligvis Intet bevise, da ogsaa her, som ellers, Organet er dobbelt, og det ene kan være i fuld Vigør, medens det andet ei fungerer. Hvad endelig de to efter Cruveilhier anførte Tilfælde angaaer, der nævnes som de mærkeligste, da siges i det ene Tilfælde tvende store tuberculøse Masser at være blevne fundne i den lille Hjernes "venstre Hemisphære" uden paralytiske Symptomer, uden Hovedpine og uden positive Sygdomsphaenomener i Genitalia. Altsaa har Abnormiteten overhovedet ikke haft positive Sygdomsphaenomener til Følge. Men der tilføies, at Personen ei har haft nogen Tilbøielighed til Kjønsdrivtens Tilfredsstillelse, og Joh. Müller indrømmer derfor og, at Tilfældet kunde anføres til Fordeel for Gall. I det andet af de tvende Tilfælde mener Joh. Müller at have et meget bevisende Factum mod Gall; men i dette Tilfælde, hvilket jeg maa omtale nærmere, skulde jeg netop see et meget talende Beviis til Fordeel for Gall.

Saaledes som Tilfældet beskrives, maa jeg ansee det for det samme, som hos Longet (I, 764, cfr. 732 og 749) udsførligere omtales, og som ogsaa Prof. Eschricht, der iøvrigt indrømmer "at den lille Hjerne staaer i nøie Consens med Rygsdelene", har havt for Die i første Deel af sin *Physsiologie* Pag. 209. Et Pigebarn, født 1820, baade legemligen og aandeligen meget svagt, viiste i en Alder af 9 Aar en faa stor Udspilning af Pupillerne i Forening med gastro-intestinale Irritationer, at Lægen vilde forordne hende Ormemidler, da Forældrene sagde ham, at Barnet bestandigen havde Hænderne ved Skandelen. Efter at være bleven baade legemligen og aandeligen svagere, døde Pigen i en Alder af næsten 11 Aar. Man erfoer da paa det Bestemteste, at hun havde drevet Masturbation. Ved Obductionen strømmede en stor Mængde serøs Vædske ud fra Baghovedet, og istedetfor den lille Hjerne faaes kun en halvkredsformig, gelatinøs Membran, hængende sammen med den forlængede Rygmarv ved to membranøse og gelatinøse Pedunculer.*)

*) Jeg henfatter her den sidste Halvdeel af Beretningen: Depuis sa mort, on apprit, d'une manière positive, que cette enfant avait l'habitude de la masturbation, et qu'elle était sujette à des convulsions épileptiformes. — Autopsie. „Le cerveau, dit M. Combette, paraissait dans l'état normal, seulement il m'a paru, comparativement, très-volumineux. On trouva dans le lobe postérieur gauche un petit épanchement sanguin qui ne paraissait pas très-ancien et qui pouvait avoir deux à trois lignes de diamètre. La tente du cervelet étant incisée, la moelle coupée vers le trou occipital, et la moelle encéphalique enlevée et renversée, on remarqua les choses suivantes:

„Une grande quantité de sérosité, qui remplissait les fosses occipitales, s'écoula. A la place du cervelet, existe une membrane gélatiniforme, de forme demi-circulaire, tenant à la moelle allongée par deux pédoncules membraneux et gélatineux. L'un d'eux, celui du côté droit, avait été déchiré. Vers ces pédoncules, je trouvai deux petites masses de substance blanche isolées et comme détachées, ayant le volume d'un pois. Sur l'une

Ligesom Joh. Müller mener ogsaa Longet, at dette Factum bestemt beviser mod Gall, da, siges der, Kjønsdrivten, eller som Longet mere treffende for dette Tilfælde udtrykker sig, den veneriske Instinct, dog ei kan vise sig stærkt, hvor dens Organ mangler. Men herved ere tre Ting at bemærke: for det Første, at Tilfældet jo dog klarligen synes at vise hen paa en bestemt Sammenhæng eller saakaldet Consens, eftersom en i en meget tidlig Barndom opstaaet og til en hvi Grad dreven Masturbation fandtes forbunden netop med en meget stor Abnormitet i den lille Hjerne; dernæst, at det jo slet ikke er givet, at den lille Hjerne i Barnets hele Levetid har været saa godt som tilintetgjort, saaledes som den ved Obductionen fandtes, da tvertimod en Opløsningsproces deraf tiligemed Dannelsen af den Serositet, som ved Kraniets Aabring strømmede ud i stor Mængde, vel mueligen kan være gaaet for sig i de Aar, da Barnet levede og synes at være bleven svagere og svagere, saa at Masturbationen har været en Følge af, at Organet har været i en bestandig Irritations-

d'elles se trouvait un des nerfs de la quatrième paire. Les tubercules quadrijumeaux étaient intacts. Il n'y avait pas de quatrième ventricule. Il n'existait aucune trace du pont de Varole, sans qu'il y eût apparence de déperdition de substance. On pouvait voir tous les nerfs cérébraux passer par les ouvertures de la dure-mère. Au reste, toutes les paires cérébrales ont été disséquées avec beaucoup de soin, et elles n'ont offert aucune particularité. La substance de la moelle allongée m'a paru un peu ramollie. La moelle épinière n'a rien présenté de remarquable. On pouvait facilement introduire le doigt dans le vagin. Il n'existait pas de membrane hymen. Les grandes levres étaient d'un rouge vif et paraissaient avoir été fréquemment irritées. Les ovaires et l'intérus existaient." Tubercules miliaires dans les poumons; ulcérations de l'intestin. (Observ. de M. COMBETTE; Revue méd., t. II, p. 57, 1831; et Anat. pathol. par M. CRUVEILHIER, Maladies du cerveau, pl. v, xv. livraison).

tilstand. Men endelig er endnu at erindre, at, da Organet jo egentligen kun har sit paa Sjælelighedens Side liggende Endepartie i den lille Hjerne, men ellers gaaer ned langs med de øvrige Fibrillebundter af Rygmarven, og da denne heelt fandtes uangrebet, og den forlængede Rygmarv kun syntes lidt blødnet, saa have jo vel de Pedunculer, der gik fra denne hen til den halvcirculære gelatinformige Membran, som fandtes i den lille Hjernes Sted, men som vel har været Noget af denne selv, der har været tilbage i udspilet Tilstand, maatte kunnet afgive Betingelser nok for den Irritation, der har havt Masturbationen til Følge, hvilken vi ikke her have Anledning til at antage forbunden med en særdeles Sjælens Belystnydelse eller andet Sligt, men snarere kunne tænke os fremfaldet paa en Slags saakaldet mechanisk Maade, i Lighed med saadanne Tilfælde, som hiint foromtalte, da Engle saaes at fradse sig og foretage meget Andet, uagtet begge den store Hjernes Halvfugler vare borttagne (see ovenfor Pag. 307).

Jeg er allerede her kommen til at see hen til Longet, hos hvem jeg nu vil dvæle noget, forladende Joh. Müller, med hvem jeg nu er til Ende. Valentin § 1595, P. 808—9 frembyder her Intet, der kunde behøve Dmtale.

Det nu omhandlede Tilfælde er egentlig det eneste fait pathologique, som Longet anfører som afgjørende mod Gall. Derimod sees det (Longet, Pag. 157 ff.), at Serres antager den lille Hjernes Medianlobe (hvor den saakaldte processus vermiformis sees oven og neden) at være Organet for det Samme, hvad Gall meente den hele lille Hjerne at være Organet for*), medens Serres mener, at den lille Hjernes Hemisphærer ere Organerne for Det, hvad Flourens

*) Det maa erindres, at Organ her, som overhovedet hvor der phrenologiskt tales om et saadant i Hjernen, betyder nærmeste specielle Actions- og Reactionssted for de fra Omverdenen kommende Vækkelses Indgriben i Bevidsthedsheeheden og dennes hertil svarende Tilbagevirkning ifølge dette Steds særdeles Forhold til den hele Hjerne.

har tillagt den hele lille Hjerne. Flere af Serres' paabe-
raabte Tilfælde fortælles af Longet, der dog bestrider ei alt
lene Gall's Antagelse, men og Serres's nærmere Bestemmelse.
Men hvad Longet her siger, kan imødegaaes paa samme
Maade, som det ovenfor (Pag. 381) af Joh. Müller Anførte;
han mener nemlig, at man maa tillægge Rygmarvens Gebeet
Det, hvad man udelukkende har villet tillægge den lille Hjerne.
Spørgsmaalet er jo ei det, hvor en Læstion kan skee, saa at
den kan have Genitalievirninger til Følge, hvilket meget vel
kan være et Sted i Rygmarven, men hvor det egentlige
Reactionssted i Hjernen er at søge. Naar da Longet bemær-
ker (Pag. 760), at Erection af Penis er bleven bemærket i
8 Tilfælde af 15, da der var Læstion med Compression af
Massepartiet (portion cervicale) af Rygmarven, og i 3 af
13, da Læstionen fandtes i sammes dorso-lombære Partie, saa
kan Deslige ei bevise mod Gall og Serres, naar erindres,
at de Nervefibrer, hvis ene endelige Operationssted man
mener at være i den lille Hjerne, gaae langs hele Rygmarven
ned til deres andet endelige Operationssted.

Et mærkeligt Datum vilde det være, om hos skaarne
Heste den lille Hjerne i Gjennemsnit fandtes større, end hos
Hingster, (i et Forhold af 70 til 61), hvilket Leuret vil
have fundet (see Longet Pag. 705). Er Forholdet constant,
vilde det dog vise en vis Sammenhæng imellem den lille Hjerne
og Genitalia; men om Tiltagelsen indbefatter en Tiltagelse af
det Partie af den lille Hjerne, som især maatte komme i Be-
tragtning her, altsaa efter Serres af processus vermiformis,
er ei oplyst eller omtalt.

Af det Dørlige, vi finde hos Longet, og her vedkommende,
vil jeg endnu kun berøre, hvad der viiste sig hos den Hane,
hos hvilken Flourens havde taget det Halve af den lille
Hjerne bort. Den tabte Egevægten i sine Bevægelser, og
kunde derfor ei tilfredsstille Kjensdriften, der imidlertid dog
i de 8 Maaneder, den holdtes i Live, vedblev at virke. Om
Borttagelsen gif saa vidt, at den strakte sig til Medianloben,

anføres ei. Derimod lægges Vægt paa, at Hænen havde enorme Testikler. Ere disse blevne større som Følge af Kæstonen, saa viser det dog en Consens, men ogsaa ellers kunne de maaskee have været Medaarfsag til, at en Vorttagelse af, ei den hele lille Hjerne, men kun en Halvdeel af den, kan have ladet det reent Instinctmæssige i Kjønsdriften vedblive i en Grad, hvori det maaskee ellers ei vilde være bleven Tilfældet.

f. Angaaende Flourens's Examen de la Phrenologie
(1ste Udg. 1842, 2den Udg. 1845).

Til at gjøre dette ovenfor Pag. 349 nævnte lille Skrivt til Gjenstand for en udsørligere Dmtale, bestemmes jeg derved, at jeg har erfaret, at det, især i Frankrige og Nordamerika, skal have gjort megen Lykke, d. e. gjort megen Virkning. Men neppe veed jeg, om jeg tør uforbeholdent udtale min Dom om det, skjønt jeg tør holde mig forvisset om, at den neppe skal blive underkjendt af Nogen her i vort Norden, som ei er fremmed for den Art af videnskabelig Logik saavelsom den Art af Ideologie, der hos os, saavelsom i Tydskland, allene tages for god og gyldig.

Dersom denne Bog var fremtraadt uden Forfatternavn, ganske som den nu er, med de ubetydelige Forandringer, som maatte blevet en Følge af, at, hvor Forfatteren nu siger "jeg", maatte staae Navnet Flourens, og Nogen vilde have fortalt mig, at den var af Flourens selv, vilde jeg aldrig noget Dieblik taget i Betænkning at erklære mig for Utænkkeligheden heraf; jeg vilde have sagt, at den uden Tvivl var af en Discipel og Tilhænger af ham, men af en af det Slags, som anseete Mænd ofte maae beklages for, at see deres videnskabelige Bestræbelser medrepræsenterede af, og som vi kjende saa vel af den Hegelske Skole. Jeg vilde meent, at den videnskabelige Naahed var altfor viensynlig i den ungdommelige Selvtillidsfuldhed, hvormed saa megen logisk Utilbørlighed, Uansændighed, ja Absurditet, her raak var fastet hen paa Papiret, og vilde tilspøiet, at man vilde lade alt Dette vederfares

alt for stor *Ure*, naar man vilde bringe det hen under *Ciceros*: *Volo aliquid in juvene, quod amputem*. Jeg vilde have betragtet det som en *Umuelighed*, at en *Forfatter* af et anseet *Navn*, var i *Stand* til paa saadan *Maade* at give dette *Navn* til *Britis* for retfærdig *Nedsættelse*.

Imidlertid er *Bogen* virkelig af *Flourens*. *Min* haarde *Dom* om den kan jeg alligevel ikke mindste *Noget* af. *Flourens* rører sig her for en stor *Deel* paa *Psychologiens* og den øvrige *Philosophies* *Gebeet*, men man seer, at han her er i en ham fremmed *Sphære*, og uden *Tvivl* tør det store *Oversmod*, hvormed han ytrer sig ligeoverfor og imod *Gall*, netop have den begyndende *philosopherende Dilettants* *enthusiastiske Ubetænksomhed* til *Grundvold*. Iøvrigt fortæller han os i *Fortalen* til anden *Udgave*, at hans *Bog* har gjort den *Virking* at domfælde de *phrenologiske Lærdomme*, samt at man har sagt om den, at den var en god *Gjerning*.

Det *Sidste* kunde jeg i en vis *Forstand* ogsaa faae *Lyst* til at sige om den: deels tør vel denne *Bog* virkelig have bortstødt *Mange* fra *Deeltagelsen* i de *phrenologiske Bestræbelser*, og herover kan man være meget vel tilfreds; thi alle *De*, som en saadan *Bog* kan gjøre *Virking* paa, maa man være glad ved at see ile bort; deels tør den vel afgive et nyt *Beviis* paa, hvor lidet *Solidt* og *Grundigt* man formaaer at opstille imod den *Gallske Lære*. Men jeg kan dog ei *Andet* end undre mig over, at *Bogen* ikke har vaft *Misshag* hos alle *Phrenologiens* *tænkende Modstandere*, hvilke dog maatte have stor *Årsag* til at være meget *misfornøiede* med, at en saadan *Physiolog* vilde skrive imod den, naar han ikke havde *Andet* at komme med. Jeg siger ikke for *Meget*, men maastee alt for *Lidet*, naar jeg siger: *Tag* hvilke fire *Sider* det saa skal være, af *Galls* store *Værk*, ligeledes af *Longets* *Indvendinger* derimod, de ville, allerede blot afveiede med *Hensyn* til den *videnskabelige Behandling*, paa *Aristophanes's* *bekjendte Bægtstaal* bringe *Bogens* 123 *Sider* til at fare hreit i *Beiret*. *Bogens* 123 *Sider* siger jeg; thi længere

gaaer den egentligen ikke; derefter følge nogle Noter, og i disse er Adskilligt, som er af Værd; der findes deri et Par Citationer af et tidligere Skrivt af Flourens selv om Instinct og Intelligents efter Cuvier, hvilke paa den omtalte Vægt=skaal ogsaa vilde veie langt mere end den hele egentlige Bog selv.

At jeg ikke har sagt for Meget, naar jeg har nævnet "logisk Absurditet", er jeg saa heldig strax at kunne oplyse ved et Beviis, der er saa flaaende, at en af Livets, jeg vil ikke sige ironiske men sarkastiske Magter synes at have ført Forfatteren til at lade det faae Plads i sin Bog.

Det findes Pag. 86—89. Jeg vil hense til hvad Flourens her siger:

"De, som, naar de see den Indgang, Galls Lære har funden, deraf slutte, at denne Lære dog maa hvile paa nogen solid Grundvold, kjende Menneffene lidet. Gall kjendte dem bedre. Han studerede dem paa sin Maneer, men han studerede dem meget. Lad os høre hvad han siger: "Jeg betjener mig i Omgang med Menneffer af flere Udveie, for at lære "at kjende Personernes Talenter og Tilbøieligheder. Jeg indlader mig med dem angaaende forskellige Materier. I Almindelighed lader man i en Samtale alt Det falde, hvad der kun staaer i ringe eller ingen Sammenhæng med vore "Egner og Tilbøieligheder. Men røres der ved en af vore "Yndlingsmaterier, tale vi strax med levende Interesse.
"Vilje I udspeide en Mand's Character, uden at udsætte Eder "for at tage seil, selv om han saa vogter sig og er paa sin "Post imod Eder? Bring ham til at tale om sin Barndom, "sin første Ungdom; lad ham fortælle sine Spilopper som "Skoledreng, sin Opførsel mod sine Forældre, Svødske, Kamerader, den Kappelyst, han var besjælet af. . . . Spørg "ham om hans Lege o. s. v. Sjældent troer Nogen, at det "er Umagen værdt at lægge Skjul paa Noget i denne Henseende. Man tænker ikke paa, at man mueligen har at "gjøre med en Mand, som fuldkomment veed, at Characteren "i Grunden bliver den samme, og at det kun ere de os inter=

"eskerende Gjenstande, der skifte med Aarene. . . . Naar jeg
 "desuden seer, hvad et Menneſke sætter Priis paa, hvad han
 "foragter, naar jeg seer ham handle, naar han er For-
 "fatter og jeg læser hans Bog o. s. v. o. s. v., da staaer hele
 "Manden afløret for mine Dine."

"Descartes indelukkede sig i sit Studerekam-
 mer for at meditere. Med Gall har man ikke fornødent at
 indelukke sig i et Studerekammer."

"Jeg lukker nu mine Dine, siger Descartes, jeg stopper
 "mine Dren, jeg bortvender alle mine Sandser, jeg udsletter
 "selv af mine Tanker alle Billeder af legemlige Ting, eller
 "idetmindste, efterſom man neppe kan det, betragter jeg dem
 "ſom tomme og ſom falſke, og ſaaledes, underholdende mig
 "med mig ſelv allene og betragtende mit Indre, forſøger jeg
 "lidt efter lidt at gjøre mig mere beſjendt og mere fortroelig
 "med mig ſelv."

"Med Gall har man ikke fornødent ſaa dybt at ſamle sig
 i sig ſelv. Det er nok at ſee eller at beſøle Kranierne. Galls
 Lære har vunden Fremgang, ligefom Lavaters. Menneſkene
 ſøge altid ydre Tegns for at opdage de ſkjulte Tanker og Til-
 bøjeligheder. I dette Stykke kan man let bringe deres Nys-
 gjerrighed i Bilde. . . ."

Saavidt Flourens, hvis egne Ord og hvis Citationer
 af Gall og Descartes jeg har ſøgt at gjengive aldeles troligen.

Men hvilken Tankesforvirring! Man tænke: En Natur-
 forſker, thi det er dog vel en Physiolog, lader haant ad Gall,
 fordi han ſaae sig om blandt Menneſker, gav sig i Færd med
 dem og ſøgte at obſervere dem, for at indſamle sig de
 fornødne psykologiſke Erfaringsdata. Og hvo
 ſtilles nu op ſom Modſætning til Gall? Descartes. Og
 hvorfor? Fordi Descartes, hvor det gjaldt dyb Eftertæn-
 ning over ſit eget Indre, indſluttede sig i sig ſelv.
 Hvilken Modſætning! Hvilket Spring i Tanken! Hvilken For-
 virring i Begreberne!

Men hvorledes kom Flourens til at tale om denne Sag? Der var Tale om, hvorfor Galls Lære havde gjort Lykke og at man kun maatte kjende Menneskene lidet, naar man deraf vilde slutte til dens Værd. Nu tilføies, at Gall kjendte dem bedre. Man venter da, at det Sted af Gall, som nu citeres, skal lære os, hvorledes Gall baer sig ad, for at skaffe sin Lære Indgang. Men det handler om noget ganske Andet. Hvilket logiskt Spring i Tanken!

Dg endeligen endnu et nyt Spring! Tilfaldst hedder det: "Med Gall behøver man ei denne Fordybelse i sig selv; det er nok at see eller at besøge Kranierne". — Det, hvad Gall i det anførte Sted havde anpriist, var jo psykologisk Jagtagelse, altsaa noget ganske Andet, end at see eller besøge Kranier. Iøvrigt har Gall — derom vidner hans hele Værk — meget vel forbunden hiin dybere Eftertænkning med denne udadgaaende Jagttagen. Begge Dele høre til, og Descartes vilde vist være bleven meget misfornøiet, om man i hans Tid vilde brugt hans Navn for at anprise den ene og lade haant ad den anden. Dg hvad vilde Baco af Verulam sagt om Sligt?

Hvad angaaer Grunden til, at den store Mængde har hyldet Gall, da kan det for en Deel have sin Rigtighed med den af Flourens angivne. Men til Oplysning herom at anføre Noget af Gall, som hører ganske andensteds hen, og derefter som Modsætning dertil at opstille Noget af Descartes, som atter hører ganske andensteds hen, og nu paa Grund af Dette, hvilket i sin Sphære kan have sin Gyldighed, at lade haant ad Hiint, hvilket i sin Sphære har nok saa stor Adkomst til at kaldes det Rette, er dog en Art af Logik, hvis Muelighed vi her i vort Norden have Banskkelighed ved at fatte.

"Den sande Philosophie gjør os snart træet" — saa ytrer Flourens sig lige strax efter det Nysansførte — "fordi den er den sande, fordi Sandhedens Undersøgelse, i enhver Art, kræver store og fortsatte Anstrengelser." — Hvor store

og fortsatte Galls vare, er bekjendt nok; men Flourens har i disse Ord udtalt Dommen over sit eget tankeløse Skrivt.

Dette sees klarligen af Det, jeg nu vil fremsføre, idet jeg vil see hen til, hvad Flourens har om den menneskelige Frihed, hvis store Problem han (35 ff.) affeier med en utrolig Raffhed.

Gall har meget bestridt Læren om en absolut Frihed, der skulde kunne bestemme sig uafhængigt af alt Motiv, og har meent, at Friheden bestaaer i Mueligheden af, at under en Deliberation de rette Motiver, Fornuftens Motiver, kunne komme til Magt og Herredømme hos Mennesket, medens ogsaa Mueligheden til det Modsatte staaer aaben. Man maa forundres over, at Flourens, idet han bekjender sig til Antagelsen af en absolut Frihed, der skal kunne bestemme sig uden alt Motiv, ikke har vidst af, at han herved bekjender sig til Noget, som den største Deel baade af Philosopher og af tænkende Naturbetragtere have erklæret sig imod, saa at Gall i denne Henseende vil have dem paa sin Side. At endog Kant, altsaa den Philosoph, som især af Mange er bleven anset for en absolut menneskelig Friheds Forsvarer, væsentligen sætter Friheden i Mueligheden til eller Formaaelsen til at kunne ved Fornuft erkjendelse, ifølge reen Agtelse for denne og dens Adkomst til at herske, bestemme sig tværtimod de sandselige Tilskyndelser, saa at altsaa Motiv beherskes ved Motiv, veed Enhver, som kjender hans Philosophie. Sagen er da ved denne Flourens's Indvending, især da han tillægger den en stor Vægt, ført over paa et saa omstridt Gebeet, at, dersom Galls Domfældelse skal blive afhængig af en saadan Strids Udførelse, kommer Gall i en saare gnnstig Stilling.

Gall har fremdeles sagt, at Antagelsen af en absolut Frihed vilde være det Samme, som at antage, at Mennesket selv skulde kunne constituere sig sin egen Natur. Enhver maa dog ogsaa, hvad Dette angaaer, tilstaae, at ethvert Menneske fødes og ved Naturens egen Gang videre uddannes til et

Bæsen med ei allene et vist Indbegreb af Gyver, men og med et vist Indbegreb af Drivter, eller, om man hellere vil, et vist Indbegreb af Formaaen og af forskjellig Attraaen, som af sig selv arbejder sig frem i Menneftet; i hvilken Henseende vi fremdeles finde mange forskjellige Dispositioner og Tilbøieligheder hos de forskjellige Mennefter. Udaaf og for medelst alt Det, som saaledes Menneftet finder hos sig, at arbejde sig frem til Fornuftighed og fornuftig Leven, er netop Frihedens Opgave. Frihed bestaaer i, at Menneftet saaledes kan faae at gjøre med sit Livs, sin Naturs, mangfoldige Indhold, eller med alt Det, den medfører, at han ifølge egen Betænkning og Overveielse kan uddanne sig til at vorde, som han bør at være, men dog ogsaa kan lade det være. Men saaledes finder Menneftet sig hvert Dieblif midt inde i et heelt Indbegreb af motiverende Indflydelse; den hele Omverden omringer ham med et stort Indbegreb af muelige Tilskyndelser, og fra hans allertidligste Barndom af bliver der af disse Mueligheder et heelt System af virkelige motiverende Indflydelse, i hvilke han befinder sig ret ligesom midt inde; i hvad han saa bestemmer sig selv til, saa er det altid, fordi et vist Motiv faaer den større Magt hos ham. Skal heri Noget nævnes, der skal kaldes absolut, saa kan det kun være Dette, at et vist Motiv, en vis Livets Grundbevæger, udøver en vis absolut Magt over ham. Saaledes vil Mangen det Behagelige ene og allene, fordi det er det Behagelige; han vil tilfredsstille sin Lyst allene, fordi det er hans Lyst; paa den anden Side gives der en reen Kjærlighed til det Rette, allene fordi det er det Rette. Saaledes kunne Motiverne gjøre sig gjeldende paa en vis absolut Maade; men det er noget ganske Andet end at bestemme sig uden alt Motiv. Handler man tværtimod et vist Motiv, da er det altid, fordi et vist andet Hensyn og altsaa et vist andet Motiv bliver stærkere. I detmindste gjelder Dette, forsaavidt Menneftet handler med Overveielse og Betænkksomhed, og ikke gaaer tilværks paa en sandsestløs eller instinctmæssig blind Maade. — Man sammenligne

hermed det ovenfor Pag. 186 ff. Fremfatte, hvilket jeg beder her atter efterseet.

Men for at tilbagevise, hvad Flourens i al Korthed og Overfladighed fremfører, behøve vi ikke at gaae saavidt ind i Sagen. Naar han ganske kort erklærer, som om det var Noget, der forstod sig af sig selv, at Friheden just bestaaer i at kunne bestemme sig tvertimod alt Motiv (*contre tout motif*), saa vil han vist kun faae meget Faa til at give sig Ret. Naar han umiddelbart tilføier (til Bestyrkelse af sin Paastand), at Locke meget vel har defineret Friheden at være en Formaaen, en Kraft (*puissance*), saa maa man vel spørge, om Dette da medfører, at Friheden skal være en Kraft til at virke uden al bestemmende Grund; i Begrebet om Kraft ligger dog ellers overalt, — idetmindste i det hele Seebet, hvormed Physiologen har at gjøre, — at den er virksom efter visse Love. Den simple Erklæring, at Friheden er en *puissance*, kan dog ei medføre, at den skulde være en *puissance*, der virker uden at nogen Grund til dens Virken lod sig angive. Skal altsaa Dette paastaaes, maa der Mere til, end en saadan Paaberaabelse. Men hvad tilføier nu Flourens umiddelbart derefter? "At vorde bestemt", siger han, "at lade sig bestemme, er at adlyde". Altsaa, hvor Fornusteu adlydes, skal Friheden være ophævet, mener Flourens. Frihed og Lydighed mod Fornustmotiver skulde ei kunne bestaae sammen. Man tænke!*)

*) Ordene hos Flourens lyde saaledes:

"Gall définit tout aussi singulièrement la liberté morale, ou le libre arbitre.

"La liberté morale, dit-il, n'est autre chose que la faculté d'être déterminé et de se déterminer par motifs". — Point du tout: la liberté est précisément le pouvoir de se déterminer contre tout motif (!). Locke définit très bien la liberté, puissance: être déterminé, se laisse déterminer, c'est obéir".

"Gall dit encore: "la liberté illimitée suppose que l'homme se gouverne non seulement indépendamment de toute loi, mais

Men især maae vi agte paa, hvad Flourens strax efter siger, nemlig, at Friheden bestaaer i at kunne vælge (choisir), hvortil paa den følgende Side den Paastand knytter sig, at Fornuften, Villien, Friheden ikke ere Andet end Intelligentsen, som fatter, vil, vælger, overveier (délibère).*)

Den vælger, ja den overveier. Men saa er den jo eo ipso midt inde i et Indbegreb af Motiver. Vælge er dog at antage Gøt og forkaste et Andet; men det forudsætter jo, at baade det Gøe og det Andet gjør sig gjældende, altsaa udøver en motiverende Indflydelse. Men saa ligger det jo i Begrebet vælge, at Mennesket ikke bestemmer sig "tvertimod alt Motiv". I hvad han saa vælger, saa vælger han, fordi han foretrækker Gøt for et Andet, altsaa fordi eet Motiv, eet Hensyn, een Lyst eller een Fornuftsgrund virker stærkere end de andre, være det nu, at han antager, at det bør saa være, og da er dette Bør Grundmotivet, eller at en vis Lyst, Tilbøielighed o. s. v., maaftoe endog tvertimod bedre Overbeviisning eller bedre advarende Følelse, faaer Overhaanden, eller at Sindsforvirring, eller og Forestillinger, ved hvilke der flet ikke sees hen til Pligt og det Tilbørlige, bestemme Valget. Altid vil der, naar der vælges, ogsaa være Noget, som medfører, at just Dette eller Dette

"qu'il se crée sa propre nature". Nullement: cela suppose qu'il peut choisir; et, en effet, il choisit".

"Gall dit enfin: "Tout phénomène, tel que celui d'une liberté absolue, serait un phénomène qui aurait lieu sans cause". Pourquoi sans cause? La cause est dans la force de choisir, et cette force est un fait.

*) La liberté de l'homme est une faculté positive et non le simple resultat passif de la prépondérance d'un motif sur un autre motif, d'un organe sur un autre organe La raison, la volonté, la liberté ne sont que l'intelligence qui conçoit, qui sait, qui choisit, qui délibère.

vælges, og i samme Grad som Balget kan kaldes et egentligt Balg, og ei er en iustitiamæssig Birken, i samme Grad vil ogsaa altid Det, som bestemmer, høre sig saaledes frem for Sjælen, at det viser sig som bestemmende Bevægsgrund.

Dg nu skal jo endda ifølge Flourens egne Ord Friheden ei blot vise sig i at vælge, men ogsaa i at overveie — og hvo vil nægte, at Friheden netop især viser sig i, at kunne overveie? — men at overveie forudsætter jo endnu aabenbare, at Forskjelligt fra forskjellige Sider gjør sig gjeldende, hvilket nu skal afveies det Ene mod det Andet; altsaa at eet Motiverende træder op mod et andet.

Vi behøve saaledes kun noget lidet at analysere Flourens's egne Antagelser, for i Kraft af dem selv at kunne gjendrive hvad han her vil stille mod Gall.

Naar Flourens endvidere mener, at Gall i "det frie arbitrium" kun seer en "forceret Determination", saa er Dette saa langt fra at ligge i det Sted, som udaf Gall citeres, at tværtimod det her Udtalte er saa velgrundet, at det endog kan siges at forstaae sig ganske af sig selv. Gall siger nemlig ikke Andet, end at Mennesket altid bestemmes og at han bestemmer sig ifølge de talrigste og de mægtigste Motiver. Man seer nu let, at i det Dieblik, at visse Motiver bestemme Mennesket, saa vise de sig jo eo ipso som de mægtigste. Men Friheden bestaaer, just ifølge Gall, deri, at det først gjennem en Overveielse kan vorde afgjort, hvilke der skulde seire, altsaa hvilke der skulde vorde de mægtigste, og at Motiver, som tidligere vare de mægtigste, kunne høre op at være det og give Plads for andre, og at Fornuften bestaaer i at kunne ved Hjælp af andre Organer, især ved Hjælp af Totaliteten af alle de øvrige, overvinde et vist enkelt Organ for store Overvægt.

Fremdeles siger Flourens: "Menneskets Frihed er en positiv Evne (faculté positive) og ikke det simple passive Re-

sultat af eet Motivs Overvægt over et andet, af eet Organ over et andet." I Sandhed dertil har Gall ei gjort den. Han har netop sat den i en Formaaen, skjønt vi derom just ikke vilde med Flourens bruge Ordet faculté, Evne. Efter Gall bestaaer den i den Formaaen, som medfører, at Overveielse, at Betænkksomhed, Besindelse kan føre til det Resultat, at eet Motiv, eet Organ faaer Overvægt over et andet, eller og at Totaliteten af dem alle komme til at beherske det tidligere fremherskende enkelte Led i denne Totalitet. Den bestaaer altsaa efter ham ikke i Resultatet, men i Det, som gjør, at slike Resultater kunne fremkomme. Men jeg skulde næsten frygte for, at denne Distinction, saa simpel den end er, turde være for fin for Flourens.

Jeg vil nu gjenneengaae Flourens's Bog fra først af, for at agte paa ethvert Punct deri, som enten kan synes at frembyde eller virkelig frembyder en grundet Indvending mod Galls Lære, og saaledes nu ogsaa at benytte denne Modstander til denne Læres videre Opklaring.

Bogen begynder med at erklære, at Forfatteren har taget Galls bekjendte Hovedværk for sig og vil holde sig til dette, hvilket netop er det samme, som jeg her bestandig har havt for mig og har angivet ovenfor Pag. 172. Men Flourens synes kun meget løseligen at have gjenneembladet nogle enkelte Partier deraf.

Derpaa gaaer Forfatteren ud paa at oplyse, — og det med en Udførlighed, som stikker af mod den senere Kortshed, — at man længe før Gall har erkjendt, hvilket Samme ogsaa Gall har søgt at oplyse, at "Hjernen udelukkende er Sjælens Sæde" (hvorefter menes, at den er Bevidsthedens Organ) og det med Udelukkelse af Sandserue. Han tilføjer, at Gall imidlertid har den ikke ringe Fortjeneste at have fattet denne Sætnings Vigtighed og at have gjort Alt, for at godtgjøre den. "Den var", siger Flourens (S. 21), "i Videnskaben førend Gall, man kan sige, at efter ham hersker den deri". Vi ville

isvrigt komme tilbage hertil baade lige strax saa og længere hen. *)

Men nu mener Flourens, at Gall og Spurzheim have antaget, at det hele Encephalum, eller Hjernen i den almindelige vidtloftige Forstand af dette Ord, skulde være dette Organ, og at Phrenologerne antage det Samme. Hertil maa jeg svare, at jeg idetmindste netop ved Gall er bleven opmærksom paa den store Forskiel, der er imellem Encephalum og egentlig Hjerne (cfr. ovenfor Pag. 308), og at netop Gall synes mig at føre til at lægge Vægt paa denne Forskiel. Man see blandt flere Steder hos Gall det ovenfor Pag. 368 anførte Sted I, 233 ff. Men desuden er det jo bekendt nok, at baade Gall og Phrenologerne i Almindelighed give alle de af dem antagne Organer for Sindsvirksomhedens Plads i de to Hemisphærer, med Undtagelse af det ene, de lade have sin Plads i den lille Hjerne. Saa jeg ikke seer, med hvad Ret Flourens vil paastaae, hvad han her siger.

Dernæst er at bemærke det Unviagtige i de nysansførte Ord. Man kan vel neppe tænke sig Andet end, — og Gall fører ogsaa hertil, — at enten Nervefibrilletraadene fra Sandfenerverne og Bevægelsesnerverne directe løbe ind med i Hemisphærerne, eller og at Communicationsfibriller knytte disse og hine sammen; thi hvorledes skulde ellers Sindet kunne komme til Bevidsthed om Sandscindtrykkene eller virke ind paa Bevægelsesorganerne? Dette har Gall nofsom taget i Agt, og anderledes tør ogsaa vel hos Flourens ikke de nysansførte Ord: "med Udelukkelse af Sandferne" (à l'exclusion des sens B. 21) forstaaes. Man vil erindre, at Valentin endog er tilbøielig til at antage, at alle Rygmargens Nervefibriller gaae til Hjernen, og at mueligen Hjernen ene og allene bestaaer af de fra det øvrige Legeme kommende Nervefibrillers

*) I Slutningen Pag. 122, saavel som i den sidste af de tilføiede Noter Pag. 140—42, kalder Flourens Gall en stor Anatom og fremhæver hans Hovedfortjeneste i Henseende til Hjernens Anatomie.

Omløb, see ovenfor 372. Flourens har vistnok ved sine mange Forsøg med Hjernelobernes Borttagelse oplyst, at Bevidstheden næsten aldeles forsvinder herved, uagtet Sandsenerveapparatet forbliver urørt; men at ogsaa omvendt Bevidsthedslivet formedelst Hjernehemisphærene skulde kunne vedblive, uagtet alle Sandsenerver vare fraffilte, altsaa endog Følelsesnerverne, har han end ikke engang havt Tanke til ved noget eneste af sine Forsøg at ville godtgjøre, og det har vist aldrig været hans Mening at ville paastaae Dette. Man seer heraf, at Flourens ved at hense til de Ord: à l'exclusion des sens, har viist den samme Mangel af Nviagtighed, som man møder næsten paa hver Side i nærværende hans Bog.

Vi komme nu (Pag. 27) til den blandt de Flourensske Paastande, hvori vi allerførst møde en Indvending, som vi maae tage i nøie Overveielse. Stedet lyder saa:

”Mine Forsøg have godtgjort, at man kan bortskjære, være det foran eller bag, øverst eller paa Siderne, en temmelig udstrakt Deel af Hjernehemisphærene, uden at Intelligentsen (l'intelligence) taber sig. En temmelig indskrænket Deel af disse Hemisphærer er altsaa nok til Intelligentsens Udøvelse (à l'exercice de l'intelligence). Fra en anden Side (d'un autre côté), alt efter som denne Bortskjærelse gaaer for sig, svækkes og udslettes Intelligentsen gradviis (graduellement), og overstrides visse Grændser, er den aldeles udslettet. Hjernehemisphærerne concurrere altsaa ved deres hele Ensemble til Intelligentsens fulde og hele Udøvelse. Endelig, naar een Sandsning (sensation) er tabt, ere de det alle; naar een Øyne forsvinder, forsvinde de alle”.

Saa vidt af Flourens. Han henviser herved til sit Værk: ”Experimentale Undersøgelser over Nervesystemets Egenheder og Functioner”. Dettets første Udgave er af 1824, den anden af 1842. Men denne er i Alt, hvad der vedkommer os her, i Hovedsagen ikke forskjellig fra hiin; de experimentale Forsøg især ere de samme; nye ere ei komne til. Imidlertid er i Udtryksmaaden en vis Forskiel indtraadt. Flourens gjør

nemlig i den anden Udgave Pag. 24, § VII — uden Tvivl bestemt dertil ved den imidlertid skeete Opdagelse i Henseende til Rygmærksnerverne — en Forskiel imellem la sensibilité generale, hvorved sees hen til det Slags Modtagelse af Indtryk, der kan føre til en tilsvarende Reaction, uden at gaae til Bevidstheden, og la perception ou l'intelligence. Han adskiller overhovedet (Pag. 26) l'excitabilité (hvorved menes Bequemheden til Reaction), la sensibilité og la perception ou l'intelligence som trois propriétés nerveux distinctes. Denne Adskillelse har ogsaa medført, at han i den anden Udgave paa mange Steder sætter perception, hvor der i første Udgave stod sensation.

Man seer heraf, at han gjør Intelligents og almindelig Bevidsthed til Et og det Samme, eller at han ved hiint Udtryk netop kun mener denne. Perception er Kommen til Bevidsthed og Andet er hos ham ei heller meent ved Intelligents. At Dette er saa, maatte man vel ved hans nysansførte Ord alligevel bringes til at antage; men nu have vi hans udtryffelige Ord for, at han ved Intelligents netop kun mener Bevidsthedslivet i dets Heelhed. Dog maa jeg tilføie: i Baagenhedstilstanden, ikke i den dybe Svøndsigheds Tilstand. Thi som en saadan skildres Tilstanden hos de Dyr, hvis Hjernelober han næsten aldeles havde borttaget.

Iøvrigt bemærke vi strax, at, naar han siger, "at Hjernehemisphærerne ved deres hele Ensemble concurrere til Intelligentsens fulde og hele Udøvelse", (les hémisphères cérébraux concourent donc par tout leur ensemble à l'exercice plein et entier de l'intelligence), saa siger han intet Andet, end hvad jeg ovenfor Pag. 316 ff. har oplyst at være netop Gallés egen Lære.

Men nu maae vi tage hine mangfoldige Flourens'ske Forsøg for os. Resultaterne deraf forelaagdes l'academie des sciences i Paris deels i Foraaret 1822, hvorefter en Comitee derover gav sin af Cuvier forfattede Betænkning den 22de Juli s. A., hvilken Betænkning vi i Flourens's nysan-

forte Værk finde heelt optagen, deels i September 1823, da Flourens ved hiin Betænkning havde følt sig opfordret til at anstille en Deel nye Forsøg, hvilke sidste gif ud paa blandt andet specielt at oplyse, at med Hjernehemisphærerens Borttagelse ei blot Syn og Hørelse, men og Lugten forsvinder, uagtet Lugtenervernes Forbindelsesfibriller med Hjernens forreste Lobi omhyggeligen holdes urorte.

Gaae vi nu disse af Flourens paaberaabte Forsøg igennem, saa troer jeg, at det maa være klart, at de paa ingen Maade bevise Det imod Gall, hvad det kom an paa at oplyse. De ere aldeles ikke anstillede med noget Hensyn til Gall, de ere derfor ei heller forfulgte i denne Henseende, og i Alt, hvad vi om dem hos Flourens læse, er der Intet, der viser, at Flourens endog blot har tænkt paa at benytte dem til at anstille Jagttagelser i Henseende til Det, som det vilde kommet an paa, hvis han havde villet oplyse den Gall'ske Lære ved Hjælp af dem. Om Beskaffenheden af den successive Aftagen af Intelligentsen (for at jeg skal blive ved hans Udtryk), som fandt Sted, forend den totale Bevidsthedsløshed indtraadte, læse vi Intet. Om Aftagelsen virkelig bestandig var allene graduel i det Hele, eller frembød qualitative Forskjelligheder, alt eftersom endnu kun disse eller hine Dele vare bortskaarne, maatte være specielt iagttaget, hvorved det saa vilde være kommen an paa en meget fiin psykologisk Jagttagelse, der ved de Dyr, som Flourens især har anstillet sine Forsøg paa, nemlig visse Fugle, turde være langt vanskeligere, end om Forsøgene fornemmeligen vare anstillede med velafrettede Hunde med forskjellige bekjendte Sjæleegenskaber.

Naar Flourens mange Gange gjentager, at Forsøgene viiste, at, naar Perceptionen (Bevidsthedslivet) forsvandt med Hensyn til een Art af Sands, forsvandt den med Hensyn til dem alle, saa ligger deri kun, at der er et vist indre Partie af Hjernehemisphærerne, som er den organiske Betingelse for Bevidstheden overhovedet, og at, naar dette Partie

borttages, saa falde paa eengang alle Sandsninger bort, hvilket vel maa forstaae sig af sig selv. Men naturligtviis har det aldrig kunnet være Flourens's Mening at ville paaftaae, at, naar, ved en speciel Erstirpation af Synets særdeles nervøse Apparat, Synet forsvinder, at da al øvrig Sandsning ogsaa forsvinder. At een af de udvortes Sandser kan ophøre, naar dens særegne nervøse Apparat angribes, uden at derfor en anden Sands, hvis nervøse Apparat bliver i god Behold, lider noget, er almindelig bekjendt. Det vilde altsaa kommet an paa, under de succesfve partielle Bortskjærelser, at efterspore, hvis man kunde det, om noget Lignende nu og viiste sig med Hensyn til andre Øner, end Syns-, Hørelsesønnen o. s. v. Flourens har heller ikke oplyst ved bestemte Forsøg, at med Synets blotte Svækkelse ved visse Bortskjærelser, hvor saa disse saldt, svækkedes ogsaa i samme Grad Lugt og Hørelse. Vel giv sig Flourens (Pag. 97 i hans anførte Recherces experim.) det Spørgsmaal: Alle disse Perceptioner, alle disse Øner, indtage de paa concurrerende Maade (concurrentment) det samme Sæde i disse Organer (nemlig i Hjerneloberne)? Men hvad han derpaa oplyser, lærer kun, at naar Bortskjærelserne af Loberne gaae saa vidt, at paa Grund deraf Synet ganske bortfalder, bortfalder tillige den hele Bevidsthed.

Iøvrigt maa man, hvis man i denne Henseende vil anstille Forsøg, agte paa, at en Øne, altsaa og Synet eller Hørelsen, kan vise sig svagere af to Grunde, enten fordi selve dens egen materielle Betingelse har lidt, eller og fordi de materielle Betingelser for de Drevter, som skulle tilskynde til at bruge Ønen og give denne dens Brug en vis Livlighed, have lidt. Saaledes kunde det meget vel bestaae med Gall, at f. Ex. Graafningsaanden hos et Menneffe kunde lide baade ved en Læsion fortil, hvor Gall antager dens Organ, og ved en Læsion bagtil, naar her Organerne for de Ansprorelser læderedes, hvilke hidtil havde ansporet Graafningsaaandens Virksomhed. Man tænke sig, at en ivrig videnskabelig

Gransker, som fornemmelig var det af Uergjerrighed, med Gøt tabte denne sidste ganske og nu derfor kun vliste en svag Virksomhed af hiin, vilde man saa ikke let kunne troe, at det var Evnen, der havde tabt sig, skjønt det i sig selv kun var den Lyst, som forhen drev Værket.

De forhen Pag. 398 af Flourens anførte Ord staae næsten ordret ligesaaledes i hans Recherches experimentales (see første Udg. Pag. 97 og 99, anden Udgave omtrent de samme Paginer). Herefter har Longet anført dem (Pag. 694), men han, der dog ogsaa har viist sig at være imod Gall, istemmer aldeles ikke Det, hvad Flourens her antager. Longet gaaer vel ikke ind i nogen særdeles Prøvelse af, hvad der da i den her omhandlede Henseende egentligen gaaer frem af eller ikke gaaer frem af de Flourens'ske Forsøg; men han mener dog, at til Mennesket kan man ei være berettiget at udstrække den Flourens'ske Antagelse, fordi han mener, at hos Mennesket staae bestemte Erfaringer imod. Efter at have anført de omhandlede Ord af Flourens, siger Longet: "Efter som den mentale Pathologies Phænomener vise, at Mennesket kan tabe snart een Evne, snart en anden, medens de øvrige forblive urørte, kan man vanskeligen indrømme, at lignende Resultater (nemlig som Flourens's) ere anvendelige paa Menneskeslægten." Kort efter føier han til, at man ei kan nægte Mueligheden af forskellige Redskaber, svarende til de forskellige sjælelige Phænomener (l'existence possible, dans les lobes cérébraux, de divers instruments en rapport avec les différentes phénomènes psychiques). Men han anseer det for faare vanskeligt at godtgjøre Virkeligheden heraf; vel veed han, at Mange ansee denne Sag for afgjort for længe siden, men han har hverken Godtroenhed eller Lærvillighed nok til at lade saadanne Paastande gjelde.

Strax foran finde vi hos Longet anført, at Bouillaud allerede 1830 har anstillet netop Forsøg i den Retning, i hvilken vi ei fandt dem anstillede af Flourens. De ere anstillede paa Høns, Duer, Hunde og Kaniner; een Hund blev

iagttaget i 14 Dage, en anden i 6 Uger, men kun for at oplyse Følgen af det forreste Hjernehemisphæreparties Borttagelse. Bouillaud fandt, at Dyrene efter saadan Borttagelse kunne "føle, see, høre, lugte, at de letteligen forstrækkes, blive utaalmelige, naar man gjør dem Noget imod, udøve en Mængde spontane instinctmæssige Bevægelser, skrig, gaae, søge maskinagtigt at fjerne de Gjenstande, som irritere dem; men de gjenkende ei mere de Vasener, som omgive dem, spise ei mere af sig selv, og foretage Intet, som kunde vise Combinationer af Forestillinger, Raisonnement. De lærvilligste, meest intelligente Dyr, f. Ex. Hundene, caresfere ei mere, forstaae ei mere de Ord, som de tidligere forstode, ere ligegyldige mod Trudsler og mod Caresser, og en Revfelse gjør ingen Virkning paa dem". — "De see de udvortes Gjenstande, men de see dem ei mere i deres Forhold til deres egen Selvsbevarelse". Saavidt Bouillaud. Her seer man da en Begyndelse gjort til det Slags Forsøg, som det kom an paa. Forvrigt mener Longet, at, hvis Bouillaud havde gjort Forsøgene med det bagerste Partie af Hjerneloberne, skulde han ogsaa være kommen til det Resultat, at en betydelig Forstyrrelse i de intellectuelle Functioner vilde vlist sig. — Dette vilde da meget vel have kunnet bestaae med Gall. See ovenfor 316 ff.

Jeg vil nu være kort, for ei at trætte Læserne ved at gennemgaae Alt, hvad Flourens paa den meest løse og overfladiske Maade kommer frem med, medens han tillige især holder sig til visse Abstracta og visse af Gall brugte Udtryksmaader, som hverken kunne gjøre til eller fra. Flourens søger med Gall at haandhæve Intelligentsens Eenhed, ja Zegets Eenhed, idet han taler, som om Gall ophævede den. Men at der kun er een Sjæl, at det er denne samme ene Sjæl, der seer, hører, lugter, der tænker og der vil, have vi seet Gall med rene Ord bringe i Grindring (see ovenfor Pag. 186 i

Noten); men han har tillige erindret om, at, ligesom Organernes og Functionernes Mangfoldighed ei ophæver Sjælens Enhed, saa ophæver denne ei heller hiin, hvorpaa alt det Meget, der i Organismen skeer ved Livets Kraft, noksom afgiver Beviis, uafhængigt af Galls Lære. At vi have fem udbortes Sandser, hver med sin eiendommelige Natur og Besskaffenhed, formedelst sit eget Nervefibrilleapparat, kan dog Ingen nægte; hvorfor da nægte Mueligheden af, at der gives endnu flere særegne Nervefibrilleapparater for flere særegne aandelige Dpfattelsesvirksomheder? A priori — og anderledes end a priori ved Hjælp af nogle meget løse Almeenforestillinger strider her Flourens ikke, — kan dog en saadan Sag ikke afgjøres. At Galls Lære skulde nægte Zegets Enhed, er en Absurditet, og at Flourens taler saa, viser, at han hverken har læst Gall ordentlig, eller har tænkt sig ind i Sagen. Zegets Enhed ophæves lige saa lidet ved at antage flere Hjerneorganer i Hemisphærerne, som den ophæves ved at erkjende, at der gives flere aldeles forskellige Sandser og flere forskellige Bevægelsesorganer, som Midler for Villie og Handling. I Encephalum selv maa jo dog Flourens selv antage flere forskellige Organer: eet for Bevægelsesernes rette Coordination, et andet for Respirationen (der dog ogsaa tildeels staaer under Villiens Indflydelse) o. s. v. Bevidsthedsseenheden maa da nu efter ham beroe paa disse øvrige Hjerneorganers Forbindelse med og Underordnethed under Hjernehemisphærenes Centralpartie; men hvi kan det da ikke bestaae med den samme Bevidsthedsseenhed, at visse, fra dette Centralpartie forskellige, Hjernefibrillebundter i selve Hemisphærerne staae i et lignende Forhold til dette Centralpartie?

Hvad vil nu dernæst dog det sige, at Flourens holder sig op over og lader haant ad, at Gall skal have statueret 27 Intelligenser, ja at Flourens endog lader ham antage 27 Hjerner? Jeg seer ei Andet, end at Flourens ogsaa her besviser, at han kun løst har bladet lidet i Gall, og at han ei har tænkt sig ind i den Sag, han dog paa saa afgjørende

en Maade vil fælde Dom over. At et Menneske kan vise megen Intelligents i een Henseende, s. Ex. som Musiker, medens han i andre Henseender viser en saare ringe, lærer Erfaring noksom. Enhver eiendommelig Art af Intelligents (eller af Beqvemhed til at forstaae sig paa et vist Fag og at kunne dømme om det Derhenhørende) kræver nemlig, foruden de almindelige Betingelser for menneskelig Intelligents overhovedet, tillige sine særskilte Betingelser. Saaledes er almindelig Intelligents ei nok til at kunne dømme om Colorit og Musik, om Farverigtighed og Tonerigtighed i Malerkonstens og Musikens Frembringelser; det Samme gjelder med Hensyn til Sprogbedømmelse, mathematisk Bedømmelse, moralisk Skjønsonhed o. s. v. Alt kræver sin særskilte Uddannelse saavel fra Naturens Haand, som under Livets Gang; men denne Uddannelse kræver da sine bestemte organiske Betingelser og disses beqvemme og heldige Bestaaffenhed. At en total Aandsfløvhed kan have sin Grund i en total Hjernefuldkommenhed, nægter Ingen. Nu kommer det kun an paa, om ei partielle Aandsfløvheder, saaledes som de ofte findes ved Siden af partielle Aandsbeqvemheder, kunne have deres Grund i partielle Hjernefuldkommenheder. Meget synes dog herpaa at vise hen. Men som da et Menneske kan vise sig meget intelligent i Henseende til hvad der henhører til Hørelsens og Gehørets Gebeet, d. e. vise sig som Den, der i dette Gebeet meget vel forstaaer sig paa Alt og kan dømme om Alt og ogsaa huske meget vel, medens han kan vise sig som lidet forstaaende og lidet skjønnende og huskende i Henseende til Synets og Farveopfattelsens Gebeet, saa maa da det Lignende og kunne finde Sted hos et Menneske i visse mere aandelige Henseender. Og saaledes see vi, at vi paa mange Maader kunne faae med mangeslags partiel Intelligents at gjøre. Paa denne Maade er det klart, at Gall maa forstaaes, og kun Tilbøieligheden til at see Alt, hvad han har sagt, skjævt, for at kunne fremstille det som vrangt, kan, i Forbindelse med løselig Kjendstab til hans Lære, bringe til at opfatte det anderledes. Intelli-

gentsen kan paa den ene Side meget vel, i Overensstemmelse med hvad Flourens mener at have viist, have sin almindelige Grundbetingelse i et vist Central- eller Kjernepartie af Hemisphærerne, uden at det derfor kan nægtes, at den desuden i visse bestemte Retninger kræver visse bestemte organiske Betingelser, med hvis Borttagelse en vis speciel Art af Forstaaen og Dømmen vil bortfalde, fordi derved en vis speciel Art af Hjernevirksomhed, der er denne specielle Aandsvirksomhed særdeles materielle Betingelse, gives umuelig.

Naar Flourens Pag. 72 udtrykker sig saaledes: "Gall forudsaae ikke, at en physiologisk Erfaring (une expérience de physiologie), og det en meget sikker, engang skulde oplyse, at Sanden modtager (reçoit) Indtrykket, men ikke perciperer det (ne la perçoit pas), og at den følgerigen hverken har Bevidsthed eller Grindring (ni réminiscence)", — saa maae vi paa Galls Begne svare, at Gall ved Perception forstod netop Modtagelse, Bringen til Bevidsthed, altsaa det Samme, hvad Flourens nu (see ovenfor Pag. 399) vil have kaldet Sensation, men ikke Perception, samt at Gall aldrig har tænkt sig enten Sandnervesfibrilleapparaterne eller noget som helst andet et vist Hjerneorgan dannende Fibrilleindbegreb at have særegen Bevidsthed, men kun har antaget, at hvert saadant medførte sine særegne Betingelser for en vis bestemt Art af Kommen til Bevidsthed. Man lægge i denne Henseende især Mærke til, at Gall jo foruden de særdeles Nervesfibrillebundter, som han ansaae for de egentlige Sandningsorganer, antog — ja nofsom fremhævede, at der gaves — nervøse Communicationsapparater, og herved meente han jo netop Noget, som satte det enkelte Organ i Forbindelse med Hjerneheelheden, fordi han indsaae, at her paa det enkelte Organs Virksomheds Kommen til Bevidsthedens Totalitet maatte beroe. — Hvad især Grindringen angaaer, som Flourens her nævner, saa har Gall kun forsaavidt tillagt hvert Hjerneorgan sin egen Hukommelse, som han antog en Forestillings Gjenkomme væsentligen at beroe paa en fornyet Virk-

somhed af Nervestrikkerne i det samme specielle nervøse Apparatur, som var i Action, da Forestillingen dannedes. Men forsaavidt Erindring, reminiscence, især skal betegne vor Medviden med os selv om, at disse gjentagne Forestillinger ere de samme, vi tidligere have havt netop paa samme Maade, som de nu komme igjen, saa har naturligtviis Gall ikke tænkt paa at nægte, at denne Erindrings Bevidsthed maatte beroe paa det enkelte Organs Virksomheds Sammenhang med den hele Hjerneaktivitet, da han jo saa udtryffeligen siger, at Sjælen er den, der seer og hører, tænker (see ovenfor Pag. 186), og andensteds bemærker, at Sjælen netop er Livet i det Hælhed; hvilket gaaer frem af alt Det, som ovenfor Pag. 187—89 er anført; hvoraf da ligefrem følger, at han ogsaa lader Sjælen være den, der husker, men kun naturligtviis under Forudsætning af de fornødne materielle Betingelsers Tilstedeværelse.

Man kan ved det af Flourens nu nys Anførte endvidere gjøre den Bemærkning, at han ei synes at have lagt Mærke til, at, naar Sandfen allene, vel nok kan bringe til Bevidstheden, men ei medføre en Kommen til Bevidsthed, saa kan omvendt ei heller Hjernehemisphærerens Centralpartie medføre nogen vis bestemt Kommen til Bevidsthed om nogenstels Sandseligt uden formedelt Virksomheden af Noget i det tilsvarende Sandseapparats nervøse Partie. Naar det hos Flourens (som hos Gall) hedder, at det er Sjælen allene, der seer, og naar nu Hjernehemisphærerens Centralpartie af Flourens fremstilles, som om dette allene var Sædet for al Kommen til Bevidsthed, saa kan dog ikke Flourens's Mening være, at Sjælen allene seer ved Hjælp af hiint Centralpartie; men Meningen maa være, at al Seen beroer paa en Gaaen i Gæt af Synsnerv apparatusets Virksomhed og Centralpartiets Virksomhed. Netop nu paa lignende Maade er det, at den Gall'ske Lære vil have anerkjendt, at ogsaa mange andre — mere indvortes sjælelige — Aandsvirksomheder beroe paa en saadan Gaaen i Gæt af Centralvirksomheden med en vis spe-

ciel Art af peripherist Hjernevirksomhed, hvilken sidste da be-
roer paa visse særdeles mod Peripherien udløbende, men for-
resten fra Hjernens Indre kommende Nervefibrillebundter.

Naar Flourens Pag. 68 siger, at hverken Gall eller
nogen Phrenolog angiver, hvad det er som menes, naar
Hjerneorgan nævnes (Gall ne dit pas, et nul phrenologiste
ne dit après lui, ee que c'est qu'un organe céré-
bral), saa begriber man ei, hvorledes Flourens kan tale saa;
thi Gall har dog bestemt nok sagt, at det er et vist bestemt
Indbegreb af Hjernefibriller, som staaer i en saadan Sam-
menhæng med en vis bestemt speciel Aandsvirksomhed, at hines
Actioner danne den materielle Betingelse for dennes Indtræden.

Naar Flourens derimod strax efter siger, at Gall aldrig
har seet disse Organer, saa har han Ret. Gall har kun
ifølge Slutning antaget, at Hjernen maatte være saaledes
gjennemorganiseret, at forskjellige Fibrillesamlinger maatte have
forskjellige Functioner i den. Men paa samme Maade er
det jo ogsaa kun ifølge Slutning, man antager den saakaldte
Bellise Læresætning, eller antager (cfr. ovenfor Pag. 371—
72), at hver fra Rygmarven udgaaende Nerve bestaaer af
to aldeles forskjellige Fibrillebundter, det ene som Leder for
Fornemmelserne hen til Centralstedet, det andet som Leder for
den reagerende Bevægelsesvirksomhed, uagtet jo Ingen i selve
Nerverne har seet saadanne tvende. Ja man kan tilføie, at
jo Flourens selv aldrig har seet, at fra den lille Hjerne Ex-
tremitetsbevægelsernes hensigtsvarende Coordination gaaer ud,
eller seet det Apparat, hvorved denne stæer.

Jeg vil nu ei længere opholde mig ved at gennemgaae,
hvad Flourens med utrolig Overfladelighed og Intetfæ-
genhed fremfører imod Gall; kun at jeg dog endnu maa be-
mærke, hvorledes han endog gaaer saa vidt, at man ikke kan
sige ham fri for formelig Versidie. Pag. 56—57 anfører
han Følgende efter Gall: "Lad os forestille os, siger Gall,
"et Fruentimmer, hos hvilket Kjærligheden til Afskom er lidet
"udviklet, dersom ulykkeligvis Mordorganet er udviklet

"hos hende, kan man forbauses over, at hun med egen "Saand"..... Her standser Flourens og siger i en Note: "Man kan ikke udskrive deslige Phrafer til Enden". Men den gode Flourens skulde smukt have udfkrevet hele Stedet, som han læste det; istedetfor at sætte blotte Prikker for at udelade Det, som netop især burde været fremhævet. Hvad nemlig Gall, umiddelbart efter at han har nævnet Elisabeth af Baiern, som den, om hvilken Historien fortæller, at hun havde qvalt hos sig alle de Følelser, hun skyldte sine Børn, siger just paa det af Flourens selv anførte Sted (T. III, 155), lyder saaledes: "Lad os forestille os et Fruentimmer, hos "hvilket Kjærligheden til Alkom er lidet udviklet, manglende "al Opdragelse, uden at besidde noget af de Mo- "tiver, som Religionen og Moralen indgyde, "levende i et Celibat, et Bytte for en ulykkelig Kjærlighed, "forladt af en Elsker, hvis Begjæringer hun har givet efter "for, frygtende Foragt og Glendighed, naar et saadant Fruen- "timmer i sine Indvolde (dans ses entrailles) føler Frugten "af sin Kjærlighed"; nu komme først de Sntningsord, som Flourens ei har villet skrive til Ende. Saaledes altsaa citerer Flourens. I de af mig her udmærkede Ord ligger jo ligefrem den Forudsætning, at Moral og Religion kunne indgyde Mo- tiver, som kunne staae hiin Fristelse imod. Men Dette med Mere udelader Flourens.

Naar Flourens strax efter aufører, at Gall antager, at Myrdelysten hos visse Mennesker ligefrem kan have havt sin Grund i en Feil i Organisation, hvor kan man da tvivle om Rigtigheden heraf, naar man veed, at alle Anstalter for Afværende frembyde Exempler paa Galne, hos hvilke til visse Tider Rasieret stiger til, at de søge at ødelægge og sønderrive Alt omkring dem. Maa man ikke forbauses over, at en Physiolog har kunnet glemme Sigt og andet Lignende? Eller mon han vil, at al sliq Galenskab skal have en reen moralsk Grund, uden al vice de l'organisation?

Ogsaa Følgende burde Flourens have anført ordret og ei saa mutileret, som han gjør det. Han lader Gall tale saaledes: "Disse saa stolte Menneſter, som lade Nationer ſlagtes i Luſindviis, ſkulde vide, at de ei handle af egen Driſt og Magt (de leur propre chef), men at det er Naturen, ſom har lagt Ddelæggelsesraſeriet i deres Hjerte".

Men Galls Ord, — efterat han umiddelbart foran har bemærket, at Noget af det Førſte, ſom Menneſkene gjorde deres Guder til, var at være Krigens Guder, og at i Naturen Kri-gen er et af Midlerne, hvorved Naturen beſtandigen deſtruerer ſine Stabninger, for at ſkaffe Plads for nye, — (T. III. 249) lyde fuldſtændigen ſaaledes: "Overalt er kjender jeg en overſte Magt og har Grefrygt for den, og jeg underkaſter mig dens Love. Diſe Menneſter, ſom ere ſaa stolte af at fore Nationer mod Nationer til Slagterier, ſom lade deres Lige myrdes i Luſindviis, ſkulde vide, at de ei handle af egen Driſt og Magt, at det er Naturen, ſom har lagt Ddelæggelsesraſeriet i deres Hjerte, at de, uden at vide det, kun ere et Redſkab, ſom den anvender for at naae ſit Maal. Viſer den os ikke ogsaa ellers denne ſamme Intention til at opretholde Ligevægten i Univerſet ved Peſten, ved Overſvømmelſer, ved Jordſkjælv, med eet Ord ved alle de Guder, ſom udbrede ſig over Menneſkehedens?"

I hvad man ſaa vil dømme om diſe Galls Ord, ſaa ſeer man dem her i deres Sammenhæng, af hvilken Flourens havde revet dem ud, for at have deſto lettere ved, at udtale ſin forkaſtende Dom over dem.

Dg nu vil og maa jeg da endelig tilſidſt fremhæve det Gneſte, ſom jeg i Flourens's hele Bog har funnet finde at frembyde en velgrundet Indvending. Om Kjærligheden til Altkommet bemærker Flourens (Pag. 81) med Rette, at, dersom der gives et eget Organ for den, maa det ligesaafuldt findes hos Fuglene i det Hele, ſom hos Pattedyrene i det

Hele, men at dog den sammenlignende Anatomie lærer, at de bagerste Hjernelober, hvor Gall just giver dette Organ sin Plads, mangle hos Englene samt hos en stor Deel af Patsedyrene. See ovenfor Pag. 346, hvor jeg har berørt denne Sag, yttrende, at jeg vilde komme tilbage til den, hvilket jeg nu her gjør.

Jeg kan ikke skjønne Andet, end at Gall her maa antages at have angivet Organets Plads urigtigen. Et Spørgsmaal bliver det, naar man seer hen til den Plads, som Gall gav det bagerst nederst, om det ikke monne have sin Plads i den lille Hjerne, i Forening med hvad der ellers ligger i denne.

Overhovedet vilde jeg ønske, at saadanne Bemærkninger, som den nu anførte Indvending, kunde føre til, at man som efter, at de Gallste Bestemmelser ikke overalt vare aldeles rigtige. En Kritik af dem i det Enkelte vilde da fremkomme, og denne vilde da, netop naar den førte til at stjæle imellem Det, hvori Gall havde truffet det Rette, og Det, hvori han ei havde truffet det, kunne vorde til Fremme for Lærens Udvikling i det Hele. Mig skal det være Nok, om jeg ved alt Foranstaaende tør antages at have (sef. ovenfor Pag. 184) oplyst, at Alt, saavel fra den philosophiske som fra den physiologiske Side, synes at tale til Fordeel for Realiteten af den Idee, som i det Hele ligger til Grund for Galls Lære (Organisationsideens Gjennemførelse baade i aandelig og i cerebral Henseende). Men det tør nu vel ei være overflødig, gjentagende (see Pag. 178—182) at bringe i Grindring, at Hjerneorgan kun betegner det nervøse Actionssted for Hjernens Andeel i den særdeles Art eller Green af Mands virksomhed, hvorom der hver Gang er Tale. Paa et saadant Hjerneorgans Tilstedeværelse i en ikke altfor tilbagetrængt Form, beroer Mueligheden af, at denne bestemte Deel af Mandsvirksomheden kan komme til en passende Indgriben;

og er det tilfæde med en særdeles Grad af Uddannethed, da vil det medføre Mueligheden af, at den kan komme til en særdeles Fremherfken. Men Mere end en Muelighed, et Anlæg, giver det Medfødtte ikke. Hvor Meget eller Lidet der af denne Muelighed skal blive til Virkelighed, og i hvilket indbyrdes Forhold det skal blive det, beroer under Livets Gang, paa den ene Side paa Livets egen indre Drixt og Fremarbeiden, paa den anden Side paa mange fra Omverdenen kommende deels fremmende deels hindrende Indflydelfer. Hvad Livets indre Drixt og Fremarbeiden angaaer, da kommer det herved an paa Legemet's hele Constitntion, især Incitabilitets- altsaa og Temperamentsforholdene, hvorved da saavel Blodets Bestaffenhed som Blodlobets Bestaffenhed, med Mere, som henhører til de indenfra kommende erigerende eller deprimerende Potentfer, bliver af Betydenhed. Hjerneactionssystemet er kun en Deel af det hele mikrokosmiske Livsactionssystem, og beroer i Henseende til sin Incitabilitet og Agilitet eller Drixtighed paa dettes totale Bestaffenhed. Saaledes lader det sig da tænke, at særdeles Hjerneanlæg, ei allene intellectueller, men endog saadanne, som henhøre til det Drixtmæssige, f. Ex. Bekæmpelsesdrixten, Havedrixten, Selvfølelsen, blive uden tilsvarende Virksomhed i Virkeligheden, fordi hine øvrige organiske Potentfer enten ei have været noksom erigerende, eller endog have medført en vis Tilbøielighed til No eller Ladhed. Mange fortrinlige Gvner kunne af saadan Gruud enten være forblevne uiddannede, eller være blot uiddannede til contemplativ Nydelse for Personen selv, maaskee kun i en snæver Kreds af Kundskaber, uden at være blevne frugtbringende for Andre, indtil de derover ere hensløvede. Men nu kommer da hele den udvortes Verdens Indflydelse endnu til. Denne kan snart vække og tilskynde og derved fremme, snart derimod undlade Dette, ja endog deprimere og afftrække. Dertil kommer, om Livsstillingen er en saadan, at enten de udvortes Betingelser og Hjælpemidler mangle, eller at Liv og Forhold besvære for meget, og Friheden til at rore sig med

en vis Livlighed og Selvstændighed mangler; (i hvilken Henseende s. Ex. vort Examenstæsen i Sandhed ikke er et Gode.) Og saa udvise sig undertiden Anlæg paa saadanne Maader, som ei svare til de Livsstillinger, hvori et Menneſke befinder sig, de Livsforhold, som Tidens Gang har ført med sig for ham, saa at han synes mindre intelligent eller i anden Henseende mindre aandskraftig, end han virkelig i sig selv er. Ikke at tale om, at man ofte ved Andres Bedømmelse tager Hensyn og anvender en Maalestof, som ingenlunde har den Eneyldighed eller Hovedgyldighed, som man vil tillægge den. Jeg har i denne Henseende allerede tidligere (Pag. 179) advaret mod den for store Tilværelighed hos de paa den lærde Veie Dannede, at lægge deres særegne Maalestof til Grund. Om jeg vilde sige, at Thorvaldsen besad en i en sjelden høi Grad uddannet Intelligens, baade i Henseende til Skarpsindighed, Circumspection og Judicium, vilde jeg maaskee finde megen Indsigelse hos Mænd af Studenterdannelse, men kan dog med stor Ret tillægge ham netop en meget uddannet Intelligens, Indsigt, Forstand netop i Henseende til Forholds, Samstemmingers og Ikkestemmingers grundige Iagttagelse og Forfølgelse, derfor og Klogskab eller hvad de Gamles prudentia bedre udtrykker, medens hans Hoveds Storhed vel nok tør have været en betydelig Medaarſag til, at hans Liv og hans Virksomhed holdt ud i bestandig tilbagevendende Friskhed langt over et halvt Seculum, medens man ei kan vide, om ikke hos Raphael, med hvem ellers Thorvaldsen i Meget kan sammenlignes, Hovedets Lidethed, hvorover man har undret sig, kan have Andeel med i, at hans Liv kun blev saa kort, eller at det dog bliver uvist, om hans Arbeidskraft, hvis han ei var døet saa tidlig, vilde holdt saa længe ud som Thorvaldsens.

Jeg kjender to Mænd, Brødre, hvoraf den ene uden Tvivl har den størſte Kundskab og Indsigt, mere fin Intelligens, men saa, at det ei falder i Dinene, deels ifølge hans beskædnere Natur, deels fordi han ei har hvad Lavater

kalder Wirkungsdrang, Sjæledrivtighed, medens den anden har den, og derfor kan gjelde for mere intelligent, da han dog kun er mere opvakt, og hiin med større Sjæledrivtighed og større Drivt til at træde virksomt ud i Verden, skulde overgaae den anden i Intelligentsvirksomhed. Beskedenhed kan forbindes med Fremarbeidelsesdrivt. Men Beskedenhed uden en saadan, ja med en vis Mangel af Lyst og Gave til at gjøre sin Person gjeldende i Verden, altsaa Mangel i Selvølelsesorganet og Stridbarhedsorganet, kan gjøre at meget intelligente Mænd ei gjelde for særdeles gode Hoveder, medens kun hiin Mangel er Aarsag i, at de ei træde frem med den Aandskraft, som deres Hænder vidner om, at de ere anlagte til at udvise. Kommer nu en vis Indolentis til, saa kunne Mænd med umiskjendelige hyppelige Aandsgaver føre deres Liv. saaledes, at de i Almeenheten ikke gjelde for Det, de i sig selv ere eller havde Anlæg til at kunne være. Exempler ere mig bekjendte.

Tilfødt maa jeg her ogsaa vende tilbage til det Spørgsmaal, om ikke Galis Anskuelse materialiserer os Aandens Virken for meget ved at mechanisere os den for meget. Jeg maa svare, at en vis vag eller løs og ubestemt Forestilling om Beskaffenheden af den Hjerneindflydelse og Hjerneformdenhed, hvilken Ingen kan nægte, eller rettere, at en Forestilling om, at dette Forhold i Naturen selv er vagt, og kun har en vis Heelhed, uden et System af gennemført Mechanisme i det Enkelte, kan synes mere gunstig for den frie Anskuelse af det Aandelige i dets Aandelighed, end en modsat Antagelse. Men Naturen er ikke vag eller løs og ubestemt; den er gennemgaaende bestemmelsesfuld paa ethvert Punct, og det saaledes, at det netop er gennem en igennemført Mechanismus, at den lægger Grundvolden for den frie aandelige Bevægelse. Den frieste, aandsfuldeste, yndefuldeste Menuet, som hos de Dandsende forudsætter og vidner om, at deres

Legemlige i hvi Grad maa være hvad man paa Fransk saa
 treffende kalder dispos, forudsætter netop en meget fast og
 velordnet Mechanisme heelt igjennem. Hvor gjennemført,
 nøie ordnet og nøie gennem Søndringer uddetaileret, om jeg
 saa maa sige, maa ikke — for at tage et Exempel af en
 anden Art — Mechanismen være i et Orgel, naar den aands-
 fulde Organist skal kunne lade Aandens Frihed fuldt raade
 og komme til Udtalelse gennem Orgelets Tonefrembringelser,
 og hvilken paa en meget fin Mechanisme beroende Finger-
 færdighed hører ikke tillige dertil. Hvor maa ikke Violin-
 spilleren forstaae at mechanisere sit Instrument, medens han
 bestandigen ved Fingerbevægelse og Fingertryk skaber de
 Strenges og Spændingsforhold i disse Strenges, hvorved han
 frembringer de Toner, hvori han lader sit Hjerte strømme ud
 i Følelsesudtryk. Hvilken Mechanisme er der ikke i Sang-
 gerbryttet, og naar f. Ex. hiin udmærkede Sangerinde, Ma-
 dame Wilder, fortalte om, hvorledes hun i to Aar af sin
 bedste livligste Ungdom kun havde maattet synge Scalaer,
 saa at det kun meget sjældent til Recreation forundtes hende,
 at synge en livfuld Sang, mon saa ei hendes Mester havde
 Ret, naar han antog, at paa Sangstemmens mechaniske Ud-
 dannelse beroede den hviie Frihed, hvormed siden et langt Liv
 igjennem en stor Sanggave og Sangerinde-Sjæl skulde sættes
 i Stand til at bevæge sig i Sangmusikens Rige? — Vi
 blive i det ene af disse Exempler endog en tredobbelt Me-
 chanismus vaer; thi Orgelspillet's Fuldkommenhed beroer for
 det Første paa Orgelets mechaniske Fuldkommenhed, dernæst
 paa Finger- og Haandsfærdigheden, der forudsætter alle Mus-
 lernes og øvrige i Fingre, Hænder og Arme liggende orga-
 niske Apparaters tilstrækkelige Uddannethed; men denne Ud-
 dannethed er en Mechanisation; endelig maae alle de Nerve-
 fibriller, ved hvilke fra Hjernen af, formedelst Kyndighed
 og Opmærksomhed, al hiin Mechanisation i Arme, Hænder
 og Fingre skal sættes og holdes i den rette paa hvert Punct
 fint afmaalte Bevægelse, være fuldkomment sondrede og ord-

nede eller mechaniserede saaledes, at nu Sjælen kan røre sig fuldeligen, som den vil, i dette sit Apparat.

Netop i Lighed hermed betragte man nu Sjælens Forhold til det Hjerneapparat, uden hvis Virksomhed ikke selve den Aandsvirksomhed vil kunne finde Sted, som gjennem hiin nævnte tredobbelte Mechanisation skal træde ud for os i Orgelspillet og skal give dette Spil det aandelige Indhold og det aandeligen til Sjælen Talende. Dette Hjerneapparat kan her nævnes som en fjerde Mechanismus, idet nu ogsaa dette, formedelt Hjernefibrillernes Sondring og Ordning i Hjerneloberne, maa være saaledes mechaniseret, at hver eiendommelig Bevægelse i Sjælen, i Tanke, Følelse og Imagination, kan finde den eiendommelige Betingelse for sin særegne Fremtræden; thi kun derved kunne saadanne Sjælebevægelser komme til at træde ud i deres Forskjellighed, hver som et eiendommeligt Led i Heelheden.

Men hvad vil nu her det Udtryk Sjæl sige? Dette Spørgsmaal maae vi nu gjøre os. Nærmest og først bliver Sjælen her det indre Totale, eller den hele indre Leven, som gjennem alle hine Enkeltheder gjør sig gjeldende, men som nu, uagtet den med en vis Allestedsnærvarelse rører sig paa et hvert Punct af hiint sit organiske Apparat, dog er centraliseret i sig, nemlig i den sig i Sjælen dannende Jeghed. Naar da nu Sjælen i sin indre Heelhed i sig skal leve og røre sig i Indbegrebet af alle sin Tilværelses Enkeltheder, saa er det Jeget, som saaledes skal constituere sig til at være Hersteren i sin egen Tilværelse. Og her kunne vi da for det Første bemærke, at, som det er den indre Leven, der udaf sin Grundnatur constituerer hele Organismen fra først af, og herigjennem realiserer sig, saaledes er Sjælen slet ikke Andet, end denne selysamme Leven, forsaavidt den, efterat have forud uddannet det fornødne Grundlag, nu begynder at træde frem som en Bevidsthedsleven og bringer en Jeghed til at komme frem og til at føle sig som den, der selv kan og skal være

sin egen Tilværs, sit eget Riges, nærmeste Middelpunct og Hersker.

”Kan og skal være”, sagde vi, men endnu tør vi ei sige er. Mennesket skal først komme til at tage sig selv og sin Tilværs hele Indhold, det vil sige Indbegrebet af alle dens constituerende Momenter i sin Besiddelse, saa at han selv, som Jeg, er og lever og føler sig i dem alle, og i dem alle føler sig i sin indre Eenhed og Heelhed i sig, som Den, der virkelig selv er Alt det, hvad han er; hvortil da udfordres, at hans Leven udorganiserer sig til en saadan harmonisk Totalitet, at i denne alt Enkelt kun indtager sin relative Plads og Betydning.

Mennesket er da endnu kun midt i sin Vordelse, og især er Menneskeheden endnu kun i sin Vordelses første Stadium, og man kan forsaavidt sige, at Menneskene endnu ikke ere rette egentlige sande Mennesker. Ingen vil vel tage i Betænkning at indrømme Gyldigheden af en saadan Udtryksmaade, naar vi talte om Bornene ved Moders Bryst. Men Menneskeheden i sin Heelhed er i aandelig Henseende endnu kun i en Barndomsperiode (med raare, ubændige Drengene kunne Nationerne maafee snarest sammenlignes, men jeg vil ei gaae ind i og forfølge denne Sammenligning her). Betragte vi denne vor Vordelses Gang nærmere, saa bemærke vi, at vi aandeligen constitueres ved en Mængde aandelige Indvirkninger, der sporadiskt sætte sig an, og give en heel Deel Begyndelser til en fra mange Sider sig ligesom ansamlende Besvidsthedsheelhed, i hvis Midte der tillige fra først af danner sig et Middelpunct, en Jeghed, som har med det Alt at giøre, og i en vis Forstand kan kalde dem sine, men i en anden Forstand ei kan kalde dem sine, men deri kun har en optaget Ansamling, som den først skal assimilere sig retteligen og indoptage i sig (ved en Art af aandelig concoctio, digestio og intussusceptio), under hvilken Assimilering hele Partier i vort Indre ofte ligge øde, eller ligge som et uforarbejdet Stof, saa at Indoptagelsen bliver meget partiel.

Men naar nu til saadan Vordelse og Indoptagelse ogsaa henhører, at man faaer sit eget Legeme i sin Magt, hvortil megen legemlig Uddannelse udfordres, der mere og mere fører os til at vi sætte os i Besiddelse af vort Legemes Formaaen og udvikle den saa, at vi frit vorde mere og mere raadige i vort legemlige Selv, saa kan man nn ogsaa sige, at man skal blive Herre i sin egen Hjerne, gjennemarbeide denne og udorganisere den saa, at man med Totalitet rører sig i dens Totalitet. Gall har ført dens Sporadismus frem for os, ligesom f. Ex. Musflekøren fører alle Musfler frem for vort Die i deres Søndrethed. Men som paa den ene Side mangeslags Haandteringsdygtighed, paa den anden Side Gymnastiken lade os see, at al denne mangefulde Formaaen kan gaae sammen til at danne en harmonisk Muskelvirksomhed (Sangeren kan give et meget oplysende specielt Exempel), men ingenlunde altid gjør det, da megen Dvælse og Uddannelse dertil behøves, saaledes skal nu og Tænkning og anden Aandsuddannelse føre os til, at vor Hjerne kommer til en lignende af Aanden behersket Totalvirksomhed, og man skal vide sig og stille sig i samme Forhold til sin Forestillingsfreds og derved til sin Hjernes Mangfoldighed, som den, hvori man stiller sig til Indbegrebet af sine Musfler. Til den ene, som til den anden, staaer Sjælen i et immanent Forhold, det er: den er selv det Immanente deri, rørende sig deri som i sit eget System af Uttringer og Virkelsor. Men disse ere endnu ikke strax Jegets, Personlighedens. Denne skal først vorde immanent i dem, ved, fra sit indre Midtpunct af, hvilket endda kun er flunctuerende, at arbejde sig ud til sin givne Levens Peripherie, og med det Samme virkelig vorde Midtpunct deri. Den er given som et Indbegreb, der skal centraliseres, idet det udorganiseres. I hele Livet har man at arbejde paa, at man vorder sig selv mægtig (sui compos), eller vorder den i Sandhed raadige og raadende og udaf sin Krafts indre usynlige Bald virksomme immanente Herskende og Levende i sit hele Functionsystem, altsaa ogsaa

i sit Hjernefunctionssystem. Der gives Mennesker, som beherskes af deres Organismes, deriblandt deres Hjernes, sporadiske Virkninger, altsaa beherskes af deres Tilværs Partiæliteter, men der gives ogsaa dem, som beherske dem ved frit paa Totalitetens Maade at røre sig i samtliges Indbegreb saaledes, at det Partielle derved faaer Betydningen af Moment, vel nok et meget væsentligt maaskee, men dog kun Moment. Man kan have Anledning til at tænke herpaa, ei allene ved mange Enkelte, men ogsaa ved hele Nationer, hvad enten man betragter samtidige Nationer og sammenligner dem, eller sammenligner Nationerne med sig selv i deres Livshistories forskellige Tidrum.

B.

Om det Uandeliges Udtryk i det Legemlige.

I. Det Pathognomiske Natur og Grundlag.

Det Pathognomiske, hvorved vi forstaae Sindsbevægelsernes naturlige og ganske af sig selv kommende Udtryk i det Legemlige, viser sig deels i Farveverel, Rødmen eller Blegnen, Dinens Funken, Taarer, Angstens Sveed og mere Saadant, hvorved Blodløb og Bædskefecretion spille Hovedrollen, saa at det nærmest er af animalisk=vegetativ Natur — deels viser det sig i Minespil, Gesticulationer og andre Legemsbevægelser, Legemets hele Holdning, Udbrud af Lyd og Toner, Suk, Frydeskrig og andre Skrig med Mere, samt endelig, under den med Flid fremsførte Tale, i Ordnes mangelunde vilkaarlige Betoning og Udtalelsesmaader, hvilket Alt beroer paa Muskelbevægelser og er af reen animalisk eller sensibel=irritabel Natur. Det til denne sidste Hovedklasse af det Pathognomiske Henhørende bliver, med Hensyn til, at det kan vorde og er bleven Gjenstand for kunstnerisk Efterligning og Gjenfremstilling,

kaldet det Mimiske, men naar det dog nu ikke virkelig gjøres til Gjenstand for saadan kunstnerisk Gjenfremstilling, men viser sig fremkaldt i Livet ved de reelle Livsforhold, kaldes det den naturlige Mimik. Men denne kan da atter deels være en ifølge udtryffeligt Selvbestemmelse eller med Flid og Hensigt foretagen Mimik, og danner da det naturlige Mine- og Gebærdesprog i egentlig Forstand, som et med Bevidsthed stedfindende Middel til at udtrykke de Tanker, man vil udtale, deels kan den reent pathognomistisk komme af sig selv. Dette Sidste, altsaa den pathognomiske Mimik, kan da siges at bestaae i det ved Sindsbevægelserne fremkaldte uvilkaarlige Spil af de Muskler, som ellers ere Vilkaarligheden underlagte og i Almindelighed bestemmes af denne.

Men hvad der saaledes kommer af sig selv, og forsaavidt er uvilkaarligt, kan dog gaae i Gæt med Noget, hvorved vi ifølge egen Bestemmen og Willen lægge vor Sindsstemning eller vore Tanker for Dagen. Herpaa have vi Exempel i de nys nævnte Betoninger, forsaavidt i dem vor Sindsstilstand uvilkaarligen udtrykker sig i vor forresten med fuld Bevidsthed fremsførte Tale, ligeledes i mangt et særdeles Præg, mangan særdeles Charakter, som vore Handlinger uvilkaarligen antage, idet vi i den Maade, hvorpaa vi gaae, staae, vende os, gribe efter Noget, hilse Andre, o. s. v., ofte uvilkaarligen udtrykke vor Sindsstemning. Paa saadan Maade kan da en Blanding af og Forening af udtryffeligt Mine- og Gebærdesprog med noget uvilkaarligt Mimisk indtræde. Om den vilkaarlige Mimik skal iøvrigt her ikke videre være Tale, endnu mindre skal der her sees hen til den kunstneriske. Her skal kun være Tale om den pathognomiske Mimik, hvorved vi altid tænke os den uwitterlige. Men fra denne, hvilken det altid er Willien mueligt, naar det skal være, at beherske paa en umiddelbar Maade, eftersom den skeer ved de Vilkaarligheden underlagte Musklers Spil, maae vi adskille hiint mere vegetativt eller blot organisk Pathognomisk, over hvilket

Willien ligesaalidet directe kan udøve noget Herredomme, som over Blodløbet og det øvrige Vædsfælb eller over de Vilkaarligheden unddragne Musfelfibercontractioner, s. Ex. Sammenbragningen eller Udvidelsen af Pupillen; medens derimod vistnok Sindet indirecte kan udøve en vis Indflydelse paa dette Vegetativt-Pathognomisse, idet s. Ex. Den, som veed og venter, at Noget vil komme, der vilde kunne drive Blodet frem i hans Kinder, kan sikke sig herimod ved at holde sig belavet paa, i det indtrædende Dieblif at neddæmpe selve de Følelser, som kunde fremkalde saadan Rødmen.

Formedelst det Pathognomisse, være det nu tillige af mimiff Natur eller ei, træder den ved en Indvirkning opvakte sjælelige Reaction frem med en fuldeligere Kraft, som Noget, hvori Organismen ogsaa legemligen saaledes deeltager, at Reactionen fremkommer som et Udtryk af hele Organismens eller Mikrokosmens totale Bevægethed. Ligesom selv den meest aandelige Estertænkning er fuldkomnest, idetmindste er meest energiff, naar der deri er noget saa Fornemmelsesfuldt og Affectionsfuldt, at der deri ogsaa ligger en vis legemlig Hentagethed, saaledes hører det og til selv den meest aandelige Reactionens fulde Styrke, at den faaer noget Effectfuldt derved, at man tillige føler sig legemligen deri, saa at man med Liv og Sjæl, som det kaldes, er inde i Tilstanden. Og her nævner jeg da, — for at jeg i Forbigaaende skal bemærke Dette — Noget, som kan komme med i Betragtning ved at fatte Betydningen af Foreningen af det Legemlige og det Aandelige i Alterens Sacrament. For ret at vorde total og inderlig, maa den heri liggende Consecration forene det tilsvarende legemlige Udtryksfulde med den aandelige Tilsegnelse; thi kommer det end herved an paa en aandelig Indoptagelse af, og eo ipso Indoptagelse i, om jeg saa maa sige, ikke Christi kjædelige Legeme, men Christi sande Legeme, saa skal dog hele Personen, altsaa og det Legemlige, føle sig med i denne Tilsegnelse. Paa lignende Maade hører i mange Forhold et varmt Haandtryk med til en varm Tak, i andre Forhold vil

der være Andet, hvori Taffen, ved at søge sit legemlige Udtryk, vil søge at fuldende eller fuldbyrde sig. Naar Andagten i visse Tilfælde knæler, naar Menneket i andre Tilfælde under Bønnen paa anden Maade ligesom presser sig sammen i sig, saa er heri Andet og Mere, end noget blot Symboliskt eller paa billedlig Maade Udtryksfuldt; der er heri en reel Bestanddeel af den Følelses- og Actionstilstand, hvori Sjælen i sin Heelhed og derfor ogsaa i Totaliteten af sin Organismus er bleven sat. Naar Kjærligheden trykker det Elskede, om det saa er en livløs Gjenstand, op til sig, eller naar man i Kjærlighed gjemmer en eller anden Gjenstand paa sit Bryst, saa see vi heri noget Tillegnesfuldt, som er af mere end symboliskt Betydning.

Spørge vi nu i Almindelighed, hvoraf saadant Pathognomiskt, være det nu det Vegetativt-Pathognomiske eller det Pathognomiskt-Mimiske, i ethvert specielt givet Tilfælde er at forklare, saa see vi, at Svaret nærmest og først maa blive det, at det vel især maa have sin Grund enten i Noget, som ligefrem hører med til Totaliteten af den Bevægethedstilstand, hvori det hele Individ er bleven sat, og til den Total-Activitet, hvori det er kommet, som et Slags legemlig Bekræftelse af det Aandelige, eller i Noget, som forbereder og leder hen til den Reaction, der skal komme. Paa dette Sidste kan Alvorens Udtryk give os et Exempel. Den anspænder Tænkningen, tilmed ogsaa Hjernevirksomheden i den forreste Deel af Hovedet; men hermed maa nu uden Tvivl en vis Anspændthed af eller Sammentrækning i den Hovedskallen bedækkende Hud staae i en saadan organisk Forbindelse, at et eget hertil svarende Udtryk maa komme tilsyne paa Panden. Hos en gammel Skolemand lagde hans Disciple Mærke til, at, naar han kom ind i en Classe med sin Galot skudt i Beiret, Panden fri, var han oprømt og vel tilmode, men saae han nu Noget, som stødte ham, eller som ei burde være, da trak han strax Galotten heelt ned til lige over Nisene, og nu vidste de, at det var forbi med Dyrømmheden.

Uergerligheden frembragte da uden Tvivl en Standsning i det forhen friere og friskere Løb i Blodcirculationen og i Nervefiberaktiviteten i den forreste Deel af Hjernen; her fremkom da nu Noget, som var at bringe i Orden igjen; en Krise var her at overstaae, og en forhøiet Varme skulde nu maaskee befordre den hertil fornødne Vitalitet og derved efterhaanden bringe den, ved at gjennemgaae sin Paroxysme, til at komme til sit forrige friske Løb. Man trykker i slige Tilfælde Hatten dybt ned i Dinene. Man veed overhovedet, hvor meget det gjør i Sindsbevægelser, hvorledes Hatten sættes paa Hovedet, og vil maaskee mindes Bisen: "Skal Besøg hos Piger lykkes", hvori det i tredje og fjerde Linie hedder: "Men for alt maa Hatten faa, desperat paa Hov'det trykkes". Men i Alvors og Grublenes eller Misnøies Tilfælde, kommer nu Hatten naturligen til at trykkes ned paa Hovedet paa en heel anden Maade. Haanden lægges vel og paa Panden, Panden gnides, Hovedet støttes til Haanden, saa at Panden hviler deri. Med denne Stræben efter at hjælpe paa den indvortes Vitalitet i Hjernens Vandepartie maa det nu vel og hænge sammen, at Panden rynkes eller vel ogsaa undertiden strammes. — Ogsaa Stoltthed viser sig med et eget Udtryk i Panden; men det er vel, fordi den, som en Paaholdenhed paa sig selv, er forbunden med Anspændthed og Mangel paa total Livelihood i Hjerneaktiviteten, altsaa med det Modsatte af den Løsbundenhed og Sighengivelse, der gjør oprømt. Saadanne Virkninger i Panden, ifølge Pandehudens Rynken, Anstrammelse eller deslige, kunne da nu fremdeles vel ei Andet end være synlige i Dienbrynenes Bevægelser og Stilling, og de Gamle have derfor vel især kunnet sege visse Sjæleudtryk i Dienbrynene, hvorom endog visse Udtryk i det latinske Sprog vidne, skjønt vel Plinius just ei har Ret, naar han siger, at Stoltheden, om den end vel nok har sin Rilde andensteds, dog har sit Sæde i Dienbrynene; thi Sæde er noget Andet end Tilfjendegivessted.

Naar — for at jeg skal tage et Par af Tegningerne i Engels "Ideen zu einer Mimik" for mig, nemlig de to, som sees Fig. 10 — Nogen i dybe Tanker, gaaende op og ned ad Gulvet, seer ned mod Jorden, idet han holder Armene flaaede overfors, kan man vel sige, at Sindets Tilbagetrukkenhed i sig selv og Sammentrængthed i sig ei allene lægger sig for Dagen i den tilsvarende Legemstilstand, men og ligesom condenserer og fuldender sig heri, saa at det Legemlige ogsaa her hører med til Sjæletilstandens Totalisering. Naar derefter en udfunden Tanke, en begyndende Løsning af det indtraadte Livsproblem, gjør Sindet mere frit, og nu Hovedet reiser sig, stuer op, Brystet kaster sig fremad, ja Armene kastes bag paa Ryggen, hvor saa Hænderne slaaes i hinanden, saa er ogsaa dette Legemlige et organiskt Led med i den hele Sjælens Frigjørelse og frie Kommen paa det Nene, der dog imidlertid endnu kan, fordi Tanken endnu ei staaer heelt for Sjælen, beholde Udtrykket af det Concentrerede, og saaledes er det i den anden af de to Tegninger hos Engel; men herfra kunde nu skee en Overgang til en vis mere løsbunden og aldeles fri Sjæletilstand, der hos raske Charakterer maaskee vilde vise sig i en hurtig Fremgang, Gniden af Hænderne — ret som Belævelse til Activitet — men hos roligere og mægligere forvandle Gangen til en vis Slentren, som Nydelsen af den indtraadte Sjælebefrielse.

Glæden bringer Sindet til at slaae sig løs, d. e.: røre sig med en vis Ubundenhed i det hele Forestillingsløb, altsaa rører sig ogsaa Sjælen i Glæden i det hele Spil af Hjerneactioner med en vis Nauspændthed og fri Bevægelighed. En anden Virken af den Hovedstallen bedækkende muskuløse Hnd, end under Alvoren, maa heraf blive en Følge, og Udtrykket paa Panden derfor blive et andet. Men det glade Sind vil i fyrig levende Fremræden give sig Luft, som det kaldes, det vil sige: træde ud i tilsvarende fyldestgjørende Action gennem Tale, Sang og Deelige; Glædens blidere Udtryk i Ansigtet turde nu vel tildeels være en Virkning af det første

Spil af de til saadan Uttring henstræbende Musselbevægelser om Munden, idet Individet vel endnu ikke giver sig hen i hine Udbrud, ja vel endog ved Besindelsens uvilkaarlige Magt holdes tilbage derfra, men dog allerede saaledes føler i sig en Teudeuts dertil, at hiint Musselspil om Munden derved fremkommer. Ogsaa i Hoppen, Springen, Dandsen, Omarmen og Deslige slaaer Sindet sig i Glæden gjerne løs; mangen mindre stærk, men dog livelig Bevægelse, hvori Glæden udtrykker sig, tør nu vel være at føre her hen, som et hermed sammenhængende, men endnu kun fiint begyndende Musselspil, der da nu hos sindigere og roligere eller ved en vis tilvant Anstand beherskede Naturer bliver det Æneste, som fremkommer.

Overhovedet har vel i Almindelighed det Udtryksfulde i Mundbevægelserne og de hermed sammenhængende øvrige Ansigtsbevægelser for en stor Deel sin Grund i den fine Begyndelse til og Henstræbelse til Noget, hvad der, naar det kom stærkere frem, vilde vise sig snart i Tale og Talens hele Spil af Betoninger og andre Modulationer, snart i en Latter, snart i en Biden eller Andet, hvortil Sindstilstanden vilde føre, naar den frit vilde bryde ud i den Gjøren og Handlen, som skulde skaffe den bevægede Hu Tilfredsstillelse for sin Attraa. Blaudt Andet, for at jeg skal tage noget Bestemt, kan der i Ordnes blotte Lyd være Noget, som ved en Art af Eighed udtrykker en Fornemmelse. I Lydene "Süß, sød (med det bløde D), dulcis", synes der mig at være noget Saadant; ligesaa i Ordet "rundt", hvorved Munden rundes, hvilket da kan ske mere eller mindre fremtrædende. Man forestille sig f. Ex., at en Lærer med Harmens Eftertryk sagde til en Discipel: "Beed Du da ikke, Din Dosmer, at Jorden er rund?" Hvad der nu i flige Tilfælde træder stærkt ud, kommer ofte kun frem i et fiint Begyndelsespiel. Hvad Talen vilde lade træde velvilligt, mildt, ømt, eller haardt, skjærende, forkastende, ud i Ord, Betoning, Klang, kan alle-

rede forud spille i Mustelbevægelserne om Munden, og nu kunne Forholdene medføre, at det heller ikke kommer videre.

Naar Diet funkler af Glæde, saa tør det vel især være ved det Slags Glæde, man kan have af at see eller af at tale om et herligt Malerie, af at læse et Digt, høre fortælle om noget Edelt og Skjont, kort sagt Beundringens Glæde. Men naar man beundrer, saa skuer og beskuer man, og er det end ei altid det udvortes Die, hvormed der skues, saa følger dog deels dette undertiden med, som naar man fæster Dinene paa den Talende, deels udtrykker sig Sjælens Skueu gjeunem en Birken i Dinene, og saa indtræder her da naturligen en saadan forhøiet Livsaction i Dinene, at en turgor vitalis deraf bliver en Følge, som vel deels kan anspænde Dieæblet paa en vis Maade, deels kan forhøie Secretionen af Vædskerne, og begge Dele kunne da bevirke Diets Glands. *) At Sligt bliver talende for os, har uden Tvivl sin Grund i en dunkel Følelse af det Beslægtede hos os selv.

Saadan turgor vitalis kan da vel endog føre til Taarer; men disse danne da just ei strax den egentlige Grund, som bestaaer i, at Taarer ei allene fældes, men fældes med et vist Velbehag, saaledes at man med Flid fortsætter Taarendstrømmingen. Imidlertid kunne vistnok ogsaa Beundringens Taarer gaae over til en saadan Graad, men da er man vel altid tillige rørt.

Naar Breden bringer Ansigtet til at blusse, da er en saadan Stigen af Blod til Hovedet vel en Følge af den forhøiede Agitation, hvori med Sindet tillige Hjernen sættes, som

*) Jeg vil ved denne Leilighed bringe i Grindring Professor Dr. Klingbergs i Scandinaviske Selskabs Skrifter 1813 indrykkede Afhandling "om Livensfabernes Udtryk i Menneskenes Udortes", indeholdende Bemærkninger, der ere saa meget mere at paaskjønne, som de ere af en Forfatter, der baade var Anatom og Physiolog og tillige en fin og varm Konstfjender og det just især i Henseende til det Sjælelige i Konstværkerne.

nu vel kan trænge til saadan Succurs, for at staae imod og holde ud; men en Deel af denne Tilstrømning finder dog nu, til Lættelse for Sindet, Udvei til at kunne kaste sig andenstedes hen; hvilket da skeer, idet den gaaer til Ansigtet, endog maa skee derfra lige ned til Halsen. Naar Skam har den samme Virkning, da maa det være af samme Grund. Angesten derimod tør ei, og saa træder Blodet tilbage, og efterlader Blegghed, men Blodet træder da andenstedes hen, især til Underlivet, hvor da det Uengstelige især legemligen føles. Naar ogsaa Breden i enkelte Tilfælde gjør bleg, saa har den noget af Strækken i sig.

I det Hele sætter Breden Rovdyrsnaturen i Bevægelse hos Mennesket. Det er da naturligt, at den virker ind paa de Muskelbevægelser og Secretioner, som høre til at fortære et Bytte. Naar den tillige synes paa det Bestemteste at virke ind paa Galdesecretionen, vil da ogsaa Dette vise sig for os som noget meget Naturligt, især om man turde antage, at Galden især har den Function, chemiskt at befordre Excretionen eller Udskudelsen. Men holde vi os til Det, som ligger klarere og visere for os, da bemærke vi, at Breden naturligen fører til, at Tænderne bides stærkt sammen, at der sfjæres eller gnides med Tænderne, og at der tillige samler sig Salliva i Munden. Men denne bringes man da naturligen til at spytte ud, og et Menneske gjør det nu ogsaa stundom med en vis Bredens Eftertryk, ja spytter maa skee endog paa Gjenstanden, spytter eller føler i al Fald Lyst til at spytte Personen lige i Dinene. Heri kan nu vistnok ikke ligge Noget, som skulde være beslægtet med Det, Slangen gjør, naar den udgyder sit Slim over sit Bytte, hvorved den kun vil apprettere det til at nedsluges; derimod kan deri ligge en Lyst til at besudle Gjenstanden, eller og en Tilkjendegivelse af, at den Hadede ei agtes mere, end Det, som nu udspyes. Dette gjælder, naar der spyttes paa Gulvet ad Noget. Men allersnarest er vel deri en simpel Tilkjendegivelse af Bortkastelse, ligesom gjerne et Ty følger med, et Lydudbrud, hvis Betyd-

ning netop er at tilkjendegive foragtende Bortstødelse. I alle disse Tilfælde knytter der sig imidlertid dog og til det umiddelbart Udtryksfulde og Bekræftelsesfulde noget Metaphoristt eller et Slags Billedsprog.

Jeg kommer herved til at tale om en endnu ei omtalt Art af Mimik, nemlig den efterlignende eller eftergjørende Mimik, hvorved Det, som indvortes bevæger Sindet udtrykkes i et Slags udvortes Gjenbillede deraf, eller i Noget, som har en vis Lighed med Det, der bevæger Sindet. Vi sjæln da imellem den ligefremme eller umiddelbare Mimik og den analogiske, hvilte imidlertid stundom forene sig. Saaledes kan en haard, sstrigende Tale vel tildeels være et Udbrud af et Sind, som vil udtrykke sin reelle Indvirken, ret som om man vilde slaae til ved Hjælp af Ordene; men en opløstet Røst kan dog ogsaa blot analogistt og efterlignende ledsage de stærke eller de høie eller store Ord, man udtaler eller mener sig at udtale. Hos Veterinairen Neergaard, i hvem jeg har funden en fin Jagttager af det Psykistt hos Dyrene, har jeg i eet af hans Smaastryter seet den Bemærkning, at, naar Hunden gjør sig ganske lav, idet den kryber hen til Herren, saa turde det ei blot være af Frygt, eller for at undgaae Straf, saa at det altsaa var en reel Undskyldesyttring, men der turde deri og være en Art af Admyldesyttring, altsaa en legemlig Efterligning af det Indre. Ogsaa bemærker han vist med Grund, at saadanne Ord i Sproget, som: en kryberist Fremfærd, vel snarere turde være middelbare Lignelser end umiddelbare, saa at de ere hentede fra det kryberistte Udtryk i legemlig Holdning og Uttring, som pleier at ledsage det kryberistte Sind.

Det er forhen bleven bemærket, at Mimiken i det Hele enten kan være konstneristt eller naturlig, og at den sidste enten er en directe Tilkjendegivelse af Sindsstemming og Tanke, altsaa et egentligt Gebærdesprog, eller og en uvilkaarlig Uttring af samme. Det er kun med den sidste, vi her

have at gjøre, da kun den er pathognomisk, men vi maae dog og see hen til hiin, deels fordi den ofte har noget Uvitzterligt ved sig eller i al Fald Noget, hvorved man ei tænker paa noget Betegnende, deels fordi den dog ofte har sin første Grund og Kilde i det uvilkaarlige Mimiske. Engel anfører en Gebærde hos Italienerne, som bestaaer deri, at man, naar man vil advare en Anden mod en Tredie, trækker det ene Die nedad med den ene Haand, medens man med den anden Haand, idet man holder Armen tæt til Legemet heelt ned ad, peger, som nformærkt, hen paa Den, mod hvem man vil advare. Engel finder denne Pantomime mere udtryksfuld end let at forklare. Mig synes dog, at den tilkjendegiver: Hav Diet aabent, naar Du har at gjøre med ham, der henne! Her er da nu lutter Gebærdesprog. En anden Pantomime hos Italienerne, hvorom Engel yttre sig paa samme Maade, er den, at Een, for at tilkjendegive en fornem Ringeagt mod Noget, som sagdes ham enten til Advarsel eller som Trudsel, med spødff Smil bøier Hovedet opad noget til Siden og leger med Fingrene under Kjæbebenet. Dgsaa hos os ledfages, troer jeg, saadan Kneisen med Hovedet — thi den seer jeg heri — af et saadant Fingerspil. Der sloites da vel tillige med Munden. Dette Sidste kan vel directe tilkjendegive, at Sindet agter at slaae sig reent løs i Henseende til Det, som blev sagt, og er altsaa en Yttring, som staaer i reelt Sammenhangsforhold til Gjenstanden, idet man derved slaaer sig den af Sindet; at der kneises med Hovedet er derimod en analogisk Handling, der efterligner Sindets Dpløstelse over Tingen, og at nu Fingrene lege paa Halsen (thi paa Halsen mener jeg det skeer), er vel en Krillen til at lette eller befordre Udstramningen af Huden.

Overhovedet bevæger sig Haanden naturligen hen til det især afficerede Sted paa Legemet. Herhen hører det, at der uuder en Gruuden eller Grublen bankes med Fingrene paa Panden, eller at de spille paa den. Et andet Exempel er følgende: Den, hos hvem en varm Følelse for en Sag er i

Bevægelse, vil naturligen bryde ud i Tale, men saa afficeres Brystet naturligen, han føler fremdeles maaskee hiin foromtalte Lyst til at trykke Gjenstanden op til sig, hvilket da vilde skee op mod den Deel, hvor Varmen meest legemligen føles, og som herved bliver ligesom Sædet for Følelsen af den sjælelige Varme. Gjøres der da nu Forsikringer af Velvillie, Kjærlighed, Hengivenhed, Udfrygt, da bevæger Haanden sig naturligen mod Brystet, ja trykker sig op derimod. Vil man derimod forsikke Noget om sin Brede, da troer jeg, at man ogsaa undertiden banker paa Brystet med Haanden; men i Almindelighed bliver det legemlige Udtryk et ganske andet mere reelt; man knytter Haanden og gjør den truende Bevægelse; Actionen er saa stærk, at Forsikringen ligesom bliver den begyndende Gjerning selv; den truende Bevægelse med Fingeren er kun et mildere, et modereret og analogiserende Udtryk af det Samme.

Men mangen af de nævnte eller her nævnbare Legemsactioner, f. Ex. hiin Fløiten med Munden for at vise Ringeagt, turde nu vel stundom ved Siden af den mere eller mindre bitterlige eller uvitterlige mimiske Betydning have en anden mere vegetativ-pathognomisk, nemlig som Afledning for en indtraadt Sjælens Forlegenhed eller Betagethed, der heri skaffer sig Luft. Og herved kommer jeg tilbage til Noget, som flere tidligere Bemærkninger allerede kunne lede til, nemlig til den Bemærkning, at der til de tvende omtalte Hovedarter af det Pathognomiske, hvoraf den ene mere kan siges at bestaae i egentlige Tilbagevirkninger, den anden blot i efterlignende Medvirkninger, bliver at tilføie en ganske anden, nemlig den, som bestaaer i de Afledninger eller Lettelser, som Organismen forskaffer sig. Herhen hører uden Tvivl alt det Slags Pathognomiske, som meest er af vegetativ Natur (cfr. ovenfor Pag. 419). Her lægge vi da nu for det Første Mærke til saadanne Afledninger og Lettelser, som gaae i Gæt med de mere directe udtryksfulde Handlinger. Der gives nemlig mimiske Uttringer, der paa eengang ere tilbagevirkende og tilføjelige tjene til ligesom at skaffe Luft eller til at aflede og lette.

Herhen hører Trampen, Slaaen i Bordet, der baade ere Tilkjendegivelser af Billiestilstanden og tillige ere et Slags Paroxysmer, som den anspændte Organisme skal overstaae. Herhen hører da ogsaa den Rødmen, ja Blussen, som Brede og Skam kunne medføre, idet heri vel er et Tegn paa den til Modvirkning eller i al Fald til Udholden sig beredende Organisme, altsaa en Forberedelse til Handling, men tillige en Afledning for det til Hjernen henstrømmende Blod. Men fra saadanne blandede adskille vi nu — og ville her især agte paa — de Virkninger og Udbrud, som ere af reen vegetativ-organisk Natur. Et talende Exempel er Angstens Sved. Der er noget aabenbart Pathognomiskt deri, og Den, som seer Andre svede Angstens Sved, kommer ogsaa let derved i en vis Sindstemning mod dem, fordi deres Sindstilstand heri faa stærkt tilkjendegiver sig. Men den er dog i sig selv kun en organisk Lettelse og Afledning.

Dg her er jeg nu kommen til det Punct, hvor jeg vil omtale den physiologiske Betydning, der udentvivel er at tillægge Graaden, hvis Sammenhæng med Sorgen har staaet som et besynderligt Problem, hvilket Physiologerne endnu ei have vidst at forklare; men jeg har derom kun at fremsætte, hvad jeg har fundet hos en Forfatter, som neppe Nogen nu kjender. I Moritz's Magazin für Erfahrungsfeelenkunde Sde Bind, 1ste Stykke læses Pag. 19—24 en Afhandling herom af en Sachsen-Coburgsk Cancelliesecretair J. C. Gruner, der, som jeg troer, angiver det Rette. Efter hans Forklaring blive Taarerne at betragte som tjenende til at bortlede fra Hjernen en Deel af det Blod, som strømmer til den Deel af samme, der ved Sorgen er sat i en forhøiet Agitation, idet dette Blod nu consumeres til Taarefrembringelsen, hvorved da Hjernen faaer Lettelse og Lindring, medens den hyppige Gjentagelse af de samme Forestillinger efterhaanden sløder Incitationen, hvorimod Hjernen og tilmed Sindet vilde besværes meget, om saadan Afledning ei fandt Sted. Forholdet er da, som ved Angstens Sved og Ansigtets Blussen af Brede eller Skam.

I forrige Tider søgte man i Tilfælde af voldsom Ugræelse at skaffe Hovedet, i Tilfælde af Skræk eller saakaldet Alteration, at skaffe de Dele, til hvilke det fra Hovedet tilbagestrædende og derved Bleggheden efterladende Blod maatte presse sig hen, en kunstig Afledning ved Aareladning. Naturen skaffer Afledningen i Angsten ved Sveden, i Sorgen ved Taarerne. I Tilfælde af Frygt og viebliffelig Modfaldenhed kan der og virkes paa Underlivet, og Excretioner kunne da forskaffe Afledninger, som kunne hjælpe til at befrie Hovedet for en vis indtraadt Svimlen. At en ved Hjælp af saadan Excretion lettet og ligesom bortledet Angest, kan være Veien for Modets Opkommen, var den berømte General Zithen et Exempel paa. Et lille Anstød af et Slags Svimlen, naar f. Ex. Traaden gaaer fra En i et mundtlig Foredrag, kan afhjælpes ved en Pirren i Næsen, hvorved da Bædskæffonddringen kan gjøre Hovedet friere igjen. Naar jeg er kommen i saadanne Tilfælde, som undertiden er skeet, har jeg gjerne uvilkaarligen grebet til Lommeterklædet; jeg har da ønsket mig noget Lugtende; jeg meente at føle, at en Nysen turde hjælpe. Naar de Gamle anordnede megen Nysen som Middel mod Afjændighed, saa var det vel af samme Grund, som den, hvorfor Naturen lader Taarer være Midler mod Sorgens Overvældelser. Hos mig hang saadan viebliffelig ringe Begyndelsen til en vis Svimmelhed kjendeligen sammen med visse Underlivstilstande, dog ei altid med obstruerende, der hos mig stundom netop ikke havde Sigt til Følge, idet da vel Underlivet selv trak saa meget Blod til sig, at derfor intet traadte op til Hovedet. Naar de Gamle nævnede en bene nasutus homo, homo bene emunctus, saa har det vel sin Grund deri, at Bædskæffonddringen i Næsen hører med til at skaffe de Hjernen besvarende Bædsker Aflob, hvorved dens frie og harmoniske Vitalitet fremmes.

Det var ei uden Hensigt, at jeg, førend jeg gif til at tale om Taareudgydelsen, omtalte Angstens Sved; thi jeg kom til at tænke paa denne, da jeg saae mig om efter Noget,

hvormed jeg kunde sammenligne Graaden efter den nu givne Forklaring deraf. Allerede nu kan Synet af Angstens Sveed hos en Person under visse Forhold bevæge den Medfølende til Deeltagelse; men nu forestille man sig, at Angstens Sveed var Noget, som Menneket, naar den først var kommen til Udbrud, kunde selv af egen indre Sjæledrivt blive ved med at udsøndre eller ligesom at udpresse, og at han deri enten søgte en Lindring for sin Angst, eller at denne Action blev ham en Incitation for hans Angst, vilde vi da ikke langt mere end nu røres ved at see ham i Angstens Sveed, fordi vi da langt mere activt kunde og vilde soe os ind i hans Tilstand? Imidlertid vilde den da dog i Naturens Oekonomie være det Samme, hvad den nu er, og hvad jeg mener Graaden at være. Hvorfor forresten Angsten søger sin organiske Lindring og Afledning i det ene Slags, Sorgen i det andet Slags Secretion, kunne vi ikke sige; det beroer uden Tvivl paa Forholdene saavel i Henseende til Nervefibrefordelingen som i Henseende til Blodkarfordelingen i Encephalum (hvilket Udtryk her skal betegne den hele Hjernemasse tilsammen med de den indsluttende Hude og hvad disse indeholde).

Her maa jeg da nu og nævne, hvad Seidel (i sin Charinomos, I Deel, Pag. 108) gjør opmærksom paa i Henseende til den Sang eller de i et vist Tempo gjentagne Udraab, hvormed Arbejderne ofte ledsage visse legemlige Anstregelser. Umiddelbart har Dette vel sin Grund i, at saadan Anstregelse virker tilbage paa Brystkasen, som maa deeltage med i at staae imod, og nu søger baade Lettelse og Styrkelse ved hine Udraab; men uagtet maa Rhythmusen, idet den bringer Ligelighed ind i en vis Række af eensformigen gjentagne Legemsanstregelser, kunne bidrage til at lette disse; men især maae vi nok Fleres forenede Kraftvirkninger forhøies i Henseende til deres forenede Virken, naar Rhythmusen gjør, at de bestandigen komme aldeles samtidige. Seidel anfører, at Dette skal være oplyst ved Forsøg i Paris.

Herhen vilde jeg nu ogsaa stille et vist Slags Legemsbevægelser, som man undertiden kan blive vaer hos Dem, der offentligten holde Taler, ikke dog saa meget hos Præster, som hos Andre. Jeg sigter herved til det Slags, som f. Ex. bestaae i, at Legemet bestandigen hvier sig for over og tilbage igjen, eller ruffer i Et eller Andet, som staaer ligesom, hvilke Bevægelser jeg anseer for et Slags Afledere for en vis Agitation, hvori Legemet kommer ved den deels inciterede deels spændte Sindstilstand, hvori den Talende befinder sig.

Tilfødt maa jeg her endnu særskilt omtale alt det Pathognomiske, som Dinene kunne frembyde, og især den forunderlige Virkning, som deres talende Magt kan udøve paa Andre, ja endog skal kunne udøve paa Dyr; som der da især skal Meget til, under visse Forhold at kunne udholde Andres Blik, ja som overhovedet Mange, deels undseelige Naturer, deels ganske andre Naturer, aldrig see Den, de tale med, lige i Dinene. Man vilde tage meget seil, om man altid deri, at En ei seer Folk lige i Dinene, vilde see et Beviis paa Brøde eller andet Lignende for ham ufordeelagtigt. Medens Diets dybt virksomme Blik i Kjarlighed, dets lynende Blik i opflammet Brede, dets gjennemborende Blik i retfærdig Indignation, dets Grubdighed indgydende Blik o. s. v., slet ikke synes at indeholde Noget, der kunde kaldes en Begyndelse til Handling, saaledes som derimod indbydende Blik med Hoved eller Haand kunne det, eller som Trampen, truende Bevægelser m. M. indeholde Sligt, — kan Diet dog virke ligesom med en mere umiddelbart Sjælen selv treffende Magt; og det tør vel ogsaa siges, at, da al udadgaaende Handlen og Tragten meest dirigeres ved Blikket, maa dettes Fastelse paa Gjenstanden, saa eller saa, virkelig kunne betragtes som Sindets første og tillige dets meest indtrængende Handling, idet man, hvor man eftertragter, altid sætter Dinene i Action paa en til den hver Gang herskende Sindets Hu sparende Maade, enten det saa seer, fordi der virkelig er en Gjenstand at fæste Blikket paa eller vende Blikket fra, eller at betragte med et

halvt Blik o. s. v., eller og Sindsstemningen analogistt udtrykker sig paa saadan Maade. Men at Virkningen kan være saa talende og saa indgribende, maa uden Tvivl komme deraf, at man ved at føle Virkningen af saadanne Blik kommer til at føle sig sat i en lignende indre Synsnerveactionstilstand, og det saa stærkt, at man derved ligesom paa sig selv kommer til at føle, hvorledes den Andens Aand er i Virksomhed, idet man selv netop vilde see med et saadant Blik, hvis man var i saadan Sindsaction. Det er da den umiddelbare Virken af en sympathisk Medbevægethed, som lader En føle Virkningen af det Blik, hvis hele Betydning med Alt, hvad det vilde kunne gaae ud paa, gjør sig gjeldende saaledes. Men maaskee ligge her dog særdeles organiske Forhold til Grund, saa at Sagen ogsaa beroer paa en vis særdeles Naturindretning.

Man kan ved saadan Leilighed spørge, hvorvidt der i slike Tilfælde overhovedet tør antages noget Teleologistt allerede i Naturforholdene selv. At i Almindelighed det Teleologistt hersker gjennem hele Organismen, kan der ingen Tvivl være om. Anatomie og Physiologie føre paa utallige Maader til at erkjende Dette. Men hvorvidt gaaer det hermed i den aandelige Retning? Haanden kan give bløde, varme, kjærlighedsfulde Haandtryk; men kan den nu siges at være ifølge Naturens egen Teleologie indrettet hertil? Man kan paa samme Maade spørge, om den kan siges at være indrettet til Claveer eller Violinspil; hvortil da bliver at svare, at den er indrettet til mangfoldig saadan Muelighed, men at det er Aanden overladt at gjøre heraf, hvad den kan og vil. Endog hvad Talen angaaer, saa — om man end vistnok maa antage, at Sprog og Tale overhovedet lige saa bestemt er gaaet frem af Naturens eget Teleologistt, som Gaaen, Løben og meget andet Sligt, og at derfor vel særegne Organisationsforhold i denne Henseende finde Sted, skjønt de endnu ei ere opdagede, — saa kan man dog, hvad Sprogets mangelunde videre Uddannelse, hvad s. Gr. Versification

og andet Sligt, ja mange Arter af udtryksfulde Betoninger angaaer, neppe sigte Andet, end at Naturen her kun har givet et heelt Indbegreb af Mueligheder, som Aandens Drift og Lyst kan i det Enkelte raade og tumle med paa saadanne Maader, at, hvad der deraf danner sig, maa kaldes Aandsbestemmelser, ei Naturbestemmelser. — Men hiint Diets taalende Magt synes ei at kunne betragtes ganske paa saadan Maade; den horer i den Grad til det Uvitterlige, at den vist maa antages at have sin Grund i eiendommelige Naturbestemmelser.

Og her vil jeg nu endelig ogsaa omtale hiin forunderlige Magt af Indtrykkene, som, deels hos rene Naturmennesker deels hos nervesvage Mennesker, kan gaae saa vidt, at, ligesom i Dromme og Feberphantasieringer Imaginationer kunne træde frem som Virkeligheder for Beskuelsen, saa at man mener sig at see og høre, hvilket forudsætter en ganske egen stærk Affection af Synsnerveapparatet indenfra, saaledes kan ogsaa hos Hine Synet af Andres Smerter og Lidelser eller den levende Forestilling herom virke saa, at det er for dem, som bleve de selv legemligen antastede paa det Sted af deres Legeme, hvor de see eller levende tænke sig den Anden smerteligen at antastes og lide. Man har, som bekjendt, endog Exempler paa, at Mennesker saaledes ei allene have faaet Krampe, blot af at see Andre i Krampeflag, men at de endog have faaet netop legemlige Virkninger, analoge med dem, de saae eller levende tænkte sig, netop paa de samme Steder paa Legemet, hvor de saae eller levende tænkte sig dem hos den Anden. Mangen Studerende har maattet forlade Lægevidenskabens Studium, fordi han ei har kunnet lære at udholde Synet af Operationer. Seidel bemærker i sin Charinomos Pag. 144 om den bekjendte Cardanus, at, naar han ret stærkt forestillede sig, at han f. Ex. lagde et gloende Kul i sin Haand, følte han virkelig som en Brænden i Haanden. Et meget simplere Exempel er mig bekjendt: En Mand, hvis Barber havde et Par Gange under Barberingen

taget i Kjødet i Kinden med en let Kniben, blev meget misfornoiet hermed, da han bagefter endnu syntes sig at føle den; han frabad sig den da, men flere Gange efter forekom det ham, som om han atter fornam denne Kniben, uagtet han dog i samme Dieblig blev sig bevidst, at Barberen nu kun lod Fingeren hvile paa Stedet, og ikke mere tog i Kjødet. Hvorledes Latter kan smitte simpelhen, er bekendt; Graad og Angst kunne det og. Men vi ville komme tilbage til denne Sag i næste Hovedafdeling, hvor især det Omvendte, nemlig Sindets Magt over Legemet, skal omhandles; ogsaa i den Underafdeling, hvori vi skulle afhandle det Physiognomiske, ville vi komme tilbage hertil.

Engel i sit meget fortrinlige Skrift: "Ideen zu einer Mimik" skjelner allerførst imellem den udtrykkende og den malende Mimik. Til den første henregner han ikke allene den ligefrem reagerende, eller til Modvirkning henstræbende, hvilken han kalder "die absichtliche", skjønt den kan være uvilkaarlig, men han henregner dertil ogsaa den, som han kalder den analoge, hvorved han da ei mener den Art af eftergjørende, som eftergjør Gjenstanden, hvilken derimod er den, han kalder den malende, men mener den, hvorved Sjælens indre Stræben eller Handlen eftergjøres i det Legemlige. Endelig nævner han som tredje Art af den udtrykkende Mimik den physiologiske, hvorved menes den, som mere er af reen organisk Natur, end de andre, f. Ex. Taarendgydelsen.

Jeg vilde her, hvor det er fra Physiologens, ikke Konstnerens eller Rhetorikerens Standpunct, jeg har betragtet Sagen, allerførst, saaledes som det ovenfor Pag. 420-21 er sseet, aassondr den vilkaarlige eller selvbestemte, deels naturlige deels konstneriske Mimik, og derefter skjelne imellem 1) det Vegetativt= eller blot Organiskt=Pathognomiske (f. Ex. Rødmen, Graad) og 2) det Pathognomiskt=Mimiske, hvortil da 3) det af begge Blandede blev at

føle (f. Ex. hiin Trampen med Fodderne, see Pag. 431). Det Pathognomistisk-Mimiske vilde jeg atter inndele i 1) det egentlig reagerende og 2) det eftergivende eller gjenudtrykkende, og hvad det sidste angaaer, atter skjelne imellem a) det udvortes eftergivende, eller blot malende, og b) det indvortes eftergivende, som er det Engel kalder det analoge, hvori der til det Sjælelige knytter sig et lignende Legemligt, saa at man legemligen søger, ei at bringe det Sjælelige til Udførelse, men ligesom at bekræfte det og bekræfte eller bestyrke sig selv i det, og derved at condensere og totalisere det.

Tøvrigt vil jeg henvise til Engels nysansorte ypperlige Værk samt til Carl Seidels allerede nævnte "Charinomos oder Beiträge zur allgemeinen Theorie und Geschichte der schönen Künste (Magdeburg 1825);" jeg vil dernæst her fornye Erindringen af et af de fortrinligste til Sprogets Philosophie hørende Værker, vi have paa Dansk, nemlig Dehlenschlägers af ham to Gange herligt erindrede Ungdomslærers Professor Carl Frederik Dichmanns med ligesaa megen Grundighed som Genialitet skrevne "Forsøg til en dansk Sproglære", hvori blandt Andet Læren om Interjectionerne og om Alt, hvad der er at stille sammen med dem, er udført saaledes, at der derved tillige er givet et ypperligt Bidrag til Pathognomonien.

Cultur og Dymærksomhed paa sig selv kunne, ifølge en vis Følelse for Anstand eller anden dermed beslagtet Følelse, virke meget til at tilbagetrænge det naturlige Mimisk-Pathognomiske, deels ved at nedstemme selve Sindsbevægelserne, deels ved at beherske deres Udbrud, eller lempeliggjøre — moderere — disse. Men en dyb Assimilation eller Indoptagelse deraf i den høiere Sjæletilværelse kan dog ogsaa finde Sted. Her ved føres vi til at tænke deels paa Værdigheden deels paa Munden. Men jeg vil for min Deel i denne Henseende henvise til den anden Deel af mit Skrivt om Poesie og

Konst, hvori man, naar den engang udkommer, vil finde
 Ynde og Værdighed netop betragtede fra den her antydede
 Side.

Ved Johannes Müllers Indvendinger (see hans *Physiologie* 1ste Deel, fjerde Udg., fra 1844, Pag. 711 ff., III B., V Abschn., 3die Cap., Nr. II) imod Gylbigheden af den Antagelse, at visse Secretioner, s. Ex. Taarernes, især hænge sammen med visse Arter af Sindsbevægelser, vil jeg ei opholde mig, men vil dog ei undlade udtryffeligen at bemærke, at jeg ei vil opholde mig derved. Han mener, at enhver Sindsbevægelse kan kaste sig paa enhver Secretion, og ordentligviis vil kaste sig paa det i saa Henseende svage Partie af Legemet. Men det faaer at være nok at bemærke, at man i denne Henseende især bør betragte de sunde og kraftige Naturer, der baade kunne lee og græde, skrige og hneje, stæie og trampe, og ere lige oplagte til alt Dette, og man skal da vel finde Beviser i tusndviis paa, at Bedrøvelsens Sorg ei nogenfinde bringer dem til at lee, eller at Modets Dpvolgen ei bringer dem til at fælde Taarer, endstige til formeligen at græde, ligesom Angst og Benanethed ei bringer dem til at hneje, eller Vrefrygt til at trampe.

Jeg vil ved denne Leilighed fortælle om et mig bekjendt Tilfælde. En Mand havde den Natur, at visse Overvældelser eller Standsninger hos ham hyppigen søgte Afledelse og Udfrielse ved Urinudtømmelse, ei blot i mere legemlige Tilfælde, men og under visse Sindsaffectioner, især naar noget Ungstelig, Uvist, Fornroligende anspændte ham. Men han kom ogsaa undertiden, naar han befandt sig i visse Legemstilstande, hængende sammen med visse Standsninger i Underlivsfunctionerne, i en saadan nervøs Irritabilitetstilstand, at visse Ting, som tilstødte ham, især i Smaating, kunde gjøre ham yderst forbittret, saa at hans Natur gjennem Stvi, Trampen o. desl. søgte paa cengang Satisfaction og Afled-

ning, ja han lod flige Udbrud, dog saavidt mueltigt uformæret af Andre, gaae deres Gang, just fordi de skulde være ham Afledere. Men nu blev især efterhaanden Irritabilitetsstilstanden en saadan, at hans Natur især i en stærk Biden med Tænderne mod hinanden og deres Gnidsel og en derved fremkaldt Udfondring af Saliva søgte sine Udbrud og Afledninger. I flige Tilfælde traf da Virkningen sig ikke hen til Urinaffondringen. To ganske forskellige Secretionsarter viiste sig altsaa her, hver i Sammenhang med sin særegne Sindsbevægelsestilstand.

En Bemærkning, som ogsaa kunde opsættes til næste Hovedafdeling, hvor Forholdet imellem Sjæl og Legeme skal betragtes i moralsk Henseende, vil jeg, da den her naturligen indstiller sig, saa meget hellere give sin Plads her, som jeg da allerede i hiin næste Afdeling vil kunne benytte den. Naar det sees, at Sindsstemninger udtrykke sig i mangt Legemligt, i Minespil, Sang, Udraab, Betoning, Gesticulation o. s. v., saa spørges, om ikke mueltigen omvendt ogsaa disse sidste, naar man søger at fremkalde dem og sætter sig legemligen i Gang i saa Henseende, kunne virke til Sindsstemningers Fremkomme. Naar man er uoplagt eller ilde stemt, og skal i Selskab, hvor man dog skylder Andre at være saa oprømt, som mueltigt, gjør man vel i at gnide Panden og sætte sit Ansigt i Lave til at see oprømt ud. Dette fremmer den bedre Stemnings virkelige Kommen: saaledes yttrede sig engang for mig Veterinæren, Skribenten Neergaard, og jeg troer, at han havde fuldkommen Ret. Hvad Gnidningen af Panden angaaer, tør den vist ifølge en umiddelbar organisk Sammenhang, men som man endnu ikke er i Stand til anatomisk eller paa anden Maade at eftervise, virke ligefrem til Befordringen af en Circulation, som kan gjøre Hjernevirksomheden i den forreste Deel af Hovedet friskere. Man erindre, hvad ovenfor (Pag. 422) blev bemærket angaaende den

da nævnte Rectors Galot. Men endnu vil jeg anføre, at det hører herhen, hvad Lichtenberg giver opmærksom paa, at man ved at bande ved visse Leiligheder, naar man er forsagt, giver sig selv en Incitation til Mod, medens man derved tillige søger at virke modsat paa den Anden, som nu skal mærke en rask Modstandskraft hos os. Strigen, Raaben, Støien, Buldren fortranger efterhaanden Forsagtheden og giver Mod. De Gamles Krigsraab hørte herhen. Hos Möser ("patriotischen Phantastien, II Deel, Nr. LIV, Pag. 212—44") findes Noget herhenhørende, hvoraf jeg kun vil anføre, at her fortæles om en Mand, som i Almindelighed altid var alvorslig, ja mørk, men derfor hver Dag en Stund satte sig i sin Lænestol og saalænge loe med Munden, til Latteren virkelig paafom ham. Hvor meget Latter, blot fordi vi, ved at see og høre den, legemligen erigeres dertil, kan smitte, er bekendt; thi det er langt fra, at det i slige Tilfælde skulde være over de Andres Latter, at man leer. Nei, som Mange ei kunne udholde Synet af et Snit i Legemet paa andre Menneker, fordi de physiskt blive tilmode, som skulde de selv skjæres, saaledes bringer Latteren her ved en lignende physisk Medbevægethed de Andres Latter frem. Men en saadan smittet Latter gaaer let, allene ad denne Vej, over til at blive en virkelig lystig Latter, idet Virkningen gaaer over i det indvortes Sjælelige.

II Angaaende de menneskelige Følelsers og Villiebestræbelsers inderligere Sammenhæng med Legemligheden end Intelligentjens.

Til Det, jeg her skal fremsætte, er jeg nærmest foranlediget ved mundtlige Forhandlinger derom med en af vore grundigste og meest videnskabelige Anatom-Physiologer. Naar Mennesket overlader sig til rolig Meditation, naar en Idee rører sig i ham paa reen videnskabelig Maade, da synes det Legemlige saa aldeles ikke at sættes i nogen Bevægelse derved, at det kan faae det Udseende, som om hele Actionen gik for

fig reent aandeligen. Saasnart derimod Følelserne komme i Bevægelse, var det og kun ifølge Beaandethed eller Dplivethed ved en vis Idee, eller naar Attraa, Tragten, Stræben, Willen rører sig som saadan, idet Noget bliver Individet magtpaaliggende som Formaal for Dpnaaelse, da, selv om Attraaen kun er en reen videnskabelig, kommer strax Blodet eller andet Legemligt saaledes til en forstærket Yttring, at Ideebevægelsen, Tanke eller Forestillingsbevægelsen nu synes at gaae over i medhenhørende legemlige Virkninger, og vil man end ikke paa staae, at Følelse, Interesse, Attraa, Williesbevægelse beroe paa eller constitueres ved denne Dvergaaen til det Legemlige, saa synes dette Sidste dog at vise sig som aldeles medhenhørende Moment heri. Dog bliver herved endnu at erindre, at der gives en vis reen pathosfri Willen, især en vis reen Fornustwillen, der her bliver at stille ganske sammen med Intelligentsen, og derfor her menes med, naar denne nævnes; man see min psychologiske Pathologie § 2, og min mindre Psychologie § 126. Ligeledes kan der gives et saadant pathosfrit contemplativt Velbehag.

Hvorledes forholder det sig nu med denne Forskjel og Intelligentsens tilsyneladende Uafhængighed af hiint Legemlige?

Herpaa er at svare: Af alt Legemligt kan naturligviis Intelligentsen, Ideebevægelsen, om den end er nok saa reen og rolig, ikke være uafhængig; thi den foregaaer altid og uafbrudt i en saadan Gaaen i Gæt med Hjernevirksomheden, at den forsaavidt bliver aldeles afhængig af denne, i den Forstand og i den Henseende, som nofsom er omhandlet i vore tidligere Betragtninger, nemlig afhængig deraf som af sin væsentlige Betingelse. Denne Hjernevirksomhed er fremdeles upaatvileligen forbunden med en vis Fortærelse eller Forbrugelse af visse af Blodet sig udsøndrede fine Væsker, dampagtige Dele eller Deelige, og heri er vel Grunden til den Træthed i Hovedet, som meget Hovedarbeide kan medføre, nærmest at søge, ligesom til legemlige Dplagtheders og Uoplagtheders Indsfydelse paa Intelligentsens Virksomhed og

Friskhed. Der kan altsaa her kun være Tale om en forskjellig Art og Grad af Afhængighed af det Legemlige: den ene er Intelligentiens, der umiddelbart kun er afhængig af Hjerneactiviteten, og derfor i sin friske Tilstand ordentligviis ikke lader os fornemme vort Legemlige anderledes, end at Tænkningen dog altid fornemmes foran i Hovedet; den anden er hiint øvrige Sjæleliges, hvis Sammenhæng med det Legemlige gaaer videre, og derfor fornemmes paa en mere legemlig Maade.

Men skal jeg nu give denne Forskjellighed sin philosophiske Udtydning, saa maa jeg bemærke Følgende: Mandeligen er der imellem det rene Intelligentes Virksomhed i os og det Pathologiske — thi saa kunne vi vel rettest her kalde Det, vi adskille fra hiint, — den Forskiel, at i hiin træder det i sig selv Gyldige, det Sande, frem i os og for os blot i sin Gyldighed og Sandhed i sig, uden videre Relation til vort Velbefindende, vort Velvære; hvorimod det, naar det bevæger os pathologiskt, viser sig for os i sin Betydenhed og Vigtighed; og derfor erigerer det nu det Mikrokosmiske hos os saaledes, at vort Individuelle og Personlige træder frem med en Jomdefkommen, ja en Hengivelse, der da udtrykker sig i en større mikrokosmisk Afficerethed og Bevægethed. En Ideebevægelse i os kan blive saa stærk, at vi blive varme, at vi reise os op, gaae op og ned ad Gulvet, løbe ud i det Frie, o. s. v. Men da er det, fordi Ideen, istedetfor at raade reent og roligt alene ved sig selv, nu tillige lader os føle det Nye, Store, Hoie, Interessante, Værdifulde, Tiltrækkende, Vigtige deri, kort at den entusiasmerer os. Gaaer denne Følelse nu videre, uddanner den sig til sin selvstændige Gjorensiggieldende, saa vil Det, som stod for os som det Sande, komme til at træde frem som det ved et aandeligt Velbehag Tilfredsstillende, eller som det Skjønne, og som Formaal for vor Tragten, eller som det Gode. Men det griber da baade dybere og fuldeligere ind i vor mikrokosmiske Leven; det incarnerer sig herved paa en mere indtrængende og

gjennemgribende Maade i os; og nu forbinder sig da naturligen hermed ogsaa en hele Regemligheden mere omfattende Bevægethed og Oplysning, der imidlertid dog altid maa søge tilbage til hiin Sandhedsgrund, som til baade sin Regulator og sin Explicator.

Endnu nogle Bemærkninger, eller, om man vil, Sagtagelser, til Oplysning.

Vi ville see hen til det Mathematiskke. Naar en Discipel i en Skole lærer Mathematik, og snart bliver vaer, at den ei kan eller skal læres saaledes udenad, som Historien, men at det gjelder at opfatte med Tænkningen, saa bliver deraf dog ikke strax en Folge, at det Mathematiskke, som meddeles ham, opfattes af ham paa egentlig intelligent Maade. Han kommer ofte ikke videre, end at han kun forsaavidt kan siges at have virkelig fattet det Bevisende i Beviset, som han maa indrømme, at derimod ei lader sig Noget sige; men han lærer dog nu Gangen i Beviset kun saaledes, at han passer paa at beholde dens Led og disses Folge i Hukommelsen. En virkelig intelligent Tilegnelse er han da ei kommen til, og naar han da engang vender tilbage til de samme Sætninger, og skal gjøre Rede for dem, vil det komme an paa, hvorvidt Hukommelsen heri vil understøtte ham. Han forholder sig da her ganske anderledes, end naar han ved at oversætte et let Sted af Latinen, ei behøver at huske nogen tidligere tilegnet Oversættelse deraf. Imidlertid vil han efterhaanden, naar han gennemgaaer en Deel Mathematik paa denne Maade, tilsidst blive saavidt hjemme deri, at han bevæger sig deri med samme Frihed, som hist ved Latinen. Men derfor er det endnu ikke sagt, at han overalt føler Bevisernes Kraft. Jeg siger og maa sige: føler, og man kan herved tænke paa Det, som menes, naar man ofte hører tale om, at en Maler ved at male Træer, Hænder o. s. v. har følt, hvad det er, han skulde gengive. Man see herom

min Æsthetik og Poetik (I, 390). Jeg vilde imidlertid dog heller sige, at han har fornummet det, og vil da kalde Det, vi her tale om, det Fornemmelssfulde. Dette er da, som hos vor Discipel maa komme til det Intelligente, naar han skal vorde fuldeligen mathematiskt bevæget og mathematiskt stemt; og en egentlig Indtrængen i Mathematiken vil ei fremkomme, uden at der paa denne Maade danner sig en Dplagthed dertil. Men saa kan man da her see, hvor nær noget Pathologiskt ligger ved det Intellectuelle, og hvorledes den rene Ideoptagelse blot som saadan kræver Mere end reen Intelligents, naar den skal finde retteligen og fuldeligen Sted. Dette Fornemmelssfulde er i sin høiere Grad Det, vi kalde Grebetheid. Da træder det formeligen ud i sin pathologiske Natur; og en saadan Grebetheid, men vistnok ikke uden at træde frem som saadan, hører med til hiin fulde geniale Virken, om hvilken vi sige, at den har arbeidet con amore.

Saavidt om Sammenhængen imellem Mathematiskt og Pathologiskt i Menneſtenaturen; vi see, at der ogsaa her til Incarnationen hører Kjød. Vi ville nu tage en modsat Overveielſe for os.

Forelskelse har mange Grader og Former. Gives der en Elſken med Hovedet allene? Ei aldeles allene, men dog nok, for at kunne sammenstilles med hiint fornemmelssfulde Mathematiske. Man kan for det Første indſee, at man bør behandle Diøse eller Hine med en bestandig Jagtagelſe af, hvad Omſorg kræver, men Omſorg er Kjærlighedens Sag; men saadan blot i Foreſtillingen om vort Bør grundet Omſorg kan dog være ſaa abstract, at det Fornemmelssfulde, ſelv om det indtræder og er tilſtede, ingentunde kan kaldes Hjertelighed, Underlighed. Skal denne ret komme, ſaa maa Pligterkjendelſen og Pligtfornemmelſen forene ſig med en Kjærlighed, der føles ſom Kjærlighed; thi endnu havde vi kun en Bevidſthed af Fornødenheden af og af Tilbøieligheden til at virke paa Kjærlighedens Maade, og det var denne For-

nødenhed og Tilbøielighed, som følte, ikke selve Kjærligheden. Physiologiskt vilde jeg da tænke mig, at det kommer an paa, ei blot at elske med Hovedet, men og med Brystet. Besjæles man istedetfor af hiin blotte Pligtfølelse, af den Urefrygt, som Göthe stillede saa høit, den Urefrygt, som lader os føle, at der overalt i Livet er Meget, fra det Mindste til det Største, som maa være os helligt, saa kommer man allerede ind i Brystfjærlighedens Region. Men at den aandelige Baretagt og Holden i Hævd tillige er hjertelig Omsorg og Omhu, og at deri Kjærligheden føles som Kjærlighed, kommer det dog især an paa. Det forstaaer sig, det maa altid være i dens Gaaen i Tæt med den Birken, jeg vilde henføre til Hovedets Region.

Men det er Forelskelsen (samt hvad der har nogen Lighed med den), jeg især vil tale om. Her gives der nu en inderlig velbehagelig Kjærlighed af en saa contemplativ Natur, at jeg kunde kalde den Dinenss Elskov. Den kan holde sig saa reent paa dette Punkt hos visse Naturer, især hos ældre Mænd, at den endog ikke engang kommer til et varmt Haandtryk, om end vel til en interessant Samtale. Den er da til en vis Grad at kalde en pathosfri Forelskelse, en Indtagethed, som med al Inderlighed dog er uden egentlig Sindsbevægelse, uden Det, man med de Gamle kan kalde Ild. Anderledes er det med en anden endnu kun i det reent Contemplative sig holdende Forelskelse, der i Elskovens første Oprindelse, medens den gjennembæver hele Organismen, dog skyer baade Berøring og Tilkjendegivelse, som af Gru for at træde ud af sin fine Dufts og Stjønheds Allerhelligste. Til Hovedets Region allene tør vi dog ligesaa lidet henregne hiin rolige, om end livelige, blot beskuede Indtagethed, der endog kan være jovial, som denne contemplativt gjennembævende. Men ved ingen af dem ere vi dog komne til Brystets Kjærlighed. Denne vil en Trykken op til Hjertet. Imidlertid kan den, selv i Elskoven, blive staaende herved, lig den, som Benstab, reen Taknemmelighed, reen Aerkjendelse af

Bærd kan føre til, kun at hift denne Trykken op til Hjertet bliver inderligere, mere fuld af Gjennembarvethed, end her. Men nu kommer det dog naturligen noget videre, og jeg vilde da tale om en Elfen med Blodsvarme. Men kommer nu herved tillige Tilløkkelfernes Bevægende paa en vis vækselfesfuld, for at jeg ei skal sige aggelfesfuld, Maade i Gang, saa komme vi til Begjærlighedens Region, og physiologiskt til en tilsvarende legemlig Region. Her kommer det da an paa den rette fulde Gaaen i Get af alt det Ravute, selv Pligtfølelsen indbegrebet, især religiøst taget, saaledes som Søren Kierkegaard nylig har fremhævet Dette i sit Skrift: "Kjærlighedens Gjæringer"; thi, at Alt maa have sine Tider, gjør ei Brud herpaa. Men gjør Mangel af Imødekommen og Beredvillighed, maaskee endog ifølge Mangel af hiin sunde Sandselighed, hvilken Gøthe nævner i sit Levnet, hvor han omtaler sin Søster (omtrent midt i 18de Bog), eller gjøre andre Slags Standsninger eller Incitationer, at Begjærigheden ei allene kommer op som saadan, men endog hersker frem, saa kommer man ind i en anden Region, og man kan da komme saavidt, at Noget, som slet ikke er Elfen, eller kan kaldes saa, krydses med den egentlige Elfen, og saaer sig sit eget Spille og Raaderum ved Siden af den, lettelligen til selve Kjærlighedens Forvanskning, Forstyrning, Reddragelse og Redværdigelse; det er da ganske andre legemlige Affectioner, end de forhen omtalte, i hvis Region man sænker sig ind, og disse tør ofte være af en saadan Natur, at de kunne bringe til at opløste sig til Længsel efter den højere Tilværelse, hvorom der staaer skrevet, at i samme frier man ikke og tager ikke til Gæte; hvormed det ingenlunde er sagt, at ikke Dine-Kjærligheden der skulde kunde finde Sted, da man tvertimod der vil kunne tænke sig den, lige saavel som Hjerteligheds- og Hjerteomsorgs-Kjærligheden, fuldere, fyldigere, inderligere, dybere, finere, om end aldeles udrevet af den Consens med visse legemlige Affectioner, som nu høre organiskt med til Skjønheds-Forelsketheden.

Det vilde være interessant, under et nærmere Bekjendtskab med Grækernes Drengeskjærlighed, at gjennemgaae denne med Hensyn til de Hovedpuncter, som jeg nu har peget hen paa, idet man tog for sig Alt, hvad om dette forunderlige Phænomen i Menneskeheden kan findes hos de Gamle, ligesaa Platon til Lukian og Martial (thi jeg formoder, at man og maatte tage ham med), samt finde hos Østerlænderne og maaskee hos Flere. — Men eligt og, at Physiologie engang vil kunne ophvise dens Grundlag. Man vil erindre, at Platon i sit Symposium lader Aristophanes antage, at den har sin Grund i Organismens Grundforhold. Imidlertid synes Historien ei at bestyrke Dette; denne synes at pege hen paa, at den meest er fremkommen som en Unatur til Erstatning for manglende Tilfredsstillelse i Henseende til den naturlige Natur; derfor især, hvor Dvinderne indespærredes.

III. Om det Physiognomiske.

Naar her det Udtryk Physiognomisk bruges, da forstaaes derved, ligesom ved Udtrykket det Pathognomiske, selve den Sag, selve det objectivt Givne, hvorom der handles, altsaa Det i selve Naturen, vi her have at henvende Oiet paa; hvorimod jeg, i Overensstemmelse med Aristoteles's Udtryksmaade, som jeg ogsaa har funden fulgt af Andre, f. Ex. i Galls Værk, kalder Videnskaben om alt det Herhenhørende Physiognomik, hvilken Udtryksmaade jeg allerede i min ældre Psychologie, Pag. 46—47, iagttog.

Jeg vil indlede Det, jeg om det Physiognomiske her vil fremsøre, med en Gjentagelse af hvad jeg hist derom nedskrev:

”De forbigaaende legemlige Spor og Virkninger af Det, der bevæger sig i Menneskets Indre, udgjøre det Pathognomiske og Mimiske; det blivende Udtryk derimod, som, enten oprindeligen ifølge Individets eiendommelige Natur, eller siden ved hyppig Gjentagelse af de samme Sindsbevægelser og Sindsvirksomheder, afspræger sig i Legemet, udgjør den saakaldte Physiognomie. At saadanne legemlige Afpræg af det

Mandelige baade virkeligen finde Sted og ogsaa kunne erkjendes og bestemmes, er umiskjendeligt. Maler- og Billedhuggerkonsten saavel som Skuespillerkonsten ere især afgjørende Beviser herfor, og saa ofte det end finder Modsigelse eller betvivles, at en Phystognomonik skulde være muelig, saa bliver en saadan Kundskabs Realitet dog i Gjærningen forudsat af Enhver, der anseer Bestræbelserne i hine Konster for at være velgrundede, da disse jo for en stor Deel maatte grunde sig i en tom Indbildning, hvis ikke Menneskets Indre, endog med en ikke ringe Nviagtighed og Bestemthed, afprægede sig i hans Ydre, og kunde erkjendes af dette. Imidlertid staae de videnskabelige Bestræbelsers Resultater her langt tilbage for Det, Konsten formaaer og yder. Ordneede Jagttagelser over dennes Fremstillinger paa den ene Side, og Sammenligninger imellem Dyr og Mennesker paa den anden Side, vilde imidlertid i Forbindelse med umiddelbar Jagttagelse i Menneskelivet uden Tvivl kunne være hvist frugtbringende her. Men fra først af allerede at forudsætte, at phystognomoniske Bestræbelser ei kunne føre til Noget, eller at behandle dem som latterlige eller sværmeriske, det skulde, saa hyppigt det end skeer, dog Den vogte sig for, der anseer Malerens, Billedhuggerens og Skuespillerens Bestræbelser for velgrundede. Thi den Baaestand vil dog vel Ingen fremsætte, at der vel nok gives en i Praxis gyldig og anvendelig phystognomonisk Kundskab og Indsigt, men at denne ei skulde kunne hæves til en videnskabelig, saa at der vel skulde gives et Indbegreb af sammenhængende og velgrundede phystognomoniske Forestillinger, men at dog Jagttagelse og Estertanke her ikke skulde kunne føre til, videnskabeligen at bestemme og udvikle og systematisk at ordne disse i sig selv eksisterende og velgrundede Forestillinger."

Saavidt hvad jeg i sin Tid skrev. Men herimod kan nu vistnok gjøres Indvendinger. Rigtig nok vil Ingen, hvad de paaberaabte Konstens Bærter angaaer, kunne mene, at en Konstner maatte kunne give en Judas, en Johannes, en

Paulus, en Platon isflæng hvilkesomhelst legemlige Former og Ansigter, det faldt ham ind at give dem, paaberaabende sig, at alt slikt Physiognomiskt ingen Realitet havde i Naturen; men derimod kan man reise de samme Indvendinger her, som den berømte Camper i sin Tid*) gjorde mod Anerkjendelsen af almeengyldige Principer for Skjønhedens Burdering, idet han søgte at oplyse, hvor megen Indflydelse herpaa vedtægtsmæssige, tilvante og overførte Forestillinger have, og flere Betænkkeligheder kunne knytte sig hertil. Vilde vi overhovedet fra først af holde alt Det nærværende for os, hvad vi have, deels at agte paa, deels at tage os i Agt for, i physiognomisk Henseende, da blive følgende Hovedpuncter at bemærke:

1. Det ere de staaende, blivende, under de mange værlende Udtryk til Grund liggende Grundudtryk af det indvortes Sjælelige i det Legemlige, hvorom vi her skulle handle; thi det er ikke det Pathognomiske men det Physiognomiske, vi nu have med at gjøre. Men derfor have vi dog ikke at see paa de staaende Former eller Legemsdannelser allene; thi ogsaa Bevægelserne, Maaden at holde sit Legeme paa og at føre sin Person paa, idet man foretager Noget eller har med Andre at gjøre o. s. v., Maaden at tale paa, Gangens hele Art og Maade med mere Saadant kan have sit vedværende Grundpræg, der sees i den idelige Gjenkommen af visse Grundtræk i det Bevægelige under alle dets Forskjelligheder. Herpaa kunne Mennesker ligesaavel kjendes, som paa Ansigtet; saaledes kjende vi f. Ex. meget let vore Bekjendtere bagfra, ei allene af Legemsformen, men og af Det, der har sin Grund

*) Afhandlingen trykkes først efter hans Død i Marts 1792 (han døde 1789). Man finder en Oversættelse af den i Neue Bibl. der schönen Wissenschaften, 48de Bind; ligeledes i „Peter Campers Vorlesungen“ 2c. Berlin 1793, 4to. Ved denne Leilighed vil jeg tillige nævne Bogen: „Peter Camper über den natürl. Unterschied der Gesichtszüge“ Berlin 1792, 4to.

i Legemsholdningens og Legemsbevægelsernes hele Charakter. Et Menneskes Stil eller Maade at tale paa, naar han skriver, kan endog regnes herhen, som den, der ved sit Eiendommelige kan afgive et Exempel paa en vis intellectuel Physiognomie; hvortil da en Malers saakaldte Maneer ogsaa kan henhøre. Denne sidste Art af Physiognomie vil imidlertid her, hvor vi have med Forholdet imellem Legemligt og Sjæleligt at gjøre, ikke videre tages Hensyn til. Derimod hører det herhen at nævne Menneskets Haandskrivt, eller saakaldte Haand, som man paa dens eiendommelige Præg, dens eiendommelige Physiognomie, kan kjende fra Andres.

2. Den Deel af det Physiognomiske, som henhører til det Kranioskopiske, vil naturligviis beroe paa, hvorvidt man tillægger Galls Lære Gyldighed. Men angaaende Forholdet imellem Hjerneorganerne og alt det meget Physiognomiske, som ei bestemmes ved Hjernefalsdannelsen, kan her strax bemærkes, at der maa være en meget nøie Sammenhæng imellem Begge. Nærmest udvise Hjerneorganerne kun den nervøse Muelighedsgrund i Hjernen. Til at lade os skjønne, hvor Meget heraf monne være kommen til Virkelighed (cfr. ovenfor Pag. 412-14), kunne de kun give et Bidrag; og da nu denne Virkeliggjørelse dog maa være skeet ved Hjælp af Meget i Legemet udenfor Hjernen, hvori Sindets fra Hjerneorganet udgaaende Virken er traadt ud i Activitet, saa seer man, at man, naar man forfølger, hvorledes man skal tænke sig den hele Udvikling, ligefrem føres til at indsee, at man nu ogsaa maa agte paa alt Dette, for at skjønne, hvorvidt det maatte bære Præg af, at saadan Activitet virkelig har kunnet finde Sted og har fundet Sted. Man seer let f. Ex., at selv det ypperligste Anlæg til Musik i Hjernedannelsen ei vil kunne komme til megen Udvikling hos Den, som er i hei Grad tunghör, og tillige mangler Alt, hvad der hører til at danne et Sangerbryst og en Sangers stemme, samt til at kunne haandtere et Instrument med nogen Færdighed. Paa lignende Maade kan da ogsaa f. Ex.

Selvfolelsen og den hertil hørende Drixt have været stærk og Organet for den endnu viser sig som fremtrædende, og dog kan Meget i Livet i den Grad have været dens Udvikling til Hinder, at den desaaarsag ei er kommen til at herse. Om den da i Gjerningen er kommen til Fremhersten, eller i al Fald er bleven et stærkt indgribende Ingredients, eller om den end ikke er naaet hertil, samt om den i første Tilfælde har udviklet sig paa Stolthedens Maade, eller har taget en anden Retning, vil nu Mine og Ansigtstudryk, Hovedets Holdning, Gangen med Mere, hvorved Stolthedsdrixten kan deels udtrykke sig, deels søge en vis Deel af sin Fyldestgjærelse, bidrage til at kunne lære. Omvendt bliver her at tage i Overveielse, hvad Joh. Müller siger, naar han (Deel II, Bog VI, III, 2, Pag. 562, Udg. af 1840) yttre, at, om end Forestillingslivets organiske Betingelser nærmest ere i Hjernen, maa dog Tendentsernes, Livsbestræbelsernes organiske Grunde søges i hele Legemet.

3. Sit nærmeste Grundlag vil da alt Physiognomiskt naturligt have i det Pathognomiske, forsaavidt nemlig som visse Sindsbevægelses, Sindsstemningers og Sindstilstandes hyppige Gjenkomst kan have efterladt staaende eller blivende Præg.

Men til disse kunne dog nu visse andre Udtryk komme, der ei ere af pathologiskt Udspring. Derhen henhøre de, som hidrøre fra Det, jeg vilde kalde Haandteringen. Saaledes tør vel den Anstrengelse, hvormed en Snektersvend hyppigen maa arbejde paa at høvle haardt Træ, kunne efterlade et Udtryk i Ansigtet, især i Munden og i Bideorganerne samt i Blikket, uden at her Legemsanstrengelsen videre har havt noget Pathologiskt, end forsaavidt Williesanstrengelsen blot som saadan er af pathologiskt Natnr. Iøvrigt gives der mangestags Haandteringer. Man kan tale om en vis Mundlamhed hos Hof- og Conversationsmennesker, man kan tale om en Profesors, Præsters, Sangers, Andientsgivers, Udfrittermund, og det vil nu komme an paa, hvad der her

hører Haandteringen til, hvad Sindsstemningerne. Herhen hører det og, at en Nation, hvis Sprog er haardt og kræver en vis Anstrengelse af Taleorganerne, allerede allene herved kan faae noget Eiendommeligt i Physiognomien. Derimod ere vi, naar vi tale om en Forstillelsesmund, en Skalkagtighedsmund, en venlig, spøgende, kyssebegjærlig, en selvfølelsesfuld, en gnaven Mund, paa et mere pathologiskt Gebeet. Men Physiognomien constitueres ved begge her omtalte Eftervirkninger; og man maa nu tage i Agt, at man her ikke forverler.

5. Fremdeles bliver her at tænke paa en vis uwitterlig *Tilværelses* Magt. Det er bekjendt, at f. Ex. Danske, som længe opholde sig i Norge, efterhaanden faae en norsk Accent og Udtale, blot ved Indflydelsernes umærkelige Virken; paa lignende Maade kunne vist og Nationalphysiognomiemodificationer danne sig, idet man nemlig umærkeligen optager de Ansigtsubdryk, de Maader at gaae og staae paa o. s. v., som man ideligen seer for sig. Saaledes vil og Den, som bestandig lever f. Ex. i mørke, alvorfulde eller sorgmodige Menneffers Samqvem, kunne komme til, deels reent uwitterligen, deels fordi han ved sin Dmgivelse ofte er bleven sat i lignende Sindsstemninger, at faae et Ansigtsubdryk, der peger hen til en Sindsstemning, som i sig selv ikke hører ham til. Her bliver da atter Noget at tage i Agt. Hvorved det dog atter paa den anden Side kommer an paa, om ikke saadanne udvortes deels legemlige deels indvortes sjælelige Tilvænelser kunne faae en tilbagegaaende Indvirkning paa Sindsstemningen, saa at selve Menneffet derved forandrer sig, men om Dette dog ikke atter finder Sted i ringere Grad, end de udvortes Bræg og Udtryk kunne give Udseende af. Nogle kaste vist let saadanne Dmgivelsens Indflydelses Eftervirkninger fra sig. Hos Andre turde de holde længere ved, ja vedblive saa, at de kunne foranledige urigtige physiognomiske Domme. Schiller skal, som Følge af at han var opdraget i et Militær-Akademie i Würtemberg, have beholdt noget Militært i

sin udvortes Holdning, hvoraf man da vist let, naar man ei kjendte ham, har funnet gjøre en Feilslutning i Henseende til hans Indre.

6. Med denne witterlige Optagen, som er at henregne til Tilvænnelsen, maa imidlertid en anden ikke forverles, som ligefrem er af pathologisk Natur, nemlig den Optagelse af Andres Udtryk og Udseender, som har sin Grund i sympatisk Medbevægethed. Herom er det især, at Lavater i sit store lærerige *Bark**) handler under den Overskrift: "Von Einflusse der Physiognomien auf Physiognomien". Meddeeltagelsen gjør ei allene, at man kommer i samme Sindstemning, som Andre, men kan og medføre, at man, idet man paa en indre Maade netop ganske efterligner den, eller ligesom ganske følger den og gaaer i dens Farvande, kommer til ganske at antage det samme Udtryk, som de Andre. Den Charakterstærke vil, naar han vrede med Andre og paa disses Begne, dog vrede paa sin eiendommelige selvstændige Vis. Men Andres Meddeeltagelse er ofte af en mere medfølgende og følgagtig Natur. Visse meget receptive Naturer eftergjøre ganske. Det er et Factum, siger Lavater, at "Ligheden i Ansigterne af to hinanden sympathist elskende Mennesker skrider fremad med Udviklingen og den gjensidige Meddelelse af deres eiendommeligste, individuelleste Fornemmelser". Meest paasaldende siger han, er Dette, naar et rigt givende og et ganske modtagende Genie en Tid lang leve med hinanden uden fremmed Mellemkomst, indtil Mattelsen, punctum saturationis, er naaet. Alt, hvad Lavater her fremfører, fortjener at overveies og forfølges. Der bliver herved ogsaa Tale om, med villig Hu, ja fuld Hengivenhed at optage en Andens Billede i sig, og Lavater erindrer herved om 2 Kor. 3. 18; 1 Joh. 3. 2. — Men altid maa, hvad den legemlige Ligheds-Optagelse angaaer, i Almindelighed bemærkes, at kraftigere Naturer forarbeide og assimilere en

*) Physiognomische Fragmente, IV, 60 ff.

saadan Sjælebillede = Optagelse paa deres egen Viis; men mere blot modtagsomme Naturer, med sjælligere Organisationer, gaae mere ganske ind i det Givnes Eiendommelighed. Dette gjælder ogsaa om den aandelige og hjertebevægende Indoptagelse, endog af Christendommen. Og saa skal det være. Paa den anden Side gives der visse modtagsomme Naturer, med Livlighed, men underordnede, hvilke, naar enten deres Stilling i Menneskesamfundet eller deres Partie = Anskuelser eller Sect-Eiendommeligheder sætte dem i et vist Underordningsforhold til visse Mennesker, kunne komme til at gaae omkring som et Slags synderlige, stundom snurrige Copier af dem. — Her er da atter Noget, som Physiognomikeren maa agte paa.

7. Endvidere bliver her det Sporadiske i hele Mennesketilværelsen at bringe i Erindring, forsaavidt man maa have for Die, at man ikke for raast fra Det, man i een Henseende hos et Menneske bliver vaer, maa slutte til Det, hvad han i en anden Henseende maatte antages at være. Deels sees En, naar han tager sig sammen, eller naar han skal handle i en bestemt Embedsstilling o. s. v., ofte at træde frem med et ganske andet Præg, en anden Holdning, et andet physiognomiskt Udseende, end naar han slaaer sig løs, eller lader sig gaae; deels kan En i en og samme Act meget vel vise to næsten modsatte Naturer. Hvad det første af disse to Puncter angaaer, da kan her sees hen til hine "schlafähnliche Zustände der Seele", som Schubert omhandler i sin "Geschichte der Seele" § 38, Pag. 602—649. Hvor ofte fover ikke faaledes Mennesket, gaaende, talende, sig en lille Søvn, hvori han da gaaer om som en Anden, end Den, han ellers er? Og hvad dernæst det andet Punct angaaer, saa kan i eet og samme Dieblik et Menneske med sin bestemte udtryffelige Birken forene en anden, hvori visse Uvaner og Deelige saae ætøp Betydenheden af hiint Søvnlignende. Den Art af saakaldet Distraction, der har sin Grund i for stor Sjælsfordybthed, lader især Sligt træde stærkt frem.

Jeg vil her omtale Menneskers *H a a n d s k r i v t*, deres saakaldte *H a a n d*. Man vil ingenlunde altid fra den kunne slutte til et Menneskes øvrige *Maade* at være paa. Man skulde vel troe, at Den, hvem det er magtpaaliggende, hvad *Indholdet* angaaer, at udtrykke sig saa bestemt, forstaaeligt, logiskt tilfredsstillende, som mueligt, ogsaa maatte føle sig drevet til at agte paa, at det *Skrevne*, han skal levere fra sig, blev fuldkomment vel læseligt; Mennesker med *Charakter-Bestemthed* ville og sørge herfor, naar de tænke herpaa og kunne og ville give *Tid* hertil. Men meget ofte sees dog meget bestemte, klare, logiskt tilfredsstillende *Tanker* nedskrevne høist ulæseligen, skjodesløst, eller, som det synes, bærende *Præg* af utidig *Hastighed*, enten fordi *Bedkommende* ei har tænkt paa denne *Sag* og efterhaanden er kommen i en *Bane*, som vedbliver, eller og ved *Aandens* *Arbeidsomhed* og *Drivtighed* er bragt til at lade *Haanden* ile med for stor *Hast*, ei at tale om, at en vis *Finger-Ubehændighed* kan være *Aarsagen*. Omvendt kan en *Gensidighed* af anden *Art* medføre, at en *Haandskrivt*, som synes at vidne om *Bestemthed*, *Viagtighed*, *Omhu*, ei er ledsaget af det *Samme* i intelligent *Henseende*. Paa lignende *Maade* kan det forholde sig med *Gangen*, *Maaden* at ordne sine *Klæder* paa o. s. v. Mennesket kan saaledes paa mange *Maader* være ganske anderledes i *Et*, end han er i et *Andet*.

S *Aristoteles's* *Phystognomonik* gjøres i første *Capitel*, hvor de vlieblikkelige *Sindsbevægelser's* *Forhold* til det *Phystognomiske* omtales, den *Grindring*, at de kunne verle, og at det vel kan treffe sig, at Den, som ellers er misfornøiet af sig, og hvad vi paa *Dansk* kalde vanskelig, tilbringer en heel *Dag* vel tilmode. Men her kom det da an paa, om man ikke dog midt i det *One* skulde kunne blive *Det* i *Grundpræget* vaer, som viser hen til det *Motsatte*. Naar man saae *Justitsraad* *Worson* paa *Herlufsholm*, hvem jeg har skildret i en *Tale*, jeg troer at have god *Anledning* til i denne *Afhandling* af det *Phystognomiske* at bringe i *Grindring*, mener

jeg, at man i det Hele nok saae i ham baade det Humantvelvillige, Forekommende og selftabeligen Livlige, og dog tillige Det, som undertiden kunde faae ham til at see barst ud.

8. See vi nu endeligen hen til det Medfødtte, ville vi ved at overveie saavel Fosterdannelsesprocessens Vækkelse, som Afstammelsens Natur, forsaavidt den bestemmes ved Forældrenes Naturer, atter komme til at møde det Sporadiske.

Det er flere Gange i det Foregaaende omtalt og bragt i Grindring, at Fosterorganisationen danner sig ad det Sporadiske Veie, ved et Slags Jurtaposition, idet Delene, hver ud fra sit Udgangspunct, dannes saa, at de vore hinanden i møde, indtil de gaae sammen til den fornødne Sammenhæng og Eenhed, men at nu Misforhold herved kunne fremkomme, ja at megen Misfosterdannelse, baade større og viensynlig, og mindre og umærkelig, heri finder sin Forklaring. See ovenfor Pag. 195. Naar Lavater gjør opmærksom paa, at ikke allene i Portraiter ofte Over- og Underdeel af Ansigtet ei svare til hinanden, fordi Personen var i een Sindsstemning, da Maleren malede hiin, og i en ganske anden, da han malede denne, men at ogsaa ofte Mennekers Pandepartie ei synes at svare til deres Næse eller Mundpartie o. s. v., saa kan Grunden ligge i de nu paa pegede smaae Misdannelsesforhold. Men lignende Misforhold maa da kunne finde Sted imellem Hjernepartierne og Ansigtets og øvrige Legemsparter. Heraf maae da Misforhold imellem Sindsstemning og Legemsudtryk kunne blive en Følge. Vistnok maa det Pathognomiske, idet Sindsstemningen deri selv gjør sig gjeldende, kunne rette herpaa, men Mere end formindste Misforholdet vil det dog ei kunne, saa at Udtrykket ved Siden af sit til Sindsstemningen Svarende altid vil beholde sit Utilsvarende. Det Samme gjelder, naar man antager (hvad der maa skee kan have sin Grund i Naturen), at, omvendt, Legemsanlagtheden kan virke saaledes tilbage paa Sindet, at ogsaa paa denne Maade Misforholdet

rettes. Det vil vistnok altid blive et Spørgsmaal, om ikke legemlig Oplagthed til Gymnastik, til Sang o. s. v. i Organerne for Udførelsen, ligeledes en til Smil, til Sarskæmpe, til Venlighed tildannet Mund m. B. vil, under Livets Gang og Tilskyndelser, kunne virke tilbage paa Hjerneanlægget og Hjernestemningen. Efr. det ovenfor under Nr. 2 (Pag. 452) efter Joh. Müller Anførte. Imidlertid synes just ikke Erfaringen at lære, at Enhver, som har et stærkt eller et behændigt Legeme, ogsaa er oplagt til at bruge det. Snart synes det nervøse Receptions- og Reactions-punct i Hjernen for svagt, snart Indolentsen af Temperamentsgrunde for stor. Studering og Døslige kan og have standset og hindret. Hvad Lavater fremsatte som afgjort, at Naturen skaber hver Menneſkeorganisme udaf eet Stykke, som man pleier sige, eller med sand indre Eenhedsfuldendthed, ("ſie bilde det Allen ans Einem zu Einem"; ſee hans phyſiognomiſte Værk, IV, 40), bekræfter Erfaringen ikke; den lærer tværtimod paa mange Maader, at hiint Misforholdsmæssige, ſom i ſine ſtærkeſte Fremtrædſler viſer ſig i det Misføſteragtige, ſtrækker ſig meget vidt i det Mindre.

Imidlertid opſtaaer her det Spørgsmaal, om ikke ſaadant Misforholdsmæssigt i legemlig og i indvortes ſjælelig Henseende altid ſaaledes følges ad, at det Phyſiognomiſke derved ei forſtyrres, men følger med. Hertil er at ſvare, at, naar Misforholdet finder Sted netop imellem Hjernedannelsen og den øvrige Legemsdannelse, ſaa maa et Misforhold imellem Sindsanlæg og udvortes Legemsdannelse deraf blive en Folge.

9. Men nu kommer endelig den Hovedomſtændighed til, at Føſteret er fremkommet ſom Folge af tvende forſkjellige Organismers Samvirken, hvorved det Sporadiſke og Mneſligheden til deraf kommende Misforhold kan komme til at viſe ſig paa en langt mere omfattende Maade, end den ſimple Føſterdannelse i og for ſig vilde aabne Rum for. Vi komme her til at ſee hen til det Nedarbejdede. Her kan da undertiden den nye Organisme frembyde en viſ inderlig Sam-

mengaaen til Eenhed af det fra begge Sider Kommende, men ei sjeldent synes et heelt stort Partie af Fosterdannelsens Grundelementer og Grundmomenter at komme fra Moderen og hendes Slægt, medens et andet kommer fra Faderen og hans Slægt; ja det synes endog, at Legemsformen i Hovedsagen stundom arves fra den ene, Sindsbeskaffenheden fra den anden af Forældrene (hvilket sidste dog ei lader sig tænke, uden at Hjernebeskaffenheden maa komme fra samme Side). Her bliver da Meget at tage i Agt. En Hestekjender af militær og anden aandelig Dannelse hørte jeg engang tale om Parringen af saadan Natur, at snurrige, ja næsten latterlige Føl vare faldne derefter, idet alt for ulige Hestenaturer vare komne til at danne besynderligen usammenstemmende Hestestabninger. Noget Lignende forekommer vist ofte i Mennekenaturerne. Og nu søie man til, at jo altid Faderen har havt to Forældre, Moderen ligeledes to, hvilket da kan medføre endnu flere saakaldte Krydsninger, og altsaa aabne Mueligheden for flere Usammenstemninger. En Datter kan mueligen fra Moderen, fra Moermoderen o. s. v., have arvet et sørgmodigt Udtryk og Ansigtspreg, medens hun fra Faderen har arvet det muntre Sind, uden at dette sidste har kunnet ved sine efterladte Spor tilbagetrænge Præget af hiint, hvilket især i en høiere Alder mueligen kan komme stærkt frem, men da ingenlunde vilde kunne vidne om nogen tilsvarende Livs- og Sindstilstand. Et mig forekommet Tilfælde har henledet min Opmærksomhed herpaa. Det er da ingenlunde at antage, at i Mennekeheden altid det indvortes Sjælelige nedarves ligeligen med det udvortes Udseende. Hvad Dyrene angaaer, træder os vistnok her et Phænomen imøde, som vi allerede hos Aristoteles finde fremhævet i Begyndelsen af hans Physiognomonik, og som vistnok er et af de meest talende Beviser for det medfødte Physiognomistiske Realitet. Hos visse Dyr, især Huude, hænger et vist legemligt Udvortes paa det Nøieste sammen med Noget, der hører det indvortes Sjælelige til. Hønskehunde, Grævlingehunde og mange andre Arter af

Jagthunde og Ikke-Jagthunde have hver deres egen Beqvemhed til at kunne afrettes til noget Vist, uden i saa Henseende at kunne bytte Røller; de have altsaa deres eiendommelige Egenstaber i Henseende til en vis Intelligents og Drikt; men nu kjendes de alle paa et vist Udvortes, og man tvivler aldrig om, at, naar dette Udvortes vidner om, at en Hund aldeles ægte horer til en vis Race, at da ogsaa hiint visse Bestemte i indvortes sjælelig Henseende, nemlig i Henseende til den paagjældende sjælelige Beqvemhed eller Gyne og Afrettelighed, følges med. Men i Menneskeheden tør man ikke just saa lige antage det Samme, undtagen maaskee, hvor visse bestemte Race- eller Stamme-Eiendommeligheder bestemt have vedligeholdt sig, som man da maaskee, hvor Jødephysiognomien bestemt og umiskjendelig træder frem, tør vente, at hiint opvakte, orientalsk fyrige Snille og Dmløb i Hovedet, hiin Skarpsindighed forbunden med hiin Sjælens indre Drivtighed og Ild, med meget Mere, som ei kan Andet end gjøre Jodenaturen interessant, især ligeoverfor os roligere Danske, ogsaa vil være tilstede, saalange Livets Fortrykkelser og Sløvelser eller dets eensidige Virkelser ei have tilbagetrængt det. Men ogsaa her er, ligesom overhovedet hvor en Race eller Folkstamme skal bevare sig reen, Betingelsen, at Egteskaberne reent og ubesmittede ere forblevne indenfor samme, saa at dens Eiendommelige hverken er kommen i Uave eller er kommen til et udvidet Epillerum ved fremmede Indblandinger. Jeg vil her give Noget Plads, som vedrører Det, hvad Lavater (IV, 326) har angaaende Familieligheder, af hvilket dog det Beste er saa, at jeg ei kan tilegne mig det. Man seer, siger han, at Børn en Tidlang ligne Faderen frappant, men efterhaanden tabe denne Lighed og vorde Moderen meget liig. Naturligvis maa og det Omvendte kunne skee. Paa Gøthe maa jeg herved tænke. Som han skildrer os sin aandelige Leven, har han i sin første Tid, og det lange, meest levet i Samstemning med Moderens Natur; men senere synes Fadernaturen mere og mere at være kommen frem i ham,

dog naturligviis i Sammensmeltning med Modernaturen. See vi nu paa hans Portraiter, — saaledes som vi have dem hos Lavater (III, 222, d), samt efter Chodowiefky i det 16de Bind af Göthes efterladte Skrifter i den lille Udgave, og endelig i et større, stuktet af Lips, hvor han er taget aldeles lige forfra, og hans Haar er arrangeret som et Slags Baryk — og sammenligne vi hermed Portraiterne af ham fra hans 60 Aars Alder og senere, hvor man seer ham nogenlunde saaledes, som jeg saae ham 1812 og 1813, saa vil man vist finde, at han her mere end hist, har Noget af Faderens Ansigt, saaledes som vi finde dette hos Lavater (III, 221), der meddeler det med de Ord: "Hier ein ziemlich ähnliches Bild des vortrefflich geschickreichen, alles wohl ordnenden, bedächtlich und klug anstellenden, aber auf keinen Funken dichtenden Genies Anspruch machenden Vaters des großen Mannes".

Vi vilde, efter saaledes at have foreholdt os, hvad vi i objectiv Henseende, eller med Hensyn til de Naturforhold, vi have for os, have at agte paa og at tage i Agt, see hen til vore egne subjective Indblandingers muelige Indflydelse paa vore physiognomiske Opfattelser, og hvad der i denne Henseende kan gribe vildledende ind i de physiognomiske Domme. Her bemærk vi:

a. Med Rette siger Lavater, at alle Mennesker lade sig lede af de Indtryk, Menneske-Ansigter gjøre paa dem. Her spørge vi da, hvad der dog fremfalder saadanne vore deels usformærkte deels udtryffelige Antagelser. Hvad angaaer det Pathognomiske samt saadant Physiognomiskt, der er — eller kan betragtes som — pathognomiske Bevægelsers efterladte Spor og Udtryk, da er Grundlaget for vor Antagen uden Tvivl nærmest og først Sympathie og en vis sympatisk Bevægethed, som medfører, at enten en umærkelig Efterlygnen hos os indtræder, eller at vi dog fornemme, hvorledes

vi maatte føle os stemte, naar hos os Ansiget, Holdning m. M., skulde antage et saadant Udtryk, som det, vi see for os. Børn kan man ved sit blotte Ansigtstudryk faae baade til at lee og til at forstrækkes, saa at de græde. Her vækkes uden Tvivl sympathetisk den Stemning i dem, hvis Udtryk gjør Indvirkning paa dem.

Men naar den rolige Blande, især saaledes som den trækker sig ned mod Dienbrynene, samt disse og Dienes Blik saavel som Form lader Forestillingen om Klogt, Klogskab opstaae, mon da ogsaa her sympathisk Medbevægethed kan være Grundlaget, her, hvor der ei er Tale om det Pathologiske, men om det Intellectuelle, Forstandige i Udtrykket? Var der Tale blot om Tankeanspændthed, Alvor, eller Tankeopflarethed og livlig Tankebevægelse, saa kunde, da Saadant hænger sammen med Bandedehudsbevægelsen og med Blikket, hvilket atter saarer Indflydelse paa den vieblikkelige Dieforn, hiint umærkeligt Efterlignende hos os, med hvad derved vi dere anførtes, være det Marsagende. Men naar der er Tale om Tankekræft, Tankeflugt, kan saa det Samme gjælde? Tildeels sikkert; thi man kan give sig et dumt, et enfoldigt Udseende, og maa altsaa kunne føle hos sig selv, hvorledes det er at være dum, enfoldig. Skuespillere maae i høi Grad saaledes kunne sympathisere ogsaa med denne Deel af det menneskelige Muelige; ja en Mand af megen Redelighed maa, naar han kun har Phantasielivlighed eller noget Digterisk i sig, kunne gjøre en Gæsthyemine efter; men vistnok vil neppe en Dnmrian kunne paatage sig den Stærpsindiges Udtryk. (Sfr. Lavater IV, 110. Et andet Sted (IV, 191) anfører Lavater af Campanella (de sensu rerum et magia) nogle Linier, hvori der yttres, at man ved at forestille sig, at man fik et Udseende, som et vist andet Menneskes, skal kunne ledes til at bedømme Betydningen af Andres Physisognomier, og det endog i den Grad, at man ved ret levende at forestille sig, at man havde en stor Næse, skulde kunne føle, hvad Sindstemning hermed maatte være forbunden.

b. Imidlertid føres vi her til at maatte anerkjende, at endnu et andet og dybere liggende Grundlag for vor physiognomiske Dømmen maa være tilstede. I Musikken vide vi, at Meget gjør et bestemt sjæleligt Indtryk paa os, og bliver os tilegueligt og i musikalsk Forstand forstaaeligt, uagtet vi aldeles ikke kunne gjøre Rede for, hvorpaa vor sympathiske Berøgethed her beroer. „Das Schöne“, siger Göthe i en af de mange interessante og lærerige Reflexer, som findes samlede i det 9de Bind af hans efterladte Værker (det 4de af hele Samlingen), „das Schöne ist eine Manifestation geheimer Naturgesetze, die uns ohne dessen Erscheinung wärem verborgen geblieben“. Det Samme kan uden Tvivl ogsaa siges om den Deel af det Physiognomiske, vi her især have for Os, medens den Deel deraf, som har sin Grund i det Pathognomiske, mindre henhører til det for os endnu Skulte.

c. Men nu maa man da dog ogsaa være agtsom for, at man ikke lader sig det Physiognomiske forvirre ved det æsthetiske Indtryk. Udtryksfjønhed og Physiognomie hænge vistnok væsentligen sammen, men megen Formfjønhed, Linies og Fladesforholdsfjønhed gives der, som ingenlunde tør antages at have en physiognomisk Betydning svarende til den Skjønhedsvirkning, den kan udøve. — Og her vilde jeg da spørge, hvorledes man vel har at betragte den unægteligen physiognomiske Virkning, som det særdeles konstfuldt og skjønt ordnede Stjæg gjør, som vi see paa det saakaldte Platomoved, der haves i Konstakademiets Samling paa Charlottenborg, og hvoraf jeg ved en Vens Godhed har faaet en Afstøbning (Originalen er en heel Broncestatue, i sin Tid funden i Herculanium, nu opbevaret i Neapel). Lavater omtaler det III, 225, bemærkende tillige, at Winkelmann har fremhævet Virkningen deraf — thi at det er dette Platomoved, som menes, troer jeg bestemt at kunne antage. Hører dette Stjæg til det egentlige Physiognomiske, eller er det at sammenstille med det Slags Virken, som en vis Paaflødning kan udøve,

(i hvilken der tvivrigt umægteligen ogsaa kan være noget Phystognomist), eller er Virkningen kun æsthetisk? Uden Tvivl er Virkningen paa os tillige phystognomistisk.

d. Fremdeles maae her de mange ganske individuelle Tiltrækninger og Frastrøbelser mærkes, paa hvilke især Elskoven mangfoldigen frembyder Exempler, men som ogsaa ofte ligge til Grund for Venstaber, og de inderligere Bekjendtskabs- og Omgangsforhold. Een bliver indtaget i Den, som en Anden aldeles ikke kan blive indtaget i. Og saa Aversioner danne sig saa. Men ogsaa Livet fremfalder ved sin Gang og de Forhold, det medfører, de Omgangsforhold, der af sig selv danne sig, de Samstemninger, som indtræde, ligeledes ved Usamstemninger og Misforhold, mange Tilboieligheder for, ugunstige Stemninger imod, Tiltrækninger og Frastrøbelser. Dem, vi indtages af eller dog synes godt om, betragte vi da nu saaledes, at ogsaa deres legemlige Udvores sees af os paa den gunstigere Maade; det Bedre deri kommer til at herse saaledes frem for vort Blik, at det mindre Gode træder tilbage og ei mærkes; det Modsatte finder Sted, hvor modsat Sindstemning danner sig. Ligheder med, hvad vi saaledes ere stemte for, eller ere stemte imod, virke nu ligeledes, og derved komme visse Overførelser frem, hvorved Mennesker komme til i sjælelig Henseende at gjøre et saadant eller saadant Indtryk paa os, blot fordi deres Udvores minder om Den og Den. Her ere vi da komne til Det, hvad vi ovenfor (Pag. 450) ved Camper gjordes opmærksomme paa.

e. Men endnu kunne vel ogsaa visse Ligheder, som Mennesker kunne have med visse Dyr, umærkeligen virke ind paa vor Dom om Menneskers Udvores, og derefter paa vor phystognomistiske Antagen. Mennesker med et trofast Budeledende ville strax gjøre et fordeelagtigt Indtryk paa Den, som har Die herfor.

Bil man nærmere gaac ind i Sagen og gjøre det Physisognomiste til Gjenstand for et Studium, saa maa man allerførst gjøre sig anatomiskt og physiologiskt Rede for Alt, hvad der ved hver enkelt Deel af Ansigtet (for at jeg skal blive staaende ved dette) er at iagttage. Her bliver da at bemærke: 1) hvad Andeel Knoffelbygningen har, hvorved der bliver at see paa, hvad Indflydelse Hovedets Knokkelsystems hele Bygning og Configuration hos et vist Individ har faaet paa hvert enkelt Parties (s. Gr. Hagens) Fremtræden eller Tilbagetræden eller anden Bæffaffenhed. Hvad den comparative Osteologie i saa Henseende lærer, bliver her af Vigtighed (sfr. ovenfor Pag. 341). Fremdeles er at see paa: 2) Muskelspillet og Muskelforholdene, idet der maa agtes paa, ved hvilke Muskler hver Bevægelse, hvert Udtryk, bestemmes, hvorved der maa sees hen til, hvad der er hver Muskels primitive Function. Mangt et speciellere Forhold kan herved ogsaa blive at bemærke, s. Gr. hvad Indflydelse den Deel af Tugningsystemets muskulose Apparat, som fra Underkæben gaaer opad henover en Deel af Hovedskallen, kan have; s. Gr. hvorvidt det maatte bidrage til at give et Hoved med dets Ansigt, en vis løvcagtig kvadratisk Form, eller i al Fald hænger sammen hermed. Endvidere bliver at agte paa: 3) hvad i Udseendet Blodbevægelsens og den vrrige Sæftbevægelses Organer og de efterladte Virkninger af deres hyppige Svulmen eller deres Indsvindene kunne være Aarsag til. Ogsaa blive 4) Hudforholdene at iagttage, saa at hvad der moune komme af Hudens Tykkelse og Tyldighed, ikke tages under Get med Det, hvad der horer Musklerne til, men begge tages i Betragtning for sig; ligesaa 5) Fedtsamlingsforholdene, med hvad Videre Anatom og Physiolog her maatte fordre paaagtet. Endnu maatte noie sees hen til, hvad man slutningsviis maatte finde Anledning til at bemærke i Henseende til en vis særdeles, maaskee endog abnorm Svaghed eller eenfiddig Styrke i

6) visse Nerver og deraf følgende Nerveforhold, forsaavidt disse maatte faae Indflydelse paa den større eller mindre Virksomhed af disse eller hine Dele af Muskelsystemet. Endog
 7) Haarene bliver der at tage Hensyn til, forsaavidt man kan udfinde, paa hvilke organiske Forhold det i det Hele maatte berøe, om Haarene blive mørkere eller lysere, rødlige, sorte, krusede, glatte o. s. v. 8) Hudfarven bliver der ogsaa at see paa. Lavater agtede meget paa den, idet han blandt Mere saae paa, hvorvidt den maatte bære Vidne om Bessaffenheden og Styrken af Sjælens Energie i Legemets Brug. Jeg vil ved denne Leilighed udskrive nogle Linier af hans Beskrivelse af Leopold Stollberg (Deel II, Bag. 246): "Die Gesichtsfarbe ist nicht die blasse des alles erschaffenden und alles verzehrenden Genius; nicht die wildglühende des verachtenden Zertreters; nicht die milchweiße des Blöden; nicht die gelbe des Harten und Zähnen; nicht die bräunliche des langsam fleißigen Arbeiters, aber die weißröthliche, violette, so sprechend und so unter einander wallend, so glücklich gemischt, wie die Stärke und Schwäche des ganzen Charakters." Overhovedet vidner den hele Skildring om Lavaters phystognomoniske Seerblik; thi som af ham den unge Leopold Stollberg skildres, har hans Liv viist os ham.

Herunder vilde det da vise sig, hvad der monne være at tilskrive den blot vegetative Livsvirksomhed, hvad den animalske, og hvad endeligen den, som hører begge paa een gang til, som f. Ex. Tygningen, ved hvilken sidste man da blandt Andet maa være opmærksom paa, hvad Andeel i det Udtryk, som Tyggeorganernes hyppige virksomme Arbeiden kan give visse af Ansigtets Dele, Begjærigheden og Sjælens Tyrighed i at spise monne have, og hvad der derimod f. Ex. maatte have sin Grund i Tygningens Besværlighed formedelst f. Ex. Tandforholdene; med meget Mere.

Menneskephystognomiernes Lighed med visse Dyr blev endvidere at studere, hvorved det da dog først i Almin-

delighed maatte overveies, om saadan Lighed, hvor den træder bestemt frem, kun kan ansees for en Følge af, at Configurationernes uendelige Foranderlighed kan føre til mange Ligheder, hvilke der ikke videre bliver at tillægge nogen Betydning; eller om Lighederne pege hen paa visse mere betydende Natursammenhænge, nemlig indre reelle Beslægtetheder. Exempler paa saadanne ligge meget nær. Naar i en Familie undertiden en Tantes hele Udvortes kommer igjen i en Datter, uagtet denne jo dog ei stammer ned fra Tanten, saa maa vist saadan Lighed have sin Grund i Familie-Configurationens Udvikling og Variation gennem Afledningerne, som det da overhovedet har sin reelle Grund i Dannernes indre Gang, at Familie-Lighed finder Sted, og at tillige med samme endnu andet Arveligt viser sig. Det kom nu kun an paa, om vi ved Det, vi her have for os i det meget Nærmere, tør sammenstille Det, vi have i Menneskers Lighed med Dyr, saa at ogsaa her, saa at sige, et Jordboer-Familieslægtstabs indre Dannelsesgang tør antages at gjøre sig gjeldende. Man maa ogsaa spørge sig, om vi ei have Grundforholdet nærmere; om ikke f. Ex. Det, som gav Thorvaldsens Ansigt hiint Løveagtige, hvilket Gertners første, Thorvaldsen meget behagende, Portrait paa en talende Maade særlig hævede frem, virkelig har staaet i en indre Sammenhæng med hiin kraftige og dog tillige sindige, ja lette og simple, Kamp med og Overvindelse af alt Det, han havde med at gjøre, hvorved det tillige blev ham mueligt at udvikle en saa stor Arbeidsomhed. Ved at see paa alt det Meget, han har udrettet, og den Lethed, det Alt bærer Præg af, den rene Natursands, den rene Sands for Gude og Skjønhed, og den Simplicitet, som det vidner om, kan man vel, naar man tillige seer hen til Thorvaldsens hele Færd og Væsen, som vi kjende det baade fra hans frodige Manddoms og fra hans eiskelige Alderdoms Dage, komme til at tænke paa, at den Aristoteliske Physiognomonik (Cap. 5) ender sin udførlige

Beskrivelse af Lovens hele Udvortes med at kalde den et gavsmildt, frimodigt, høimodigt, seierskjært, mildt og retsfindigt Dyr, hjærligt mod Dem, det omgaaes med.

Hypnigen synes Menneſker at ligne flere Dyr, især ſaa, at de ligne eet i den øvre, et andet i den nedre Deel af Anſigtet. En Mand i Dresden, jeg i Aaret 1812 talte med om denne Sag, og ſom havde forfulgt det Phyiſiognomiſte med Interesſe, meente, at man i Napoleons Anſigt ſaae en Forening af Love, Dru og Faar. Det Sidſte maatte da viſe hen paa et viſt Træk af Godmodighed, ſom han unægteligen synes at have havt.

Det her forteligen Angivne ſkal ikke gjelde for Andet end nogle Antydninger af, hvad der ved det Phyiſiognomiſtes Studium maatte være at have for Sie. Det Samme gjelder om Det, jeg nu vil fremsætte, idet jeg gaaer videre.

Man maa fremdeles betragte hver af Anſigtets Dele for ſig, med Henſyn til dens Indordning mellem de øvrige, dens Function, Bevægelſer og andre Ytringer og Udtryk, hvorved da Det, der ved ſamme kan ſkee, og hvad der der ved ſkee, og Maaden, hvor paa det ſkee (ſ. Ex. det at ſnyſe), maa efterſpores. I den anden Deel af Johannes Müllers Phyiſiologie findes anført Meget, ſom i denne Henſeende en Phyiſiognom maa ſtudere. Ogsaa haveſ meget Herhenhørende, dog uden anatomisk=phyiſiologiſk Opklaring, i den Ariſtoteliſke Phyiſiognomonik, og i alt Det, ſom har knyttet ſig til den. Om Dinene vil man heri især finde Meget, ſom viſer, hvilken Opmærſomhed man har ſkjænket dem. Jeg vil her tage en af Anſigtets Dele frem for Betragtningen, nemlig Næſen, dog blot ſom Exempel og uden anden Henſigt, end forteligen at antyde. Lavater har agtet ſærdeles meget paa Næſen.

Næſen ſtaaer i Aandedrættets Tjeneste og kommer derved tillige til at ſaae Indflydſe paa Røſt og Tale; den danner dernæſt Henledningsveien og Optagelſesorganet for Tilſtrøm-

ningerne til Lugtens Organ; da endelig Lugtnervernes inderste Ende findes under de forreste Hjernelober, altsaa i Pandepartiet, og her deres Forbindelse med Hjerneheelheden indtræder, kan en Lettelse af noget Svimmelagtigt, som omtaager Tanken eller truer med at bringe Tanketraaden til at slippe, skee giennem Bædskeaffondringen ad Næsens Bei, og Pirringsmidler her være tjenlige; men endnu synes Tankevirkomheden, især som aandelig Gaaen paa Spor, eller Agten paa et sig visende Spor og Forsølgelse deraf, at hænge sammen med Lugten. De Gamles bene nasutus homo og flere Udtryk kunne herved erindres. Her blev nu, efterat Næsens ved Knokkel-Configurationen og andet Mere bestemte Beskaffenheder vare iagttagne og bemærkede, at see paa, hvad nu i alle de nævnte Henseender, deels Livsvirkomhedens Gang kan have bevirket under Næsens Uddannelse under Menneffets Dvært, deels Næsens egen Beskaffenhed vil have kunnet foranledige eller bevirke i Henseende til, at Sindet er kommen til at yttre sig saa eller saa. Alt Pathognomiskt maa da her have for Die. En saadan og saadan Næseformation kan maaskee have bidraget til, at en Lyst til at ville i aandelig Forstand lngte sig frem, eller raast udaande sig, eller andet Sligt, kan have dannet sig. En stor og viid eller en lille men opstaaende Næse kan vel saaledes stille et Individ fra sin første Tid af i et saadant Forhold til Alt, hvad der hænger sammen med Luftbevægelsen, at Dette kan have faaet Indflydelse paa Barnets og det unge Menneffes sjælelige Uddannelses særdeles Modificationer. Meget maatte vel være at bemærke i denne Henseende ved Siden af Det, hvad en saadan og saadan Næseformations Sammenhang med hele Hovedets Conformation maatte lede til at blive vaer. Der gives en aandelig Snøsten, Snusen, Fynsen, Rynken med Næsen (som ved Noget, der lugter ilde), med andet saadant Mere, som uden Tvivl, baade reelt og formedelst det Analogiske, vi ved at omhandle det Pathognomiske

have omtalt, hænger sammen med den legemlige Snøvsten, Snusen o. s. v. Men endnu maa agtes paa, at Næsens Fremtræden og physiognomiske Charakter kan have sin Grund, ei i særdeles Næseforhold, men i Hovedets hele Holdning, altsaa tildeels i Nakkemuskelforholdene. Naar i en lille kort opretstaaende Næse Næseborene aabne sig mere end sædvanligt, og nu tillige, fordi Hovedet i det Hele holdes opret, ja knu- ser bagadtil, træde stærkere frem for Diet, end de ellers vilde, kan Dette give Næsen en physiognomisk Virkning, som den, hvis Hovedets Holdning var den modsatte, ei vilde faae. Næsen spiller hos mange Dyr en meget stor Rolle, og her er da Meget at agte paa, ja maaskee at gaae ud fra, for Den, som vil tyde Menneksenæsen physiognomiskt. — Lavater har Meget om et Slags Næse, han kalder "die beschnittene Nase". Han taler om en saadan hos den "fiinttænkende, fiintfølende Grasmus" (II, 267). Han kalder Præsten, Romanforsfatteren Hermes's Næse "die Nase des feinfühlenden, weitriechenden, sanft an sich haltenden, treuen, im Leiden zum Leiden gestärkten" (III, 213). Xenophon taler i sin Bog om Ridestøtten, Cap. I, om Udtrykket af Brede hos Hesten i Næseborene, som udvide sig, og bemærker, at de vidtaab- nede ere bedre for Mandingen. Lavater siger (IV, 106), at der gives meget vidfulde Stumpnæser, men hvis Vittighed er af ganske anden Art end Spidsnæsernes; ja han lader saadanne Næser betegne Vittighedens "Gränzursache", hvad vi kunde kalde dens særegne Determination, Bestemthed, og deraf følgende særdeles Bessaffenhed. — Om en gammel Kones fremtrædende skarpe Næse siger Lavater (III, 321): "Du riechest den Duft meiner Gefinnungen".

Den Aristoteliske Physiognomik (at den ganske saaledes, som vi have den, er egenhandigen af Aristoteles, bliver omtvivlet) er baade i og for sig og som en Ansamling af en Mængde Antagelser, hvortil man hos Grækerne er kommen, interessant, skjønt der deri er Meget, som synes at vidne om en altfor stor Eftergivenhed for vieblikkelige løse Indtryk og ligesaa løse Reminiscentjer. Der bemærkes, at Physiognomikerne ere gaaet tre Veie: Nogle have holdt sig til Sammenligningen med Dyrene; Andre derimod til Det, hvad de forskjellige Folkeslag, Ægypter, Trafer, Skyther frembode; Andre endelig til det Pathognomiske som Veiledning ved det Physiognomiskes Bedømmelse. Men der tilsvies, at man kan physiognomifere paa flere Maader, og vi finde ogsaa længere hen, at der ved Enkelthedernes Uddyddning, lægges megen Vægt paa, om Noget synes at være mere af mandligt eller mere af qvindeligt Prag; dernæst sees der ogsaa paa, hvorvidt Noget i og for sig synes passende, eller naturligt at antage; thi mangen Enkelthed i det Udortes bliver angiven som betegnende Dette eller Hiint, idet der henføres *εἰς τὴν εὐαισθησίαν*. At domme derefter angives i Cap. IV endog som den hurtigste og bedste Maade, og hele Bogen ender med at vise hen hertil med de Ord: "at de Steder paa det menneskelige Legeme, hvor der især er Leilighed for den menneskelige *φρονήσις* til at vise sig, frembyde de vensynligste Tegne" (*οὗτοι οἱ τόποι ἐναργέστατα σημεῖα παρέχονται, ἐφ' ὧν καὶ φρονήσεως πλείους ἐπιπρόπεια γίνεται*; jeg vilde dog her helst oversætte *ἐπιπρόπεια* ved *conspicuitas*).

Derefter gennemgaaes en stor Mængde Enkeltheder; nogle mere udførligt og omständeligt end andre; ofte gives kun enkelte Bemærkninger af Et eller Andet hos Det, som tages frem. I andet Capitel nævnes som de Hovedting, hvorpaa der ere at see hos et Menneske: Bevægelserne, Legemets Holdning (*σχήμα*, habitus), Farven, Ansigt-

tets Udtryk (*ἤθη*, hvilke fort efter i Udviklingen gives til Et med *καθήματα*), Haarene, Glatheden (nemlig Hudens), Røsten, fremdeles Kjødet, Lemmerne (eller Extremiteterne, *μέρη*, længere hen *ἀκρότηρια*) og hele Legemets Form (*τύπος*). — I den meget korte Explication af alt Dette hedder det f. Ex.: ”Naar Kjødet er fast og vel ved Magt af Naturen (*σκληρὰ καὶ ἐνεχυκῆ γύσει*), tilkjendegiver det en Mand, som ikke er meget sensibel (*ἀναίσθητον*), det glatte derimod” (her menes uden Tvivl det, som for Følelsen er fiint, delicat, sfr. hvad der i tredje Capitel anføres, hvor *ἐνφροῦς σημεῖα* angives) ”betegner baade en Person, som af Naturen er velbegavet eller har en lykkelig Natur, saa ogsaa en, som er uden Fasthed, med mindre han har et stærkt Legeme og Extremiteterne kraftige”. Saa Meget siges om Kjødet. Om Bevægelserne siges intet Andet end, at de langsomme, dorste tilkjendegive et blødt Sind, de skarpe et hedt Sind. Men i de følgende Capitler møder man naturligviis hyppigen igjen de ti her bemærkede Hovedpuncter. Hvad jeg her anførte, skal kun være Exempel.

I tredje Capitel gennemgaaes en Mængde forskjellige sjælelige Naturer. I fjerde Capitel forekomme, efterat først Noget er fremsat angaaende Sjæls og Legemes Afhængighed af hinanden, hvorpaa Affindighedens Helbredelse ved legemlige Midler især fremhæves som Beviis, nogle Henblik til Dyrene og Noget i Almindelighed om det Physiognomiske, og her er det da, at det Nysansførte angaaende det i sig Passende fremkommer. I femte Capitel fremhæves Forskjellen imellem det Mandlige og det Qvindelige og gives en udførlig i alle legemlige Enkeltheder indgaaende Beskrivelse af Løven, som Mandlighedens Repræsentant og en noget kortere Beskrivelse af Barderen, som den, der ligeoverfor Løven kan repræsentere det Qvindelige. — I sjette Capitel gennemgaaes under en Rubrik, som kaldes Tegnenes Udvalg, de enkelte Legemsdele og begyndes med Fødderne.

Jeg vil nu som Exempel anføre Get og Andet af tredie og af sjette Capitel: "Den Velbegavede (eller Den, som har en lykkelig Natur, *εὐγυῖς*) har et blødt og delicat Kjød, ikke just vel ved Magt, ei heller meget fedt; Skulderbladet og Nakkepartiet er fint (*ισχνότερα*), ligesaa Ansigtspartiet (*τὰ περὶ τὸ πρόσωπον*); Skulderbladpartiet er sammenfnyttet" (den latinske Interpret maa have læst det Modfatte, thi han siger: *incolligata*, han henfører Ordet ogsaa til det Foregaaende, nemlig Ansigtspartiet), "hvad der er nedhængende (flapt), Partiet om Siderne eller Ribbenene ere vel løsnet (*εὐλύτα*); Ryggen ikke fjødrig, Legemet (maaskee der istedetfor *σῶμα* skal læses *χρῶμα*, Farven, Hudfarven) rødligvidt og sjært, Huden fin (*λεπτὴν*), Haaret ikke meget stridt, ei heller meget sort, Diet brunligtgrønt (som Løvens, *χαροπὸν*), frugtigt" (ogsaa smægtende, thi et smægtende Die kaldes *ῥῆμα ὑγρόν*.) — "Den Bedne (maaskee Belevne, Verdensmaaden, *κόσμος*) er langsom i sine Bevægelser, ogsaa Talen er langsom (*βραδεία*) og Stemmen suld af Ande (*πνευματώδης*) og velvillig (*ἀσμενής*), det lille Die uden Glands, sort, ikke meget udfoldet (eller aabnet, *ἀνεπτυγμένον*), ikke heller ganske tilsluttet, langsomt blinkende; thi at blinke meget med Dinene tilkjendegiver deels Frygtsomhed deels Varme."

Jeg vil standse et Dieblik ved dette sidste Træk. Dinenes Blinken tjener den Vædseksecretion, hvorved Diet holdes fugtig; naar denne er stærk, frembringer den Taarerne, hvorom P. 431 er bemærket, at de ere Afledning og derved Lindringer for Hjernen. Hos den Frygtsomme kan nu den stærkere Blinken med Dinene tjene til Lindring, medens hos den Varme, Fyrige, deels en kraftigere Skueu, deels det Slags Sind, som let gaaer til Beundring, Kjærlighed, Deeltagelse, derved kan vise sig. Dette i Forbigaaende. Nu endnu nogle Exempler af Aristoteles's tredie Capitel.

"Den, som er veltilmode (*εὐθυμος*), har en god stor Bunde, fjødrig og glat, Bartiet om Dinene noget rindgere (bækkednere, *ταπεινότερα*), og Ansigtet synes noget søvniagt, hverken skarpt skuende, eller fordybet i sig (*σύνρου*); i sine Bevægelser vil han være (*ἕστω*) langsom og som Den, der lader sig gaae (*ἀνειμένος*); i Legemets Holdning og Ansigtets Udtryk skal han vise sig (*παύεισθω*) ikke heftig men god."

Jeg vil her bemærke to Ting: først, at Den, som er altid veltilmode, her blot er seet som saadan; Indblanding af andre Charakter-Egenskaber maa naturligviis gjøre Forandring; dernæst er Den, som har en umiddelbar naturlig Tilbøielighed til at være veltilmode, ei at forverle med Den, hvem Mod i Forening med Livstillid og maaffee tillige Philosophie, ja Ironie, gjør veltilmode. Sokrates var uden Tvivl altid veltilmode.

"Den Bittre (*αἰχρός*) har i Ansigtet et Udtryk, som Den, der viser Tænder (bedre veed jeg ei at oversætte *σείρωρός*), han er af sortagtig Hudfarve, mager, med indgravet og rynket Ansigt, uden Rjød (*ἄσαρκος*), med jevne og sorte Haar." — "Den Ironiske (*εἰρων*) har Ansigtspartiet fedt, Bartiet om Dinene rynket, Ansigtets Udtryk seer søvniagt ud". Mere siges ei om disse Tvende.

Jeg vil nu anføre Noget til Exempel af 6te Capitel, der handler om Tegnenes Udvalg eller Udsøgelse (*ἐκλογή τῶν σημείων*). "De der have velskabte og store Fødder, udarticulerede og senefulde (saaledes bliver *νευρώδεις* her at oversætte), ere kraftige i Henseende til Sjælen; henregnes til det Mandlige. De derimod, som have smaae, smalle, ikke velarticulerede Fødder, mere smukke at see til, end stærke, ere i Henseende til Sjælen bløde; henregnes til det Dvindelige." — "De, som ere velformede om Beltestedet (*ζωνοί*, Adamantius, II, 11 har *εὐζωνον*), ere Elskere af Sagten; henføres til Løverne og Hundene; man vil ogsaa see, at de

meest jagtelukkende Hunde ere velombeltede." — "De, som have Skuldrene vel løsnede, ere frisindede; Dette udledes af hvad der i og for sig maa synes saa, thi Frisindethed passer sig for en Figur, som viser sig saaledes." — "De, som have hule Dine, ere Ildgjerningsmænd (*καυοῦγοι*); henføres til Uberne." — "De, som have Panden liden, ere uoplagte til at lære Noget (*ἀμαθεῖς*); henføres til Svinene; De, som have den meget stor, ere dorste; henføres til Dyrerne." — "De, som ere meget fortagtige, ere seige; henføres til Ægypterne og Æthioperne. De meget hvide ere det ogsaa; henføres til Dvinderne. Den Hudfarve, som det hører Mandigheden til at have, maa være midt imellem begge." — "De, som have mørke Pander, ere utilfredse (misfornøiede, knarvorne); henføres til det Pathognomiske, fordi de Nedslagne have mørke Pander".

Paa saadan Maade gennemgaaes alle Legemets Dele og Betsaffenheder, og alle de forhen anførte Maader at physiognomonisere paa komme til Anvendelse. Men paa denne Maade isoleres alle Enkeltheder og alle Sammenligninger.

Foruden den Aristoteliske Physiognomonik har man et Par andre græske, nemlig af Polemon og af Adamantius, ved hvilke begge den Aristoteliske er lagt til Grund. Under den Titel: *Scriptores Physiognomoniæ Veteres* har i Aaret 1780 Franzius i Altenburg udgivet disse tre Physiognomonisere, tilligemed *Melampodis de divinatione ex palpitationibus liber*, hvori Betydningen af al muelig Rystelse eller Skjelven i Lemmerne angives, og sammes *divinatio ex nævis oleaceis* (olieagtige Modermærke=Bletter). I Noterne til denne Udgave vil man finde anført mange enkelte physiognomiske Bemærkninger af Aristoteles paa andre Steder end i Physiognomoniken. Jeg bemærker ved denne Leilighed, at Arist. *Analyt. poster. lib. I, cap. 30* ei kan regnes herhen, da Noget af Physiognomoniken her kun bruges som logiskt Exempel.

Men inden jeg forlader disse græske Physiognomonikere, maa jeg endnn omtale, hvad de have angaaende saadanne Puncter, som have været paaafaldende i Sokrates's Physiognomie, paa hvilken imidlertid Aristoteles ved denne Leilighed ei har tænkt, medens de to Andre mindes ham.

I Xenophons Symposion finde vi en Beskrivelse af en Deel af Sokrates's Udvortes, og Noget heraf omtales i Platons Theatet i Anledning af, at det unge Menneſte ved dette Navn, som indføres talende med Sokrates, har havt nogen Lighed med denne. I Platons Symposion nævnes vel Sokrates's Silenagtige Udſeende, men gives os Intet videre til Underretning om samme. I Xenophons Symposion beskrives Sokrates's Udvortes paa to Steder, nemlig Cap. 2, 19 og Cap. 5; i Platons Theatet ligeledes paa to Steder, nemlig: 143, Slutn. og 209. Det Sted i Platons Symposion, jeg ſaae hen til, findes 215; Sokrates's Silens Udſeende omtales ogsaa hos Xenophon Cap. 4, 19.

Sokrates har ifølge disse Beskrivelser havt store, udstaaende, ja maaſkee endog udbængende Dine, paa ingen Maade ſaadanne dybere liggende, ſom de ſokratiffe Buſter fremſtille, eller ſom afdøde Profesſor Klingberg havde dem, hvem man fandt at have nogen Lighed med Sokrates, ſjønt han ikke havde Sokrates's Næſe. Denne var opſtaaende, ſaa at Næſeborene ſtaf frem, og dernæſt paa Ryggen indbøiet, eller hnul indad, iſtederfor med fremſtaaende Næſeryg; Aristoteles betragter i ſin Metaphyſik ſaadan Næſebefſtaffenhed (*αιμόρυστα*) ligefrem ſom en Huulnæſethed. Munden var ſtor, og tillige havde han ſtore bløde eller kjødsfulde Læber. Derfor er det, han i den ſnurrige Strid, han hos Xenophon fører om, at han er ſmukkere end en tilſtedeværende ſmuk ung Mand, præfer ſig for, at han har Dine, ſom ypperligen træde frem, ſaa at han kan ſee rundt med dem, uden at nogen Næſeryg hindrer dem i at ſee til Siden, medens Næſen derimod ret ſtikker

fine Næsebore frem for at tage imod Alt, hvad der skal lugtes, og hans Mund kan gjøre et stort Bid, og er ypperlig dannet til at kysse rigtig blødt med. I Anledning af, at han, ved at see den Unges Dands, mener, at Dandskonsten just var en Kunst for ham paa hans gamle Dage, erfarer man, at han har været fører eller tylmaved, maaskee tillige undersøgt.

Seer man nu hen til, hvad Aristoteles, hvor han i sin Udlæggelse af Tegnene omtaler Dine, Næse, Mund og Læber, har angaaende netop Det, som har været fremtrædende hos Sokrates, saa erfarer man, at han simpelthen erklærer udstaaende Dine for Tegn paa Dumbhed, henførende Dette til det i for sig Naturlige (*ἐπὶ τὴν ἐπιτηδείειαν*) og til Ligheden med Hæserne. Det Udtryk, Aristoteles her bruger, *ἔξοφθαλμοί*, er netop det samme, som Platon har paa det sidste af de anførte Steder i Theætet. Tykke Læber (*μαχρία*, netop det samme Ord, som staaer hos Xenophon) regner han ogsaa til Tegnene paa Daarskab, henvisende til Hæserne og Aberne, dog føier han til: "og som tillige have Overdelen af Læberne hængende ud over Underdelen". De, som have Næsen netop saaledes, som Sokrates's bliver kaldet (*τὴν ὄινω σιμῆν*), erklærer Aristoteles for at være vellystige (*λάγνοι*), idet han henfører Dette til Hjortene. Om Mundens Størhed finder jeg Intet hos ham.

Polemon (Pag. 220 i den anførte Udgave) lader udstaaende Dine (*ἔξοφθαλμοί*) ikke være noget godt Tegn; men siger derefter: "Men naar Dinene ere opløstede (*ὑψηλοί*), store og glandsfulde, og omkring stnende (*εὐλαβεῖς*) og med noget Fugtigt i Blikket (*ὕγρον βλέποντες*), da tilkjendegive de retfærdige, forstandige og lærvillige Mand, som tillige ere fulde af Elskov, saadanne, som Sokrates var".

Adamantius gjentager det Samme, kun at han sætter *εὐαγεῖς*, Dine, som ere i Bevægelse, livlige, istedetfor *εὐλαβεῖς*, omkringstnende, egentlig velomsfattende.

Angaaende Næsen antage Begge her det Samme som Aristoteles. Angaaende Læber og Mund finder jeg Intet, som ganske bestemt maatte blive anvendeligt paa Sofrates.

Baptista Portas bekjendte oprindeligen paa Latin ikke paa Italiensk skrevne Værk de humana physiognomonia er ikke Andet, end en samlede og ordnende Bearbejdelse af hvad hos Aristoteles og de andre græske Physiognomonikere, m. Fl. findes, ledsaget af Trasnit, hvori Dyr- og Menneske-hoveder sammenstilles, men saa, at Lavater vist med Rette har kunnet paastaae, at de sidste ere selvgjorte. Selvstændig Jagttagelse synes ikke at have ledet Baptista. Blandt Andet nævner han oftere et Skrift, som han kalder Aristoteles ad Alexandrum. Da det snart var at see, at hverken den blandt Aristoteles's Værker optagne Rhetorica ad Alexandrum kunde været meent, ei heller hans Liber de Mundo, saa har jeg længe været uvis om, hvad derved meentes, indtil jeg i Artikelen Aristoteles i Ersch's og Grubers Encyclopædie fandt Oplysning; thi uden Tvivl har Baptista Porta meent den i det af Lægen Alexander Achillinus udgivne Opus septisegmentatum optagne Bog Aristotelis Secretum secretorum ad Alexandrum Magnum de regum regimine, de sanitatis conservatione, de physiognomia etc.

I en ganske anden Sphære kommer man ind, naar man træder ind i Lavater's store Værk: "Physiognomische Fragmente zur Beförderung der Menschenkenntniß und Menschenliebe", 4 Bind i stor Dvart med en stor Mængde Kobber. Dette om megen Jagttagelseaaand og tillige megen Genialitet i det Hele vidnende Værk fortjener at læses og paaffønnes af enhver Physiognomoniker. Af umiddelbar, ved en stærk indvortes Driivt fremsthyndet, fortsat omhyggelig Jagttagelse er alt Det fremkommet, som her føres frem for os. Jeg har allerede ovenfor (Pag. 451 og 458 ff., samt 468) anført Adskilligt, hvoraf der kan sees, hvorledes Lavater physiognomoniserer. Endnu vil jeg tilføie Noget til Exempel:

III, 131. Her gives en Aftegning af tre Næser: d'Allemberts, Digterinden Karschins og Boccats's, og der siges derom: "De høre alle tre til de beskaarne Næser (see ovenfor Pag. 470); endnu veed jeg ingen mere passende Benævnelser; deslige brufne, udskaarne, bruskede Næser saae jeg ikke hos een af tusinde Menneſker, men hvor jeg saae dem, hver Gang hos overordentlige Menneſker. Ikke en eneste Undtagelse, lige til denne Time." — 189. "De fleste ularde Physiognomister see især kun paa Miner. Deraf saa megen Misforstand, saa mange Indvendinger mod Physiognomiken, som synes ubesvarlige og ere saa lette at besvare, naar man ikke seer mere allene paa Minen, det er Ansigtets nærværende Tilstand, der kommer af Bevægelse, men mere seer paa Ansigtets Form, tænkt uden Bevægelse." — Pag. 222 meddeles et Portrait af Goethe, der paa meget Lidet nær kaldes veltruffet og bedre, end de af Geyser og Chodowicki (man maa erindre, at vi befinde os i Aaret 1777). "Man bemærk", siger her Lavater blandt Mere, "især denne — nu i Sandhed — hufommelsesrige (ifølge Gall vilde man sige Realkundskab søgende), tankerige, varme Pandes Beliggenhed og Form, det med et eneste vedvarende Blik gjennemtrængende, forelskede, med sin fine Bøining ikke meget dybt liggende, lyse, let bevægelige Die, det sig saa mildt derover henlistende Dienbryn, denne i sig selv allerede saa digteriske Næse, denne saa egentlig poetiske Overgang til den løbelydige (lippichten) Mund, der ligesom skjelver sagte af hurtig Følelse, men holder den svævende Skjelden tilbage; denne mandige Hage, dette aabne, marvede Dre". Det Kobber, vi her have for os, minder om det af Chodowicki, saaledes som dette nu haves foran det 16de Bind af Göthes Nachgelass. Werke i den lille Duodezudgave; men dette har et livskraftigere, fyrigere Udtryk, end det Lavaterske; men han mener, at det ei har nok af den Adel og Fiinhed, som skulde være deri. — III. 245. "Jeg troer at have bemærket tre Hovedklasser af religiøse Menneſkedannelser: spændte

og haarde, som f. Ex. Calvins, bløde, qvindelige, som omtrent Zinsendorfs, og lige og frithensyævende, i Stand til den høieste Strengthed og den meest smeltende Godhed, som hos Paulus og Johannes". (Her maatte man dog ventet en saadan Hovedforskjel, at man havde faaet fire Hovedclasser; thi vistnok kaldes begge Zebedæi Sønnen hos Markus, 3, 17, Jordanens Børn, men for os er dog Forskjellen imellem Johannes og Paulus stor og væsentlig, og vi have modtaget Johannes i en anden Skikkelse, end den, som vilde svare til hiint Navn, hvormed vi snarere maatte tænke os Pauli Styrke i Aanden betegnet). Blandt meget Andet for tjener hvad der læses om Carl Borromæus og om Ignatius Loyola III, 266-70, at fremhæves. Om hiin hedder det til sidst: "Ogsaa er i dette store og herlige Ansigt det italienske Nationale, ret som overdæmret med den redeligste, men ikke lysklareste Religion". Om Ignatius Loyolas Nase siges, at den "synes sjernt fra at lngte Alt, hvad der er for eller imod".

Noogle enkelte Smaastykker i Lavaters Physiognomische Fragmente ere af Gøtthe, hvorom man underrettes i Begyndelsen af tredie Deel, hvor en Revision af første og anden Deel gives. Af Gøtthe er i første Deel 118-19 Betragtningen over den her i en Radering givne Copie af et Malerie af Rembrandt, forestillende Judas, som modtager Sølvpengene, og B. 266 Fragmentet om Rameau, af hvem der er meddeelt et Portrait, som hører til de meest talende og bedst udførte i Lavaters hele Værk. Endelig ere ogsaa de Vers, hvormed første Deel ender, af Gøtthe. I anden Deel er af ham Artikelen Pag. 125, hvor fire Silhouetomrids sammenlignes samt 137-42 angaaende Dyrefraneer (Dyres Dødningshoveder).

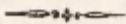
Af den physiognomoniske og pathognomoniske Literatur indtil Lavater og samtidig med ham, der, som bekjendt, vakte stor Bevægelse ved sine Bestræbelser, findes Meget anført af Lavater, især i sjerde Deel. Hvad den sildigere Literatur

angaaer, veed jeg ei at anføre Andet, end hvad der findes i Seidels Charinomos (see ovenfor Pag. 438), samt hvad der findes i Slutningen af 4de Deel af Galls store Værk, og endelig hvad Göthe har om Lavater, hvem han ofte omtaler. Allerførst bliver Lavater udførligen omtalt i den 14de Bog af Göthes Levnet, og vi føres her ind i den Tid, da de Physisognomische Fragmente opstode; fremdeles læses Meget om ham i den fjerde Deel (udkommen i nachgelass. Werke, som disses 8de Bind), hvor Göthes Reise til Schweiz med Brødrene Stollberg fortælles, paa hvilken Göthe to Gange besøger Lavater; man see 18de og 19de Bog og tilføie et enkelt Sted i Begyndelsen af 20de Bog; endnu bliver at bemærke et Sted i den Deel af Göthes Levnet, hvori Campagnen i Frankrige fortælles; vi finde her under Datum Duisburg November Noget om den Virkning, Lavater havde udøvet. Endelig er i de efterladte Værkers sidste Deel under Rubriken "Biographische Einzelheiten", Lavater to Gange omtalt, eengang i Brevene til Consul Schönborn under 4de Juli 1774, og anden Gang længere hen under Overskriften: Lavater. — Men mærkeligt er det, at man af de paa en Schweizerreise i 1797 skrevne Breve af Göthe, hvilke ere meddeelte i hans efterladte Værkers tredie Deel, seer, at han uagtet han opholdt sig flere Dage i Zürich, ikke besøgte Lavater, som ei heller med et eneste Ord omtales; hvorefter de under 28de October fremsatte: "Aeußerungen der Echtheit" kunne have Hensyn til Lavater. Dette antages idetmindste af Hegner i hans "Beiträge zur nähern Kenntniß. . . . Lavaters, Leipzig 1836, hvor Uddrag af en Deel Breve til Lavater, blandt Andre fra Göthe (nitten i Tallet) ere meddeelte. Det var, efter Alt, hvad man kan spore, Lavaters Bestræbelser for at gjøre sin Christus-Idee gjeldende og det særegne Christelige overhovedet hos ham, som uden Tvivl tilsidst har skærpet Göthe saaledes fra Lavater, at han i Aaret 1797 ei har kunnet vilse besøge denne.

I den sidste Deel af Gøtthes italienske Reiser: "Zweiter rö-
mischer Aufenthalt", læser man under 8de, 12te Octbr. 1787
følgende Ord: "Wenn L. seine ganze Kraft anwendet ein
Mährchen wahr zu machen, wenn J. sich abarbeitet eine
hohle Kindergehirnempfindung zu vergöttern, wenn G. aus
einem Fußboten ein Evangelist werden möchte, so ist offenbar,
daß sie alles, was die Tiefen der Natur näher anschließt,
verabschonen müssen". Ved L. menes her Lavater, ved J.
menes Jacobi, ved G. menes Claudius; men alle tre har
Gøtthe i hiin Tid miskjendt, fordi han ei har kunnet nofsom
forstaae dem.

Fjerde Afdeling.

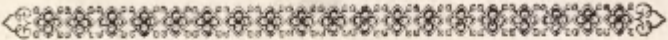

Om Sindets Magt over det Legemlige og dettes
Magt over hiint, især i moralsk Henseende.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Zweite Abtheilung

Die zweite Abtheilung enthält die Geschichte der
Königlichen Akademie der Wissenschaften

I. Om Sindets Magt over og Afhængighed af Lægemligheden, især i moralsk Henseende.

Uf vore tidligere Betragtninger følger, at den menneskelige Individualitet, og altsaa ogsaa Jeget, der er det egentlige Individ, formedelst sit Lægame staaer saaledes stillet imellem to Systemer af Indvirkninger, ved hvilke dets Livsyttringer fremkaldes og bestemmes, at begge komme til at mødes og at gaae sammen til Eenhed i Mikrokosmen. Det ene System er det, hvorved Jeget er optaget i og bestandigen optages i det udvortes Verdensløb, idet Jeget formedelst udvortes Sandser, men dog ei formedelst disse allene, bestandigen staaer aaben for udenfra kommende Indflydelse, og kun subsisterer forsaavidt dets Leven gaaer i Gæt med den i dette større Hele sig rørende Leven; det andet System er det, hvorved Jeget, formedelst indadvendt aandelig Sands og aandelig Incitabilitet, staaer under bestandige Indvirkninger af Noget, som kommer fra det aandelige Algyldiges og vørige indvortes sjælelige Universelles Side (cir. B. 147 ff.). Begge Systemer concurrere, og det endog i ethvert Dieblik, da Noget, der gaaer frem af Intelligentsens indre Grundkilde, bestandigen udgjør det Grundbestemmende i al den Dannelse af Forestillinger, som hvert Dieblik enten fremkaldes udenfra, eller dog har med noget udenfra Givet at gjøre. Men Sindet kan nu snart vende sig udad, idet Jeget henvender sin Hu til Noget, som henhører

til det udbortes System af Virkning og Berelvirkning, snart derimod indad, idet det henvender sin Hu til Noget, der hører til det indenfra sig aabenbarende System af forskjellige Virkninger.

Men nu opstaaer det Spørgsmaal: Kan man nu ogsaa ved Det, som hører den ene Tilstand til, virke ind paa Det, som hører den anden til? Lige vi Sagen i bestemte Exempler, saa vilde Spørgsmaalet især blive dette: Kan man ved noget reent Moralskt virke ind paa sin Nervositets- og Blodløbs-tilstand, og omvendt kan man fra de sidste Side virke ind paa hiint Aandelige?

At begge Slags Virkninger kunne finde Sted, kan i det Hele ingen Tvivl være underkastet. Det forstaaer sig af sig selv, at man ikke allene paa mange Maader kan bruge sine legemlige Organer i den høieste Aandeligheds Tjeneste, samt derved og ved anden aandelig Cultur give sit hele legemlige Udbortes et forædlet Præg; ligeledes, at, omvendt, Det, man kan foretage sig med sit Legeme, kan virke svækkende og ødelæggende ind paa Aandskraften, hvorpaa Forspisning, Driffældighed, Onanie m. M., som kunne føre til Sløvelse, Aandsforvirring, Delirium, Galenskab, kunne afgive noksom talende Exempler; et Menneske kan paa saadan Maade blive reent ødelagt paa eengang aandeligen, altsaa og moralskt, og legemligen. Men som nu Mennesket paa sidste Maade og ved anden Eftergivenesshed for ond Tilbøielighed og Liden-skab, kan bringe det saavidt, at det aandeligen Døde kan ligefrem incarnere sig i ham legemligen, saaledes kan omvendt paa første Maade moralskt og anden høiere Cultur ei allene føre til, at det Gode og adle Aandelige incarnerer sig i et Menneske paa den Maade, som nys antydedes, ved s. Ex. at give hans Udbortes og hans hele legemlige Færd og Udtryk en vis Værdighed, Adel, Sindighed eller andet Saadant, men hele Hjernen kan og saaledes herved indordnes eller indlemmes i det Moralske og andet Aandelige, at dette herved formeligen kan siges at være gaaet over i Kjød og Blod hos

Mennesket, naar man kun vil tillade, at disse to Ord bruges
 saa omfattende, at de indbefatter Nervemassen med. For
 fuldeligen at gaae ind i os og komme til gjenmemlevende
 Eksistens i os, maa det Aandelige netop saaledes gjøre sig
 gjeldende i den hele Mikrokosmos, at især og nærmest og
 først Hjernevirksomheden kommer til at gaae fuldeligen i Eet
 med Aandeligheden. Dette maa nu vel forstaae sig af sig
 selv. Man vil derfor og i visse Tilfælde kunne sige, at det
 kommer an paa, at man moralskt understøttes af sit Nerve-
 system, samt at man omvendt moralskt styrker sit Nervesystem.
 Jeg siger i visse Tilfælde, idet jeg seer hen til, at der saa
 ei er Tale om den sunde Gaaen i Eet af Aandeligt og Le-
 gemligt, men er Tale om et Forhold, hvori begge træde op i
 en vis Modsatning til hinanden, saa at det Ene saaer med
 det Andet at gjøre. Men at Virkningen kan, ja i det Mindste
 tildeels bør, gaae videre (nemlig saavidt de individuelle Le-
 gemshold gjøre det mueligt hos Individet), er allerede til-
 kjendegivet ved Det, som nys sagdes om legemlig Forædling,
 Værdighed. (Gr. B. 438). Men her kommer det an paa, at den
 moralske og anden aandelige Virkelse strækker sig hen til Blod-
 løbet og hvad der videre hører til det mere Vegetative i Le-
 gemet. Men Dette kan den meget vel. Ved en vis Selv-
 beherskelse og Dvælgelse i Selvbeherstelse, altsaa ved Noget, som
 er af moralsk Natur, der atter kan være fremkaldt ved noget
 Religiøst, kan meget vel bevirkes, at s. Gr. Blod ikke stiger
 En til Kinderne enten af Undseelse eller af Brede. En vis
 fysisk Koldblodighed maa saaledes netop uddannes med, naar
 den moralske Koldblodighed ret skal uddannes, medens hidtige
 Temperamenter have ondt med at bringe det Moralske til
 Magt hos sig, fordi Blodbevægelsen hos dem bestandigen for-
 styrker. Vi see her, i hvor stor Omfatning Moraliteten
 væsentligen beroer med paa, at man bringer sit Kød og Blod
 under Aandens Herredømme; men det kan bringes under
 den, og saaledes kan Retsindighed og Religiøsitet virkelig,
 skjønt kun langsomt, ueddampe Virksomheden af en Blodløbs-

Abnormitet, og derved efterhaanden hæve denne Abnormitet selv. Dog staaer uden Tvivl saadan fra det Moralske udgaaende ligesvem Indvirkning paa det Legemlige kun aaben, forsaavidt som Feilen hos dette endnu kun ligger i visse fra Bædfelebet, især Blodløbet, kommende misforholdsmæssige Incitationer, og ikke ligger i eller gaaer over til at danne en saakaldet organisk Feil, det er Feil i de blivende Structur- eller Organbygningsforhold. Imidlertid er dog Mueligheden til indirecte og langsomt, formedelst Afvænnelser, der gaae ud fra moralsk Besindelse, ogsaa at afhjælpe det sidste Slags Feil, naar de nemlig ikke ere medfødt, men ere komne fra tidligere Givener efter forholdsstridige Incitationer, ikke ganske at nægte.

Omvendt vide vi allerede af Horats, og vide det af tusinde Erfaringer, at en Indvirkning paa Blodtilstanden og derigjennem paa Nervevirksomhedstilstanden fra en reen vegetativ Side, nemlig ved Nydelsen af Vin i passende Forhold, kan opflamme Digteraanden, altsaa opflamme Noget, som hører hiint aandelige System af Virkninger til. Paa lignende Maade kunne Tapperhed, Freidighed, resolut Hengivenhed, m. M., opflammes, medens dog aandelige Tilskyndelser og Styrelser tillige virke. Der gives Tilfælde, — s. Ex. naar Nogen første Gang skal træde op paa Prædikestolen eller paa et Katheder eller tale med Kongen, — da man kan trænge til at styrke sig baade ved Bøn og ved koldt Vand. Herhen hører det ogsaa, hvad vi ved den hellige Skrift gjøres opmærksomme paa, at der gives Tilfælde, da man skal udruste og berede sig baade ved Bøn og ved Faste. Man maa her nemlig ikke tænke sig Fasten som noget reent Negativt. Den medfører en forandret Tilstand i Henseende til Legems-Vitaliteten, og denne faaer da Indflydelse paa Aandens Vitalitet. Men, kan stundom Afholdenhed være det Rette, saa gives der paa den anden Side Tilfælde, da Aanden ei kan komme til at virke med ret Kraft, naar Legemet ikke har faaet sin gode Føde, idet da uden Tvivl de Bædsker, som ellers vilde

holdes bundne andensteds, nu gaae til Hovedet, hvoraf saa f. Gr. en vis Svimmelhed eller en vis saakaldet Mindelse af Svimmelhed kan opkomme.

Men ved at see hen til denne, kan jeg paa en meget omfattende Maade oplyse den Sag, vi tale om. — Svimmelheder kunne opkomme af reent legemlige Grunde; men hvis et Menneske bestandigen gif i betydelige Svimmelheder, vilde da ikke disse bestandigen hindre den Besindelse og Betænkningens Virksomhed, der dog horer væsentligen med til at ethicere og religiøsere Mennesket? Her see vi da Afhængigheden til den ene Side. Men nu bliver her dog at bemærke, at levende Pligtfølelse og religiøs Følelse, ligesaa Gressfølelse, atter kunne bevirke, at sliq Svimmelhed ei faaer al den Magt, som den ellers vilde kunne faae. Alt Dette vil man kunne bemærke ved at see sig om i Menneskelivet.

Det er Besindelsen, det er en indre Holden Die med sig selv, hvorved her de ikke gode Incitationer i det Legemlige maa modvirkes. Dette maa imidlertid ingenlunde ene og allene eller fornemmeligen ssee ved bestandigen at søge at undgaae Anledninger til dem, hvilket, naar man troer, at Alt derpaa beroer, giver alt for megen Anledning til at skyde Skylden over paa Andre; men meget mere maa man positivt væbne sig mod dem og modarbejde dem, snart ved ideel Hjælp formedelt Betænkning, snart ved at gribe efter koldt Vand eller andet Legemligt, hvilket Sidste man da lige saavel skylder baade sig selv og Andre, som Hiint.

Endnu bør jeg her ikke lade ubemærket, at de legemlige Incitationers Betydenhed for Aanden, deres Indflydelse paa dens Activitet og Vitalitet eller Dyringsstriffhed, stundom endog kan vise sig deri, at en legemlig Abnormitet, saavel i hele Constitutionen som i Functionernes temporære Gang, kan blive befordrende for visse Arter af aandelig Livsvirksomhed. Paa Hiint tør vel den egne skarpe Bittighed, man ofte finder hos Puffeltryggede, nævnes som Exempel, thi deraf, at de i Barndommen meget maae være blevne vvede i at slaae fra sig

med Ord, er vel Sagen ikke ene og allene at forklare, da andre Legemsfeil ei sees at have det Samme i Folge med sig. Paa det Andet vil jeg anføre som Exempel, at jeg kjender Den, som under visse legemlige Befindender stundom var udsat for, at Traaden kunde slippe ham i et Foredrag, men at han bemærkede, at en Standsning i Legemsfunctionerne, nemlig Mangel paa den daglige Evacuation undertiden fik frede ham herimod og gjorde hans Aandsvirksomhed mere intensiv, medens en Dagen efter følgende forstærket Evacuation netop kunde føre hine lette Mindelser af en vis Evmelighed med sig. Den opmærksomme Sjæleagttagere vil iøvrigt snart blive vaer, at der i Menneskets Indre baade oprindelig eksisterer og ved Befindelse kan uddannes en af alt Pathologisk (og det er kun paa dette, at især Blodledet kan faae Indflydelse) uafhængig reen intelligent og rational Region, og det baade i Grskendelsens og Billiens Henseende. (See min psychologiske Pathologie § 3). Herfra kan da udgaae en bestandig aandelig Indgriben i det Pathologiske.

Man kan see det i mange Tilfælde. Naar et Menneske, som formedelst Hæltning har en besværlig Gang, enten ønsker at skjule denne fra meget mueligt, eller skal gaae en besværlig knudret Vej, vil han ifølge Opmærksomhed og Befindelse, selv om han gaaer i livlig Samtale med Andre, altid kunne have sin Aarvaagenhed saaledes hos sine Fødder, at han vil kunne forebygge Det, han ønsker forebygget. Paa samme Maade kan man og holde sig selv til at have sin Aarvaagenhed hos sin misforholdsmæssige Nervositet eller Blodeirculation. Ja flige dybt faste Forfatter kunne endog virke i Sovne. Nattegjængeren vannes af med sin Nattegang, naar man sætter et Kar med Vand saaledes for Sengen, at han træder i det, naar han stiger ud af den. Han vaagner da, og næste Nat mindes han, ligesom han vil træde udaf Sengen, denne Omstandighed, trækker Foden tilbage og forbliver i Sengen. Senere hen taber sig Nattegjængeriet ganske, fordi Grindringen allene virker, uden at noget Udvores behøver at minde.

Her see vi imidlertid endnu kun en Incitations og Sindstemnings dunkle Magt. En saadan virkede ogsaa hos hine Børn, hos hvilke den Stræk, de fik i sig, da det bestemtes, at de ved deres Krampetrækningers Gjenkomst skulde knibes med gloende Tænger, og da disse virkelig viistes dem i deres gloende Tilstand, bevirkede, at Krampetrækningerne ikke vendte tilbage. (Det er bekjendt, at det var den berømte Boerhave, som anordnede denne psykiske Cur.) I en anden Skikkelse see vi denne Sindets dunkle Magt i Det, hvad Brandis i sin Pathologie anfører om den partielle Narvaagenhed hos Vaagefener, der, sovende ved den Syges Seng, strax bemærke, naar den Syge rører sig, medens de kunne forsøve stor Støi paa Gaden, saalænge den ei vækker den Syge. Her er det atter Bevidstheden om Vigtigheden og Nødvendigheden af at vogte sig, som saaledes holder sig vedlige og virker i Søvne. Nu kan Dette gaa videre. Det er bekjendt, at man ved den faste Beslutning at ville vaagne til en vis Tid, kan bevirke, at Dette skeer, uagtet man ellers ikke pleier at vaagne saa tidlig. Man kan ved lignende fast Beslutning opnaae, at Udtømmelser om Natten, man affkjer, ikke indtræde, idet man da enten vaagner op i rette Tid, eller sovende ikke lader det komme saavidt, at de ville frem. Men en saadan Villiestemningens Virken til at holde Regemligheden i Orden og beherske den, maa da nu og kunne opnaaes ved Besindelsens Magt. Blandt det Slags Uvaner, hvorved visse Legemsyttringer uvilkaarligen og uwitterligen komme til at yttre sig paa en skadelig eller en anstødelig Maade, gives der dem, som i Selstaber, der fordre en vis Opmærksomhed, aldrig vise sig hos Den, over hvem de hjemme udøve deres Magt, og det, uden at han hist behøver bestandigen at have sin Opmærksomhed henvendt paa sig selv i denne Henseende. Sindstemningen virker uwitterligen, holdende hele Vitaliteten i en vis anspændt Tilstand. Men saa maa man da og hjemme kunne opnaae det Samme; kun at en fast Beslutning med

mangen udtryffeligg gjentagen Narvaagenhed vil kunne behøves, medens Virkningen hist kom mere af sig selv.

Men her indtræder nu ofte følgende Forhold. Man kan ikke komme til, ved Befindelsens Magt at beherske og ordne eller nærmere bestemme dem af sine Virksomheder eller Livsytringer, der ellers pleie at gaae af sig selv og ifølge Naturens Orden skulle gaae af sig selv men nu trange til Befindelsens Indgriben, medmindre man en Tid lang henvender sin Opmærksomhed saaledes paa dem, at man derved standser deres forhen frie Løb, saa at de en Tid lang faae noget Stykkeværksmæssigt, indtil man bringer det saa vidt, at det frie Løb igjen indtræder, men under den nye Form, og Alt atter gaaer af sig selv. I saadanne Tilfælde gaaer da Tilvænnelsen ud paa, at man søger fra Sindets Side at virke til, at Noget kan vorde inddannet i det Legemlige. Naar Kant i sit Skrift om Sindets Magt over de sygelige Legemsforønmelser anbefaler at vænne sig til, i fri Luft at aande allene gennem Næsen, hvortil en bestandig Agtpaagivenhed paa sig selv i Begyndelsen behøves, saa horer Dette ganske herhen. Den, som paa et musikalsk Instrument skal indøve en ny Musik af nogen Vanskelighed, vil faae det Lignende at erfare. Hos ham er det med en vis Grindningsfærdighed tillige en Fingerrfærdighed, som skal ved Indøvelsen erhverves, indtil begge Dele komme til at gaae af sig selv. At Fingerrfærdigheden her er legemlig og Indøvelsen altsaa forsaavidt gaaer ud paa at bringe et vist Løb af legemlige Actioner i en let Gang, seer Enhver. Men nu bliver at bemærke, at det Samme gjælder ogsaa om Grindningsfærdighedens Erhvervelse og om Opnaaelsen af hvad anden aandeligg Færdighed det maatte være. Ogsaa her kommer det an paa at bringe et vist let Løb af legemlige Actioner, nemlig af Nervefibrilleactioner i Hjernen, til at gaae sin Gang af sig selv. Ved al den Færdighed i Forestillingsløbet, paa hvilken Sprogfærdigheden beroer, sees det især, at den kun kommer i Stand ved saadan Indøvelse i det Legemlige. Her gives bestandigen

Stød hen til Noget, som derpaa skal gaae af sig selv. Men hvad her ved Sprogfærdigheden synes nærmere anstueligt, gjælder om al Sindsvirksomhed. Den gaaer altid i Et med en legemlig Actnositet, nemlig i Hjernen, og at denne med Lethed følger med Sindsvirksomheden, er væsentlig fornødent. Dplagthed eller Uoplagthed, ofte kommende fra noget Legemligt, gjøre derfor Meget her. — Men Uoplagtheder, som komme af det Legemlige, kunne ligesaa vel som de, der komme fra det indvortes Sjæleliges Side, modvirkes ved Aandens Magt, idet man søger, tiltrods for dem, at sætte sig i Gang. En fast, en decideret, en raske Beslutning vil da kunne bringe Vitaliteten eller Livsbevægelsesgangen til at bryde igjennem; især naar Forholdene paalægge en vis udvortes Nødvendighed hertil, og denne forener sig med Pligtfølelse, Vredfølelse eller anden lignende Charaktervirkning. Dog maa man ei gaae voldelig tilværks mod sig selv. Ogsaa vil man vel kunne trænge til et aandeligt Incitament, hvilket man da kan erholde ved en vis Læsning, ved at tale med visse Andre, ved at distraheres, som det kaldes, d. e. ved at bringe et modsat Forestillingslob i Gang. Men Hovedsagen er ofte, at man vil det, og at denne Villie har en moralsk-religiøs Grund, saa at man ikke giver sig fortabt, idet man føler, at man ei bør det. Lægerne kunne nok saa ofte have Grund til at anbefale moralsk Dymandelse, som til at anbefale Adspredelse. Overhovedet er Besindelse og Selvbeherkselse ofte Det, hvorpaa det især kommer an, naar det gjælder at faae sine moralske og religiøse Grundvirkninger og Nervositets- og Blodløbsvirkningerne til at gribe harmonisk ind i hinanden til en fuldkommen Eenhed.

Til dette Lidet vil jeg, inden jeg gaaer videre, føie en kort Angivelse af det Lidet (thi Meget er det ei), hvad Kant i denne Henseende har fremsat i sin nyhlig nævnte bekjendte Afhandling: "Von der Macht des Gemüths durch den bloßen Vorsatz seiner krankhaften Gefühle Meister zu seyn". Den findes i hans Skrift: "Streit der Facultäten", og udgjør

sammes tredie og sidste Afdeling. Til det os her Vedkommende henhører Følgende: "Der gives Mange, om hvilke man, uden just at ville spotte dem, siger, at de over lutter Sygnesselse (Kränkeln) ikke kunne vorde syge". Her mener Kant Dem, hvis Paapassenhed alt for meget bestandigen paa en eftergivende Maade er ved alle deres legemlige Tilstande og sygelige Fornemmelser. Nævne den Hypochondrie, han kalder hypochondria vaga, Grillesygdom, siger Kant længere hen, at et ret fornuftigt Menneſte for sin Person ikke statuerer en saadan. Imidlertid bør jeg dog bemærke, at man som oftest vilde feile meget, om man vilde ansee en saadan for en Grillesygdom i den Forstand, som om den kun laae i Indbildning eller i Aandsvaghed, eller saakaldet Busillanimitet. Denne er vistnok ofte — ikke altid — dens Sympton, det vil sige dens Uttringsfremtræden, men den er ikke derfor strax at ansee for dens Grund eller egentlige Sæde, da den ofte har meget reelle legemlige Aarsager. Men vistnok horer den til de Sygeligheder, som man maa arbeide paa at gaae imøde ved aandelige reagentia. Endnu vil jeg efter Kant anføre, at et fast Forsæt kan bringe de Tvortfornemmelser eller andre Drickelystelser, hvis Tilfredsstillelse ei er at tilraade, til at vige og forstumme, og at man ofte giver vel i, ikke at lade dem vederfares anden Sluffelse end saadan indre organisk. Ligeledes anden uregelmæssig Appetit. Iovrigt, naar Kant mener, at de sygelige Tilstande, hvorpaa man directe kan virke hæmmende ved Opmærksomheds og Villies Magt, blot skulde være saadanne, der ere af frampagtig Natur, turde han neppe have Ret. Hine mindre Svimmelheder ere dog ei af saadan, og dog kan man ofte beherske dem, deels umiddelbart aandeligen, deels ved Fortroelighed med sig selv i Henseende til dem efterhaanden. Ogsaa Fortroelighed med de dem fremkaldende Aarsager kan høre til. I Moriz's Magazin der Erfahrungseelenkunde, det første Hefte, fortælles, hvorledes en angstelig Betagethed blot ved at høre Ordet Apoplexie blev overvundet ved Sjælestyrke.

Naar Kant finder det ikke at være godt at overlade sig til egentlig Eftertænkning paa Spadsetoure, idet man da paa cengang anstrenger Legemets Functioner og Aandens, men at man paa saadanne skal lade et frit Indbildningskraftens Spil raade, saa tør herimod erindres, at den legemlige Bevægelse netop kan virke saaledes vækkende, fremsthyndende og oplivende paa Aanden, at Mungen, som netop paa Spadsetoure eller Vandringer søger at komme i Gang med de aandelige Foretagender, han skal have for, være det Embedsbrevs Affattelse, Foredrag eller Dæslige, ofte gjør meget vel heri. Aandens friske Rørigbed ud fra dens dybere Livsgrund kan netop herved fremmes. Men vistnok maa man da till andre Tider unde Aanden sin Relaxation, hvortil blandt Andet for Mange Kortspil er meget tilraadeligt. Hvad Kant ytrer om, hvor godt det er, men tillige trængende til, at man er opmærksom derpaa og derunder viser Magt over sig selv, at komme i Gang med i den frie Luft at aande allene gennem Næsen, har jeg forhen (Pag. 492) omtalt.

Saavidt i Anledning af hien kantiske Afhandling, som i sin Tid især gjorde megen Virkning med sin Titel.

Jeg vil her endnu anføre Gæt og Andet i det Enkelte. I mange Tilfælde er det (cfr. ovenfor P. 492-93) en Folge deels af de oprindelige deels af de ved Tilværelse dannede Naturforhold, at Mennesket kun giver et første Stød hen til Det, som skal ske ved hans Legemlige, og at dette saa gaaer sin Gang af sig selv. Man erindre herved Prof. Eschrichts forhen (Pag. 214) anførte Universitetsprogram. Den hurtige Tale, hvor Ordene komme af sig selv, er et særdeles Exempel herpaa. I et fremmed Sprog og under visse særdeles udvortes Forhold maa man paa sine Ord henvende en Opmærksomhed, som ellers ofte ei behøves. Men nu kunne her dog Forfeilelser indløbe, idet man fortaler sig i den Grad, at Ordene viebliffeligen stille sig feil, eller at eet Ord kommer istedetfor et andet. Man veed, at der er Forskiel imellem det Slags Fortællelse, som er en viebliffelig Forfeilelse i Tanken,

d. e. i Forestillingernes indre Gang og dennes Styrelse ved Intelligentsen, og derimod det Slags, hvor det blot er i Ordnes Lov, at Fortalelsen kommer, s. Er. at Noget siger: Gaa til mig med ham, istedetfor at han vilde sige: gaa med mig til ham. Lette Svimmelheder, stundom kun lette saakaldte Mindelser af saadanne, ligge da til Grund. Man kan see Dette deraf, at Sligt for visse Mennesker let indtræffer, naar der er Standsning i Underlivsfunctionernes Gang hos dem, men ellers ikke. Ogsaa her kan man imidlertid, agtende paa sig selv, til en vis Grad beherske Sligt. Valentin (større Physiolog. II, Pag. 789, § 1568) taler i saadan Sammenhæng om, hvorledes Mennesker stundom vel nok kunne holde Haanden ganske roligt, men saasnart de ville skrive, tegne o. s. v. uvilkaarligen komme til at ryste med Haanden. Jeg troer imidlertid at kunne svie til, med Henblik til en nyansert Uttring af Kant, at der gives Tilfælde, da et resolut Menneske ikke statuerer saadanne Rystelser, og derfor behersker og undertrykker dem. Ja dette Samme tør vel endog hos visse Mennesker kunne finde Anvendelse i saadanne videre gaaende Tilfælde, som Valentin strax efter omtaler, naar han siger, at det ei sjeldent viser sig, at Syge, som lide af en Slappelse eller Blødelse af den Deel af Centralsystemet, som dannes ved Rygmarven, (saaledes forstaaer jeg de Ord: "welche an centraler Erweichung des Rückenmarkes leiden", skjønt de mueligen skulle betegne, at det kun er den centrale Deel af Rygmarven, altsaa den graae Masse i samme om hvis Blødelse der er Tale), slaae om sig med Hænder og Fødder, saasnart de kun ville gribe efter Noget eller gjøre et Skridt, hvilke uvilkaarlige tumultuariske Optrin undertiden kunne vare halve Timer, saa at saadanne Syge saalænge vogte sig for at røre sig til det Mindste. Skulde ikke selv i saadanne Tilfælde, der vistnok høre hen til det Krampagtige, den samme Villie, som kan afholde Mennesket fra at røre sig, ogsaa kunne gaae noget videre, og tvinge de mindre Ansald af saadan Art noget? Man vil iøvrigt her mindes, hvilken

Indflydelse hos visse Syge, der lide af visse Slags til bestemte Dagstider tilbagevendende Krampetrækninger, — de samme, mod hvilke den saakaldte dyriske Magnetisme synes med god Virkning at være anvendt, — sjælelige Indvirkninger, f. Ex. en kjær Læges Nærvarelse og Tale og andet Saadant, stundom paa en saadan Maade kan have, at den mindre Kyndige eller mindre Betænksomme kan komme til deri at see et Beviis for, at hine Sygdomstilfælde ere formedelst Indbildning selvgjorte, ja maastee affecterede og forstillede.

Endnu maa jeg her videre omtale de saakaldte Reflexionsbevægelser, eller de Reactioner, der saaledes skee, for den største Deel (om ei allene) ved Rygradsnervemassen, at Bevidstheden ei kommer til at træde imellem, skjønt de ere forbundne ved Bevidsthed, og Veien til, at Bevidstheden kan træde ind imellem Inaction og Reaction og faae Indflydelse paa denne sidste, staaer aaben. Det er oftere, f. Ex. af Valentin (storre Physiolog. II, Pag. 760, § 1523), bleven bemærket, at et Stif, som man uventet faaer, naar man sidder i dybe Tanker, kan bringe En til at fare op og gjøre mange Bevægelser, medens det derimod ikke vilde gjort saadan Virkning, naar man havde været belavet paa det, idet da Bevidsthedens mellemtrædende Magt vilde kunnet vise sig (med mindre man, vilde jeg seie til, horte til de særdeles aandeligen convulsiviske Mennesker). Ja denne Sindets Magt kan nu endog gaae saavidt, at man, som Valentin anf. Sted bemærker, ikke drager sin Haand tilbage fra Kniv eller Ild, hvor det kommer an paa at udholde dem, eller at man kan staae en vis Riden saaledes imod, at den ikke vil faae den Virkning, den faaer, naar vi ei ere belavede. At Nogle kunne betvinge Latteren i visse Tilfælde, hvor Andre uvilkaarlig bryde ud i den, fortjener her endnu især at omtales. Forholdene bidrage Deres hertil, saavel som de moralske Aarsager. Om saadanne i større eller ringere Grad ere tilstede og ere virksomme, gjør overhovedet Meget i Henseende til Sindets Magt saavel over sig som over det Legemlige. Ved Hoffet

eller andre Steder, hvor en særdeles Agtsomhed er nødvendig, som f. Ex. i Kirken, vil baade den Bante, som derfor er i Gang med at bevare Hof-Ålvoren eller Kirkealvoren, saavel som den Uvante, naar Erbødighedsstemningen just formedelst det Uvante er større, lettere staae imod; hos Begge er Sindet ligesom lagt tilrette hertil. Men og nærmere liggende moralske Aarsager kunne virke, f. Ex. den umiddelbare Anstandsfolelse, Følelsen for det Krænkende, Latteren kunde have for en Nærværende, Følelsen for, hvad man derved udsatte sig for. Men her kan nu og erindres, at Selvbeherkelsen let kan gaae for vidt, naar Agtsomheden paa sig selv bliver for stor, og at den da kan kvæle eller nedtrykke Livsmunterheden, Livsglæden. En uvilkaarlig Slaaen sig løs — og al Slaaen sig løs maa have noget Uvilkaarligt — maa Mennesket ogsaa være tilgængelig for.

Dem, som maatte ønske nærmere at kjende nogle af de Exempler paa Sindets Magt over det Legemlige, hvilke man har samlet, vil jeg henvise til M. Tissot *Traité des nerfs et de leurs maladies*, Tome II, *Partie I*, (altsaa 3die Bind) Chap. IX; Herz über den Schwindel, Pag. 5 ff., hvoraf det Interessanteste er optaget i Morig's *Magaç.* Deel IX, Pag. 97 ff.; Schubert *Geschichte der Seele*, § 57, Pag. 825. Paa første Sted vil man finde den ovenfor (Pag. 491) omtalte psykiske Cnr af Boerhave fortalt tilligemed en anden lignende. Som en af de mærkeligste herhenhørende Fortællinger er uden Tvivl at nævne, hvad baade Herz og Schubert (der anfører *Vertot Revol. de Portug.*, Paris 1768, og den engelske *Spectator* VII, Nr. 349, som Kilde) udsørligen meddele om den maroffanske Keiser Muley Maluk, som, da et afgjørende Slag med Don Sebastian af Portugal forestod, fik sig dødelig syg af en uhelbredelig Sygdom, opmandede sig og gjorde alle fornødne Anstalter, ja var tilstede i Slaget i en Baare, hvoraf han endog, da Nogle af hans Folk begyndte

at vige, sprang ud, for at føre dem mod Fienden igjen, hvor efter han saa inden Slagets Udgang døde i Sygebaaren, sei-
rende efter sin Død; thi han havde befalet, at, om han døde, maatte man holde hans Død skjult og ride til og fra Baaren, som om han selv endnu førte Commandoen, hvilket ogsaa blev efterlevet. Endnu vil jeg blandt det Meget, som fortjener at bemærkes, anføre, hvad der skeede Hertz selv i en Sygdom, hvilken han i Morig's Magazin (Deel I, S. 2, Pag. 44 ff.) udførligen har fortalt, nemlig, hvorledes han, efter længe at have lidt meget, kom sig fra det Dieblig af, at man tilsidst, ifølge hans bestandige Begjæring, flyttede ham ind i hans sæd-
vanlige Soveværelse hen paa den sædvanlige Plads. Paa det uvante Sted, hvor han var kommen til at ligge ved Sygdommens Udbrud, troede han bestandigen, at hans Seng befandt sig snart i een Gade snart i en anden, snart i en Stald snart andensteds, og at personlige Fiendskaber vare Marsag til saadan Behandling. Fremdeles vil jeg fremhæve det Tilfælde, Hertz fortæller om, at en Mand, som i en meget betænkkelig Sygdom forøgede denne ved sine Angstelser, tilsidst bragtes til Sindsro derved, at Hertz rolig og fornustig for-
kyndte ham, at han maatte døe og fik ham til at berede sig til Døden, samt til at finde sig i Alt, hvad der forordnedes, hvilket skulde tjene til at lindre ham og gjøre Døden lettere; hvoraf saa Følgen blev, at han beroligedes, overstod Syg-
dommen og ikke døde. — Dette Tilfælde kan iøvrigt minde om et andet, hvilket jeg engang har læst, uden at kunne minde hvor, men hvilket iøvrigt vistnok, da det angaaer een Sjæletilstands Overvindelse ved at fremfalde en anden Sjæ-
letilstand, ikke egentligen hører herhen: En Kone laae paa sit Yderste, og det var for Familien vigtigt, at hun erfoer Dette, for at hun førend sin Død kunde ordne alt Fornødent, men den fjærneste Hentydning satte hendes Sind i Oprør, da hun ikke vilde vide af Død at sige. Da faldt en klog Veninde, som kjendte hende, paa at tale til hende om, hvorledes hun, naar det engang skulde komme saa vidt, at hun døde og skulde

begraves, vilde have sit Lig flædt og Begravelsen ordnet. Det begyndte nu den Syge omstændeligen at tale om og saaledes at udmale, at hun blev saa tilgjængelig for Tanken om sin Død, at hun nu ogsaa ordnede alt Andet, og kun tilsidst endnu bad Veninden og de Dyrige om, endeligen ikke ved hendes Ligs Paaklædning og ved Begravelsen at glemme Det og Det.

En Forskiel, Tiéspot i anførte Skrivt fremhæver, maa jeg endnu dvæle ved, Forskiellen imellem Magten af Indbildningskraften simpelen og Magten af Sjælsanspændelsen, hvor da Følelsen af noget Magtpaaliggende, altsaa og en vis Williesfasthed, saaledes som i hiint Tilfælde med Muley Maluk, ligger til Grund. Hermed er beslægtet den Sjælsanspændelse, som virkede, da hine Born i Harlemmer Waisenhuset ved at trues med de gloende Tænger helbrededes, hvorimod det var simpel Imagination, men en stærk og levende, som bevirkede, at de fik Krampetilsældene, fordi de saae andre saae dem*), hvor altsaa et Slags sjælelig Smittelse indtraadte.

*) I Societ. med. Haun. Collect., Vol. II (citeret af Schubert), findes Pag. 14—22, under den Titel: Exemplum communicativæ convulsionum indolis, en Beretning om flere Tilfælde, i hvilke Synet af svære Krampetækninger, dog just ei siebliffeligen, men efterhaanden, maatte, ligesom i det Boerhaveste Tilfælde, antages at have forvædet lignende. Forfatteren, der ei er navngiven, naagtet Artifflernes Forfattere ellers i Almindelighed ere nævnte, men som ifølge Nyerups Literaturlexikon 1ste Deel Pag. 4, er daværende Admiralitetésmedicus A a ff o v, ender med følgende Linier:

MEDIUM communicationis materiale vix fuit, nullum enim est hypotheseos fundamentum, quod sub morbo convulsivo generetur materia singularis, convulsionibus communicandis et propagandis apta. Probabilius ideale videtur. Imago convulsi pingitur in sensorio ad repræsentatos motus, vt ad alias ideas, (unde) certa principii actiui inclinatio, quae in sensibilibus tanta esse potest, vt motus sentitis similes inducat. Paris sympathiae numerosissima indies

Herved kan man tænke paa saa megen deels politiff deels religiøs Smittelse, som vi i vore Dage have havt Leilighed til at blive vaer; Brandis i sit Skrivt: "über humanes Leben" taler herom i Cap. I, og hans Bog über den thierischen Sonnambulismus kan her ogsaa erindres. Man kan herved og, med Schubert, tænke paa Scenerne i Geveunerbjergene og andre slige religiøse Smittelser, hvor imidlertid den hele i en Egn opkomne Religiositets-Bevægelse i Gemyterne og Sjælens hele Anspændthed i denne Henseende virker med som Grundlag. En Virkning af den simple Imagination — ikke uden noget Rædsomt i Forestillingen, men uden at der kan være Tale om Sjælsanspændelse i Hen-

occurrunt exempla: nobis enim fere insciis et vix volentibus flemus cum flentibus, ridemus cum ridentibus, cantamus cum cantantibus, oscitamus cum oscitantibus. Ex Actis Britannicis BOERNAAVIUS refert rarius quidem, sed casui nostro similis, exemplum hominis tam viuide aliorum motus sibi repraesentantis, vt nolens volens eosdem imitari cogeretur. VTILITER ideo et iusto cum timore (det vil sige: hvad den Lærdom angaaer som heraf kan udbrages bør til deres eget Bedste og med velgrundet Frygt o. s. v.) consortium conuulsorum fugiant sensibiles, et qui antea simili morbo laborarunt.

At tale om, hvorvidt det er antageligt, at saakaldte Modermærker — videre skal man vist ikke gaae — kunne hos Foster opstaae ifølge stærke Eindsbevægelser hos Moderen under Evangerstabet, og have en vis analogiff eller sympathetiff Sammenhæng dermed, hører ikke herhen, da vi her kun have med Einds- og Legemsvirkningers gjenfærdige Forhold til hinanden hos samme Individ at gjøre. Men jeg vil dog ved denne Leilighed af de anførte Collectanea, Vol. I, Pag. 95—99, udbrage, hvad Lode fortæller om et Tilfælde, der vel, uagtet Hallers Indsigelser mod al saadan Antagelse, kunde bringe ham til at troe paa, at slig Indfyldelse af Moderens Eindsbevægelser paa Fosteret i Naturen forekommer. En sensibel Kone leed under et Evangerstab en Dag heftigere end sædvanligt af Migraine; hun lod en yngre Søster trykke sit Hoved med begge Hænder, uden at mindes, at Søsteren havde en Ringorm paa den ene Haand. Hun fik da selv en Ringorm paa Hovedet, hvorover hun affceredes stærkt, og Barnet viiste, da det fødtes, et Modermærke paa samme Sted.

seende til Villien enten af Gru for Noget eller Attraa eller Tragten efter Noget — have vi og i de Tilfælde, da Nogen ikke kan taale at see chirurgiske Operationer, stærke Lemlæstelser, Saar, o. s. v., som om han selv umiddelbart legemligen følte det Samme paa sig, eller som om det lige umiddelbart skulde til at vederfares ham selv. Med Jøie henregner uden Tvivl Schubert Drifningen af Blodet af nylig voldsomt ombragte Menneker, f. Er. dræbte Gladiatorer, hvorom Plinius beretter, til de psykiskt virkende Midler mod Epilepsie eller den saakaldte faldende Syge, der er af krampagtig Natur. Man skulde og tage i Betænkning, om ikke mangen saakaldet sympathetisk Cnr og mangt af Dvertroens Midler har sin Betydning som sjæleligt virkende. Endnu hører herhen, at Mange paa hvide Taarne, uagtet et uofsom høit og fast Bitter fuldkomment sikkrer, ei kunne taale at træde nær hen til dette, fordi Tanken om Nedsaldet fra en saadan Hvide forsærder og belager dem saa stærkt, at den blotte Forestillen virker med Virkelighedens Magt. Man har her — det være bemærket i Forbigaaende — Tilfælde, der ligne Drømmetilstandene, i hvilke jo Indbildninger saa ganske virke med Virkelighedens Magt. Iøvrigt maa det forstaae sig af sig selv, at baade Selvbeheerskelse og tvungen Tilvænnelse kunne faavel hårde som søve i de nævnte Henseender. Mindre Virkninger af det omtalte Slags have vi, naar Latter smitter, ligeledes Gaben. Man erindres herved ogsaa om det Slags Mimik, da man udvortes ligesom eftergjør Det, som fremstiller sig for Forestillingen; Tisot fortæller om En, som saa uvilkaarligen maatte gjøre efter, hvad han saae Andre gjøre, at han derover var i en bestandig Nød, og maatte vogte sig for at see sig om. Bestaaede hermed tør maaskee mange Afjændighedstilfælde være, da Nogen anseer sig for en ganske anden Person, end den han er, antager sig Mine og Væsen af at være denne Anden, ja endog kommer saa vidt, som hiint Fruentimmer, hvorom Gmelin (Material. f. d. Anthropol. I) fortæller, at hun i sine Paroxysmer ligesom forvandlede sig til en fransk

Emigrantinde, talte flydende Fransk men gebrokkent Tydsk, som en saadan, og overhovedet kunde ligesom siges at spille Rollen til Guldkommenhed. (S. P. 219.) Affecteertheder, saavel de, vi ved dette Ord meest tænke paa, de, hvor vi antage en vis Jubbildskhed at ligge til Grund, som de mere uvitterlige, der ere ligesom ganske af sig selv komne Paatagetheder, der have en vis Aands-Servillitet til Grund, ere og at regne herhen. Moralisk — forsaavidt nemlig det Moralske kan faae Rum — vil det da komme an paa, at man erkjender sin Tilstand, og nu ved Betænkning og Narvaagenhed bringer den sunde Bedømmelse, den bedre Villie, til at trænge igjennem. Iøvrigt er ogsaa en umiddelbar Skræks vieblikkelige Virkning, f. Ex. naar Hikke derved standses, eller anden Krampe stilles, at bringe i Grindring her; men saadan Skræk danner Tilfælde, som egentligen ei høre til nogen af de to Slags, vi efter Tidsot her adskille, men staae midt imellem.*)

*) Her kan og erindres hvad Darwin omtaler (Zoonomie, paa Tydsk af Brandis, 1ste Deel, anden Afd., Nr. XXXIV, Pag. 284), at for Dem, af hvem man forlanger, at han skal afholde sig fra Noget vist, f. Ex. i en Time lade være at nedsynke Spyttet i Munden, bliver Dette just vanskeligere netop ved den Opmærksomhed, som derpaa henvendes. Frygt for, ikke at ville kunne komme til at urinere under visse Forhold, vil, naar Tanken dvæler herved, netop, efter Darwin, kunne fremstynde den physiske Trang dertil.

Omvendt kan Sindets Stemning med Hensyn til Noget, som man ønsker maatte indtræde i Organismen, medføre, at det indtræder, sjænt det hører til det Vilkaarligheden Unddragne i Organismen. At ville fremtvinge Stolegangen ved, som det kaldes, at trykke Excrementerne frem paa en anstrengende Maade, er altid betænkeligt og kan blive farligt, og hører til Det, man maa advare baade Børn og Borne imod. Men ellers kan man vel, hvilket Darwin (a. St. XXXVI, Pag. 358) bemærker, at Locke allerede har anbefalet, efterhaanden vænne sin Natur til, at Excretionen indfinder sig til en bestemt Tid. I Moritz's Magazin fortæller (Bind 2, S. 1, Pag. 112) Theologen Semler, at han hos sig har fundet Middelet meget probat; men man maa give Tid og have Taalmodighed; thi i Begyndelsen maa man

Dette Anferte erindrer om Exemplets Magt, hvorhen hører, hvorledes baade gode og onde Sæder kunne udøve en umærkelig Indflydelse, og det baade i Henseende til Legemsstemningers Fremkaldelse ved Virkningen af Sindets Stemninger saa og i Henseende til disses Fremkaldelse ved de Indtryk, som deres udvortes Fremtræden i Legemets hele Holdning m. M. kan udøve paa Andre, der da herigjennem komme til at deeltage i Sindstemningerne selv. Hvad der forhen (P. 438-39) er sagt om Værdigheden i udvortes Henseende, kan her erindres. Endelig kan her erindres Modens Magt, samt hvorledes man kan bringe en Sag i Gang hos Mange blot ved idelig og bestandig at sætte den i Røre, hvorved iøvrigt ogsaa tilsidst kan bevirkes, at, naar en Reaction derimod opstaaer, denne nu desto mere kommer i Gang hos Mængden; thi det var Mængden, jeg her havde for Sie, saaledes som den drives af umiddelbare Indtryk og derfor saa let kan aandeligen smittes. Iøvrigt maa endnu bemærkes, at, naar især Sindsanspændelsen, Attraaens Styrke, Villiekræftigheden kan vise megen Magt i legemlig Henseende, saa er det vistnok især, naar enten en hvi Begeistring, som hos Martyrerne, eller en hvi Opflammethed, som hos Krigere i Kampens Hede, eller viebliffelig stærkt truende Fare eller anden umiddelbar Følelse af Sagens umiddelbare Magtpaa-liggenhed, hersker med en stærk Hentagelsekraft og derfor med Fornemmelsen af en vis absolut Nødvendighed; herhen hører det f. Ex. og, at en Moder ved sine Børns Sygelsier kan legemligen udholde og overstaae Meget, samt at man, som

rolig oppebie, at Naturen melber sig, og han fortæller, at han havde paa behørigt Sted egne Literatur-Artikler liggende, som han da læste, før at Tiden kunde gaae. Man vilde vist ellers ogsaa ved sit Arbeidsbord kunne indrette sig saa, at man til den Dagetid, man især maatte finde sin Natur disponeret dertil, henvendende Tanken paa Sagen, agtede efter, til man fandt det rette Tidspunct hver Dag, og nu bestandig til den Tid søgte det fornødne Sted.

man siger i visse Tilfælde, ei bliver syg, fordi man ei har Tid dertil. Men en levende Pligtfølelse, en levende Vresfølelse, Grunderkjendelsesernes og de saakaldte Grundfætningers levende Magt i Sindet, kan dog ogsaa virke paa saadan Maade, at det især bliver her ved, at den foreliggende Sag bliver stærkt nok magtpaaliggende, som naar Nogen, sin Sygdom uagtet, vil udøve en Embedspligt selv, istedetfor at overdrage den til Andre.

Særskilt maa jeg endnu efter Tisfot gjøre opmærksom paa, at hiin Sindsstemningens Indvirkning ingenlunde indskrænker sig til det Krampagtige, eller til Blodets Stigen til Hovedet, med hvad der videre saaledes synes at ligge Nervevirkningerne nærmere, men ogsaa strækker sig til andre Functioner, især Secretionerne (hvorpaa da mange pathologiske Phænomener, f. Ex. Angstens Sved, kunne være Exempler.) Tisfot gjør tillige opmærksom paa, hvorledes Skrækken for at smittes af en Sygdom kan udsætte En mere for den ved den derved bevirkede Standsning i hele Vitalitetens Frihed, Functionernes livelige Gang og Organismens dermed forbundne Reaction mod det Skadelige eller Angribende.

II. Religiøs og moralsk Slutningsbetragtning.

Jeg har endnu to Hovedbemærkninger tilbage. Den ene er den, at det er i høi Grad vigtigt, at Opdragere og Lærere vide og betænke og aldrig glemme, at aandelig Virksomhed altid gaar i Gæt med legemlig, uemlig med Hjernevirksomhed, og at altsaa enhver stærkt fremskyndet aandelig Arbejdsomhed eo ipso er en fremskyndt Hjernevirksomhed. Men hvad man om alle Organer vel tør sige, nemlig, at, naar deres Virksomhed fremskyndes uden det rette bestandige Maadehold, eller den rette Midtes bestandige Bevarelse, ældes de før Tiden og kunne da længe forinden allerede lide i Henseende til

den rette Friskhed, det gjelder da nu ikke mindre om Hjernen end om de øvrige. Det er derfor uden Tvivl i Opdragelsen overmaade vigtigt, at Skoledisciplinen daglig, jeg gjentager daglig, faaer ei allene sit Overskud af fri Tid, men og sit Overskud af fri Nervekraft, til fri og frisk Rørlighed i denne frie Tid. Komme senere hen længere Perioder af en mere uafbrudt Anstrengthed, saa maae der ogsaa komme længere Perioder til Relaxation eller Løsbundenhed og dermed forbunden Recreation. At Thorvaldsen udviklede saa stor og rig en Productivitet, havde han blandt Andet uden Tvivl ogsaa den Omstændighed at takke for, at han oftere i længere Mellemrum af Tid skal have kunnet gaae omkring uden alt Arbeide, eller, om jeg saa maa sige, kunnet slentre og dovne, — indulgere genio suo, som det treffende kaldes. For de høist staaende Regjeringscollegier tør uden Tvivl gode Ferier være ligesaa vigtige, som de ere det for Universtiteter og Skoler. — Endnu vil jeg anføre, at jeg kjender Den, som maaffee tildeels har den Omstændighed, at han midt under sit Arbeide oftere stod op fra Skriverbordet, for at recreere sig et Dvarteerstid i sin Dagligstue, og derpaa at vende tilbage til sit Arbeide, at takke for den sjeldent store Aandsarbeidsomhed, som ved Siden af hans ypperlige Hoved, udmærker ham. Dersom jeg for min Deel skulde komme til at udvikle en større literær Virksomhed end mangen Anden, saa troer jeg, at jeg blandt Aarsagerne dertil tør nævne den, at jeg altid har givet mig god Tid, og mangfoldigen har ferieret, om jeg end maaffee midt herunder for ofte har ladet Aanden indvortes gaae sin arbejdende Gang. Dette Sidste have Flere end Een stundom sagt mig, og anført som Aarsag til, at jeg har havt ei blot Dage, men og Uger, ja Maaneder, i hvilke jeg til Fortrøstning har maattet tænke paa hine Ord af Göthe, som ofte vare mig et Tilhold: "Geschlehet wohl an manchem Tag, Daß man weder Gott noch Menschen leiden mag (i den oprindelige Udgave lode Ordene, mener jeg, paa denne udtrykfulde Maade), Will Einem nichts in die Seele

hinein; Sollts in der Kunst wol anders seyn? Drum heße Dich nicht zur bösen Zeit, Die gute ist Dir nimmer weit, Hast in der bösen Du gernht, Ist Dir die gute doppelt gut.” — Jeg har havt Lider, da de gode Tider syntes mig saare langt borte. Men endnu var det Noget, som ofte stod for mig som Mønster, at Kant havde ladet sine Aar gaae, til de 60 Aar, førend han traadte frem med de Bærker, hvorved han greb saa mægtigt ind, men saa ogsaa strax traadte frem med et saa stort Bærk, som hans Kritik der reimen Vernunft. Hvad mig angaaer, saa er det først henimod mine 55—60 Aar, til en Tid altsaa, da en vis sandfelig Tilbagetruffenhed af sig selv indtræder, at jeg kan si mig nogenlunde at være kommen til den Nervositetens og Blodløbsvirkningens rolige Gaaen i Et med Besindelsens rolige Gang, paa hvilken den fuldeligere Modnelse egentligen beroer. Tidligere gjorde ofte Ibeevagelsens Enthusiastiske, at der kom for meget Abrupt ind i den, saa at der maatte ofte gaaes tilbage og samles og summes, for dog nogenlunde at bringe Besindelsen, det vil da si samtlige Momenter's totale Ihinandengaaen, til at faae Raaderum.

Min anden Bemærkning betrefker den hele Menneskehed's Ethicering og Religiosifering, dens moralske og religiøse Fremgang i det Store. Hvor Meget det herved kommer an paa den legemlige Sundheds og Normalitets Fremme, maa jeg her endnu omtale. Næmlig med Hensyn til, at, naar vi i en særdeles Forstand kalde Aandelighedens Fremme Guds Riges Fremme, saa maae vi ei glemme, at Legemlighedens Fremme til Sundhed og Normalitet eo ipso er Aandelighedens Riges Fremme. Dette vil især indsees, naar man bemærker, hvor megen Hindring ofte legemlige Abnormiteter, partielle Svagheder og Misforhold, lægge i Veien for Landsudviklingen, være det, at det Opholdende og Forstyrrende allerede ligger i Hjernebygningen, eller ligger i

Blodeirculationens eller andre udenfor Hjernen opererende Functioners Indvirkninger paa Hjernen enten ad Nervers eller ad Blodstrømningens Veie, eller hvad der ellers endnu maatte være at nævne. Man kan endog sige, at ligesom Aandelighedens Rige efterhaanden kan indarbejde sig og skal indarbejde sig ind i den hele Mikrokosmos og tilmed i Legemet (hvortil baade Det, vi kalde Noblesse og Værdighed, saa og Skuespilleraanden, Sangeraauden og anden musikalsk Kunstneraand kunne give os deels Exempler deels Analogier), saaledes kunne ogsaa onde Driivs- og Tilbvielighedsbevægelser arbejde sig saavidt frem, at de, som dæmoniske Magter, indarbejde sig saaledes i den hele Mikrokosmos, at de skaffe sig Støtte, Tilhold og Styrke i de legemlige Processer og Organer, saa at en Indvirkning paa disse kan høre væsentligen med til deres Fordrivelse. Vanviddene vise os Yderligheder i slike Henseender, men hvad der i Vanvid sees i et høiere Stadium, treffes i lavere Stadier paa mange Steder rundt om i Menneskeheden.

At man maa tage Vanvid og det Vanvidsartige i det Hele baade fra aandelig og fra legemlig Side, og altsaa maa lade Lægerne her komme til at virke ind paa Organismens Legemlige, det indromme Moralisterne og de Religiøse uden Indvending. Men at i de dagligen forekommende Tilfælde noget Lignende maa iagttages, det bringes de letteligen til at ville erklære sig imod, fordi de mene, at her det gode Forsæt, den sande gode Erkjendelse og Aands hengivelse, skal være, om ei Gøt og Alt, saa dog det egentlige *agens*, da det er Dette og kun Dette, hvis Rige her skal fremmes, og de ville letteligen mene, at Moralitetens og Religiøsitetens Rige vilde nedværdiges, forrykkes, forvanskes, naar man ogsaa her vilde lade Omsorg og Indgriben i legemlig Retning vorde erklærede for væsentligen medhenhørende.

Heri have de nu vistnok i een Henseende Ret, men og kun i een Henseende. Jeg kan nemlig ikke see Andet, end at det dog vel er Herrens Rige Alt tilsammen; og at, naar

det egentlige principale agens, den egentlige Hoved- og Grundvirkning, maa, om ei være, saa dog berøe paa, Troen, som pietets- og tillidsfuld og tillige resolut Hengivelse i de indre aandelige Skabelser i os, i Herrens Bæffelser, Ledelser, Jndaaudelser og Beaandelser, saa maa man nu ogsaa lade Herren paa hvilken som helst Maade han vil, føre os Alle, vi, der haltende skulle ledes fremad paa den dunkle og ujevne Vej, indtil vi komme til den Region, hvor Haltning, Merke og Ujevnhed forsvinde; og man maa da ikke, i Følelsen af Aandelighedens *αὐτάξια* eller Selvnødsomhed, tænke, at vi kunne lade Aandens Magt strax gjælde for allerede at være vor Magt, og dens Vej for at være vor Vej, som om vi ikke trængte til de subsidia, de Tilhold, de Støttes og Fremhjælpsmidler, hvilke Overveieisen kan aabne os fra Legemlighedens Side og til Regemlighedens Sides Besørgelse. See vi nærmere til, saa maae vi jo erkjende, at Enhver af os er een og kun een Mikrokosmos, der udaf eet Udspring og Udgangspunct baade legemligen og aandeligen er Det, hvad den er, og derfor ogsaa i denne sin fulde mikrokosmiske Eenhed og Heelhed skal udvikles og uddannes, og at vi altsaa derfor maae tage ethvert Punct i denne hele Mikrokosmos med i Betragtning overalt. Vi ville herved see tilbage til Det, som ovenfor i første Afdeling (Pag. 20-24) er bleven fremsat angaaende det Spørgsmaal, hvorvidt Berelvirkningsforholdet imellem Legemligt og Aandeligt er et totalt. *)

Om Religiositet er der kun Tale med Hensyn til Gemyt og Livsanskuelse. Naar der derimod er Tale om Moralitet, bliver der tillige at tænke paa, at man ikke allene skal ethicere sig med Hensyn til sit Legeme, men ogsaa i en vis Forstand ethicere dette sit Legeme selv, ei blot ved at søge at beherske det, saa at det maa tjene Aanden i alle dennes Fordringer, saavidt mueligt, men og ved paa den ene Side at castigere

*) Paa anførte Sted staaer i Overkriften: "Berelvirningen" stedsfor "Berelvirningsforholdet".

og disciplinere det, eller bringe det til at holde sig i Ane, og paa den anden Side ved at sætte og bevare det i en kraftig, frisk og livlig Stand, hvortil da vil høre, at man lader det fæe sin Ret og vederfares sin Paaagtelse og sin Ære (Kolos. 2, 23). Nærmere betragtet vil denne Legemets Ethicering egentligen siige de legemlige Livsyttringers og Livsvirkelsers Ethicering, og denne er atter kun en Deel af den hele individuelle Levens Ethicering, der tillige kan kaldes en Ethicering af det lille Rige, hvori Jeget nærmest og umiddelbart lever og rører sig. Men naar nu herhen hører, at sætte sit Legeme under det System af Indflydelse, som er os tjenligt i legemlig Henseende, saa hører hertil endvidere at fjerne dem, som ikke ere gode, — nærmest ved i sit eget Selv at vaage over at Indgangene dertil blive dem saa lidet tilgængelige som mueligt, — og naar nu hertil, f. Ex. en Afsjølning ved at drikke Vand maatte vise sig at kunne være tjenlig, saa vilde det aldeles høre med til Legemlighedens Disciplinering, altsaa og til vor Ethicering, at gribe til dette Middel, skjønt det ei maa nægtes, men just maa agtes, at nu vistnok Anden maa søge at naae saavidt, at den ogsaa kan undvære saadant udvortes Tilhold; kun at den ei fra først af vil holde sig for god til at erkjende Fornødenheden af sliige Midler og derved forvolde sig haardere Brynde. Enhver see i saa Henseende til, hvorledes han staaer, og indrette sig derefter!

Jeg vil nu herfra gaae over til nogle Bemærkninger i Henseende til, hvorledes Sagen er at tage borgerligen.

Der er Intet naturligere, end at Læger hyppigen findes tilbøielige til at fremhæve det meget Utilregnelige i de menneskelige Handlinger, hvilket i Grunden vil siige: de mange al moralsk Paavirkning sig unddragende legemlige Tilstande og legemlige Virkninger; og jeg vilde ønske, at baade Pædagoger og Statsstyrere ved dem maatte gjøres noksom opmærksomme paa, og noksom modtagssomme for Vigtigheden af at

erkjende, at der baade i intellectuel og i moralsk Henseende gives Modstande fra Regemlighedens Side, hvilke kun langsomt ere at modvirke, og ei ere det ved moralske Midler allene, mindst allene ved Afstræffelser, Straffebud o. Desl. Maa man paa den ene Side indrømme, at til f. Ex. at danne en ægte god Sanger udfordres Meget, som maa komme fra Aandsbestræbelsens Side, gennem Betænkksomhed, Narvaagenhed, Besindelse og Selvbeherskelse i Forbindelse med aandelig Uddannelse i Henseende til Opklaringen af de Fordringer, som kunne gjøres, og Erkjendelse af deres Bigtighed og af Værdien af Det, som ved deres Tilfredsstillelse skal opnaaes, — saa maa det paa den anden Side dog tilstaaes, at her ogsaa udkræves Meget i det Regemlige, hvis Mangler enten kunne gjøre Sangerbequemhedens Opnaaelse aldeles umuelig, eller dog gjøre, at den kun vanskeligt og meget langsomt kan tilerhverves, og det ofte endda kun saa, at den bliver ringe. Og det er nu at mærke, at man i saa Henseende kan have at kæmpe med Mangler, ei allene i Sangapparatet men og i Hørselsapparatet, med Hensyn til Gehøret. Men selv Den med de gode Anlæg baade i Sangapparat og i Gehør har sin Skole at gennemgaae. Her kræves da en Indarbejden af det Aandelige i det Regemlige, og denne nægter her Ingen.

Men nu er det aabenbart, og allerede omtalt, at overhovedet alt Aandeligt, være det end af den meest aandelige Natur, her paa Jorden beroer paa en lignende Indarbejdelse af Aandeligt i Regemligt. Thi det beroer Alt paa, at det til det Aandelige Tilsvarende kommer i Stand i Hjernen, af hvis Virksomhed Aandsvirksomheden Punct for Punct og i Get og Alt er afhængig, vel ei som af sin Marsag eller sin Gjører, men som af sin her paa Jorden uadskilleligt medhenhørende materielle Betingelse (omtrent som Munds og Strubeapparatet ei er Talens Bevirker, men dens uadskilleligt fornødne Betingelse). — Her maa nu da i alle Henseender, i hvad Aandeligt det saa er, hvorom der er Tale, kunne blive at tage Hensyn til det Regemlige, om nemlig Noget her mangler

eller staaer i Weien, saaledes, at heri er Noget at overvinde, modstaae, lempe sig efter, tage Hensyn til, ja mueligen Noget, som gjør, at det kun kan gaae meget langsomt med Sagen, eller vel endog, at Anden umueligen kan komme til nogen Fremgang. I Tilfælde af Galsskab, Affindighed, Vanvid, Forrytthed, veed og erkjender Enhver, at Sligt gives paa den legemlige Side, saa meget end Sjælen yttre sig saaledes, at man hvert Dieblif maa troe sig at være paa et Gebeet med den Syge, hvor aandelige Paavirkninger maatte synes at kunne virke, fordi Personen taler og yttre sig som den, man kan tale med og indlade sig med. Naar man har en Person for sig, om hvem man af Erfaring s. Gr. veed, at hans Sindssygdом vil være forbi, saasnart de Vædsker, som have kastet sig paa Hovedet, kaste sig paa Fødderne og forvolde disses Hovenhed, hvor kan man saa af aandelige Paavirkninger vente Andet, end hvit det Samme, som i mange haarde Sygdomstilfælde kan ventes af lindrende eller saakaldte palliative Midler, hvilke vistnok ei kunde lindre, hvis de ei modvirkede paa nogen Maade, men hvilke dog Naturen ofte saare lidet agter? Det skulde da være, at de aandelige Paavirkninger — og de maatte da have noget særdeles Forraffende, Betagende ved sig, — kunde virke paa een af hine ovenomtalte Maader, paa hvilke stærke Forstrækkelser eller andre stærke eller i al Fald meget indgribende aandelige Indvirkninger kunne standse Sygdomstilfælde. — Men hvad der nu saaledes kan være viensynligt nok, hvor det er stærkt fremtrædende, og da aldrig nægtes, kan nu og i det Mindre paa mindre viensynlige Maader ofte finde Sted, saa at ogsaa da legemlige Forhold kunne være at tage Hensyn til, hvor der ofte ei tænkes paa dem, fordi Tilfældene ligne de ordinaire moralske Tilfælde meget.

Overhovedet bemærke vi, naar vi tage denne hele Sag for os, Følgende:

Her er fra den ene Side en Mandelighed, som gjør sig gjeldende, og som, i Forhold til, som den har gjort sig

gjældende med blivende Virkning, (hvilket er Det, vi betegne ved at sige: i Forhold til, som Mennesket er undervist og dannet), medfører, at Individet bliver Genstand for moralsk Opfordring, Tilskyndelse og Behandling, som et Væsen, til hvis aandelige Jeg man henvender sig og kan og tør henvende sig, men som man derfor ogsaa behandler som en Personlighed, der kan kræves til Regnskab; fort, her indtræder den Tilregnelighed, hvis Natur og Grund her ei videre skal omhandles, da vi holde os til Det, Enhvers moralske Erfaring noksom kan lære ham, og hvad der ogsaa udgjør Grundvolden for hans moralske Berettigelse.

Men nu er der ogsaa fra den anden Side en legemlig Natur, ja ligefrem en Legemlighed, et Legeme, hvori alt Aandeligt skal indarbejdes. Nu kan det for det Første være, at Alt fra denne Side er saa velorganiseret og følger saa ganske med, at Behandlingen ganske kan tage den moralske og øvrige aandelige Retning og Vending. Men nu kan det dernæst ogsaa være, at store Misforhold komme saaledes frem, at der fra Legemlighedens Side indtræder stor Modstand og Vanskelighed, saa at Aanden saaer Bryderier med sin egen Organismus; ja der kuune nu endog vise sig saadanne Misforhold, at der i de materielle Betingelser for Aanden enten er saa megen Sløvhed, at det ikke kan komme til nogen ret egentlig Aandelighed, d. e. til det Gyldiges Leven i og for Bevidstheden som saadant og som opladende sit hele Medfør og hele Indhold, — eller ogsaa saadanne Misforhold eller Forrykketheder (Desorganisationer kaldes de), saadanne Abnormiteter eller Grundafvigelser, at der deels indtræde saakaldte fire Ideer deels uvilkaarlige Raserie-Udbrud, mørke Betagetheder, dybe grundløse Angstelser, eller andet Døslige, som let sees at være grundet i Noget, der falder udenfor Omraadet af den sig selv og sin Tilstand betænkende Jegheds Omfæng og Overveielse, og derfor maa erklæres at ligge udenfor Tilregnelighedens hele Kreds. Men nu kunne der endelig ogsaa gives Virkninger af lignende Natur, som ere saa meget

enten ringere i Styrke eller partiellere i Virkningsomfang, end hine, og tillige saa meget gjennemkrydsede af det Tilregnelige, at det fra Regemlighedens Side Kommende deri ofte ikke nok bemærkes, og derfor ei noksom agtes, medens deri dog altid er Noget, som burde stilles under samme Synspunct, som alt Hiint, hvad man regner til Galenskab, Forryktthed o. s. v., medens der tillige paa den anden Side er Noget deri, som aandeligen kan modvirkes.

Man vil af det Anferte see, at, for at faae Det gjort gjeldende, hvad de, som Læger, saae, at de maatte gjøre gjeldende, havde Mænd, som Howig, i hiin Tid, da han ved sit Skrivt om Afstandighed og Tilregnelse hos os fremkaldte en stor Strid angaaende den menneskelige Frihed, ikke behøvet at bestride saadanne Anskuelser af denne, som den kantiske. Man kan aldeles tilstaae Aandens indre selvstændige Udtræden af sit indre Grundlag, men tilsvie, at, saasnart det gjelder om dens Fremtræden, gjelder det og væsentligen, at dens Rige indarbejder sig i det Regemlige, og at man da kommer til et Gebeet, hvor det Regemlige paa ethvert Punct væsentligen kommer i Betragtning. Al Tilregnelighed er da kun betinget og relativ, beroende paa, at Regemligheden lader Raaderum for, — d. e. med Følgagtighed giver sig hen i — Aandens frie Raaden. I den sunde normale Organismus vil et saadant Raaderum være givet, og som Mennesket da i andre Henseender, indenfor et heelt stort Gebeet, kan bruge sit Legeme og arbejde med sit Legeme, som med Noget, hvis Følgagtighed forstaaer sig af selv, saa at Mennesket har Følelsen af at raade i det og med det, som med et Eie, han er i fri Besiddelse af, saaledes vil Dette da ogsaa gjælde i moralsk Henseende for den specielle Hjernevirksomheds Bedkommende. Men nu komme de mange deels medfødt deels under Livets Gang opstaaede, maaskee ved Driffældighed, Onanie eller Desl. paadragne, Abnormiteter, og naar det nu her kan gaae saa vidt, at formelig Forryktthed, Galenskab o. s. v. kan indtræde, saa gives der nu og et Gebeet, hvor Noget, som hermed er beslægtet, saaledes

gaaer i Gæt med det friere Mandelige, at der komme Mellem-tilstande, hvor Dommen om Tilregnelighed, Dommen om, hvorvidt vi kunne henvende os til Jeget med Bebreidelse og Anklage og tør handle i Conseqvents hermed, eller ikke kunne det, maa blive usikker og uvis, fordi Tilfældet selv har Noget af begge Modfætningerne. Juridiskt bliver Grundspørgsmaalet dette, nemlig i Lovovertrædelses- eller Forbrydelsestilfælde: Var Tilstanden saa, at man, hvis man havde kjendt den, havde været berettiget til at tage den Paagjældende under specielt Opsyn og speciel Varetagt, eller var Tilstanden ikke saa? Den, som skal nyde fuld borgerlig Frihed, maa ogsaa være ansvarlig for sine Gjerninger og i paafølgende Tilfælde behandles som tilregnelig. Den, hvis Legemstilstand derimod fordrer ham behandlet, som Den, hvormed hans Gjerninger ei kunne tilregnes, maa ogsaa underkastes Opsyn og Varetagt, i større eller mindre Grad, saa eller saa. Juristen maa herefter fordrer Sagen afgjort paa en bestemt Maade. Men en saadan Afgjørelse har sine Banskfæligheder, og det Rette var, at indsigtfulde Læger, med bestemte og skarpe moralske Begreber, og Jurister, som Det, hvad der udgjør Lægens Indsigt, ei var fremmed for, ligesom i Forening dannede den dømmende Myndighed i det omhandlede Slags Tilfælde, saa at de sad som fælleds overveieende sammen i den dømmende Ret. I moralsk Henseende derimod, og med Hensyn til det offentlige Dømmeme, ligesom i lægevidenskabelig Henseende, ordner Sagen sig simplere, idet man tager Tilfældet, som det er, nemlig som et blandet eller imellem begge liggende, da man jo ei behøver hiin mere absolute juridiske Afgjørelse.

Men ogsaa i juridisk Henseende vilde Sagen jevne sig eller stille sig retteligen, naar det hele europæiske Criminalvæsen, dette vort hele Samfundslivs maafler største partie honteuse, undergik en sund Omdannelse formedelst og ifølge af, og altsaa og tilligemed, en tilsvarende Omdannelse af hele Folkeforestillingen i denne Henseende. Blandt al den Absolutisme, man paa mange Maader er belempret med og bekrævet

af, er uden Tvivl den, som ligger til Grund for det hele Criminalvæsen, og som man endda ved et Juryvæsen, hvis Domfældelser — strax affattede, og paa inappellabel Maade affattede, og endda stilede paa den rene Decision imellem Ja og Nei — vil drive til sin yderste Epidse, næsten den aller- værste, langt værre (fordi langt utilgjængeligere og mere haardnakkende), end al den Absolutisme, som paa tusinde Maader kommer tilsyne i vore Dages liberalistiske Væsen. I de Tilfælde, vi her have for os, og i Henseende til Alt, hvad dermed hænger sammen, vilde ivrigt Ordningen og Ud- jevningen kunne komme temmelig simpelt, naar Straffeindret- ningerne mere og mere uddannedes til virkelige Corrections- eller Rettelses- og Forbedringsanstalter, saa at Afdelinger deraf, der mere og mere nærmede sig til et Slags moraliske Helbredelses- eller Opdragelses- og Tilvænnelsesanstalter, fremkom saaledes, at ogsaa Skammen derefter kom til at rette sig, indtil man endelig gik til saadanne, der grændste nær hen til, ja traadte i Forbindelse med Banvidshelbredelsesanstalterne. Hvilket Alt vilde være det Grundigste, ja det eneste Grundige, for fra Grunden af at komme til uoget Bedre i det hele criminelle Anliggende, hvis hele Behandling nu meest frembyder et aandløst Dvælerie. Allerbedst vilde det gaae, naar man tillige ansaae Fængselsforvarerposter som anseelige Embeder, at sætte i Glaske med Overlageposterne ved Hospitalerne, og nu ogsaa (thi til Præstens Embede vilde saadan Post ei kunne høre) overgav dem til Læger, i al Fald maaffee til en Læge og en Militair i Forening. Jeg maa just især henvise til disse to Classer af Mand, deels fordi baade Lægedannelsen i det Hele og Militairdannelsen i det Hele, naar Vedkommende retteligen er gaaet nedensfra opad, overhovedet giver en i det Hele solid Grundvold, deels fordi, naar man vil spørge sig, hvo de ere, som bedst af umiddelbar Erfaring, nemlig af selve den umiddelbare Menneskeomsorgs Udvøelse, maae kjende til, hvad Menneskeomsorg er og fordrer, saa blive dog, naar Børneomsorgen ei skal regnes med, hine

to Glasfer af Mænd, under vore nærværende Forhold, især at nævne. Lægerne især ere dog nærmest og egentligst, saaledes som Alt nu i Europa er, allerfnarest blandt Alle at kalde Humanitetens Besørgere og Repræsentanter. Naar Theologer og Geistlige nærmest skulle arbejde for Diviniteten her paa Jorden, Jurister og de egentlige Statsembedsmand for Civiliteten, og Andre have at henvende Die og Omsorg deels paa Ideeriget og Formriget, deels paa Naturriget, hvormed Historie-Riget kan stilles sammen, og naar man nu vil spørge: hvo der da nærmest tager sig af Humaniteten? saa vil jeg, seende bort fra Verneverdenen, hvilken vi her lade blive udenfor, svare, at i vor Tid ere Lægerne især De, som tage sig heraf. Jeg vil tilføie, at, naar Juristerne ere De, som det især kommer an paa, hvor der er Tale om de positivt givne Love, eller det Skrevne, og hvad sammes Indhold og Consequents angaaer, samt noget Lidet af det nærmest hermed sammenhængende Uskrevne, saa ere netop derfor Juristerne De, hvis hele Studium og hele Færd mindst staaer i nær Forbindelse med Livets evige Grundkilder, og hvad der af disse kan aabne sig. Ingen vil mere kunne føle Dette end netop Juristen selv, der vel nok maatte kunne føle Trang til, foruden at være Lovens Mand, ogsaa at deeltage mere i at være, ogsaa i sit Gebeet, Evangeliets og Frihedens, d. e. Mandelighedens, hvortil da isvrigt Stænderforhandlinger kunde give Tilskyndelse og Leilighed.

Enhvert Menneſſe har et vist Spillerum at røre sig i, hvori Frihed og tilligemed samme Moralitet og Religioſitet kan vinde Rum. Det er hos Nogle langt større end hos Andre, deels ifølge medfødtte Aands-gaver, større eller ringere Andeel i Det, hvad vi, hvor det træder særdeles frem, kalde Genialitet, deels ifølge den forfremmede eller tilbagetrængte Udvikling og Indbegrebet af de oplivende og meddelende eller standfende og indſtrænkende Indvirkninger, under hvilket Individet er voxet op. De Exempler, man har af, at Nabninger af Hjernesfallen have med Et ligesom aabnet Aanden en

friere Birken, at Mennesker i Drommetilstanden eller som Nattegiængere og i visse Feber- og andre særdeles Incitations- tilstande have kunnet vise sig i en fri og stor Besiddelse baade af den Formaaen og af den Husfningskreds, som ellers hos dem kun meget stykkeviis og paa indskrænket Maade var kommen til at træde frem, synes at vise hen paa, at der allerede her paa Jorden ligger meget Mere i os, naar det kun kan komme frem, end der virkeligen kommer til Virksomhed og Fremtræden, det vil sige, at Grundforholdene i vor Tilværelse allerede her paa Jorden, i Henseende til vor Communication med det Alværende og dettes Fylde ere i sig selv langt mere omfattende, end de ere i Stand til at vise sig. Man vil da jo vel ogsaa tilstaae, at i Henseende til Grundforholdet det det Genie allerede var tilstede i Barnet, hvad vi hos den Borne beundre. Men hvor Meget der nu ogsaa i moralisk og religiøs Henseende beroer paa Forstandens, Indsigtens, Erkjendelsens, samt de hjærlige og de modige Følelsers Udvikling maa Enhver erkjende, samt hvor Meget atter Opdragelse og medfødt Natur kan baade fremme og hindre i denne Henseende, deels ved at fremme deels ved at tilbagetrænge ja nedtrykke de væsentlige Betingelser. Tilregnelighedens Kreds maa derfor blive større og mindre hos de Forskjellige, ligesom den Kreds er det, indenfor hvilken den frie Haven at gjøre med sig selv, den frie Selvbetænkksomhed hos dem, kan siges at være vaft og indtraadt. Men for Menneskeheden i det Hele saavel i det Større, som i det Mindre, kommer det væsentligt an paa, at see, at det i Alt, hvad Stat og Jurisprudents have med at gjøre, gjelder Helbredelse, Sundelse, aandelig Fremme, og derfor en omsorgsfuld Behandling (cura), hvoraf den disciplinariske kun skal være en Deel. Og her er der nu at see paa hele Mikrokosmen, baade Legemligt og Aandeligt. Der er Intet simplere, men og Intet raare, end at slaae til firar, og at troe, at herpaa kommer det an.

Rettelser.

- Bag. 20, Lin. 3: Berelvirfningen, læs: Berelvirfningsforholdet.
 — 58, Lin. 19: Logik, læs: Logik.
 — 61 i Noten: III, læs: II, 1.
 — 68, Lin. 17: fin, læs: deres.
 — 83, Lin. 13 fra neden: Leveproces, læs: Proces.
 — 90, Lin. 1: IV, læs: III.
 — 92 tilføies i Noten: 4de Udg. 713-14.
 — 105, Lin. 13 udsettes: sa a.
 — 116, Lin. 16 sættes ; istedetfor ,.
 — 148, Lin. 1: Irritation, læs: Irritation.
 — 129, Lin. 3 udsettes III.
 — 134, Lin. 6 fra neden: bestemte, læs: bestemt.
 — 165, Lin. 12, sættes . istedetfor ?
 — 177, Lin. 15, læs: Nervefibrillerne.
 — 181, Lin. 13: I, læs: i.
 — — sidste Lin.: vares, læs: svares.
 — 231, Lin. 7 fra neden: VI, læs: IV.
 — 239, Lin. 11: ie, læs: ei.
 — 240 i Noten, Lin. 10 fra neden skal istedetfor det første Parenthestegn sættes Komma og Parenthestegnet sættes foran „se“.
 — 243, Lin. 6 fra neden: dem, læs: hiin.
 — 248, Lin. 13 i Noten: houche, læs: touche.
 — 261, Lin. 8, foran om sættes: at betænke.
 — 263, Lin. 6 fra neden, læs: desquels.
 — 268, Lin. 12-13 skal istedetfor den Sidste staae: det sidste.
 — 271, Lin. 1, han, læs: man.

- Pag. 274 nederste Linie: faut, læs: fut.
 — 290, Lin. 7 fra neden: maatte, læs: ma a.
 — 297, Lin. 12: Halvfugle, læs: Halvfugler.
 — 307, Lin. 11 fra neden: Florens, læs: Flourens.
 — 313, Lin. 15 udskettes: M a n g e.
 — 316, Lin. 4 fra neden: 186, læs: 186 ff.
 — — Lin. 2 fra neden: lidt, læs: l i d e.
 — 321, Lin 13, læs: pludt.
 — 332, Lin. 2 fra neden: Fibrilt, læs: Febrilt.
 — 334, Lin. 14: det, læs d e n.
 — 367, Lin. 18: hver, læs: h v e r t.
 — 386, Lin. 12 fra neden: staae, læs: staaet.
 — 426, Lin. 19: Grund, læs: G r a a d.
 — 442, Lin. 5 fra neden: udsøndrede, læs: udsøndrende.
 — 445, Lin. 3-4: Dette er da, læs: Dette er det da.
 — 452, Lin. 2: viser, læs: vise.
 — 454, Lin. 8: tiſt, læs: t h i ſt.
 — 460, Lin. 15, læs: orient a l ſt.
 — 461, Lin. 2, udskettes Lankeſtregen.
 — 473, Lin. 17, læs: Verdensmanden.
 — 487, Lin. 2: indbefatter, læs: indbefatte.
 — 490, Lin. 14, læs: Blodløbet.
 — 494, Lin. 15, læs: Symptom.
 — 495, Lin. 20: med, læs: ved.

